

Юрий
Королков

Кио
ку
мицу

/ строго секретно /

АРХИВЪТЕ СА ЖИВИ

ЮРИЙ КОРОЛКОВ КИО КУ МИЦУ (СТРОГО СЕКРЕТНО)

Превод: Кузман Савов

chitanka.info

Романът на известния съветски писател Ю. Королков, разкрива на документална основа японската агресия в Далечния Изток от 20-те години до края на Втората световна война. Разполагайки с богат фактически материал, авторът излага в увлекателна форма всички машинации на японското разузнаване, служещо на милитаристичните кръгове. Генерали, министри, обикновени войници, бандити, лекари, агенти на кемпейтай (японското контраразузнаване), търговци, гейши, шпиони... Тайни заговори, хитро сплетени интриги — цялата сложна машина на агресията е обрисувана в изключително интересната книга на Ю. Королков. И в тази жестока тайна война — дейността на легендарния съветски разузнавач Рихард Зорге, започнал своята дейност още през 20-те години.

ПАСТЕУРЕЛА ПЕСТИС

ПРОЛОГ

В един далечен забайкалски град се издигаше паметник на човек, чийто подвиг сега е забравен...

Спомням си, че когато бе разгромена Квантунската армия и завърши Втората световна война, този паметник още стоеше на площада до гарата. Но още тогава той бе започнал да се руши — облицовката му се къртеше на плоски парчета като фурнир и показваше зидарията му от необичайно големи лилаво-червени тухли, твърди като кремък за огниво. Такива тухли отдавна не се правят у нас и трябва да са били взети от някакъв разрушен търговски склад или от развалините на някоя църквица, прекратила съществуването си през гражданската война.

Циментовите букви на постаментата, с които бе изписано обикновено руско име, също бяха изпадали и паметникът бе станал безименен. Той беше може би от времето на гражданската война. Днес вероятно вече не съществува, не зная — много отдавна не съм ходил в този град... Беше издигнат в чест на един човек, който бе спасил милиони хора и бе предотвратил народно бедствие, надвиснало изневиделица над Русия, над младата, неукрепнала съветска република. Този човек беше по специалност лекар епидемиолог...

Някои причини не ми позволяват да назова засега лекаря с истинското му име. Струва ми се, че все още не е дошло време да се каже всичко докрай... Затова ще го наричам доктор Александър Никитич Микулин...

От близките на Александър Никитич никой вече не помни при какви обстоятелства той се беше завърнал в Далечния Изток. Неговите родители били изселени в Сибир като политически заточеници още в края на миналия век заради участие на баща му в селския бунт в Средна Русия. Семейство Микулини живеело в Аргун до Нерчинския завод. Преди войната от четиринадесета година студентът медик последна година Александър Микулин попаднал в армията, преди да

успее да се дипломира. Считало се, че леко се е отървал — за участие в студентски безредици трябвало да бъде изпратен на каторга.

В семейния албум се е запазила негова снимка от онова време: млад прапорщик, на около тридесет години, седи с превързана ръка, опряна на бутафорна балюстрада. Със здравата си ръка е прихванал ефеса на сабята, фуражката му — на коленете. Волево лице, замислени и същевременно дръзки, съсредоточени очи.

Казват, че след германската война бил партизанин в отряда на Сергей Лазо. Воювал срещу Колчак, барон Унгерн и японските интервенти. Известно време учителствувал, след това се отдал на специалността си като медик. И тъкмо тогава се случило онова, за което искам да разкажа.

Александър Никитич завеждал тогава противочумна епидемиологична станция край града, строго охранявана и скрита зад висока непроницаема ограда. Лекарите работели с активна чумна ваксина, съхранявана в стъклени колби, правели опити с гризачи, разпространители на заразата. Лабораторията се намирала в центъра на противочумната станция, изолирана с втора ограда и още по-строго охранявана.

Лекарите работели на две смени, редувайки се през седмица. След такова дежурство в центъра на противочумната станция те престоявали в карантина и чак тогава се връщали вкъщи. За лабораторията минавали през два кордона и поддържали връзка с външния свят само по телефона.

Била мразовита, сурова зима, приближавала Нова година. В доброволния затвор, както обикновено, постъпили шестима — трима лекари, лаборантка, огняр и чистачка. Вечерно време след работа те се събирали в „каюткомпанията“, така наричали тесничката си трапезария, пиели бавно сибирски чай, силен като кавказко вино, разговаряли, спорили, припомняли си преживелици и кроели планове за посрещането на Новата година. Но не на всички било писано да посрещнат празника. Една вечер санитарката чистачка, кротка и свенлива жена, се почувствувала неразположена. Отначало помислили, че се е простудила. Но все пак Александър Никитич наредил да я изолират и лично измерил температурата ѝ. Отначало нищо не предизвиквало особена тревога, но на сутринта картината станала ужасяващо ясна: раздиращата, мъчителна кашлица, невероятната

слабост, високата температура и главно кървавите храчки подсказали диагнозата — чума!

Поразен, Александър Никитич излязъл от стаята, спрял се до вратата на „каюткомпанията“ и глухо казал:

— Спокойно, другари, случаят е несъмнено пастеурела пестис... Незабавно да се вземат мерки за индивидуална карантина. За болната ще се грижа аз. С мен — никакви контакти!... Измервайте температурата си през два часа.

Лаборантката слушала, обхванала главата си с длани. Лицето ѝ придобило бледен, изплашен вид.

— Александър Никитич, грижите около болната са мое задължение, на вас това...

— Без разговори! — сухо я прекъснал Микулин. — Изпълнявайте каквото съм ви наредил... Благодаря ви. Елена Викторовна — погледът му станал по-топъл. — Благодаря ви, но аз вече съм бил в контакт с болната, няма какво да рискувам...

Усмивнал се болезнено тъжно, прибрал се в кабинета си и започнал да звъни в горздравотдела^[1]. Дълго въртял ръчката на ериксоновия стенен телефон, най-после чул отсреща познатия добродушен глас.

— Е, как е, другарю Микулин, всичко ли е наред? Готвиш ли се да посрещнеш Новата година?

— Не, не е на ред. Сполетя ни беда!...

— Каква беда?

— В станцията имаме случай на пастеурела пестис... Болна е санитарката.

— Какво каза?... Пастеурела пестис... Не думай?!...

— Да, да, за съжаление, така е... Съобщете в обкома, нужно е незабавно да се вземат мерки. В града трябва да се обяви карантина с профилактична цел. В противен случай пастеурела пестис може да се разпространи из цялата област.

Александър Никитич упорито продължавал да нарича чумата с латинския термин — можело някой да чуе техния разговор.

— Сигурен ли си в диагнозата?

— Да, сигурен съм... Ще чакаме — завършил разговора Микулин, — дай боже, да се отървем само с един случай...

Но не се отървали. Състоянието на болната все повече се влошавало. Александър Никитич размислял мъчително — откъде ли е могла да се промъкне заразата? Разпитвал санитарката, но тя отговаряла: не зная.

Починала вечерта на следния ден. Преди смъртта си повикала Александър Никитич. Той се навел над нея — санитарката говорела тихо, едва чуто:

— Да ви кажа, другарю Микулин... лошо ми е, много ми е лошо. Май няма да ме бъде... Пустата му зараза, не съм я доизгорила значи. Простете ми, за бога!

— Коя зараза? — Микулин стоял пред нея с престилка и плътна маска.

— Дето беше в шишенцето... Много съм виновна пред вас, Александър Никитич. Страх ме беше да си призная... Всичко стана на втория ден от дежурството. Почиствах, исках колкото може по-добре. Да, ама закачих шишенцето с ръкава си и го счупих... Забърсах и хвърлих парцала в печката... Но не исках да ви тревожа...

— А шишенцето? — ужасил се Микулин.

— И него хвърлих в печката. Събрах всичко, до последното парченце. Може заразата да се е полепила по престилката ми, не се сетих и нея да хвърля, помислих си, ще мине...

Микулин отново позвънил в горздравотдела. Сега с епидемиологичната станция поддържали пряка връзка. В телефонната централа било установено денонощно дежурство.

— Болната умря... Температурата на останалите е нормална... Моята ли?... И моята е нормална... Благодаря...

Настъпили тревожни дни. Не е шега работа — пастеурела пестис!... За да не предизвикат паника, даже в шифрованата телеграма до Москва написали страшната болест с латинското ѝ наименование, за непосветените. А посветените знаели много добре какво означава то: в ранното средновековие Юстиниановата чума отнела живота на сто милиона души, епидемията продължила петдесет години. Няколко века по-късно чумата в Европа погребала една четвърт от цялото ѝ население. И ето в Забайкалието, в научноизследователската противочумна станция, пастеурела пестис...

По гарите на цялото Забайкалие била обявена негласна карантина, престанали да продават железопътни билети. В града

гарата била затворена, а пътническите влакове преминавали през нея, без да спират. С оглед на евентуална епидемия била поставена на разположение и войската, за да ликвидира и изолира чумните огнища. Всички очаквали с тревога какво ще стане по-нататък. Чакали и в противочумната станция, обкръжена сега от въоръжени отряди, които не допусkali никого и самите те не се приближавали към нея на по-малко от пушечен изстрел.

Александър Никитич сам изнесъл тялото на умрялата санитарка, поставил го в отделна постройка и го покрил със саван. Тук ще трябва да я изгорят...

Инкубационният период вече изтичал. Температурата на всички оставала нормална, а самочувствието им добро. Александър Никитич почти престанал да се тревожи... Изтекъл още един ден и докторът епидемиолог почувствувал лека слабост и главоболие: измерил температурата си — повишена. Страшен симптом: той заболявал от пастеурела пестис...

Болестта се развивала стремително. Вече съвсем отслабнал, с раздирани от мъчителната кашлица гърди той вдигнал телефонната слушалка.

— Струва ми се, че всичко е наред — казал той, сдържайки се с усилие да не се разкашля. — Инкубационният период свърши. Заболях само аз. Главното сега е дезинфекцията... Моля да се погрижите за семейството ми. Може би ще трябва жена ми да се изпрати в санаториум. Тя има нужда. Нека колкото е възможно по-дълго време да не знае за мен... Сбогом!

Александър Никитич оставил телефонната слушалка, без да дочака отговор. Страхувал се да не се разкашля, да не прояви слабост.

Докторът извикал Елена Викторовна до вратата на своя кабинет. Под марлената превръзка гласът му едва се чувал.

— Утре, ако никой не вдигне температура, съобщете в града по телефона: избухването на епидемия е предотвратено. Направихме всичко, което беше по силите ни... Не забравяйте да дезинфекцирате и телефона. На жена ми не казвайте как е станало всичко. Сбогом!

Той направил предупредителен жест и като видял, че младата жена се спуска към него, затворил вратата. Докторът знаел, че няма да доживее до следващия ден. Наметнал си савана и излязъл в двора на епидемиологичната станция.

Останалите живи видели през замръзналото стъкло на прозореца как Александър Никитич бавно, надвивайки с мъка обхваналата го слабост, отивал да умира, но така, че никой да не забележи слабостта му — както някога там, изправен за разстрел... Тогава успял да избяга, но сега нямало накъде... Отивал към постройката, превърната в морга.

Легнал върху дървения нар и се покрил през глава със савана, за да не става нужда друг да се докосва до него... Така и умрял с мисълта за другите.

Ето това се е случило в далечния забайкалски град, където може би и днес стои безименният паметник на човека, предотвратил бедствието. Помислих си: щом един човек може да умре така, с каква ли самоотверженост е изживял живота си!

---

[1] Градският здравен отдел. — Б.ред. ↑

СМЪРТТА НА ЧЖАН ЧЗОЛИН

Ако събитията попълваха анкети, подобно на хората, ако и тях ги записваха като новородените в регистри, ние бихме могли да знаем точно техните дати и мястото на раждането им... Тогава по-лесно можеха да се запазят в паметта на човечеството миналите събития, по-просто можеха да се правят от тях изводи, да се извличат поуки, да не се допускат трагични повторения...

Първата световна война започна в Сараево с един пистолетен изстрел срещу наследника на австрийския престол ерцхерцог Фердинанд... Нацистката провокация в радиостанцията на Глайвиц послужи за начало на Втората световна война... Войната на Япония срещу Китай избухна на поетичния мост Лугоуцяо, а събитията в Манджурия започнаха с тайнственото убийство на маршал Чжан Цзолин край Мукден, където се пресичаха две железопътни линии...

Смъртта на маршал Чжан Цзолин дълго време оставаше в дълбока тайна, докато най-после, след много години, до нея се докосна случайно един дребен японски чиновник от военното интендантство на име Тейчи Йошимара.

Тейчи Йошимара. Име, което не говори нищо! На своите четиридесет и седем години Тейчи беше все още само капрал от японската армия, макар че на тази възраст някои военни командуват армии, стават министри... Тейчи завеждаше склад и работата му беше да получава и да раздава канцеларски материали на сътрудниците от военното министерство. Дори със затворени очи Тейчи Йошимара можеше да определи вида на всяка хартия, от цигарената до хартията „хоошо“, използвана за особени случаи. Разбираше от фини четки, можеше да определи на око твърдостта на каменните плочки за разтриване на туш, беше специалист по пишещи машини... На неговата хартия, с неговите четки, тушове и мастила се пишеха предложенията за награждаване, заповедите и докладите. Но Тейчи нямаше достъп до тайните, изписвани по листовите и бланките, които години наред минаваха през ръцете му.

Сред канцеларските материали Тейчи Йошимара се чувствуваше като император сред поданиците си. Разбира се, и през ум не му минаваше да се сравнява с божествения Хирохито, който живееше в двореца си в центъра на града, зад каменната ограда близо до парка Шибуя. Тейчи беше най-верен слуга на своя император. Всеки ден, минавайки край двореца, той почтително сваляше шапка и се кланяше ниско, обърнат към него, макар че през оградата и дърветата не се виждаше даже покривът на двореца.

Един ден неочаквано за Йошимара складът му с потискащите ниски тавани беше преместен в друго помещение, в което дотогава се пазеше секретният архив на военното министерство. За архива беше намерено по-сигурно помещение. Капрал Йошимара остана доволен от огледа на новите си владения — имаше къде да настани „поданиците“ си. Скоро той се пресели тук със своето канцеларско имущество, благоговейно пренесе от старото помещение малкия си полеви олтар, пред който се молеше на прадедите, и го намери в дъното на склада. Казваха, че олтарът бил още от Руско-японската война, но дали беше точно така, Тейчи не знаеше.

Повече от седмица складът беше вече на новото място, когато веднъж, разхождайки се самотен край стелажите, Тейчи зърна някаква непозната папка. Преди това не беше я забелязал, както не бяха я забелязали и хората, които изнесоха архива — тя се подаваше между стената и дъсчената преградка на стелажа.

Тейчи измъкна папката и остана поразен от надписа върху нея: „Кио ку мицу“. Строго секретно! Йероглифите заплуваха пред очите му. Въпреки предупредителния надпис, Тейчи не я отдели настрана, а я разтвори и започна да чете... Никога в живота си не бе изпитвал такъв угнетяващ страх, както в тези мигове. С късогледите си очи той прегледа набързо йероглифните колонки и първият му подтик беше да хукне по стълбата нагоре, да намери някой офицер от министерството и да каже, не, а силно да извика, както се вика при пожар: в избата е забравена секретна папка с надпис „Кио ку мицу!“ Ето я! Не съм я чел! Не съм! Току-що я намерих!...

Йошимара направи няколко крачки към изхода, но се спря разколебан: кой ли ще повярва на един капрал, че не е чел, не е надникнал в папката. Повече от седмица е минало, откакто се е нанесъл в това подземие... Веднага ще започне следствие.

Кемпейтай^[1] не си поплюва. Разбира се, преди всичко ще го уволнят от служба, ще го изпратят на фронта. Но това още не е най-страшното. Просто ще го убият онези, за които се споменава в папката: Доихара, Томия, Кавамота... Тези хора са още живи и няма да се съгласят капрал Тейчи Йошимара, който случайно е узнал тяхната тайна, да остане жив... Не, не! Никой в света не бива да научи, че Йошимара е видял тази папка... Но какво да прави?!...

Беше краят на работния ден и капралът реши да скрие папката под един куп хартия на пода. После се приближи до олтара и започна да се моли на Буда да му посочи правилния път, да му подсказва какво да прави със страшната папка. Но лицето на каменния Буда оставаше безстрастно.

Вкъщи Тейчи не спомена нищо на жена си — това не е работа за женски ум. Веднага си легна да спи, като каза, че е уморен. Жена му, разбира се, започна да го разпитва да не би да е болен, но той се престори на заспал, а всъщност цяла нощ се въртя върху твърдата рогозка, без да мигне. На сутринта стана разбит и посърнал, сякаш беше изпил бъклица саке.

В службата го посрещна помощникът му — услужливо момче — и го попита: какво се е случило с Йошимара сан, че изглежда така зле... Тейчи благодари за вниманието и го отмина, като погледна под око към купа хартия: всичко е наред. Малко му олекна на душата. Изпрати веднага помощника си за материали и отново остана в склада сам. Капралът заключи добре вратата и измъкна папката. Разбира се, най-добре е да я унищожи, да я изгори, но как ще я изнесе от военното министерство, което денем и нощем строго се охранява от войници? Дежурният проверява всяка торба, отваря всяка чанта. Студена пот отново обля Тейчи Йошимара. Той мъчително търсеше, но не намираше изход. Погледът му блуждаеше по стените на помещението и по стелажите, върху които спокойно лежаха неговите „поданици“. В далечния ъгъл на склада, където между масивните колони проникваше мъждива светлина, Тейчи съгледа осветена от трепкация пламък на свещта при олтара купчина подобни папки, само че нови, без надписи „Кио ку мицу“. Ето изход! Капралът отправи мислено благодарствена молитва към Буда. Всевишният бе просветил недостойната му глава! Йошимара точно така ще постъпи, както му подсказва Буда: ще скрие папката именно тук, тя не се отличава с нищо от останалите...

Повече от месец Тейчи Йошимара не се докосна до сивата папка с предупредителните йероглифи. Споменът за папката вече не предизвикваше остра болка в стомаха му, но страхът все още не го напускаше. И странно — сивата папка с яркочервен надпис привличаше Тейчи Йошимара, както скалистата бездна привлича самоубиеца. Не го задоволяваше полутайната. Тейчи искаше сега да узнае всичко. И ето, треперейки, той измъкна папката от скривалището, приближи я до светлината и започна да чете...

Съдържанието на първите страници Тейчи вече знаеше, а по-нататък видя императорския указ, заверен със собствения печат на Хирохито. Синът на небето благосклонно разрешаваше на полковник Доихара да постъпи на служба в китайската армия. Йошимара нищо не разбра — защо ли още преди петнадесет години на японския полковник е било дадено всемилостиво разрешение да служи при китайците? Хипнотизиран от императорския печат, капралът почтително се наведе в традиционен поклон и с благоговение заразглежда знака на сина на небето. Но в това време по стълбата се чуха стъпки. Тейчи бързо затвори папката и я сложи на мястото ѝ.

Оттогава, щом обстановката позволяваше, Тейчи Йошимара измъкваше забранената папка, четеше и препрочиташе познатите му вече страници от свръхсекретните документи. Незначителният и неизвестен капрал от военното интендантство беше посветен в огромна, способна да го смаже, държавна тайна.

Остро чувство на страх Йошимара изпита отново около три години след намирането на забравената папка. Над Хирошима и Нагасаки бяха паднали вече атомните бомби на американците. Императорът бе обявил капитулацията, а скоро след това във военното министерство нахълтаха американски войници. Те обиколиха всички етажи, слязоха и в подземията. Тези пришълци бяха грамадни на ръст — във всеки случай така се сториха на дребния капрал. Като говореше с тях, той силно отмяташе глава назад. Един от американците знаеше добре японски и попита: има ли тук военни документи?

Йошимара се уплаши:

— Да... не. Въобще има...

Капралът изчезна зад колоната, където мъждукаше свещта при олтара, и се завърна с папката, надписана с червени предупредителни йероглифи. Белият здравеняк погледна бегло папката и я предаде на

другия, който я пхна в торбата си като най-непотребна вещ. Йошимара се обиди. Опасната тайна, която толкова дълго бе пазил и която пораждаше ледени тръпки в душата му, не беше направила на войниците никакво впечатление. За момент Тейчи съжали, че им е дал папката. Искаше му се да обясни на тези чужди и безразлични войници какво държат в ръцете си.

— Кио ку мицу! — плахо каза Йошимара и посочи торбата.

— О кей, о кей! — махна с ръка войникът, който не знаеше японски. Той метна торбата през рамо, каза нещо на другаря си, двамата се засмяха и излязоха...

От този ден тайната за смъртта на маршал Чжан Цзолин престана да бъде тайна...

Наемният китайски войник Чан Фенлин, който служеше в личната охрана на убития маршал, не знаеше за тайните събития, които предшестваха инцидента в Мукден. Той даже не си правеше труд да размишлява над случилото се — всеки човек си носи съдбата, независимо дали е велик маршал или беден рикша...

През онова лято Чан работеше в маковите плантации на земевладелеца Вей. Сред глухите хълмисти дебри на Северна Манджурия тази доходна работа можеше да се упражнява без особен риск. Колкото до Вей той изобщо не беше изложен на риск — търговецът на опиати умееше да се спогажда с държавните чиновници: няколко лъскави сребърни даяни по-сигурно от всякакви хълмисти дебри укриваха от чуждите погледи белите макови полета. От маковите после произвеждаха, също така тайно, наркотици — опиум, хероин, онова силно упояващо биле, за вредата от което толкова строго предупреждаваше Чан старият му баща.

Есента, когато реколтата беше събрана, скъперникът Вей се разплати с ратаите си. Общо взето, припечеленото не беше много, но Чан никога досега не беше виждал в ръцете си такова богатство. Той си пресметна всичко — отдели пари за път и храна, останалите приши към пояса си и тръгна пеша за близкия град, през който минаваше железопътна линия. Сега Чан отново щеше да се върне в Шанси, на село, щеше да види баща си и малката Сун, за която го бяха сгодили, когато беше още малко момче... Привличаха го блатистите оризови

поля с техните влажни изпарения в знойните летни дни. Наистина той няма нито едно му собствена земя, но нали има пари — земя може да се наеме от тухао, който живее над езерото, край село... После ще се ожени за малката Сун, ще я отведе в своята фанза...

Добре е, когато човек има в пояса си пришити пари!

Пристигна в града на сутринта. Повъртя се на гарата сред пътниците и научи, че влакът му заминава чак на другия ден. До вечерта спа край реката и сега безцелно се скиташе из улиците на непознатия град. Пред вратите на многобройните магазинчета седяха невъзмутимо солидни търговци с черни халати, по които бяха нашити червени йероглифи — знаци за принадлежност към търговската гилдия. Те лениво посрѣбваха зелен чай от порцеланови чашки или пушеха тънки дълги лули. Над улиците се носеше нестихваща глъчка... Тук всяка професия имаше свой глас, свое звучене...

Чан беше гладен, но не се решаваше да влезе в гостилницата под тръстиковия навес — сигурно е скъпо. Затова предпочете уличния продавач. Изяде купичка ориз, подправен с остър сос, и продължи пътя си.

Стъмни се. По улиците светнаха цветни фенери, тълпата стана още по-гъста. Чан позяпа фокусниците и акробатите и се почувствува изморен. Но къде ли да пренощува? Може би до моста е най-удобно. Ала тъкмо тук, за беда, Чан се запозна с някакъв отракан калфа, който също се оказа шансиец, макар че не говореше точно така, както говорят в Шанси. Земякът му правел дърворезбени фигурки. Той веднага извади една от джоба си: мога да ти я продам! Чан хареса дървения бог на плодородието — добродушно старче с подпухнали очички и дебел корем и с голяма риба под мишницата. Може би той щеше да купи идолчето, но не посмя да покаже, че има пари. Резбарят обаче не се огорчи: щом не искаш, здраве да е — в магазина това струва два пъти по-скъпо. Чан разказа на земяка си, че е бил по печалба на север и че утре си заминава за село. Земякът му се престори, че това не го интересува. Предложи му да се поразходят и обеща да го заведе в някакъв евтин увеселителен дом, това нищо нямало да му струва, той се познавал добре със съдържателката, можели да пренощуват в работилницата му — все пак е по-добре, отколкото да спят под моста...

По тесни, замърсени улички те стигнаха до някакъв площад, задръстен от народ. Без да се спират, продължиха до края на града. Встрани се виждаше тъмна ограда на пагода с тънки, извити нагоре ъгли на покрива. На фона на изстиващото небе силуетът на пагодата изглеждаше като многоглав бивол с остри криви рога. Уличките ставаха все по-неугледни и бедни. Спътникът на Чан вървеше уверено напред и бърбеше за всичко, което му хрумне. Излязоха отново на реката, тръгнаха покрай брега, край стари сампани, които се поклащаха на водата. Хората в сампаните още не бяха заспали, а седяха до тлеещи мангали — нощем се захладяваше.

Пред една разкривена фанза калфата спря и каза:

— Ето че стигнахме. Видя ли, че не е далеч?

Влязоха в голяма ниска стая. До стените Чан видя нарове, разделени с ниски преградки като ясли. Върху купища парцали седяха момичета — по едно във всяко отделение, а в дъното на наровете, проснати на различни страни, спяха едроглави слабички деца.

Новите посетители бяха посрещнати от сладниково любезна жена, цялата лъхаща на тежки благовония. Тя ги въведе в друга, потясна стая, където сред облаци тютюнев дим седяха на рогозки полуразсъблечени хора, пиеха ханшин^[2], играеха на карти и зарове. Съдържателката намери свободно място, разстла една рогозка, донесе ханшин, късчета сушена, с остра миризма риба, варен бамбук и постави всичко върху ниска масичка. Чан се стъписа — колко ли ще струва? Резбарят го успокои — почти нищо. А съдържателката шеташе около тях, усмихваше се, кланяше се. Тук, в мръсния вертеп, Чан за пръв път в живота си почувствува, че за него се проявява грижа, оказва му се внимание. От изпитата ракия главата му се замая. Приятелят му се напи още повече; той се наведе към Чан и му пошушна на ухото:

— Ще изпушим ли по една лула сладък дим? — Резбарят имаше предвид опиум.

Чан отказа. Той помнеше заръката на баща си — „сладкият дим“ е за глупавите хора, можеш да го произвеждаш, но не и да го употребяваш. Който го пуши, е загубен човек.

— Ти си скъперник като всички шансийци, не щеш да се поохарчиш за две глътки сладък дим.

— Че ти не си ли от Шанси? — начумери се Чан. Не можеше да търпи някой да му се подиграва заради шансийския произход, като че

ли в Шанси всички са скъперници. — Ти да не си шандунец, безглава костенурко...

— Тогава виж какво — каза примирително калфата — тук може да се припечели. Искаш ли да поиграем?! — и кимна към играещите до тях.

Наистина, защо пък да не си опита късмета. За картите баща му нищо не е казвал... Няколко даяна повече все ще потрѣбват на село.

Отначало играеха на зарове. Чан с трепет хвърляше на масата гладките, полирани черни кубчета. Отначало му провървя. Купчината сребърни монети пред него растеше. Съдържателката все така гостоприемно поднасяше на гостите ханшин и ядене. Чан не възразяваше — сега той можеше и да плати.

Скоро преминаха на карти. Главата му натежаваше, мислите му се губеха, ала една мисъл неотстъпно човъркаше мозъка му: докато му върви, трябва да играе, трябва да спечели повече пари. Залогът растеше. Чан губеше и пак печелеше, после отново загуби и посегна към пояса си. Напипа парите и разпра шева. Лицата на съиграчите му се губеха като в мъгла. Масата ставаше все по-широка, след това се превърна изведнѣж в оризово поле. През полето, газейки в рядката тиня, вървеше майка му, усмихваше му се и говореше нещо, но думите ѝ не се чуваха.

„Защо ли тинята мирише на ханшин?“ — помисли си за миг Чан и изведнѣж сякаш потъна в бездѣнна черна пропаст.

Събуди се сутринта на брега на вонящата река. Миришеше на тиня и влага. Надигна се с мъка и тъпо се огледа наоколо. Главата го болеше, тялото му беше като смазано, сякаш цяла нощ са го били с бамбукови прѣчки. В преобърнатите джобове и в пояса му не бе останала нито една монета. Бе изчезнал и отраканият калфа, землякът от Шанси. А може би този резбар никога не е стѣпвал в Шанси...

Чан хукна да търси нощния вертеп — но къде ще го намери? Фанзите си приличаха една на друга, а обитателите им го посрещаха недружелюбно — едни със закани, други с открита насмешка и даже го заплашваха, че ще повикат полиция.

Разбира се, влакът беше заминал отдавна, защото слънцето се беше издигнало високо над реката. Пък и да не беше заминал, все едно, Чан нямаше пари за път.

Укорявайки се за лекомислието, той се шляеше из града, но сега без пукната пара в джоба. Не можеше да си купи дори купичка ориз.

Разсеян и отчаян, той крачеше по някаква улица, когато изведнъж вниманието му беше привлечено от странна процесия. Отпред тичаха двама войници и разблъскваха тълпата. След тях един рикша возеше някакъв военен, който с всичка сила биеше барабан, стиснал го между коленете си. Когато човекът спираше да бие барабана, рикшата и тичащите пред него войници също спираха. Човекът във военна униформа започваше да говори нещо разпалено на наобиколилите го зяпачи.

Процесията се приближи и Чан чу, че военният превъзнася доблестта на великия маршал Чжан Цзолин и призовава всеки, който желае, да се запише войник. Агитаторът обещаваще безгрижен и охотен живот в армията на Чжан Цзолин.

Зад рикшата, като гледаха да не изостават от двуколката, се трупаха доброволците — десетина души от най-различна възраст — и хилави юноши, и старци. Процесията завършваше с тълпа зяпачи, която дюдюкаше и тичаше след двуколката на военния агитатор.

Чан се промъкна до рикшата и затича след него.

След няколко дни Чан получи войнишка униформа, а след още няколко месеца беше назначен в отряда, който охраняваше самия Чжан Цзолин.

На разсъмване влакът на маршал Чжан Цзолин се приближаваше към Мукден. Зад прозореца вече се мяркаха фанзи от предградията. Чан посегна към багажника на купето за раницата си, когато изведнъж се чу оглушителен взрив. Силен тласък събори войниците на пода. За няколко секунди настана мъртва тишина и веднага след това се чуха викове и стонове. Началникът на охраната изкомандува всички да слязат от вагоните, но войниците и без команда вече се бяха втурнали навън.

Влакът беше спрял под моста, по който минаваше друга железопътна линия. Беше още много рано и между траверсите на моста просветваха тесни ивици дрезгава светлина. Вагонът, в който пътуваха войниците, беше изскочил от релсите, а предният лежеше обърнат на една страна и на пода му зееше голяма дупка. От нея висеше убит човек в маршалска униформа, с обляно в кръв лице.

Всичко това Чан си спомни по-късно, а сега не му беше до убийтия. Зад насипа някой стреляше по вагоните, войниците залегнаха и започнаха безредно да отговарят на стрелбата, без да виждат срещу кого стрелят...

Когато изстрелите започнаха да затихват, войниците от охраната се изкачиха на железопътния насип. Чан видя с очите си как няколко души във военна униформа побягнаха наведени към близките фанзи. Те скоро изчезнаха в избуялия гаолян, но Чан беше уверен, че това са японски войници.

Стрелбата свърши и сега китайските войници разглеждаха своя катастрофирал влак. От разбития вагон изнасяха убитите и ранените през отвора в пода му. Поставяха ги на тревата до платното на железопътната линия. Казаха, че сред убитите е маршал Чжан Цзолин, когото охраняваха. Чан си спомни, че го беше видял, когато избяга от вагона.

Скоро дойдоха коли, които отнесоха убитите, а на войниците беше заповядано да тръгнат пеша за казармата на другия край на града...

Маршал Чжан Цзолин беше погребан тържествено с всички почести, които заслужаваше. Сега никой не си спомняше далечното минало на този човек. Някога Чжан беше главатар на шайка хунхузи, обикновена шайка от разбойници по пътищата. Но той излезе по-ловък и предприемчив от другите хунхузи. През Руско-японската война Чжан измени малко професията си — постъпи на служба при японците. Кръстосваше в тила на руските войски в Манджурия, ограбваше обози, нападнаше малки гарнизони, устройваше засади срещу малки войскове колони и отново изчезваше в манджурските планини. За тази работа японците му плащаха щедро. Така започна. Десет години след това стана губернатор на Финтянската провинция, а след още няколко години — главнокомандуващ армията за умиротворение на страната, която обединяваше силите на китайската контрареволуция. Във войските му влизаха японски части, а властта на маршала се простираше далеч зад границите на Манджурия — южно от Великата китайска стена. До неотдавна резиденцията на маршала се намираше в столицата на Китай — Пекин. Под натиска на гоминданските войски Чжан беше принуден да напусне столицата и да премине под защитата на Квантунската армия на дружеска Япония. Сега всичко беше

свършило. Ковчегът с тялото на маршал Чжан Цзолин лежеше върху артилерийски лафет и впряг от няколко армейски коня теглеше лафета през града, изпълнен с тълпи от любопитни.

На маршала, отдаваха последни почести. В скръбно безмълвие след лафета пристъпваха приятелите на покойния. До сина на маршала, младия Чжан Сюелян, който приличаше на момче, облякло за пръв път военна униформа, вървеше стегнат и безстрастен, барон Хаяши, водач на официалната японска делегация и личен представител на министър-председателя генерал Танака. Барон Хаяши, който носеше дълги мустаци, също имаше генералски чин, но сега беше цивилен. Черният цилиндър на церемониалмайстора на двора на Негово величество се издигаше над военните фуражки с цвят хаки. От другата страна на младия Чжан Сюелян крачеше военният съветник на покойния му баща — генерал Нанао, сътрудник на японския генерален щаб. А зад него, следвайки го почтително на половин крачка и придържайки с ръка блестящата си сабя, вървеше адютантът на съветника — полковник Доихара... Тук беше и командувачият Квантунската армия, офицери от неговия щаб, а сред тях и полковник Кавамота, също пристигнал да изрази съболезнованията си на сина на маршала по повод на тежката загуба.

И някъде съвсем назад, в последните редици на шествието, забравили някогашните разпри, се мъкнеха един до друг представителите на руската емиграция — черномустакатият атаман Семьонов и ръководителят на злополучното приморско правителство — по-старият от братята Меркулови, станал доставчик на месо за Квантунската армия.

Погребваха големия приятел на Япония, паднал от ръката на нагли терористи — така пишеха токийските вестници. Щабът на Мукденската армия беше още по-категоричен: убийството на Чжан Цзолин е несъмнено дело на партизани, привърженици на гоминданското правителство в Нанкин, с които така самоотвержено се беше борил покойният маршал.

Съболезнованието беше подписано от началник-щаба на Квантунската армия генерал-лейтенант Сайто. Той също вървеше след ковчега на владетеля на Манджурия.

И само един човек, който по своето положение трябваше да присъствува на погребението, не взе участие в траурната церемония.

Това беше Окава Сюмей — председател на директората на акционерната компания на Южноманджурската железница. Той не дойде, под предлог, че е болен. Според някои бил повлиян от обстоятелството, че злодейското покушение станало тъкмо на онова място, където ръководената от него Южноманджурска железница пресича железопътната линия за Пекин. Но Окава Сюмей все пак невидимо присъствуваше на погребението.

Когато процесията бавно шествуваше по градските улици и ковчегът, поставен на лафета, минаваше край сградата на всемогъщата акционерна компания, Окава, като се стараеше да остане незабелязан, се приближи до отворения прозорец на своя кабинет и погледна надолу. Стоеше скрит зад щорите и от улицата никой не можеше да го види. Той беше четиридесетгодишен японец, висок, слаб, с остра адамова ябълка, изпъкнала напред над колосаната му яка. Орловият нос придаваше на лицето му хищен израз. Но най-характерното в облика на председателя на директората бяха очите му, скрити зад дебели като увеличителни стъкла очила. През тези лещи гледаха света две безформени тъмнокафяви трепанги^[3]. Когато Окава сваляше очилата си, трепангите изчезваха и на тяхно място се появяваха малки очички с остри, пронизващи зеници. Стегнат, елегантен, облечен в европейски костюм, той правеше впечатление на преуспяващ и самонадеян човек.

Окава смени очилата си с театрален бинокъл и отново погледна към процесията. Покритият ковчег, едрите рижи коне, обтегнатите им ремъци, полюляващите се фуражки на военните и сред тях черният висок цилиндър — всичко това изведнъж се приближи до отворения прозорец на кабинета му. Окава разглеждаше през бинокъла момчешкото лице на маршалския син — Чжан Сюелян.

„Да видим сега как ще се държи пък този?“ — помисли си Окава и свали бинокъла.

Синът на покойния маршал беше завършил наскоро военно училище в Япония, но това още нищо не значи — в Китай хората бързо менят симпатиите си. Окава вече знаеше, че Чжан Сюелян става владетел на трите Източни провинции след баща си. На чия ли страна ще бъде той сега?

Окава си спомни: починалият владетел на трите Източни провинции маршал Чжан Цзолин някога беше заповядал да се

отпечатат плакати карти и да се разлепят из всички градове на неговите провинции. Плакатът беше озаглавен:

„Карта на националния позор.“ Върху плаката в състава на трите Източни провинции той беше включил и съветските райони Владивосток, Приморието и Външна Монголия... И с едри йероглифи беше написано: „Тези земи вече не са наши, но ние ще си ги върнем.“

Окава Сюмей се усмихна накриво: „Тези буболечки също искат да пълзят по императорския път на сина на небето! Чжанцзолиновци и Фънъюсяновци се бият помежду си и поглеждат към руския север. Нека, нека! Това не е лошо, ще решаваме ние...“

Процесията отмина резиденцията на Южноманджурската компания. Шествието завършваше с оръдия, които щяха да дадат залпове при спускането на ковчега в гроба.

— „Ще ни погълнат сенчести алеи...“ — издекламира Окава на глас стиховете на един древен японски поет и намести очилата на носа си. През стъклата им гледаха две размазани, безформени трепанги...

Окава Сюмей никога не бе заемал държавни длъжности, той винаги оставаше настрана, но въпреки това неговото име неизменно се споменаваше сред „Ники Сансуки“ — главната петорка, която определяше японската политика на континента. Той не се стремеше към високи постове и освен председателството на директората заемаше само скромната длъжност ръководител на Института за изследвания на Източна Азия. Но този човек с неприятна и предизвикателна външност струваше два и половина милиарда йени! Именно толкова японски пари бяха вложени в Манджурия и тези капитали се управляваха от Окава Сюмей. В негово разпореждане се намираше не само Южноманджурската железница, която пресичаше цялата страна по протежение на хиляда километра. Акционерното дружество, наричано с дългото като релси название „Южноманджурска железопътна компания“, освен вагоните, локомотивите и гаровите постройки владееше още каменовъглени мини, металургични заводи, гори... Пък и в щаба на Квантунската армия, създаден навремето за охрана на железопътната линия, директорът на акционерното дружество имаше решаващата дума. В

кабинета на началник-щаба или на командуващия армията Окава Сюмей беше чест гост.

Управлението на дружеството на Южноманджурската железница се намираше в Токио. Там всъщност беше и главната резиденция на Окава, зад която стояха промишлените кръгове на Япония. Но в Манджурия той прескачаше често и оставаше тук продължително време.

Веднъж позвъни на Шигеру Хонджо, потомствен самурай, началник-щаба на Квантунската армия. Към този генерал можеше да се проявява доверие, Окава го познаваше добре от генералния щаб. Директорът току-що бе пристигнал от Токио.

— Хонджо сан — каза Окава, — трябва да се видим и поговорим... Донесох ви хубави новини и пожелания за голямо щастие...

Те се срещнаха в „Ямато хотел“ на площада, близо до щаба. На срещата присъствуваше и полковник Кавамота, човек с решителни възгледи, на когото Окава особено много разчиташе.

Съдържателката им поднесе ядене и специални порцеланови шишета с горещо саке, после повика хостас — девойки компаньонки, за да прислужват на гостите около масата. Но Окава с нетърпелив жест ги върна.

Разположиха се удобно на рогозки, в широки кимона, които не сковават движенията като европейския костюм или грубата военна униформа. Окава заговори веднага за целта на пристигането си.

— Какво мислите за Чжан Цзолин? — запита той. — Дълго ли този манджурец ще играе двойна игра с нас? Той все по-често поглежда към противната страна. И това не че ни тревожи, но... капиталите са като копринен пашкул — трябва да се намират в пълен покой, иначе няма да се получи нишка... Не бих желал нашите акционери да надничат през прозореца ни заради влоговете си, както стана в Тайванската банка. Не сте ли съгласен с мен, Хонджо сан?

Директорът на акционерното дружество говореше цветисто, образно и малко надуто.

Неотдавнашната финансова криза, която се разрази над Япония като тайфун, като земетресение, разтърсила икономиката на островната империя. Кризата не нарушила управлението на кораба на Южноманджурската железница, корабът е достатъчно мощен и се

опира на силата на цялата държава. На Хонджо сан вероятно е известно, че половината акции на компанията принадлежат на правителството, но въпреки това икономическата буря изпокъсала въжетата и изпочупила надстройките на този непотопим кораб. Директорът на Южноманджурската железница трябвало да употреби грамадни усилия, за да запази поверения му кораб. Но повече не бивало да се допускат такива сътресения.

Генерал Хонджо слушаше внимателно. Суровото му лице не изразяваше нищо — само съдържано внимание. Хонджо знаеше всичко, за което му говореше председателят на директората — той бе достатъчно посветен в събитията. Напоследък „хунхузът“, както наричаха Чжан Цзолин зад гърба му в генералния щаб, все повече ги безпокоеше. Наистина „хунхузът“ воюваше с други китайски генерали, било с Чан Кайши или с У Пъйфу — те всички са еднакво продажни. Разликата е само, че едни от тях имат английска или американска ориентация, а други, като Чжан Цзолин, японска. Но в последно време „хунхузът“ се държи явно подозрително. С все по-голяма неохота той предоставя на Япония привилегии в търговията и промишлеността, в придобиването на собственост върху земи. Впрочем, това най-добре знае полковник Кавамота от разузнавателния отдел на генералния щаб.

Хонджо каза:

— Ние не изпускаме хунхуза от очи. Полковник Кавамота може да потвърди думите ми — той кимна към третия събеседник. — Мисля, че звездата на Чжан Цзолин започва да залязва. Военните му успехи също не са блестящи. В района на Шанхайхуан ние сме принудени да създаваме укрепления, за да не допуснем в Манджурия сбиване между китайските генерали. Не е изключено да ни се наложи да подскажем на хунхуза да се премести от Пекин в Мукден, а войските му да разоръжим.

— Че какво ще прави в Мукден?! — решително възрази полковник Кавамота. — Да се отстрани и край! Ние знаем, че хунхузът се среща тайно с някакъв ловък американец.

— На мен това ми харесва повече — усмихна се Окава. — Трябва да си развържем ръцете, за да вървим по императорския път. Япония е първата държава, създадена от божественото провидение, и затова тя трябва да господствува над целия свят. Такава е божествената мисия на страната Ямато. Аз говорих за това, когато японските войски

бяха в Сибир, а сега говоря за това в Манджурия... Каляската на императора не може да заобикаля гъсеницата, която пълзи на пътя ѝ. Разбирате ме, нали, Кавамота сан?

— Да, напълно... Но дали да не привлечем полковник Доихара? Той сега е в резерва на генералния щаб.

— Мисля, че това може да се направи — бавно каза Хонджо. — Нужен е само императорски указ, че Доихара получава право да служи в китайските войски.

Разговорът ставаше все по-откровен. Впрочем, върху това, изглежда, повлия и изпитото саке — обикновено оризовата ракия предразполага мъжете към откровени разговори...

Срещата в „Ямато хотел“ стана рано през пролетта, а през март с височайши указ полковникът от японската армия Доихара Кендези получи императорско разрешение да премине на служба във войските на китайския маршал Чжан Цзолин. Доихара зае скромната длъжност адютант на японския съветник при щаба на управителя на трите китайски Източни провинции генерал Нанао. До излизането на императорския указ Доихара се числеше като сътрудник на втория, разузнавателния отдел на японския генерален щаб.

Изминаха още три месеца... Военните събития се усложниха. Войските на Чжан Цзолин се оттеглиха с боеве към Манджурия зад Великата китайска стена. Маршалът трябваше да напусне древната столица и да се премести в Мукден — така му подсказаха от щаба на Квантунската армия.

Една нощ, за да не прави впечатление, специалният влак на маршал Чжан Цзолин потегли от Пекин. На перона на пекинската гара маршалът беше изпратен от военния съветник генерал Нанао и неговия адютант Доихара. Съветникът трябвало да остане по неотложна работа в Пекин и възнамерявал да тръгне за Мукден със следващия влак. Когато сигналните светлини на последния вагон на маршалския влак изчезнаха в мрака на нощта, Доихара изпрати телеграма в Мукден, адресирана до някакъв едър търговец на жито. Телеграмата съдържаше само няколко думи:

„Изпращам три вагона боб“. Това означаваше — маршал Чжан Цзолин пътува в третия вагон.

Веднага щом полковник Кавамота получи тази телеграма, той разпорежи да се действа. Рано сутринта на другия ден всички бяха по

местата си. Полковник Кавамота се придружаваше от капитан Удзуки и няколко миноподривници от двадесети сапъорен батальон, извикани от Корея. Взривният заряд беше поставен под моста, където се пресичаха железопътните линии. Кавамота се изкачи на железопътния насип и дълго гледа в посоката, откъдето трябваше да дойде влакът. Но беше още тъмно и през бинокъла се виждаха само неясните силуети на телеграфните стълбове и губещите се в далечината железопътни релси.

Когато се разсъмна, Кавамота дочу усиливащ се грохот. Вдигна ръка и се загледа с немигащи очи към влака, който се приближаваше към моста с голяма скорост... Ето третият вагон се изравни със заряда. Кавамота рязко свали ръката си. Тежък взрив разтърси тишината. Огън, прах и дим изригнаха към небето. Дрънченето на железата се сля със затихващото ехо на взрива. Сапъорите започнаха да се оттеглят, но се завърза престрелка. Кавамота беше вече успял да избяга и се скри във високия гаолян, но скоро се върна и заповяда да се прекрати стрелбата.

След малко всички се събраха на пътя при камиона. Полковникът преброи хората — и десетимата бяха налице. Кавамота скочи в кабината, а войниците и капитан Удзуки — в каросерията. Шофьорът запали двигателя. После направи голям кръг и влезе в града от другата страна.

За мнозина от императорския двор събитията, свързани с гибелта на маршал Чжан Цзолин, оставаха неясни. Военните мълчаха. Но последният член на Генро^[4], най-старият от старите съветници на императора, принц Сайонджи, отбеляза тогава в дневника си следното:

„Това е твърде странно събитие. Никой не казва нищо за него, но дали не е замесена тук японската армия?“

Волю-неволю наложи се министър-председателят Танака да докладва всичко на императора. При личната си аудиенция генералът докладва нещата под формата на размисли, но зад тях той скриваше личното си отношение към събитията.

— Що се отнася до инцидента, свързан с взривяването на влака на Чжан Цзолин — каза той, — подозирам, че в армията има неколцина подстрекатели. Във връзка с това днес наредих на военния министър да извърши разследване.

Военният министър изслуша указанието на министър-председателя. Невъзмутимо и вежливо той му отговори:

— Танака сенсей^[5], аз ще направя всичко, което зависи от мен...

На връщане от резиденцията на министър-председателя той се отби в генералния щаб. Развълнуван и обезпокоен, министърът сподели с генерал Койшо — благоразумния Койшо, както го наричаха:

— В двореца е създадено настроение да се разследват причините за гибелта на Чжан Цзолин. Министър-председателят току-що ми съобщи това. Той желае да мине за ясновидец и изказва предположението, че смъртта на маршала е дело на военните.

— Той иска да бъде пророк? — възкликна Койшо. — Но пословицата казва: предсказателят сам не знае своята съдба!

— И аз мисля така — каза военният министър. — Да не си е въобразил, че е гъсеница, която трябва да бъде заобиколена от каляската...

— Истинските самураи, прославящи родината, заслужават всякаква похвала — добави Койшо. — Трябва да направим всичко, разследването да не се състои.

Министър-председателят Танака попадна между два огъня. Неговите противници побързаха да се възползват от създалата се обстановка.

---

[1] Кемпейтай — японското контраразузнаване. ↑

[2] Евтина долнокачествена ракия. — Б.ред. ↑

[3] „Морска краставица“ — морско иглокожо животно. — Бел.прев. ↑

[4] Императорски съвет, създаден още при царуването на император Мейджи — в края на миналия век. ↑

[5] Учител. Вежлива форма на обръщение към по-старши. ↑

ПРЕМИЕРЪТ ТАНАКА

Той беше добър, надежден слуга, но нямаше име... Когато господарите искаха да повикат слугата си, те пляскаха с ръце или извикваха „Хей!“ И това обръщение скоро стана негово име.

Хей живееше в семейството на Гиичи Танака от много години и с него бяха свикнали както с папагала, кацнал на металическата пръчка до прозореца. Но за разлика от папагала, с неговата ярка червено-зелена перушина, Хей беше съвсем безцветен. Той носеше куртка от шантунг с малка, висока яка, широки кремавосиви панталони и меки пантофи. Хей никому не досаждаше с присъствието си; като безшумна сянка той се появяваше мигновено при първо повикване, съпровождайки появата си със сдържано вежлив поклон. Сякаш постоянно дежуреше зад паравана и само чакаше да го повикат.

Лицето му, грижливо избръснатата глава и тънките му ръце имаха кафяво-жълт цвят, сякаш бяха дълго варени в бобена чорба. Никой не знаеше възрастта на Хей, както не знаеха миналото на неуморимия и предан слуга. Разбира се, някога Хей е имал име, но то беше отдавна забравено, както беше забравено и това, че някога е живял на остров Формоза.

В минути на снизходително-добродушно настроение главата на семейството Гиичи Танака сравняваше Хей с бонзай — изящното мъничко борче, което украсяваше хола. Дръвчето имаше кафявосиево стебло, което беше престанало да расте. В дома на Танака бонзай бе останало от дядото и десетки години си оставаше все такова миниатюрно, живо вкаменено.

Хей разтребваше изрядно господарския дом, поддържаше идеална чистота, переше, сервираше, а понякога и готвеше; той се грижеше с голяма любов за декоративната градина и, разбира се, поддържаше в безупречен вид изящната малка постройка, която се намираше в дъното ѝ, под сянката на големи криптомерии. От къщата дотук се минаваше по дъсчена пътека, издигната малко над земята и покрита със сенник, за да не се мокрят краката при дъжделиво време.

Тази тоалетна, скрита под защитата на малахитовата зеленина, беше гордостта на Гиичи Танака, но именно на тази постройка беше писано да стане източник на огорчения и държавни неприятности за владетеля на вилата резиденция, японския министър-председател.

Стопанинът на дома, Гиичи Танака, произхождаше от древен самурайски род и строго поддържаше традициите на миналото, стремейки се да обогати славата на войнствените си прадеди, чийто жертвен олтар беше най-свещеното място във вилата на семейство Танака. За генерала в оставка най-важно нещо в живота беше военната професия и родът, към който принадлежеше.

Танака с гордост си припомняше, че първият йероглиф, показан му от неговия покоен баща, беше йероглифът „бу“, който означаваше „оръжие“. От многото йероглифи на японската писменост именно този войнствен йероглиф „бу“ беше първият, който малкият Гиичи се научи да изписва с неуверената си детска ръка. Такава беше традицията в семейството на самураите Танака.

След години йероглифът „бу“ престана да играе в живота на Гиичи само символична роля. Задъхвайки се от възторг, Гиичи влизаше в оръжейната стая, където на стената висеше самурайски меч — прав и тънък като лъч светлина, пронизващ мрака. Бащата понякога позволяваше на Гиичи да подържи меча, принадлежащ на далечен прадядо на рода Танака, и момчето тръпнеше само от докосването до оръжието. Тук имаше също и ножове, къси и блестящи като мънии, старинни ризници, страшни маски на воители, пики с ръбести накрайници и с гравирани по тях дракони... Всички тези атрибути на древни воители съпътствуваха бъдещия самурай още от най-първите му стъпки в живота.

А когато бащата изведе малкия Гиичи в градината, за да го обучава на стрелба с лък, той му даде само една стрела и му посочи една цел — трябваше непременно да я улови, самураят трябва да стреля винаги точно...

Тогава бащата каза и Гиичи го запомни:

— В живота, сине мой, се случва съдбата да предостави на човека една-единствена възможност да постигне успех. Това е целта, която трябва да бъде поразена с една стрела, друга стрела може да няма. Умей да се съсредоточиш, да събереш сили и да не сгрешаши...

Последва обучение в кадетския корпус, после военна служба по армейските части, след туй генералщабна академия и отново служба, но този път в Китай, в Корея, из манджурските полета, където избухна войната с Русия... Годишите минаваха и ето, той е вече военен министър, възглавява интервенцията срещу съветския Далечен Изток — в Приморието и Забайкалието.

На пръв поглед целта беше близо, но той не можа да я порази дори с няколко стрели.

На шестдесет и няколко години Гиичи Танака, натрупал военен и житейски опит, подаде оставка, но не скъса с държавните работи. Танака беше нужен на императорска Япония. Заслужилият генерал стана председател на най-дясната, най-реакционната и агресивна партия — сейюкай, която се опираше на дворцовите и полуфеодалните кръгове на японската аристокрация. Именно тези кръгове скоро направиха Гиичи Танака министър-председател на Япония, втория човек в страната след благословения император.

Премиерът Танака тръгна по пътя, предначертан от прадедите му, по императорския път, наричан „Кондо“ — политиката на завоюване на далечни и близки земи. Премиерът четеше древната книга „Нипон шики“ — „Японски летописи“ — и запомни завета на император Дзиму, живял преди повече от хиляда години. Дзиму бе завещал на потомците си: „Да покрием целия свят с един покрив и да го направим свой дом.“ На японски това звучеше кратко, като полет на стрела: „Хако ичио!“ Такъв беше заветът на божествения прадядо на народа Ямато, който населяваше Страната на изгряващото слънце. А Гиичи Танака беше министър-председател на тази страна, той беше самурай и неотстъпно изповядваше Бушидо — закона на самурайската чест. И даже в самото наименование — Бушидо — присъществуваше същият войнствен йероглиф „бу“, с който генерал Танака бе започнал да изучава японската писменост.

Гиичи Танака беше истински самурай — суровостта на воина, студената пресметливост и гъвкавостта на ума се съчетаваха у него с лирическата склонност към съзерцание, с умението да се наслаждава на красотата на небето, пейзажите, цветята, изяществото на жените... Генералът с еднакво увлечение можеше да говори с придворния поет за духовната наслада, която ни дава усамотеното съзерцаване на

природата, а с праволинейния и груб генерал Араки — за пътищата на японската експанзия.

Задушежни разговори, най-често насаме с някого, Гиичи Танака обикновено водеше нощем, когато домашните му се оттегляха да спят. Слугите също биваха освобождавани и само вечно будният Хей се навърташе някъде наблизо. Танака отпращаше и него да спи. Като послушно куче Хей отиваше в стаичката си под стълбището, но след известно време отново се връщаше до вратата, за да може при първото плясване с ръце да се яви пред своя господар.

— Да поговорим за японската архитектура! — Танака винаги предлагаше на събеседника си конкретна тема за разговор.

— С удоволствие, защо не — съгласяваше се поетът, — но според мен от всички постройки японски тип само нашите тоалетни наистина се строят с поетичен вкус. Не сте ли съгласен с мен, генерале?

— Да, да, съгласен съм! Японецът открай време опоектизира всичко, което го заобикаля. Вижте само — даже най-нечистото на пръв поглед място в японския дом дедите ни са превърнали в някакъв храм на поезията и естетиката...

— Прав сте, Танака сенсей! Убеден съм, че поетите от всички времена са черпели вдъхновение именно тук, в полумрака и тишината, отдавайки се на блянове.

Генерал Танака споделяше мнението на поета. Уединявайки се в тоалетната, той се наслаждаваше на тишината и самотата, съзерцаваше синевата на небето или се вслушваше в шумоленето на дъжда и като че ли се сливаше с природата, а слухът му се изостряше дотолкова, че сякаш чуваше как дъждовните капки се просмукват през мекия мъх в земята.

Слугата Хей умееше да поддържа тук чистотата, която допринасяше за появата на мечтателно и поетическо настроение. Само от едно нещо генералът беше недоволен — Хей вечно забравяше да слага тоалетна хартия. Раздразнен, запасният генерал се връщаше в кабинета си и търсеше някаква ненужна хартия. И това разваляше настроението му... Танака правеше забележка на слугата. Хей виновно навеждаше глава, но всичко продължаваше да върви постарому — Хей никога не можа да преодолее тази своя разсеяност. С годините генералът се примири, свикна с нея и само понякога извикваше Хей

при себе си, в дъното на градината, и сякаш за да му отмъсти, го изпращаше да донесе от кабинета му някаква ненужна хартия.

Да можеше само да знае генерал Танака кого допуска на стари години до бюрото си! Беззаветно преданият и мълчалив слуга в продължение на много години шпионираше генерала. Като останеше сам в дъното на градината, в изящната постройка. Хей спокойно се занимаваше с твърде неестетическа работа — измъкваше от кошчето с насипана рохкава пръст използваната хартия и старателно прочиташе йероглифите върху парчетата от стари книжа на японския премиер. Много чернови бележки на Танака представляваха голям интерес за изпълнителния и мълчалив слуга без име.

Развръзката дойде внезапно.

В Токио бе настанало горещо и тежко лято, от време на време се разразяваха гръмотевични бури с дъждове. След проливните дъждове в града ставаше още по-непоносимо — от пожарищата и развалините, неразчистени напълно след страшното земетресение, заедно с влагата във въздуха се носеха тежки изпарения на изгоряло и гнило. Всички, които имаха възможност, напускаха столицата и отиваха или на море, или в залесените околности на града. Гиичи Танака гледаше да живее предимно във вилата си.

Течеше втората година на епохата Шоуа — царуването на император Хирохито, което съответствуваше на 1927 г. по европейското летоброене. Само преди четири години страната бе преживяла жестоко земетресение, а сега бе я сполетяло ново бедствие — тежка икономическа криза. Банки, предприятия, стари фирми фалираха и изгаряха като новогодишни фойерверки. Тълпи от вложители, притежатели на акции и дребни предприемачи обсаждаха банковите кантори, напиряха да проникнат през заключените им врати или да се вмъкнат през прозорците с надежда да върнат, да спасят спестяванията, капиталите си, да получат кредит, за да предотвратят или поне да отдалечат разоряването си... Но дори и най-големите банки в Токио, Осака и Хирошима преустановиха всякакви финансови операции. Паниката на борсата, като вълната цунами, родена от могъщите тласъци на океанското дъно, застрашаваше да залее цялата страна. Нужен беше човек с твърда ръка, способен да застане на

щурвала на държавния кораб, за да го прекара през бушуващата стихия на страстите. Изборът на Тайния държавен съвет и на самия император падна върху генерал Танака. В негова помощ беше определен най-опитният и ловък стар финансист Такахаши. Сега много, извънредно много неща зависеха само от него.

В пламъка на финансовата, икономическа криза Такахаши се чувствуваше като митичния саламандър, дух на огъня. Това беше неговата стихия, той — старият, безжалостен Такахаши, знаеше какво да се прави. Неговото отношение към дребните индустриалци, сарафите и собствениците на малки банки им носеше гибел. Саламандърът Такахаши впрочем разчиташе именно на това. Пред свои доверени той казваше: „Дайте, дайте ми още малко паника, за да използвам ситуацията... Ще подкрепя силните, другите нека мрат — те са коралите, върху които ще се закрепим и разцъфти финансовата система...“

Такахаши постигна своето — в страната оставаха монополно да господствуват пет-шест могъщи банки: Мицуи, Сумимото, Ясуда... След месец и половина министърът на финансите можеше да си подаде оставката — с цената на неизброимите разорени дребни индустриалци и търговци той спаси страната от финансова катастрофа. Такахаши престана да бъде член на министерския кабинет на Танака, но те си останаха приятели и министър-председателят всякога се обръщаше за съвет към този човек с безстрастно лице на флегматик, представляващ, подобно на Окава, интересите на едрия капитал в Япония.

Преди да напусне поста си на финансов диктатор, Такахаши каза на премиера:

— Това, което извършихме, Танака сан, е само началото... Зданието на икономиката ни трябва да бъде сеизмоустойчиво... Тази устойчивост можем да постигнем с умела, гъвкава континентална политика... Помислете върху това, Танака сан. Нужно е по-често да си припомним думите на нашия божествен пралядо, императора Дзиму: „Хако ичио!“... Нека първият ъгъл от покрива над нашия дом да бъде Китай...

Такахаши обикновено говореше бавно и алегорично, но този път беше определено откровен. Танака знаеше, че така мисли не само Такахаши, но и цялата всемогъща група дзайбацу — финансовите и

промишлените магнати на Япония. Впрочем по същия начин мислеха и военните кръгове — Араки, Хонджо и останалите...

Министър-председателят Гиичи Танака се вслуша в съветите на своя финансов наставник Такахаши. В средата на юни, въпреки задухата и отровните изпарения, надвиснали над града, Танака побърза да свика конференция по въпросите на Изтока. Тя беше наречена точно така — Източна конференция — и се състоя при затворени врати, обкръжена от непроницаемата завеса на тайната. Броят на участващите в нея беше ограничен. Освен членовете на кабинета поканени бяха само някои японски дипломати, извикани за тази цел от Китай; тук беше командувачият Квантунската армия, пристигнал от Манджурия, началникът на генералния щаб, ръководни дейци от военното и морското министерство и, разбира се, представители на промишлените концерни, които имаха свои интереси в Китай.

Танака споделяше тревогите, съмненията и планове, изказани на Източната конференция. И кой, ако не министър-председателят, следваше да обобщи отделните мисли на участниците в конференцията, да обоснове техните препоръки и да ги представи на вниманието на благословения император? Всичко това трябваше да се обсъди и прецени. И затова Гиичи Танака покани във вилата си ловкия и пресметлив Такахаши, за да му прочете своя проект за поверителния меморандум.

Друг събеседник на премиера тази вечер беше генерал Араки — нисък, с къси крака и широки плещи, с неестествено голяма глава и предизвикателно щръкнали мустаци. По външност и темперамент той беше пълна противоположност на спокойния и бавен, сякаш равнодушно сънлив Такахаши.

Някога, преди двадесетина години, след като Руско-японската война беше вече свършила, генералният щаб командирова Араки в Петербург да изучава военното дело. През световната война той беше военен наблюдател на руската действаща армия. В Токио се завърна с руски ордени, с възпоменателен медал в чест на 300-годишнината на Романовци и с обемисто досие за състоянието на въоръжените сили на царска Русия.

Двамата генерали бяха свързани с отколешна дружба още от времето, когато участваха в интервенцията в съветското Приморие и Забайкалието. Сега Араки работеше в японската академия на

генералния щаб, минаваше за познавач на руския въпрос и за Премиера Танака беше извънредно важно да чуе неговото мнение относно меморандума.

Араки малко позакъсня, пристигна направо от академията, с военна униформа, но без военноотличителни знаци; единствено орденът „Златният ястреб“ — награда за многогодишното му пребиваване в Русия — сияеше на гърдите му. Араки знаеше, че срещата, на която го кани министър-председателят, ще има съвсем частен характер, но въпреки това съвсем неслучайно си бе избрал именно този орден.

Той хвърли фуражката и ръкавиците си в ръцете на Хей и подрънквайки със сабята си, влезе в кабинета. Араки беше с около петнадесет години по-млад от министър-председателя и това му даваше основание да бъде подчертано вежлив и почтително да нарича стопанина на дома „сенсей“, тоест „по-рано родил се“, в смисъл на почетен учител.

— Желаете ли саке? — попита стопанинът.

— О, не! Нищо горещо и силно — възрази Такахаша. Той се отпусна на рогозката и пое в ръцете си парещата о-шибори — горещата влажна салфетка, която му подаде Хей. — На конференцията в двореца се чувствах като тази салфетка — горещ и мокър. Нямам представа какво са решили...

Такахаша очевидно хитруваше. Танака го разбра. Той нареди на слугата да поднесе чай и го освободи:

— Днес не си ми нужен, можеш да спиш... Затвори по-плътно вратата.

Когато слугата излезе, премиерът взе чантата си и извади куп изписани листове.

— Бих желал — каза той — да ви запозная с нещо, което е предназначено само за очите на императора, и да ви помоля да ми дадете великодушния си съвет.

Гостите кимнаха мълчаливо и Танака започна да чете.

„От името на Вашите многобройни поданици министър-председателят Танака Гиичи връчва на Ваше Величество меморандум за основите на позитивната политика в Манджурия и Монголия.“

„За да завоюваме Китай — продължи той, — трябва най-напред да завоюваме Манджурия и Монголия. За да завоюваме света, трябва

преди всичко да завоюваме Китай. Ако успеем да завоюваме Китай, всички останали азиатски страни, Индия, а също и страните на южните морета ще се страхуват от нас и ще капитулират пред нас. Тогава светът ще разбере, че Източна Азия е наша, и няма да се осмели да оспорва правата ни. Такъв е планът, който ни е завещал император Мейджи, и неговият успех има важно значение за съществуването на нашата японска империя.“

— Мога ли, Танака сенсей, да ви казвам бележките си веднага, по време на четенето? — попита Такахаша.

— Разбира се, това е най-полезното, което може да се измисли.

— В такъв случай бих желал да изкажа една мисъл. В Манджурия и Монголия по сведения от дирекцията на Южноманджурската железница запасите от желязна руда съставляват повече от един милиард тона, а запасите от каменни въглища — два и половина милиарда. Ние можем да си осигурим желязо и въглища за седемдесет години. Освен това там има гори, алуминий, жито... Ето къде е сеизмичната устойчивост на японската икономика! Това трябва да се вземе! — Ръката на Такахаша се издигна хищно над главата му и се спусна надолу към масата, сякаш сграбчваше плячка. — Отначало обаче ще трябва да се обяви на всеуслушание, че в тези райони ние не искаме нищо, освен мир, спокойствие и тишина, че отговорността за това ще поеме Япония, че тя няма да допусне никакви безредици... А през това време ние ще проникваме, ще проникваме... — Ръката на Такахаша сега правеше бавни, спокойни движения, сякаш хипнотизираше някого. — Нека нашите офицери, които тайно ще изпратим там, да се преоблекат като китайски селяни и занаятчии, да печелят доверие и да купуват земи, а после ние ще защитаваме тези земи, ще изпратим за тази цел войски... Разбирате ли ме?

Араки възрази:

— Но това е твърде дълъг процес, армията е в състояние да реши всичко много по-бързо.

Такахаша погледна снизходително Араки и отговори с пословица:

— Който бърза, по-късно стига...

Танака отново се надвеси над ръкописните страници на меморандума. От време на време той прекъсваше четенето, изслушваше военствените забележки на Араки или съдържаните,

изпълнени със скрит смисъл предложения на Такахаши, вземаше си бележки и отново започваше да чете монотонно текста, в който се излагаше широк план за агресия, роден още в умовете на далечните им прадеди и неосъществен от тях. Вината за това Танака поемаше върху себе си и своето поколение. „Ако досега тази задача е останала неизпълнена — пишеше той на божествения император Хирохито, — вината за това е във вашите слуги.“

В страната, където така високо е развит култът към предците, където на техния дух се кланят в храмовете, най-лесно е да се въвлечат хората към съучастие в агресия, като им се каже, че това е зовът на прадедите. Но сега ролята на изпълнители на заветите на император Дзиму си присвояваха представителите на съвременните промишлени монополи и банки, на армията и военния флот, за които островите бяха станали тесни. Стегнати в клещите на икономическата криза, те се задъхваха и се стремяха да се отскубнат от нея, търсейки изход в просторите на азиатския континент, готови да кръстосат оръжие с всеки, който им се изпречи на императорския път Кондо. По този въпрос се разгорещи Араки, който все повече се възпламеняваше от собствените си думи. В дъното на пещерките орбити малките му остри очички горяха със зъл пламък, а широките му ноздри се издуваха така, сякаш пред генерала се изпречваше неприятелят. Араки каза:

— Нашата отбрана не може да се свива само в границите на Япония, тя трябва да включва пътищата, по които страната ще тръгне към своето бъдеще. Враговете на Кондо трябва безжалостно да бъдат отблъсквани навсякъде, където и да се появят — било то в Китай, в южните страни или Русия.

За Съветска Русия Араки говореше с особена ярост.

— Трябва само да се съжaliaва, че така успешно започналата интервенция в руското Приморие и Забайкалието завърши неблагоприятно за нас. Духът на предците няма да ни прости това... Танака сенсей, много бих желал да отразите в меморандума си една мисъл: нашето придвижване в Северна Манджурия ще доведе до неминуем конфликт с червена Русия. За да се осигурят нашите жизнени интереси на континента, трябва да се овладеят руското Приморие, Сибир и Забайкалието. Аз постоянно внушавам тази идея на офицерите от академията на генералния щаб, които са призвани да осъществят пътя Кондо.

Премиерът Танака се съобрази с бележката на Араки и си я записа в черновата на меморандума. Четенето вече завършваше. Танака взе последната страница на ръкописа:

„Съгласно заветите на император Мейджи първата ни крачка трябва да бъде завладяването на Тайван, а втората — анексирането на Корея. И едното, и другото вече е осъществено.

Сега трябва да бъде направена третата крачка — да се завоюва Манджурия и да се покори цял Китай...

След като овладеем всички ресурси на Китай, ние ще пристъпим към завоюването на Индия и страните на южните морета, а после — Мала Азия, Централна Азия и накрая — Европа. Но овладяването на контрола над Манджурия и Монголия ще бъде първата крачка, ако народът Ямато желае да играе ръководна роля на азиатския континент.

Расата Ямато може да пристъпи към завоюване на света.“

Беше съвсем късно, когато Араки и Такахаши напуснаха вилата на премиера. Изпроводи ги вежливият и мълчалив слуга Хей, който изобщо не беше се прибирал да почива, докато гостите бяха вкъщи. Цялата вечер той беше в стаичката си, като държеше вратата леко открената. Хей имаше не само великолепа памет, но и необичайно развит, като на животно, слух. Той стана свидетел почти на целия разговор в кабинета, слушаше и запомняше. Някои неща от чутото Хей вече знаеше. Хартийките, които измъкваше от кошчето, бяха бележки на господаря при съставянето на меморандума. Сега му беше известен целият документ.

След няколко дни Танака завърши работата си над меморандума и беше готов да отиде в двореца, за да го връчи на императора. Предния ден той си дойде вкъщи по-рано от обикновено, прочете документа още веднъж и заедно с копие го сложи в чантата си.

На сутринта, както всеки път, Хей го изпроводи до външната врата и стоеше с наведена глава в почтителен поклон, докато автомобилът на премиера се скри зад близкия завой.

Преди да отиде в двореца, Танака се отби в храма на предците, за да им съобщи решението си, което възнамерява да осъществи. Храмът, изпълнен с тишина, прие Гиичи Танака под своите сводове; после премиерът тръгна към двореца с повишено самочувствие и с твърдата увереност, че духовете на прадедите одобряват решението му.

Едва след като завърши церемонията по предаване меморандума на императора, Танака забеляза, че копие липсва от чантата му. А тази сутрин той сам го извади от касата и го сложи в папката. Може би просто е забравил?

И затова премиерът не се разтревожи много. Най-вероятно е да го е забравил на бюрото си... Но когато се върна вкъщи, Танака не намери документа. Повика Хей, но слугата го нямаше. Никой от домашните не знаеше къде се е дянал; в стаичката му всичко си беше на мястото, личните му вещи също. Впрочем какви ли вещи имаше той — една рогозка, навита на руло, и малка сламена възглавница... Вероятно е отишъл някъде за малко. Танака искаше да вярва, че нищо лошо не се е случило. Но слугата не се върна нито през нощта, нито сутринта, нито на другия ден. Беше изчезнало безследно и копие на меморандума.

На третия ден премиерът извести кемпейтай — военното контраразузнаване — за изгубването на документа и за съвпадението с това изчезване на слугата. Кемпейтай също не успя нищо да изясни. Минаха месеци, година, две, случилото се почна да се забравя. Едновременно изчезване на слугата и документа изглеждаше вече като обикновено съвпадение. Но след няколко години, когато Гиичи Танака не беше вече между живите, в китайското списание „Чина критик“ се появи пълният текст на неговия меморандум, адресиран до японския император.

Безименният слуга на премиера се бе побоял да вземе със себе си откраднатия документ и го беше скрил някъде в основите на вилата на Танака. Когато издирванията бяха прекратени, вече други хора, след много месеци, повторно откраднаха документа и го препратиха в Шанхай. Така стана известно съдържанието на меморандума на Танака, залегнал в основата на плана на многогодишната агресия на японските империалисти в Далечния Изток.

„САКУРА-КАЙ“ — ДРУЖЕСТВО НА РАЗЦЪФНАЛАТА ВИШНА

Попаднал между чука и наковалнята — между привържениците на предпазливите действия на континента и военните екстремисти, които бяха за незабавна окупация на Манджурия, премиерът Танака беше принуден да подаде оставка. Разговорът му с императора доведе окончателно до падането на кабинета. В двореца за всички беше ясно, че смъртта на Чжан Цзолин не е минала без участието и на някои от армейските офицери. Посветен в задкулиската страна на събитията и стремейки се да потули неприятната случка, министър-председателят Гиичи Танака подготви фиктивен доклад за императора. Той съобщаваше, че не са успели да открият престъпника; що се отнася до лицата, допуснали немарливост и не осигурили охраната на китайския маршал, те били вече наказани, а щабният офицер Кавамота е уволнен. Никой от тях не бил замесен в събитията, а просто било допуснато нехайство...

— Тези думи не съвпадат с онова, което ми бяхте казали преди — студено произнесе императорът и прекрати аудиенцията.

Това беше небивал скандал в живота на височайшия двор.

Танака напусна сконфузен императорските покои. Той излезе от парадния вход, където го чакаше висока, открита каляска, запрегната с врани коне, седна с невъзмутим вид в каретата, изтегна се на седалката, за да скрие от странични погледи онова, което ставаше в душата му, и съпровождан от почетен ескорт конни гвардейци, напусна двореца.

Император Хирохито стоеше до прозореца. Той проследи с очи отдалечаващата се каляска на министър-председателя и се обърна раздразнено към лорд-пазителя на печата:

— Не вярвам на нито една дума на премиера Танака...

— Имате право, Ваше Величество — побърза да се съгласи лорд-пазителят на печата. Освен него в залата присъствуваха министърът на

двора и няколко души от императорската свита — най-приближените на трона лица.

Думите на императора скоро бяха съобщени на премиера, което означаваше, че той повече не може да оглавява правителствения кабинет.

Историята с убийството на Чжан Цзолин постепенно започна да се забравя, но борбата между привържениците на различните методи в японската политика продължаваше. Новият министър-председател Хамагучи беше съгласен, че окупацията на Манджурия ще бъде първата крачка по императорския път на север — към съветското Забайкалие, към Приморието, а оттам, кой знае, може би и към Урал, но временно се въздържахе от решителни действия.

Хамагучи считаше, че политиката на далечен прицел налага извънредно съдржани и пресметливи действия. Новият премиер помнеше поговорката на предците: „Не забравяй миналото, то е най-добрият учител на бъдещето“. Не бива да се повтарят грешките на Руско-японската война. Тогава изглеждаше, че победата над царска Русия е в японски ръце. Но обезсилена, Япония не успя да задържи в ръцете си ориза на победата, вече сварен и готов за ядене. Съдбата мина с паница ориз покрай японската трапеза... Знаеше се, че англичаните и американците не желяеха засилването на островната империя. Това също трябваше да се има предвид. И в края на краищата не стана онова, което беше замислено.

Войната с Русия не доведе до заветната цел — отстраняването ѝ от Далечния Изток не бе постигнато. Завзети бяха само половината Сахалин, половината Манджурска железопътна линия, построена от русите, половината... Все половината от всичко, което биха желали да получат изцяло. В Манджурия останаха и въоръжени сили на царска Русия. В Портсмут двете страни се договориха, че за охраната на своите железопътни участъци ще поддържат контингент, не по-голям от петнадесет войника на всеки километър път. За Япония това съставляваше всичко петнадесет хиляди войници или може би малко повече. Така се роди Квантунската армия.

Портсмутският договор, който в Петербург се считаше за заробващ, се оказа просто един недописан документ, сякаш някой бе

започнал да го диктува и го бе прекъснал по средата на думата. Заслужаваше ли заради това да се води тази дълга и изтощителна война?

Интервенцията в Забайкалието и Приморието също не донесе успех. Всичко това трябва да се има предвид, да се прецени и да се действа спокойно и сигурно... Черната дъска в класната стая се изтрива с гъбата и тогава писането започва на чисто. Така трябва да се прави и в континенталната политика — да се започне отначало и да се играе така, че да се спечели сигурно...

Така мислеше новият министър-председател Хамагучи. Той съвсем не беше против активните действия, против завладяването на Манджурия, Съветското Забайкалие и Приморието. Но по-бързо стига оня, който не бърза, който си избира пътя...

А привържениците на незабавните действия виждаха в лицето на Хамагучи пречка по пътя на колесницата на японската държавна политика. Страстите се разбушуваха, когато след лондонската конференция по разоръжаването премиерът Хамагучи се съгласи символично, само символично, да съкрати японската армия с четири дивизии. В генералния щаб това беше възприето като оскърбление към достойнството на императорската армия. Освен това премиерът Хамагучи се осмели да поддържа и одобри съкращаването на бюджета на армията и военноморския флот. Това не можеше да му простят. След няколко дни на перона на токийската гара младият офицер Сагоя се опита да застреля министър-председателя. Той стреля в упор, но Хамагучи беше само тежко ранен.

Месеци наред премиерът се намираше между живота и смъртта; през това време го заместваше министърът на външните работи барон Шидехара. Министър-председателят, станал неудобен на гумбацу — клика от крайнодесни военни, изобщо не стана от болничното си легло — той умря една година след покушението.

Трагичното събитие на токийската гара не беше случаен терористичен акт на отделен фанатик, както писаха вестниците — офицерът Сагоя си направи харакири и преди да умре, пое вината върху себе си. Но всъщност работата беше съвсем друга.

Есента тази година в Токио беше прекрасна, свежа — времето на хризантемите. Те бяха пищно разцъфтели из парковете и оранжерииите. Снежnobели, оранжеви, жълти хризантеми бяха натрупани по огледалните витрини на магазините по Гинза, пълнеха кошниците на уличните продавачки и полиците на цветарските павилиончета. Жените, следвайки ежегодната сезонна мода, се обличаха в изящни кимона, извезани с разноцветни хризантеми, сякаш оживелите цветя бяха излезли от градинските лехи и се разхождаха по улиците на града, образувайки пъстър като дъгата ярък букет, направен от изкусни майстори.

Накичен и оживен беше през тези дни и ресторант „Кинрютей Ин“, намиращ се близо до парка Шибуйа в центъра на града. Младите офицери от академията на генералния щаб посещаваха с удоволствие това евтино ресторантче. Съдържателят му умееше да обслужи всекиго, ястията му бяха на умерени цени, а на постоянните посетители се сервираше на кредит. Едва ли някъде другаде в Токио можеше да се намери такова крехко, истинско киотско месо за прославленото скияки. Суровите, тънки като хартия резенчета от розово месо с мраморни жилчици, поставени на масата, винаги предизвикваха възхищението на чревоугодниците.

Месец и половина или може би месец преди да бъде извършено покушението срещу Хамагучи, в ресторант „Кинрютей Ин“ се беше събрала група от двадесетина души млади офицери. Военната им униформа показваше, че са от академията на генералния щаб. Сред компанията имаше само един цивилен и това беше Окава Сюмей, който изглежда играеше тук главната роля.

Тук беше и артилерийският подполковник Хашимота Кингоро, който се отличаваше със своя грамаден ръст и неестествено удълженото си лице с едри черти, сякаш страдаше от хроническа слонова болест. Хашимота се беше завърнал наскоро от Турция, където прекара няколко години като японски военен аташе. Именно в чест на пристигналия подполковник, също възпитаник на академията на генералния щаб, се бяха събрали младите офицери в ресторант „Кинрютей Ин“.

Когато офицерите заеха отдалечената ъглова стая на ресторанта и откачили сабите си, насядаха на плътните възглавници около масата, старата съдържателка в тъмносиво кимоно, отговарящо на възрастта ѝ,

поднесе всичко, което беше необходимо за приготвяне на скияки. Окава Сюмей вдигна ръка и помоли за внимание. Той беше необичайно слаб и изнемощял и може би затова носът му стърчеше като клюн на пеликан, а върху него се крепяха големите му очила с дебели стъкла.

— Господа! — започна той, но появата на съдържателката прекъсна речта му.

Девойки внесоха мангали с разпалени въглени и поставиха върху тях дълбоки тигани. Със ситни, плъзгащи се крачки съдържателката се приближи до Окава и като коленичи, тихо запита:

— Окава сан, не желаете ли да ви изпратя гейши?

— Не, не... Днес ще прекараме вечерта в мъжка компания.

Стопанката се поклони до земята и излезе. Лицето ѝ не издаде удивлението, предизвикано от отказа на Окава — досега не бе имало случай този богат посетител да прекара вечер в ресторанта без жени.

— Господа! — повтори Окава. — Днес ние приемаме в нашия кръг един истински самурай — Хашимота Кингоро, завърнал се в страната след дълго отсъствие... Всички ние бихме искали почтително да изслушаме мислите на подполковник Хашимота, които той се съгласи да сподели с нас.

Хашимота Кингоро се понадигна на възглавницата си. Със събрани колене той седеше на петите си, стърчейки над всички като страшния и войнствен бог Хачимана от древния Камакурски храм.

Подполковник Хашимота, човек е крайни възгледи, беше началник на руския отдел в разузнаването на генералния щаб и старателно бе изучавал историята на революционното движение в Русия. След това замина като военен аташе в Турция, обладаван от идеята за откъсването на Сибир и Кавказ от Съветска Русия. Сега той отново бе привлечен на работа в генералния щаб.

На Хашимота някога беше подчинен ловкият разузнавач Канда Масатона. Дълго време той живя в Забайкалието и Москва, търгуваше с японски фенерчета, подвизаваше се като уличен фокусник, работеше като перач — переше бельо и събираше информация. В резултат на тази му дейност се появи строго секретният доклад „Материали към операцията срещу СССР“. Това беше преди Хашимота да замине за Турция. Канда пишеше:

„В една бъдеща война подривната дейност в руския тил ще има извънредно важно значение... Възможни са случаи, когато подривната работа ще играе решаваща роля във войната срещу Русия.“

Канда предложи план за диверсионна работа срещу Съветския съюз и Хашимота го възприе изцяло. Техните служебни отношения отдавна бяха прераснали в дружба, и двамата мислеха еднакво.

За арена на бъдещите военни действия Канда считаше Източен Сибир, разбира се, с Приморието и Забайкалието, а освен това Северен Китай и Монголия.

„Ако в Китай по това време има правителство, свързано с Русия — пишеше Канда, — то трябва незабавно да бъде унищожено.“

Канда съветваше да се вземат мерки, които да накарат съветското командване да допуска грешки и неправилни оценки при водене на операциите, в Далечния Изток. За тази цел е необходима тънка дезинформация. Трябва да се прави всичко, за да се предизвикат недоволство и безредици, трябва да се смъкне комунистическата власт в Сибир и Кавказ. С помощта на руските белоемигранти трябва да се формират диверсионни и терористични групи, да се разрушават железопътни тунели и телеграфни линии, като се обърне главно внимание на транссибирската железница.

Веднъж те седяха тук, в това ресторантче — Канда и Хашимота — само че в друга стая. Хашимота попита?

— Каж ми, Канда сан, как успя да се опазиш, как не те заловиха русите?

Канда се усмихна:

— Аз само перях бельо... Носеха ми го моите агенти със зашифровани бележки по него. Аз само четях донесенията и ги потапах в сапунената вода. Всички казваха, че добре изпирам бельото...

Те поканиха тази вечер гейши и прекараха весело времето си. След това Хашимота замина за Турция, а Канда зае неговото място в разузнавателния отдел. И ето след две години Хашимота отново се бе завърнал в Япония.

Той се завърна през Русия, като остана известно време в Москва и разговаря поверително с посланика Хирота^[1]. Японският посланик в съветската столица му даде поръчение. „Съобщете в генералния щаб — каза му той, — че трябва да водим твърда политика по отношение

на СССР. Трябва да бъдем всеки момент готови за война. При това главната ни цел трябва да бъде не отбрана против комунизма, а завоюване на Източен Сибир. Подскажете, че за създаване на конфликт може да се използват предстоящите преговори относно рибната конвенция. Ако тези преговори доведат до скъсване на дипломатическите отношения, те само ще ускорят осъществяването на нашата кардинална политика в отношенията ни със Съветска Русия. Разбрахте ли ме?“

Хашимота извади от страничния си джоб малко тефтерче и записа в него поръчението на посланика Хирота с шифър, достъпен само за него.

Хирота каза още: „С това ще ми направите голяма услуга, аз не искам и не мога да изпратя такава информация чрез министерството на външните работи. Там още има хора, които не разбират нашите ключови позиции. Предпочитам да имам работа с военните... А сега — каза японският посланик — време е да отида на прием в Кремъл — ще убеждавам русите, че ние с тях сме неразделни приятели.“

Хирота се разсмя и помоли секретаря си да извика колата...

Разговорът продължи с колегата на Хашимота — военния аташе в Москва генерал Касахара. Касахара присъствуваше на разговора с посланика. Той каза и Хашимота си отбеляза в тефтерчето следното:

„Уверен съм, че настъпва момент, когато за нас се създава изключително благоприятна обстановка империята да пристъпи към решаване на проблемите на Далечния Изток. Русия, заета с възстановяване на своята икономика, няма сили да води война. Не е изключено сега да успеем да постигнем своите цели, без да влизаме във война. Но ако тя все пак възникне, няма да ни създаде големи затруднения. Трябва да живеем според нашата стара пословица: Ако нищо не предприемаш, няма и да спечелиш.“

Сега той си припомни тази пословица и започна с нея разговора с младите офицери. Говореше седнал, разкопчал яката, на китела си, и от време на време пъхаше пръстите на двете си ръце в гъстата си черна коса, твърда като тънка стоманена тел. С целия си вид той искаше да покаже, че се намира в своя среда, пред която няма от какво да се стеснява.

— Ако нищо не предприемеш — говореше той, не можеш да разчиташ на успех... Аз пътувах тридесет дни, завръщайки се в Япония, и през цялото време размишлявах как да се избавим от либерализма, който разяжда нашата страна Ямато и ни пречи да вървим по пътя Кондо. И в мен узря план, който искам да споделя с вас.

Япония има само три възможности да избегне застрашаващото я пренаселва не. Пред нас стоят само три врати — емиграция, решително излизане на световния пазар или разширяване на държавната ни територия. Двете първи врати са затворени за нас и от само себе си се разбира, че Япония трябва да побърза да мине през последната разтворена врата. Ние се нуждаем от земи за империята на север, юг, изток и запад, земи, на които Япония ще може свободно да се развива и процъфтява.

За това не можеше и дума да става, ако расата Ямато беше низша раса, неспособна да овладява нови земи. Но ние сме господарска раса и искаме да управляваме сферата на велика Източна Азия. Със силата на оръжието ние ще отстраним всички, които ни попречат в това...

После един през друг офицерите заговориха, че първата крачка по пътя към утвърждаване сферата на велика Източна Азия трябва да бъде Манджурия, че не трябва да се търпят парламентаристите либерали, които се боят от собствената си сянка. Разпалените разговори и изпитото саке нажежиха атмосферата.

Вече се стъмни и през прозорците, облепени с хартия, проникваше бледа, призрачна светлина. Стопанката донесе запалени свещи. Техният неравен, трепкащ пламък едва проникваше през кълбетата тютюнев дим. Някой извика: военните трябва да управляват империята, не ни е нужен парламент... Подкрепиха го. Застанал на колене, заговори Кавамота, същият Кавамота, който ръководеше сапъорите при покушението над Чжан Цзолин. Той беше само формално отчислен от армията, а всъщност беше прехвърлен в академията на генералния щаб.

— Аз съм готов отново да замина за Манджурия, да командувам сапъори! — извика Кавамота.

Окава Сюмей само наблюдаваше и слушаше, изчаквайки температурата да стигне до точката на кипене. Това време дойде. Той каза:

— Кавамота сан, ние ценим вашата доблест, но отначало е нужно да се разчисти теренът около трона, трябва да се изкоренят гнилите пънове... в кабинета.

— Да, да, и ние ще започнем изкореняването с Хамагучи!...

Отново заговори Хашимота, който стърчеше с цяла глава над останалите:

— Споделям вашето негодуване... Висшите офицери и армията мислят по същия начин. Ако парламентът не споделя идеите на предците, не ни трябва такъв парламент... Японската политика трябва да бъде решително обновена. Който е слаб духом, няма място в империята. Побеждават само силните... В традициите на самураите решителните действия никога не са били смятани за безчестни — разбира се, ако действията са породени от благородния порив да се служи на императора. Това не противоречи на понятието за чест. Нека се махнат всички, които пречат! Така гласи Бушидо — законът на самураите. Нека онези, които не са съгласни, отидат във вечността! Хако ичио!...

Хашимота вдигна ръка над главата си, сякаш държеше меч, и рязко я спусна.

Екзалтирани, офицерите наскочаха от рогозките, изтеглиха сабите си и с трясък отново ги пхнаха в ножниците.

— Хако ичио!... Целият свят под японски покрив! — крещяха офицерите, въодушевени от думите на Хашимота.

— Да образуваме дружество!... Дружество за обновление!...

— И да го наречем „Хризантема“ — цветето на Япония!...

— Не, не! — крещеше капитан Сагоя — дребен, подвижен офицер с лице на фанатик. — Нека го наречем „Сакура-кай“... Когато разцъфнат вишните, ние ще постигнем целта... Хризантеми — това е днес, а ние гледаме в бъдещето.

— Сакура-кай!... Сакура-кай!...

Названието беше прието. Решиха в дружеството да бъдат приемани само млади офицери до чин подполковник включително, както беше и тук, в ресторантчето „Кинрютей Ин“, където старши по чин и възраст беше Хашимота. За него направиха изключение, той стана председател на новото дружество. Гръбнака на дружеството от млади офицери образуваха випускниците на академията на генералния щаб, които изучаваха проблемите по окупирането на Манджурия и

Монголия. Официално то бе наречено именно така — изследователско дружество по изучаване на манджурските и монголските проблеми „Сакура-кай“.

След месец и половина японският министър-председател Хамагучи стана първата жертва на дружеството „Сакура-кай“ — той бе тежко ранен от капитан Сагоя.

Но това беше само началото. Към пролетта на тридесет и първа година „Сакура-кай“ наброяваше сто и пет млади офицери. Начело на дружеството си оставаше Хашимота Кингоро. Наричаха го покровителя на заговорите — в продължение на много години в Япония нямаше политическо убийство, покушение или интрига, с които той малко или много да не беше свързан.

Движението на младите офицери намираше подкрепа сред ръководните военни дейци, групирани около Самбо Хомбу — японския генерален щаб. И не само подкрепа — идеята за създаването на дружеството „Сакура-кай“ изхождаше от началника на Самбо Хомбу — другия втори човек в Япония след благословения император. Той се назначаваше от императора и не беше подчинен даже на министър-председателя. Но вторият човек в държавата все пак не беше първи. При това в същото положение се намираше и началник-щаба на военноморския флот, и министър-председателят — те също бяха назначавани от императора и също се смятаха за втори в империята. А военната клика гумбацу жадуваше за самостоятелни действия. Тези действия трябваше да почнат с отстраняването от правителството на всички нерешителни, на всички, които пречат, които спъват движението Кондо — движението по императорския път. Най-добре би било, ако начело на правителството застанеше военен. Мисията за обновяване на ръководството на страната беше поета от „благоразумния Койшо“ — началник на бюро по военните работи, координиращ действията на военните и гражданските власти.

Когато назряваха събитията в Манджурия, честолюбивият генерал Койшо беше на петдесет години. Той очакваше с нетърпение отговора от щаба на Квантунската армия, на който беше възложено да разработи подробен план за военна окупация на Манджурия с оглед на по-нататъшното проникване в монголските степи и съветското Забайкалие. По този повод началник-щаба на Квантунската армия

съобщаваше, както обикновено секретно, и както обикновено с шифър, достъпен само за ограничен кръг хора:

„Планът на операциите, които ще трябва да доведат до окупирането на Манджурия, представлява една от съставните и най-важни части от общия план на операциите на японските войски срещу Съветския съюз, изпратен вече в първия отдел на генералния щаб. Исканият план се доработва и незабавно ще бъде изпратен, като се вземат най-строги предпазни мерки.“

От ускоряването на военните действия на континента бяха заинтересувани и индустриалците на Япония, главатарите на деловия свят, представителите на могъщата четворка: Мицуи, Мицубиши, Сумимото, Ясуда, владеещи почти половината от националните богатства на страната — монополното производство на самолети, танкове, военноморски кораби, боеприпаси, въоръжение... Тяхната връзка с генералния щаб беше Окава Сюмей, човек, който гледаше на света с остри черни зеници, скрити зад двойните стъкла на очилата му. Сякаш забравил пътя за своя кабинет в Южноманджурската компания, той прекарваше времето си в Токио заедно с Хашимота по уреждане на тайнствените работи, които трябваше да осигурят манджурската операция.

Понякога те идваха в кабинета на Койшо и водеха с него разговори. През дебелите стени на сеизмоустойчивото здание, издигнато след токийското земетресение, тук, във военното министерство, не проникваше никакъв звук от шумящия зад прозорците град. И оттук, през тези стени, също не можеше да излезе нито една тайна, родена в кабинета на началника на бюро по военните работи. Генерал Койшо с набръчкано лице, със стиснати устни и изпъкнала брадичка, седеше до гола маса, която беше разчистена от всякакви книжа, и мълчаливо слушаше Окава или Хашимота, кимайки с глава в знак на съгласие. Сега той много приличаше на китайската статуетка, непрекъснато кимаща с порцелановата си главичка, която стоеше на полицата зад генерал Койшо. Окава Сюмей забеляза това, когато излагаше плана за свалянето на правителството. Това почти синхронно кимане на главите на статуетката и на генерала дразнеше Окава, отклоняваше го от мислите му. Той просто не можеше да се освободи от усещането, че и главата на Койшо е закрепена с шарнир за неподвижното му туловище.

Накрая не издържа и седна в друго кресло, за да не вижда поне кимащата статуетка.

— Извинете, светлината ми пречи на очите — обясни той. — Обикновено това ме дразни... Ето, така е по-удобно, аз продължавам... За демонстрантите са необходими около триста халосни гранати, няколко от които трябва да бъдат истински. Това е идея на Хашимота сан... Ще направим демонстрацията пред входа на парламента и под взривовите на гранатите ще нахлуем в заседателната зала и ще смъкнем правителството. Новият кабинет ще бъде оглавен от генерал Угаки. Струва ми се, че той е дал съгласието си?

— Да, военният министър не възразява — потвърди Койшо. Генералът престана да кима с глава. — Какво ви е нужно още? Разполагате ли със средства?

— Оставете това на мен — отговори Окава, — но са ни нужни хора, изпълнители. Койшо се обърна към грамадния Хашимота:

— Кого бихте искали да привлечете?

— Преди всичко Доихара. Той има опит... Обезателно Тоджо и, разбира се, генерал Тетекава за консултации...

Койшо отново закива с глава. Сега премисляше. Погледът му се спря върху масивното лице на Хашимота.

— Съгласен съм — каза той. — Ще трябва да ми покажете окончателния вариант. За кога планирате инцидента?

— Сесията на парламента се открива на двадесети март. Този ден е най-удобен.

— Да, да, този ден е най-удобен — повтори Койшо и присви устните си, заобиколени от дълбоки бръчки. — Преди решителните действия в Манджурия ние трябва да имаме силно правителство...

Планът на Окава и Хашимота предвиждаше да се предизвикат безредици през време на демонстрацията пред парламента и това да послужи като повод за армията да се намеси в събитията. След това в Токио ще бъде обявено военно положение и военният министър Угаки ще вземе в ръцете си цялата власт, за да възстанови реда в страната и столицата.

Хашимота Кингоро разви трескава дейност. Окава достави парите за заплащане на викачите, които ще подстрекават тълпата, ще

крещят и ще искат смяната на правителството. Чрез военното интендантство Хашимота получи няколко сандъка учебни гранати и ги скри в дома на един от членовете на дружеството „Сакура-кай“. Сред учебните гранати, взети под предлог за полски занятия, имаше и няколко бойни, истински. По този повод Хаишимота каза: „Нужно е да има и малко кръв, за да изглежда всичко естествено...“

Наближаваше двадесети март — денят на военния метеж, но няколко дни преди срока „разсъдителният Койшо“ извика Хашимота, за да го уведоми, че инцидентът се отменя по указание на Самбо Хомбу — военният министър Угаки не пожелал да възглави преврата. Имаше обаче и по-съществена причина от нерешителността на военния министър. Самият Койшо като член на правителствения кабинет знаеше, че дните на умирация Хамагучи са вече преброени. Можеше да се очаква, че новият премиер ще води по-решителна политика.

Койшо заповяда гранатите, получени от подполковник Хашимота, да бъдат върнати в склада.

Същата вечер обезсърчените заговорници Окава и Хашимота се срещнаха в ресторантчето „Кинрютей Ин“. С тях беше и невъзмутимият до равнодушие Доихара Кендези. Пиеха и обсъждаха създамата се обстановка. Доихара повдигна вежди, от което лицето му придоби сънен израз, и каза отегчено:

— Не се огорчавайте, не се огорчавайте. Събитията се развиват нормално! Ако единият инцидент не стана, ще има друг... Ще има достатъчно инциденти за вас. Да видим какво ще стане в Мукден...

Оказа се, че полковник Доихара е по-информиран от своите събеседници.

Наскоро след това той изчезна от Токио и се завърна чак в средата на лятото. Доихара замина тайно за Мукден, разговаря с Чжан Сюелян, ползвайки се от правата на приятел и съветник на неговия баща. Той се опита да убеди Чжан Сюелян да обяви Манджурия за независима, да се отдели от Китай и да стане неограничен монарх на новата държава. Доихара му обеща щедра подкрепа под формата на заеми, въоръжение и войски. Но Чжан Сюелян упорствуваше. Той се надяваше на нещо по-голямо — да стане владетел на цял Китай. Дългогодишните междуособици в Китай обещаваха такива възможности.

Доихара се върна с празни ръце.

— В такъв случай — каза му Итагаки — ще действуваме със сила. За Манджурия ще намерим друг император. Да помислим за Хенри Пуи; като дете той вече е бил на китайския престол...

През юли сътрудникът на втория отдел на генералния щаб полковник Доихара Кендези донесе в Токио секретния план за манджурския инцидент. Той беше подписан от началник-щаба на Квантунската армия генерал Мияги, полковник Итагаки и от новия командущ Квантунската армия генерал-лейтенант Хонджо.

През ония години японското название на генералния щаб — Самбо Хомбо — постепенно започна да се употребява по отношение на неговия ръководител; то се превърна в събирателно наименование на началника на генералния щаб. Както далай-лама в Тибет. Почти както във Ватикана, където главата на католическата църква при ръкополагане става папа Пий с добавяне на поредния инвентарен номер. Но длъжността началник на Самбо Хомбу не беше пожизнена, както във Ватикана — военните патриарси се сменяха в зависимост от обстановката, обаче наименованието Самбо Хомбу оставаше неизменно, както беше неизменна неговата политика.

Преди мукденския инцидент името Самбо Хомбу принадлежеше на генерал-лейтенант Каная. През есента Самбо Хомбу утвърди плана на мукденския инцидент и сложи личния си печат под предупредителните, респектиращи йероглифи: „Кио ку мицу!“

Преди да завърши ритуала и даде благословията си, жрецът на бога на войната — Самбо Хомбу — събра своите служители — военните първосвещеници. Тук бяха благоразумният Койшо, началникът на имперското разузнаване генерал Тетекава, ръководителят на оперативния отдел на генералния щаб Тоджо, завеждащият планирането на военните операции зад граница, командущият Квантунската армия генерал Хонджо, полковник Доихара...

Говореха по конкретни въпроси; като на шахматна дъска разполагаха хората в предстоящата игра. Доихара съобщи, че в Северна Манджурия е бил убит японският разузнавач, капитан Накамура, заминал за монголската граница като агроном. Не е изключено убийството да е било извършено от контраразузнавачите на Чжан Сюелян. Трупът на капитан Накамура бил изгорен от китайците,

но това станало известно чак след два месеца. Полковник Доихара каза, че разследването на гибелта на Накамура би могло да послужи като повод за инцидента.

Всички се съгласиха с полковника, но решиха този повод да остане като резерв. Доихара трябва да замине за Мукден, за да разследва убийството на капитан Накамура. Какво да се прави по-нататък, ще се прецени на място...

Самбо Хомбу разпореди да се изпратят незабавно необходимите за инцидента тежки оръдия.

Всичко беше разпределено съгласно плана: командването на ротата при нападението на китайските казарми ще се поеме от полковник Кавамота, той има вече опит. Генерал-лейтенант Хонджо трябва незабавно да отпътува за Порт Артур. Японските войски в Корея ще трябва да бъдат приведени в бойна готовност.

Войсковите части във Фушун край Мукден да се натоварят предварително на ешелона. Нека войниците поживеят във вагоните, ако по някаква причина стане нужда инцидентът да бъде поотложен.

Самбо Хомбу внушаваше на всички, че инцидентът в Манджурия трябва да изведе Кантунската армия към съветските граници. В това именно се състоеше стратегическият замисъл на предстоящите събития. Поводът ще бъде намерен от Итагаки, неслучайно го бяха нарекли „Фитил на мукденския инцидент“...

Като че ли всичко беше вече готово, обаче непосредствено преди събитията от Токио трябваше да бъде изпратен в Мукден още един сътрудник на генералния щаб. Министърът на външните работи Шидехара, който заместваше умирация министър-председател, по незнайни пътища беше научил за самостоятелните действия на военните. Той се обърна към генералния щаб за разяснения. Както и премиерът, Шидехара считаше за преждевременно да се предприемат активни действия на континента. Той настоя незабавно да се изпрати в Манджурия представител на генералния щаб със заповед да се отложи изпълнението на замисления инцидент.

Какво трябваше да се прави? Да се хитрува!...

Началникът на генералния щаб се съгласи с ръководителя на правителствения кабинет. Да, да — за Манджурия ще замине генерал Тетекава. Писмото е вече написано.

Когато преди заминаването Тетекава се отби да се сбогува, Самбо Хомбу му каза:

— Това писмо, Тетекава сан, не трябва да се предава на командувачия... Не е нужно, повтарям... То трябва да се загуби по пътя. Но нека Хонджо узнае съдържанието му и нека поеме цялата отговорност за събитията дори и в случай че бъдат изпратени указания от императора за прекратяване на инцидента. Кажете му устно, че ви пращам със задача да отмените инцидента, но аз самият съм против това отменяване... Гледайте да пристигнете в Мукден така, че нито да закъснеете, нито да изпреварите. Ще ви посрещне Итагаки...

Изпратен с такива сложни, объркани и противоречиви указания, генерал Тетекава, началник на разузнавателния отдел на генералния щаб, замина за Манджурия в средата на септември тридесет и първа година.

---

[1] След победата Хирота Коки беше осъден на смърт от Международния военен трибунал. ↑

ДОКТОР ЗОРГЕ ОТ ФРАНКФУРТ

Около година и половина преди назряването на мукденските събития в Китай пристигна журналистът Джонсън. Александър Джонсън. Така поне подписваше статиите, които от време на време изпращаше в някои американски вестници. Той сътрудничеса също на един немски икономически вестник, пишеше и в някои специализирани списания, но главното му занимание беше да изучава кредитното право и банковото дело в Китай. Казваха, че баща му — преуспяващ инженер, работел като доставчик в нефтената промишленост, а след това като директор на малка банка в Берлин. Беше напълно естествено синът да тръгне по стъпките на баща си, подготвяйки се за дейност в областта на финансово-икономическите отношения! Именно с тази цел той беше дошъл в Далечния Изток.

Приятелите му го наричаха Ики, но истинското му име беше Рихард. „Рихард Зорге — доктор на социологическите науки, Франкфурт на Майн, Германия“, така беше означено на визитната му картичка.

Той беше елегантен, стегнат, доста висок на ръст, леко накуцваше — след тежко раняване през миналата война, по този малък дефект не нарушаваше стройността на спортната му фигура. Едрите черти на лицето му се оживяваха от съсредоточени, сиво-сини очи, които от време на време ставаха почти сини. Широките, леко вдигнати вежди му придаваха израз на азиатски воин от старинните китайски гравюри. Беше на тридесет и пет години, но изглеждаше по-възрастен, дълбоки бръчки прорязваха високото му, открито чело. Гъстата тъмнокастения коса и волевата брадичка довършваха външния облик на доктор Зорге.

След като спря за няколко дни в Пекин, Зорге пристигна с влака в Шанхай. След суровите студове по заснежените пътища на Сибир Шанхай го посрещна с топли ветрове и зеленина в парковете. Наближаваше пролетта.

Отначало Зорге се настани в хотела на „Нанкин роуд“ в самия център на Шанхай. Прозорците на стаята му гледаха към широката крайбрежна улица на безкрайната Хуанпу — реката работливка, която се събуждаше в зори и заспиваше късно през нощта. Хотелът принадлежеше на бившия контрабандист Сашен — търговец на опиум и оръжие за враждуващите китайски генерали. Контрабандистът беше забогатял именно от тая търговия, но времената сега бяха смутни и той бе предпочел да вложи капиталите си в по-сигурно предприятие.

До хотела се издигаше многоетажната Английска банка с бронзови лъвовے пред входа. В тази банка младият доктор по социологическите науки трябваше да започне своята изследователска работа.

Най-напред Зорге тръгна да посети германския консул — такъв е законът за всеки чужденец: да направи визита на консула на своята страна. Дебелият Борх посрещна доктора с разтворени обятия. Препоръчителното писмо, което му представи Рихард, имаше голямо значение.

Писмото беше от председателя на германското химическо дружество, създадено към гигантския концерн „ИГ фарбениндустри“, който се интересуваше от капацитета на китайския пазар за пласиране на немски химически стоки и молеше шанхайския консул да оказва всестранно съдействие на доктор Зорге във възложената му работа.

Консулт сложи писмото обратно в плика и се усмихна дружелюбно. „Изглежда този момък има глава — помисли той, — щом е натоварен с такова деликатно поръчение!“

— Ще пиете ли чашка кафе, драги докторе?

— С удоволствие.

Зорге надълго му заразказва за Германия и за плановете си.

— Впрочем, господин консул — каза той, — журналистическият ми опит е малък, но се надявам, че ще ми послужи. А главното, с което искам да се заема, е да проуча банковата система в Китай и кредитното право. Аз го изучавах още в икономическия институт. Пък и баща ми мечтаеше да ме види финансист... Докторската си дисертация защитих с тема за държавните тарифи. Така че в тази област съм по-добре подготвен, отколкото в журналистиката. В Шанхай дойдох за две години в изпълнение на договор с германо-китайското дружество за изследване на източните проблеми. Надявам се, че с ваша помощ това

време няма да бъде пропиляно за мен... Разбира се, аз смятам за голяма чест да изпълня поръчението на химическото обединение.

Генералният консул посмукваше пурата си и слушаше младия доктор. Той все повече му харесваше. Харесваха му неговата скромност, сдържаност и почитателност в разговора.

Господин Борх с удоволствие взе под своя опека този приятен и общителен немец, пристигнал в Китай за пръв път. При това с такива връзки в Германия... Дебелакът Борх одобри идеята на доктора да съчетава изследователската си банкова работа с работата като кореспондент. Това ще му позволи да пътува из цялата страна, да види и се запознае с много неща. Та кога трябва да пътува човек, ако не на млади години!

Преди всичко консулт Борх настойчиво препоръча на доктора да замине за Нанкин и да се запознае там с германските военни съветници в армията на Чан Кайши. Те имат възможност да пътуват, където им хрумне, по цялата страна.

— Имайте предвид, млади ми приятелю, вие трябва да завържете преди всичко добри връзки. Върху това се крепи светът и кариерата. — Борх прегърна бащински Рихард и добави: — Вижте какво, когато тръгнете за Нанкин, облечете най-хубавия си костюм. Там са свикнали да посрещат по дрехите. И още нещо: ако се срещнете с Чан Кайши, бъдете с него колкото е възможно по-учтив. Това е най-добрият начин да спечелите благоразположението му.

Щом намери време, Зорге замина с влака за Нанкин — столицата на гоминдански Китай. Там се намираше щабът на германските военни съветници.

Беше задушно, термометърът показваше над двадесет и пет градуса. Без да се бави в хотела, Рихард тръгна към щаба, който се намираше в една просторна двуетажна вила с мансарда; прозорците ѝ гледаха към добре поддържан парк. Рихард се изкачи до приемната и без да дочака китаецът прислужник да доложи за пристигането му, излезе на верандата, откъдето се носеше глъчка от мъжки гласове. Офицерите седяха само по ризи, накачили кителите си по облегалата на плетените кресла. От тавана висяха въртящи се вентилатори, но и те не спасяваха от задухата.

— Господа, нося ви поздрав от Берлин! — извика Зорге, като застана на вратата с вдигната ръка. — Може би и на мен ще дадат

нещо за пиене тук?...

След половин час Рихард, свалил самото си, седеше в центъра на офицерската компания. Той успя да се запознае с всички съветници и сякаш между другото каза, че през световната война също е киснал край Вердюн, хранил въшките там и пълзял по корем. Разбира се, между двадесетината германски офицери се намериха няколко участвували в сраженията на Западния фронт.

Посипаха се възклицания: „А помниш ли?...“, „А знаеш ли?...“ До Зорге се промъкна един капитан с вензела на техническите войски на ревера:

— Слушай, че ние с тебе сме били просто един до друг! Помниш ли, имаше една разрушена мелница. Точно там беше нашата техническа рота...

— Че как не! Беше точно срещу оная проклета височина Морт-ом. Колко пъти съм ходил в тая мелница!...

Капитан Меленхоф се хвърли да го целува. Пиха за военното братство, за височината, която не бяха успели да превземат. Съветниците приеха Зорге в своята компания. Значи този куц момък също е минал през огъня на войната! И също е получил Железния кръст от Хинденбург, и то като доброволец...

Пътуването до Нанкин беше много полезно за Рихард. Сега той идваше в германския щаб като у дома си. Скоро новите му приятели го представиха на Чан Каиши — висок, слаб китаец с кафяв гол череп. Запознаха го и с министъра на външните работи Вай. Чан Кайши веднага почна подробно да разказва как се готви за нов поход против Китайската червена армия. Този път той положително щял да разгроми червените! Германските съветници одобряваха и се съгласяваха с повелителя на гоминдански Китай.

Рихард Зорге не дойде сам в Шанхай. По същото време, но по други пътища от Москва пристигна и един инструктор, сътрудник на разузнавателното управление. Рихард на шега го наричаше наставник — той го въвеждаше в обстановката, свързваше го с нужните хора, осигуряваше му радиовръзка с Владивосток и Хабаровск.

Работиха заедно около половин година, като през цялото време наставникът оставаше в сянка. Той беше нисък, мургав, чернокоп човек с тясно лице, подвижен, който никога не униваше и никога не можеше да бъде изненадан от нещо. Винаги весел, общителен, той

можеше да бъде сериозен и сдържан и с някакво седмо чувство да предугади надвисналата опасност и умело да я избегне. Бяха го изпратили от разузнавателното управление специално със Зорге в Китай, за да „поотрака момъка“, да му помогне на първо време.

Наставникът не можа да скрие възторга си, когато Рихард се върна от Нанкин и му разказа за своите запознанства и срещи. Ученикът се оказа способен. Заминавайки за Москва — това беше в конспиративната квартира, преди да тръгне за гарата, — той стисна ръката на Рихард и каза:

— Ще доложа на Стареца с чисто сърце, че можеш да работиш! Сбогом и бъди предпазлив...

От този момент Рихард Зорге заработи самостоятелно.

Много години по-късно той писа за своя живот в Китай:

„Ние се стараехме да установим кои слоеве и класи от населението поддържат активно нанкинския режим, да установим действителния характер на измененията, които ставаха в социалната основа на правителството... Събирахме сведения за военните сили на режима и за реорганизацията, която се извършваше под ръководството на немските съветници. Освен това следяхме внимателно раз местванията във върховното военно командване, а също и измененията във въоръжението на армейските части и фортове... Постепенно натрупахме изчерпателна информация за така наречените «чанкайшистки дивизии», които имаха най-модерно оръжие — дивизии, верни на нанкинското правителство, както и за дивизиите със съмнителна благонадеждност. Аз събирах такива сведения главно чрез китайските членове на моята група, но често получавах някои твърде важни данни непосредствено от немските военни съветници и доставчиците на оръжие...

Освен това събирах сведения за външната политика на нанкинското правителство и се убедих, че тя зависи изцяло от Англия и Съединените щати... Постепенно ми стана ясно, че САЩ в бъдеще ще заемат мястото на

Великобритания като господстваща държава в района на Тихия океан. И симптомите за това бях открил още тогава.“

Няколко месеца преди Зорге да се появи в Шанхай, в Китай беше пристигнал още един член на нелегалната група — радистът Макс Клаузен. Рихард не го познаваше, в Москва не бяха се срещали, но наставникът бе му разказвал за него доста подробно: моряк от Хамбург, войник от световната война, ковач, техник, Клаузен беше сменил може би десетина професии, преди да стане радист в германските търговски кораби. После участвувал в стачки, организиран моряшки профсъюз, работил в дружеството „Долу ръцете от Съветска Русия!“ — още в началото на двадесетте години, когато лорд Кързън в своя ултиматум заплашваше с война младата Съветска република.

Клаузен бе дошъл за пръв път в Съветска Русия с шхуна, която караше някакъв товар за Мурманск. След това с друга се беше отбил в Ленинград. Морякът се влюби в Страната на съветите, беше мечтал за нея, както може да мечтае само двадесет и петгодишен възторжен момък, за когото Ленин и неговата страна бяха символ на справедливостта.

Това знаеше Зорге за хамбургския моряк, с когото му предстоеше да работи. Клаузен не беше в Шанхай, когато пристигна Рихард. Радистът беше заминал за Манджурия, където избухна въоръженият конфликт на Източнокитайската железопътна линия между белокитайските войски на Чжан Сюелян и войските на съветската Далекосъточна армия. Той престоя там няколко месеца, за да бъде по-близо до събитията, до фронта.

Клаузен предаваше своята информация в Хабаровск направо от хотела, който се намираше близо до гарата. През прозореца си той можеше да вижда влаковете и войсковите колони, движещи се към съветската граница.

Едва след като положението на Източнокитайската железопътна линия беше възстановено, Клаузен се завърна в Шанхай.

За пристигането на своя радист Зорге научи още на другия ден, но почака няколко седмици, преди да се срещне с помощника си, за да

провери дали Клаузен не е повлякъл след себе си някоя „опашка“ от Манджурия.

В ония години в Шанхай всеки чужденец откриваше някакво предприятие и Макс Клаузен откри една ремонтна работилница с малък гараж. Работеше главно като електромонтьор. Живееше в Гонкю — в източната част на Шанхай, в една квартира, която му намери неговият приятел Вили.

Свободните си вечери приятелите прекарваха заедно — в ресторантчето „Кейсей“, пиеха бира, разказваха си истории из своя живот и главно — чакаха... Чакаха сигнала за среща. Веднъж Вили прекъсна разговора внезапно, стана от масата и излезе. Само подхвърли, като избърсваше устните си:

— Чакай, сега ще се върна...

Дойде след няколко минути.

— Е, най-сетне... Вдругиден вечерта ще се срещнем тук. Ще дойде Рихард...

В определения ден те отново седяха в ресторантчето. Скоро се появи Зорге. Той се спря сред залата, търсейки с очи празно място и тогава видя своя познат Вили. Вили примъкна един стол и запозна Рихард с Макс.

— Мой земляк — каза Вили, — вие, струва ми се, също сте били в Хамбург...

— Има си хас! Има ли германец, който да не е бил в Хамбург.

Клаузен стана от масата и протегна на Зорге грапавата си, силна ръка. Пред Рихард стоеше един много набит, широкоплещест тридесетгодишен човек с възгрубо лице, започнал леко да пълнее.

Седяха дълго, пиеха бавно бира и играха на карти, които им донесе сервитьорът. Печелеше Клаузен и по този повод дразнеше партньорите си. И някак между другото им разказваше за пътуването си до Харбин.

— Цял месец проспах върху акумулаторите си... Нямаше трансформатор.

— Разбира се, на трансформатор се спи много по-удобно — съгласи се Рихард със сериозен вид.

Всички се разсмяха.

— Разбираш ли какво става... Напрежението трябва да бъде петстотин волта, а всяка батерия дава четиридесет и пет, аз лично съм

ги правил. Значи трябва да се подредят единадесет парчета, ако ги смятаме по три — Клаузен нареди единадесет карти една до друга. — Масата не стига, хем това са карти, а там всяка батерия е по тридесет сантиметра... Държах ги под кревата, а киселината се изпарява. Сутрин главата ми тежи като олово, пък и не мога да излизам задълго. Само някой да намери под кревата ми такова съкровище — тежко ми! Не пусках даже чистачката, сам си почиствах стаята...

— Като акт на целомъдрие също е похвално — пошегува се Вили.

Приближи се сервитьорът. Клаузен събра картите и почна да ги размесва.

— Значи така, пак сте без козове!... Искате ли да избиете?

На улицата, когато приятелите изпращаха доктора, Рихард каза на Клаузен:

— Указания ще получавам чрез Вили... Сега главното е предавателят, сглобявай го по-бързо, но внимателно. Свързвай се с Висбаден. Позивни имаш ли?

— Имам... Може би и до Мюнхен ще стигнем.

„Мюнхен“ — означаваше Москва, а „Висбаден“ — Владивосток. Радиовръзката беше най-голяма грижа за Зорге.

— Значи, разбрахме се. Ще падне работа! — Зорге здраво тупна Клаузен по рамото, както бе прието сред пристанищните работници в Хамбург.

Макс го разбра и се засмя.

— Ти какво, също ли си от „солениците“? Бил ли си на море?

— Случвало ми се е...

Разделиха се. Рихард се спря за малко и проследи с поглед другарите си. Като че ли всичко беше в ред — никой не следеше Вили и Макс. После мина на другия тротоар, зад близкия ъгъл извика рикша, измина няколко квартала и заличавайки следите си, се върна пеша в хотела.

В хотела, в който бе отседнал Зорге, живееше и американската журналистка Агнес Смедли. Живееше на същия етаж, на другия край на дългия коридор, застлан с тъмновишнева плюшена пътека. Смедли представляваше в Китай един влиятелен франкфуртски вестник. Рихард беше слушал много за нея още в Германия, беше чел нейни

книги и статии, знаеше, че има прогресивни възгледи, но лично не я познаваше.

Сутрин Смедли по едно и също време се изкачваше на горния етаж, за да закуси в кафе-ресторанта. Рихард се срещаше с нея понякога в асансьора или я поздравяваше на закуска. Обикновено тя сядаше сама на маса и веднага почваше да работи — пишеше нещо на малки листчета, откъснати от бележника ѝ. Агнес беше четиридесетгодишна жена, стройна и красива, с приветливо лице и лъчисти сиви очи. Обикновено Рихард успяваше да прегледа през време на закуската вестниците и излизаше преди нея, а на следното утро те отново се срещаха. Веднъж се случиха на една маса и Агнес помоли Рихард да ѝ обслужи с писалката си. Така се запознаха и скоро станаха приятели.

По времето, когато се запозна със Зорге, Агнес завършваше своята книга „Дъщеря на земята“, която имаше много автобиографичен характер. Американската писателка имаше големи връзки в Шанхай; дружеше с писателя Ли Сун, срещала се беше с Бърнард Шоу, който от време на време идваше в Китай, с японски и китайски прогресивни журналисти и всякога беше в течение на най-последните събития. Зорге се гордееше с дружбата си с Агнес Смедли — обаятелната, умна и образована жена, която го въведе в своя кръг от мислещи, прогресивни хора.

След известно време Рихард напусна скъпия и неудобен хотел, където от сутрин до вечер се намираше под наблюдението на маса хора. Консулт Борх му помогна да си намери удобна и евтина квартира на Рю дьо Лафайет — във френския сектор на града.

Агнес Смедли също напусна „нашия контрабандист“, както наричаха помежду си хотела на Сашен. Тя си нае уютно двустайно апартаментче, което обзаведе по свой вкус — изпълни го с разни изящни дреболии и сувенири, събрани от цял Китай.

Сега се срещаха по-рядко, но не минаваше седмица Рихард да не се отбие в гостоприемното жилище на Смедли, сам или с някои от новите си приятели, разбира се, ако стопанката се намираше в града. Беше невероятно как тази жена така леко, без сянка на съжаление, заменяше изискания комфорт на своето жилище с уморителните странствувания по огромната, лишена от пътища, територия на Китай. Тя внезапно изчезваше от Шанхай за много седмици, обикаляше,

пътуваше, извършваше походи с войниците на Червената армия, заедно с тях се излагаше на опасности и се връщаше обратно, загоряла от слънцето, изпълнена с впечатления, сияеща с удивително чистите си очи, напомнящи най-фина сива мозайка...

Зорге обичаше да прекарва времето си със Смедли, да води непринудени разговори с нея, да слуша разказите ѝ. Характерът на Агнес беше такъв, че предразполагаше към откровеност, тя умееше да долови и най-малките промени в настроението на събеседника си.

Веднъж те седяха до прозореца. Беше вечер, от реката полъхваше прохлада. Рихард замислено гледаше плаващата по реката джонка.

— Днес сте нещо натъжен, Рихард, не мога да ви позная — каза Смедли.

— Не, просто се замислих върху превратностите на човешките съдбини.

Той си спомни за близкото минало.

— Знаете ли, Агнес, има теми, върху които предпочитам да говоря само с жени, на които вярвам и които ме предразполагат. Те схващат нещата по-тънко, отколкото ние, мъжете. Вие сте една от тях.

— Благодаря...

— Иронизирате ли? — трепна Рихард.

— Не, не!... Наистина! Не обичам иронията.

— Преди няколко години работех в институт за социални науки като асистент на един професор в Аахен. Това беше малък немски градец. Професорът живееше в центъра и понякога му ходех на гости. Жена му беше млада, на моя възраст, а той изглеждаше с двадесет години по-възрастен от нея, даже повече. Тя ни поднасяше в кабинета кафе и нашето познанство се простираше дотук...

Веднъж отидох в дома им и не заварих там професора. Отвори ми жена му. Както стояхме на вратата, почувствувах, като че ли ме пронизва електрически ток. Много по-късно тя ми разказа, че изпитала същото чувство. В оня момент у нея се пробудило нещо опасно и неизбежно, което дотогава е спяло. Тогава ми се стори само малко уплашена, издаваха я очите ѝ, тревожни и искрящи. Не влязох у тях, отидох си, но оттогава именно започна всичко. Почувствувах, че съм влюбен в жената на моя професор, когото считах за свой учител. И реших да замина, да отида някъде, където ми видят очите. Но тя ме изпревари. Без каквито и да е видими причини тя си беше стегнала за

два дни багажа и замина за Мюнхен при майка си, без да обясни никому причините за отпътуването си. Професорът недоумяваше, аз също...

За заминаването ѝ в Мюнхен научих в последния ден, от професора. Изпратихме я двамата и аз ѝ донесох на гарата цветя — чайни рози в сребърна вазичка. Това беше всичко, с което можех да изразя отношението си към жената на професора. Тя ми благодари с поглед, целуна набързо мъжа си и замина. Бягаше от чувствата си, но не можа да се освободи от тях. Научих го по-късно.

Аз изобщо не подозирах какво става с Христина, бях се съсредоточил върху собствените си чувства и също се стремях да се освободя от тях. В отношенията си с професора се чувствавах като най-долен човек. През цялото време си повтарях библейската заповед: „Не пожелавай жената на ближния си...“, макар че по онова време отдавна бях престанал да вярвам в бога.

Няколко месеца не видях Христина. През това време се случи така, че ме уволниха от института за политическа неблагонадеждност. В полицейското ми досие бях квалифициран като крайно ляв. Не ми помогнаха и специалните постъпки на професора. Той самият едва се задържа и трябваше да премине в друг институт — във Франкфурт. Дълбоко в себе си аз даже бях доволен от този обрат на събитията. Нужно ми беше на всяка цена да променя обстановката. Дълго не можах да намеря работа и в края на краищата станах миньор — карах вагонетки, копаех въглища в рудниците на Белгия. Работата беше много тежка, но издържах.

После се върнах във Франкфурт и там отново срещнах Христина. Беше напуснала мъжа си и живееше сама. Нашата раздяла не беше угасила чувствата ни. Това стана ясно още от първата ни среща. Скоро се оженихме. Имахме си голяма, хубава квартира. От някакъв обеднял немски дворянин наехме жилище, построено за прислугата, до празната сега дворянска конюшня в запустяла градина. Сами си го подредихме и стана доста хубаво. Един приятел бояджия боядиса стените, всяка стая в различен цвят червен, светлосин, жълт... Христина обичаше старинни мебели, картини. Тя сама се занимаваше с всичко. У дома винаги беше пълно с хора. Почти всяка вечер осъдвахме в разговори, спорове...

— А професорът? — попита Смедли.

— Професорът ли?... Открих го във Франкфурт и му разказах абсолютно всичко още преди да се оженим. Знаете ли какво ми отговори?... Каза ми: „Ние не сме свободни да ръководим своите влечения. Те са по-силни от нас... Да се пожелае жената на ближния — това е грях според библейския закон, но не и според човешкия. Никой не е виновен, просто аз съм стара, глупава кранта... Да не говорим повече за това...“ Така ми отговори професорът.

Имах интересна работа и жена, която обичах. Какво друго трябва на човека, за да бъде щастлив?

Животът ни във Франкфурт не продължи много, предложиха ми да замина на работа в друга страна и без да се колебаю, зарязах топлото гнездо.

От Германия Зорге беше заминал за Москва, но не каза това на Агнес Смедли, каза просто — в друга страна.

Тогава, през пролетта на двадесет и четвърта година, във Франкфурт на Майн заседаваше поредният конгрес на Германската компартия. За конгреса бяха пристигнали нелегално от Москва Мануилски, Пятницки, Куусинен и Лозовски... Те трябваше да бъдат охранявани от агентите на немската тайна полиция и Телман възложи тази задача на Рихард Зорге. В негова помощ беше определена група от ротфронтовци. Делегатите живеяха у съпрузите Зорге, в „Дома на патриция“, както нарекоха тяхното жилище. То беше много удобно от конспиративна гледна точка — уединено, в запустяла градина. Те се сприятелиха — делегатите и енергичният млад комунист, ръководител на отряд „Рот фронт“. Но Зорге си припомняше сега за друго.

Той изтегли с устни една цигара от пакетчето, щракна огън от запалката си и запуши. Жълтото езиче на пламъка освети плътната му брадичка, разсечена на две от сянката, голямата му уста и неговите почти безизразни очи, зареяни в миналото. Сянката от веждите закриваше горната част на лицето му. Запалката изгасна...

— Настанихме се в хотел — продължи Рихард, — в малка стаичка. Работата ми беше интересна, важна, връщах се късно вкъщи. Христина работеше в научен институт, превеждаше от английски трудовете на Маркс.

Понякога посещавахме немския клуб, но и за това невинаги имахме време. Скоро почувствувахме, че в нашите отношения нещо се е нарушило, скъсало. Не знаехме какво, полагаме усилия да го

отхвърлим, но то се завръщаше отново и отново... Така продължи две години.

Когато се оженихме, бяхме си обещали всеки от нас да предостави на другия пълна свобода. Но когато се наложи да се възползваме на практика от този договор, оказа се, че е трудно. Трудно и за двамата. Христина каза, че ще бъде по-добре тя да замине за известно време в Германия. Не ѝ възразих... Давахме си вид, че не заминава задълго, но знаехме, че се разделяме завинаги. Така и стана — това беше преди десет години...

Скоро и аз заминах за Скандинавия. Бях и в Германия. Срегнахме се отново с Христина, но само като приятели... А днес получих от нея писмо — понякога си пишем. Пише ми, че се кани да замине за Америка. В Германия ставало все по-трудно да се живее. Фашизмът набирал сили. Христина пише, че сега е опасно да се остава в Германия...

— Живели ли сте в Русия, Рихард? — попита Смедли.

— Да, бях в емиграция...

— Обичам Русия — каза Агнес. — Но мисля си, колко сте самотен, Рихард!...

— Защо! Имам много приятели, много недовършени задачи!

Вечерта излязоха да се поразходят край реката. Сякаш продължавайки започнатия разговор, Агнес попита:

— Рихард, искате ли да ви запозная с един много мил японец?... Обичам да откривам нови хора и мога да споделя с вас... Кореспондент е на токийския „Аса-хи“. Лицето му е войнишко, но ненавижда войната и не може да понася милитаристите.

— Ще ви бъда благодарен. Готов съм да се запозная с всеки, който мисли като вас...

Агнес Смедли се бе срещнала с японския журналист Ходзуми Одзаки преди няколко месеца в някаква книжарница на една уличка от френския сетълмент. Преглеждали книгите на една и съща полица, заговорили за китайската живопис и новият и познат се оказал отличен познавач на китайското национално изкуство. Одзаки бил запознат с книгите на Агнес Смедли и имал намерение да преведе нещо на японски език.

— Вие положително ще си допаднете — каза Смедли.

Скоро Агнес позвъни на Ходзуми Одзаки и го покани да обядват заедно с пристигналия неотдавна в Шанхай чуждестранен кореспондент.

Срещнаха се в хотела на „нашия контрабандист“, на горния етаж, в ресторанта с червени стени — цвета на щастието, — по които бяха изрисувани златни дракони.

Нямаше нищо особено в това, че на една маса се бяха събрали колеги журналисти, нито в това, че американката Смедли представи на японския журналист свой добър познат. Но именно този ден стана събитието, което по-късно донесе толкова неочаквани огорчения на много разузнавания в света. Срещата в хотелския ресторант сложи началото на голямата дружба и съвместната работа между двама души, които мразеха войната — Рихард Зорге и Ходзуми Одзаки.

Одзаки наистина приличаше на прост войник със своето правоъгълно лице, с вчесаната си назад гъста черна коса и жълто-зелената куртка, която носеше през лятото. Но лицето му беше много бледо, резултат от затворения живот, от липсата на чист въздух и от работата над книгите.

— Одзаки сан, кога най-сетне ще махнете униформата си! — възкликна Смедли, когато Ходзуми се приближи до масата им. — Войник ли мечтаете да бъдете?

— От мен не става войник. Предпочитам да бъда добър журналист...

— Аз също мисля така — намеси се в разговора Рихард. — Агнес, надявам се, че все пак ще ни запознаете?

Отначало Одзаки беше сдържан, но към края на обедата стана по-разговорлив. Отвори думата за политическата обстановка в Китай.

— Икономическата криза обхвана и Япония — говореше Одзаки. — В Токио нашите дзайбацу — индустриалците монополисти — се надяват да си оправят работите за сметка на Манджурия. Японските капиталовложения тук постепенно растат и са достигнали вече един и половина милиарда йени. Това съвсем не е малко. Сега в Манджурия почти всички чуждестранни капитали са японски. Изключение прави само Източнокитайската железница, построена от русите. Но това е само една четвърт от чуждите вложения, останалият капитал, повтарям, принадлежи на нас, японците... А вие знаете, че след капиталите винаги маршируват войници. Аз не вярвам политическата

обстановка в Китай да се разведри в най-близко бъдеще. По-скоро обратно — катастрофата с влака на Чжан Цзолин е само начало на събитията. Уверен съм, че Доихара има пръст в това политическо убийство... Познавате ли Доихара, Агнес сан? Той беше съветник при маршал Чжан Цзолин. Също и Итаки... Тези хора не се появяват случайно на хоризонта и не изчезват, преди да му е дошло времето. Сега те непрекъснато сноват между Токио и Мукден.

Зорге беше поразен от прямотата, с която говореше Одзаки.

— Но ако след капитала маршируват войници, както вие се изразихте, това значи, че те маршируват към война — каза Рихард.

— Ни най-малко не се съмнявам в това.

— Тогава какво да се прави, как да се спрат маршируващите колони?

— Не зная, не зная... Това е нерешен въпрос за мен. Зная само, че избухне ли война, ще бъде ужасно...

— Но ние не бива да оставаме като странични наблюдатели — каза Зорге...

Да, Зорге не беше страничен наблюдател... За няколко месеца в Шанхай той успя да създаде доста широка мрежа, годна да изпълнява задачите на Центъра. В нея бяха включени различни хора — едни бяха дошли специално, като немца Клаузен или добродушния с бухнали мустаци чех Вацлав Водичка, блондин с коси като цвета на зряла пшеница. Други бяха привлечени в самия Китай след продължителни и прецизни проверки, като например Ходзуми Одзаки или Константин Мишин — подпоручик от царската армия, колчаковски офицер, който беше воювал срещу Съветите и напуснал страната против собствената си воля. Грешката, допусната някога, стана източник на неугасваща тъга и копнеж, на неудържима носталгия.

Вацлав беше отворил магазинче за фотографски принадлежности в търговския район на града, а Мишин работеше в работилницата на Клаузен.

Към края на тридесетата година в Шанхай се появи още един нелегален работник — Зелман Кляз, естонец с изпъкнало чело и атлетическо телосложение. Но то беше вече след като групата на Зорге започна да изпраща първите си донесения от Китай. Китай ставаше все по-широка арена на действия на най-различни империалистически сили — японски, британски, американски, германски, — чиито

интереси се преплитаха, влизаха в противоречие или се обединяваха. Като в паралелограм на сили те действаха в разни направления и задачата на съветското разузнаване се свеждаше до това, да определи как ще действуват силите, събрани заедно.

Донесенията на Зорге, изпращани от Шанхай в „Мюнхен“, тоест в Москва, съдържаха информация за политическата обстановка в Китай. Той съобщаваше за застрашителното положение в Манджурия, чието овладяване от японците несъмнено ще приближи военната опасност до съветските граници. Зорге анализираше събитията и правеше извода: японската агресивна политика остава неизменна от началото на века до наши дни — а съвсем не е изключено проникването на японците в Китай да стане първа крачка от придвижването на Япония на север, към съветското Приморие и Забайкалието. Оставаше неясно само как ще се държат при новата ситуация Съединените щати и Великобритания.

При тези условия Центърът реши да усили групата на Зорге с един опитен военен работник. Изборът падна върху Зелман Кляз, както се наричаше според естонския си паспорт пристигналият военен консултант. В групата го наричаха Паул; Зорге също не знаеше истинското му име — щом е Паул, да е Паул. Конспирацията изискваше да се знае колкото е възможно повече за вероятния противник и колкото е възможно по-малко за другарите, с които предстоеше да се работи.

Ветеринарният лекар Зелман Кляз имаше друго име и, разбира се, друга професия. Карл Рим — син на естонски ратай — преди революцията беше учител. Той учеше децата, отглеждаше с тях цветя, украсяваше с жасмин училищните прозорци, а в седемнадесета година раздаваше помещническата земя. Но през онези години, за да се обработва, да се владее земята, нужен беше не само плуг, но и оръжие. Оттогава Карл Рим стана завинаги военен. Той бе създавал първите отряди на Червената гвардия в Естония, беше се сражавал при Нарва, беше воювал с английските интервенти на север при Архангелск, беше ходил и на изток към Екатеринбург... Може би нямаше фронт, където да не бе воювал през гражданската война картечарят Рим, достигнал длъжност член на Военен съвет. Последва военна академия, команден факултет и работа в разузнаването. Карл познаваше Васили Блюхер — главнокомандувачия на Далекотоизточната република, който по едно

време беше военен съветник в китайската армия — тайнствения генерал Гелен. И може би това обстоятелство — близкото познанство с Блюхер — повлия Карл Рим да замине за Китай и да вземе там името Паул.

В Шанхай ветеринарният лекар Кляз се установи на Вейхайвей; не намери работа в града по специалността си и се заложи с търговска дейност. Запозна се с чеха Вацлав Водичка, стана му съдружник и двамата заедно държаха магазина за фотографски принадлежности, промиваха филми, откопирваха любителски снимки. За огорчение на нашите търговци поръчките на клиентите бяха твърде много и не им стигаше време да се занимават с работата, заради която бяха дошли в Шанхай. Наложиха се част от своята работа да предоставят на други ателиета, понякога на загуба, но това им даваше време да проявяват микрофилмите, които им носеше в магазина франкфуртският журналист Джонсън, тоест изследователят на банковата система в Китай — Рихард Зорге.

Освен това Кляз отвори собствено ресторантче непосредствено до квартирата, в която живееше. Там именно Рихард се запозна с грамадния естонец, който приготвяше зад тезгяха коктейли. Рихард приседна на едно от високите столчета до тезгяха и когато до него не бе останал никой, тихо попита:

— Бих ли могъл да видя Паул?

Съдържателят на ресторанта отвинти блестящата никелова капачка на шейкъра, отля коктейл в чашите пред него и извика китаец-сервитьор:

— Два коктейла на масата до прозореца...

А на Рихард отговори с условната фраза:

— Паул пристигна... Старецът ви изпраща поздрави...

Старецът — Ян Берзин, бе ръководителят на съветското разузнаване.

Оттогава Рихард Зорге стана постоянен посетител в ресторантчето на Кляз или в магазинчето за фотографски материали с табела над вратата: „Вацлав Водичка и Ко“. С Паул те говореха продължително и подробно. Отстрани техните беседи напомняха на разговор във военноисторическия отдел на академията — с анализи на обстановката и перспективите, с оценка на събитията и възможното

влияние на забелязаните факти върху политиката на отделни лица и държави.

Скоро при Паул пристигна и жена му Луиза — дребна, весела, късо подстригана жена с черни очи, много изрядна и грижовна съпруга. До огромния широкоплещест Паул тя изглеждаше съвсем като момиченце.

Кляз нито веднъж не нарече в Шанхай жена си с истинското й име — Люба, а само Луиза, както бе записана в паспорта. Тя стана шифровачка, лаборантка, събирачка на пощата, свързка, изпълняваше хиляди длъжности — и всичко вършеше с лекота, весело, просто. Трябваше да има човек неженска воля, за да потиска дълбоко, да крие в себе си тревогата за своята съдба и за съдбата на близките си.

Изминала бе година и половина, откакто Зорге пристигна в Шанхай. Неговата мрежа работеше изрядно, хората му бяха готови да посрещнат назряващите събития.

МУКДЕНСКИЯТ ИНЦИДЕНТ

Войникът Ян Сипан започна да старее и все по-трудно му ставаше да живее, без някой да се грижи за него. Мускулите му, някога твърди и гладки, като млади бобови зърна, бяха повехнали, а сухото му продълговато лице приличаше на риба, изхвърлена на брега и престоляла дълго под слънчевия пек.

Двамата вървяха напред, а момчето мъкнеше отзад пушката на Сипан и торба със зеленчук, набран от фанзата, която се намираше край пътя. За зеленчук трябваше да се ходи все по-далеч, тъй като селяните близо до казармата бяха станали много по-зорки напоследък и вдигаха такава врява, че ти се отщяваха всякакви краставици и лук, въпреки че зеленчукът беше много нужен като добавка към казармената храна. Белите, дванадесетолъчни звезди на сплеснатите платнени фуражки и червените пагони от сукно показваха, че войниците са от армията на Чжан Сюелян.

Слънцето се беше издигнало високо, но то само светеше и почти никак не грееше в този септемврийски ден, защото малко беше времето, с което разполагаше, за да преплава по небето от изток до запад; затова пък нощите ставаха все по-дълги, по-хладни и понякога изсъхналата трева се покриваше сутрин с мъхава слана. Войниците крачеха по пътя мълчаливи, всеки зает с мислите си. До Северните казарми оставаше още малко, някакви си две-три ли. За пръв път, откакто бяха тръгнали, Чан наруши мълчанието:

— Много сме зле! — проговори той, неизвестно защо на руски.

Ян Сипан го погледна отстрани, но нищо не му отвърна. Щом човек заговори, значи, че иска да помоли за нещо. Иначе защо ще приказва? Сега той мислеше какво да прави със заплатата си, която получи заедно с всички войници. Да беше дал някому назаем? Не, рисковано е, нека си седят. Старецът опипа джоба си — там са! Пък и къде могат да се дият, Ян Сипан провери просто така, за всеки случай.

Чан също мислеше за пари.

— Много сме зле! — повтори той, но старецът пак не му отговори, сякаш беше глух.

От вчера Чан нямаше настроение. Пак загуби на комар с този пройдоха Лифън. Колко пъти беше се заричал да не сяда с него на една маса... Може би ще успее все пак да си плати за стола, ако старецът му даде малко назаем. За одеяло изобщо не може и да помисли! А как ще спи през зимата във влажната и студена казарма?... Пък и дрехите се изпокъсаха... Не е ли най-добре да избяга. Но къде? Сега не е лято. Пролет да е, би се главил на маковите плантации или би отишъл при хунхузите. Кой ще го намери там! Но и да се бяга от казармата не е така просто... Чан си спомни пребития с бамбукови пръчки дезертър. Заловиха го и го върнаха. Беше миналата година. Имаше късмет, че бе избягал без оръжие, не бе взел нито сабя, нито пушка, иначе щеше да му отиде главата. Отърва се само със сто бамбукови пръчки... Но как все пак да се сдобие с пари...

Войниците излязоха на железопътното платно. Край блестящите от слънцето релси бавно крачеше по траверсите японски патрул, трима войници и един капрал отпред лениво се придвижваха с винтовки на рамо. Малко по-нататък, върху полегатия хълм, се виждаше още един часови, който се разхождаше край някаква плътна ограда, сплетена от овършани гаолянови стебла. Зад оградата се издигаха купища жълта суха глина.

За да си скъсят пътя, войниците тръгнаха направо през железопътната линия край сламената ограда. Като ги видя, часовият вдигна винтовката си и им направи знак да не се приближават към него. Трябваше да се връщат назад и по окосеното поле да излязат на черния път.

— Какво ли строят тук тези янгуиджи^[1]? — измърмори Чан, недоволен от това, че трябваше да заобикалят.

— Казват, че кладенец — отвърна момчето. — Никого не пускат да се приближава, за да не се зарази водата.

— Кладенец ли? Добре! — каза Ян Сипан. — Водата е винаги добре дошла.

— Да, но не е за нас тази вода... — възрази Чан. Мъката му беше откъде да намери пари.

Войниците отново излязоха към железопътния насип и се спуснаха в низината:

— Слушай, Ян Сипан — реши се накрая Чан да помоли стареца, — би ли ми дал малко пари назаем до следващата заплата?

Старецът вървеше, сякаш нищо не бе чул. „Виж го ти подлеца!“

— Ще ти чистя пушката, ще правя всичко, което ми кажеш.

— Има кой да ми чисти пушката, ето го — Ян Сипан кимна към момчето, което бе постъпило в армията съвсем наскоро. Старецът пое настойничество над него и сега го караше да му работи. — Ще ти дам, но с десет процента лихва... Или не, откъде пари! Те на мен едва ми стигат...

„Я го виж, лихваря му проклет“ — помисли си озлобен Чан. Но нямаше какво да прави.

— Ако приемаш пет процента лихва, съгласен съм... И ще ти чистя винтовката. Да не би това момченце да я чисти по-добре от мен...

Момчето прекъсна разговора:

— Вижте, вижте! Какво е това там!...

Пред вратата на съседната казарма се тълпяха много войници. Над тълпата на дълъг бамбуков прът висеше клетка, сплетена от пръчки, а в нея лежеше човешка глава. Обезглавяването изглежда беше току-що станало, защото от клетката все още падаше на земята кръв на едри тъмни капки. На земята пък, до бамбуковия прът, в локва от също така тъмна кръв лежеше обезглавеният войник с извити и вързани отзад ръце.

— Я виж, та това е Малин от седма рота — каза Ян Сипан, когато се приближиха. — Аз думам, че ще си затрие главата с този бърборив език. Ето сега заедно с езика му отрязаха и главата.

Глашатаят, който стоеше над трупа на войника, държеше някакъв лист и гръмогласно четеше, че войникът Малин от седма рота на мукденската дивизия е наказан със смърт за комунистическа пропаганда, с която му натъпкали главата като пленник в Русия. Вчера го заловили на местопрестъплението, когато размирникът получавал позиви с подстрекаващо съдържание от някакъв работник от текстилната фабрика, който не казал името си. Текстилецът бил застрелян, а войникът обезглавен по заповед на командира на дивизията.

— Така ще стане с всеки, който се опита да нарушава реда и дисциплината или се вслушва в червените смутители — завърши

глашатаят и като заобиколи трупа, отново започна да чете високо защо е бил обезглавен престъпникът.

Нещо жегна Чан под лъжичката. Той погледна още веднъж към клетката. Очите на отрязаната глава на Мапин се бяха втренчили в Чан, сякаш не можеха да го познаят. А Чан веднага позна Мапин. Те бяха заедно пленници в Русия, живееха в една барака и се върнаха обратно в един вагон. Мапин даже беше му давал на два пъти позиви и за малко не го въвлече в своята работа. И тогава Чан също щеше да лежи тук с вързани отзад ръце и без глава... Дано сега никой не се сети, че Чан е познавал Мапин.

— Кой е Мапин? — с престорено безразличие запита Чан. Не си го спомням.

— Спомни си го, спомни си го — каза старецът злорадо. — Колко път е идвал в казармата ни.

„Май ще трябва да се съглася на десет процента — помисли си Чан, — за да си държи езика...“

Няколко месеца преди това командирът на дивизията Ван Ичжо получи секретна заповед на маршал Чжан Сюелян, в която се казваше:

„Завърналите се от Съветска Русия китайски пленници се разбягват из селата и разпространяват слухове, неприемливи за нас. Вземете бързи и решителни мерки за борба с този нов вид комунистическа пропаганда.“

По-нататък в заповедта се казваше, че във Фушун, край Мукден, инициатори и организатори на въоръженото въстание били именно войници, завърнали се от съветски плен. Те провъзгласили така наречената фушунска комуна.

Ако Чан знаеше за тази заповед, сърцето му би се пръснало от тревога.

Една година след смъртта на маршал Чжан Цзолин дивизията, в която служеше Чан, беше прехвърлена на брега на Хейлудзян, или както я наричаха русите, Амур. Известно време работата на войниците се състоеше в това, да обстрелват съветски речни параходи, шлепове, салове и рибарски лодки. Офицерите поощряваха тези обстрели,

казваха, че русите били завладели някаква китайска железопътна линия и сега било дошло времето да я върнат обратно. Но войниците си стреляха просто така, от нямане какво да правят, както малчуганите стрелят с прашки по врабците. Главното беше, че това се вършеше безнаказано — русите не отговаряха на изстрелите. Ала други руси, които също бяха разположени на Амур, се държаха иначе — биеха сериозно, стреляха дотогава, докато руският кораб, сал, или някаква друга цел не изчезнеше зад островите, зад завоите на реката.

Но ето че веднъж войниците бяха вдигнати по тревога. Известно време те се придвижваха в походни колони, известно време ги превозваха на товарни вагони, подир туй последваха боеве, отстъпление, бягство. Бягаха до самия Хайлар, където настъпващите руси заловиха всички в плен.

В плен никак не беше лошо, положението съвсем не беше такова, каквото го описваха офицерите. Хранеха ги, извеждаха ги на работа, вечер ги настаняваха като ученици в клас около дълги дървени маси под високи борове и започваха продължителни разговори. Чан много не разбираше, бързо се изморяваше, слушаше невнимателно и повече мислеше кога ще ги заведат на вечеря. Но все пак в паметта му остана туй-онуй... Истина или не, но русите твърдяха, че били изгонили своите тухао. Прогонили помещиците от собствените им домове, селяните взели тяхната земя и даже не плащали аренда. Чан никак не вярваше, че това може да бъде истина...

Китайските войници прекараха в плен няколко месеца, после ги пуснаха да се завърнат по домовете си. Чан реши, че е време да се върне в Шанси. Той не беше забравил малката Сун и както преди мечтаеше да работи с нея заедно на оризовата нива, да газии до колене в топлата глинеста каша, да седи нежните коприненогладки стебла, а след това да наблюдава как се подават над водата светлозелените, млади стръкове на ориза...

Чан се завърна у дома си и не можа да познае родните места, които помнеше от най-ранно детство. Селото му се стори чуждо. Мястото, където беше тяхната фанза, беше пущинак. И самата река Ни-хе, наречена така, защото наистина беше непослушна, течеше сега извън селото. Ни-хе беше променила своето корито и носеше мътножълтата си вода там, където някога имаше рядка гора. И

селяните бяха последвали своята кърмилница; бяха построили фанзите си на новите ѝ брегове.

Селяните не познаха веднага пришецеца — бяха изминали много години, откакто Чан бе напуснал селото. Изказвайки съчувствията си на войника, те му разказаха, че баща му умрял отдавна, а майка му загинала миналото лято при едно голямо наводнение — язът в горното течение на реката се пробил и тя като море заляла цялата околност. А след наводнението настъпил глад.

Старият Чу, бащата на малката Сун, също се преселил край реката и все така се занимавал с риболов. Съседите му посочиха пътя и Чан тръгна към рибаря. Старецът потягаше своята рибарска лодка, износена като самия него. Чул шумоленето на пясъка, Чу се обърна и се вгледа продължително в лицето на непознатия с късогледите си, сълзящи очи.

— И ти ли, чичо Чу, не ме познаваш? — попита Чан, присядайки на пясъка. — Къде е малката Сун?

Старецът още веднъж се вгледа втренчено във войника:

— Чан, ти ли си? Ясно, нищо не знаеш, щом питаш за дъщеря ми...

Чан сне от рамото си празната торба и се заслуша в разказа на стареца.

Изминали двадесет и пет луни, откакто дъждовните води пробили яза, реката излязла от бреговете си и отнесла цялото село, унищожила реколтата. Хората се хранели с трева като животните. Мнозина избягали в други провинции и не се върнали вече. Може би са измрели или пък са се заселили на нови места. Старецът решил, че е все едно къде ще мре, и останал. През време на глада в селото дошъл някакъв японец, който умее добре да говори китайски. Пристигнал да наеме девойки за работнички в някаква текстилна фабрика. Имало много желаещи, но японецът избрал най-красивите. За малката Сун той дал двадесет ляни, а това значело няколко торби ориз. Сун била красива като лилия.

Японецът уверявал, че след година девойките ще се върнат обратно, и обещал да се грижи за тях като роден баща.

Всички смятали, че боговете са изпратили японеца. Но за бедняците щастието се превърнало в тежка мъка. Някои от девойките не се върнали, дошла си само дъщерята на съседа и донесла със себе

си лоша болест. Старецът молил небето да се завърне Сун, макар и болна, но боговете, изглежда, не чули молбите му.

Дъщерята на съседа разказвала, че японецът отвел всички с голям параход на Тайван и ги продал на съдържателки на разни вертепи и публични домове. Може би и сега Сун живее на Тайван, но не е изпращала никаква вест за себе си.

Старецът разказваше подробно и лицето на Чан ставаше все по-мрачно.

— Така живеем — завърши Чу. — Изглежда, че сме разгневили небето. Хайде да влезем в землянката, там ще пренощуваш. Скоро синът ще си дойде от нивата, другите умряха всички...

Старецът разпита Чан какво възнамерява да прави и го посъветва да отиде при земевладелеца и го помоли да му даде под наем нивите, които е обработвала майка му.

— Може да се събуди съвестта у този човек, малко ли е спечелил на наш гръб.

На другия ден Чан застана пред вратата на тухао, чака дълго, унижително се моли, докато най-сетне получи разрешение да влезе във вътрешния двор, където беше жилището на тухао.

Чан никога през живота си не бе виждал такъв разкош: на сред двора шуртеше фонтан и водата падаше меко в един басейн с чудесни дългоопашати златни рибки, плаващи в зеленикавите му дълбини. Над басейна бяха надвиснали причудливи изкуствени скали, обрасли с малки дръвчета. Към скалите водеше извито мостче с дърворезбени перила, боядисани в яркочервен цвят.

В дъното на двора, под копринен балдахин, в кресло пак с дърворезба, седеше на трон почтеният Тай. Неговите бели, пухкави ръце лежаха върху бродирани възглавници, а краищата на пръстите му бяха пъхнати в тънки, дълги, разперени като ветрило цилиндрични кутийки. Малките му, хлътнали очи гледаха пронизително, също като очите на дървените дракони. С предългите си нокти тухао особено се гордееше. Никой в окръга нямаше такива нокти. Като прегънеше пръстите и извиеше дланите си, той можеше с краищата на, ноктите да достига лактите си. Това беше основното му занимание. Селяните отглеждаха ориз на земите му, а тухао отглеждаше дълги нокти. Тази мания на земевладелеца му пречеше да използва ръцете си, та трябваше да го хранят и обличат слугите му.

Чан падна на колене, припълзя до балдахина и почтително изложи молбата си на тухао.

— А, но твоята майка негодница умря, без да ми върне десет пини ориз! Аз я предупредих, че дълговете трябва да се плащат. Сега нейният дълг преминава върху теб. Донеси ми първо ориза, а после ще говорим за земята.

Но откъде Чан можеше да вземе десет пини ориз? Той прекара още два дни в землянката на рибаря и се завърна в Манджурия. И тогава си спомни разказите за руските селяни, които бяха отнели земята на своите тухао.

Тогава именно Чан се срещна още веднъж с войника Мапин... Това беше в един малък градец, заобиколен от крепостни стени с глинени грубовати кули. Една нощ Мапин го повика в някаква изоставена фанза в покрайнините на града. В черната непрогледна нощ земята сякаш беше залята с туш. В небето трептяха сложните йероглифи на звездите и от това нощта изглеждаше още по-тъмна.

Върху глинения под, облепени на стената, седяха невидими хора. Според огънчетата, които светваха в техните лули, край стената можеха да се преброят десетина души. Те се наричаха Червени мечове. Старши вероятно беше Мапин. Той съобщи, че арестуваните ще бъдат екзекутирани след два дни — значи, най-късно утре трябва да се нападне затворът. И попита с колко оръжие разполагат. Някой се обади в тъмнината:

— Тридесет и шест винтовки и толкова ловни пушки. Останалите ще бъдат въоръжени с мечове и пики. Освен това бъчварят направи две дървени топчета.

— Стрелят ли? — запитва Мапин.

— Да, разбира се. Куцийт Хо Цзян обгори боровите им циви и ги обши с кожи. Може да се изстрелват камъни или железни парчета.

— Тогава утре в полунощ ще се съберем там, където се уговорихме — каза Мапин. — Ще нападнем едновременно затвора и околийското.

Но акцията на Червените мечове не се осъществи — арестуваните бяха екзекутирани на другия ден пред градските врати. Оттогава Чан не беше виждал Мапин.

Събитията от последните месеци преминаха набързо през паметта на Чан, докато стоеше сред тълпата пред казармените врати.

Сега Мапин гледаше Чан с изстинали, неподвижни очи.

Вече се свечеряваше, когато тримата войници влязоха в обширния, утъпкан като във фанза казармен двор. В дъното на двора върху маса от нерендосани дъски, на която обикновено се почистваше оръжието, няколко войници бяха натрупали цветна хартия и лепяха фенерчета, ветрила, цветя и дрънкулки, които след това продаваха на амбулантни търговци. Това беше допълнително припечелване към войнишката заплата.

Като напъхаха под наровете донесените зеленчукови припаси, войниците седнаха да изядат храната, която им бяха оставили от обяда — студена чорба, приготвена с бобово масло. След това легнаха да си починат върху сламениците, от които се подаваха сламки стара ръженица. Свечери се. Войниците се прибраха в спалното помещение; едни седнаха да играят на карти, а други се приготвиха да спят. Светна електричеството — три крушки за цялото дълго помещение, в което бяха наредени войнишките дървени легла. Чан попита Ян Сипан:

— Е, ще ми дадеш ли малко пари?

— Добре, но както се уговорихме... Десет процента месечна лихва. Време е да спим, скоро ще мине гиринският.

Войниците в казармата нямаха часовници и определяха времето по преминаващите влакове — сутрин, след разсъмване, ги будеше влакът, който заминаваше на север, а вечер в десет часа от Гирин за Мукден и по-нататък на юг прогърмяваше бързият. Северните казарми се намираха на няколко километра от града, непосредствено до железопътната линия.

Нощта беше тиха, ясна, току-що показалият се зеленикав месец не можеше да разсее гъстата тъмнина. Изведнъж нощната тишина бе разкъсана от глух взрив някъде недалеч от казармата. Войниците се послушаха. Всичко затихна, но след малко се разнесоха редки пушечни изстрели, сякаш някой чукаше по затворена врата.

— Японците пак имат нощно учение — каза някой, приповдигнал се на нара.

В това време загромоля гиринският влак. С грохота си той заглуши изстрелите, но когато отмина, изстрелите отново започнаха да се чуват и изведнъж оглушителен трясък разтърси казармата. Алено

зарево се разля в тъмнината — тежък снаряд падна на двора и няколко парчета от него проникнаха в казармата. Полуоблечени и боси, войниците се втурнаха към изхода, без да успеят да вземат дори и винтовките си. На улицата пищяха куршуми, долитащи в тъмнината откъм железопътната линия. Затракаха картечници. С виковете „Бандзай!“ към казармите се приближаваха японски войници.

Всъщност това беше всичко, което стана край Мукден на 18 септември 1931 г. Но тези събития по-късно бяха обяснявани различно, в зависимост от това, кой ги съобщаваше.

В Северните казарми беше разположена една китайска дивизия в състав от около десет хиляди щика. Тя се командуваше от генерал Ван Ичжо. Когато започна стрелбата, дежурният по щаб позвъни на генерала и му доложи, че непосредствено до казармите става нещо нередно.

— Това не прилича на учение — каза дежурният и избухването на артилерийски снаряд потвърди думите му.

Командирът на дивизията заповяда да се вдигнат войниците по тревога и да се изясни обстановката, като добави, че незабавно сам ще се яви в щаба. Но генералът не успя да стигне до щаба. Повлечен от тълпата бягащи войници, той все повече се отдалечаваше от казармите. Крещеше нещо, но в тъмнината никой не можеше да го познае, и объркал се в обезумялата от паника войнишка тълпа, той скоро се оказа в съседното село Пей тей-ин, разположено на няколко километра от Северните казарми. Чак на сутринта, когато огненоаленото кълбо на слънцето, изтърколило се сякаш от японското знаме, се издигна над изстиналата земя, адютантът намери своя генерал; с конфискувана селска каруца и преоблечени в селски дрехи двамата потеглиха да се измъкнат от района на бойните действия по глухи, странични пътища... Пътуваха на север, където се намираше главната квартира на маршал Чжан Сюелян.

Същата нощ, когато избухна взривът върху железопътната линия, веднага след като това стана известно, щабният офицер от Квантунската армия, полковник Итагаки, изпрати до Порт Артур тревожна телеграма за станалия инцидент. Полковникът прояви похвална оперативност — избухването беше станало малко след десет часа, а в 11 часа и 46 минути по военния канал вече летеше служебна телеграма с обозначение „Ри син ман“ — секретно.

„Малко след десет часа вечерта днес, 18 септември, се получи съобщение, че китайски войски са разрушили платното на железопътната линия Гирин — Пекин в района на Големите северни казарми. Те атакували нощната охрана и сега водят бой с пехотния батальон на мукденския специален гарнизон. Итагаки.“

След половин час със същия подпис в щаба на Квантунската армия пристигна втора телеграма, в която се съобщаваше по-подробно за инцидента:

„Китайски войски, разположени в Северните казарми, взривиха платното на Южноманджурската железопътна линия. Силите им възлизат на три-четири роти. Наша рота от единадесет часа вечерта води огневи бой с превъзхождащите сили на противника. Противникът увеличава своите сили, получава подкрепления — главно картечници и полски оръдия. Командирът на ротата, старши лейтенант Нади, е тежко ранен. Бойните действия се ръководят от полковник Кавамота.“

Командуваният Квантунската армия генерал-лейтенант Хонджо Шигеру, щом прочете тези телеграми, потегли незабавно за Мукден. Неговият влак стоеше под пара и генералът сякаш бе чакал само сигнал, за да отпътува. На другия ден Хонджо беше в Мукден; на градската гара той устрои свой команден пункт. Скоро и целият щаб на Квантунската армия се прехвърли в Мукден.

Първият посетител на командувания беше полковник Итагаки. Говориха насаме. Полковникът извади от страничния си джоб запечатан пакет и го подаде на генерал Хонджо.

— Пакетът от генералния щаб бе донесен от генерал-майор Тетекава. Той устно ме помоли да ви предам, че официално пакетът не е предаван, че се е загубил по пътя. Тетекава предупреди, че нищо не знае за този пакет.

Командуваният Квантунската армия разкъса печатите, отвори плика и се задълбочи в четене. Итагаки чакаше почтително, застанал срещу Хонджо.

Командуваният прочете писмото, отметна главата си върху облегалото на креслото и седя така няколко минути със затворени очи. Писмото го натоварваше с грамадна отговорност.

— Добре — каза той, — нека бъде по моя инициатива...

После извади малка плоска кутийка с восъчни кибритени клечки, запали една и я поднесе към току-що прочетеното писмо. Клечката гореше бавно като свещ. Хонджо изтърси пепелта във висока порцеланова ваза, по която бяха изрисувани светлосини пауни, напљунчи пръстите си и загаси восъчната клечка.

— Надявам се, че генерал Тетекава официално няма да вземе участие в събитията.

— Съвсем не... Той пристигна с влак вчера по обед, беше облечен в цивилно облекло и веднага отиде в хотел. Целия ден прекара с гейши. Никой не знае за пристигането му в Мукден.

— Отлично... Вижда се, че тук действа Тетекава!... Е, а каква е обстановката в района на инцидента? — попита Хонджо.

— Седма китайска бригада се дислоцира в Големите северни казарми, северно от Мукден. В състава си тя наброяваше повече от десет хиляди души. Противникът имаше двадесет пъти по-голямо превъзходство. Нашите сили възлизаха на около петстотин войници. Разчитайки на внезапността, ние все пак решихме да нанесем удар. Бригадата на противника беше разгромена напълно. Китайските загуби са триста и петдесет убити. Ние загубихме седем убити и дванадесет ранени. — Итагаки говореше с точен щабен език.

— Поздравявам ви с първия успех. — Хонджо се изправи зад бюрото. — Ние всички вървим по императорския път — тържествено продължи той. — Аз ще заповядам да започнат бойните действия. Войските от Фушун ще пристигнат довечера. Те са натоварени на ешелона и чакат само сигнал. Войските от Корея утре ще започнат да се прехвърлят през Ялу и ще навлязат в Манджурия.

Итагаки гледаше Хонджо с възхищение. Значи, война! Война, за която правителственият кабинет не знае. Най-сетне армията започна да решава съдбата на Япония...

Сякаш в отговор на мислите на Итагаки Хонджо каза:

— Кога да започне войната — това трябва да решават военните...

Във връзка със започването на военните действия щабът на Квантунската армия се премести от Порт Артур в Мукден.

Щабният офицер полковник Итагаки очакваше с нетърпение нови съобщения от района на Северните казарми. Той се намираше в японската военна мисия, превърната за тази нощ в щаб на военния гарнизон. Заедно с него беше полковник Доихара Кендези, ръководител на специалната японска мисия в Мукден. Преведено на обикновен език, това означаваше, че Доихара ръководи в Мукден шпионажа. Той също беше пристигнал наскоро в Манджурия, като по пътя бе спрял за известно време в Тянцизин, за да уреди някои неотложни и, разбира се, строго секретни въпроси.

Тези двама души — Итагаки и Доихара — бяха хора, чието появяване само, където и да било на азиатския континент, беше винаги показателно. Те и двамата или поне единият от тях непременно се появяваха точно на онези места, където назряваха някакви събития. Доихара беше нисък и широкоплещест. Неговата ниско остригана коса откриваше и без това огромното му чело и подчертаваше грамадните му уши с увиснали долни краища. Носът му — тесен между очите и широк долу — придаваше на лицето му простоватост, макар че очите, които гледаха сякаш равнодушно събеседника, съвсем не говореха за липса на ум. По-скоро обратно — простоватата външност и безразличният му вид скриваха такива качества на Доихара като хватка на булдог, енергия и жестока хитрост. Той се появи в Даурия като организатор на панмонголската конференция в онези далечни времена, когато японските офицери свободно се разхождаха из цялото Приморие и Забайкалието; беше съветник на барон Унгерн и му внуши идеята да приеме будистката вяра и да се ожени за монголска княгиня, за да издигне своя авторитет. Пак той, след известно време, без да се отчайва от претърпените неуспехи, заедно с Итагаки подготви преврата на Меркулов във Владивосток, а след няколко години взе участие в покушението срещу Чжан Цзолин.

Що се отнася до външността на Итагаки, той беше по-висок, набит, с едри черти на лицето, върху което се открояваха тъмни, неподвижни вежди и плоски, гъсти мустаци, сякаш направени от черна хартия и залепени. Широката горна част на носа, която разделяше будните му очи, и прилепените към главата уши, като на кон, готов да ухапе, допълваха образа на Итагаки Сейширо.

Когато телефонът иззвъня, Итаки бързо взе слушалката, но го търсеше не този, когото той очакваше: звънеше господин японският генерален консул в Мукден. Питаше дали се потвърждават сведенията за взрива на Южноманджурската линия.

— Да, потвърждават се — каза Итаки.

— Извинете — вежливо попита консулт, — но какви действия възнамерява да предприеме началникът на гарнизона?

— Аз заповядах по най-решителен начин да се пресекат китайските провокации и атакувах техните казарми.

Консулт се запъна за секунда.

— Извинете, но вие не сте началник на гарнизона... На какво основание считате, че имате право да предприемате самостоятелно такива мерки? Ние имаме друго становище — министерството на външните работи избягва да изостря конфликтите. Министър Шидехара...

— Господин генерален консул, вие може да се придържате към всякакви становища, но в дадения случай решение вземат военните власти. Времето за дипломации свърши.

— В такъв случай, господин полковник, аз бих ви помолил да дойдете веднага в консулството, за да поговорим. Обстановката е сложна и за нас не е безразлично как ще се развият събитията.

— Именно сложността на обстановката не ми позволява да се откъсвам от задълженията си... Ако желаете, елате вие при мен, но аз ви съветвам да отложим срещата за утре, вече е късно. Почивайте си, господин генерален консул... Извинявайте, търсят ме по другия телефон.

Итаки окачи слушалката.

— Виждаш ли ги ти! — обърна се той към Доихара, който бе чул разговора. — Дипломатите пак се опитват да ни попречат. Тяхната предпазливост почва вече да ме вбесява.

— Мисля, че трябва да ги отстраним от събитията.

— Точно това правя и аз и няма да се спра пред нищо... Кажете, Доихара сан, как стана тъй, че взривът не причини катастрофа? Гиринският влак пристигна в Мукден по разписанието.

— Не знам кой е виновен. Беше предвидено всичко, но сега това няма значение — инцидентът започна.

Телефонът отново иззвъня. От района на Северните казарми докладваха, че противникът се оттегля без съпротива, а оръдията продължават да стрелят.

— Пренесете артилерийския огън към летището — разпреди се полковникът.

Генералният консул беше поразен от предизвикателния, оскърбителен тон на щабния офицер Итагаки. Кой му дава право така да разговаря! И все пак трябва да се намери общ език с военните, иначе те ще забъркат кашата, а министерството на външните работи ще трябва да я оправя... Но за да запази своя престиж, консулт реши да не отива във военната мисия. Той възложи това на своя заместник Моришима.

След няколко минути вицеконсулт пристигна в мисията. Итагаки стана да го посрещне. Сухо си размениха поклони.

— Господин генералният консул ми възложи да се договорим с военните власти за съвместни действия по ликвидиране на конфликта — каза Моришима.

— Тъкмо с това се занимаваме — десет хиляди китайски войници са изгонени от Големите северни казарми.

— Ние бихме искали инцидентът да се уреди по мирен път. Господин консулт предлага своите услуги...

— Неговите услуги са излишни. Аз вече казах на генералния консул, че времето за дипломатии свърши, те не дават резултат. Ние молим да не се месите в работите на върховното главнокомандване.

Моришима продължаваше да настоява. Итагаки скочи нервно, извади от ножницата тънката си самурайска сабя, размаха я над главата си и удари с плоската ѝ страна по масата.

— Предайте на генералния консул, че ние вървим по императорския път Кондо и всеки, който ни пречи, ще бъде отстранен, както повелява законът Бушидо. Повече няма какво да му кажа. — Итагаки пхна сабята в ножницата.

Моришима боязливо се отдръпна заднешком към вратата.

— В такъв случай... в такъв случай... — разтреперан бърбореше той. Пред очите му все още светеше искрящото отражение от свистящия кръг на самурайската сабя над главата на полковник Итагаки.

Когато Моришима изчезна, Итагаки съвсем спокойно се обърна към Доихара.

— Е, май че го уплаших?

Всичко, което вършеше полковник Итагаки, вършеше го разсъдъчно и безстрастно. В душата му нямаше място за каквито и да било емоции...

Моришима доложи на генералния консул за безплодното си посещение при полковник Итагаки; консулт веднага изпрати в Токио следната телеграма:

„Министерство на външните работи — Шидехара.
Шифровано, секретно.

Донасят ми, че генерал-майор Тетекава, сътрудник на втория отдел на генералния щаб, е пристигнал инкогнито с влак в Мукден в тринадесет часа на осемнадесети септември. Пристигането на Тетекава се пази в тайна от армейските власти. Съгласно поверителна информация от директора на отделението на Южночанджурската железопътна компания господин Кимура, веднага след като платното на железопътната линия било вдигнато във въздуха от китайците, там е била изпратена група работници по ремонта. Армейските власти забранили на групата да се приближи до мястото на взрива. Като се съпоставят двете събития, може да се предполага, че станалият инцидент е дело на армията. Полковник Итагаки отклони обсъждането на възникналите проблеми. Той и Доихара несъмнено се намират в центъра на активните събития в Манджурия.“

Като прочете телеграмата, министър Шидехара се възмути, че такива събития стават без негово знание. Той телефонира в генералния щаб и изрази своето недоволство. Началник-щабът му поднесе извинения и го увери, че той лично ще провери всичко, но смята, че е станало някакво недоразумение.

Министърът позвъни през деня, а един час по-късно в Мукден бе изпратена телеграма, подписана от началник-щаба:

„Някои сътрудници от дипломатическата мисия в Мукден — пишеше Самбо Хомбу — изпращат в Токио необосновани донесения за действията на армията. Постарайте се да разследвате техните източници и употребете всички усилия да бъдат прекратени подобни действия“.

Това беше присъда за министър Шидехара. Законът Бушндо не считаше за престъпление убийство в името на политически цели.

---

[1] Задморски дяволи. ↑

ИТАГАКИ ИНФОРМИРА ЗОРГЕ...

Макс Клаузен се върна в Шанхай късно през есента, но тук го очакваха непредвидени и досадни неприятности — не беше в ред връзката. Той по цели дни човъркаше с Мишин в работилницата, обслужваше клиенти и едва откъсваше време да поработи върху предавателя. Предшественикът му се оказа неопитен радист, връзката с Хабаровск беше неустойчива и се налагаше донесенията да бъдат препращани с куриери, а това усложняваше работата на нелегалните, създаваше допълнителна опасност. Зорге нервничеше и го подканяше да побърза с предавателя.

Макс съжеляваше, че не успя да донесе апарата си от Манджурия, с него не би имал главоболия. Той смяташе да го вземе, но преди да тръгне, получи заповед да остави радиопредавателя на мястото му. Сега някой работи с него, а Клаузен трябва да изобретява тук дървен велосипед...

Налагаше се предавателят да се прави от подръчни материали, които трябваше да се търсят много предпазливо, за да не се събуди у никого подозрение. Той монтира ключа върху кухненска дъска за кълцане на месо; кондензаторите направи бог знае от какво, а за кутия приспособи един фурнирен чаен сандък с клеймо на английската фирма „Липтън“.

„Живеем като в пещерния век“ — мърмореше Клаузен, навивайки бобината намотка след намотка върху една празна бутилка от мляко. За набавяне на материали ходеха по ред — ту той, ту Мишин. Константин беше слабоватичък, с хлътнали бузи и болезнен цвят на лицето. Отдавна беше болен от туберкулоза, но старателно скриваше това от околните, дори и от себе си.

Считаше, че болестта му се дължи на простудяване още там, в Забайкалието, в свързочната рота, където бе лежал ранен цели двадесет и четири часа на студа. Откараха го в безсъзнание с японския кораб в Китай. Съвзе се в една тянцзинска болница, далеч от родината. Много години влачи тежко съществуване, живя на остров Формоза,

работи като общ работник, търгуваше на дребно, прекупувайки стоки от някакъв търговец — руски емигрант. След това се прехвърли на континента, прокллинаше съдбата си и бленуваше за Русия. Негов най-близък приятел, също емигрант, с когото Мишин се познаваше още от Забайкалието, много пъти му предлагаше да избягат в Русия. Просто някоя нощ ще преминат границата и край. Какво ще им направят? Е, отначало ще ги изпратят на лагер, но после ще ги пуснат, нали няма да ги върнат в проклетия Харбин... Мишин не успя да се реши на подобен риск, уплаши се, но приятелят му не се отказа. Кой знае какво е станало с него, но нали си е в родината...

И ето все пак Мишин се събра накрая със свои хора. Сега поне просветна надеждата да се завърне вкъщи, в Тамбовско. Ще порботят, ще си изпълнят задачата и ще заминат за Русия. Рихард му обеща, значи ще го направи, само да е живот и здраве...

Мишин знаеше добре китайски и за него беше по-лесно да търси материали, нужни за предавателя. Ровеха се из различни работилнички, преобърнаха целия битпазар, като пресмятаха и измисляха най-невероятни технически комбинации.

Най-после радиопредавателят беше измайсторен. Според всички изчисления и предположения трябваше да се получи мощна станция, но на практика тя показва съвсем слаби качества. Клаузен си блъскаше главата, опитваше и едно, и друго, променяше схемата, но предавателят едва достигаше „Висбаден“ — Хабаровск. Съветският радист почти не го чуваше.

— Може би причината е в антената — каза Мишин, огорчен от общия неуспех. — Да бяхме я вдигнали по-високо...

Клаузен също имаше наум такова нещо. Той живееше на първия етаж и антената беше опъната в антрето. Естествено най-добре би било антената да се опъне на тавана. Но то значи пред очите на всички.

На най-горния етаж на същата сграда, която беше собственост на възрастните съпрузи Борденг — датчани или шведи, живее една самотна финландка — Валениус. Може би Ана Валениус ще се съгласи да си разменим квартирите, мислеше си Макс, трябва да се изкача по-високо с моята апаратура...

Преговорите продължиха много време; Макс ходи няколко пъти у фрау Валениус и се опитваше да ѝ говори на развален английски език, но Ана никак не можеше да разбере защо този млад германец желае да

се премести на горния етаж. Макс измисляше всякакви доводи, прехвърляше разговорите на други теми, канеше Ана на кино, ходеше с нея в едно ресторантче, чийто съдържател беше негов познат китаец. Сега Клаузен се ръководеше вече не само от делови съображения — Ана Валениус, болногледачка в болницата на едно английско мисионерско дружество, започна все повече да му харесва. Хареса му нейният характер, волеви и в същото време общителен, нейната къщовност, което личеше от начина, по който поддържаше жилището си. Харесваше му откритото ѝ, привлекателно лице, с къси мъхнати вежди. По външност тя съвсем не приличаше на финландка.

В края на краищата Ана Валениус се съгласи да си разменят квартирите. С помощта на Мишин Клаузен смъкна нейните вещи долу и пренесе своите на третия етаж. Сега той имаше на разположение двустайно жилище и най-важното — таванско помещение. В него той опъна антената, замаскирана като въже за простиране на пране. И изведнъж — радост! — радиопредавателят започна да работи чудесно.

Връзките с Ана Валениус не свършиха с размяната на квартирите. Когато имаше свободно време, Макс отиваше при Ана и седеше дотогава, докато гостоприемната хазяйка не изпратеше госта си късно през нощта.

По всичко личеше, че младата жена също харесва този набит, здрав германец, собственик на работилница, който умееше да разказва такива забавни истории от своя моряшки живот. Тя прекарваше с удоволствие времето си с него, черпеше го чай. Понякога Макс взимаше глинената кана и носеше студена пенлива бира.

Веднъж Ана призна на Макс, че съвсем не е финландка, а рускиня, и му разказа за своя живот. Като малка е била нещо като слугинче или възпитаница в семейството на новониколаевския търговец Попов. Било в гр. Сибир на река Об, където търговецът се занимавал с доставки за строежа на железопътна линия, и така останал в това далечно сибирско градче. Ана се родила там и израсла като истинска сибирчанка. Но съдбата ѝ се усложнила. През време на гражданската война Колчак започнал да отстъпва на изток и заедно с него потеглили и всички „бивши“. Заминал за Харбин и търговецът Попов заедно със семейството и прислугата си. Така Ана Жданкова попаднала в чужбина — в Китай. После се омъжила за някакъв финландски офицер и станала мадам Валениус. Мъжът ѝ бил два пъти

по-възрастен от нея, в Китай се занимавал със спекулации, разорявал се, пак се замогвал, пропадал все по-ниско, ударил го на пианство и животът ѝ се превърнал в истински ад. Ана не издържала и го напуснала. Скоро той умрял. Останала съвсем сама, тя се преселила в Шанхай, започнала да работи като болногледачка и по малко да шие. Всички я смятат за финландка и тя не го опровергава.

Веднъж Клаузен срещна Рихард и като се почеса смутено по врата, му каза:

— Рихард, какво би казал, ако се ожения...

— Имаш намерение да се жениш? За кого?...

Макс му разказа за своята приятелка, разказа му всичко, което знаеше за Ана Валениус.

В нелегални условия женитбата на който и да е член от групата не е просто нещо. Зорге се замисли.

— Виж какво — каза той, — запознай ме с Ана.

Срещнаха се в ресторант „Астор“, прекараха заедно вечерта, разговаряха, танцуваха. Ана беше облечена в черна вечерна рокля със сребристи отънъци, която прилепваше изцяло на фигурата ѝ. Тя имаше изискано държане, беше остроумна и весела и хареса на Рихард. Но Зорге трябваше да провери и си изясни някои неща, преди да разреши на своя радист да осъществи намерението си.

— Желая ти щастие, Макс, щастливо плаване — Рихард тупна Клаузен по рамото, сякаш го изпращаше на далечно плаване. — И, разбира се, за работата нито дума. В краен случай можеш да кажеш, че си антифашист и изпълняваш специална задача, свързана с борбата на Китайската червена армия...

Рихард Зорге имаше в Китай необходимия му кръг познати, в който влизаше и колонията от белогвардейци начело с атаман Семьонов. В тази компания го беше въвел Константин Мишин.

Емигрантите се събираха в кръчмата на щабскапитан Ткаченко. Това беше едно избено помещение с влажни стени, което се намиреше на авеню Жофр, близо до квартирата на Зорге. „Главната квартира“, както емигрантите наричаха тържествено своя клуб, се помещаваше зад кръчмата в някакъв бивш склад.

Тук идваше и атаман Семьонов — набит, с дебела шия и щръкнали мустаци като на кайзер Вилхелм. Веднъж атаманът седна на общата маса, на която вече седеше Зорге. Семьонов имаше монголско

лице и криви крака на кавалерист. С атамана дойде и барон Сухантон, адютант на последния руски цар — човек с бледо, анемично лице. Те разговаряха помежду си и явно се опитваха да въвлекат в разговора интересуващият ги журналист. Барон Сухантон от време на време преминаваше на английски език, макар атаманът да не разбираше нито една английска дума. Тук смятаха Рихард за американски кореспондент и той не правеше нищо, за да разсее заблудата им.

Семьонов заговори за Русия, за Забайкалието, където беше воювал срещу болшевиките през гражданската война. Сега атаманът се обръщаше непосредствено към „мистър Джонсън“, но Зорге не проявяваше интерес към думите му и само подхвърли:

— Всичко това е минало. Руската емиграция вероятно отдавна вече е слезла от арената на историята...

Думите на журналиста засегнаха атамана и той започна да възразява: известно ли е на мистър Джонсън, че именно той, атаман Семьонов, е трябвало да оглави руската държава в Приморието и Забайкалието!...

— Но не можахте да я оглавите — контрира го Зорге.

— Болшевиките се оказаха по-силни.

— Но защо? Защо? — Атаманът започна да се разгорещява... — Бях лишен от подкрепа. Англичаните и американците първи напуснаха Владивосток...

— Вижте какво — намеси се в разговора Сухантон, — атаман Григорий Михайлович Семьонов имаше подкрепата на всички страни, воюващи срещу болшевиките. Но най-добри контакти имаше с японската армия. Командуваният Квантунската армия, генерал Тачибана, който навремето ръководеше окупационните войски в Сибир, сам предложи на атаман Семьонов подкрепата си. После от името на японското правителство това потвърди и граф Мацудайра. Обещаха ни пари, оръжие, амуниция...

— Не е важно какво са ви обещали — отговори с безразличие Зорге и премина на друга тема, подчертавайки своето равнодушие към този въпрос.

И по-късно те пак се срещнаха случайно. Атаман Семьонов говореше все по-откровено. Той упрекваше американците, че не довели интервенцията в Далечния Изток до нейния логичен завършек. За логичен завършек атаманът считаше създаването на нова държава в

Приморието и Забайкалието, в която първостепенна роля трябвало да играят „здравите сили на руската емиграция“. Семьонов хвалеше японците, отново споменавахе за срещите си с тях, говореше с уважение за генерал Араки, с когото и досега имал честта да поддържа приятелски отношения. Същевременно атаманът деликатно намекуваше, че не би било зле заинтересованите американски кръгове да бъдат информирани за съвременната политическа обстановка. Атаман Семьонов все още се считаше за единствен кандидат за поста държавен глава на новата забайкалска държава и не би имал нищо против да установи предварително делови отношения с американците. В бъдеще всичко това щяло да се компенсира с лихва и американците нямало да загубят.

Постепенно пред Рихард Зорге започна да се разкрива картината на един нов белоемигрантски заговор, подклаждан от генерал Араки. Атаман Семьонов разполагаше с войски, наброяващи 12–15 хиляди саби, разположени в Северен Китай с тайната благословия на Чжан Цзолин, а сега на Чжан Сюелян. Но главна роля тук играеха японците. Именно те доставяха оръжие на атамана и му бяха дали заем. Но парите не стигаха и Семьонов търсеше нови източници. Както можа да разбере Зорге, в японския генерален щаб бил разработен план, според който войските на Семьонов в нужния момент трябвало да минат съветската граница, да настъпят стремително към Якутск, а после от басейна на река Лена да ударят на юг и да овладеят Байкал, прекъсвайки сибирската железопътна линия. Атаманът щял да получи подкрепа от бурятските и монголските князчета, с които успял да установи връзка и да се споразумее по много въпроси.

Разговорът се водеше в „главната квартира“, в която висеше портретът на цар Николай II. Седяха край голяма маса пред разгърнатата щабна карта на съветското Забайкалие. Пиеха маотай — силна китайска ракия — и разсъждаваха за далекоизточните проблеми. Атаманът не беше доволен, че генерал Араки се бави толкова с изпълнението на плана, прекалено е стиснат в разходите и изобщо създава впечатлението, че японските военни кръгове са загубили интерес към замисления от самите тях вариант. Естествено атаман Семьонов като бъдещ ръководител на сибирския поход разбира отлично, че само със своите 15 хиляди саби не може да нанесе решителен удар на болшевиките. Атаманът само ще започне, а

неговият удар ще бъде затвърден от японските войски. Разбира се, желателно би било да се привлекат тук и други сили...

Атаман Семьонов се опитваше да привлече именно тези „други сили“ и преди всичко авторитетни военни кръгове от Съединените щати. Дали мистър Джонсън не би могъл да съдействува в това отношение... Зорге не си даваше труд да разсейва заблужденията на събеседника си относно неговата роля в едни преговори между Вашингтон и главата на бъдещата „независима държава“. За Рихард беше важно друго — да открие движещите пружини на белоемигрантския заговор. Следите водеха в Токио, в щаба на Квантунската армия, разположена в Манджурия.

Флиртът на японците с атаман Семьонов продължи доста и беше прекъснат неочаквано за атамана от „мукденския инцидент“ в Манджурия. Японските милитаристи временно изоставиха атамана на заден план.

Събитията в Мукден раздвижиха духовете на журналистическата колония. Съобщенията бяха противоречиви и кореспондентите, акредитирани към нанкинското правителство, се втурнаха на север, за да стигнат по-бързо в Мукден. Зорге реши да пътува със самолет, но английският рейсов едноплощник летеше само два пъти седмично и при това спираше на всички големи летища — в Нанкин, Сюйчужоу, Цзинан, Тянцизин...

Самолетът излетя на разсъмване, когато слънцето, изплувало от морската синева като шамандура на рибарска мрежа, озари с розова светлина мъглата, прибулила земята. Рихард седеше до Джон Гетие, кореспондент на френската телеграфна агенция. Гетие беше живял в Китай повече от десет години, познаваше добре страната и политическата обстановка и се отнасяше твърде скептично към официалната версия за мукденските събития. Когато на входа на щурманската кабина червеното светлинно табло, забраняващо пушенето при излитане, угасна, Рихард погледна към цигарите си и поднесе пакета на съседа си.

— Не, предпочитам по-силни...

Пушеха френски тъмнокафяв горчив тютюн, който имаше почти същия цвят като земята, преминаваща под самолета.

— Как ви се струва всичко това? — попита Гетие; в самолета всички говореха само за мукденския инцидент. — Става взрив,

машинистът дори не забелязва взрива, пристига по разписание в Мукден, а веднага след експреса тежки оръдия започват да стрелят по китайските казарми... Не, всичко това е много зле съшито с бели конци.

— Не се наемам да съдя за произшествието, докато сам не отида на мястото — предпазливо възрази Рихард.

— Колко време работите в Китай?

— Година и половина...

— А аз единадесет!... За мен всичко е ясно! Въобще не ми се ходеше в Мукден, но нашата професия налага да бъдем там, където се стреля... Изобщо другият край на фитила трябва да се търси не в Мукден, а в Токио...

Нощта ги свари в Тяньцзин.

— Това е резиденцията на последния китайски император от Цинската династия Хенри Пуи, и по-точно на ексимператора — обясняваше на Зорге кореспондентът на френската телеграфна агенция. — Спомняте ли си историята му? Става император на тригодишна възраст, а на петгодишна вече го свалят. Сега получава около три милиона китайски долара годишно. Такава е традицията. Китайците обичат и тачат императорите си, даже бившите... Всеки генерал, който се стреми към власт, мечтае да стане император, било то Чжан Цолин или Чан Кайши. Мечтаят да бъдат обсипвани с божествени почести...

Пристигнаха в Мукден рано сутринта и направо от аерогарата се запътиха за японското комендантство.

Журналистите бяха посрещнати от полковник Итагаки, представител на командувания Квантунската армия Хонджо. Японският офицер с късо подстригани, сякаш залепени книжни мустаци, беше подчертано вежлив и самоуверен. Итагаки изразяваше възмущението си от действията на китайските диверсанти, стремеше се всякак да спечели доверието на пристигналите журналисти. Той отговаряше с готовност на въпросите, обеща да представи конкретни доказателства за китайската провокация и показва парче от релса, изтръгнато от взрива. От взрива бяха изминали само три дни, а релсата беше ръждясала и стара, сякаш цяла година се бе въргаляла в някаква яма...

Полковникът изложи японската версия: един лейтенант с шест души войници патрулирал по железопътната линия северно от Мукден. Било през нощта. Изведнъж войниците чули зад себе си взрив, втурнали се назад и видели нарушителите. Били петима. Като истински самураи, войниците започнали да преследват престъпниците, но били обстреляни с винтовки и картечници. Лейтенантът определил, че в обстрелването на патрула участвуват неколкостотин китайци. Японските войници залегнали, приели боя, извикали подкрепление и били принудени да атакуват казармите, откъдето китайците водели огън.

Кореспондентите, насядали с отворени бележници около масата, започнаха да задават въпроси. Пресконференцията се ръководеше от Итагаки. Преди откриването ѝ журналистите бяха научили още една поразяваща новина: Квантунската армия започнала да окупира цяла Манджурия и войските на генерал Хаяши също нахлули в Манджурия откъм Корея. Хаяши беше командувач японската армия в Корея.

Французинът запита:

— Означават ли възникналите събития война между Япония и Китай? Доколкото съм осведомен — продължи той — война се обявява от императора. Щом като войските на генерал Хаяши са преминали границата и са навлезли в Манджурия, значи, че е имало указ на императора за обявяване на война. Така ли е?

— Не, не — успокоително каза Итагаки. — Ние преценяваме това като частен инцидент, намиращ се само в компетенцията на Квантунската армия. Просто полицейска акция. Квантунската армия взема временно властта в Манджурия, за да възстанови реда. Само временно — подчерта Итагаки.

— Кажете откъде се взеха оръдията, с които веднага започнахте да стреляте по китайските казарми? — Този въпрос беше зададен от англичанина, седнал срещу Зорге. Той пушеше невъзмутимо от тънка права лула и говореше, загледан настрани.

— Оръдията се правят, за да стрелят — избягна прекия отговор полковник Итагаки.

— Още един въпрос — обади се някой от кореспондентите. — Какви са китайските загуби от инцидента в Мукден?

— В района на Големите северни казарми ние прибрахме около четиристотин трупа на китайски военнослужещи. Те бяха погребани с

почести и молебен за успокоение на душите на китайските и японските войници, паднали едновременно в боя. Така повелява законът Бушидо. Ние не правим разлика между душите на японските и китайските войници. Те са равни пред престола на всевишния...

— А какви са загубите на японците?

— Загубите зависят от доблестта, която проявяват войниците... Колкото по-висока е доблестта, толкова по-малко са загубите. Японската страна загуби двама войника, геройски паднали за императора.

Беше ясно, че мукденският инцидент е японска провокация. Това се потвърждаваше от всичко, включително и от съотношението на загубите, още повече че двамата японски войника бяха загинали от огъня на собствената си артилерия. Те се вмъкнали в казармите, когато оръдията още стреляли. Но полковник Итагаки продължаваше да убеждава журналистите.

— За да не ви затрудняваме, господа, и за да не отиваме в моргата — каза той, — ние донесохме в комендантството труповете на двама китайски сапъори диверсанти. Можете да се убедите в това.

Убитите бяха внесени на носилка в стаята. Японските санитарии бели престилки отвиха одеялата, с които те бяха покрити. Журналистите гледаха мълчаливо убитите: единият от войниците беше с разсечена буза, а окото му беше залято със съсирена кръв. Сред настъпилата тишина се чу невъзмутимият глас на английския кореспондент. Той говореше все така загледан настрани, като че ли думите му не бяха отправени към никого.

— Доколкото разбирам, пред нас са китайски пехотинци. Китайските сапъори носят друга униформа...

— Отнесете ги! — заповяда Итагаки.

На другия ден той отново покани кореспондентите и им показва същите трупове, но вече преоблечени в сапъорска униформа. На бузата на единия от тях зееше разкъсана рана и окото му беше залято със засъхнала кръв...

Итагаки каза на кореспондентите:

— Господа, вие можете да се убедите в нашите мирни намерения. В града вече е възстановен редът. Временно начело на мукденското самоуправление е назначен полковник Доихара, но скоро,

щом позволят обстоятелствата, този пост отново ще бъде зает от китайски представител...

Чуждите кореспонденти не можеха да знаят какво се беше случило в навечерието на пресконференцията в японското комендантство. Итагаки беше повикал губернатора на провинцията Цзян Ши и му беше наредил:

— От днес вие ставате кмет на град Мукден и трябва да сътрудничите на японските власти.

Китаецът взе да упорствува, отказа предложения му пост.

— В такъв случай помислете кое предпочитате... В ареста и строг режим! — заповяда той на войниците, които бяха довели губернатора в комендантството. Цзян Ши беше отведен в ареста. Конвоирацията го войник му заповяда да застане на колене и го ритна в брадата...

Разработеният подробно план на мукденския инцидент се нарушаваше поради упорството на китайския губернатор и това раздразни Доихара. Той имаше толкова неотложни работи и ето ти сега! На всичкото отгоре трябва да заеме и поста градски кмет.

Упорството на Цзян Ши след месец все пак беше сломено. Итагаки лично дойде в ареста, заплашваше, уговаряше. Цзян Ши предпочете да стане кмет, отколкото да гладува и да се въргаля в мръсната слама на ареста. Едва бяха успели да обръснат и преоблекат бъдещия кмет и така слаб и изнемощял го отведоха направо от ареста в залата, където се извършваше церемонията по встъпването в длъжност на новия кмет на града. Цзян Ши трогателно говори за оказаната му чест, за любовта към императорска Япония, дружбата с която той ще укрепва неуморно... В най-патетичния момент, когато засвяткаха светкавиците и защракаха апаратите на фотокореспондентите, Цзян Ши не издържа и припадна...

Журналистите прекараха още няколко дни в Мукден, разгледаха забележителностите на града. Полковник Итагаки беше сякаш готов да се превърне в рогозка под краката на гостите, само и само да им достави удоволствие. Журналистите се настаняха в хотел „Ямато“ — на кръглия площад в самия център на града, обядваха в голямата банкетна зала със зелени гипсови тавани. На втория етаж в същия хотел, в бронирана със стоманени плочи луксозна стая все още живееше генерал Тетекава. Но за нищо от това — нито за бронята под

мазилката, предварително вградена за всеки случай, нито за Тетекава, пристигнал със секретна мисия, журналистите не можеха да знаят. Превърнали се в туристи, те разглеждаха града, посетиха храма на император Тайцзун, любуваха се на неговите стъпала с впръскания в тях златен пясък, който излъчваше жълт студен блясък, отразявайки лъчите на есенното слънце. Съвсем неслучайно японците минаха с журналистите покрай руското гробище с параклис, построено във формата на шлем на древен славянски воин, по проект на руския художник Ръорих. Това беше гробище на руски войници, загинали в Руско-японската война. Екскурзоводът японец каза:

— Ние тачим падналите и отправяме молитви към небето за успокоение на душите, напуснали телата на тези войници... Те са наши братя! — И той молитвено скръсти ръце.

Зорге помисли: „Какво лицемерие! Да се убиват живите и да се тачат мъртвите...“

Пътуването до Мукден окончателно убеди Рихард, че събитията в Манджурия имат пряко отношение към Русия. Той съпоставяше различни факти, постъпки, фрази, включително и разговора край руското гробище — защо те говорят за братство на войнишките души тук с русите, там с китайците?... За маскировка? От лицемерие? А историята на японските агресии! Тяхната насоченост към север... Рихард направи един съществен извод: японската агресия се придвижва към съветските граници. Именно това трябваше да съобщи разузнавачът и да предупреди страната си за надвисналата над нея заплаха.

В Шанхай Рихард побърза да се срещне със своя другар Одзаки. Той живееше в японския сектор със своята съпруга и малката си черноока дъщеричка Йоко, започнала да чурулика първите си думи и забавни фрази. Рихард беше ходил само веднъж в неговата вехтичка къщурка в една малка глуха уличка, където слънцето никога не надникваше; придружаваше го Смедли и още някой. Тогава ги посрещна Ейко, жената на Одзаки — нежна, миловидна японка с извити вдигнати вежди и мъничка усмихната устица. Тя изглеждаше малко по-висока от Ходзуми, може би защото носеше висока прическа — гланцово черно кокче се издигаше над чистото й, без една бръчица,

чело. Прекараха приятно вечерта, изпълнена с шеги, смях и разговори за изкуството, за старинни неща. Рихард вече знаеше трогателната история за безкрайно влюбените един в друг Ходзуми и Ейко.

— Нашата любов е като паднала звезда — каза Одзаки, разказвайки на Зорге историята на техния живот. — Ние непрекъснато летим някъде във вечността и от този летеж дъхът ни сякаш спира... А кой може да направи разлика между падането и въздигането на звездата в Космоса? Същото е и с нашата любов...

Ходзуми Одзаки, човекът с войнишко лице, носеше възторжената душа на поет.

Обикновено те уговаряха предварително мястото на срещите си, за да не си служат излишно с пощата или телефона. Най-често Зорге отиваше с колата си до Градинския мост край границата на японската концесия. Одзаки седнаше отзад и те или кръстосваха из шанхайските улици, докато Ходзуми разказваше новините, или пък отиваха в някой от многобройните китайски ресторанти. Но най-много обичаха да ходят в уютната квартира на Агнес Смедли.

Този път те пак се отбиха при нея. Агнес отиде в кухнята да приготви вечеря — тя минаваше за майстор в кулинарията — и мъжете останаха сами...

Агнес влезе и покани мъжете да седнат на масата. През време на вечерята Рихард отново разказа за онова, което беше видял в Мукден.

Докато откарваше Одзаки обратно към Градинския мост, Зорге пак заговори по вълнуващия го проблем:

— Одзаки сан, подскажите ми кой от сигурните ни хора би могъл да замине веднага за Манджурия? Ние трябва да знаем всичко, което става там.

— Аз също мислех за това. Имам предвид един човек. Ако се съгласи, ще дойдем заедно.

На следващата явка Одзаки дойде с един непознат на Рихард японец. Ходзуми го представи: Каваи Тейкичи, кореспондент на „Шанхайски новини“ — илюстриран седмичник, който излизаше на японски език в Китай.

Тримата седяха в едно китайско ресторантче във френския сектор на града. При бюфета обслужваше посетителите съдържателят на ресторанта — европейец с атлетическа фигура. Това беше Кляз. От

тримата само Зорге го познаваше. Но той не показва с нищо, че се познават отдавна.

Каваи каза:

— Съгласен съм да замина, но не задълго, за няколко месеца само. Нашето списание е заинтересовано от едно отиване дотам. То е удобно от всяка гледна точка.

Подробностите уговориха в колата. Зорге беше зад волана, Каваи и Одзаки — на задната седалка. В огледалото Рихард виждаше лицата им.

— В Мукден — казваше Одзаки — като кореспондент на „Асахи“ работи един мой близък приятел Такеучи. Той е в добри, бих казал, приятелски отношения с полковник Итагаки, който е назначен за началник-щаб на Квантунската армия. Аз също го познавам малко, той е един от активните ръководители на офицерското дружество „Сакура-кай“. Това дружество обединява привържениците на курса към най-решителни действия в Манджурия.

— Именно с него се срещнах и аз — каза Зорге. Той слушаше внимателно Одзаки. Пак Итагаки, пак Доихара! Като мрачни сенки те се изправят пред Зорге. Те знаят много неща и държат в ръцете си нишките на военните заговори. Да се бори с тях, значи да разкрива плановете на японските милитаристи. Това е задачата! И все пак Рихард считаше, че се намира в по-изгодно положение от тях — той засега не знае тайните им, но ги следи, а те — Итагаки и Доихара — не знаят и никога не бива да научат за неговото съществуване...

Ходзуми Одзаки предложи добър план: Каваи да се среща от време на време с Такеучи и да получава от него нужната информация за положението в Квантунската армия, за настроенятия, за замислите. Срещите между двамата японски кореспонденти не могат да породят подозрения. А що се отнася до Такеучи, той, както и досега, ще поддържа добрите си отношения с новия началник-щаб на Квантунската армия, полковник Итагаки, и ще се постарее да спечели още повече доверието му. Кореспондентът на „Шанхайски новини“ трябва да изпраща своите съобщения от Мукден на частен адрес — до един железничар, близък познат на Ходзуми Одзаки, на когото той има доверие.

Рихард се съгласи с предложения вариант, но допълни: едновременно с информацията, която Тейкичи Каван ще изпраща до

железничаря, трябва да изпраща и по една пощенска картичка до някое друго лице. Това ще бъде сигнал, че донесението на Каваи от Мукден е изпратено. Самият Одзаки не бива да отива за писмата; за тази цел трябва да се определи друг човек.

Каваи замина в края на октомври. Изминали бяха само няколко седмици след мукденския инцидент. Японските войски разширяваха агресията. На осми октомври тяхната авиация бомбардира Цзинчжоу, скоро беше завладян Харбин, частите на Квантунската армия се придвижваха на север. Вестниците бяха пълни със съобщения за бойните действия в Манджурия. През това време Рихард Зорге започна да получава най-достоверна информация от Мукден, която изхождаше от първа ръка — от началник-щаба на Квантунската армия, полковник Итагаки, когото в тесен кръг японските военни наричаха фитил, бикфордов шнур на събитията в Манджурия.

Разбира се, Зорге не можеше да знае всичко, което става между стените на щаба на Квантунската армия, което е затворено в сейфовете с предупредителния надпис „Кио ку мицу!“. Той се ползваше само с отделни, често откъслечни сведения. Но нима учените палеонтолози не възстановяват по същия метод външния вид на изкопаемите животни, техния начин на живот по отделни кости, скелети, открити в дълбините на земната кора... Търсенето на частното води до откриване на общото. Така работеше Рихард Зорге.

ОТВЛИЧАНЕТО НА ИМПЕРАТОРА

Тайният съвет заседаваше в дясното крило на императорския дворец. На него присъствуваше Хирохито — синът на небето, потомъкът на богинята на слънцето, светлейшата Аматерасу Омиками, и това придаваше на заседанието особена значимост.

Сто двадесет и четвъртият император на Япония; владетел на трите съкровища на богинята на слънцето — огледалото, мечът и огърлицата, — беше седнал в кресло и много приличаше на собствения си официален портрет със старинни одежди от твърда като ламарина тъкан и с тиара на главата. Той беше също така застинал и неподвижен, както на фотографиите си. Хирохито само присъствуваше. Той не участвуваше в разговора. Пред него, от двете страни на малката зала, покрай стените около две продълговати, драпирани маси седяха членовете на Тайния съвет. Двадесет и пет мъже, по-възрастни от четиридесет години, назначени от императора. Всеки от тях имаше висш придворен ранг на шинин. В правителствения кабинет такъв ранг имаше само министър-председателят.

Най-близо до императора, на края на масата, седеше старчески съсухрен, осемдесетгодишният принц Сайонджи — последният член на Генро, съветник на двора, утвърден на тази длъжност още през миналия век, в епохата на император Мейджи. Принц Сайонджи десетилетия наред делеше негласно властта с императора, с бащата на императора, с неговия дядо. Той сменяше премиери, назначаваше министри, но сега го изтикваха на заден план, отстраняваха го от ръководна роля и това предизвикваше раздразнената съпротива на принца.

До принца седеше мустакатият, с клинообразна брадичка военен министър Минами, единственият от присъстващите, който не беше член на Тайния държавен съвет. Той беше дошъл с всичките си отличия — ордени „Златен змей“ и „Изгряващо слънце“ от всички степени, военни кръстове и множество медали, които не се побираха

на гърдите му и се спускаха към копринения пояс от моаре. През рамото му минаваше голяма орденска лента, която закриваше акселбантите. На масата пред него, като свещено съкровище лежеше фуражката му, извезана със златни галони.

Председателят на Тайния съвет предложи на Минами да се изкаже пръв по обсъждания въпрос — за положението в Манджурия.

Военният министър видимо се вълнуваше, започвайки своята реч. Действително, станало беше събитие, нечувано в историята на японската империя. Нарушавайки прерогативите на императора, военните власти сами, по своя воля, бяха прехвърлили войските от Корея в Манджурия. Каквото и да се говори, това беше начало на война, обявена без знанието на императора. Преди заседанието на съвета в генералния щаб дълго мислиха как да се излезе от трудното положение. Решиха да се представи пред членовете на съвета молба за утвърждаване на непредвидени в бюджета разходи по прехвърлянето на войските. Ако Тайният съвет утвърдеше допълнителните кредити, това щеше да означава, че признава действията на Самбо Хомбу за правилни.

Военният министър разказа за положението в Манджурия, за това, че възникналата там застрашителна обстановка е налагала да се предприемат незабавни действия. Минами помоли да бъдат утвърдени разходите по прехвърлянето на войските от Корея в Манджурия в подкрепа на Квантунската армия.

Старият принц Сайонджи запитва:

— Знае ли генералът през епохата на Мейджи, в която се е родил, да е имало случай на започване на война без императорски указ?... Знае ли генералът, че преминаването на японски войски през граничната река Ялу представлява нахлуване на японската армия в територията на друга държава? Това е война. И защо императорският военноморски флот в деня на досадните събития е напуснал базата си в Порт Артур и се е съсредоточил в Инкоу — най-близкото пристанище до Мукден — също без знанието на императора? На мен всичко това не ми е ясно и аз бих искал да чуя отговора на военния министър, за да си съставя собствено мнение...

— Да, всичко стои именно така, както каза принц Сайонджи — отговори Минами, — но защитата на империята е въпрос, който трябва да стои над формалните основания и съображения за превишаване на

власт. Ние почтително молим да бъдем извинени и да бъдат утвърдени допълнителните разходи в бюджета на военното министерство.

Когато въпросите се изчерпаха, председателят на Тайния съвет се обърна към Минами:

— Минами сан, ако имате неотложна работа, можете спокойно да напуснете заседанието на Тайния съвет...

Минами нямаше никаква неотложна работа, но съществуваше ненакърним закон — решенията се вземаха в присъствието само на членовете на Тайния съвет.

Минами излезе със златошитата си фуражка в ръка. В малката зала на двореца останаха само членовете на Тайния съвет и старши секретарят на лорд-пазителя на печата, който седеше скрит от параван зад Хирохито и пишеше протокола. Това беше Кидо, потомственият царедворец, преуспяващият и вездесъщ Кидо. Баща му служеше като камерхер при покойния император, дядо му беше съветник и дясна ръка на император Мейджи, а внукът на четиридесет и пет годишна възраст беше станал старши секретар на лорд-пазителя на печата, най-приближения човек на Хирохито. Кидо мечтаеше след години също да стане първи съветник на императора. С упорството на дъждовен червей Кидо пълзеше към своята цел и дори сега, като секретар, вече се ползваше с влияние в двора на императора.

Характерна черта на Кидо беше тази, че той никога не поглеждаше хората в очите, сякаш всеки негов събеседник беше син на небето, когото по-добре е обикновените смъртни да не поглеждат, както е по-добре да не поглеждаш слънчевия диск, защото може да ослепееш, да се разболееш и даже още по-лошо — да умреш, — така гласеше и древното поверие. Но маркиз Кидо се ръководеше от други съображения. Очите са огледало на човешката душа и маркизът не искаше да надникват в огледалото на душата му и да четат мислите му.

Кидо носеше очила без рамки и студеният блясък на стъклата правеше погледа му остър, пронизващ. Тънките му, прилепнали към черепа уши сякаш чуваха всичко, което ставаше в двореца на императора. Но маркиз Кидо беше потаен и доверяваше собствените си мисли само на дневника, който беше завещал да се публикува половин век след смъртта му. Той споделяше становището на военните, но лисичата му предпазливост не му позволяваше да признае това открито. В живота си той следваше правилото: каквото и

да прави човек, важна е не справедливостта на постъпката му, а опасността от риска. Затова Кидо никога не рискуваше, ако чувствуваше даже и най-малка опасност. Той участвуваше в събитията само когато беше напълно уверен, че действа съвсем сигурно. Имаше разни събития и не всичко можеше да довери даже на своя дневник. Съвсем неслучайно например покушението върху Хамагучи стана две седмици след като маркиз Кидо зае поста старши секретар на лорд-пазителя на печата... Като научи за покушението, Кидо изкриви в усмивка тънките си устни, но веднага побърза да закрие с ръка устата си и започна да поглажда късо подстриганите си мустаци.

Маркиз Кидо седеше зад паравана с избродиран върху него императорски герб — шестнадесетлистна хризантема — и записваше всичко, което ставаше на заседанието на Тайния съвет.

Когато обсъждането завърши, председателят запитва:

— Желаят ли членовете на Тайния съвет да изразят своето мнение?

В малката зала се възцари тишина.

— В такъв случай моля да станат онези, които са за утвърждаване на допълнителните разходи, свързани с придвижването на корейската армия — каза председателят.

Всички станаха като един. Даже принц Сайонджн, като се забави малко, тежко се надигна от креслото си — какво да се прави, той не искаше да нарушава единството.

Председателят направи поклон към императора.

— Ваше величество — каза той, — Тайният съвет приема да бъдат утвърдени допълнителните разходи за корейската императорска армия...

Становището на военните победи, така поне реши Минами, който очакваше в дворцовите апартаменти решението на Тайния съвет. Пръв му съобщи за това Кидо, след като Хирохито се оттегли в своите покои.

Може би върху решението на Тайния съвет бяха оказали влияние неотдавнашните събития — разкритият неосъществен заговор на младите офицери, обединени в дружеството „Цъфналата вишна“. През октомври, малко преди заседанието на Тайния съвет, министърът на двора, граф Мацудаира, беше съобщил на лорд-пазителя на печата, а чрез него и на императора, че група млади офицери, възглавени от

Хашимота, готви преврат, за да постави начело на правителството генерал Араки. Със заповед на генералния щаб той бил веднага преместен от Кумамато в Токио — вероятно за да бъде под ръка. Доказателства за новия заговор имало предостатъчно. Главната квартира на Хашимота се намирала в хотел „Златна котва“. Офицерите ден и нощ пиянствували там с проститутки и имали самочувствието на герои в предстоящите събития. Един месец след мукденския инцидент заговорниците замислили да убият министър-председателя Вакацуки и министъра на външните работи Шидехара, да предизвикат безредици в Токио и да обявят военно положение в страната.

Нямало съмнение, че зад гърба на бунтовниците стояли Тетекава от генералния щаб, Итагаки от Квантунската армия, а може би и хора с по-високо положение. Възнамерявали да отстранят всеки, който не поддържа позицията на военните в Манджурия. Тази страна, толкова необходима за отбраната на Япония, според екстремистите трябвало да се отдели от останалия Китай, да стане монархия, още повече че имало и подходящ монарх — последният китайски император от Цинската династия, който толкова години вече живее в Тяньцзин и няма какво да прави.

Министърът на вътрешните работи дори беше научил такава подробност: командувачият Квантунската армия, генерал Хонджо, изпратил в Токио полковник Итагаки, за да получи съгласието на Араки да възглави правителствения кабинет. Разпространявали се даже слухове, че ако кабинетът откаже да сътрудничи на армията, Квантунската армия ще обяви своя независима политика.

Положението става трудно. С армията не бива да се влиза в конфликт! Решиха да пожертвуват само Хашимота — арестуваха го за двадесет и пет денонощия, отчислиха го от генералния щаб и го преведоха в един линеен полк.

Старши секретарят на лорд-пазителя на печата Кидо записа тогава в дневника си:

„Научих за голям заговор в Манджурия, участници в който са военните кръгове. По този повод посетих лорд-пазителя на печата и му съобщих получената информация. Решимостта на военните по отношение на Манджурия е

толкова силна, че съществуват опасения, дали правилно ще бъдат разбрани заповедите на централната власт, които се различават от мнението на военните кръгове. Политиката на военните кръгове — придвижването на север в континента — лично у мен предизвиква по-скоро безпокойство за успешното осъществяване на тази политика, отколкото огорчение.“

Обаче арестуването на Хашимота не можа да стресне офицерите от дружеството „Сакура-кай“. Окупацията на Манджурия се разширяваше, японските войски овладяха Харбин и излязоха до бреговете на Амур, на съветската граница. Китай се обърна към Обществото на народите с оплакване срещу японската агресия и в Манджурия беше изпратена международна комисия начело с лорд Литън за проучване на обстановката. При тези условия министър-председателят Вакацуки направи декларация, че трябва, макар и временно, да се прекрати по-нататъшното придвижване на японските войски в Манджурия. Само тези думи бяха достатъчни, за да бъде извършено след няколко дни покушение срещу него. Покушение върху втори министър-председател за някакви си две години! Вакацуки остана невредим, но, изплашен от терористите, предпочете да си подаде оставката.

А в Манджурия събитията следваха своя ход. На щабен език това би могло да звучи така: операцията се развива в съответствие с предназначения план... И така си беше.

Като се освободи най-сетне от обременяващата го длъжност кмет на град Мукден, полковник Доихара замина за Тяньцзин, за да изпълни деликатното поръчение на Итагаки. Предвиждайки евентуални усложнения, полковникът изпрати предварително в Тяньцзин няколко сандъка със старо оръжие, отнето при ликвидиране на хунхузки шайки — кремъклийки, нацърбени ножове, кинжали, стари гранати, запазени от времето на Боксерското въстание. Всички тези вехтории, събрани в интендантските складове, бяха изпратени в Тяньцзин във вид на контрабанден опиум, който се съхраняваше обикновено в дълги гумени торби с персийски надписи, емблеми на търговски фирми, неизвестни гербове, изобразяващи жълти лъвове, които пазят спящи

пушачи. Обикновено тази контрабанда вървеше по обратния път — от пристанището на Тянцин към другите градове на Китай, но Доихара не придаде значение на това обстоятелство. Под торбите с опиум в сандъците лежеше оръжие.

Целта на тайнственото пътуване на Доихара до Тянцин беше да уговори китайския ексимператор Хенри Пуи да заеме престола на бъдещата манджурска държава или, в краен случай, просто да отвлече Пуи и да го прехвърли в Мукден. Първоначалната идея беше операцията да се осъществи с местни сили.

Но от Тянцин се получиха неблагоприятни вести: началникът на японския гарнизон майор Кашия действувал грубо и непохватно като слон в стъklarски магазин. Доихара кипна от негодувание, когато му доложиха, че се очертава провал на целия план по учредяването на новата монархия.

Кашия се явил в резиденцията на бившия китайски император и започнал да го плаши, че в Тянцин за негово величество става опасно, в града всеки момент могат да избухнат безредици, простолюдието е много възбудено и никой не може да каже докъде ще стигнат започналите вълнения. Не са изключени грабежи, убийства, палежи. Най-добре е негово величество да напусне града и да отиде например в Порт Артур или Дайрен. Там под защитата на японски войски щял да се чувства по-спокоен.

Боязливият по природа ексимператор Пуи усетил нещо подозрително — дали този грубоват японски майор не иска да го завлече в клопка? Пуи отговорил, че не желае да напуска Тянцин. Тук били жена му, прислугата... Пък и на кого щял да остави имуществото си... Да го захвърли ли? Не, не, той не желае да зареже мястото, с което бил толкова свикнал...

— Кои са съветниците на императора — запита Доихара, — колко ще ни струват те?

Полковник Доихара беше уверен, че в Китай всичко се продава и купува, работата е само в цената. Но на своя въпрос Доихара не получи отговор. Той скочи от креслото си и нервно зашари из стаята...

Трябва да се действа, да се действа преди всичко чрез хората от обкръжението на Хенри Пуи, чрез вдовицата императрица, чрез жена му, чрез слугите, стражите, които стоят до вратите... Та това е детска задача!

Доихара заповяда веднага да се разузнае всичко, което се отнася до хората, окръжаващи бившия император; да се проучат те много подробно, включително и характерът и наклонностите им — хазарт, алчност, жени, честолюбие...

В края на октомври Доихара замина за Тяизцин. Нужни му бяха няколко дни, за да си изясни обстановката. Той дълго седеше и размисляше над списъка на придворната прислуга, обслужваща детронираното императорско семейство. Спря се на две лица — на майката императрица, тщеславна побъркана старица, и на слугата Чен Сяо, беззаветно предан на ексимператора, управител на двореца в Тянцзин.

Полковник Доихара беше изпратил в двореца визитната си картичка заедно с вежливо писмо, в което изразяваше надежда, че негово величество император Сюан-тун, както наричаха ексимператора, ще благоволи да приеме полковника от японската армия Доихара Кендези. Той се намирал тук пътъм и желаел да направи на императора посещение на вежливост.

Доихара умишлено не употребяваше в писмото си думата „бивш“ или „ексимператор“, а го наричаше Сюан-тун, като че ли той си оставаше действащ представител на Цинската династия.

На приема Доихара се яви с всичките си отличия: такива той имаше предостатъчно — ордени „Свещеното съкровище“, „Златният ястреб“, „Двойните лъчи на изгряващото слънце“... Мундирът му сияеше от златни галони, на пояса му висеше параден самурайски меч. Доихара тържествено влезе във вътрешните покои. Придружаваше го стар китаец с хитровато лице — управител на двореца. Дворецът изглеждаше мрачен, през тесните му прозорци едва проникваше мъждива светлина, анфиладата от стаи, през които премина Доихара, приличаше на антикварен магазин, отрупан с безредно нахвърляни стари вещи.

Хенри Пуи посрещна полковника в малка гостна и управителят ги остави насаме. Пред Доихара седеше млад, късоглед китаец с грамадни рогови очила, толкова големи, че закриваха сякаш бузите му. Разтеглената голяма уста, несъответстваща на дребните черти на лицето му, придаваше на Пуи израз на болезненост и безволие. Когато Пуи говореше, в устата му се откриваха големи венци, на които стърчаха едри, неравни зъби.

— Пристигнах тук, ваше величество, за да засвидетелствувам дълбокото уважение към вас от страна на Квантунската армия, чийто офицер имам честта да бъда.

— Благодаря ви! — с тих безразличен глас отговори Пуи.

Отначало разговорът не вървеше. Пуи отговаряше кратко.

— Трябва да ви се извиня за необмислените думи на майор Кашия — каза Доихара. — Той несъмнено е сгъстил боите, когато е говорил за опасността от оставането на ваше величество в Тянцин.

— Така ли мислите? — запита Пуи оживено.

— Несъмнено... Разбира се, лица от висок произход винаги се намират в известна опасност, още повече такъв човек като вас, който трябва да наследи трона на манджурската държава, трона на вашите прадеди, ваше величество. Но ние ще направим всичко за вашата безопасност.

— Мислите ли, че там ме очакват?

Доихара забеляза как светнаха и в същия миг угаснаха очите на събеседника му.

— По това не може да има две мнения! — възкликна полковникът. — Народът ви чака и аз няма да скрия, че императорска Япония само ще приветствува във ваше лице монарха на приятелската държава Манчукуо. Аз употребявам древното име на Манджурия. Обстановката е благоприятна за вашето встъпване на престола. Не изпускайте тази възможност.

— Познавате добре историята, полковник.

— Да, аз обичам вашата страна и съм огорчен от събитията, които ви лишиха от трона. Това се дължи на неблагодарната китайска сган... Вие трябва да станете император на манджурската държава, независима от Китай.

— Не, това е много сложно — възрази Пуи, но Доихара забеляза, че думите му намират благодатна почва, и продължи да говори настойчиво и ласкателно...

В края на беседата Доихара каза:

— Ако желаете, аз съм готов да прекъсна своето пътуване за Токио и да се погрижа за безопасността на ваше величество... Не, не, не възразявайте! Аз тъкмо така ще постъпя. Но, уверявам ви, засега няма нищо тревожно! Бъдете спокоен!...

До изхода го изпрати пак Чен Сяо, управителят на двореца. Доихара успя да му пошепне няколко думи:

— Бих искал да се срещна с вас, господин Чен Сяо, работата е сериозна, касае се за безопасността на младия император... Ако нямате нищо против, довечера колата ми ще ви чака пред двореца.

— По-добре е по-далеч и встрани — също така тихо отвърна управителят...

В уговорения час, когато вечерният мрак се сгъсти, Доихара мина край двореца и спря колата си до защитния насип. След малко дойде Чен Сяо и потеглиха за японското комендантство, което се намираше близо до пристанището. С дворцовия управител Доихара води разговори не така, както с ексимператора.

— Не искам да скривам пред вас, господин Чен Сяо, застрашителното положение, в което се намира вашият повелител. Зная вашата преданост към Сюан-тун и искам да ви кажа цялата истина. В Тянцизин действа тайната организация „Желязо и кръв“, чиито членове искат да се възползват от безредиците и да убият императора, за да не го допуснат до трона. Трябва да се направи всичко, за да се прехвърли той поне за известно време в японското консулство. Там ще бъде в безопасност.

— Хенри Пуи няма да се съгласи. Трудно ще му бъде да вземе такова решение — възрази управителят.

— Тогава убедете го! Вие сте му най-довереният съветник. Ако не се лъжа, вие сте били негов възпитател. Той е свикнал с вас от детинство.

— Да, това е вярно.

— Постарайте се да последва съвета ви. Очаква го тронът на предците му, а вие бихте могли да станете министър-председател. Помислете върху това, ние сме готови да ви помогнем...

Естествено, в първия разговор Доихара не можа да убеди Чен Сяо, а още по-малко да го привлече на своя страна, но началото беше поставено. Кой ще се откаже от слуга да стане министър-председател.

Доихара продължаваше да действа, подготвяше бунт, за да подкрепи своята правота, но някакъв китайски репортер едва не развали работата. На втори ноември в тянцизинския вестник „Иши бао“ се появи сензационната бележка:

„Новият кмет на Мукден и началник на специалната японска мисия, полковник Доихара, е пристигнал тайно в Тянцизин. Той разработва план за отвлечането на бившия китайски император Хенри Пуи, който живее, както е известно, в Тянцизин.“

Стиснал зъби, Доихара четеше вестника, а под кожата на скулите мускулите му потрепваха... Той извика резидента и мълчаливо му подаде вестника:

— Какво значи това? Кой го е направил?

Резидентът прочете бележката и объркано смотолеви:

— Съвсем не зная, ще изясня...

— Изяснете и... — Доихара разсече въздуха с показалеца си, сякаш с къс нож отрязва някому главата — и... да се отстрани!

Доихара не беше от тези, които лесно се признават за победени. Той никога не спираше напред път.

Скоро на пазарния площад на Тянцизин и в покрайнините на града избухнаха вълнения. Възникваха пиянски сбивания, някъде ограбваха павилиони. Търговците бързаха да затворят магазините си. Намесваше се полицията, но безредиците не се прекратяваха. От време на време из града се разнасяше стрелба, някъде дори избухна бомба, но никой не можеше да разбере какво става всъщност. Около двореца на Пуи шареха подозрителни субекти.

Безредиците в града, както прецени Доихара, се развиваха някак си лениво — ту се усиляваха, ту отслабваха без никаква видима причина. А на него му бяха нужни истински безредици — с тълпи из улиците, със стрелба, с грабежи, с убийства. Отново повика при себе си резидента:

— Трябва ми фон, на който да работим... Вижте там вашите голтаци да действуват по-активно. Имайте грижата...

Доихара отново отиде в двореца на Хенри Пуи. Приеха го незабавно.

— Ваше величество, обстановката става опасна — с тревога в гласа говореше Доихара. — Безредиците в града нарастват и напълно ясно е кой ги подклажда. Сега и аз настоятелно ви съветвам да се укриете в японското консулство.

Пуи изглеждаше уплашен, но въпреки това не побърза да се вслуша в съвета на Доихара — толкова му беше трудно да предприеме нещо... Събитията в града го наплашиха, той престана да излиза от дома си, по цели дни стоеше затворен в своята стая. Но изминаха ден-два, безредиците се усилиха и упорството на Пуи беше сломено. Помогнаха и съветите на дворцовия управител Чен Сяо.

А неизвестният вестникар продължаваше като сянка да преследва Доихара и началникът на военната мисия изпадаше от това в безпомощна ярост. Под заглавие „Тайното посещение на Доихара в Тянцизи“ във вестника „Иши бао“ се появи нова информация, нещо като продължение на първата бележка. Разбира се, това се пишеше от един и същ човек.

„Както стана известно — съобщаваше се във вестника, — полковник Доихара е пристигнал в Тянцизи по заповед на военния министър на Япония, за да убеди Пуи да създаде и оглави независимо правителство в Манджурия.“

Сред тайните противници на Доихара беше не само репортерът от тянцизинския вестник. Едва-що Доихара бе заминал от Мукден за Тянцизи и барон Шидехара в Токио получи секретна телеграма. Мукденският консул телеграфираше на министъра на външните работи:

„Шифровано. Секретно. За барон Шидехара. Някои щабни офицери от Квантунската армия се опитват да доведат императора Сюан-тун в Манджурия, Засега този план няма успех, тъй като императорът отказва да напусне Тянцизи. Създаден бе друг план, който да отведе императора в Танка, а оттам с параход в Инкоу. Този, план също не е бил осъществен, тъй като резиденцията на императора се намира под зоркото наблюдение на китайската полиция. След тези неуспехи тази задача бе възложена на Доихара, който отпътува тайно оттук вчера вечерта за Тянцизи през Дайрен. Възможно е там да се присъединят към него няколко други лица, които нямат определени политически възгледи.“

В отговор на донесението на генералния консул министърът на външните работи изпрати незабавно секретни инструкции до консулите в Тянцизи, Инкоу и Мукден с молба незабавно да информират Токио за действията на щапните офицери от Квантунската армия. Лично у Шидехара планът за отвличане на последния китайски император не предизвикваше възражения при положение че императорът не може да бъде убеден да се прехвърли в Манджурия. Той обясни на тянцизинския консул позицията си по въпроса за императора по следния начин:

„Дори да осъществим всичко това под формата на доброволно бягство на императора, другите държави няма да ни повярват; ние ще изпаднаме в деликатно положение, тъй като ще бъде извънредно трудно да се запази този инцидент в тайна.“

От този момент японският министър на външните работи се намираше постоянно в течение на събитията. От Тянцизи дойде телеграма:

„В съгласие с вашето указание предприехме всичко възможно, за да убедим Доихара да действа по-предпазливо, но той упорито настоява на своето. Полковник Доихара се опира на своите пълномощия, дадени му от щаба на Квантунската армия, казва, че сега не може да разчита на естествено развитие на събитията и затова е нужно да се предприемат радикални мерки. Той е съгласен, че трябва да се разсее впечатлението за участие на Япония в отвличането на императора, но в същото време Доихара възнамерява да форсира събитията, за да успее да осъществи операцията, преди да е замръзнало пристанището на Инкоу. За да се избягнат слухове, полковникът възнамерява прехвърлянето на Сюан-тун в Инкоу да стане с китайски кораб.“

А Доихара продължаваше да действа. На шести ноември сутринта пред входа на императорската резиденция спря рикша. От двуколката слезе търговец на плодове, който се представи за Чи Саосин от Финтян и показа визитната си картичка. Той се кланяше раболепно и молеше да му се направи голяма услуга — да се предаде на бившия император ето тази кошница с плодове. Ако плодовете се харесат, търговецът обещавахе, че ще продължи редовно и безвъзмездно да доставя още на двореца. Това щяло да бъде голяма чест за него...

Кошницата от кафяво-зелени палмови листа стоеше на седалката в двуколката; плодовете наистина изглеждаха чудесни: яркооранжеви портокали, гланцовочервени ябълки, зрели жълти круши. Пирамидата от плодове беше увенчана с гребен от извити банани, а по страните блестяха златисти грейпфрути... Търговецът сне внимателно от седалката кошницата и я подаде на дворцовия служител.

— Непременно я предайте в ръцете на самия император заедно с визитната ми картичка. Утре ще донеса още...

Продължавайки да се кланя, търговецът седна в двуколката и рикшата затича към града.

Слугата отнесе плодовете в двореца и ги предаде на управителя. Чен Сяо внесе тържествено кошницата в гостната и я постави на масата пред Пуи.

— Поданиците ви мислят за вас — угоднически произнесе Чен Сяо и двамата започнаха да преместват плодовете върху голяма фруктиера.

Изведнъж Чен Сяо се отдръпна от кошницата: под плодовете се показва нещо тъмно и кръгло и Чен Сяо с ужас разбра, че това са бомби.

— Не ги пипайте, не ги пипайте! — закрещя той.

Като взе предпазливо кошницата, Чен Сяо излезе в градината, отдалечи се на голямо разстояние и с разтреперани ръце я остави на земята. Слугата не можеше да знае, че бомбите бяха стари, с обезвредени запалки.

Тянцзинският вестник „Иши бао“, толкова омразен на полковник Доихара, на другия ден писа:

„Вчера бившият император Пуи получил една кошница с плодове, в която имало две бомби, но за щастие бомбите не избухнали. Същевременно Пуи получил няколко заплашителни писма от щаба на тайната организация «Желязо и кръв», от тянцзинския отдел на китайската компартия и от други неизвестни лица.“

Всичко това сломи нерешителността и упорството на Пуи; той се съгласи, даже сам се разбърза да напусне Тянцзин. Доихара тържествуваше, макар че „Иши бао“ отново писа за мисията на Доихара — проклетият репортер неотстъпно преследваше полковника. Но сега работата беше вече опечена.

На единадесети ноември вестникът съобщаваше:

„Вчера в три часа след обед един малък японски катер се спуснал надолу по реката с няколко цивилни лица и една група японски войници. Предполага се, че с този катер е бил отвлечен бившият император Пуи. Той бил откаран тайно с автомобил до пристанището и оттам с катер, конвоиран от въоръжени войници под командването на полковник Доихара, бившият император е прехвърлен на японския параход «Имаджи-мару».“

На другия ден японският консул в Инкоу телеграфира в Токио подробности по изчезването на Пуи от Тянцзин.

„От това, което научих от капитана на «Имаджи-мару» — съобщаваше консултът на барон Шидехара, — става ясно, че полковник Доихара е бил начело на заговора по организиране бягството на Пуи от Тянцзин. Императорът е бил тайно откаран с автомобил от японската концесия до пристанището, откъдето той и свитата му, охранявани от въоръжени войници с две картечници, били натоварени на катер и заминали за Танка. Тук били

прехвърлени на борда на «Имаджи-мару», който веднага излязъл в открито море.“

През тези дни барон Шидехара получи още една шифрограма от Мукден. Консулт информираше допълнително министерството на външните работи:

„Срочно. Шифровано. 13 ноември 1931 г. Днес командувачият Квантунската армия генерал Хонджо ме информира, че император Сюан-тун пристигнал в Инкоу и се намира в разпореждане на японските военни власти. Предполага се, че известно време той ще прекара в курортното градче Таи Кан-цзи в хотел «Тайсуйкаку», след което ще бъде доведен в Порт Артур.

Армията възнамерява да отрича напълно своето участие в отвличането на императора. Ако това не може да се постигне, военните ще твърдят, че бившият император сам е поискал от тях помощ след покушението, което му е било устроено в Тяньцзин. В кошница с плодове били сложени бомби. Сюан-тун сам е разработил плана за бягство и след няколко дни пристигнал в Манджурия, в страната на своите прадеди.

От други източници ми стана известно, че се подготвя бягството на жената на бившия император — Суан Те, останала в Тяньцзин. Тя възразявала енергично против отиването в Манджурия, което предизвиква раздразнение сред военните.“

Осведоменият и посветен в събитията тяньцзински консул след две седмици телеграфира в Токио:

„Двадесет и две годишната императрица Суан Те, известна с резките си антияпонски настроения, миналата нощ тайно напуснала резиденцията си и заминала за

Дайрен с парахода «Чосен-мару». Съпровождала я японката Кавашима Йошика, която няколко дни преди това, по поръчение на полковника Итагаки, предала на императрицата писмо от мъжа ѝ, написано на жълта коприна и зашито в гънките на роклята ѝ. Тя успяла да влезе в двореца, преоблечена в мъжки дрехи. Писмото било подпечатано с личния печат на неотдавна избягалия император Сюан-тун. Той молел настоятелно Суан Те да дойде в Манджурия. За това ме информира представител на армията, който е ръководил операцията.“

Сега цялото семейство на последния император от Цинската династия се намираше в Манджурия под надзора на Квантунската армия. Но вдигнатият от вестниците шум налагаше да се проявява по-голяма бдителност. Това беше изискване на министерството на външните работи и генерал Маими заповяда на командувачия Квантунската армия да не бърза да възкачва на престола император Сюан-тун, или Хенри Пуи, както обикновено го наричаха.

В същото време и Рихард Зорге получаваше редовно информация за събитията в Манджурия. Още първото писмо, получено от Каваи, показва колко сериозен характер придобиват тези събития. Каваи пишеше, че Квантунската армия е приведена в бойна готовност, че се попълва с войски и въоръжение. Японците разширяват зоната на окупацията и се придвижват към границите на Съветския съюз и на Монголската народна република. Командуването на Квантунската армия настоява в Манджурия да бъде създадена самостоятелна държава, независима от Китай. В Токио това предложение е посрещнато одобрително, но възникнали сериозни търкания между гражданските и военните власти. Това обаче се отнася само до тактиката, но не и до същността на работата. Командувачият Хонджо се съветва непрекъснато с представителите на японския генерален щаб. Кореспондентът на „Асахи“ Такеучи няколко пъти се е срещал с полковник Итагаки, който не крие агресивните настроения на военните и говори за това доста откровено. Полковник Доихара е заминал за Тяньцзин, за да откара в Манджурия бившия император Пуи. По всичко изглежда, че мисията му се е увенчала с успех. Пуи живее

понастоящем в Порт Артур. Доихара не успял да запази своето инкогнито в Тянцин, китайските вестници научили за неговата тайна мисия.

В допълнение към събраната информация Каваи беше изпратил няколко изрезки от вестници. В последната Зорге прочете:

„Вчера на една улица в Тянцин е бил намерен трупът на репортера на «Иши бао», автор на информацията за отвличането на Пуи. Виновниците за убийството не са открити.“

Това накара Зорге да се замисли: хората на Доихара са успели да разберат кой предава информация във вестника — дали нишката няма да се разнищи и по-нататък до Каваи?

След първото съобщение дълго време нямаше вести от Каваи — нито писма, нито предупреждаващи картички. И изведнъж той сам се появи в Шанхай. Полковник Итагаки заминал за Токио и Каваи се лишил от източника си за информация. Каваи решил да прескочи до Шанхай и да разкаже лично за своите наблюдения.

Съвещаваха се тримата — Одзаки, Зорге и Тейкичи Каваи, а след това Рихард и Кляз обсъждаха получената информация и разговаряха под звуците на грамофона, който Луиза пускаше.

— Дяволски ми е омръзнал този ресторант — казваше Кляз, — как пък не мога да се разоря! — смееше се той. Кляз не беше свалил ръкавелите си — направо от бюфета се беше качил в квартирата.

Рихард го чакаше, разменяйки си шегички с Луиза.

— Малко ли ти е, че ти окрадоха магазина... Ясно е, че от тебе стопанин не става... А сега, Луиза, сложи Моцарт... Да съчетаем приятното с полезното.

Рихард разказа за срещата си с Каваи.

— Ясно е преди всичко едно — говореше той, — японската окупация има антисъветска насоченост.

— Това не е ново — възрази Кляз. — Тази насоченост съществува от много години. Каваи донесе ли нещо конкретно?

— Проект на договора с бъдещия монарх Пуи. Японците започват създаването на монархията с военен договор. Хонджо иска да

му се предостави правото да разполага войските си по цяла Манджурия.

— Достоверна ли е информацията?

— Мисля, че да, тя изхожда от полковник Итагаки. Той е дясната ръка, ако не и повече на командувачия Квантунската армия... В договора се предвижда пълна свобода за действие на японското командване в случай на въоръжен конфликт с трета държава... Подразбира се Съветска Русия. Командуването на манджуро-японските войски ще бъде предадено на щаба на Квантуиската армия.

— Това е по-ясно — Кляз забарабани с пръсти по зъбите си. Размисляйки, той седеше мълчаливо и слушаше музиката. Рихард също се заслуша.

После те отново заговориха, като анализираха, обсъждаха, чертаеха вероятните обрати на японската политика. Рихард нахвърли донесението за Москва. Кляз направи няколко поправки и Луиза седна да шифрова текста. След това тя си сложи шапчицата, постави тесте листове в чантата си и тръгна за Макс Клаузен.

След излизането на Луиза мъжете поседяха още известно време.

— Знаеш ли — каза Рихард, — Каваи ми разказа една смешна история как Доихара се насадил на пачи яйца... Било, след като се върнал от Тянцин със Сюан-тун в торбата... Има един генерал, който се казва Ма. Японците изтласквали войските му от Цицикар. Той отстъпил на север и там някъде Доихара го намерил. Убеждавал го да премине на тяхна страна, като му предлагал някакъв висок пост — глава на местното правителство или военен министър. Започнали да се пазарят. Ма поискал един милион долара злато на кюлча. Доихара се съгласил, а генерал Ма получил златото, изтеглил нанякъде войските си и избягал...

— Така му се пада — засмя се Кляз.

Скоро Каваи отново замина за Мукден. Манджурия продължаваше да привлича вниманието на Зорге. Информацията за Рихард идваше непосредствено от щаба на Квантунската армия. По сведения от други източници стана известно също и отношението на американците към манджурските събития. Японският посланик във Вашингтон беше информирал своето министерство на външните работи, че Вашингтон няма никакво намерение да протестира против

създаването на новата държава — Манчукуо. Американската реакция поощряваше японската агресия край границите на Съветския съюз.

В края на декември, разполагайки с информация за положението в Манджурия, съветското правителство предложи на Япония да сключат пакт за ненападение между двете страни. Москва се стремеше да предотврати назряващия конфликт. От Токио дълго време не отговаряха, а след това японският посланик в Москва предаде от името на своето правителство, че Япония счита за преждевременно да започнат официални преговори по този повод...

Тъмните облаци на политическия хоризонт в Далечния Изток все повече се сгъстяваха. Те идваха откъм морето, откъм Япония и именно там, под буреносните гръмотевици на вероятната война, трябваше да бъдат доктор Зорге и неговите хора.

ДЕЛНИЦИ

Мукденският инцидент и по-нататъшното развитие на събитията на континента донесоха на военните нови звания, ордени, парични награди... Получи своето и разузнавачът диверсант Итагаки Сейширо. Той стана генерал и на гърдите му се появи нов орден „Изгряващото слънце“. По този повод кореспондентът Такеучи се яви в мукденската военна мисия, за да засвидетелствува своето уважение и да поздрави Итагаки с новото звание...

Когато разговорът премина към манджурския проблем, Такеучи запита:

— Кажете, генерале, може ли вече по-точно да се определят границите на Манчукуо? За мене те са разлети и неясни...

— Граници ли? — попита на свой ред Итагаки и се разсмя. — За военните, Такеучи сан, граници не съществуват... Всичко зависи от ситуацията, от успеха или неуспеха на армията... Масленото петно има ли граници? Гледайте!...

Итагаки взе лист хартия и с мек черен молив нарисува схемата... След това посегна към порцеланово шишенце с бобово масло и капна върху хартията няколко капки. Петното се размаза, хартията стана прозрачна.

— Можете ли да определите колко ще нарасне това петно? То зависи от количеството масло, излято върху хартията: още няколко капки и неговите граници са други. А при нас тези подвижни граници зависят от това — колко войски се използват за окупация.

Масленото петно продължаваше да се разширява към Амур и китайската стена.

— Нали ме разбрахте, Такеучи сан. Това е за вас, но не и за печата.

— Погледнете — каза Такеучи, — масленото петно се разпространява отвъд Амур, към руското Забайкалие.

— Точно така е! Сферата на великия разцвет на Източна Азия включва севера и юга. Хако ичио! Всичко това са ъгли на японския

покрив. За съжаление, в Токио има хора, които ни пречат, но шумливите бентове не могат да издържат дълго тежкия напор на водата...

Действително, в Токио продължаваше скритата борба на военните с гражданските власти. На мястото на изплашения от покушението премиер Вакацуки дойде Инукаи, но и той не задоволяваше екстремистите, групирани около генералния щаб. Наистина, военен министър стана генерал Араки и това можеше да се смята за постижение — на политическата арена Араки беше много по-значителна фигура, отколкото неговият предшественик Минами.

Що се отнася до дейността на премиера Инукаи, той още в първите дни на своето управление предизвика недоволството на военния лагер. Не бяха изминали и две седмици, откакто Инукаи беше заел резиденцията на японския министър-председател, когато Мацудайра — министър на императорския двор — извести ръководителя на новия кабинет, че негово величество е благоволил да даде аудиенция на своя премиер. Министърът на двора му съобщи също, че в определения час дворцовият екипаж ще дойде за Инукаи в неговата резиденция...

Освен императора на беседата присъствуваха министърът на двора, лорд-пазителят на печата и неговият старши секретар маркиз Кидо. Разговорът се водеше около колониалната политика на новия кабинет.

— Какво ще правите, ако армията се обяви против вашето предложение? — запита Хирохито.

Преди това Инукаи току-що бе изложил гледището си, че светът не трябва да възприема събитията в Манджурия като японска агресия. Трябва да се действа по-деликатно, по-дипломатично. Обстановката на континента трябва да се смекчи, да се поразведри. Инукаи отговори на императора:

— Ваше величество, аз ще поддържам своята политика при всички обстоятелства. Надявам се на вашата благосклонна подкрепа, сине небесни, и бих искал покорно да ви помоля да издадете указ за частично изтегляне на нашите войски от Манджурия...

— Сега това ще бъде много сложно — обади се лорд-пазителят на печата, постоянен и личен съветник на императора.

Хирохито не се реши да издаде такъв указ, той също се боеше малко от военните.

На частната аудиенция при императора, освен премиера, присъствуваха още само трима души и въпреки това разговорът стана известен на „Сакура-кай“. Становището на Инукаи предизвика гневно възмущение у младите офицери. Но министър-председателят продължаваше своята политика. Той не се побоя даже да изпрати тайно своя личен посланик Кояно в Китай при Чан Каиши за преговори. Със секретна телеграма Кояно извести премиера, че китайците не биха възразили да започнат преговори. Тази телеграма беше прехваната от сътрудници на военното министерство. Това още повече настрои военните срещу премиера. Речта на министър-председателя в парламента окончателно реши неговата съдба: Инукаи възхваляваше демокрацията и осъждаше фашизма, който печелеше все повече привърженици сред японската военщина.

Мнението на премиера, изказано пред депутатите от парламента, се различаваше от крайните възгледи на известния ни вече Окава Сюмей. Заедно с Хашимота, който беше изтърпял своите двадесет и пет дни гарнизонен арест за участието си в метежа, Окава създаде ново дружество и го кръсти на името на първия император Дзиму. Окава Сюмей, идеолог и философ на могъщите промишлени кръгове, изповядваше възгледи, диаметрално противоположни на мнението на Инукаи. Страната трябва да се отърси от разложителното влияние на демократизма, да се укрепва духът на нацията — прокламираше Окава. Той изтъкваше за пример фашистката партия в Германия...

Окава Сюмей не се ограничи само със словесни спорове. Веднага след като завърши сесията на парламента, директорът на Южноманджурската компания предаде на полковник Хашимота тежък пакет, увит в елегантна фурушика — копринена кърпа с цвят на виолетова перуника. В града беше настъпил „виолетовият“ сезон — по бреговете на токийските изкуствени езера, каналите и дворцовите ровове разцъфтяваха перуниките и токийците носеха фурушики със същия виолетов цвят. Обикновено в тях имаше най-безобидни вещи и кой би могъл да помисли, че във фурушиката на Окава бяха загнати няколко пистолета и запас от бойни патрони.

Една седмица по-късно няколко офицери от военноморския флот нахлуха в резиденцията на Инукаи и застреляха в упор премиера.

Офицерите изповядваха закона Бушидо и не считаха за престъпление политическото убийство. Така им внушаваше Окава...

За изминалите две-три години това беше дванадесетото, а може би и петнадесетото политическо убийство в японската столица.

Морските офицери, които убиха министър-председателя, веднага се явиха в най-близкия полицейски участък. Те предадоха оръжието си на дежурния и му съобщиха какво се бе случило в резиденцията на премиера. Офицерите не скриваха това, което бяха извършили.

Но подполковник Хашимота, Окава Сюмей или благоразумният генерал Койшо, снабдили с оръжие заговорниците, естествено, не се явиха в полицията. Те предпочетоха да останат в сянка. В деня, когато погребваха премиера Инукаи, те обядваха в дома на барон Харада. Тук беше и маркиз Кидо, старши секретарят на лорд-пазителя на печата на императора. Барон Харада каза:

— Ако и новият кабинет започне да води същата политика, ще има и второ, и трето убийство... Нали така, Окава сан?

Окава, както другите, насядали край масата, се съгласиха с барон Харада, макар че никой от присъстващите не говореше за личното си участие в покушението срещу премиера.

След като генерал Танака подаде оставка, начело на правителствения кабинет се изредиха за много кратко време още трима премиери: Хамагучи, Вакацуки и Инукаи. Двама от тях бяха убити, а третият — Вакацуки — по една случайност избягна смъртта. Военните действаха безогледно в домогванията си на всяка цена да се доберат до властта. Те чувствуваха могъщата подкрепа от страна на промишлените тръстове, за които ставаше все по-тясно на островите. Никой никога не виждаше представителите на дзайбацу, никой не би могъл да ги изобличи в съчувствие, те само даваха пари, а парите не миришат... Може би само Окава Сюмей действуваше по-открито, като поддържаше връзка между военните и промишлено-финансовите кръгове, но и той проявяваше предпазливост.

Създаването на монархическа държава в Манджурия начело с Пуи беше завършено, когато Тайният съвет в присъствието на императора със задна дата одобри свършения факт. Всички пак така бяха насядали край дългите маси и пак така ставаха, вземайки решение. И пак така безмълвен седеше императорът, благославяйки

сякаш с присъствието си всичко, което ставаше тук, в Тайния съвет. Председателят каза:

— Предадена ни е молба от Квантунската армия да се създаде правителство в Манджурия, което да управлява държавата. Квантунската армия счита, че би било целесъобразно на трона да се възкачи Хенри Пуи. Молбата е изпратена от командувачия Квантунската армия генерал Хонджо.

— Ние съзнателно забавихме провъзгласяването на монархията — каза един от съветниците. — Сега можем спокойно да го направим. Решението ни няма да причини международна криза, което можеше да се очаква преди година.

Втори съветник възрази:

— Новата държава е създадена по волята на народа на Манчукуо. Ние ще сключим пакт, който предвижда уважение и неприкосновеност на новата държава. Правителството на Манчукуо обяви своята независимост и отделяне от останалия Китай. Това е тяхна вътрешна работа. Ние не нарушаваме международните закони, ако признаем Манчукуо. Що се отнася до секретните клаузи на договора с Манчукуо, за тях никой няма да узнае...

Все пак един от присъстващите запита:

— А как ще погледнат на това американците, англичаните, французите?

Отговори председателят на Тайния съвет:

— Нашият посланик в Съединените щати се позаинтересува дали американското правителство ще изрази протест, ако императорска Япония признае Манчукуо. Държавният секретар отговорил, че нямат намерение да се намесват в нашите работи, а още по-малко да свикват по този повод международна конференция, Обществото на народите и тем подобни. Нашият посланик предполага, че Вашингтон приема благосклонно излаза на Япония на континента край границите на Съветска Русия.

— Тогава можем спокойно да гласуваме — обади се някой, седнал до председателя.

При гласуването всички станаха до един. Взето бе решение да се предложи на правителството да изпълни молбата на Квантунската армия — Пуи да бъде въздигнат за държавен глава на Манджурия.

Но главоболията във връзка с това се паднаха на четвъртия отдел на щаба на Квайтупската армия. Генерал Хонджо не вземаше пряко участие в това, беше се доверил изцяло на работниците от своя щаб. Само веднъж, на път за кабинета си, той надникна в отдела. При появяването на командувачия офицерите станаха прави.

— С какво се занимавате? — запита генерал Хонджо.

— Правим монархия, ваше превъзходителство...

— Добре, продължавайте — каза Хонджо и затвори след себе си вратата.

Обсъждането в отдела продължаваше. Трябваше да се предвиди всичко до най-малките дреболии, включително и държавното знаме. При Чжан Сюелян то беше светлосиньо с бяло слънце по средата. Решиха така да го променят, че с нищо да не напомня старото. Спряха се на знаме от пет цвята и на всеки цвят определиха символичното значение. Получаваше се нещо внушително: червения — преданост и верноподанство, синия — благоденствие, белия — справедливост, жълтия — приветствие, а за черния цвят мислиха, мислиха, но нищо не можаха да измислят...

След това разискваха за резиденцията на императора — къде да бъде разположена, за разходите по поддържане на двора, за министрите и съветниците, за наименованието на ерата на царуването на императора. За министър-председателя решиха веднага — нека бъде Чен Сяо, дворецовият управител на Тянцин. По-важно е умно да се подберат японските съветници. Спряха се на двама генерали от жандармерията: Йошиока ще стане личен министър на императорския двор, а генерал Таракасуки — съветник. Той ще стане още и шинтоистки епископ... Полицай-епископ! На Таракасуки ще трябва да се възложи също и управлението на търговията с опиум, която дава основния доход на Квантунската армия. Но Итагаки възрази: нека тази търговия се поеме от Доихара...

Когато всички постове бяха разпределени и всичко беше подготвено, изпратиха делегация за императора. Хенри Пуи с нетърпение очакваше да заеме мястото си на престола. Неотдавна при него беше идвал атаман Семьонов с предложение да бъде нает на служба. Разбира се — петнадесет хиляди саби не падат от небето. Японците подкрепиха Семьонов и атаманът започна да прехвърля конницата си по-близо до Амур.

Атаман Семьонов изпълни същевременно и поръчението на Итагаки — внуши на бъдещия император да напише писмо до военния министър на Япония във връзка с трона: нека му съдействува — той е съгласен. Хенри Пуи написа такова писмо съгласно обичая — върху жълта коприна, и Чен Сяо подпечата посланието с червения императорски печат. Итагаки тържествуваше — нека посмее някой сега да поддържа версията, че императорът е бил отвлечен. Пуи сам се стремеше към императорския трон и молеше за подкрепа.

... Когато Хенри Пуи беше на четири години, по-точно на три, защото на Изток възрастта се изчислява от момента на зачатие, той наследи трона на Цинската династия и баща му го заведе в храма на небето в Пекин, за да съобщи на предците за знаменателното събитие. Пуи не помнеше какви думи бе повтарял шепнешком пред олтара в храма сред грамадните позлатени колони. Той помнеше само виолетовата синева на триетажния покрив, слял се сякаш с цвета на небето, и белия пиедестал на храма, окръжен от мраморна дантелена балюстрада.

Но това, което Пуи запомни за цял живот, беше Хуанцю — Олтара на небето — върху кръглата бяла тераса. Детето император беше доведено тук и поставено в центъра на терасата; подсказваха му да произнесе фразата:

„О, Небе, аз дойдох при теб.“

Пуи произнесе това със слабичкия си детски гласец и изведнъж се изплаши, като чу собствения си глас гръмогласно да му отговаря: „О, Небе, аз дойдох при теб!...“ От могъщия екот сякаш се сгромолясваше небесният свод.

Това беше изкуството на акустиката — древно изобретение, но малкият Пуи от този момент започна да се мисли за най-великия от великите и усети императора в себе си — той говореше с небето и гласът му ехтеше като гръм...

Сега Пуи, назначен от японския полковник за император, отново влизаше в храма, облечен според изискванията на ритуала в древни манджурски одежди, влизаше, за да се поклони на олтара и извести прадедите за назначението си. Но сега той не изпитваше чувства на тържественост, каквито бе изпитвал някога в храма на небето. На душата му беше някак си обикновено, делнично.

Изпъчил гърди, от храма той премина в тронната зала, седна върху разкошния трон и подписа указ за възкачването си на престола под името Кан Де.

„Встъпвайки на престола — беше казано в указа — по волята на небето, ние, императорът, издаваме настоящия манифест... Престолът на манджурската империя се наследява за вечни времена по мъжка линия от синовете и внуците на император Кан Де.“

Ерата на Кан Де, в която започваха да живеят поданиците на неговата държава, беше обявена за начало на ново летоброеие.

Но в душата си Пуи нямаше чувството за нещо постоянно, а още повече за вечно. Може би беше права жена му Суан Те, която така скептично се отнесе към японското предложение... В разгара на тържеството Пуи изведнъж изпита желание да се върне в Тяньцзин, в сенчестата си градина и в тишината...

Главният дворцов слуга Тен Сяо, който много години всяка вечер помагаше на императора да се съблича и събува, бързо влезе в новата си роля на министър-председател. Той постави почтително императорския печат върху указа и прочете на глас съдържанието му. Всички завикаха „Вансуй!“ в чест на раждането на новата империя, в чест на възкачването на новия император на престола.

До трона стояха в малка група японците — командувачият Хонджо, неговите най-близки сътрудници Итагаки и Доихара, а също и бъдещият съветник на императора Таракасуки. Те също викаха „Вансуй!“ и изразяваха радостта си по повод националния празник.

Това ставаше в столицата на новата държава Чанчун, преименувана в Синцзин по случай възшествието на Хенри Пуи, императора на Манчукуо.

А вечерта в покоите на Хенри Пуи се яви генерал Таракасуки. Той беше успял да свали парадния си мундир, с който присъствуваше на коронацията в тронната зала, и сега беше облечен в тъмнокафяво делнично кимоно.

— Ваше величество — почтително каза Таракасуки, — трябва да подпишете военния договор с командувачия Квантунската армия.

Той разтвори голяма сахтиянова папка и подаде на Пуи тънка четка от косми на сибирски пор, като я потопи преди това в маслен туш.

— Но аз не съм го прочел...

— Нищо, нищо... Аз съм ваш съветник и вече няма да става нужда да се обременявате с досадни работи. Предвидено е всичко, което е нужно. Генерал Хонджо вече го подписа... Моля ви!

Хенри Пуи пое покорно четката и изписа върху договора своето име.

— Господин премиер, поставете императорския печат...

Когато Чен Сяо подпечата договора с червен печат, генерал Таракасуки се обърна към него:

— Господин министър-председател, вие също трябва да подпишете това ваше писмо — приложение към договора.

Чен Сяо успя все пак да прочете набързо няколко реда.

„Моята страна — казваше се в писмото — в бъдеще поверява на Япония националната отбрана на Манчукуо, както и поддържането на общия ред в страната. Всички разходи, необходими за тази цел, поема нашата страна...“

Чен Сяо услужливо подписа подадения му лист. След като поизчака да засъхне туша, съветникът на императора постави, документите в сахтияновата папка.

— Ваше величество — каза Таракасуки, — бих желал да се възползвам от случая и да ви посветя в работите на вашата държава... Отсега вие ще се наричате Върховен управител. Личната императорска охрана ние ще заменим с войници от Квантунската армия... В интерес на вашето спокойствие, моля ви почтително да дадете списък на най-близките роднини на ваше величество, за да им разрешим да посещават двореца. Разбира се, родствениците не бива да отвличат император Кан Де от държавните работи... На вашите министри ще даваме аудиенция само веднъж в годината. Ние ще направим всичко, за да не бъде отвличан ваше величество от мъдри размишления за съдбата на монархията... За посланик на императорска Япония при двора на ваше величество е назначен командувачият Квантунската

армия... За лични разходи на императорското семейство в бюджета на държавата са предвидени един и половина милиона йени годишно, включително и джобни разходи на ваше величество в размер на сто и петдесет хиляди йени... На мен, вашия покорен слуга и съветник, е възложено да освободя ваше величество от излишни грижи по управлението на държавата... Желая на ваше величество приятни сънища...

Като изложи пред императора всичко, което му бе поръчал генерал Хонджо, Таракасуки се поклони пред Пуи, шумно пое въздух през зъбите си и се отдалечи от императорските покои.

Започна ерата на Кан Де — периодът на царуването на последния император от Цинската династия Хенри Пуи.

Още не беше завършила агресията в Манджурия и японската военщина вече предприе нови акции за овладяване на Китай. Събитията се прехвърлиха в Шанхай, най-големия пристанищен град в Китай.

Каваи Тейкичи се завръщаше в Шанхай по море с японския кораб „Хотено-мару“, който извършваше рейсове покрай китайското крайбрежие. Той предпочете морското пътуване пред сухопътното през континента, развълнуван от събитията в Шанхай. Тук 19-а китайска армия въпреки заповедта на чанкайшисткото правителство встъпи в бой с японски десант и ето вече цял месец водеше ожесточена борба с интервентите...

Параходът спря на кея срещу Английската банка. Часовникът на кулата, издигаща се над покрива на сградата, показваше полунощ. Мек женски глас на различни езици обявяваше по високоговорителя, че пътниците могат да останат на борда на парахода до сутринта, тъй като в града било неспокойно. Въпреки това част от пасажерите слезе на брега. Сред тях беше и Каваи, решил веднага да се свърже с Одзаки. Той излезе на безлюдния крайбрежен булевард и мина край парка Уайтан до Градинския мост. В парка съгледа едно оръдие и до него японски войници с каски. Патрулът провери документите му и Каваи мина по моста към японските квартали...

Пипнешком той се добра до втория етаж и предпазливо почука на вратата.

— Кой е? — Каваи позна изплашения глас на Ейко, жената на Ходзуми.

— Ейко сан, аз съм — Каваи, извинявайте, отворете!

Одзаки се събуди и също излезе в антрето. Каваи свали обувките си и влезе в стаята.

— Идвам направо от парахода — каза Каваи. — Трябва ми Зорге. Имате ли нещо против да го потърсим веднага?

Малката стаичка, където седяха, служеше за гостна и за детска. Върху рогозката зад паравана спеше малката Йоко. С няколко думи Каваи разказа на Ходзуми за последните събития в Манджурия.

— В Шанхай се повтаря същото, което стана в Мукден — отговори Одзаки, — само че в малко по-друг вариант и, струва ми се, с други резултати. — Одзаки седеше с нощно кимоно от евтин плат, каквито се дават на пътниците в обикновените хотели. — Но ти си прав, трябва веднага да отидем при Рихард...

След няколко минути Одзаки вече обличаше коженото си палто в антрето.

— Ейко, не ме чакай, ще се върна сутринта — каза той, сбогувайки се с жена си.

— Но там стрелят — каза с тревога младата жена.

— Нищо... Бъди спокойна, стрелят по-нататък...

Стрелбата на улицата действително беше утихнала. Но когато преминаха моста и се приближиха към Нанкин роуд, канонадата избухна с нова сила.

Придържайки се към стените на къщите, те вървяха по тъмния мъртъв град, без нито една светлина в прозорците... По проспекта откъм хиподрума изсвириха няколко куршума. Един куршум удари съседната витрина. Счупеното стъкло иззвъня и отново настъпи тишина, нарушавана от далечни изстрели, глухи като подземни взривове.

По околни пътища те излязоха до френския сектор. Няколко пъти се натъкваха на патрули. Лъчът на електрическото фенерче падаше върху белите правоъгълни документи, а след това върху лицата на журналистите. Патрулите бяха различни — японски, британски, френски, но кореспондентските карти им отваряха път.

Разговаряха със Зорге чак до сутринта... Одзаки превеждаше, тъй като Каваи говореше много лошо немски. Със знаци, които само

той си разбираше, Рихард записваше в бележника си най-важното. По няколко пъти той задаваше на Каваи като че едни и същи въпроси, уточнявайки за себе си някакви подробности, интересувахе се особено много за военния договор на щаба на Квантунската армия с марионетния император. Но Каваи в края на краищата знаеше твърде малко — Итагаки беше разказал на Такеучи, разбира се, далеч не всичко...

— А сега да помислим какво може да означава всичко това — предложи Зорге и посегна по навик за цигара.

— Според мен — каза Одзаки — за известно време генералният щаб ще съсредоточи вниманието си върху Манджурия и временно ще се откаже от завладяването на Шанхай.

— А новият морски десант на адмирал Нагано северно от града? — попита Зорге. — Деветнадесета армия се оказа в тежко положение.

Няколко дни преди това командувачият японския флот стовари десант морска пехота северно от Шанхай в тила на 19-а китайска армия.

— Да, това е вярно — потвърди Одзаки, — в щаба на адмирал Нагано има данни, че Деветнадесета армия е започнала да отстъпва от Шанхай. Заедно с нея се оттеглят работнически и студентски доброволчески отряди, за да не попаднат в обкръжение. В същото време британският посланик и посланикът на Съединените щати връчиха съвместен протест на адмирал Нагано. Те имат свои интереси в Китай. Французите също се присъединиха към протеста.

— Това достоверно ли е?

— Да, адмиралът сам го потвърди. Аз изпратих информация в редакцията на вестника.

— А китайската страна?

— Чан Кайши издаде нова заповед — Деветнадесета армия да се прехвърли за борба с комунистите.

— Но прокомунистическите настроения в тази армия са много силни — намеси се Каваи. — Как така?

— Тъкмо затова! — Одзаки се надигна и надзърна през прозореца. Навън беше съвсем светло. — Вие много искате от командувачия армията Цай Тинкай, той е настроен антияпонски, но далеч не и прокомунистически... Чувах, че маршал Чан Кайши казал по този повод: нека комунистите бият непослушните ми войски! Той е

хитър и вероломен човек... Но не е ли време да си отиваме, господин Зорге...

— Добре, но преди това по чашка кафе — предложи Зорге. — Ще ви го приготвя по специална рецепта.

След закуската нощните гости си отидоха. Стрелбата все още продължаваше, но започваше да се отдалечава от града. Одзаки беше прав — 19-а китайска армия отстъпваше, за да не претърпи поражение — японските войски я обхващаха в клещи, като ѝ нанасяха удари фронтално и откъм тила.

Няколко месеца преди това (Каваи Тейкичи се намираше тогава в Мукден) Рихард изпрати Макс Клаузен на юг — в Кантон, за да устрои там още една радиостанция. Шанхайският пръстен, както понякога наричаха групата на Зорге, се разширяваше постепенно и сега връзката с Москва, Хабаровск и Владивосток се поддържаше от три града на Китай, като всяка местна група работеше самостоятелно. Всичко, свързано с техническите средства, устройването на предавателите и установяването на връзка — легна върху плещите на Клаузен. За Кантон заминаха трима — Макс, Ана и Константин Мишин, като радист в Шанхай остана да работи чехът Вацлав Водичка.

Взеха със себе си в Кантон готов предавател, направен от Макс с помощта на Мишин. Клаузен се шегуваше: „Преминаваме на серийно производство, а ако потрябва, предавателят ще може да се използва като машинка за мелене на месо...“ Всъщност от многото части на предавателя само малкото тежко динамо имаше някакво отношение към радиотехниката; за непосветения човек останалите части представляваха куп стари домакински принадлежности: пакетчета слюда за кондензатор от газени лампи, изплетена от тънка тел вьетнамска ваза, хлеборезачка... Всичко това беше напъхано из куфари и кошници, а динамото беше опаковано в сандък с домакински съдове. По пътя Клаузен се представяше за собственик на фотоателие и в случай на митнически преглед щеше да казва, че динамото му е нужно за работа, когато има прекъсване на електрическия ток. А знаеше се, че в Кантон градската електромержа не работи добре.

... Бяха изминали само пет години от трагичните събития в Кантон. Гоминданските власти, насъсквайки всевъзможни отрепки,

хулигани и декласирани елементи, разгромиха съветското консулство и зверски се разправиха със съветските дипломати — те бяха убити по време на погрома.

Гоминданците направиха контрареволуционен преврат и започнаха да громят Китайската комунистическа партия. Китайският народ бе подложен на тежък терор — половин милион революционни работници, селяни и интелектуалци загинаха в гоминданските затвори или бяха обезглавени при масови екзекуции, наказателни експедиции и антикомунистически походи... С цената на кръвта на собствения си народ Чан Кайши и неговите вероломни генерали се стремяха да спечелят благоразположението на империалистите от Япония, Англия и Съединените щати. Но реакцията не тържествува дълго! В Москва знаеха и вярваха, че държавните отношения с Китайската република могат да се възстановят.

Трябваше да се следят настроенията на гоминданците и на представителите на чуждестранните държави, заинтересовани от скъсването на съветско-китайските отношения, за да се предотврати повтарянето на кантонските събития.

Такава задача именно получи Клаузен...

Групата работеше успешно. Но през май, когато след влажните прохладни ветрове настъпи непоносима жегата, Макс Клаузен изпрати от Кантон тревожно съобщение:

„Мишин заболя тежко от туберкулоза, климатът действа губително върху здравето му. Разрешете да замине за Шанхай.“

Зорге прочете телеграмата. Той и Кляз се съветваха и обсъждаха създалото се положение. През това време на годината в Шанхай няма да е много по-добре за един болен от туберкулоза. Тогава Зорге каза:

— Да запитаме Центъра, аз обещах на Мишин да му помогна да се върне в Русия. Там ще може по-бързо да укрепи здравето си.

Кляз се съгласи, но изказа опасението:

— Но той е емигрант... Служил е при Колчак. Как ли ще погледнат на това в Центъра...

— Че какво от това?... Мишин е заслужил правото си да се върне в родината. Стареца няма да откаже.

Изпратиха до Москва шифрограма, а на Мишин разрешиха да се върне в Шанхай.

Когато Константин Мишин пристигна в Шанхай — още по-слаб, с горящи очи и подозрително ярка руменина, от Центъра беше вече получен отговор. Стареца даваше съгласието си Мишин да се завърне в Москва на лечение. Беше наистина много трогателно да се види как заблестяха очите на болния, когато Рихард му съобщи това.

— Благодаря! Благодаря, Рихард! — развълнуван говореше той. — Да си призная, боях се, че няма да ме пуснат в Русия, и знаей, че биха били прави... А сега... сега аз ще отида на Цна. Чували ли сте за Цна — река в Тамбовско? Такава бистра, чиста вода... Ще лежат цели дни на горещия пясък сред гъсталаците на ракитака... И майка ми ще ми носи студено мляко с каната!...

Но изведнъж Мишин се закашля и извади изпод възглавницата носната си кърпа — върху нея се появи алено кърваво петно.

— Пак кръв — каза той, помрачнял за миг. — Но нищо!... Сега то няма значение!... Знаеш ли, Рихард, понякога ми се струва, че това не е туберкулоза, а носталгия. Тежка форма — няма нищо по-тежко от живота на изгнаника. Кога ще мога да замина?

Решиха, че Мишин трябва да тръгне веднага, щом се почувствува по-добре. За болния се грижеше Агнес Смедли...

Но на скиталеца Мишин, захвърлен от бурята на събитията далеч от роден край, не беше съдено отново да види бреговете на Цна. С всеки изминат час той гаснеше и в един горещ тропически ден умря.

Вечерта Одзаки и Зорге се отбиха у Смедли. Агнес почти не участвуваше в разговора. Ходзуми също беше потиснат, но не само от смъртта на Мишин. Той разказа за други произшествия — в британския сектор английски полицаи заловили повече от двадесет прокомунистически настроени китайци, както били на събрание в едно малко ресторантче на булеварда. Предали ги на гоминданската тайна полиция, която ги подложила на жестоки и изтънчени изтезания. Сред арестуваните имало пет души — членове на Лигата на левите писатели, някои от които Ходзуми познавал много добре.

Рихард за пръв път виждаше Одзаки така развълнуван. Той крачеше непрекъснато из стаята, спираше се до прозореца, взираше се

с мрачен, невиждащ поглед към канала с плаващи джонки и отново започваше да снове от единия ъгъл до другия. Агнес и Зорге го следяха с очи.

— Нищо не разбирам в тази страна!... Нищо, макар че живея тук от няколко години — говореше Одзаки. — Нашите военни поне знаят какво искат. А тези! Изстребват своите, защото искат да защищават Китай от японците... Виждам като на длан какво ще донесе нашата колонизация. Нашата! Аз също съм японец. Понякога започвам да се ненавиждам... Виждам съюза на китайските предатели с японските окупатори.

Одзаки отново закрачи из стаята.

— Но какво общо имаш ти тук? — опитваше се да го успокои Зорге.

— Това, че се срамувам за своето безсилие... Ето всичко, което можах да направя за тези загинали... Преведох декларацията на Лигата на левите писатели по повод разстрела на двадесет и четиримата... Ето я.

Ходзуми извади от вътрешния си джоб сгънат на четири лист, изпъстрен с йероглифи. Четеше, като превеждаше направо на немски, тъй като Агнес и Зорге не знаеха японски.

„Разстреляха ги на разсъмване. Отначало обречените бяха заставени да копаят гроб, после на войниците заповядаха да ги заровят живи. Петима закопаха. Но такава разправа даже на войниците се стори жестока. Останалите бяха застреляни и ги хвърлиха в същата яма, където бяха заровени живите...

Когато преди екзекуцията войниците отидоха да ги изведат, всички — мъже и жени — запяха «Интернационалът». После тяхното пеене се чуваше и откъм стената на затвора, където ги екзекутираха. То секваше само при изстрелите и отново се подхващаше. Накрая се чуваха да пеят само пет-шест души... Отново изстрели и сега пееше само един човек. Гласът му беше слаб, дрезгав, рязък. Чу се още един изстрел и гласът млъкна...”

Одзаки безсилно отпусна ръката си, с която държеше листа.

— Това е ужасно! — възкликна той. — Разстреляха ги гоминдански войници, когато други войници от Деветнадесета армия и студентски отреди се биеха с японския морски десант, когато в работническите квартали на Шанхай падаха японски бомби... Готов съм да стрелям срещу тези китайски предатели, но не мога да го направя, защото самият аз съм японец... Това е ужасно!

— Чакай, Ходзуми сан — гласът на Рихард стана рязък, очите му се присвиха, веждите му се вдигнаха нагоре, — изпадаш в истерика... Да, да! — с движение на ръката си той спря протестиращия възглас на Одзаки. — Ти сам разказваше, че още като студент или аспирант си превеждал Маркс с някакъв свой колега — Рихард се спря, затрака с пръсти, опитвайки се да си спомни името. — Как беше...

— Фуюно — подсказа Одзаки. — После той умря в затвора Мацуя-ма...

— Да, Фуюно... Чел си с него „Държавата и революцията“, „Капиталът“, книгите на Ленин за империализма... Нима не си разбрал от тези книги главното, че светът е разделен на два лагера, извини ме за сентенцията, на богати и бедни, независимо от расата, цвета на кожата...

— Зная всичко това, разбрал съм го, макар и да не станях комунист — Одзаки прекъсна Рихард, — аз изповядвам хуманизъм.

— Но хуманизмът също предполага борба, за да се утвърди.

— Вярно, ти си прав, Рихард, но искам да кажа друго... Днес и колонизаторите искат да използват марксизма.

— Не те разбирам — призна си Зорге.

— Имам предвид десните японски социалдемократи... Те също поддържат колониалната политика на военната клика гумбацу, делят държавите на богати и бедни. Според тях Япония е бедна страна, притеснена от несправедливото развитие на историята, принудена да живее на островите, докато в същото време срещу нея е несправедливо богатият Китай. Две държави — пролетарска и буржоазна. Затова настояват да се експроприират експроприаторите... Виж какво пишат нашите социалпредатели.

Одзаки извади от чантата си връзка вестникарски изрезки, поразрови ги, извади една и зачете:

„Ако се изхожда от гледището на социализма, нашата страна със стомилионното ѝ население върху малко парче земя, принудена да се свива до крайност, не може в международен мащаб да не бъде наречена пролетарска държава. В противоположност на това Китай, който при такава огромна територия е и сравнително рядко населен, в международен мащаб представлява една буржоазна държава. Пролетариатът днес, застрашен от гладна смърт, има общественото право да постави пред буржоазията с нейните богатства своите искания за защита на жизнените си интереси. Ето защо, когато нашата страна като пролетарска държава се стреми да придобие от буржоазен Китай правото да разработва стопанските му ресурси, това в никакъв случай не е империалистическо заграбване.“

— Но това е проява на фашизъм! — възкликна Зорге. — Спомнете си хитлеристкия „лебенсраум“ — жизнено пространство за сметка на съседните народи. Това е чистопробен националсоциализъм, с чиито лозунги Хитлер се домогва до властта в Германия.

— Да, ами ако китайските комунисти и техните ръководители един прекрасен ден също застанат на подобни позиции, ако започнат да пренасят социалните закони на човешкото общество върху отношенията между държавите, племената, нациите...

— Това не може да бъде — възрази уверено Рихард.

— Почакайте — прекъсна ги Агнес Смедли, — струва ми се, че се интересувахте какво съм донесла от Цзянси.

Почти цял месец Смедли бе прекарала в съветския район, където китайската Червена армия отблъскваше поредната настъпателна акция на гоминданците... Тя отново се беше срещала с интересувачи я хора, работила бе в болница, извършвала бе уморителни преходи с военни части. Агнес разказваше образно, с живи подробности, които даваха ясна представа за картината на живота в освободения район.

През последните месеци Рихард по-рядко се срещаше с Агнес — ту тя заминаваше за някъде, ту той изчезваше задълго от Шанхай или беше зает с работа и със седмици не можеше да се отбие в квартирата ѝ. Агнес седеше притихнала и Зорге не ѝ пречеше да се отдава на

мисли, а може би на спомени. Пак беше вечер, както и преди година; изящната, почти абстрактна рисунка върху оранжево-сивите щори повтаряше живота зад прозореца: джонки, платноходки, лодкари под навеси от палмови листа... Пак така през прозореца лъхаше влажна топлина и мирис на спарено от реката. Това чисто външно усещане за нещо, станало вече веднъж, му напомняше и друго — някогашния им разговор, когато под влияние на някакво необяснимо чувство той започна да ѝ разказва своето минало и довери на тази жена най-съкровеното си...

През есента на тридесет и втора година Ходзуми Одзаки напусна Шанхай. Редакцията му го отзоваваше в Токио. Зорге се опита да го задържи за тъй необходимата им съвместна работа. Одзаки се усмихна и отговори:

— А кой ще ме храни, Рихард? Съвместната ни работа не носи доходи. За убежденията си не мога да получавам пари...

Одзаки замина със семейството си за Япония още с първия параход; не много след това от Москва пристигна нареждане: Рихард да остави за свой заместник Кляз и да тръгне за Центъра веднага щом позволи обстановката.

Беше студено и неприятно време, когато Зорге и Смедли преди отпътуването се разхождаха из безлюден парк. Вървяха по изпръхналата трева, зелена даже през зимата. По върховете на дърветата шумеше вятърът. Агнес се спря до едно дебело дърво, широко разперило клони. Затърси нещо в тревата и когато най-после го намери, подаде го на Зорге.

— Помните ли, Рихард, какво ми бяхте казали за дружбата?

— Разбира се!...

— Това е акация от рода на мимозите. Вижте какви яркочервени зрънца са скрити в узрелите шушулки. На китайски дървото се нарича „Помни ме хиляда години“ — семената му се подаряват на приятели за спомен...

Агнес изпрати Рихард на гарата. Когато влакът тръгна, тя вдигна високо ръка и остана така неподвижна, докато отдалечаващите се вагони не изчезнаха от погледа ѝ...

Зорге беше принуден да остане известно време в Пекин — в Шанхайхуан, близо до китайската стена, беше избухнал нов въоръжен конфликт и влаковете бяха престанали да се движат до Мукден и Гириин. Вестниците писаха, че неизвестен китайски диверсант хвърлил на перона на шанхайхуанската гара бомба в момента, когато там имало японски ешелон с войски. Жертви нямало, но въпреки това Квантунската армия окупира района на Шанхайхуан южно от китайската стена. Съобщаваше се също, че полковник Доихара се намирал на гарата през време на инцидента.

Железопътната връзка беше прекъсната за една седмица. Зорге потегли за Москва още с първия влак след възобновяване на движението. Железопътната гара Шанхайхуан се намираше на половин денонощие път от Пекин. Японската агресия се разпространяваше извън границите на Манджурия. Влакът спря на гарата за малко. На перона имаше усилен патрул от японски войници, които не разрешаваха на пътниците да излизат от вагоните. От прозорците се виждаха планините, които стигаха до гаровите постройки. Опасвайки върховете им, по скалистите хребети се виеше висока, многометрова стена с амбразури и стражеви кули, издигната в древността за защита от набезите на номади. Сега тя не защитаваше никого. Накъде ли по-нататък щеше да се устреми японската агресия? Рихард си спомни разказа на Каваи за масленото петно върху географската схема на Манджурия, нарисувана от Итаки. Разпространяващото се петно беше държавата Манчукуо с неопределени граници.

Рихард не знаеше защо го викат в Москва. Вероятно нова работа. Къде ли?... Може би в Германия?... Там положението е много изострено, Хитлер се домогва настойчиво до властта... Какво да се прави, щом трябва... Как го беше казала Агнес?... „Не е важно в коя страна работиш за свободата...“ Да се работи за свободата... А да се защитава съветската страна нима не означава да се работи за свободата на човечеството?!...

Рихард Зорге се връщаше в Москва след тригодишно отсъствие с чувство за изпълнен дълг, готов и занапред да защитава родината навсякъде, където се наложи.

Москва го посрещна със студове, с румената пелена на зазоряването, с бледожълти къдели дим, издигащи се отвесно над комините на къщите, с уличната глъчка, със звъна на трамваите.

Москва си беше същата и все пак някак друга. Площадът пред Ярославската гара беше препречен от съоръженията на строящия се метрополитен, от отворените врати излизаше камион със сива, незамръзнала глина.

Колата преодоля стръмнината и се изкачи на площада с Паметника на свободата. Рихард обичаше този монумент с медните скрижали на Конституцията, излети от метала, взет от паметника на някакъв цар... Още един квартал и колата спря пред хотел с изящни мраморни колони. Рихард бе живял тук и преди.

Другарят, който посрещна Зорге на гарата, каза, че го очакват на улица Знаменска. Рихард се преоблече набързо, излезе на улицата и скочи в трамвая, искаше му се именно с трамвай да мине през Арбат. Тук също всичко беше ново — изчезнал бе храмът, който изпълваше площада; площадът беше станал широк, просторен... Близо до паметника на Гогол Рихард премина по булеварда, после кривна в пресечната уличка, спря се пред главната врата на една жълтеникава сграда и натисна копчето на звънеца. Зумерът започна да бръмчи, ключалката се отвори автоматично и Рихард влезе. Познатата стълба с дванадесет стъпала от бял камък; площадката, балюстрадата, прозорчето на дежурния...

След минута той беше в приемната на Берзин. Секретарката Наташа изчезна зад вратата на кабинета и оттам се чу гласът на Стареца:

— Да влиза, да влиза тоя китайски поданик... — Миг след това Берзин сам се появи на вратата и притисна Рихард в мечешките си обятия. — Е, хайде, разказвай, разказвай...

Секретарката затвори вратата, обшита с дебело кече... Разговорът беше дълъг, Наташа няколко пъти им сменя чая, но той все си стоеше на масата, изстинал и недопит.

ДНЕВНИКЪТ НА ИРИНА

„Много ми е тъжно, плаче ми се... Всичко беше толкова хубаво и изведнъж такава мъка. Бяхме с мама в Москва, тя все още не може да се съвземе след смъртта на татко. Тъкмо се канехме да се връщаме и изведнъж вестниците излязоха в траурни рамки. Почина Фрунзе. Мама отиде на гарата и продаде билетите.

Домът на съюзите беше в траур. Огледалата бяха закрити с черна коприна, а полилеите обвити с креп. Отнякъде се лееше музика, оркестър изпълняваше погребален марш. Влязохме в Колонната зала. Михаил Василевич лежеше сред цветя и венци. Мили, скъпи другарю Фрунзе! Не мога да изразя с думи това, което чувствах в тази минута. Защо умря, защо нищо не може да се направи! Там, в Колонната зала, аз мислено се заклех от този ден да се стремя поне малко да приличам на другаря Фрунзе, за да може по-бързо да бъде завършено делото, за което умират такива велики хора.

Колко нищожно малки сме ние всички в сравнение с този човек! Но аз се кълна, че другарят Фрунзе ще ми бъде пример в живота.“

„Реших да напиша повест. Истинска, с глави. Заглавието още не съм измислила. Момичетата казват, че нищо няма да излезе, но въпреки това аз пиша. Отначало нахвърлих бележки, после преписвах, поправях, добавях, след това отново преписвах и ето, преписвам вече цяла година и никому нищо не показвам. Почти никому.

Интересно как ли писателите пишат повести, как ли описват събитията. Разбира се, на тях им е по-лесно. Мария Филиповна (учителката по литература) казва, че трябва да се познава животът, а аз съм само на шестнадесет години.

Сприятелих се с едно момче, то ми харесва, разказва ми за първата си любов, влюбен бил в Соня. Казва, че минавал край тях със затаен дъх, а тя нищо не знаела. Искаше ми съвет, какво да направи, че тя да научи. Той е комсомолец, а Соня не. Случва се! Тя живее до черквата и пее в черковния хор. Володка даже ходи на черква заради нея. Стои и гледа. Казва, че била много красива, когато около нея

горели свещите и пламъкът се отразявал в очите ѝ, а лицето ѝ оставало в сянка. Но аз не смятам, че тя е много красива. Вероятно влюбеният вижда онова, което другите не забелязват.

Наскоро той ми разказа съвсем поверително, че не само ходел в черквата, но даже се катерел на камбанарията, където са гнездата на гълъбите. Казва, че би изпъзлял даже на кръста заради нея. И всичко това правел, за да гледа отгоре към двора и към вратата на Сонината къща. Седи над камбаните като гълъб на кръглото прозорче и чака да я види. После цяла седмица е щастлив. Разбира се, Володка постъпва глупаво — казах му го. Недай боже да падне някой ден да се пребие. Но на Соня малко завиждам — много е хубаво някой да те обича така, макар ти и да не знаеш.“

„Володка Жигалин се отличи пред цялото училище. Имахме час по обществознание. С Маруся седим на втория чин, а зад нас, на третия — Володка и Ерохин. По едно време някой от тях казва: «Бас държа, че не можеш да я отрежеш.» Другият отвърна: «Ще видиш!...» После се разбра, че ставало дума за Марусината плитка. Тя има голяма и дебела плитка, почти до коленете. В този момент удари звънецът. Михалев показва: «Маруся, виж плитката си...» И наистина Юра Ерохин държи в едната си ръка джобно ножче, а в другата крайчето на плитката — вярно, съвсем малко, но все пак защо да е; Маруся се разплака и избяга навън. Вдигна се олелия. Гриша Веселов каза: «Не бива така, другари, в час по обществознание...» Той е секретар на комсомолската ни група. Някой му отговори: «А по математика, значи може, така ли?» Володка също се намеси: «Какво сте емнали Ерохин! Казали му и го направил.» Тогава се нахвърлиха върху Володка: «На тебе, ако ти кажат — влез в кладенеца, ще влезеш ли?» — «Ще вляза!» — «Тогава влизай да видим.» — «Че защо не, ще вляза...»

Разбира се, Володка се беше изсилил, но сега нямаше какво да прави. Целият клас изскочи на училищния двор, взеха от пазача въже и го спуснаха в кладенеца. Надойдоха и малките, цялото училище. Дойде също и Маруся, бледа, притиснала ръце към гърдите си и шепне: «Недейте, недейте.» А Володка Жигалин се прехвърли през оградата на кладенеца и почна да се спуска.

Измина доста време, после всички завикаха и почнаха да изтеглят въжето. Володка излезе с мокра глава. Той я беше намокрил за

доказателство. Разбира се за Марусината плитка всички бяха забравили, Володка стана герой...

От училище си тръгнахме заедно, пътят ни е един и същ. Казва ми: «Ирка, ти нищо не разбираш. Ерохин ѝ отрязва плитката, за да ѝ направи впечатление. Той не е равнодушен към Маруся.»

Със Соня нищо не стана. Тя ходи с някакво момче от съседното училище. Володка е горд. Щом е така — каза той, — да върви по дяволите!“

„Престанах да пиша повестта си. Наистина Володка казва, че ако е редактор, отдавна би отпечатал такава повест, но аз не мисля за това. Не е там работата.

Онова, което ми се струваше дружба, премина в увлечение. Володя е добро момче, честен, смел и все пак аз никога вече няма да се срещам с него. Преди изпитите се бяхме събрали с него да учим. Когато се уморихме, излязохме да се разходим из парка. Седнахме на една пейка, той ми говореше нещо за Соня и за това, колко измамни са чувствата. Струвало му се, че това е завинаги, а сега вече не си спомня. После изведнъж ме хвана за рамото и ме целуна. Даже ме е срам да пиша за това. Отскубнах се и избягах. Когато си тръгнах за вкъщи, чух зад себе си стъпките му, но не се обърнах. Той също не ме настигна. В училище не си говорим с него. Ако продължа повестта, ще напиша всичко, както си беше.

Свършихме училище. Имахме абитуриентска вечер, останахме до сутринта. Беше и хубаво, и тъжно. Уговорихме се всеки пет години на този ден да се събираме при Паметника на разстреляните комунари. Той е в парка до брега.

Сега трябва да мисля какво да правя по-нататък. Когато навърших седемнадесет години, мама ми даде да прочета дневниците на татко. Баща си не помня добре, в паметта ми са се запазили само дните, когато научихме за смъртта му. Научихме след половин година. Какъв чудесен човек е бил той! Разбира се, обичам и чичо Паша, но то е друго. Не можах, да свикна да го наричам татко. Мама се омъжи за него пет години след като бе починал баща ми. Сега нося името на втория си баща, той ме обича, знаейки това, и аз го обичам. Разбира се, обичам го, той е другар на баща ми, заедно са били партизани, често разказва за него. Именно затова го обичам и още повече съм му

благодарна. Какви чудесни хора! Ето за кого може би трябва да се пише.

Мама много ми е разказвала за татко, аз винаги плачех, когато ми говореше как е умрял.

Научих всичко, след като прочетох дневниците му. Мама ми ги даде за една нощ и аз четох до сутринта. После ги взе, уви ги във вестник, превърза ги с лента и ги постави в скрина, където пази най-съкровениите си неща. Тя ми каза: «Сега, Ирушка, можеш да вземеш дневниците на татко си, когато поискаш. Ти си вече голяма.»

Прочетох ги отново след изпитите и реших, че също ще стана микробиолог като баща си. Също ще се боря с чумата, с тифа, холерата, с всички болести, които застрашават човечеството. Така ще бъде, защото съм дъщеря на своя баща.“

„На нашия етаж има три врати, три квартири; зад всяка врата — различен живот, различни съдби. Нашата квартира е от две стаи и кухня. Областният изпълком я даде на втория ми баща заради дължността и заслугите му: нанесохме се на Октомврийския празник. Някак си даже ми е неудобно — с какво сме по-добри от другите. В трите стаи до нас — три семейства, отсреща, в двете — професорът с жена си и момиченцето си, а една стая беше дадена на Ерохин с леля му. Той е останал без родители още от гражданската война. Работи в Комсомола като инструктор и е ужасно важен. А аз съм студентка втори курс. Също съм важна и се губя по лекции от сутрин до вечер. Никога не съм си представяла колко много ще ме поглъща всичко това.

Микробиологията е наука на бъдещето. Вече твърдо реших какво ще правя в живота — ще се занимавам с патогенни бактерии, причинители на болести. Пред мен се открива нов, невидим свят. Помня как бях поразена на първата лекция от думите на професора. Във всеки кубически сантиметър от почвата под нозете ни има милиарди бактерии! Но ние не знаем за тях още нищичко. Сред тях има добри и лоши бактерии, както при хората. Наши приятели и врагове. Аз ще се занимавам с враговете — чумата, холерата, сибирската язва... Сега вече зная, че бактериите на сибирската язва запазват жизнеспособност десетки години, а на чумата, още повече.

Ще посветя целия си живот на унищожаването на заразните болести по света.

Обещават ни след втория курс да ни изпратят на практика в Монголия. Чудесно!

Володка постъпи в армията, учи в някакво военно училище. И изобщо всичките ми съученици се разпръснаха всеки по своя път. Срецам се само с Юрка Ерохин, понякога се отбива у нас, не зная — при мене или при мама. Те са големи приятели, мама се грижи за него. Повестта си не можах да допиша...”

„Ето и Монголия. Участвувам в експедиция по изучаване на епизоотията сред добитъка. Експедицията е малка и дружна. Работим на югоизток, близо до китайската граница, по-точно до Манджурия. Предварителната обработка на материалите ще правим в Улан Батор, а после вкъщи.

Прикрепена съм към епидемиолога Яворски, той работи и допълнителна тема: «Ролята на гризачите в разпространяването на пастеурела пестис». Какво красиво наименование има тази страшна чума.

По цял ден сме в степта. Аз обгорях може би десет пъти и кожата ми се свлича на парцали. Ловим гризачи, събираме бълхите по тях и ги броим. Затова ни наричат бълхари.

Отначало трябваше да отидем в друг район, но на югоизток избухна епидемия от шап и ни изпратиха тук. Епидемията пламна внезапно — впрочем епидемиите винаги възникват внезапно, като земетресение. Но монголците разказват, че морът по добитъка започнал наскоро след като към стадото им се присъединили няколко чужди камили и коне. Виж каква удивителна наблюдателност! По следата, която оставя камилата, по някакви други тайнствени признаци монголските скотовъдци разбират точно кой е стопанинът на животното. Този път камилите преминали откъм Барга, от другата страна на границата. Но в Манджурия нямало никаква епидемия, монголците знаят всичко — техният «безжичен телеграф» работи отлично. Яворски казва, че причините на епизоотията пораждат много сериозни размисли.“

„В нашия институт следваше студентката Оксана Орлик. Тя е няколко години по-голяма от мен и замина на практика след трети курс, когато аз току-що бях постъпила. Почти не я познавах, бях я виждала само два пъти в стола и на събрание — високо, слабо момиче с тясно лице и удивително красив профил. Затова и не можеше да не се запомни. Тя замина за няколко месеца в Монголия и не се върна от практика. Изпратила заявление с молба да ѝ дадат академичен отпуск, получила го и оттогава изобщо не се обадила. Преди да замина, от деканата ме помолиха да разбера в Монголия какво е станало с нея и защо не се връща на занятия. И ето че я срещнах почти случайно.

Трябваше да отидем за продукти в общинския център — затънтено селище сред пясъчната степ близо до пустинята Гоби. По пътя колата ни се развали — «не дава искра», казва отчаяно шофьорът и няколко часа трябваше да човърка нещо из мотора. Най-после «искрата» се появи, но в Долон Дзагодай пристигнахме късно и се наложи да преспим там. Спахме в един байшин — единствената къщичка в цялото селище. Другото бяха юрти, пръснати из степта, едно магазинче с голям катинар на вратата и долепена до него аптеката склад — мъничка като къщичката на баба Яга.

Веднага познах Оксана. Вървеше от аптеката към байшина, натоварена с пакети, които притискаше даже с брадичката си, а в ръцете си държеше голямо шише с прозрачна течност. Извиках я по име и тя ме погледна учудена. Струва ми се, че срещата ни не ѝ беше приятна.

Тя също дошла в общинския център за аптечни материали, живеела на няколко уртона от него, чакала да мине някаква кола или камилски керван, за да се върне вкъщи.

Вечеряхме заедно и преди да си легнем, излязохме в степта. Нощта беше тъмна и аз веднага загубих ориентировка; не можех да позная къде е нашият байшин и изобщо в коя посока е селището. Струваше ми се, че всичко наоколо е степ, изпълнена с тайнствено шумолене и приглушени крясъци на някакви зверове и нощни птици. Оксана вървеше до мен, без да обръща внимание на нещо. Така човек ходи в парк, в който му е известна всяка алейка. Тя беше със старичкото избеляло палто, с което я срещнах през деня, с протъркани, отдавна нелъснати обувки с изкривени токове.

Казах ѝ какво ми бяха заръчали в деканата. Оксана извади от джоба си цигари и драсна клечка кибрит, която освети профила ѝ. Лицето на Оксана беше загубило моминската си нежност, но беше може би по-красиво от преди. Тя смукна дълбоко от цигарата и известно време вървя мълчаливо. Пяскът хруптеше под краката ни.

«Ще си остана тук завинаги — каза тя и някак странно се усмихна. — Хора като вас, свикнали с културата, не биха могли да разберат това. Самата аз не можех да го разбера до преди две години. Но сега... — Оксана млъкна за миг. — Искаш ли да ти разкажа защо съм се върнала в ранното средновековие, в обстановка, която не се различава много от времето на Чингис хан!... Аз не подтиквам времето да бърза и то не ме подтиква. Просто живея. Струва ми се, че първият монголски израз, който запомних, беше „моргаш угло“ — утре сутринта. Това означаваше: не прави утре това, което можеш да направиш вдругиден. Не бързай! И аз не бързам!»

Възразих ѝ нещо. Оксана ме изслуша снизходително (бях забелязала, че тук често слушат снизходително, уверени в своята правота) и подхвърли: «Нали ти казах, че няма да ме разбереш.»

«Все пак защо си решила така да живееш — не преставах да я питам аз. — Не става току-тъй...»

Ние дълго скитахме онази нощ из степта и Оксана ми довери кое я е накарало да се пренесе в «ранното средновековие».

Дошла в Монголия преди повече от две години и я изпратили в худона, или както се казва у нас, някъде по периферията. Работела сама като практикантка при някакъв фелдшер; останалите студенти се пръснали по други общини. Скоро се запознала с един доставчик на кожи, добитък и камилска вълна; макар че бил ограничен човек, все пак успял по някакъв начин да предразположи Оксана. Тя сама не може да си обясни с какво — може би със силата, с ловкостта или практическия си ум? В края на краищата тя обикнала своя Сашка Кондратов. Дали е щастлива? Вероятно е щастлива, защото живее, като се ръководи и от друга една монголска поговорка: «хома угей» — карай да върви...

Нейният Сашка е монголер, тоест отдавна живеещ в страната, знае добре езика, а в миналото е бил харбинец — родителите му били белоемигранти, заселили се в Манджурия. Омръзнало му всичко и заминал за Монголия. Лошото е само, че много пие, напива се до

безсъзнание, става зъл, груб и я бие. Оксана се грижи безропотно за него, слага го да спи, събува му ботушите. На сутринта Сашка я моли да му прости, целува ѝ краката, но скоро всичко започва отново. Живеят в юрта и с нищо не се отличават от монголците. Сашка не четял нищо, Оксана също престанала да чете, понякога само отваряла медицинските си книги. Ламите я научили на тибетска медицина и сега тя минава за опитен фелдшер.

«Но това е ужасно!» — възкликнах аз.

В тъмнината Оксана се обърна към мен:

«Би било ужасно, ако не го обичах, но така — хома угей!»

Взехме Океана в нашата кола, пътят ни беше почти общ — трябваше да направим само едно отклонение от два уртонa.

Пристигнахме в аула по светло. Тонй беше летен лагер от около двадесетина юрти, разположени в полите на едно планинско възвишение, близо до някакъв дацан — ламаистки манастир, ограден с глинени стени. Веднага всички обитатели на аула се насъбраха около колата. Сред тях се открояваше едни набит, висок, снажен, млад момък без шапка и с разкопчана монголска връхна дреха, наметната върху обикновено сетре и руска рубашка. Беше обут в червени калеври със зелени шарки и вирнати носове като на турски чехли. Полумонголец-полуевропеец. Широко лице, голямо, ниско чело и над него кичур сплъстени, отдавна немити коси.

Докато сваляха багажа на Оксана, той ѝ помогна да слезе от колата. Просто я взе на ръце и я понесе към юртата. Разбрах, че това е именно Сашка.

«А багажа, багажа!» — викнаха му.

«Е, хома угей!» — отговори той.

Оксана лежеше като момиченце в ръцете му и лицето ѝ изразяваше такова щастие...

„Няколко месеца не писах нищо в дневника. През това време станаха събития, които едва не завършиха трагично за нас. Сега вече всичко е минало и мога спокойно да разкажа какво се беше случило. Вече съм си вкъщи, ходя на лекции, нещата си текат нормално и понякога даже не ми се вярва, че всичко това е могло да се случи.

Ще започна поред. От общинския център се върнахме тъкмо навреме — в експедицията дояждаха последните продукти и всички се радваха на нашето завръщане. Ние отново се заловихме за своите работи, но една вечер, след три дни, при нас в голямата палатка влезе дарга Церендоржи. Дарга значи старши. В сомона той беше председател на самоуправлението. Бил е изпратен на работа в сомона от Улан Батор. Отбивал се е при нас и друг път — пиехме чай, разговаряхме и късно вечер той си тръгваше с кон за юртата.

Този път Церендоржи беше много разтревожен и каза, че трябвало незабавно да си заминем.

«Му байна, му байна — повтаряше той — лошо, лошо. Заминавайте веднага, утре ще бъде късно.»

Отначало Яворски не можеше нищо да разбере. Извикахме преводача.

Церендоржи разказа, че в общинския център се появили конни баргути от отряда на Халзан Доржи, прехвърлили се от Манджурия. Халзан Доржи е дясна ръка на панчен-лама, който не за пръв път вдига въстание против народното правителство. Панчен-лама се обявил за хубилган на мястото на умрелия Богдо-геген и се канел да възстанови монархията в Халха. Поддържали го японците и монголските князе, а също и разни цинвани, бейсе и тайчжи, избягали в Барга след разгромяването на Унгерн. Носели се слухове, че сред войските на жълтата религия този път бил самият панчен-лама. Но Церендоржи се съмнявал в това — панчен-лама е хитър и предпазлив и не би тръгнал насам, преди да му дойде времето. Въпреки това в съседния дацан поставили пред манастира пъстра почетна палатка за посрещане на живия бог. И въобще ламите водели вредна пропаганда. Церендоржи не се съмнявал в това.

Вчера отрядите на Халзан Доржи били на два уртоната от нашия лагер, а утре можели да се появят и тук.

«Трябва да заминете, докато пътят за Улан Батор е свободен — каза Церендоржи. — Може би ще успеете да се измъкнете. Ние също се изтегляме в планината, трябва да се спасяват добитъкът и хората.»

На сутринта, още в зори, ние потеглихме с двете коли. Но едва изминахме няколко версти, вдясно от нас, и доста напред на хоризонта се появиха конници. Те също ни забелязаха и препуснаха в галоп да ни пресекат пътя. Нямаше никакво съмнение, че към нас идваха баргути.

Сега само от шофьорите зависеше дали ще успеем да им се изплъзнем. Вляво от нас се простираше планинска верига с пресъхнала река в полите ѝ, а вдясно бяха баргутите. Значи изборът беше — само напред. Баргутите се стремяха да ни притиснат към пясъчното корито на реката, където нашите коли несъмнено биха затънали. Там и камила минава трудно.

Започна дива надпревара. Автомобилите се носеха по степта без всякакъв път, а баргутите препускаха, притиснати до дребните си гривести кончета... Ние седяхме отгоре, вкопчили се за въжетата, с които беше пристегнат багажа ни. В този момент наистина изпитвах страх. Държах се за въжетата, които можеха всеки момент да се скъсат, и кой знае защо си повтарях: само да не се загуби искрата на шофьора, само да не се загуби...

И все пак успяхме да се изплъзнем; баргутите почнаха да изостават, дадоха няколко изстрела и прекратиха преследването...

Но след като пропътувахме още половин час, отново съгледахме пред нас група конници. Този път тревогата ни се оказа напразна. Един от конниците излезе напред и почна да маха с ръце, сякаш ни подканяше да се приближим. Дълго се вглеждахме в него, най-после познахме Церендоржи. Излязъл да ни посрещне, защото през нощта баргутите се придвижили напред и затворили пътя за Улан Батор, по който трябваше да минем. Церендоржи каза, че трябва да се отбием в планината и там да изчакаме...

Няма да описвам подробно живота ни в планините, където прекарахме почти две седмици, докато стане възможно да излезем на Калганския път и съпровождани от отряд цирици, да преминем застрашения участък. В планините се събираха все повече и повече арати, избягали от терора на метежниците. От всички краища пристигаха тревожни вести. Въстанието на панчен-лама било подкрепено от монаси и феодали, всеки манастир ставал опора на въстаниците. Изясни се, че Халзан Доржи е подготвял въстанието от дълго време и поддържал тайни връзки с реакционното ламаистко духовенство.

Няколко дни след срещата ни с Церендоржи в планинския лагер се появи Оксана. Тя също била пресрещната от отряда за самоотбрана, организиран от Церендоржи. Както научихме, Церендоржи воювал в армията на Сухе Батор срещу Унгерн. Не можахме да познаем Оксана

— беше отслабнала, почерняла и толкова уморена, че едва се държеше на краката си. Две денонощия прекарала в степта без храна и насмалко не умряла от жажда. Но още по-страшно било онова, което преживяла при идването на баргутите. Сашка Кондратов изведнъж изчезнал някъде. Отначало Оксана помислила, че е избягал в планината. Но след два дни се върнал, придружен от един японец, облечен в монголски дрехи. Двамата влезли в юртата и пили чай и млечна ракия — арик. После японецът извадил голямо шише с оризова ракия, стоплили я и пили с малки чашки. Разговаряли по китайски и Оксана не разбирала за какво става дума. Говорел повече Сашка, а японецът записвал. От време на време той разтварял карта и Сашка му показвал нещо върху нея.

Когато се разделили, Сашка бил вече съвсем пьян, Оксана го попитала кой е този.

«Полковник Сато — тъй да знаеш! — Сашка се засмял пьянски. — Ти мислеше, че съм наистина доставчик... Господин Сато обеща да ми даде чин капитан... Сега ще стана голям човек... Ние с теб...»

Сашка се навел да я целуне, но Оксана изведнъж разбрала какво е станало, изскубнала се от ръцете на Кондратов и побягнала. При коневръза имало оседлан кон. Оксана скочила на седлото и препуснала в степта. Последното, което чула, било пьянският вик на Сашка. Оксана се огледала, Сашка тичал след нея, после се спънал и паднал на земята.

Скитала се два дни в степта, а на третия се натъкнала на заставата, поставена от Церендоржи близо до планинския лагер.

Ето какво бе преживяла Оксана. От време на време ми се струваше, че тя се побърква... Лицето и бе станало кафяво като на стара икона. Дълго време не я оставих да направи нито крачка сама. Мърмореше неразбрано даже насън: «Хома угей, хома угей!...» Но не й беше все едно! Когато Оксана си спомняше за Кондратов, в очите й пламваше такава ярост, че ставаше страшна. Силната й възбуда понякога се сменяше от дълбока апатия. Едва в Улан Батор дойде малко на себе си...

Оксана искаше да се върне вкъщи, но вечерта, преди експедицията да отпътува, изведнъж изчезна. И досега не зная къде се загуби...“

КЪМ ЯПОНИЯ

Курортният град Карлсбад, на който отново върнаха старото име Карлови Вари, преди около тридесетина години изглеждаше почти така, както изглежда и днес. Разположен сред зелена долина по двата бряга на една бърза, весело шуртяща река, той сякаш е застинал, вкаменен в късното средновековие. Тук всичко напомня нещо видяно другаде: ето някакви постройките от ханзейски селища, ето една улица от стара Прага, по-нататък своеобразни френски вили с амурчета върху фасадата, обкръжени с венци от каменни рози. А православната катедрала от Петрово време сякаш е пренесена от руския Суздал. Знаменитата колонада — корсо, където са разположени лековитите извори, е построена в древногръцки стил, а нейните каменни барелефи досущ приличат на барелефите на готическите храмове. Даже гористите склонове, надвиснали над долината, приличат на миниатюрен Кавказ...

Тук всичко напомня нещо и същевременно градът има свой неповторим облик, запазен от столетия.

Войната пощади Карлсбад. Американските летци не можаха да го открият сред планините и хвърлиха бомбите си върху работническото предградие. Главната загуба за града през войната беше колонадата над горещия гейзер, изобразявана във всички старинни гравюри.

Когато Гьоринг пристигна в окупирания Карлсбад, местните фашисти хенлайновци^[1] му подариха тази колонада, за да претопи метала ѝ за нуждите на войната. Прекрасната колонада бе разрушена, но се оказа, че сплавта е негодна за военно производство. После хенлайновците се оправдаваха, че войната искала жертви.

Но всичко това се случи значително по-късно от събитията, за които става дума.

Ако тръгнете от горещия гейзер покрай църквата с тъмни, сякаш графитни куполи и се изкачите нагоре по каменните стъпала, веднага ще се озовете в лабиринт от малки, запустели, криви улички с каменна

настилка. И до днес тук е запазена една триетажна сграда с потъмнял бронзов надпис — названието на пансиона.

Точно в края на лятото на 1933 г. един старомоден файтон с прибран гюрук спря пред входа на къщата и услужливият кочияш сне от капрата един сив кариран куфар, който по цвят приличаше на шлифера на пътника. Пристигналият беше човек на средна възраст, висок, с едри черти на лицето, оживено от съсредоточени, сиво-сини очи. Беше облечен в светъл пътнически костюм, който стоеше отлично на широкоплещестата му спортна фигура, и носеше вишнева вратовръзка.

Човекът отметна с ръка кичура тъмна, с кестеняв отблясък коса и накуцвайки, влезе в пансиона.

— Пристигнал съм за малко — каза той на съдържателката. — Добре би било да ме настаните на южната страна, но непременно в тиха стая. Не мога да понасям шума.

Пристигналият подаде паспорта си на хазайката. Тя го разтвори и запита:

— Господин Рихард Зорге?

— Да, Рихард Зорге. Но съм известен повече като Джонсън. Чували ли сте за такъв журналист? Това е литературният ми псевдоним. Впрочем наричайте ме, както желаете...

Еlegantният чужденец, който умееше да се държи просто и непринудено, направи добро впечатление на съдържателката. Тя отведе госта на втория етаж и му отвори вратата.

В Карлсбад той пристигна от Мюнхен, за да се срещне с представител на Центъра, да му разкаже за последните си работи и да получи указания, преди да отпътува за Япония. За място на срещата неслучайно беше избран Карлсбад — тук имаше по-малко опасност да бъде подушен от гестаповските агенти.

Рихард обичаше този курорт. Беше идвал тук още когато работеше в Германия, и сега с удоволствие се отби преди заминаването, за да си почине същевременно някой и друг ден. Пък и по-добре беше да не се навира в очите на никого, още повече че съществуваше опасност да го поканят при Рибентроп. А никак не му се искаше да посещава министъра на външните работи.

На другия ден сутринта Рихард стана рано, каза на съдържателката, че ще закуси навън, и излезе от пансиона. Нямаше

още осем часа, когато мина край горещия гейзер и излезе на крайречната улица с дъсчени павилиончета, където вече продаваха брошки, копчета, евтини герданчета и разни други дреболии. Пред един комфортен ресторант с широки витрини и несъразмерно тесен вход забави крачка. Още предната вечер Зорге се беше отбил тук и затова влезе в облицованата с розов полиран камък сграда уверено, като постоянен посетител.

По това време в обширния ресторант, изпълнен с кресла, почти нямаше посетители. Тук всичко изглеждаше богато и солидно: и меките дълбоки кресла, наредени като слонове около малки кръгли масички, и портиерът със златните ширити, и сдържаните келнерки със закопчани догоре дрехи, които приличаха на монахини с белоснежните си колосани бонета. Всичко бе делово и строго! Зорге избра една маса до прозореца и си поръча закуска. На същата маса седеше още един посетител и увлечено четеше вестник. Той погледна разсеяно Зорге, който го запита дали мястото е свободно, кимна утвърдително и отново заби поглед във вестника.

Още от входа Рихард бе успял да разгледа този човек: нисък, рус, с хлътнали очи — първите външни белези съвпадаха.

Съседът на масата мълчаливо си допи кафето, извади портфейла си, порови се в него и с досада сви рамене.

— Извинете, не бихте ли могли да ми развалите — обърна се той към Зорге и сложи пред него една петдоларова банкнота.

— Страхувам се, че не — Зорге извади от портфейла си подобна банкнота и я сложи до първата. — И аз имам само пет долара, нямам по-дребни...

Непознатият взе банкнотата на Зорге, погледна номера ѝ и я прибра в своя портфейл. Зорге направи същото с неговата. Нямаше съмнение, номерата почти съвпадаха. Крайните две цифри бяха последователни — седем и осем.

Русият стана от масата, остави някакви дребни пари и без да дочака келнерката, излезе от ресторанта. Преди да си тръгне, той каза тихо:

— Аз съм Лудвиг... Днес в пет зад пощата... При изхода от града, нагоре по реката... Ще вървите след мен...

Смесил се с тълпата летовници, в уреченото време Зорге се разхождаше край реката.

Той мина край една помпозна врата с каменни борчета, които приличаха на едроглави мечета, и излезе към пощата. Тя имаше стилизирана архитектура, напомняща конна пощенска станция, с конюшни в плочестия двор, псевдостаринна странноприемница и модерен ресторант с просторна остъклена веранда.

Още отдалеч Рихард забеляза Лудвиг, който вървеше срещу него. Лудвиг също го забеляза сред тълпата, веднага се обърна и енергично закрача обратно по шосето с вид на човек, който прави дневната си разходка.

Той вървеше, без да се оглежда, свърна към моста, премина отатък реката, прекоси низината и започна да се изкачва по една пътечка нагоре. Тук се разхождаха по-малко летовници. Лудвиг забави крачка, за да изчака Зорге. Тръгнаха заедно. Под краката им шумоляха ланшни кафяви листа.

— Сега здравейте! — весело извика Лудвиг и здраво стисна ръката на Зорге. — Имате сума поздравии, но най-напред за работата: кога възнамерявате да заминете?

Лудвиг говореше немски без акцент, но Рихард знаеше, че този човек, който крачеше енергично по нагорнището с него, беше от Москва.

— Паспортът е готов — отговори Зорге. — Поръчах си билет за Ванкувър. Предпочитам да пътувам през Канада. Параходът тръгва от Хамбург в събота.

Той говореше лаконично, стегнато, защото знаеше отлично, че разговорът им може да бъде неочаквано прекъснат.

— Заминавате като кореспондент, нали?

— Да... Съобщих вече за това в Центъра. Вероятно още не са получили съобщението ми. Акредитиран съм като кореспондент на „Франкфуртер цайтунг“, но ще представлявам още два, а може би и три малки вестника... Поръчах си вече визитни картички.

Зорге усмихнат извади от джоба си една визитка и я подаде на Лудвиг:

„Доктор РИХАРД ЗОРГЕ
кореспондент в Япония.

Вестници «Франкфуртер цайтунг» (Франкфурт на Майн)

«Бьорзен куриер» (Берлин)

«Амстердам ханделеблад» (Амстердам)“

— „Франкфуртер цайтунг“ е най-солидният вестник — каза Зорге. — Неофициално той се поддържа от директорите на „ИГ Фарбен“. Разпространен е сред германската интелигенция. Засега Гьобелс не се занимава с този вестник. Мисля, че всичко мина благополучно, но отказах да направя заключително посещение в министерството на пропагандата. Това би могло да предизвика допълнителна проверка на моята персона... Същото е и с встъпването ми в нацистката партия. Това ще направя в Токио, там е по-просто и главното — ще бъда по-далеч от полицейските архиви.

Зорге разказа за дейността си през последните месеци. Лудвиг изглежда беше добре информиран за работата на разузнавача — разбираше го от половин дума, а понякога даже го прекъсваше с някоя кратка фраза: „Зная... зная... Чел съм го...“

Завръщането на Зорге в Москва почти съвпадна с трагичните събития в Германия. В последния ден на януари 1933 г. пламна Райхстагът, Хитлер заграби властта и в Германия се развилия страшен терор. През май съветският разузнавач се намираше вече в този ад, където цареше фашистки произвол, преследваха комунисти, социалдемократи, профсъюзни функционери и много други демократично настроени германци, хвърляха ги в концлагери и ги подлагаха на мъчения или ги убиваха. Не може да има никакво съмнение, че в полицията се е запазило досието и на комунистическия редактор, на партийния активист Рихард Зорге, който беше участник в килското, хамбургското, спартаковското и саксонското въстание. След хитлеристкия преврат старите полицейски архиви, разбира се, са преминали в ръцете на гестапо. При тези условия дори самото завръщане на Зорге във фашистка Германия със собственото му име и презиме беше героична постъпка. Но комунистът Зорге прие този риск.

Разбира се, беше голяма дързост пристигналият от Москва комунист да се яви пред редактора на влиятелния германски вестник и да му предложи услугите си като кореспондент в чужбина. Но именно

в тази дързост Стареца виждаше успеха на операцията. Стареца беше Ян Карлович Берзин, наричан още Павел Иванович — легендарният човек, който от много години вече стоеше начело на съветското разузнаване.

Рихард ясно си спомняше как стана всичко. Берзин го въведе в кабинета си, спря се посред стаята, хвана го за раменете и като се отдръпна от него, го погледна в очите:

— Браво, Рихард, браво...! Поработи добре! Всички са доволни от теб. Но трябва да ти призная, че Китай е само началото. Ела да поговорим. — Без много приказки Берзин направо го запита: — Какво ще кажеш за действията на Хитлер?...

Ян Карлович седна зад бюрото си, а Рихард — в креслото срещу него. Берзин беше висок колкото Зорге, но по-набит в раменете, с широко лице и ниско подстригана коса. На рубашката му имаше орден „Червено знаме“, широк офицерски колан стегнато опасваше снагата му. Той постави големите си ръце върху бюрото и опря на тях брадичката си в очакване на отговора.

Рихард също беше мислил много за това. Хитлер на власт, това означаваше скорошна война и преди всичко война против Съветския съюз. Още там, в Шанхай, той рязко се нахвърляше срещу онези, които приемаха фашизма като нещо временно, преходно. Зорге отлично се ориентираше в политическата обстановка в Германия. Той задълбочено анализираше положението и стигаше до извода, че по-нататъшните събития могат да доведат до обединяване на международната реакция и преди всичко в самата Германия, в Япония и Италия... Идването на Хитлер на власт потвърждава направения извод. Сега може да се очаква, че силите на фашизма безспорно се готвят за широко настъпление против демокрацията...

Рихард отговори на Берзин:

— Мисля, че сега фашизмът несъмнено печели известни позиции в света. Познавам обстановката в Япония, Германия и Италия... Фашизмът засилва влиянието си и това до голяма степен увеличава заплахата от война срещу Съветския съюз.

Ян Карлович се съгласи със Зорге.

— А това значи — добави Берзин, — че ние трябва да знаем планове на вероятните си противници, да проникваме в техните организации... Това е нашият принос в защитата на страната. Да знаеш

какво мисли противникът — значи да провалиш агресивните му планове или във всеки случай да ги изпревариш... Главното е да се отклони заплахата от война. Така ли е?

— Точно така! — възкликна Зорге. — И аз бих ви помолил, Ян Карлович, да изпратите мене за изпълнението на тази задача. Имам някои съображения в защита на собствената си кандидатура.

Насае Зорге наричаше Берзин с истинското му име.

— Именно за това те повикахме от Китай — каза Берзин. — Да помислим заедно...

Много пъти още те се срещаха в кабинета на Берзин. Като на шахматна дъска двамата пробваха различни варианти, отхвърляха ги, отново се връщаха към тях и постепенно се оформяше планът, който получи названието „операция Рамзай“ — дума, в която се включваха инициалите на Рихард Зорге.

Разбира се, размишляваха те, Зорге трябва да е бил добре познат на старата немска полиция. В полицейските архиви вероятно има подробна справка за неговата работа. Би трябвало да се очаква, че това обстоятелство вещае неизбежен провал. Но, от друга страна, на хитлеристите едва ли им е до архивите сега, нямат време — те току-що започват да си създават апарат за контраразузнаване, държавна тайна полиция. Точно това обстоятелство трябва да се използва. След година, дори след половин година ще бъде вече късно — държавният апарат на политическото разузнаване ще бъде стабилизирал и ще започне да действа. В бъркотията, предизвикана от разрушаването на стария апарат и разместването на хората, няма да бъде толкова трудно да се проникне в главната квартира на противника. А времето не чакаше. Завземането на властта от Хитлер все повече усложняваше обстановката. Далеч преди подпалването на Райхстага нацистите крояха планове за разбойнически поход против съветската страна.

Веднъж по време на разговора си с Рихард Ян Карлович се приближи до библиотеката, взе една книга с кафяви корици и я запрелиства. Това беше книгата на Хитлер „Майн кампф“. Берзин намери нужния му пасаж и го прочете:

„Ние преминаваме към политиката на завоюване на нови земи в Европа. А щом са нужни нови територии в Европа, общо взето, това може да се постигне само за сметка на Русия. Всички предпоставки за това са на зряло.“

Ян Карлович хвърли книгата на бюрото.

— Виждаш ли за какво си точат зъбите! — каза той. — Историята няма да ни прости, ако изтървем времето. Струва ми се, че ние решаваме правилно: през Германия да проникнем в Япония и там да получаваме информация за агресивните планове на фашистка Германия. Именно там!

След това, като удряше по навик с единия си юмрук дланта на другата ръка, Берзин се спря пред Рихард и добави:

— В нашата работа пресметливостта, най-дръзката смелост и трезвият риск трябва да бъдат съчетавани с най-голяма предпазливост. Това е нашата диалектика!... Разбираш ли?

Да, Рихард разбираше този човек, когото уважаваше, обичаше и считаше за свой учител. Той се прекланяше пред Ян Карлович, представителя на по-старшето поколение революционери в Русия.

Ян Берзин, човек с младежко лице и неспокоен характер, имаше голям житейски и революционен опит. Бит с казашки шомполи, три пъти раняван в бой с жандармите, осъден на смърт, а после на доживотна каторга, Петер Кюзис още на шестнадесет години побеля напълно. Когато избяга от далечна Якутия и скришом, посред нощ, се добра до къщи, майка му не можа да го познае. Той се усмихна:

— Така и трябва да бъде... Сега аз съм Берзин, Ян Берзин, а Петрик вече не съществува. Той е изчезнал безследно някъде в Сибир, сред тайгата... Знаеш ли, мамо, аз взех името на баща си. И никога няма да го посрамя, никога!...

Ян остана завинаги верен на тази клетва. През февруари, през юлските дни на седемнадесета година, през Октомврийската революция Ян Берзин бе на своя революционен пост. Сражава се срещу юнкерите, участва във въоръженото въстание в Петроград, после в Латвия...

Берзин бе разказал всичко това на Зорге между другото.

— От това са ми побелели косите! Полицейските кучета и тайните агенти ме научиха на ум и разум. Шест години съм се учил в училище и почти още толкова съм прекарал по затворите. Добре, че успях да съкратя това учение — избягах от каторгата...

Когато Зорге и Берзин се изморяха, Ян Карлович предлагаше да изиграят една партия шах, за да си „избистрят мозъците“. Пиеха гъст, силен чай и отново се залавяха да размишляват гласно за предстоящата

„операция Рамзай“, и отново, сякаш между другото, Ян Карлович говореше за характера и целите на съветските разузнавачи.

Рихард си спомни една фраза, която Берзин беше подхвърлил в разгара на шахматната партия:

— Знаеш ли, Рихард, какво ще ти кажа? Човек трябва винаги да бъде нащрек, а в лицето на противника си да вижда не глупав и ограничен човек, а хитър и умен враг. И да го побеждава с мъжество, дързост, находчивост и остър ум... Извинявай за сентенциите, но ето, виж — ти пристигах в Берлин...

И отново шахът е изоставен, а чаят, забравен на масата, изстива. Планът на операцията е вече оформен, трябва само да се доуточнят подробностите — защото всяка подробност може да бъде причина за поражение или неуспех.

— В нашата работа, в съветското разузнаване, човек трябва да носи горещо сърце на патриот, студен разум и железни нерви — казваше Берзин. — Ние сме хора на високия дълг и със своя труд трябва да направим всичко, за да предотвратим войната и по-специално войната между Япония и Съветския съюз. Това е основната задача на твоята група. Но, разбира се, ти трябва да знаеш и плановете на нашите врагове в Германия... Това е трудно, дяволски трудно, но трябва да се направи, Рихард. Разбираш ли ме?

Берзин имаше този навик — да пита разбрал ли го е неговият събеседник, сътрудник или съмишленик.

Когато идеята на „операция Рамзай“ беше изяснена, започнаха да обмислят тактическата и организационната страна на работата. Преди всичко Зорге трябва да се установи не в Германия, а в Токио, но да проникне там през Германия. Да бие на два фронта. Да се прикрива с нацистка фразеология, да спечели доверието им. За тази цел Зорге трябва да използва старите си връзки с деловите кръгове, връзките, които бе установил в Китай. Как да се направи това практически? Берзин се осланя на самия Зорге — той има похват, навик, най-последно интуиция на опитен разузнавач.

Би било най-добре, ако Зорге има възможност да замине за Япония като кореспондент на някой солиден германски вестник. Ян Карлович се съгласи със Зорге, който предложи да използват „Франкфуртер цайтунг“. Там той все още имал някакви връзки. Така и решиха. Берзин помоли Рихард непрекъснато да го осведомява за хода

на работата. Връзката ще бъде обикновената, но ако се наложи — чрез специален човек.

На сбогуване началникът на разузнаването извади от касата си две американски банкноти от по пет долара и подаде едната на Зорге.

— Другата ще получиш в размяна, когато пристигне нашият човек. Можеш да му се доверяваш като на мен. Бъди сигурен, че аз съм изпратил доверен човек.

И ето вече трети месец, откакто Зорге е напуснал Москва. Берзин беше изпратил своята връзка и Рихард му разказваше сега какво е успял да направи през това време.

Те се изкачваха все по-високо по полегатата пътечка и излязоха на северната страна на обраслия с гъста гора хълм. Изглежда слънцето рядко надникваше тук, защото пътечката беше покрита с тъмнозелен мъх. Хора нямаше. Двамата седнаха на една уединена, грубо скована от пръти скамейка над стръмния бряг на реката.

— Докладвайте на Стареца — продължаваше Зорге, — че успях да получа препоръчително писмо до германския посланик в Токио Херберт фон Дирксен. Написа го директорът на химическия концерн „ИГ Фарбен“ от Лудвигсхафен. Той е далечен роднина на посланика фон Дирксен и негов покровител. В Китай направих някои търговски услуги на химическия концерн, когато изучавах банковото дело в Шанхай. Директорът се обади по телефона и в редакцията. След това пред мен се отвориха много врати...

Редактор на „Франкфуртер цайтунг“ все още бил един либерално настроен човек, когото нацистите не успели да сменят. Той посрещнал учтиво Зорге, разпитал го за Китай, изслушал внимателно желанието му да се заеме с кореспондентска работа и без много колебания му предложил да сътрудничи на вестника.

— Аз вече съм чувал за вас, господин докторе! Редакцията на „Франкфуртер цайтунг“ ще се радва да ѝ бъдете сътрудник. За вас са ми говорили някои твърде почтени хора. Други препоръки не са необходими... И представете си, вие идвате тъкмо навреме — нашият токийски кореспондент възнамерява да се върне в Европа. Мястото му остава вакантно...

Сега на Рихард Зорге предстояло да преодолее още едно сериозно препятствие — амтслайтера — специален пълномощник на нацистката партия в редакцията на вестника. Такива представители се

бяха появили във всички германски учреждения след Хитлеровия преврат. Без тях никой не смееше да направи крачка; те решаваха и въпросите за благонадеждността на заминаващите в чужбина.

Зорге се явил при амтслайтера следобед. Зад бюрото седял възпълничък млад човек със заоблен гръб и издадена челюст. Дълбоките белези, от които било насечено лицето му — следи от многобройни студентски дуели, — му придавали свиреп израз. Било топло и амтслайтерът седял с разкопчана есесовска куртка.

Още от вратата Зорге извикал „хайл Хитлер!“ и изпънал ръка за фашистки поздрав. След това без заобикалки преминал към делови разговор.

— Казвам се Зорге — започнал той и се отпуснал в креслото. — Заради калпавия режим на Ваймарската република осем години прекарах зад границите на фатерланда. Сега се завърнах и искам да служа на фюрера и на възродения от него райх. Предлагат ми да замина за Япония като кореспондент на вестника. Нужен ми е съвет: как да постъпя.

Зорге бил усвоил добре елементарната терминология на хитлеристите, техните примитивни идеи и лозунги и без особен труд успял да се представи в разговора за убеден нацист, който желае да служи на фюрера. Само след един час двамата с амтслайтера били вече на „ти“, а вечерта, седнали в „Кайзерхоф“, любимо място на франкфуртските нацисти, пиели ракия и бира, удряли с халби по масата, пеели песни и псували евреите и комунистите.

Амтслайтерът бил още трезв, макар че движенията му ставали все по-неуверени. Той казал на Зорге:

— Ти, братле, не се тревожи... Човек може да служи на фюрера навсякъде. В Япония също трябва да имаме сигурни хора... Я по-добре да пийнем!... Цум вол!

След около три седмици всички документи били оформени и амтслайтерът обещал на Зорге преди заминаването да му уреди среща с Гьобелс — така постъпвали всички акредитирани кореспонденти, преди да заминат за чужбина. Рихард благодарил на новия си приятел, но взел решение да избегне аудиенцията.

— Това е всичко — завърши разказа си Зорге. — Предайте на другарите, и преди всичко на Стареца, моите най-горещи поздрави.

Кажете му, че ще стоя на поста си докрай... Нека да изпращат по-бързо хората и преди всичко радист.

— Ще предам непременно — отвърна Лудвиг. — От Центъра ме помолиха да ви съобщя: поддържайте засега връзка чрез Шанхай. Хората ще пристигнат след вас. Ще бъде даден сигнал веднага след пристигането ви в Токио... Павел Иванович ме помоли още веднъж да ви напомня, че Центърът се интересува от следната информация: първо, каква е политиката на Япония по отношение на Съветския съюз след завземането на Манджурия; второ... — Лудвиг изброяваше един след друг въпросите, по които Центърът очакваше съобщения от Зорге.

Окупирането на Манджурия даде възможност на японската армия да се придвижи към далекоизточните граници на Съветския съюз и Монголската република. Това изменяше рязко политическата обстановка в Далечния изток и засилваше заплахата от война. При тези условия за страната беше жизненоважно да се знае как ще действа сега Квантунската армия, с какви сили разполага и изобщо какви сухопътни, морски и военновъздушни сили може да хвърли Япония срещу Съветския съюз. Трябваше да се знае също какъв е изобщо военният потенциал на страната, в която агресивно настроените генерали така упорито се стремят към власт.

Това бяха военнотехнически и икономически проблеми, от които се интересуваха разузнавателният Център, но той се интересуваха и от политически проблеми. Много неща в международната обстановка ще зависят от това, как ще се развият отношенията между Япония и Германия, след като Хитлер бе завзел властта. Отношенията между тези две страни, най-вероятни противници на Съветския съюз, могат да служат като чувствителен барометър на агресивните им намерения.

Лудвиг сбито изброи въпросите, които интересуваха ръководството на Центъра.

В света ясно се очертаваха две огнища на война — на Запад и на Изток. На Рихард Зорге и на неговите хора предстоеше да влязат в двубой с надвисналата над света война, да осигурят безопасността на съветската държава.

— Да повтора ли задачата? — запита Лудвиг.

— Няма нужда — възрази Зорге, — мога да разчитам на паметта си. Освен това ние сме обсъждали тези проблеми в Москва.

Разузнавачите се върнаха по различни пътища — Зорге по горските пътечки се изкачи към горната част на града и скоро беше в пансиона, а пратеникът от Центъра излезе на шосето и се смеси с тълпата празнично облечени летовници. Уговориха се да се срещнат на другия ден: Лудвиг трябваше да предаде на Рихард свързочна техника.

През нощта времето се развали, а на сутринта заръмя ситен топъл дъжд. Зорге и Лудвиг се срещнаха в градинката при паметника на Карл IV. Сякаш приведен, той стоеше под дъжда в каменната си мантия с каменните атрибути на отдавна изчезналата си власт. Рихард помоли за огънче, запали и се отдалечи, стиснал в ръката си полученото пакетче. Нищо повече не си казаха — пратеникът от Москва и разузнавачът, който заминаваше за Япония.

Като се прибра, Рихард разтвори полученото пакетче. В него имаше няколко брошки, гердан, гривничка... Всичко, като че ли купено от щанд за сувенири и бижутерия. Освен това — един използван билет за Парижката опера без контрола, една половинка от малка любителска фотография, една германска книжна марка с откъснат номер и още няколко дреболии...

След два дни Рихард щеше да замине за Мюнхен, да се види с по-големия си брат. Влакът тръгваше късно вечерта и Рихард излезе да се разходи из града. Привличаше го една улица, чието название беше научил от майка си едва при последното си пристигане в Хамбург.

Майка му, Нина Семьоновна, украинка, свързала съдбата си с бащата на Рихард, беше нещо като пазителка на семейните реликви, предания и легенди за родословието на семейство Зорге. Когато отношенията между родителите на Рихард още не бяха помрачени от житейски разногласия, които имаха може би и политически оттенък, Нина Семьоновна Зорге, по баща Кобелева, се беше сприятелила чрез писма с брата на Рихардовия дядо — Фридрих Зорге, съратник на Маркс, макар и никога да не беше се срещала с него.

В своите писма до снаха си старецът всеки път разказваше за някакъв епизод от своя живот, за своите срещи и възгледи. Постепенно, със задълбочаването на тяхната дружба, Фридрих Зорге отделяше в писмата си все повече място за миналото, за преживяното. Той цитираше извадки от своята кореспонденция с Маркс и Енгелс, с които беше дружил, които дълбоко уважаваше и чиито възгледи споделяше. С Енгелс го свързваше още нещо — и двамата бяха

участници в Баденското въстание, свързваше ги бойна дружба в революцията, обхванала всички европейски страни.

Дядото на Рихард беше умрял в Америка преди четвърт век; отдавна не беше между живите и баща му, но майка му грижливо пазеше в една гравирана касетка скъпите за нея писма. Между тези писма имаше и едно от Маркс, написано до стария Зорге от Карлсбад. Върху избелелия плик беше написан обратният адрес. И сега Рихард изпита желание да намери къщата, в която някога бе живял великият приятел на неговия дядо.

Той излезе от пансиона, премина отгатък реката и по другия бряг се изкачи до горната част на града.

Погълнат от мисли за миналото, Зорге крачеше из града. Това не бяха спомени. Рихард изобщо не познаваше дядо си, но изпитваше към него дълбоко благоговение като човек, който отдава дължимото на един напуснал вече живота свой съмишленик и съратник. Някак особено осезателно Рихард се почувствува наследник на идеите на дядо си. За това много бе допринесла майка му. В семейството тя беше нещо като брънка, която свързваше две поколения — поколенията на Фридрих и на Рихард Зорге.

Фридрих Зорге и неговите другари, станали пълноправни американци, никога не скъсали връзките си с Германия. Една от тези връзки била и кореспонденцията на Зорге с Маркс и Енгелс. Тя продължила десетки години и Фридрих Зорге, който цял живот пазил скъпите за него писма, ги публикувал малко преди смъртта си.

Рихард ги бе чел в издания на немски и на руски с предговор от Ленин, но още преди това много неща за тях му бе разказвала майка му. И още едно писмо си спомни Рихард... В семейството на Фридрих Зорге не всичко било благополучно; тревожела го съдбата на сина му. Адолф растял и се развивал като типичен американски млад бизнесмен, който не желае да има нищо общо с идеите на баща си, с идеите на хората, участвували в революцията, в борбата на Севера с Юга. В семейството назрявал конфликт. Почти в края на миналия век дядо му пише за своите огорчения на Енгелс, пише, че синът му работи като инженер и възнамерява да замине за Европа.

Рихард неволно се усмихна, като си спомни за този епизод. Как се сменят ролите. Дядо му е бил огорчен и тежко е преживял това, че американският живот развратил сина му: превърнал го в бизнесмен, в

човек, който стои далеч от революцията. Но Рихард помни и друго — огорченията на своя баща, който се стремеше да направи от него предприемач търговец. А той стана революционер като дядо си и майка му беше на негова страна...

Вгълбен в тези мисли, Рихард бавно крачеше из града, търсейки улицата, която му трябваше. Той я намери, намери и къщата, в която бе живял Маркс — висока, с колони, с каменни мансарди и сводести прозорци. Тук и сега беше пансион. Рихард мина покрай входа и се върна обратно. Изведнъж той си помисли: „Защо ли ми е всичко това? Защо съм тръгнал да търся тази къща? Наивен романтик?...“ И сам си отговори: „Да, романтик!... Пазител на революционните традиции!“

Зорге се гордееше с дядо си и с неговата дружба с хората, определили и собствения му мироглед. До този мироглед той не стигна изведнъж. В борбата между бащата и дядото за Рихард Зорге можеше да победи предприемачът, бизнесменът. Но на това попречиха много неща и преди всичко животът, войната, революцията, задочното приятелство на Рихард с дядо му през десетилетията...

С топло чувство Рихард си помисли за майка си — той непременно ще я навести в Хамбург. Иначе кога ли биха се видели?

Погледна часовника си: имаше достатъчно време, но все пак трябваше да тръгва за гарата...

А след един месец, на 6-ти септември 1933 г., Рихард Зорге пристигна с кораб в Йокохама. Леко накуцвайки, той слезе на брега сред многогласния шум на пристанището.

Ето я най-сетне Япония...

---

[1] Хенлайн — агент на Хитлер, ръководител на нацистката партия в Судетската област на Чехословакия. ↑

„РАМЗАЙ“ ИЗЛИЗА НА ПРЕДНАТА ЛИНИЯ

Първите месеци след пристигането си в Токио Рихард Зорге живя в „Сан“, един хотел от средна ръка, който не можеше, разбира се, да се мери с „Империял“, но имаше репутацията на съвсем солидно заведение. Този хотел с теснички, в японски стил стаи беше разположен встрани от шумната улица Гинза и същевременно не толкова далеч от нея, че обитателите му да се чувствуват откъснати от градския център.

В партера до просторното фоайе беше хотелиерната с неизменните ѝ атрибути: табло за ключовете с вдълбани като на рулетка номера, тежки тефтери за записване на пристигащите, цяла колекция от телефони върху полирана поставка. Наоколо се въртяха услужливи хопове с твърди фуражки и сърмени ширити; те моментално предугаждаха и изпълняваха всяко желание на клиентите. Тук имаше и един постоянен посетител — човек с неопределена външност и възраст. Сутрин, когато Зорге слизаше и отиваше в хотелиерната, за да остави ключа си, този човек или тихо си говореше с хотелиера, или съсредоточено прелистваше книгата за посетителите. Той се покланяше вежливо на Зорге и после, без да се опитва да се крие, неотстъпно го следваше навсякъде. По цели часове той чакаше Рихард пред вратите на германското посолство, пред ресторанта или пред нощния клуб, където Зорге се отбиваше, после го придружаваше до хотела и изчезваше едва късно през нощта, за да бъде рано сутринта отново на поста си.

Беше един „ину“ — „копой“, полицейски осведомител, каквито се изпращаха след всеки чужденец или подозрителен японец. Винаги мълчалив и вежлив, той ходеше като сянка след Зорге, в нищо не се намесваше, нищо не питаше. Само запомняше какво прави и къде ходи следеният от него. Беше необяснимо как този човек, изостанал някъде сред градската тълпа, след половин час отново заставаше зад Рихард, току-що слязъл от таксито в другия край на многомилionenния град.

Понякога този зле облечен човек биваше сменяван от друг — млад и разпуснат, а понякога след журналиста крачеше жена с дете на гърба. Появиха се и някакви други хора, които се навъртаха наоколо с безразличен вид. В стаята си Зорге откриваше следи от трескав обиск — някой ровеше в куфара му, без да се погрижи да остави вещите на същите им места. Под диска на телефона Рихард откри един микроскопичен микрофон за подслушване на разговорите му...

Такава беше системата на тоталния шпионаж — надзор над всички подозрителни лица. А за подозрителен се считаше всеки пристигнал в Япония.

Веднъж през зимата, когато времето беше студено, кишаво и пронизващият вятър мятеше по земята мокър сняг, примесен с дъжд, Рихард съжали безмълвния си спътник. Една весела компания журналисти, между които и Зорге, беше тръгнала към „Райнголд“ — германска кръчмичка на Гинза. Зорге вече се беше запознал с много кореспонденти, със сътрудниците на посолството и с някои членове на германската колония, която в ония години наброяваше повече от две хиляди души. На драго сърце те посвещаваха новия журналист в живота на Токио. Водеха го вечер по чайните и по малките японски кръчми. Но често предпочитаха германските заведения, където човек можеше да яде кренвирши със зеле, да пие баварска бира, като се чука с глинените канчета и вика „хох“, да бъбри непринудено, каквото му хрумне.

Смрачаваше се вече, когато кривнаха в една малка уличка с окачени нагъсто фенерчета, множество светещи фирми и припламващи йероглифи. Сякаш стените на улицата фосфоресцираха сред гъстата пелена на падащия сняг. Зорге поизостана от компанията и закрачи с агента.

— Как се казваш? — запита той.

— Хирано.

— Слушай, Хирано, на тебе май ти е много студено — Зорге хвърли поглед към смачканите му обувки, тъничкото палтенце и откритата глава. — Хайде да направим така: аз няма да изляза от „Райнголд“ по-рано от десет часа. Обещавам ти. Иди да се посгрееш, да изпиеш едно саке или да си свършиш някоя работа... Дръж! — Рихард пхна в ръката на агента няколко дребни монети.

Хирано се повъртя нерешително пред изпъкналата врата, която имаше форма на голяма бъчва, после прекоси улицата и хлътна в една кръчмичка, пред която висеше като лампа смешно чучело на риба с черен цилиндър на главата. На горния праг беше закрепено едно снопче трева, сплетена в здрава плитка, и една узряла оранжева мандарина, за да отпъждат злите духове — такъв беше новогодишният обичай. Хирано пипна талисмана — нека той го пази от неприятности. Полицейският агент не беше сигурен, че този европеец със стремителни вежди няма да го излъже... Но тъй не му се искаше да стърчи на студения дъжд...

„Татко Кетел“, както наричаха съдържателя на кръчмичката, беше германски военнопленник, останал в Япония след Първата световна война. Отначало той все още се стремеше да се върне в своя „фатерланд“, но после се ожени за хазяйката си и отвори собствен бар; народиха му се деца и вече престана да мисли за връщане в Германия. Но татко Кетел се считаше за патриот — в кръчмичката му всичко беше немско, като се почне с фирмата „Райнголд“ и винената бъчва пред фасадата и се свърши с пищните макленбургски полички и разноцветни престилки, с които татко Кетел беше издокарал келнерките си японки. Германците се събираха най-често тук и Зорге не за пръв път идваше при Кетел.

Времето минаваше бързо и весело. Рихард разказваше смешни истории, спомени за Китай, където бе живял до преди една година. Някой каза, че наскоро от Китай пристигнал и подполковник От. Дали Рихард не го познава? Подполковник От? Не, не е чувал. Малко ли съветници е имал Чан Каиши... Зорге отговори нещо, без да даде вид, че проявява интерес към подполковника, но си помисли: не е ли това същият От, за когото беше слушал в Мукден? Разузнавач и протеже на генерал Зект. Интересно!

Когато се наканиха да си тръгват, Зорге погледна часовника си и вдигна ръка:

— Господа, почакайте! Не ме оставяйте сам. Не мога да напусна добрия Кетел преди десет часа. Обещах да изчакам тук до десет моя агент. Той ходи по петите ми, сякаш съм най-опасен шпионин! Трябва да удържа на думата си. Татко Кетел, дай още по една чашка за моя сметка!...

Излязоха от „Райнголд“ късно, отбиха се после във „Фледермаус“ — „Прилепът“, също германско ресторантче, но от малко по-ниска категория. Там, край дървените маси, изтъркани до бяло, бяха насядали пийналите постоянни посетители и разговаряха с келнерките, които едва се виждаха през синкавия тютюнев дим.

Агентът Хирано посрещна Зорге пред вратата на „Райнголд“, въздъхна облекчено и вече не се отдели от него. И все пак тази нощ Рихард Зорге изпрати до Центъра едно от първите си донесения. Той писа:

„Вече не се страхувам от постоянния надзор и различните форми на наблюдение. Смятам, че познавам поотделно всеки агент и методите, с които си служи. Струва ми се, че вече почнах да ги водя за носа...“

Рихард съобщаваше за първите си крачки, за деловите си срещи, за настаняването на хората, тревожеше се, че не може да установи сигурна връзка с „Висбаден“.

Непрекъснато следен, Рихард не бързаше да действа, оглеждаше се, ориентираше се в обстановката. „Бързай бавно...“ — помнеше той съвета на Бер-зин. Но все пак не стоеше със скръстени ръце. И колкото и странно да изглежда, именно това тотално следене, което тъй широко се използваше в Япония, до известна степен улесняваше конспиративната работа на Зорге. Той си направи един твърде важен извод: кемпейтай — японското контраразузнаване — следи безогледно всички, разпилява се, пръска сили и пуска агенти не защото подозира някого, а просто защото такъв е редът. Значи на тоталния шпионаж той трябва да противопостави строго индивидуална, много стегната и предпазлива работа, за да не попадне ненадейно в мрежата, поставена не специално за него, а просто тъй, за всеки случай.

През първите месеци Рихард „си създаваше име“ — той много пишеше за „Франкфуртер цайтунг“, за популярните илюстрирани списания, умело установяваше връзки сред дипломатите, сред деловите кръгове, сред политици, артисти и военни чиновници... И само с един човек Рихард не можеше да се сближи, макар да знаеше

отлично, че той е тук и дори мимоходом го беше срещал в Дома на печата, в западната част на Гннза, където много кореспонденти имаха свои работни кабинети. Това беше френският журналист Бранко Вукелич, пристигнал в Токио половин година преди Зорге. Вукелич беше уведомен, че трябва да работи под ръководството на „Рамзай“, но не знаеше кой е той. И двамата търпеливо чакаха обстановката да им позволи да се срещнат. Сигнал трябваше да даде Зорге. Разузнавачът придаваше особено голямо значение на срещата си със своя помощник Вукелич и не искаше да допусне и най-малък риск.

Интелигентният, блестящо образован Бранко Вукелич, по националност сърбин, беше токийски представител на френската телеграфна агенция „Хавас“ и освен това сътрудничеса на парижкото списание „Ви“ и на белградския вестник „Политика“. Младолик, с фини черти, с прекрасна осанка, с малко вирната глава, той минаваше за един от най-способните кореспонденти в Токио. Нямаше и тридесет години, когато пристигна в Токио, изпратен от Центъра, за да подготви базата на нелегалната организация. Син на запасен сръбски офицер, Бранко Вукелич учеше в Загребския университет, когато в страната избухна освободителното движение за независимо Хърватско. Като член на една марксистка група двадесет и две годишният студент Бранко Вукелич се отдаде изцяло на революционна работа: участвуваше в демонстрации, пишеше позиви, разпространяваше нелегални вестници, говореше на митинги и, естествено, беше един от първите, озовали се в затвора, когато в страната започнаха арести. Но против него нямаше конкретни улики и скоро беше освободен. Ала оставането му повече в Хърватско беше рисковано и при първата възможност Бранко замина за Париж. Занизаха се години на емиграция, скитане и търсене на препитание, но въпреки всички жизнени несгоди Бранко не напусна Сорбоната, където учеше в юридическия факултет. Съзнателно се отказа от любимата си архитектура и предпочете юриспруденцията. Тогава Бранко още не беше се освободил от младежката си илюзия, че спазването даже на буржоазната законност ще помогне на хората да залазят човешкото си достойнство, елементарната свобода и правото да живеят според собствените си убеждения. Страстен, експанзивен, подчиняващ се на първия порив на душата си, постепенно с годините той все по-ясно разбираше, че в заобикалящия го сложен свят, изграден върху гнетяща

несправедливост, не всички неща са такива, каквито са изглеждали в младежките му мечти. Все по-често той си мислеше за страната, в която съществуваше друг ред, където хората живееха по други закони. Отхвърлили старото, те създаваха ново общество. Младият сърбин Бранко Вукелич се прекланяше пред страната, която се наричаше Съветски съюз.

Бранко почна да опитва силите си в журналистиката и литературата. Познаването на чужди езици помагаше за успехите му. Понякога той отскачаше в други страни и веднъж се озова в Дания, откъдето не се върна вече сам в Париж. Беше обикнал датчанката Едит, девойка спортистка, с която се бе запознал в Копенхаген, в спортното дружество на социалдемократическата партия. Едит беше преподавателка по спортни дисциплини в някакъв колеж, отлично играеше тенис и Бранко Вукелич беше покорен още след първата си среща с нея на един тенис корт. Бранко сам играеше добре тенис, но беше поразен от грациозната гъвкавост и красотата на движенията в играта на Едит. Датчанката Едит беше мила и приличаше на Андерсеновата бронзова Русалчица, която стоеше върху камъните на морското пристанище. Точно това и каза Бранко, когато се разхождаха по крайбрежната улица след тенис. Една седмица по-късно те станаха мъж и жена, и възторженият Бранко се чувствуваше най-щастливият човек на света.

Някъде тук, в Скандинавия, в ония години работеше и Зорге, но Рихард и Бранко тогава не се познаваха...

Бранко и Едит Вукелич с петгодишния си син пристигнаха в Токио половин година преди да се появи Зорге. Настаниха се в една къща на улица Санай-тъо, близо до университета Уасада, в един от аристократичните квартали на града. Обзаведената им с вкус квартира беше предмет на възхищение от страна на всички, които макар и веднъж са идвали тук на приятелски журналистически срещи.

Бранко Вукелич търпеливо очакваше кога между гостите му ще се появи човек с конспиративното име „Рамзай“, който отдавна вече трябваше да бъде в Токио, както предполагаше Вукелич. През изтеклите месеци той беше успял да извърши някои неща около създаването на ядрото на бъдещата нелегална организация — бяха пристигнали радистите Бернхард и Ерна, от Лос Анжелос беше дошъл художникът Мияги, установени бяха връзки с чуждестранни

кореспонденти, но ръководителят все още го нямаше — „Рамзай“ не се обаждаше. Вукелич чакаше търпеливо.

Служебните помещения на токийските кореспонденти се намираха в една многоетажна сива сграда с широки прозорци. Тази сграда се наричаше „лагер на печата“, а често на шега и „преспапие“, вероятно защото над входа и висеше една лята бронзова плоча, която наистина приличаше малко на попивателна преса. Бюрото на Зорге беше на третия етаж и прозорецът му гледаше към западната част на Гинза. Агенция „Хавас“ заемаше едно помещение на по-горния етаж. Веднъж Зорге се сблъска лице с лице с Вукелич на стълбището до асансьора. Зорге се наведе, сякаш за да вдигне нещо.

— Извинете, изтървахте нещо — каза той, подавайки на Вукелич някаква хартийка.

Това беше неочаквано — да чуе паролата от човек, с когото толкова често се е срещал тук и когото познаваше като нацистки журналист. Но нито един мускул не трепна по лицето на Бранко.

— Благодаря ви — отговори той. — Това е един стар билет от Парижката опера. Сега той е само спомен...

Асансьорът дойде и двамата влязоха.

— Трябва да се срещнем — тихо каза Зорге.

— Отдавна чакам — усмихна се Вукелич. — Искате ли в събота? Вкъщи ще се събере една компания журналисти, така е най-удобно.

— Съгласен съм.

Зорге излезе, като махна приветливо с ръка.

В събота в квартирата на Вукелич се събраха около двадесет души почти само мъже. Бранко покани по телефона гейши. Те пристигнаха веднага, като пожарна команда... Появата им беше посрещната с весел шум. Гейшите влязоха почтително, изящно облечени, като държаха в ръцете си самисени^[1]. Те събуха в антрето дзорите си и влязоха в гостната по чорапи. По японски обичай всички гости на Вукелич се бяха събули по чорапи и оставили обувките си пред входа.

Бранко Вукелич беше устроил вечер по японски маниер. Всички бяха насядали пред ниски масички, върху възглавнички, с подвити под себе си крака. Гейшите внесоха атмосфера на непринудено веселие. Те насядаха между гостите като стопанки и се заловиха да ги черпят, наливаха им саке, поднасяха кибрит, щом видеха някой да вади цигара.

Те поддържаха разговора, пееха, когато ги помолеха, и свиреха със самисените. С идването им гостната стана тъй ярка, сякаш в нея бяха долетели рояк тропически пеперуди.

След вечерята, за да пораздвижат изтръпналите си крака, гостите минаха в пушалнята. Тук обстановката вече беше европейска. И те насядаха в удобните кресла, запушиха, пиха кафе... Лакеите разнасяха напитки, а гейшите им помагаша. Минавайки от една група към друга, Бранко Вукелич стигна до Зорге.

— Елате да ви покажа жилището и лабораторията си — каза той, като го побутна по лакътя. — Вие, доколкото знам, също сте любител на фотографията...

Те преминаха в отдалечената част на къщата. Бранко запали лампата и поведе Рихард към една малка затъмнена стая, до половината облицована с дървена ламперия. На масичката имаше увеличител, а до него всичко за промиване на ленти, по стените — леки шкафчета и етажерки. Това беше фотолюбителска лаборатория, направена умело, удобно и може би само прекалено масивната брава на плътната врата нарушаваше лекия стил, в който беше замислена лабораторията.

— Тук можем да поговорим няколко минути — каза Бранко, като заключи вратата зад себе си. — Преди всичко, здравейте най-после! — той подаде ръка на Зорге. Ръката му беше корава, силна. Зорге обичаше хора с такива силни ръце. Този интелигентен френски кореспондент предизвикваше у Рихард приятелско разположение. — Тук си уредих фотолаборатория — продължаваше Бранко. — Тук инсталирах засега и радиостанцията. Радистите пристигнаха, но пробните сеанси не дават сигурна връзка с „Висбаден“. Изглежда мощността е недостатъчна. Ще трябва да дублираме през Шанхай.

Вукелич отмести масичката, отвори една невидима вратичка в ламперията и измъкна куфарчето радиостанция. Зорге приседна, хвърли бегъл поглед към апарата, отвори капака и каза:

— Радиостанцията ще трябва да се смени. И не ви препоръчвам да я държите тук, опасно е... А с хората какво става? Пристигна ли Джо?

Ставаше дума за художника Йотоку Мияги, когото очакваха от Лос Анжелос.

— Джо е в Токио, но не съм се свързал с него, чаках вас — отговори Вукелич.

— Тогава свържете се, аз също трябва да се срещна с него... И още нещо: в редакцията на „Асахи“ работи журналистът Ходзуми Одзаки. Съобщете му, че Александър Джонсън, неговият китайски познат, би желал да поговори с него. Изпратете при него сигурен човек и, разбира се, само японец. Вие се дръжете настрана... Но, време е...

Никой не забеляза отсъствието им. Те се върнаха в пушалнята през различни врати. Зорге държеше в ръка чаша коняк и се преструваше, че е пил много, беше разговорлив, остроумен, шеговит.

Вечерта мина прекрасно.

След няколко дни в един рекламен токийски вестник се появи малко обявление: колекционер, любител на японски антики, търси да купи „укийое“ — традиционни гравюри от стари японски майстори. Скоро издателят на рекламния, вестник позвъни по телефона на Бранко Вукелич. Един японски художник прочел обявлението и предлага прекрасни „укийое“.

На другия ден журналистът Вукелич и японският художник Йотоку Мияги се срещнаха в редакцията на „Джепънийз адвъртайзър“.

Художникът, нисък японец с тясно, нервно лице, нареди пред Вукелич цяла серия прекрасни „укийое“. Те дълго обсъждаха качествата на всяка гравюра, възхищаваха се на изящните линии, на изразителния рисунък, спореха за качеството на хартията — Мияги предпочиташе японската „хоошо“; тя е нежна; без студен гланц и с мекия си матов цвят прилича на прясно навалял сняг. На тази хартия се пишат дневници, завещания или се правят отпечатыци от старинни гравюри.

Вукелич избра няколко гравюри и помоли художника да му позвъни в агенцията — щял да си помисли. Те незабелязано си размениха половинките на книжната йена — сега всичко беше на мястото си — разкъсаната йена потвърждаваше, че художникът Мияги е именно „Джо“, когото чакаха в Токио.

Скоро Вукелич го представи на доктор Зорге.

Мияги беше роден и отрасъл на юг — на остров Окинава, „сред топли дъждове и мандарини“, както сам обичаше да казва. Но освен топли дъждове там цареше страшен гнет и тежкият живот прогонваше хората отвъд океана. Семейството на Мияги ненавиждаше японските

милитаристи. На шестнадесетгодишна възраст Йотоку замина за Съединените щати. Живя в Сан Франциско, Сан Диего, после в Лос Анжелос; учи в художествени училища, но щом стана художник, разбра, че само с изкуство е невъзможно да преживее. Той събра всичките си спестявания, продаде каквото можа и стана съдружник на малкото ресторантче „Бухал“ в един краен квартал на Лос Анжелос. Тук се събираха работнически активисти, профсъюзни функционери, учители, студенти; пристигаха киноартисти от Холивуд, изобщо интеллигентна публика и предимно ляво настроена. В Лос Анжелос имаше много германски емигранти. Те се бяха преселили от Европа отдавна, но десетки години в чужбина продължаваха да живеят колективно. Германците също бяха постоянни посетители на „Бухала“ и най-вече за тях художникът беше създал дискуссионния кръжок „Ин дер Дамерунг“ („В здрача“). Именно по здрач посетителите се отбиваха обикновено в „Бухала“. Сред германците прогресивните настроения също бяха силни. Годишите бяха напрегнати, бурни, всички живееха със събитията, които ставаха в революционна Русия, и напълно естествено Мияги започна да споделя революционните възгледи. Той живееше тогава при една японка, „леля Катабаяши“. Тя се препитаваше от пансиона, който беше организирала, като даваше и обяд на пенсионерите си. Тя също беше жена с леви възгледи и в нейния пансион живееха няколко души — членове на кръжока „Ин дер Дамерунг“.

Художникът Йотоку Мияги беше навършил точно тридесет години, когато отново се върна в Япония. Този път в Токио. След няколко години тук пристигна и „леля Катабаяши“.

... Един януарски ден на 1934 г., когато по улиците цареше новогодишно празнично веселие и приятелите още не бяха свършили традиционните взаимни посещения и срещи, в редакцията на „Асахи шимбун“ се отби художникът Мияги и попита къде може да види господин Ходзуми Одзаки, който работел тук като коментатор по китайските въпроси.

Чиновникът поведе Мияги през лабиринта от тесни проходи и се спря пред бюрото на един широколик японец, облечен в европейски костюм. Той остави настрана коректурите, които четеше, и стана да го

посрещне. Чиновникът излезе и след традиционния поклон Мияги каза:

— Одзаки сан, помолиха ме да ви попитам дали не бихте желали да се срещнете с вашия познат от Китай, господин Джонсън...

Одзаки хвърли внимателен поглед към художника, после огледа сътрудниците, които се бяха съсредоточили в работата си.

— Знаете ли какво, хайде да отидем някъде да обядваме — каза той вместо отговор. — Много съм гладен...

Излязоха на улицата и влязоха в един сутерен до хотел „Империял“. Когато келнерът взе поръчката, Одзаки попита:

— Та какво искахте да ми кажете за мистър Джонсън? В Япония ли е той?

Мияги обясни, че Джонсън е в Токио и би желал да възобнови добрите си отношения с Одзаки сан.

— Предайте на мистър Джонсън — предложи Одзаки, — че в неделя имам намерение да отида до Нара — не е далеч, само няколко часа с влака. Добре би било да се срещнем там, например към десет часа до статуята на Големия Буда пред бронзовия лотос. Ако му е удобно, да заповяда, аз ще бъда там при всички случаи...

Когато Вукелич разказа на Зорге за състоялия се разговор, тъй както му го беше предал художникът, Зорге възкликна:

— Такъв си е той! Честна дума, познавам го аз Ходзуми! Ако се съгласи да ни помага, гарантирам ви, че ние вече сме свършили половината от работата. Предпазливост, точност и ерудиция! Уверявам ви, че няма друг човек тъй добре запознат с проблемите на Далечния Изток и особено на Китай... Заминавам! Още повече че по пътя ще мога за малко да спра в Нагоя, там очаквам още една интересна среща.

В събота Зорге замина с вечерния влак за Нара — древна японска столица, град на паркове и храмове, за които тъй много беше слушал и чел.

Влакът пристигна в Нара през нощта, но Рихард можа да се наспи в хотела и рано сутринта беше вече на крак. Времето беше ясно и топло, сякаш не беше зима, и той излезе без палто. Пътят за храма на Големия Буда минаваше през парка и продавачите на сувенири вече опъваха палатките си.

По пружиниращия ситен чакъл Зорге премина към подножието на храма, изкачи се по широките стълби и влезе вътре. Отново го

обхвана трепетът на учения, който е открил нещо ново, неочаквано прекрасно. Порази го не толкова величественото изображение на Буда, колкото ръката му — жива, човешка ръка, леко повдигната, предупреждаваща. Неизвестният скулптор я беше отлял от бронз толкова изкусно, че се виждаше всяка линия на разтворената длан, всяка гънка в свивките на закръглените, дълги колкото цял човешки ръст пръсти...

Всичко тук беше необикновено грамадно и на хората се струваше, че гледат околните предмети през някаква вълшебна лупа. Също така многократно увеличени бяха цветята и листата на изящния лотос, пак бронзови и като че ли израснали живи от водата. Зорге даже не чу отначало, че някой тихо му извика. После още веднъж:

— Мистър Джонсън?

Рихард се обърна. Пред него стоеше усмихнат Одзаки и му протягаше ръка.

— Аз съм доктор Зорге... Може би сте се припознали? — Рихард се загледа изпитателно в Ходзуми Одзаки.

За секунда в очите на японеца се мярна недоумение.

— Да, да, доктор Зорге, доктор Зорге — повтори той. — За мен вие винаги ще бъдете този, който сте...

Зорге си беше мислил — как ли ще го посрещне Одзаки. Това беше проверка, може би предизвикателство, предупреждение и Одзаки, без да се поколебае, прие всичко. Той не отпусна протегнатата си ръка. Рихард отговори горещо на ръкостискането, по-красноречиво от думи.

— Много, много се радвам, че ви виждам — каза Одзаки. Гледайте какви великолепни лотоси!...

Заговориха за будисткото изкуство и сякаш съвсем бяха забравили какво ги е довело тук, при статуята на Буда и бронзовите листа на лотоса. Продължавайки да беседват, те излязоха от храма, свърнаха наляво и по алеята с каменните светилници излязоха в парка. Едва тук Одзаки запита:

— Искали сте да поговорите с мен, доктор Зорге?

— Да. Нужна ми е вашата помощ — отговори Рихард. Той реши да говори откровено и прямо. — Аз знаех някога възгледите ви, споделях ги и надявам се, че те не са се изменили.

— Разбира се!... Нещо повече, аз повярвах, че съществува меморандумът на Танака. Помните ли нашия спор в Шанхай?

Навремето Ходзumi Одзаки се беше усъмнил в достоверността на този документ, защото изказванията на генерала относно разширяването на японската агресия в Далечния Изток бяха прекалено цинични и откровени. Съмнителна изглеждаше и мистериозната като в детективски роман история с открадването на меморандума.

— Запомнил съм следната фраза от меморандума — каза Зорге: — „Придвижването на страната ни в най-близко бъдеще към Северна Манджурия ще доведе до неминуем конфликт с червена Русия“. Спомняте ли си? Аз мисля, че тази опасност сега е станала още по-голяма. На международната арена излезе фашистка Германия. Тя търси съюз с милитаристична Япония. Такъв един съюз няма да донесе на народите нищо добро. Аз съм посветил живота си на борбата срещу войната, защото съм я изпитал и не бих желал тя да избухне отново. Преди всичко трябва да се предотврати войната между Япония и Съветския съюз. Помогнете ми в това, Одзаки сан! Ако войната бъде разпалена, тя ще се превърне в трагедия и за Русия, и за Япония! Говоря с вас открито и чакам също такъв отговор — да или не! Няма да се огорча, или по-точно — поправи се Рихард — няма да почна да ви убеждавам, ако ми отговорите с отказ...

Те бяха стигнали до един овраг и преминаха по насипния мост на другата му страна. Зелени гигантски криптомерии се издигаха високо към небето и въздухът под тях също изглеждаше зелен. Одзаки вървеше дълбоко замислен. Зорге не му пречеше. После Одзаки каза:

— Знаете ли за какво мислех? Ето, ние се срещнахме с вас, говорихме за изкуството, за храмовете, за нашата поезия... Бих предпочел винаги да беседвам само на такива теми. А заговорихме за войната. Ако тя избухне, ще унищожи изкуството, древните храмове, ненужни ще станат стиховете, защото в ожесточени души не прониква поезия. Аз обичам всичко това, не мога да живея без него и следователно преди всичко съм длъжен да се боря против войната. Аз считам, че съм патриот на своята Япония, и затова ви казвам — да, съгласен съм! Готов съм да ви помагам.

Те дълго още се разхождаха из парка, говориха за най-различни неща, но главното беше казано. Тези двама души свързаха съдбите си завинаги.

Зорге замина от Нара с първия влак, а Ходзуми Одзаки остана да разглежда другите храмове. Уговориха се да се срещнат отново в Токио.

След два часа, още по светло, Рихард пристигна в Нагоя, отседна в хотела, който му беше препоръчал подполковник От, и веднага се опита да намери своя познат по телефона.

Зорге се беше запознал с Ойген От случайно преди няколко седмици в посолството. От беше пристигнал с кола, когато Зорге излизаше от посолството. В колата до него седеше жена му, фрау Хелма От, висока, елегантно облечена жена на средна възраст, с тънки, ярко начервени устни. Младоликото и лице контрастираше на пищните ѝ прошарени коси. Това лице беше удивително познато на Рихард, но той никак не можеше да си спомни къде го беше виждал. После изведнъж се сети — та това беше същата Хелма, с която се бе срещал в Германия.

— Ето това се казва среща! — възкликна Хелма, слизайки от колата. Тя му подаде ръката си в тънка ръкавица, през която прозираше много бяла кожа.

— Как попаднахте тук, Ики?... Запознайте се, моят мъж.

От церемонно се представи. Беше облечен в униформата на германски щабен артилерийски офицер с плетени пагони и с Железния кръст на гърдите.

Той каза, че са в Япония от няколко месеца, че е пристигнал тук като военен наблюдател и се намира в Нагоя, в японския артилерийски полк; жена му и децата са в Токио, а той идва от време на време, но се надява скоро да се установи тук за по-дълго: омръзнало му да живее сам.

Така стана запознаването им. Именно тогава се уговориха да се срещнат в Нагоя при първата възможност.

Сега им се предоставяше удобен случай.

Зорге позвъни по телефона в стаята на От, но никой не отговори и той се обади на хотелиера. Казаха му, че ключът не е на мястото си и вероятно господин подполковникът е някъде в хотела, може би в ресторанта. Рихард слезе долу и видя в ресторанта пред листа за менюто Ойген От с жена си и децата. Този път От беше в униформа на японски офицер. Подполковникът стана, поздрави Зорге и го покани на масата. Семейството току-що беше седнало да обядва и Зорге се

присъедини към тях. По време на обета Зорге се шегуваше с децата, показваше им смешни фокуси и хлапетата бяха във възторг от „чичо Рихард“.

Като свършиха обета, фрау Хелма веднага стана от масата, извини се и се качи с децата горе. Мъжете останаха сами.

От каза, че работел над един военно-политически обзор за генерал фон Бек, но се затруднявал в написването на външнополитическия раздел. Не може ли доктор Зорге да му препоръча някой сигурен, осведомен по тези въпроси човек?

Пред Зорге стоеше мъж с грубо, сякаш набързо изсечено от камък лице — типичен представител на пруската военна класа, който мисли бавно, но солидно, има желязна воля и умее да постига целта си.

— Мисля — каза Зорге, — че политиката на съвременна Япония може да бъде разбрана само в светлината на миналото... Ще поясня мисълта си: император Мейджи преди около половин век е казал, че расата Ямато ще може да започне завладяването на света, след като реализира трите фази на неговия императорски план. Това е, първо, завладяване на Тайван, второ — на Корея, трето — на Манджурия, а след това и на цял Китай. Тайван вече е завладян, Корея също. Сега се осъществява третата фаза — Манджурия е окупирана и идва ред на Китай... Често наричат всичко това политически шинтоизъм — култ към прадедите в политиката. Така или иначе японците следват упорито традиционната политика на господство над света и, нека си говорим открито, считат Европа за полуостров на азиатския континент. Това не е само самурайска география...

Ойген От слушаше внимателно доктор Зорге. Да, именно това му липсва за доклада — далновиден анализ, който да говори за широкия кръгзор на автора. Военният наблюдател ясно си даваше сметка, че от съдържанието на доклада, който той трябва да представи в Берлин, ще зависи неговата по-нататъшна кариера. Преди да тръгне за Япония, От беше получил тайна и съвсем конкретна задача: да уреди сътрудничество между двете разузнавания — на императорска Япония и на нацистка Германия. Той успя да направи много, но далеч не всичко. Нужни му бяха, точни изводи, ясни перспективи. Би било полезно да привлече в работата един такъв човек като Зорге.

Същевременно доктор Зорге продължаваше да развива своята мисъл. Той сякаш се беше увлякъл, говореше високо и темпераментно:

— Сега още една теза: Япония има нужда от военен съюзник за осъществяването на своята политика на континента. Това е ясно. Кого може да привлече? Съветска Русия? Не! Америка, Англия? Също не! Тогава кого? Само Германия! Германският национализъм и японският политически шинтоизъм, ако мога така да се изразя, имат общи идейни корени. Спомнете си „лебенсраума“ и „дранг нах Остен“ — нима военните кръгове на Япония нямат същите стремежи? Оттук аз правя извода — Германия на фюрера също има нужда от съюзници. Такъв съюзник може да бъде днешна Япония. Ето нашата перспектива, основата на нашата политика в Далечния Изток. Аз изказвам свой възглед, който може да не е верен. Ще помисля кой би могъл да ви помогне. Дайте ми няколко дни за това.

— Не смея да помисля за вас — каза От, — но може би вие сам ще се съгласите да ми помогнете.

Зорге очакваше това. Главното сега беше да не се съгласява преждевременно. Той се разсмя:

— Господин От, но аз съм почти невежа по тези въпроси! Каква полза ще имате от мен! Аз самият бих желал да се обърна към вас за консултация. Ще ви намеря по-компетентен човек! Обещавам!

— Не, не, много ви моля. Разбира се, ако можете да намерите време.

— Добре, ще поговорим пак...

Със своите разсъждения Рихард не откриваше Америка. Той просто познаваше добре настроенията в Берлин, беше изучил психологията на нацистките дипломати, които жадуваха да получат потвърждение на собственото си мнение. И ако някой политически наблюдател улучваше мнението на началството, считаха, че той умее да преценява обстановката и че се отличава с остър ум... А фактически една такава оценка е само храна за тщеславието на чиновниците от Вилхелмщрасе, където се намира германското министерство на външните работи. Защо да не подсказе такава идея на Ойген От? Той може да му потрябва, още повече че Рихард има конкретна задача. Под фирмата на някакъв порцеланов завод в Нагоя работи голямо военно предприятие. Изглежда, че то изработва морски

мини. Това трябва да се провери, а кой може да знае тези неща по-добре от артилерийския офицер разузнавач, който живее в Нагоя?!

От предложи да се качат горе, имал истински кюмел. Още от Германия. В Япония не можело да се намери...

Когато влязоха в стаята, фрау Хелма седеше в креслото и плетеше. До нея се търкаляше голямо кълбо прежда. Куките бързо играеха в ръцете ѝ. Тя погледна замислено Рихард. Може би бяха минали петнадесет години от времето, когато бяха приятели в Германия. Тогава Хелма беше омъжена за архитект Мей, баварски комунист. После се разведоха. Мей замина за Русия, а Хелма се омъжи за някакъв млад офицер от райхсвера. Значи това е бил От! В ония години Хелма беше с леви убеждения. Как ли мисли сега?...

Когато От излезе, за да отвори кюмела, Хелма се откъсна от плетивото и каза:

— Много съм доволна, че се срещнахме. Помните ли, вие живеехте във Франкфурт до гарата. Имахте старинни мебели и много картини...

— Имате добра памет, фрау Хелма — отговори Зорге.

— Но аз не бих желала в това да бъдат посветени други...

— Несъмнено! — Рихард разбра смисъла на произнесената фраза. — Миналото принадлежи само на този, който го е преживял...

Влезе От с бутилката и я остави на масата. Фрау Хелма продължи да плете.

---

[1] Струнни музикални инструменти. ↑

ЗЕМЯТА НА ПРАДЕДИТЕ

Хенри Пуи встъпи във втората година от безметежното си и благополучно царуване в земите на своите прадеди. Върху държавните книжа с личния подпис и печата на императора вече се отбелязваше датата: „Година 2-а от епохата на Кан Де.“ Сякаш никакви събития, вълнуващи света, не помрачаваха настроението на Великия управител. Те просто не стигаха до стените на синцзинския дворец.

Всезнаещият съветник на императора, генерал Таракасуки, който бе същевременно началник на полевата жандармерия в Квантунската армия и епископ на шинтоиската вяра, се грижеше ревностно императорът да не бъде обезпокояван с държавни работи. Времето на Пуи протичаше в приеми, церемонии и тържествени молебени, на които непременно присъствуваше Таракасуки. Той беше свързващо звено между двореца и четвъртия отдел към щаба на Квантунската армия, в който се решаваха съдбините на новата държава.

Генералът беседваше често с императора, като го напътствуваше и поучаваше. На тези беседи понякога присъствуваше съпругата на императора Суан Те, дребничка и своенравна млада жена, която бе едва на двадесет и три години, когато по волята на съдбата стана императрица. Началникът на специалната мисия Итагаки неведнъж бе казал на Таракасуки, че трябва внимателно да наблюдава Суан Те — в Китай открай време съществува традиция жените на владетелите да се намесват в политиката, да налагат на мъжете си своите разбирания. Своенравието на умната и волева Суан Те предизвикваше загриженост в щаба на Квантунската армия.

— Ваше величество — поучаваше Таракасуки, — пред вас е примерът на хилядагодишната история на народа Ямато. Синът на небето в Япония е обкръжен от божествени почести, а управлението на държавата от негово име винаги е било предоставяно на мъдри военачалници шогунни. Непосредствен достъп до микадо са имали само най-близките му роднини и прислугата му. Ваша привилегия са почестите и преклонението на народа...

Пуи кимаше с глава в знак на съгласие, но би искал сред неговите близки да остане и англичанинът Джонстън, негов възпитател и пръв учител. Пуи желаел да изучава английски език...

Таракасуки отново се връщаше към историята:

— Не, не... За да не бъде осквернявана земята на боговете, много векове в Япония не бяха допускани чужденци. Защо трябва да се прави това в Манчукуо?!...

Съветникът на императора забрани да се предават на Пуи дори изпращаните в двореца от англичанина Джонстън учебници по английски език... Край императора оставаха все по-малко хората, дошли с него от Тянцизин — един след друг те или неочаквано умираха, или завинаги изчезваха от синцзинския дворец. И охраната на двореца, в началото съставена изцяло от манджурски и китайски войници, беше заменена от японски военнослужещи. Но императорът, повярвал в своята божествена мисия, някак си не забелязваше това. От погледа на Суан Те обаче, не се изплъзваше нищо.

— Господин Таракасуки — каза тя, — но шогуните престанаха да управляват вашата държава. Синът на небето Мицухито обяви, че той смята сам да върши това. Нали така стана революцията на Мейджи.

Суан Те познаваше добре историята. Насаме с мъжа си тя говореше още по-откровено.

— Айшин — шепнеше му тя, наричайки го с името, което Пуи носеше през детството си, още преди да се възкачи на китайския престол, — Айшин, по времето на шогуните микадо винаги е имал деца. Когато станели пълнолетни, те били отстранявани и унищожавани както пчелите унищожават търтеите, след като изпълнят предназначението си... Ти, Айшин, получаваш почести, но нямаш власт. Ти трябва да си върнеш властта на прадедите, Айшин...

Безволният император се съгласяваше със Суан Те, той обичаше тази жена, малките ѝ момински гърди и нежното прохладно тяло, ахатовите ѝ очи, които го гледаха изпод дългите ресници... Но какво можеше той да промени. Без помощта на японците той никога нямаше да си възвърне трона на прадедите...

Генерал Таракасуки упорито осъществяваше в двореца плана, разработен от четвъртия отдел на щаба на Квантунската армия — императорът трябва да царува, но не и да управлява. Император Пуи

даже не знаеше до последния момент, че в държавата му е пристигнала международна комисия на лорд Литън, създадена от Обществото на народите по оплакване на китайското правителство във връзка с японската агресия в Манджурия. Комисията не беше допусната в района на военните действия, които все още продължаваха да се водят в Манчукуо. С нея разговаряха само японските представители. Лорд Литън изрази желание да посети императора, срещата беше обещана, но го предупредиха, че всички срещи с Пуи стават в присъствието на неговия съветник генерал Таракасуки — такъв бил редът в двореца на императора. На въпросите на лорд Литън или на членове на комисията му ще отговаря генерал Таракасуки. Въпросите, които Литън възнамерява да зададе на Великия управител, трябва да се представят предварително и други въпроси през време на аудиенцията не трябва да се задават. Пък и въобще не бива да се приказва с божествения император като с обикновен смъртен. Той може да бъде само съзерцаван. Така повелява обичаят, придворният етикет, установен в Манчукуо...

Накрая се появи още една пречка — според съществуващия ритуал аудиенцията при императора може да става само в определено облекло. Нима лорд Литън не е чувал за това? Членовете на комисията нямаха смокинги. И в края на краищата аудиенцията при императора не се състоя...

И все пак лорд Литън изпрати в Обществото на народите обстоен доклад за събитията в Манджурия. Докладът беше предаден за обсъждане от Общото събрание, а защитата на интересите на новата независима държава беше поверена на вицепрезидента на Манджурската железопътна компания господин Мацуока, нисичко старче с мустачки и прекомерно висок като кюнец цилиндър.

По вероизповедание Мацуока беше християнин и това обстоятелство играеше много важна роля в сложната и деликатна мисия, която му бе възложена в Токио.

За Общото събрание на Обществото на народите в Женева Мацуока замина, придружен от голяма делегация. Там той нае целия хотел „Метропол“, закупи луксозни леки коли, устройваше безброй приеми, харчеше с лека ръка пари, а на вечерите се появяваше сред гостите с кимоно, подчертавайки с това своята национална принадлежност.

На заседанията на Общото събрание Мацуока изразяваше искреното си негодувание от клеветите на китайците към неговото правителство. Сред гробното мълчание на залата той каза:

— Аз изповядвам християнската религия и вярвам в бога... Преди две хиляди години назаряните разпънаха нашия Христос, сега искат да разпънат Япония... А ние не сме извършили нищо осъдително. Япония е невинно агне. Китай е вълк! Но нека събранието знае, че Япония далеч не е плашливо агънце!...

Въпреки това Общото събрание на Обществото на народите осъди японската агресия — окупацията на Манджурия накърняваше интересите на капиталистическите страни, представени в Обществото на народите.

— В такъв случай — заяви Мацуока — Япония излиза от състава на Обществото на народите! — И веднага напусна Женева...

В разрез с дипломатическата вежливост никой не изпрати на гарата японската делегация.

Първата дипломатическа мисия на Мацуока завърши неуспешно, но въпреки това тъкмо оттогава нисичкият човек с висок цилиндър започна да напредва. Мацуока стана президент на Южноманджурската железопътна компания, обединяваща цялата промишленост и цялото разработване на полезни изкопаеми в окупирана Манджурия.

А сътрудниците на щаба на Квантунската армия в Синцзин все повече се безпокояха от настроенията на императрица Суан Те. Генерал Итагаки веднъж каза на Таракасуки:

— Отнасяйте се с императрица Суан Те по-внимателно, Таракасуки сан!... Командуваният ще бъде огорчен, ако се случи нещо с нея. Не се доверявайте на китайски лекари, ако тя заболее... Монголците в Жехе имат отлични тибетски средства...

Таракасуки разбра добре какво очаква от него Итагаки...

През пролетта на втората година от епохата на Кан Де императрицата неочаквано заболя. Придворният лекар — един сухичък китаец, прегледа болната и определи, че неразположението се дължи на лека простуда и след ден-два всичко ще мине. Предписа й чай от билки, настойка от женшен за повишаване на общия тонус и пиявици — по две на слепоочията и на шията. Пиявиците трябвало да изсмучат лошата кръв, която през това време на годината се натрупвала в човешкия организъм. Докторът сам постави пиявиците

на императрицата. Суан Те лежеше в своите покои на високо легло с балдахин, отрупано с възглавници...

Но Таракасуки убеди Пуи да бъде извикан за всеки случай и един японски лекар. За щастие, съобщи той, наскоро от Япония е пристигнал в Квантунската армия знаменит лекар, който нямало да бъде излишно да прегледа императрицата.

Японецът имаше пълно лице с подпухнали бузи и беше облечен в кимоно, изпъстрено на гърба и по ръкавите с бели йероглифи. Той пристигна в двореца привечер. Заведоха го при Таракасуки в северната част на двореца, където съветникът заемаше няколко стаи. Двамата дълго се съвещаваха, преди лекарят да отиде в покоите на императрицата. В стаята ѝ, изпълнена с благовония, беше задушно и японецът нареди да отворят прозорците. Той дълго преглежда болната, после и даде лекарство, от което императрицата трябвало дълбоко да заспи. Императрицата Суан Те се почувствува значително по-добре и скоро заспа; сънят ѝ беше спокоен, дишането равномерно, а по бузите ѝ се появи лека руменина.

Късно през нощта състоянието на болната рязко се влоши. Тя започна да се мята и блънува, лицето ѝ побледня, покри се с пот, започна да се задъхва. Отново бяха повикани лекари. Тази нощ Таракасуки не напусна императорския дворец. Той седеше в своите апартаменти и всеки половин час изпращаше да научат и го осведомят за състоянието на императрицата. Малко преди разсъмване, без да дойде в съзнание, Суан Те почина. Облечен в одежди на шинтоистки епископ, Таракасуки напусна незабавно двореца...

Императрицата беше погребана тържествено. Сломен от сполетялата го мъка, Хенри Пуи едва стоеше на краката си. След смъртта на жена си много дни наред той не излизаше от своите покои.

А след месец при него дойде генерал Таракасуки с опечалено лице, облечен в траурни епископски одежди. Отслабнал и състарил се, Пуи стоеше на колене пред домашния олтар, над който се издигаше на тънки зеленикави облачета молитвен дим. Таракасуки също застана пред олтара, помоли се със затворени очи, отиде до масата и седна върху рогозката... Те дълго мълчаха. После Таракасуки бавно заговори.

— Велики управителю — тържествено и печално започна той, — човешките съдби са в ръцете на боговете... Нека не огорчаваме със своята печал душите на прадедите...

Таракасуки говори дълго като проповедник.

— Живите трябва да мислят за живите — продължи той. — Така ни е завещала богинята на слънцето, прекрасната Омиками Аматерасу, родена от окоето на великия Изанга... Родът на божествените императори трябва да бъде вечен. Помислете, Ваше величество, за продължението на вашия род. Погледнете с непомрачени очи снимките, които съм ви донесъл...

Таракасуки извади от една сахтиянова папка десетина снимки на млади момичета и ги подаде на Великия повелител. Имаше различни — усмихнати, сериозни, стеснителни, предизвикателни, но всички до една бяха посвоему красиви. Всички бяха скъпо облечени и с еднакви прически.

— Не, не! — възкликна изведнъж императорът. — Не желая никаква жена, не мога да забравя Суан Те...

Таракасуки прибра снимките.

— Разбира се, няма защо да се бърза — съдържано и примирително каза той, — но трябва да поразмислите. Ваше величество... А сега бих искал да съобщя на Ваше Величество една новина, която ще ви разсее и откъсне от печалните мисли.

Малко преди тази среща командувачият Квантунската армия генерал Хонджо беше извикал при себе си Таракасуки.

— Тайният съвет — каза му Хонджо — се съгласи с предложението на армията да се обяви шинтоизмът за държавна религия в Манчукуо. Съгласно решението на правителството богинята Омиками Аматерасу отсега нататък ще бъде също и манджурска богиня. Това ще ни помогне да осигурим контрола над душите на живите и мъртвите... Народът трябва да се покланя на японския император. Възлага ви се да осъществите решението на Тайния съвет. Направете така, че Пуи сам да изрази желание да замине за Япония и пренесе оттам статуята на богинята. За нея трябва да се построи храм. Средствата ще получите от опиумното управление.

Търговията с опиум, неговото производство и всички заведения — пушални за опиати, се намираха в ръцете на щаба и покриваха значителна част от текущите разходи на Квантунската армия.

Сега Таракасуки, пристъпваше към изпълнението на заповедта, получена от Хонджо.

— Богинята Омиками Аматерасу остави на потомците три съкровища — каза той, като гледаше Пуи право в лицето — меч, огледало и огърлица. Безценните съкровища се пазят в храма Камакура. Тяхната благодат се разпростира и върху поданиците на вашата държава, Ваше Величество. Религията шинто, бих казал, всмуква като шуплест камък живителната влага на другите религии — будизма, ламаизма, християнството, исляма... Изпълнете предназначението от боговете, застанете начело на религията и на вас ще се покланят като на бог, като на син на небето. Идете, Ваше величество, при вашия по-стар божествен брат Хирохито...

Няколко дни след това Пуи беше тържествено изпратен за Инкоу, където, съпровождан от свита, се качи на борда на японския линейен кораб „Хией-мару“ и отпътува за страната Ямато, за да получи трите съкровища на богинята Аматерасу. Съветникът на императора генерал Таракасуки също беше в императорската свита.

Що се отнася до императора, той не се разделяше от парадния си мундир, украсен със сияещи златни еполети, лента от моаре и ордени. Само огромните рогови очила, скриващи очите и бузите на императора, нарушаваха до известна степен войнската импозантност на негово величество. По целия път императорът съчиняваше стихове, свързани с необичайното му пътешествие, и с въодушевление ги показваше на епископ Таракасуки. Той беше напълно уверен и се стараеше да убеди в това Пуи, че поетическите словоизлияния са задължителна привилегия на знатните високопоставени особи. Всеки, белязан с печата на властта, трябва да пише стихове. Неопределеното им, неизбистрено съдържание и несъвършенството на формата нямали съществено значение. Щели да се намерят познавачи, които ще съумеят да разкрият дълбокия смисъл на императорските творения и да ги включат в анализите на националната поезия...

„Това далечно пътешествие от десет хиляди ли срещу летящите вълни! Небето и водата се сляха в тюркоаз. Пътуването разкрива не само красотата на моретата и материците, но и съюза на нашите страни, сияещ като луната и слънцето...”

Разбира се, император Пуи си кривеше душата с тези възторжени излияния. Той хитруваше и лукавстваше, но... щом това се харесва на японците... Щом те са доволни... Пуи хитруваше, чупеше гръбнак и си внушаваше, че е гениален.

Съветникът на Великия повелител — Таракасуки, беше предвидил всичко, включително и издаването на императорските стихове и мемориалната книга.

Пътешествието премина успешно. На токийската гара — нечувана чест! — манджурската делегация беше посрещната от Благословения Тено — сина на небето — императора на Япония. Оркестър изпълни националните химни на двете страни — химна на Манчукуо, създаден съвсем наскоро, и химна на народа Ямато, съществуващ според европейското летоброене от времето на разцвета на Римската империя.

Когато излязоха на площада пред гарата, Хирохито каза на Пуи:

— С химна прадедите ви приветствуват от глъбините на вековете...

Бузите на манджурския император розовееха от удоволствие, когато в униформата на командущ манджурските войски той преминаваше край почетната рота заедно с императора на велика Япония. И съвсем не се сещаше, че манджурски войски всъщност нямаше — съществуваше само Квантунската армия...

Каляската с двамата императори премина през старите крепостни насипи и ровове, изпълнени с вода и обрасли с разцъфнали лотоси, и влезе в двореца.

От трите съкровища Хирохито поднесе на Пуи само две — разбира се, не оригинални: свещения меч — знак за решимостта на върховната власт, и свещеното огледало — емблема на богинята на слънцето. Нефритовата огърлица — символ на доброжелателството —

остана в Токио — все пак не може без дистанция между по-големия и по-малкия духовен брат!...

Статуята на богинята Аматерасу и двете съкровища бяха отнесени в Синцзин и започна строежът на храм на Основаването на нацията — главен храм на шинтоистите в Манджурия, чийто върховен служител ставаше Пуи. Отсега шинтоизмът ставаше държавна религия на Манчукуо и целият народ беше длъжен да се покланя на японския император. В казармите и училищата започнаха да строят шинтоистки олтари.

Таракасуки дойде в двореца, разтвори сахтияновата си папка и постави пред Великия повелител изработения закон, отнасящ се до религията шинто.

— Трябва да се подпише — каза той.

Законът провъзгласяваше шинто за държавна религия в Манчукуо и предупреждаваше поданиците, че всеки, който прояви непочтителност към нейните обреди и към същността на вярата, ще бъде наказан с една година затвор.

Императорът подписа указа. Той подписваше всичко, което му поднасяше Таракасуки. Министър-председателят подпечата закона с личния печат на Пуи.

Войникът от Чжансюеляновата армия Чан Фенлин — песъчинка сред тридесетмилионния народ, подвластен на Великия повелител — също стана поданик на манджурския император. След онази страшна септемврийска нощ, когато войниците избягаха панически от Северните казарми край Мукден, Чан дълго се скита из друмищата и реши окончателно да напусне армията. Той знаеше, че сега никой няма да го накаже за дезертъорство — просто нямаше кой да направи това. Зимата прекара у един японец, преселник, работи като дървосекач и извозвач на трупи до железопътната линия. Напролет отиде в Ляодун, известен с дърводелските си работилници, в които се правеха погребални ковчези и мебели, но повече ковчези, известни в цял Северен Китай. Живееше трудно, много по-трудно, отколкото в армията, но можеше да припечели за една паница ориз. Стана по-лошо, когато в градчето обявиха, че всички мъже от осемнадесет, до четиридесет и пет години се мобилизират за някакви строежи.

Укриването от мобилизация беше невъзможно, всички до един бяха изловени и затворени в големите складове край гарата.

Отначало започнаха да строят автомобилен път, който водеше на север; работеха под горещото слънце, в жегата, а ги хранеха само с чумиза, японски войници охраняваха всяка работна група.

Строежът се ръководеше от военен инженер — един дребен, пъргав, постоянно угрижен капитан от японската армия в неугледна униформа с жълто-зелен цвят. Той не се разделяше с твърде големия за ръста му планшет. В планшета имаше едромащабна карта, върху която с дебела линия беше означено бъдещото шосе. В горния ъгъл на пътната карта до някакви условни обозначения бяха изписани йероглифите „Кондо“ — императорски път.

Пред работниците вървяха сапъори с теодолити, определяха посоката на пътя и забиваха в земята високи бамбукови пръти с бели флагчета и червени избелели кръгове по средата — националният символ на страната Ямато.

Пътят се прокараваше направо, както бе начертан на картата, без да се щадят селските ниви с гаолян, градините и бостаните, в които вече зрееше реколтата. Сапъорите мълчаливо разрушаваха фанзите, които им се изпречваха. Селяните безропотно и бързо откарваха покъщнината си по-далеч от императорския път...

Работниците бяха много строго и зорко охранявани, но все пак Чан си мислеше понякога — какво ли пък, ако вземе да избяга от този пъкъл?... В гъсталаците на гаоляна не беше трудно да се скрие човек. Но Чан беше изпреварен — няколко души от мобилизираните се опитаха вече да направят това. Войниците от охраната ги забелязаха, впуснаха се да ги догонят и откриха стрелба. На работниците заповядаха да легнат на пътя по очи.

Четирима от бегълците, простреляни, бяха донесени и хвърлени на земята. Трупите лежах тук до вечерта.

След този случай желанието на Чан да бяга угасна...

Като наближи есента, нивите се оголиха, селяните прибраха реколтата, всичко наоколо стана някак пусто, на мястото на гаоляна стърчеше само бодливата четина на стърнищата. Заедно с пожънатия гаолян изчезна и надеждата човек да избяга на свобода. А скоро от групата на принудителните строители най-силните бяха избрани и

откарани някъде нощем с камиони, плътно покрити с брезент. Сред тях беше и Чан.

На разсъмване колоната от военни камиони се спря сред полето. Работниците бяха стоварени на една площадка, оградена с няколко реда бодлива тел.

Отначало строяха фанзи — дълги бараки с нарове край стените, вкопаваха стълбове и обтягаха бодлива тел. Редиците от стълбове се низеха далеч към хоризонта, изчезваха в низината, отвъд която сновяха други работници. Цялото това пространство, оградено със стълбове и тел, японците наричаха забранена зона. Излизането зад границите ѝ се забраняваше под страх от смъртно наказание.

Когато свършиха с направата на телените заграждения, работниците бяха прехвърлени към центъра на забранената зона. Копаеха изкопи, толкова дълбоки, че ако на дъното им се поставеше селска пагода, тя би изчезнала там заедно с покрива си. На известно разстояние от изкопите почнаха да копаят дълъг ров със стръмен насип, по чийто гребен също бяха направени телели заграждения. Нещо повече — край насипа, който ограждаше строежа от вътрешната му страна, беше издигната висока непроницаема преграда от железобетон. Никой не знаеше какво бяха замислили да правят японците тук, на това празно място. Откъснати от външния свят, хората не знаеха къде се намират; само далечните локомотивни свирки, а при тихо време и едва доловимото тракане на колела по релси, подсказваха, че някъде наблизо минава железопътна линия.

Всеки ден от сутрин до вечер военни камиони превозваха на тайнствения строеж камъни, тухли, трупи и край насипите израснаха планини от строителни материали.

Течеше третата година от епохата на Кан Де. Когато настъпиха топли дни, започна зидането на основите и издигането на стените. Но преди да се издигнат стените над повърхността, с мощни, грамадни автомобили бяха докарани на ниски платформи някакви странни съоръжения — огромни, кръгли метални цилиндри, подобни на котли с излети тежки капаци, закрепени с болтове. Котлите бяха поставени в основите предварително, преди да бъдат издигнати стените, понеже не биха могли да минат през никакви врати.

Постепенно от хаоса на строителната бъркотия почнаха да се очертават контурите на бъдещите съоръжения. За няколко месеца тук

бяха издигнати корпусите на здания с все още неизвестно предназначение.

В центъра на затворения правоъгълник израсна триетажно здание, а вътре в двора голям корпус подобен на затвор, с множество тесни камери, със здрави катинари, железни врати и железни решетки на тесните прозорчета.

Откъде бившият китайски войник Чан Фенлин, станал сега изкопчия строител, можеше да знае, че това наистина беше затвор за неколкостотин затворници...

Някакви клетки за животни, направени от дебели железни пръти, имаше и в други здания, по средата на просторни и светли стаи — ниски, с железни вратички, през които човек можеше да се провере само приведен.

До вратите при главния вход на района започваше подземен тунел, който извеждаше до избения етаж на главния корпус на затвора.

В мазетата на служебното здание, което закриваше затвора, също имаше край стените клетки, като кафези за птици, но съвсем малки и обвити с много гъста метална мрежа, толкова гъста, че през нея не би могла да се промуши даже и полска мишка.

Зад бетонната ограда изникнаха и обикновени жилищни сгради — във всеки блок по няколко апартамента с вани, тоалетни и големи светли прозорци. Тези здания преобладаваха. И ако не бе служебната сграда със загадъчните котли и клетки за животни и затворът във вътрешния двор, можеше да се помисли, че в тази пустош е израснало просто едно малко, благоустроено градче.

Веднъж Чан почистваше около главното здание отпадъци. Носеха с още един работник камъни с носилка край входа, когато близо до тях спря камион, покрит с брезент. Японски войници отметнаха брезента и Чан видя под него клетки с огромно количество плъхове. Един от войниците зърна Чан, почна да му вика и маха с ръце и двамата работници побързаха да се отстранят. Но Чан успя да забележи, че в камиона имаше няколко клетки, които гъмжаха от дългоопашати плъхове: те пъхаха муцуните си в мрежата, прескачаха се един друг и противно писукаха.

Чан запомни добре всичко това, защото бе едно от последните му впечатления за строежа, на който прекара няколко месеца. Същата нощ

станаха събития, по-страшни от ония, които бе преживял край Мукден при внезапната японска атака.

Когато всички бяха вече заспали, в бараката влезе комендантът, придружен от въоръжени войници. Той разбуди спящите, заповяда им да си вземат вещите и да се съберат на площадката пред бараката, където обикновено ставаше вечерната проверка. Нощта беше тъмна и само електрическите лампи на стълбовете дрезгаво осветяваха лагера зад бодливата тел. Той беше обграден от войници, сякаш вдигнати по бойна тревога — с каски, оръжие и паласки с патрони. Построиха работниците и почнаха да ги товарят на камиони.

В това време няколко японци се приближиха до бараките с горящи факли. Те плискаха бензин от кофите и пъхаха под покривите пламтящите факли. Сухите, поостарели вече покриви, се възпламениха бързо и пурпурните отблясъци на огъня пронизаха тъмнината на нощта. Стана съвсем светло, лампите на стълбовете сякаш угаснаха.

Във всеки камион с работници седнаха по двама войници с винтовки и електрически фенерчета, дълги и дебели като палки. Те спускаха брезентовите покривала и камионите тръгнаха. Чан беше в последния камион. През пролуките на брезента той виждаше пламъците на разгорелия се пожар. Неравните светли петна сякаш се просмукваха през плътната тъкан на брезентовото покривало. После камионът направи завой и вътре настъпи непрогледна тъмнина.

Спряха на брега на някаква река. Наблизо се тъмнееше едва подаващ се над водата шлеп, а малко по-далеч глухо боботеше катер. По тънки, огъващи се дъски натикваха работниците в трюма. Под краката им шляпаше вода, те се хлъзгаха по дървеното дъно, отрупано с камъни. Натоварването ставаше бавно, в трюма натикваха все повече хора, стана съвсем тясно. Но ето че натъпкаха и последните и над главите им хлопна тежкият капак на люка, скован от дебели дъски. Чан си спомни плъховете в клетките, тук хората бяха накупчени по същия начин...

Върху палубата утихна тропотът от войнишки обувки, шлепът се полюшна и катерът го повлече нагоре срещу течението. Настъпи такава тишина, че се чуваше как плискат вълните, удряйки се в дървения борд.

Ставаше задушно, не достигаше въздух. Чан се опита да повдигне капака на люка с глава, но той не се помръдна. Изведнъж се

раздаде глух взрив, шлепът се олюля и в трюма нахлуха потоци вода. Хората се развикаха, обхванати от смъртен ужас. Водата се покачваше все по-високо; тя нахлуваше през някаква пробойна наблизно. Чан крещеше и не можеше да чуе собствения си глас. Той отметна ръката си назад, за да запази равновесие, и в тъмнината напипа някаква скоба. Вкопчи се здраво в нея и увисна, като се съпротивяваше на водния поток. Постепенно с нахлуването на водата виковете секваха, шлепът продължаваше да потъва. Но ето, сякаш наситила се, водата почна да тече по-бавно, напорът ѝ отслабна и Чан се хвърли напред срещу потока. Въздухът под палубата, притиснат от водата, се измъкваше от трюма с бълбукане и свистене... Чан напипа пробойната в борда, напрегна всички сили и като преодоля забавения, но все пак силен поток, се измъкна от трюма. Пое дълбоко въздух и отново се потопи във водата. От катера осветяваха с прожектор мястото, където току-що бе плавал шлепът. Но той беше вече изчезнал.

Като стигаше почти до безсъзнание в стремежа си да се гмурне колкото може по-дълбоко, Чан се показва няколко пъти на повърхността и отново изчезваше, за да не попадне под лъчите на прожектора. Той вече не помнеше как се бе добрал до брега, колко време е лежал в крайбрежната плитчина, заловил се за някакъв корен, който стърчеше над пясъка. Струваше му се, че все още се държи за скобата в трюма, изпълнен с вода и викове.

С мъка се изправи на краката си, изкачи се на високия бряг и още дълго се скита в нощта, докато стигна до някаква самотна фанза и се строполи уморен пред прага. Нямаше сили дори да почука на вратата.

Стопанинът на фанзата го намери на сутринта. Заедно с големия си син той внесе Чан и го постави върху още топлия от вчера кан. Сдържайки любопитството си, селянинът мълчаливо чакаше нощният пришелец сам да му разкаже какво се е случило с него. Чан разказа, че работел на маковите плантации и че някакви хора, представили се за рибари, му предложили да го прекарат през реката; в лодката го ограбили и поискали да го убият, но той се изскубнал и се хвърлил във водата... Чан бе решил да не съобщава никому за събитията през нощта, защото задморските дяволи щяха да научат, да го намерят и убият. А на стареца манджурец той не можа да отговори в кои плантации е работил и край кое селище е бил ограбен. Чан и сега не знаеше къде се намира. Разпитвайки стареца със заобикалки, той

научи, че най-близкият град е Харбин. Но стопанинът никога не беше ходил в града, не беше виждал дори железницата. Тукашните места бяха съвсем затънтени.

Може би Чан беше единственият свидетел на гибелта на работниците, от военния строеж, които японците бяха държали много месеци зад телени мрежи, а после ги издавиха със стария шлеп, за да запазят тайната си. Но Чан Фенлин не знаеше в какво се състои тази тайна! Не знаеше, че в градчето, обградено с ров и бодлива тел, в големите здания, които бяха построили, беше се настанило „Управлението за водоснабдяване и профилактика на щаба на Квантунската армия“. А ако знаеше, би се учудил: какво тайно може да има тук — във водоснабдяването...

ПРАЗНИКЪТ НА ЦЪФНАЛАТА ВИШНА

Принцесата с дълго и трудно произносимо име Коноя Модзакурахеме идеше от юг, по всички острови на Япония и всички вестници, дори най-солидните, печатаха всеки ден бюлетини за приближаването ѝ. Вълшебната принцеса, която превръщаше по пътя си нежните пъпки в прекрасни цветове, дойде в Киото, в Нагоя и най-после в Токио. Настъпи празникът на цъфналата вишна, най-красивият, най-веселият празник на цъфтежа.

След продължителни усилия доктор Зорге можа да си намери една самостоятелна къщичка в тихия район Акабу-ку на улица Нагасаки и най-после напусна омразния му хотел. Двуетажната, малка като играчка къщурка с традиционната енгава — покрита галерия покрай стените — беше прикътана до просторния дом на един токийски аристократ. Поради това съседство тя изглеждаше още по-малка, още по-невзрачна. До къщичката можеше да се стигне само през една съвсем тясна уличка, толкова тясна, че нито автомобил, нито даже количката на рикша можеше да се промъкне през тази пролука. По прехвърлените от къща до къща бамбукови пръти висеше като на въжета бельо; вместо калдъръм по средата на улицата имаше дървена настилка, покрита сега с пласт засъхнала кал. От улица Нагасаки през дърветата и оградата се виждаха покривът на къщурката и прозорците на горния етаж. Това обстоятелство имаше съществено значение, когато доктор Зорге избираше новата си квартира: той искаше именно такова жилище — по-настрана от улицата, но с прозорци, които да се виждат отдалеч.

От другата страна на улицата, малко по-нагоре, беше сградата, на полицията с железни решетки на прозорците; по-нататък следваха магазинчета, сергии, една шивашка работилница, фенери, фирми — обикновен токийски пейзаж. Наблизо се намираше съветското посолство и Рихард на път за центъра често минаваше с колата си край него. Сградата му беше в дъното на двора, външната врата обикновено

стоеше отворена, но Зорге никога не бе стъпвал в тази сграда. Германското посолство беше също наблизко.

След като Зорге се премести на улица Нагасаки, при него неведнъж се събираха приятели, но той реши да отпразнува настаняването си в новата квартира официално на празника на вишната.

Между гостите беше и княз Албрехт Урах, кореспондент на „Фьолкишер беобахтер“, ръководител на нацистката организация при посолството и братовчед на белгийския крал. С помощта на Урах Рихард беше оформил своето встъпване в партията и сега на ревера на сакото си носеше постоянно нацистката значка. Присъствуваха Паул Венекер, военноморски аташе при посолството, полицейският аташе Хуберт, други сътрудници на посолството и познати кореспонденти. Тук бяха също Ходзуми Одзаки, Йотоку Мияги и Бранко Вукелич, заради които всъщност доктор Зорге бе замислил цялото това празненство.

Най-напред се отправиха за парка Муяджима да се полюбуват на цъфналите вишни, огромни като стари борове. Сплетените им върхове образуваха чудесен възрозов свод. Тук, както беше уговорено, се срещнаха с гейшите. Младите жени също приличаха на цъфнали вишни в своите светли кимона с извезани розови цветя по тях. По-късно, за празника на лотоса, те щяха да облекат бели кимона, през сезона на перуниките празничните им тоалети щяха да придобият лилави оттенъци, после цвета на хризантемите... Такава е традицията, спазвана от векове.

Върнаха се на улица Нагасаки, когато започна да се стъмва. Тук навсякъде — над външните врати и по прозорците имаше керамични вази с клонки от цъфнали вишни, още не успели да оронят цветчетата си. Батареята от винени бутилки предизвика весели възгласи. Великолепна е щедростта на домакина! Пиха много, бурно се веселиха и едва късно след полунощ, започнаха да се разотиват.

Отидоха си и гейшите, като се покланяха ниско, докосвайки с длани коленете си. По стар обичай ги изпращаха до вратата със запалени фенери. Ето че станаха и последните гости. Олюлявайки се, Рихард излезе да ги изпрати. Подпрян върху рамката на вратата и с безпричинна усмивка на лицето, той махна неуверено с ръка, после се върна и заключи вратата. В квартирата сега бяха само четиримата —

Рихард Зорге, спящият Мияги и Вукелич с Одзаки, които бяха останали да си допият. Като по махването на вълшебен жезъл изведнъж всички изтрезняха. Зорге огледа всички ъгли, но не откри нищо подозрително и покани приятелите си горе. Малкият му кабинет изглеждаше съвсем тесен от множество полици за книги по стените. До прозореца, върху бюрото, подгънал крака, седеше върху лотос един бронзов Буда.

— Трябва да поговорим — каза Зорге, — едва ли ще имаме скоро друга такава възможност. — Рихард говореше тихо, сякаш размишляваше на глас. — Защо сме тук? — запита той, подпрял замислено брадичката си с ръка. И сам си отговори: — За да се борим против войната, против агресивните планове на нацистка Германия и против японските милитаристи. Това е главното. Ние не сме врагове на Япония. Ние трябва да направим всичко възможно и невъзможно, за да се отстрани вероятността от война между Япония и Съветския съюз. И ние трябва да изпълним тази благородна мисия...

— Прав сте — развълнувано възкликна Одзаки, — именно благородна. Ние сме патриоти, а не врагове на Япония! Нека да мислят за мен, каквото искат — аз съм чист пред съвестта си. Ето ви моята ръка!

Той протегна ръка на Зорге и тя потъна в неговата голяма длан. Върху ръцете им легна и ръката на Вукелич, после на Мияги...

Зорге отново повтори на другарите си какво очаква от тяхната група Москва. Центърът им възлага да разузнаят: възнамерява ли Япония да извърши нападение срещу Съветския съюз по Манджурската граница? Готви ли тя за тази цел своите сухопътни и военноморски сили? Как се развиват отношенията между Токио и Берлин след идването на Хитлер на власт? Каква ще бъде политиката на Япония спрямо Китай, Англия и Съединените щати? Какви са скритите фактори, които определят японската политика на международната арена, каква е ролята на военната, най-агресивно настроената групировка? Преминава ли японската индустрия и цялата японска икономика на военни релси?

Зорге изброяваше задачите, на които трябваше да се даде отговор.

— Но преди да отговорим на поставените въпроси — каза той, — трябва да си изясним твърде много неща. — Ние не бива да бъдем

само „пощенски кутии“, междинни пунктове за препращане на нечий съобщения. Ние сами трябва да станем източници на информация, а за тази цел трябва основно да познаваме обстановката, старателно да изучим всяка област, която привлича нашето внимание.

Още преди това Зорге беше говорил поотделно с всекиго за неговите задачи. Например Ходзуми Одзаки е специалист по китайските въпроси, ползува се с популярност и уважение, доверяват му се. Това ще му даде възможност да се сближи с управляващите кръгове на Япония. Той трябва преди всичко да събира сведения за плановете на правителството, плановете на генералния щаб и на военния министър. Разбира се, това е неимоверно трудно. Но все пак Одзаки, един виден коментатор на голям вестник, може да постигне успех в тази задача по-лесно от всеки друг.

Мияги трябва да поддържа и да разширява връзките си с военните кръгове, да следи вътрешния живот на страната, да събира факти, да ги обобщава, да прави изводи.

Бранко Вукелич беше успял вече да установи връзки с кореспондентите. Той ще събира информация от журналистите — англичани, французи, американци — за политиката на западните страни, която се отнася до далекоизточните проблеми, и особено до ония, свързани с перспективите на съветско-японските отношения.

Зорге пък се задължаваше да изучава връзките на нацистка Германия с японското правителство. Тук като във фокуса на огромна невидима леща се събираха изходните линии на международната политика, от която зависеха много неща.

Няколко години по-късно, когато задачата на Центъра беше изпълнена и тази среща между разузнавачите на празника на цъфналата вишна беше останала само спомен, Рихард Зорге писа:

„Моето изучаване на Япония не се ограничаваше само с изучаването на книги и статии. Преди всичко трябва да спомена за срещите си с Одзаки и Мияги, които не се изчерпваха само с предаването или обсъждането на едни или други сведения. Често някаква реална и непосредствена проблема, която ми е изглеждала доста трудна, ми се представяше в съвсем друга светлина след някоя сполучливо подсказана аналогия или сходно явление, развиващо се в друга страна, или пък насочваше разговора към дълбините на японската история. Разговорите ми с Одзаки бяха просто неоценими в

този смисъл, понеже той притежаваше необикновено широка ерудиция както в областта на японската, така и на общата история и политика. В крайна сметка именно с негова помощ аз получих ясна представа за изключително своеобразната роля на военната върхушка в управлението на държавата или за характера на Генро — Тайния съвет от държавни дейци при императора, който, макар че не се предвиждаше по конституцията, в действителност беше най-влиятелният политически орган в Япония.

Аз никога не бих могъл да разбера и японското изкуство без Мияги. Срещите ни често ставаха по изложби и музеи и ние не виждахме нищо необикновено в това, че обсъждането на едни или други въпроси от нашата разузнавателна работа или на текущите политически събития биваше измествано на втори план от екскурзии в областта на японското или китайското изкуство...

Изучаването на страната имаше голямо значение за положението ми като журналист, тъй като без него би ми било трудно да се издигна над равнището на един среден германски кореспондент, което не се считаше за особено високо. Това изучаване ми позволи да си извоювам реномето на най-добър германски кореспондент по японските въпроси. Редакцията на «Франкфуртер цайтунг», към който се числях по щат, често ме хвалеше, че статиите ми издигали международния му престиж. Именно благодарение на солидното ми положение като журналист германското министерство на външните работи ми предложи високата официална длъжност аташе по печата. Наред с това моята журналистическа слава предизвикваше непрекъснати искания от различни германски периодични издания за статии, а «Франкфуртер цайтунг» и «Геополитика» настояваха колкото може по-бързо да напиша книга за Япония...

Политическата обстановка продължаваше да се усложнява и времето не чакаше. В страната явно се очертаваха фашистки тенденции. Милитаризмът протягаше ръка към властта. Военният министър Араки настоя пред кабинета цялата държавна политика да се определя от правителството с участието на военните кръгове.

Това искане на милитаристите Зорге свързваше с някои други явления и факти. Предната година военните разходи в държавния бюджет бяха дотолкова нараснали, че се наложи да се изключат от бюджета помощите за разореното японско село. В бюджета за

следващата година почти половината от разходите се предвиждаха за военни нужди. Военноморският флот и сухопътната армия искаха все нови субсидии.

Рихард знаеше какво значи военен бюджет. Оръдията се правят, за да се стреля с тях. Срещу кого? В хитлеристка Германия военната машина също се готви — там крещят, че оръдията са по-нужни от маслото.

Военното министерство в Япония издаде брошура, която започваше с думите: „Войната е баща на прогреса и майка на културата...“

Всичко това предупреждаваше, изискваше допълнително изследване, изучаване, дълбок анализ. Още повече че генерал Араки открито беше заявил на съвещанието на губернаторите:

„При воденето на своята държавна политика Япония неизбежно ще трябва да се сблъска със Съветския съюз, затова тя трябва да завладее териториите на Забайкалието, Приморието и Сибир...“

Тези думи станаха известни на Зорге.

Не по-малко цинично Араки писа във военното списание:

„Монголия трябва да бъде Монголия на Изтока... Вероятно даже при прилагането на принципа «Кон-до» — императорския път, монголската проблема ще стане много по-голяма пречка, отколкото проблемата за Манджурия. Но понеже може да се появят противници на императорския път, тук следва ясно и определено да изложим своите позиции: ние трябва да премахнем тези врагове, които и да са те.“

Статията се наричаше „Мисията на Япония в епохата Шоуа“. Шоуа е епохата, в която царува император Хирохито.

Напуснал през пролетта поста военен министър, генерал Араки скоро стана министър на просветата. Образувано бе бюро по въпросите на идеологията, започна преследване на интелигенцията — първия признак за усиляване на реакцията. Професор Такикава от Киотския университет беше уволнен. В знак на протест заедно с него напуснаха други четиридесет професори, доценти и преподаватели. Но това не можа да промени нещата. Ръководството на науката и просветата сега беше поето от хора с фелдфебелски настроения. Преследването на интелигенцията продължаваше.

Зорге знаеше до какво води настъплението срещу интелигенцията и работническите организации. В Германия също така от всички литературни жанрове най-предпочитани бяха военните устава.

Беше съвсем ясно, че военизирането на страната взема застрашителни мащаби.

Япония вървеше към война. Засили се активността на кемпейтай. Японските контраразузнавачи се стремяха да запазят в дълбока тайна всичко, което беше свързано с подготовката на война. Унищожаваша всеки, който дръзнеше да повдигне завесата на държавните тайни.

Ето защо на празника на цъфналата вишна Зорге тъй подробно разговаря с приятелите си за конспиративността. Тя беше едно от главните условия за успеха.

Благодарение на строгата конспирация и на дисциплината, която винаги се спазваше от участниците в организацията, нямаше случай по вина на разузнавачите да е била допусната каквато и да е грешка поради немарливост.

Връзката с Центъра, естествено, се поддържаше от Зорге. Тук също цялата преписка се водеше само на английски и веднага се унищожаваше след всеки радиосеанс. Москва се наричаше „Мюнхен“, Владивосток — „Висбаден“, Хабаровск, Шанхай, Кантон и други градове, също имаха шифровани наименования. В радиопредаванията и в преписката се използваха само нелегалните имена и никога истинските.

Засега Зорге не беше доволен от организацията на радиовръзката. Технически задръжки често я нарушаваха и се налагаше натрупаният материал да се изпраща с куриери през Шанхай и Хонконг, което създаваше допълнителен риск. Не беше изключено за

нарушенията на връзката да е виновен радистът Бернхард, който не беше свикнал с тази сложна работа, и Рихард все по-често си спомняше за Макс Клаузен.

... Нощта преваляше, а разузнавачите все още продължаваха разговора си.

— Съгласен съм с доктор Зорге — каза Одзаки, — освен конспирация, на нас ни е нужна компетентност и умение да анализираме. Нужно ни е оризовото зърно без плевата. У хората, които заемат високи постове, не бива да възниква и най-малкото подозрение, че ние се стремим да изкопчим някаква информация от тях. Напротив, ако създадеш впечатление, че знаеш повече от събеседника си, той сам ще ти разкаже всичко, каквото знае. Това е стар журналистически похват, но и журналистите понякога се добират до информацията си като разузнавачи.

Зорге се съгласи с Одзаки. Най-после като че ли всички въпроси бяха уточнени. Всеки знаеше какво да прави...

Когато излязоха на улицата, вече се разсъмваше; контурите на дърветата и на покрива на съседната къща вече ярко се очертаваха на фона на непроясненото токийско небе. Рихард стоеше на външната стълба, залиташе пак като пиян и махаше на приятелите си с розова вишнева клонка.

Минаха още няколко месеца, настъпи лятото, знойното токийско лято, което не всеки европейец би могъл да понесе. Но Зорге си остана в града. Само няколко пъти той отскочи до морския бряг при От, който се беше настанил със семейството си в крайбрежното селище Акия, на около четиридесет километра от Токио. Наблизо имаше забранена зона, която интересуваше Зорге.

Само преди няколко седмици Ойген От се беше завърнал от Германия в Токио. Той пристигна окрилен от успеха си и похвален от Хитлер. Бяха оценили доклада му като сполучлив. От беше назначен на длъжността военен аташе, а скоро беше произведен в чин полковник. Получиха се много поздравителни телеграми, между които и от съветника на Хитлер — Йодъл, от фон Бек, Кайтел и други генерали. Сега Ойген От започна бързо да се издига. Мълчаливо допринасяше за кариерата му и Зорге — без него артилерийският

офицер, захвърлен в японските казарми в Нагоя, разбира се, не би могъл да представи такъв отчет, не би могъл „да стане човек“. Ойген От не забравяше това и бе дълбоко признателен на Зорге. Ойген и Рихард ставаха все по-близки приятели.

Една сутрин те излязоха да се разходят. От помоли Зорге да си вземе „лайката“. Бродиха дълго и някак неусетно се озоваха в забранената зона. Направиха много снимки. Зорге отново зареди „лайката“, като пхна използваната лента в джоба си. Тъкмо се беше накарнал отново да снима — зер рядко се пада такъв случай, — когато изведнъж на пътя откъм Акия се показаха двама полицаи и с тях един цивилен.

— Май че ще изпаднем в неприятно положение — каза Зорге, който пръв забеляза полицаите, появили се иззад хълма.

Беше рисковано да освети лептата пред очите на агента — това веднага би предизвикало подозрение, но да остави такива кадри да бъдат промити в полицията, бе също невъзможно.

Полицаите се приближаваха.

— Слушай — небрежно каза Зорге — ти имаш дипломатически имунитет, я сложи в джоба си лентата и апарата, иначе лесно няма да се отърва...

Той незабелязано предаде на От лентата и апарата.

— Дайте си документите! — каза цивилният.

Зорге кимна на Ойген От, който показва дипломатическия си паспорт. Цивилният го прочете внимателно, усмихна се и му го върна.

— Вашият паспорт! — обърна се той към Зорге.

— Той е с мен, сътрудник на посолството — отговори От вместо Рихард.

— Благодаря ви — каза цивилният, малко поизплашен.

Полицаите си отидоха.

— Слушай, Ойген — разсмя се Зорге, — зад теб съм като зад каменна стена!... Ти ме спаси!...

— Вината си е моя — възрази От. — Наистина, може би щеше да се наложи да даваш обяснения в полицията... А сега да вървим да обядваме. Ти сам ли ще проявиш филма?

— Не, ще го дам на лаборанта.

— Остави ми тази касета. Снимките ще потрърбват.

— Заповядай — безгрижно отговори Рихард.

Военият аташе даже не подозираше какви неприятности беше спестил на ръководителя на съветското разузнаване в Япония...

Вечерта, докато играеха шах на верандата, полковникът каза:

— Да знаеш, Рихард, каква изненада съм ти приготвил! Ела непременно утре в посолството към пет часа. Друго нищо няма да ти кажа... Ще останеш доволен!

... В японската генералщабна академия, където даваха прием по случай производството на новия випуск щабни офицери, се беше събрал цветът на императорската армия. Освен новопроизведените, които се държаха малко сковано и по навик още се стесняваха пред своите учители, тук бяха дошли стари генерали, ветерани от Корейската война, руско-японската кампания и интервенцията в Сибир... По-младите бяха участвували в „мукденския инцидент“, бяха водили войските си към границата на Монголия, бяха правили десанти в Китай, и в Хейлудзян — на Амур, край съветската граница. И младите, и възрастните военни бяха еднакво, самоуверени. Те всички бяха тръгнали по императорския път Кондо — пътя към завоюването на далечни и близки земи, всички изповядваха единния принцип на далечните си прадеди „Хако ичио!“.

Ония, които са чели древната книга „Нипон-шики“ — японски летописи, — са се запознали с рескрипта на император Дзиму, живял преди повече от хиляда години: „Ще покрием целия свят с един покрив и ще го направим свой дом“.

Такъв беше заветът на един от божествените прадеди на нацията Ямато, която населява Страната на изгряващото слънце.

Тъкмо за това говореше Рихард Зорге на Ойген От в колата на път за генералщабната академия, където отиваха на приема. Сред поканените имаше само неколцина цивилни, между които и доктор Зорге. За това се беше погрижил полковник От, който печелеше все по-голям авторитет в Токио.

В академията се бяха събрали много военни, които имаха честта да бъдат поканени. Те оставяха на гардероба своите саби и фуражки, влизаха в приемната зала и най-напред се покланяха на портрета на императора — на трон и в парадна униформа.

Когато влизаха в залата, От прошепна на Рихард:

— Днес ще ти покажа много интересни неща, само върви с мен...

Гостите посрещаше началникът на академията, вече съвсем грохнал генерал, с лента през рамото, окичен с ордени. Но и другите генерали не бяха оставени без внимание от императора. Всички бяха отрупани с ордени.

Полковник От и Рихард Зорге изпъкнаха сред събралите се с високия си ръст — и двамата бяха с една глава по-високи от който и да било японски генерал.

Като се кланяха церемониално, те се промъкнаха напред, лавирайки между групите военни. Един раболепен майор водеше полковник От да го представи на пристигналия на приема военен министър, сменил генерал Араки. В залата се намираха началникът на генералния щаб, членове на императорския военен съвет, командуваният флота и неговият началник-щаб... Поклони, усмивки, ръкостискания...

Майорът изчезна някъде и полковник От с доктор Зорге бяха оставени сами. От назоваваше имената на генералите. Някои от тях Рихард вече познаваше, за други беше чувал, но мнозина му бяха непознати.

— Генерал Тоджо — От посочи незабелязано един генерал с изпъкнало чело и късо подстригани мустачки. — Представител е на най-активната група военни...

— Командуваният Квантунската армия, генерал Хонджо... Казват, че бил повишен и ще стане императорски адютант...

— Този е шеф на шинтоистките общини в Манджурия, генерал Таракасуки — посочи откъм един военен, който мина край тях. — Освен това той е и началник на полицията на Квантунската армия.

— Ето принц Асаки, женен за дъщерята на император Мейджи...

— А това е генерал Доихара... Да отидем при него.

Ето какъв бил значи генерал Доихара Кендези! Рихард знаеше много неща за този голям японски разузнавач, когото наричаха „Лоурънс на Далечния Изток“. Сега той ръководи японската разузнавателна служба на континента. Пред Зорге стоеше ниско остриган невисок генерал-майор с широко чело и големи уши. Носът му приличаше на луковица — тесен между очите и много широк долу. Голяма уста и безцветни, приповдигнати вежди, безстрастно лице, като на риба. На гърдите му — ордени „Свещеното съкровище“ — всички

степени, „Златният ястреб“, „Тигърът“, „Двойните лъчи на изгряващото слънце“ и много други...

„Да, разузнаването при тях е на почит...“ — помисли Зорге. С помощта на От той се беше намерил сред цвета на японската военна каста. Ето ги пазителите на военни тайни и на заговори, които той, Рихард Зорге, трябва да разкрие, обезвреди, предотврати. Какво ли не би дал, за да успее!

Поздравиха се и Доихара попита на немски:

— На какъв език ще говорим?

— На монголски — шеговито отговори Рихард.

— Зюйте! (съгласен съм!) — каза на монголски Доихара — Сайн байну...

— Не, не — извика Зорге. — Предпочитам китайски или английски, а най-добре — немски...

— Добре, да говорим на който искате. — Доихара се усмихна само с устни, откривайки неравните си зъби. Лицето му си оставаше безстрастно.

Те поговориха няколко минути и се разделиха. От покани Доихара да се отбие в посолството. Изглежда бяха доста близки.

Като се отдалечиха. От каза:

— Този човек говори тринадесет езика, в Китай е живял петнадесет години...

Рихард се престори на учуден, макар че отлично знаеше това.

На този прием Зорге се запозна и с генерал Итагаки Сейширо, разузнавач от също такава висока класа, както и Доихара. Ако само знаеха тези хора кого им беше довел в академията германският военен аташе!

Итагаки беше началник-щаб на Квантунската армия и заедно с командувачия Шигеру Хонджо бе пристигнал в Токио със самолет, като направи така, че пътуването му да съвпадне с актовата вечер в академията на генералния щаб. Съществуваше един неписан закон, според който всички възпитаници на академията, макар и завършили преди четиридесет години, се събираха един път в годината под нейния покрив, а после тръгваха заедно за ресторант „Акабана“ в Коджимачи, където на младини са прекарвали свободното си време.

Срещата с генералите Итагаки Сейширо и Доихара Кендези събуди у Зорге много спомени. Той познаваше отдавна тези генерали

разузнавачи, носители и проводници на милитаристични идеи, знаеше, че именно с тях ще трябва да влезе в двубой.

КОРЕНИТЕ НА ВОЕННИЯ ЗАГОВОР

През януари 1935 г. японският дипломат Тошио Ширатори изпрати поверително послание в Токио на приятеля си Арита, който по онова време решаваше политиката на министерството на външните работи. Това беше същият Ширатори, в миналото сътрудник на японското посолство в Берлин, който бе подписал препоръчително писмо на Зорге.

„Арита такей^[1] — пишеше Ширатори. — Самата съдба е решила славяни и расата Ямато да се борят за първенство на азиатския материк. Съветска Русия трябва да разоръжи Владивосток, да изтегли войските си от Външна Монголия, като не остави нито един войник в района на Байкал. Това трябва да бъде минималното ни искане. Към него се прибавя и предаването на Северен Сахалин срещу умерено заплащане. По-нататък трябва да се има предвид изкупуването на приморските области в Сибир. Тези искания трябва да бъдат реализирани най-решително.

Сега аз остро чувствавам, брате мой, необходимостта кабинетът да вземе решения относно великите идеи на нашата дипломация. Тези цели диктуват решително скъсване на отношенията със Съветския съюз.“

Ако се говори за политически шинтоизъм, писмото на Ширатори беше класически пример на традиционните агресивни стремежи в японската континентална политика. Ширатори почти дословно повтаряше пасажите на дайренската конференция, която бе свикана през последната година от японската интервенция в съветския Далечен Изток.

Ширатори замина без желание на дипломатическа работа в Европа; считаше, че сега, когато нахлуването в Манджурия налагаше континенталната политика на Япония да придобие конкретни форми, той е нужен тук, в Токио. На сбогуване с приятелите си Ширатори каза самонадеяно: „Не мога да си представя докъде ще я докарат тук без мен...“

Ширатори се считаше за глашатай на целеустремената и традиционна агресивна политика на страната Ямато. Даже външният вид на Ширатори говореше за фанатичен характер — малкото му сухо лице, скрито зад прозрачния параван на очилата, изглеждаше само като придатък на щръкналите му коси.

От далечна Скандинавия Тошио Ширатори се опитваше колкото е възможно да въздействува върху поведението на съмишлениците си. Останал във втория ешелон на японските политически дейци, той се обявяваше за командир на заградителен отряд, готов да стреля по своите, ако намислят да отстъпят от предната линия на континенталната политика.

С най-решителен тон Ширатори предупреждаваше в посланията си министър Арита, че не трябва да се изпуска моментът. Той го закланаше да се възползва от германското предложение за сключване на военен договор с Япония срещу Съветска Русия. Нищо, че външно този договор изглежда като анти коминтерновски пакт.

„Съветска Русия — предупреждаваше Ширатори — напредва бързо в развитието си. За по-малко от десет години тя ще стане мощна държава, с която няма да можем да се борим. За да бъде завинаги унищожена опасността от страна на Русия, тя трябва да бъде направена безсилна страна и да бъдат контролирани природните ѝ ресурси. Но ако основата на комунистическото управление се укрепи, антиреволюционното движение не ще може да разчита на лек успех. Нужен е антикоминтерновски пакт!“

Ширатори беше добре осведомен за тайните събития, които ставаха по това време в Берлин.

При японския военен аташе Хироши Ошима дойде на частно посещение усмихнатият господин Гак — сътрудник на източния отдел на германското министерство на външните работи — и уж случайно започна разговор за положението в Далечния Изток.

Той дълго увърташе, докато най-сетне каза:

— Сега вие имате общи граници със Съветска Русия, господин военен аташе... Това е и хубаво, и лошо — грижите ви се увеличиха.

Ошима се съгласи, че действително грижите са много.

— Между впрочем — усмихна се обаятелно Гак (той беше се научил да се усмихва така, както това се прави на Изток) — у нашия министър се роди интересна идея — господин Рибентроп счита, че за нас би било целесъобразно да сключим сега отбранителен съюз за защита от Русия. Може би, след като създадохме общи граници с Русия, Япония също ще бъде заинтересована от това. Всичко би могло да се направи под формата на съвместна борба срещу комунизма...

Ошима не можеше да отговори нищо на направеното от Гак предложение — не знаеше още как ще се отнесат към него в японския генерален щаб.

След няколко месеца вежливият Гак покани полковник Ошима на гости у дома си. Сред гостите, беше и фон Рибентроп. Тропф на немски значи наивник. И наистина, министърът обичаше да се прави на наивен. Стопанинът се стараеше всячески да забавлява гостите си и едва към края на вечерта, когато Ошима и Рибентроп останаха сами в пушалния кът, министърът попита:

— Не ви ли интересува идеята ми за сключване на отбранителен съюз против комунистическата опасност?

Този път Ошима беше готов за конкретен разговор, защото бе получил необходимите инструкции от генералния щаб.

— Военните кръгове — каза той — проявиха интерес към вашето предложение, господин министър. В Берлин би могъл да дойде подполковник Вакамацу, за да проучи подробно предложението. Лично аз мисля, че има реална основа за такъв съюз.

Преговорите бяха започнати по военна линия. Пристигналият в Берлин подполковник Вакамацу се срещна с генерал фон Бломберг и неофициално с фон Рибентроп. Предвидено бе в отговор на тази визита в Токио да бъде изпратена германска военна група под формата на авиационна делегация. Именно за пристигането на тази група германски офицери в японската столица се носеха някакви смътни слухове.

Художникът Мияги съобщи на Рихард:

— Знаете ли, Зорге сан, вчера един щабен офицер от военновъздушните сили ми каза, че скоро щял да посреща гости от Германия, пристигала някаква делегация от летци...

Съобщението на Мияги заинтересува Зорге: в Токио се говореше вече, че между Япония и Германия се водели някакви военни преговори. Може би пристигането на германските летци беше свързано по някакъв начин с тези слухове? Фразата, изтървана от японския майор, привлече вниманието на разузнавачите. Но засега нямаше нищо по-конкретно. Тайната си оставаше тайна и тя трябваше да бъде разкрита.

Приблизително по същото време — през лятото на 1935 година — Рихард Зорге получи възможност да се завърне за малко в Съветския съюз — единственият случай от целия период на работата му в Япония. Рамзай беше извикан в Москва за лична среща с ръководителите на Центъра във връзка с изострянето на международната обстановка.

Зорге пътува за родината си дълго — през Съединените щати и Канада, за да може с далечни зигзаги по меридианите на планетата незабелязано да пристигне в Москва.

И отново улица Болшая Знаменска, входната врата, която се отваря под жуженето на зумера. Приветливата секретарка Наташа. Кабинетът на началника на военното разузнаване. Уредбата на кабинета бе същата както преди две години — голо бюро без нито една хартийка, с грамадна мастилница по средата, голям огнеупорен шкаф в ъгъла, две кресла, една стратегическа карта, покрита със сиво-синкави щори. Всичко беше както преди, само зад бюрото срещу Зорге се бе изправил не Берзин, а комкор Урицки — чернокос, мургав човек на около четиридесет години с умни кестеняви очи. Рихард го познаваше от по-рано, но твърде малко.

— А къде е...

— Ян Карлович е в Далечния Изток — прекъсна го Урицки, — не знаехте ли? Сега Далечният Изток за нас е пост номер едно, като се изключи, разбира се, Германия. Както винаги, нашият Старец е на главното направление...

Едва сега Зорге научи за промяната в ръководството на Центъра и затова че Стареца — Ян Карлович Берзин, неговият наставник и добър приятел, от няколко месеца вече работи като заместник-командващ на Специалната червенознаменна далекоизточна армия и се намира близо до Рихард край Япония.

— Аз замествах сега Ян Карлович. Много се радвам, че дойдохте в Москва, Рихард.

В думите на Урицки, в тяхната интонация Зорге долови сякаш нотки на извинение. Може би само му се беше сторило, но това някак изведнъж го предразположи към комкора. Разбира се, Урицки съвсем не приличаше на Стареца, но по начина, по който говореше и слушаше, привеждайки се малко напред, той имаше нещо общо с него.

Новият началник на разузнаването беше роднина на оня Урицки, който заедно с Ленин беше участвувал в Октомврийския преврат и загинал от ръката на есер-терорист като ръководител на петроградската Чека.

— Е, как вървят работите? — запита Урицки.

Рихард му разказа за създадените в Токио връзки, за полковник От и княз Урах, за другите служители в посолството, за планове си да използва тези връзки в интерес на делото.

— Точно това ни трябва! — възкликна Урицки. — Да станеш доверено лице на военния аташе — това вече само по себе си обещава отлични перспективи! Вие ще трябва да давате по нещо и на немците, нужно е окончателно да бъдат убедени, че работите за тях.

— Именно така и правя — давам на От второстепенна информация или такава, която няма значение за нас...

Първата среща в разузнавателното управление беше кратка — Семьон Петрович бързаше за заседание на Военния съвет. Уговориха се да продължат разговора вечерта в жилището на Урицки.

— То е съвсем близо, зад Каменния мост. Надявам се, че не сте забравили Москва...

Вечерта Рихард посети Семьон Петрович вкъщи.

— Е, разказвайте сега по-подробно... На немски ли ще говорим? По-лесно ще ви е.

— Не, не! — възпротиви се Зорге. — Само на руски. През последните две години не съм произнесъл, струва ми се, нито една руска дума. Ще забравя руския.

Рихард започна с онова, което най-много го вълнуваше — с упоритите слухове за предстоящите преговори на германската военна делегация в японския генерален щаб. Урицки си водеше някакви бележки, запитваше повторно по някои въпроси, уточняваше, проявяваше специален интерес към някои подробности. После

заговориха за положението в Манджурия и Рихард сподели становището си във връзка с него:

— Военните кръгове в Япония — каза той — определено засилват влиянието си върху политиката на правителството. В донесенията си съм съобщавал за това. Страната върви към фашизъм, разбира се, своеобразен, различен от германския, но също тъй агресивен и авантюристичен. В това съм дълбоко убеден. Излизането на Квантунската армия на далекоизточните граници засили тези тенденции. В Северна Манджурия се извършва голямо военно строителство.

— Да, това го знаем и от други източници — съгласи се Урицки. — Обстановката е тревожна. Японците водят традиционната си експанзионистична политика по отношение на нашия Далечен Изток.

— Аз наричам тази политика политически шинтоизъм.

— Правилен термин... Именно поради сложността на обстановката стана нужда по-специално да бъде назначен Ян Карлович Берзин в Далечноизточната армия. Но ние все още малко знаем за планове на вероятните си противници. — Урицки се замисли, а после запита Зорге: — Кажете ми, Рихард, не бихте ли могли да прекарате известно време в Манджурия? Разбира се, само ако ви е възможно.

— Ще опитам.

Зорге отново почна да разказва за групата „Рамзай“. Той успял вече да я формира. Слабо звено оставала само радиовръзката, която често изневерявала. Зорге каза на Урицки:

— Много ви моля, Семьон Петрович, да ми изпратите радиста Макс Клаузен, с него съм работил в Шанхай. Иначе сме застрашени от прекъсвания на връзката с Центъра.

— Нещо друго да ви трябва?

— Като че ли не...

— В такъв случай да се уговорим така: свършвайте работата си в управлението и заминете да си починете един месец, на юг. За по-дълго не може, за съжаление. Съгласен ли сте?... Преди да отпътувате, ще се опитаме да намерим радиста. А сега да считаме разговора ни за предварителен — по-подробно докладвайте в отдела, след което ще се видим още веднъж. Според мен работата ви досега е отлична, Рихард. Да мислим занапред, за перспективите, така да се каже, за

направлението на главния удар... А сега да вървим да вечеряме! Навярно ви е домъчняло за руската кухня?! Надявам се, че ще ви хареса солена рибка с варени картофки!...

Комкор Урицки, с когото Зорге се сближи, беше от поколението, възпитано през революционните години. Те бяха връстници — началникът на военното разузнаване и ръководителят на групата „Рамзай“, действаща в Далечния Изток. Хора от едно поколение, от една епоха, с еднакви стремежи, идеи и убеденост. Детството на Семьон Урицки бе преминало в Одеса; бе започнал в едно държавно училище и като общ работник у някакъв познат аптекар. Израсна в семейството на своя чичо, под чието влияние на седемнадесетгодишна възраст стана болшевик конспиратор. На двадесет години, приблизително по същото време, когато Зорге служеше в германския пехотен полк, Семьон бе призован в руската армия като редник в Стародубския драгунски полк. Намираха се един срещу друг на руско-германския фронт.

Февруари седемнадесета година завари Семьон в Одеса. След това — Червената гвардия и неизброимите фронтове на гражданската война: Царицин, Крим, Украйна.

На двадесетгодишна възраст Урицки командуваше кавалерийска бригада, а на двадесет и седем години завърши Академията на Генералния щаб, като се откъсваше често от лекции по неотложни работи — ту за потушаването на кронщадския метеж, ту пък за да изпълни някоя друга бойна задача. Няколко години прекара в чужбина на същата работа като Зорге. По-късно бе командувал корпус, изпълнявал бе щабна и командна работа и на четиридесетгодишна възраст, като опитен военачалник, се завърна отново на разузнавателска работа.

Рихард се срещна още няколко пъти със Семьон Петрович и той му ставаше все по-симпатичен. Центърът беше доволен от доклада на Зорге. Групата „Рамзай“ пускаше все по-здрави корени в милитаристична Япония, в страната, където нито един разузнавач на света не бе успял да се задържи толкова дълго, без да предизвика подозренията на всевиждащата кемпейтай. Но докато отначало пред Рамзай и неговата група стоеше една основна и първостепенна задача — да следят военнополитическото и икономическото положение в Далечния Изток, за да може своевременно да се разгадават плановете

на японските милитаристи, сега задачите се усложняваха. С разширяването на взаимните връзки между развиващите се по паралелни пътища две агресивни държави — Япония и Германия, пред групата на Зорге се поставяха нови, сложни задачи. Възникна въпросът — не би ли могло от Токио да се наблюдава дейността на германските фашистки политици? Нека Япония стане „наблюдателна кула“ за часовете от групата „Рамзай“...

И все за това отново и отново се подхващаше разговор между комкор Урицки и пристигналия от Япония разузнавач.

Подир десетина дни в Москва се появи Макс Клаузен. След като бе изпълнил задачата си в Китай, той се смяташе за демобилизиран и се бе заловил за мирен труд. По онова време живееше в малкото градче Красний кут, недалеч от Саратов, работеше като тракторист под друго име и беше престанал да мисли за разузнавателна дейност.

И ето че съвсем неочаквано Клаузен получи нареждане да се яви в Москва. Отначало той се противопостави, но втората, по-категорична телеграма, изпратена до горвоенкомата, го принуди да тръгне. Телеграмата беше подписана от Ворошилов. Кой би могъл да допусне, че самият народен комисар на отбраната ще вика един обикновен тракторист!... И все пак Макс Клаузен тръгна за Москва с намерение да откаже всякаква работа, която ще му предложат — стига! Точно така беше казал и на Ана: „На сватба магарето за добро не го канят. Ще живеем тук. Ти ме познаваш.“

И първия, когото Макс срещна в разузнавателното управление, беше Зорге. Макс погледна учудено приятеля си:

— Какво правиш тук?

— Дойдох да те взема...

— Ето значи каква била работата! Пък аз се чудя кой ли се е сетил за мен?

По навик Клаузен се почеса по дебелия врат.

— Е, стари моряко, тръгваме ли?

— С тебе, Рихард, отивам накрай света. — Той не попита даже къде ще го води Зорге.

Същия ден Урицки покани Зорге и Макс у дома си.

— И тъй, какво решаваме? — попита Урицки.

— Щом трябва, ще заминем — отговори Макс. — Продавам кравата и може да тръгваме.

Разсмяха се.

— Чудесно! Да поговорим сега за работата. Имайте предвид, другари, че вие сте разузнавачи на мира. Клаузен, знаете ли къде трябва да отидете?

— Не, Рихард не ми каза.

— В Япония. Трябва да направите всичко, което е нужно, за да се предотврати войната между Съветския съюз и Япония, да се предотврати — разчленено на срички повтори Урицки. — Ясно, нали? Тъй, а що се отнася до отпуската ви, Рихард, налага се да бъде отложена... За по-добри времена. Трябва незабавно да заминете обратно. Клаузен ще ви последва.

— Какво да се прави, дългът си е дълг — тъжно се усмихна Зорге. — Готов съм, Семьон Петрович. Ние сме хора на далечния път...

— Да, точно така — хора на далечния път! — Комкорът горещо стисна ръката на разузнавача.

В разговор насаме Урицки му каза:

— Запомнете, Рихард, задача номер едно е да сме в течение на преговорите между Берлин и Токио. И второ — да се следи обстановката в Манджурия. Останалото — по ваша преценка.

Кратко сбогуване с приятелите, последни напътствия... Пътуване за Канада, за Щатите, старият паспорт все още важи, защото за Москва Рихард бе пътувал под друго име...

Пристигането на доктор Зорге в Съединените щати съвпадна с вестникарската шумотевица около предстоящия въздушен рейс от Америка за Токио. Рихард си помисли — защо ли пък да не пътува до Япония със самолет? Не е задължително разузнавачът да бъде винаги в сянка. Да бъдеш такъв, какъвто си, е най-добрата маскировка. Задачата беше сложна, но Рихард почна да действа — в края на краищата той все пак е кореспондент на влиятелния „Франкфуртер цайтунг“...

С първия рейс, който щеше да свърже Щатите с японските острови, излетяха предимно журналисти. Сред тях беше и Рихард Зорге.

---

[1] Такей — интимно, приятелско обръщение: брате мой, приятелю. ↑

КАНАДЕЦЪТ ОТ МОНРЕАЛ

Мистър Файф, канадец от Монреал, среден индустриалец, се завръщаше от туристическо турне из Съветския съюз. Той беше посетил Ленинград, Москва, Киев и през Одеса трябваше да замине за Канада. Билетът му до Пирея, където мистър Файф смяташе да се прехвърли на океанския лайнер, вече лежеше в портфейла му, но параходът тръгваше след няколко дни и чужденецът се измъчваше от принудителното безделие.

Най-после настъпи време за заминаване. Туристът се качи в един черен лакиран „Линкълн“, натовариха куфарите му и мистър Файф се отправи за морската гара. Параходът с бели като колосана яка палубни надстройки и червена околожка със сърп и чук на комина стоеше на кея.

В чакалнята оставаха все по-малко хора, пътниците, получили паспортите си, отиваха на кораба.

Канадецът чакаше, като посмукваше пура, но изглежда, че бяха го забравили. Няколко пъти се бе приближавал до гишето и казваше името си на младия граничар, но сътрудникът на контролно-пропускателния пункт всеки път му се извиняваше и го помолваше да почака още няколко минути.

Параходът изсвири два пъти, чакалнята опустя. Мистър Файф отново се приближи до гишето. Неизвестно защо, поканиха го да влезе вътре.

— Къде получихте входната виза за Съветския съюз? — попита дежурният, като разглеждаше паспорта на мистър Файф.

— Във Виена — отговори канадецът, — в съветското консулство.

— Но във Виена няма съветски консул с такова име — възрази дежурният.

— Това не зная, в паспорта ми има виза.

— Паспортът ви не е в ред, не можем да ви пуснем.

Мистър Файф замислен се почеса по врата. М-да!...

Излиза, че правата линия е най-краткото разстояние между две точки само според учебника по геометрия... Положението неочаквано се усложни. Мистър Файф помоли да му разрешат да отиде при началника на контролно-пропускателния пункт. Когато остана насаме с капитана граничар, откъм прозореца прозвуча трикратно сирената на потеглящия параход.

Канадецът още веднъж изрази възмущението си. Капитанът разпери ръце.

— Нищо не мога да направя, господин Файф, границата е затворена, параходът излиза на рейда. — И отново същата фраза: — Паспортът ви не е в ред.

Тогава мистър Файф премина на руски език и каза:

— Вижте какво, другарю капитан, името ми е друго, не това, което е вписано в паспорта. Аз съм Клаузен, Макс Клаузен, заминавам по специална задача. Моля ви да се свържете с комкор Урицки...

Капитанът не изрази никакво учудване. На границата се случва всичко.

— В такъв случай, другарю Клаузен, върнете се в хотела — каза той. — Не съм получавал никакви указания за вас. Чакайте. Ще ви известим веднага, щом получим указания от Москва...

И „мистър Файф“ отново се заприцеснява в хотелската квартира. После всичко се изясни — работата съвсем не беше до името на митическия съветски консул в Австрия, Клаузен никога не беше ходил във Виена. Граничарите бяха открили друг дефект в паспорта на канадския турист. Етикетът на последната страница, върху която стоеше червен восъчен печат, беше изместен с някакви си части от милиметъра. Това именно беше предизвикало подозрението. Очевидно техникът, който бе изготвил паспорта, не беше поставил етикета съвсем точно на мястото му.

В края на краищата Макс Клаузен трябваше да се върне в Москва. Бяха изминали три седмици, откакто Рихард Зорге замина за Япония, а радистът все още чакаше да му подготвят документите за друг маршрут.

Изтече още около един месец и този път друг чуждестранен турист, но от друга националност и под друго име замина от Ленинград за Хелзинки. Оттам той се отправи за Стокхолм и след няколко дни пристигна със самолет в Амстердам. За пръв път от

толкова години Клаузен прелетя над родното си място — остров Нортстронт от Фризкия архипелаг.

От летището той отиде направо в белгийското консулство, снабди се с транзитна виза и замина за Париж. Там скъса паспорта си, извади от куфара друг, замина за Виена, после обратно във Франция и забъркал по този начин следите си, извади билет за морския експрес „Лафайет“, който тръгваше от Хавър за Съединените щати.

Но и с това не се бяха свършили още приключенията на доскорошния тракторист. Като разглеждаше новия си паспорт под името Ханеман, а това ставаше вече в океана, Макс откри разтревожен, че една от страничките му е започнала да избелява. Заедно със страничката бледнееше и Клаузен, представяйки си срещата с емигрантските власти в нюйоркското пристанище.

Но всичко мина благополучно. Офицерът от емигрантското бюро взе небрежно паспорта, прелисти го набързо и погледна транзитната виза.

— Колко пари имате? — попита той.

— Осемстотин долара.

— Колко време смятате да прекарате в Щатите?

— Около три дни.

— С тези пари човек може да прекара повече.

— Няма да мога, свършва ми отпуската. За съжаление, в събота трябва да бъда в Монреал.

— Окей! Приятно прекарване!... — Офицерът подпечата паспорта и го подаде на Клаузен.

„Размина ми се!“ — помисли Макс и се спусна на кея по корабната стълба. Той се разпореди багажът му да бъде занесен в най-близкия хотел, където разчиташе, че ще получи стая. Тук вече не бяха нужни документи и Клаузен съобщи на администратора измислено име: Никсън. Администраторът му подаде ключа на стаята:

— Заповядайте, мистър Никсън!...

И в този момент Макс чу зад гърба си познат глас:

— Хер Ханеман!... Колко е малък светът! И вие ли сте в този хотел!?...

Пред Клаузен стоеше усмихнат съседът му по каюта от „Лафайет“. Администраторът не обърна внимание на възгласа и

Клаузен побърза да отведе общителния си познат настрани. Глупавата опасност, мернала се като мълния, го отмина.

Известно време Макс загуби, за да постави в ред стария си, но вече истински паспорт. Морякът Клаузен се яви в германското консулство и каза, че през последните месеци е работил като шлосер в един мотел край Ню Йорк, което потвърди с документ. Преди това бил плавал с американски товарен параход до Европа и Южна Америка. Старият паспорт на Макс Клаузен беше изпъстрен с най-различни визи, печати и заверки и не бе оставено празно място в него. Паспортът беше отдавна просрочен и германският моряк помоли консула да му се даде нов, тъй като щял да заминава за Китай.

На следния ден в джоба на Клаузен лежеше нов паспорт, издаден за петгодишен срок. Клаузен отново стана самият той. Китайският консул, към когото се обърна с молба за входна виза, завери паспорта му с щемпел с лилави йероглифи и още същата вечер радистът замина за Сан Франциско. Той пресече целия американски континент и с японския параход „Тацитус-мару“ продължи за Йокохама. Освен паспорта, за излизане от Щатите му беше нужно и удостоверение за изплатени данъци. Макс беше се погрижил и за него — документите на германския предприемач, заминаващ за Далечния Изток, бяха в пълен ред.

А Рихард Зорге очакваше с нетърпение своя радист в Токио. Всеки вторник в уговореното време — от четири до шест — той седеше в ресторантчето „Фледермаус“ и разсеяно поглеждаше към входната врата в очакване всеки миг да зърне набитата фигура на Макс. Изтекоха вече три месеца, откакто Рихард беше напуснал Москва. Той не можеше да си представи какво се е случило, защо се бави Клаузен. На въпросите си до Центъра отговор не получаваше. Впрочем той и не очакваше бързо да получи отговор — радиовръзката беше нарушена, предавателят бе излязъл от строя, а радистите — съпрузите Бернхард не можеха да го поправят. Той бе изпратил за Москва неопитните радисти, а връзката с Центъра се поддържаше само по околни пътища, чрез куриери.

Есента в германската колония се уреждаше голям маскараден бал. Рихард беше си измислил костюм на уличен продавач на кренвирши. Облечен като берлински колбасар, той се разхождаше из

клуба, излизаше в градината и навсякъде се чуваше веселият му глас, изговарящ диалектно думите като същински саксонец.

Вместо „бротхен“ — хлебчета, той произнасяше „бротчен“ и това беше достатъчно, за да предизвика усмивки.

— Кренвирши Ашингер!... Кренвирши Ашингер! — провикваше се той. — Вечни като времето и винаги пресни като вестникарски новини... Купувайте си кренвирши, горчицата е безплатно... Вземайте бротчен, бротчен...

Той се приближи до княз Урах, застанал до светлокосата Хелма От, облечена като баварска пастирка.

— Хей, Ики — смеейки се, князът се обърна към него, — защо пък кренвиршите да са вечни като времето?

— О, защото това е фирмата Ашингер! Тя съществува от миналия век, преживяла е империята на кайзера, голямата война, Ваймарската република, навлязла е и в нашия хилядолетен райх... В света всичко може да се промени, но кренвиршите на Ашингер ще останат вечни. Германия няма да може да съществува без кренвирши.

И в този момент Рихард съзря сред гостите Макс Клаузен. Той беше пристигнал сутринта в Йокохама и бе дошъл тук, като научи за бала в германската колония. Рихард мина край него. Малко по-късно, като предлагаше на Макс кренвирши, тихо му прошепна:

— Утре вечер във „Фледермаус“... Представи се на обергрупенлайтера Урах, оня там в тъгъла с високата светлокоса дама в костюм на пастирка... — После високо и весело отново завика: — Кренвирши Ашингер! Кренвирши Ашингер!

Когато Клаузен се запознаваше с ръководителя на нацистката организация, Рихард се приближи до Урах. Макс се представи за търговец, решил задълго да се засели в Япония.

— Искam да открия експортно-импортна фирма за продажба на автомобил — сподели плановете си Клаузен.

— Отлично, отлично — одобри княз Урах. — Утре в два елате при мен в посолството да поговорим... А това е доктор Зорге — запознайте се, той може да ви бъде полезен. Нали така, Ики?

Така стана официалното запознанство между пристигналият търговец и германския кореспондент.

Рихард се срещна с Клаузен повторно в кабинета на княз Урах. Уж случайно Зорге се беше отбил у приятеля си и свари там

„германския предприемач“.

Вечерта те се срещнаха в ресторантчето „Прилепът“ на Гинза. Седнаха на гола дъсчена маса, пиеха бира и си бъбреха сякаш просто така, като двама приятели, събрали се да убият времето си.

— Е, казвай! — започна Зорге.

— Както виждаш, продадох кравата и пристигнах — усмихна се Макс.

— Но къде пропадна?!

— Знаеш ли, Рихард, какво си мисля — в нашата професия има нещо библейско: неведоми са пътищата господни и пътищата на разузнавача. Два месеца съм пътувал, за да дойда на служба при теб.

Разменяха си шеги, смееха се и пак преминаваха към делови разговор. Уговориха се Клаузен веднага да се заеме с възстановяване на връзката.

Предавателят се намираше във фотолабораторията в квартирата на Бранко Вукелич.

— Та това са само резервни части — мърмореше Клаузен, като оглеждаше предавателя. — Трябва всичко да се монтира наново.

И също като в Китай, за да не се предизвикат подозрения, Макс търсеше материали, сам изработваше най-сложни детайли, измисляше някои работи, сменяше други и след три седмици съобщи на Зорге, че предавателят е готов. Той се побираше свободно в едно малко куфарче и при благоприятни атмосферни условия можеше да предава до „Мюнхен“, тоест до Москва. С Хабаровск и Владивосток предавателят даваше устойчива дръзка.

Първото предаване показва, че може да се работи. Зорге сам зашифрира една радиограма и я предаде на Макс. Наведен над апарата, Клаузен свещенодействуваше, като редеше с ключа неясните и за самия него съчетания от цифри. Още в първата шифрограма Рихард предаваше, че Клаузен е пристигнал и Ана може да тръгне. Но изминаха още няколко месеца, докато по друг път — през Харбин и Шанхай — Ана пристигна в Токио и се срещна с Макс.

Сега цялата група на Рамзай беше налице. Всичко, извършено досега, можеше да се смята само за прелюдия към предстоящите действия. И ако си представим един огромен невидим театър, главните герои на бъдещите събития бяха заели своите места на сцената.

Започваше главното действие. Но никой не можеше да повдигне завесата, за да види тази героична епопея.

Следвайки опита си от Шанхай, Макс Клаузен откри фирма за продажба на автомобили, но конкурентите му се оказаха толкова много, че малко остана Макс да попадне в затвора заради дългове. Фирмата му стигна до банкрут. Тъкмо сега се падна случай на Рихард да прояви познанията си по банково дело и финансови операции.

Само за няколко дни той успя да ликвидира банкрутиращото предприятие и да създаде ново. Разбира се, той самият оставаше в сянка. Сега германският предприемач Макс Клаузен стана собственик на голямо хелиографско ателие, което вземаше поръчки от редица солидни организации. От Германия бяха изписани последен модел хелиографи. Заедно с тях дойдоха и германски специалисти и много скоро фирмата „Клаузен шокей“ — „Клаузен и компания“ си създаде солидно положение. Текущата сметка в банката на името на преуспяващия бизнесмен Клаузен ставаше все по-тлъста. Тогава Макс откри филиал на фирмата си в Мукден и нова сметка в Шанхайската банка. Сега паричните преводи от Китай, Ню Йорк и Сан Франциско ме можеха да предизвикат и най-малко подозрение.

Благодарение на това групата на Рамзай не се нуждаеше от средствата, които идваха от Центъра. Радистът Макс Клаузен, освен своите задължения, пое и финансовата издръжка на групата.

Създаването на фирмата „Клаузен шокей“ имаше голямо значение още и защото хелиографското ателие стана допълнителен източник на много важна информация. Конструкторските бюра на най-големите военни заводи на Мицуи и Мицубиши, които произвеждаха танкове, кораби и самолети, търсеха услугите на фирмата. За техническа помощ към нея се обръщаха представителите на военноморския флот и даже някои отдели на японския генерален щаб. С известни усилия на мисълта можеше да се установи в каква посока върви снабдяването на японската военна промишленост с технически съоръжения. Понякога между безбройните свитъци с чертежи на незначителни части изведнъж се появяваха технически чертежи, които представляваха нещо наистина ценно.

Групата „Рамзай“ започна да действа без засечки. Невидимата „наблюдателна кула“, издигната със старателни и продължителни усилия, даваше широк обзор за следене на планове на вероятните

противници на съветската страна. Но неочаквано тежка болест повали Рихард Зорге.

... Той лежеше върху бодливата тел, върху шиповете, които се впиваха в тялото му, и не можеше да се откъсне от тази проклета люлка... Страх също не изпитваше, но гаснеше бавно, губейки последни сили. Сега оставаше само болката, помрачаваща съзнанието. Рихард често изпадаше в безсъзнание и тогава като че ли пропадеше някъде, потъваше в лепкав мрак и вече нищо не чувствуваше.

После съзнанието му се възвръщаше за известно време и заедно с него идваше жестоката болка. Рихард вече не можеше да вдигне клюмналата си глава и кога то отваряше очи, виждаше под телта собствения си крак с неестествено извърнато стъпало и ръката си с разтворена длан. Върху сгърчените му неподвижни пръсти имаше засъхнала кръв. Отначало тя беше червена, после потъмня, стана кафява. Тялото му вече не му принадлежеше, станало бе чуждо, като този кол от телената мрежа, наведен под тежестта му. Едва-едва мъждукаше гаснещото му съзнание, проблясваха мисли, разкъсани, както и тялото му. От време на време сухи-, те му устни шепнеха: „Боже мой! Боже мой!...“

Но само му се струваше, че шепне. Той стенеше. Стенеше глухо, също както и съседът му, който лежеше до него в ямата. Той беше притихнал на втория ден, а Рихард продължаваше да лежи върху бодливата тел и шиповете се впиваха в него като тръните на венеца в челото на Спасителя... Христос отиваше на Голгота... Защо на Голгота? Тази височина се нарича височина „304“, а може би Морт-ом, който прикрива Вердюн. И войниците във верига отиват към своята Голгота. Те се хвърлят в атака и отстъпват, отново се хвърлят, загиват; малцина се връщат в окопите. Така седмица след седмица, месец след месец. Проклет Вердюн!

Понякога войниците се къпят в Маас, на самата предна линия, и тогава не стрелят един срещу друг. Това е мълчалива уговорка. После се оттеглят и всичко започва отново... Убиват се само войниците в униформа...

Трябва да са паднали хиляди тук, при височина „304“, където селяните бяха сели жито, а сега събираха трупове. А общо край Вердюн са убити около един милион души... Рихард не вижда тази височина, към която се бяха устремили германските вериги,

височината е някъде вдясно. Главата на Рихард виси неподвижно и той може да вижда само подкованата подметка на обуваната си. Но Рихард знае — височината дими денем и нощем като нестихващ вулкан и ще започне да бълва пламък веднага щом германските войници се хвърлят в атака. Но защо е тук той, Рихард Зорге, капралът от двадесет и първи стрелкови полк? Защо лежи върху телената мрежа на ничия земя, обстрелвана от двете страни, където се пръскат заблудените германски и френски снаряди? Баща му искаше да го направи търговец, а други го бяха направили войник. Той е двадесетгодишен, а вече трета година воюва.

„Боже мой!... Боже мой!...“ — от устните му се отронва стон, но никой не чува ранения. Вече трето денонощие Зорге виси върху бодливата тел. „Проклетата война! — шепнат неподвижните му устни. — Проклет да е Христос, че е позволил да се създаде този ад на земята...“

Пред очите му притъмнява, той усеща миризмата на избухнал снаряд. Не, не е от снаряд, мирише на изгоряло човешко месо.

... Рихард скача и не може да разбере какво става с него. Той се намира в стаята си на улица Нагасаки. Съмнало е вече. На полиците край стените са наредени древни ръкописи и източни статуетки. Всичко си е на мястото. Но откъде идва тази отвратителна миризма на изгоряло? Стаята му е потънала в дим. А, ето каква била работата. На кушетката спи княз Урах — снощи се заседяха почти до зори и той остана да пренощува у Зорге. Заспал бе с незагасена цигара и сухата морска трева беше затляла като прахан. Зорге се спусна към спящия, избута го на пода, разтвори шьоджите — картонени рамки — и изхвърли димящата кушетка навън. Албрехт фон Урах седеше на пода и учудено мигаше. Върху красивото му лице бе изписана обърканост. Рихард закрещя яростно:

— Ду, менш^[1], усещал ли си някога мириса на изгоряло човешко месо? Аз имах това удоволствие през войната, дявол да го вземе! Там ни обливаха с огнепръскачи... Стига ми толкова. Не желая да мириша запаления ти задник! Махай се!

Рихард сновеше из стаята, обхванат от страшните спомени. Колко упорито се повтарят кошмарите на миналото вече толкова години!

Там, върху телената мрежа, той стана противник на войната, за да стане скоро след това и комунист. Тук, на предната линия на невидимия фронт, той също се бори против войната, защитава социалистическото си отечество. Но той е член на нацистката партия, партията на Хитлер, носи значка на ревера си и тя се забива в гърдите му сега. Сега той е „партайгеносе“, партиен другар на цялата тази пасмина. Има нацистки партиен билет с номер два милиона седемстотин петдесет и една хиляди... Колко народ само е успял да омотае Хитлер!...

Древният знак на свастиката — кръст с пречупени лъчи, символ на огъня, начертан върху стените на будистките храмове, премина върху знамената на нацистката партия. Сега Зорге носеше този знак върху ревера на самото си. Обергрупенлайтерът княз Урах му бе помогнал да влезе в партията на Хитлер. Княз Урах ясно се стремеше към Зорге, търсеше дружбата му. Кореспондентът на „Фьолкишер беобахтер“ имаше интерес да поддържа най-добри отношения с такъв опитен и авторитетен журналист като доктор Зорге. Рихард също не беше против да се сближи с човек, който можеше да му бъде нужен, който бе роднина на белгийския крал и ръководител на нацистката партия в многобройната немска колония в японската столица. Освен това княз Урах не спадаше към категорията на „бесните“, твърдоглави нацисти фанатици. Дълбоко в душата си той се отнасяше с ирония към някои страни от крайно екстремистката нацистка политика, считаше тази политика за твърде фронтална и праволинейна, но криеше настроенията си, държеше ги заключени със седем ключа и се разкриваше само в кръг от най-близки приятели. Смяташе, че е назначен за обергрупенлайтер само защото е роднина на белгийския крал и защото работи във вестник, който принадлежи на Хитлер. Впрочем, такива настроения в германското посолство имаше не само у Урах. Хората с аристократичен произход се дразнеха от недодяланата грубост на нацистките парвенюта. Към тези хора спадаше например и военноморският аташе Петерсдорф, до известна степен посланикът Дирксен, а също и полковник От. Но всеки от тях се стараеше пред другите подчертано да демонстрира предаността си към нацисткия режим.

Зорге все още се намираше под впечатлението на тежкия си сън. И на всичко отгоре тази горяща морска трева. Този идиот Урах...

Когато беше ядосан, Рихард не подбираше думите, с никого не се съобразяваше и това беше най-добрият начин за маскировка. Сега той стоварваше гнева си върху княз Урах.

Зорге приседна на кушетката си. По тялото му се разля противна слабост. Страшно го болеше главата. През последните дни Зорге се бореше с грипа, но изглежда болестта не го пускаше. Той потърка лицето си с длани, сякаш се миеше.

— Какво ти е? — угрижено запита Урах. — Болен ли си?

— Нищо ми няма.

Рихард полегна и сякаш отново потъна в горещия мрак.

Болестта беше тежка: след грипа температурата отново се покачи, започна да се развива пневмония. Това разтревожи приятелите му. Дойде и лекар от посолството, предприе лечение, но Рихард не се почувствува по-добре. Пристигна Мияги, но като видя в какво състояние е Зорге, реши да не го безпокои. Зорге го задържа, помоли го да остане да му разкаже за срещите, наблюденията и разговорите. Информацията беше извънредно срочна — Мияги отново му съобщаваше за германската военна делегация, която скоро трябваше да пристигне в Токио.

— Трябва да отида в посолството — заговори възбудено Зорге и се опита да стане от леглото. — Това е много важно! Трябва да предупредя Одзаки.

Мияги все пак успя да го убеди да не излиза. Обеща да му намери някакво ново лекарство от своя лекар. Мияги отдавна боледуваше от туберкулоза и беше под наблюдението на един опитен лекар.

Доктор Ясуда беше възрастен човек и имаше широка практика сред високопоставени пациенти. Кабинетът му се посещаваше от държавни чиновници, съветници и техните жени, представители на военните кръгове, семейства на индустриалци, артисти, художници. Между пациентите на Ясуда беше и Йотоку Мияги. Той се явяваше редовно на прегледи и беше успял да се сдружи с общителния доктор, познаваше възгледите му и веднъж, когато Ясуда след прегледа му пишеше рецепта, Мияги каза:

— Ясуда сан, моите другари са ми казвали, че човек може да се посъветва с вас не само за болести...

Ясуда вдигна очилата си и погледна въпросително Мияги:

— Какво искате да кажете?

— Интересува ме как преценявате обстановката в Германия и укрепването на фашизма там?

— Германия е далеч от нас — отговори уклончиво Ясуда. — Казват, че Европа е само полуостров на азиатския континент — значи Германия е глуха провинция. Аз се интересувам от много по-близки неща...

Веднъж художникът Мияги беше последен по ред в приемната на доктора. Говориха до късно вечерта за фашизма в Европа и че в Япония милитаристите също се стремят към властта, за манджурските събития, за заплахата от война със Съветска Русия. Доктор Ясуда споделяше възгледите на художника. Накрая Мияги запита направо:

— Ясуда сан, кажете ми откровено: бихте ли ни помогнали да направим така, че Япония да живее в мир?

— На кого — на вас ли?

— На тези, които са против войната и фашизма...

Скоро доктор Ясуда стана един от главните информатори на Мияги — високопоставените лица с готовност водеха откровени разговори с лекуващия ги лекар.

Този път доктор Ясуда сам заговори за онова, което го вълнуваше. Той също чул нещо за преговорите, които се водели или трябвало да се водят между германски и японски дипломати. Някакъв негов пациент от Министерството на външните работи му казал, че трите страни искат да сключат договор „за борба със световния комунизъм“. Ясуда не може да каже нищо повече, тъй като и неговият пациент знаел по този въпрос твърде малко.

Ставаше дума за подготвяне на заговор против Съветския съюз под формата на антикомунистически пакт. Но това стана известно чак една година по-късно, а засега се промъкваха само слухове. Заговорът се готвеше в най-строга тайна.

Но художникът Мияги имаше още една работа при Ясуда. Той каза:

— Докторе — заболял е един човек, който в никой случай не трябва да боледува. Помогнете ни, има възпаление на белите дробове.

Както винаги Ясуда отговори отначало с общата фраза:

— Хората изобщо не трябва да боледуват. — После запита:

— А къде е този човек?

— За съжаление не може да го видите.

Ясуда се намръщи.

— Разбирам... В такъв случай работата е по-сложна. Та мога ли да лекувам от разстояние като знахар!... Впрочем ето какво — реши докторът, — ще се опитам да му дам сулфапиридин, това е най-новото средство, което нашите лекари още не знаят. Надявам се, че вашият познат скоро ще оздравее.

Лекарството, което Ясуда даде, Мияги изпрати на Зорге по медицинската сестра Ханакo Ишии. Ханакo се грижеше за болния сама. Мияги не искаше да се мярка без нужда по улица Нагасаки.

След няколко дни Рихард Зорге наистина се изправи на крака.

В знак на благодарност художникът подари на Ясуда една своя картина „Лилавите перуники“. Докторът я прие. Той се радваше като дете, когато, вдигнал щорите, разглеждаше с възхищение лилавите цветя на брега на езерото. Това беше единственият случай, в който доктор Ясуда, твърде деликатен в това отношение, прие „материално възнаграждение“. В организацията на Рихард Зорге хората не получаваха никакви пари за своята опасна работа. Техен стимул беше само чувството за дълг — трябва да се направи всичко, за да не се допусне войната. Така мислеха всички: и самоотверженият Рихард Зорге — Рамзай — ръководител на групата, и японският учен Одзаки, и капралът от една войскова част — Токиго Яваши, когото художникът Мияги беше привлякъл за работа, и младата Ханакo Ишии, медицинска сестра, пристигнала в Токио да търси работа... Впрочем Ханакo Ишии не влизаше в групата „Рамзай“.

Ишии беше израснала на югозапад, близо до Хирошима — в Курошика, най-прекрасното от прекрасните градчета на Япония. Така поне считаше тя и навярно беше така. В това градче идваха туристи да се полюбуват на чудесния изглед, на древните забележителности да чуят стари легенди. В Курошика беше много красиво, но работата не стигаше за всички. Нямаше работа и за Ханакo Ишии. Тя завърши медицинското училище, работи известно време в университетската болница, но скоро остана без работа. Музиката, с която се занимаваше от детинство, също не можа да ѝ помогне в живота. Ишии живееше с майка си и с по-големия си брат — художника Даиширо, който си имаше свое семейство. Какво ѝ оставаше да прави? Тя замина да търси

щастieto си в Токио, където живееше приятелката ѝ, келнерка в един голям ресторант.

Отначало помагаше на приятелката си — миеше чинии, бършеше масите, постилаше покривките. Не ѝ плащаха нищо. Тя работеше просто за да не бездействува; понякога ѝ даваха храна. Така продължи няколко месеца. Най-после щастieto се усмихна на Ханако — при татко Кетел, съдържателя на ресторантчето „Райнголд“, се освободи едно келнерско място. Това беше през есента на тридесет и пета година.

Ишии прекрачи с трепет вратата с бутафорната винена бъчва и борово клонче на горната рамка — знак, че тук се сервират спиртни напитки и човек може да пийне горещо саке. Когато Ишии се яви при татко Кетел, той я огледа критично и явно остана доволен. Красива беше Ханако Ишии в своите дващест и седем години — изящна, стройна, със светло кимоно и елегантни дзори на малките си крачка.

— Май че те бива — каза той, като посмукваше угасналата си лула. — Ами как да те кръстим?... Берта имаме, Катрин също... Агнес! Ще се казваш Агнес. Аз съм германец и при мен всичко трябва да бъде немско — бирата, кренвиршите, имената на келнерките... Ела след три дни и научи ей тия думи...

Татко Кетел накара Ханако да запише няколко немски фрази: „Гутен таг“, „Данке шойн“, „Вас вюншен зи?“.

— Ще работиш облечена в немски дрехи, като другите — кимна Кетел към момичетата в национални костюми. — Това е немски ресторант...

Почти веднага след като започна да работи, Ханако Ишии направи впечатление на постоянния посетител на ресторантчето — леко накуцващ човек с волеви черти на лицето и широки, стремителни вежди като на воин, който охранява Буда. Най-често той идваше сам, сядаше на крайната масичка до прозореца, поздравяваше се с мнозина, понякога изчезваше някъде, без да допие бирата си, а след половин-един час отново се връщаше и сядаше на масичката си.

Веднъж татко Кетел повика Ханако и ѝ каза:

— Агнес, я послужи на оня господин, дето седи сам до прозореца. Това е доктор Зорге. Днес имал рожден ден, а кой знае защо е сам. Поразвлечи го...

В задълженията на момичетата от ресторанта влизаше и развличането на посетителите. Те бяха „хостас“ — домакини. Гостоприемни, общителни, те сервираха масата, носеха ястията, сядаха до клиентите и поддържаха разговора.

Ханако се приближи до масата и запита на немски, както я беше учил татко Кетел.

— Вас вюншен зи?

Зорге я погледна — мъничка, стройна, с големи, тъмни като вишни очи... А веждите ѝ — черни, тънки дъги. Нежно очертаните устни придаваха на лицето ѝ израз на срамежлива мекота.

Зорге попита:

— Откъде знаете немски?... Бих желал да поседнете при мен.

Ханако не разбра. Зорге повтори същото на японски!

— Как се казвате? — запита той.

— Агнес.

— Агнес ли? — засмя се Зорге за пръв път през цялата вечер. — Германско момиче, което не говори немски... Знам аз тези номера на татко Кетел!

Този ден Рихард навършваше четиридесет години — четвърти октомври тридесет и пета година — и се чувствуваше много самотен. С истинските си приятели не можеше да се срещне, а с приятелите в кавички никак не му се искаше. Отиде в „Райнголд“ само колкото да е сред хора.

Татко Кетел забеляза, че познатият му доктор, който знае защо, няма настроение. Запита го учтиво.

— Празнувам четиридесетия си рожден ден — усмихна се Зорге иронично...

После при него дойде тази млада японка и двамата прекараха заедно цялата вечер.

Рихард каза:

— Понякога обичам да правя всичко наопаки — какво бихте желали да ви подаря? Днес имам рожден ден — поясни той, — но ще ми бъде приятно да направя подарък на вас.

— Нищо не ми трябва.

— И все пак.

— Е, тогава може би някаква грамофонна плоча — неуверено каза тя. — Аз обичам музиката.

Рихард напусна „Райнголд“ и тръгна с мотоциклета си. Той имаше един прекрасен „Харлей“. Както беше прието, Ханако го изпрати до улицата.

На другия ден Ханако беше свободна и те се срещнаха на улица „Гинза“. Сега тя беше в своето светло кимоно с цветен пояс, а косата ѝ беше изкусно сресана във висока прическа. Момичето носеше цял пакет ноти, превързани с фурушика — розова копринена панделка.

— Какво е това? — попита Рихард.

— Ноти... Сутринта имах урок по музика и не ми се искаше да се връщам заради тях вкъщи.

Зорге взе нотите и се опита да прочете надписа. Той още слабо разбираше сложните японски йероглифи. „Мичико“ — прочете той.

— Не, не — разсмя се Ханако, — не е Мичико, а Мияки, така се казва втората ми майка.

— Както и да е, на мен повече ми харесва Мичико и аз ще ви наричам Мичико.

Те се отбиха в един музикален магазин и Зорге избра няколко плочи от Моцарт: откъси от „Вълшебната флейта“, цигулкові концерти и още нещо.

— Моцарт е най-любимият ми композитор — каза Рихард. — Сигурен съм, че ще ви хареса. Струва ми се, в историята на музиката няма друг толкова мощен и разностранен гений. Вземете например „Вълшебната флейта“. Колко мъдрост има в нея!... Като я слуша човек, сякаш утолява жажда.

Рихард се замисли.

— Каква несправедливост на съдбата! Геният, на когото би трябвало да се издигне паметник до небесата, е погребан в общ гроб за бездомни просяци...

След много години Ханако с разтърсваща болка щеше да си спомни тези негови думи...

Тръгнаха към парка Шибуйа и Зорге предложи да обядват при Ламайер. Те вървяха и говореха за музиката, спореха, но най-често се съгласяваха един с друг. В ресторанта на Ламайер на „Гинза“ мнозина познаваха Рихард и той често разменяше поздрав с познатите си дипломати, журналисти и офицери, които също бяха дошли с дами. Ресторантът на Ламайер се считаше за аристократичен и отстъпваше

може би само на „Империял“. Тук Зорге понякога определяше явки на Вукелич и Одзаки.

Рихард започна да се среща с Ханакото Ишии и колкото по-добре я опознаваше, толкова повече се убеждаваше, че трябва да я привлече на работа. Тя ще стане негова секретарка в бюрото, а той ще може да излиза с нея пред обществото. Така ще бъде по-удобно. И после... това японско момиче с наивни очи, вити вежди и мъничък кичур на челото просто му харесваше.

След известно време Зорге предложи на Ханакото Ишии да премине на работа при него — тя ще може да получава толкова, колкото в ресторанта, само че ще има значително повече свободно време.

Татко Кетел малко помърмори, че Рихард му подмамил келнерката, но скоро се примири и те си останаха приятели.

Естествено, когато Зорге заболя от пневмония, към секретарските задължения на Ханакото се прибавиха и грижите за болния. Тя пристигаше сутрин и се грижеше за Рихард чак до вечерта. Зорге имаше за прислужница една възрастна жена, която му готвеше, разтребваше квартирата и между другото докладваше в полицията за всичко, което ставаше в дома му. Рихард знаеше това, но не искаше да я сменя: нека си мислят, че за него това няма значение.

Що се отнася до Ханакото Ишии, Зорге засега не я посвещава в работата си...

---

[1] Ей, човек. ↑

СЕМЕЙСТВО ТЕРАШИМА

Пожарите и времето бяха пощадили жилището на Сабуро Терашима, останало от баща му, даже от дядо му, който някога бил сотсу — войник на местния военновременник. Поради това Сабуро се смяташе за потомък на военни, но самият той никога не беше служил в армията. На село го считаха за селянин, макар че дълги години не бе притежавал нито педя земя и много време не бе живял в селото. Сабуро Терашима се върна на село и стана истински земеделец едва след смъртта на по-големия си брат, когато беше жив и баща му.

На младини Сабуро често казваше на жена си: „В нашето семейство ще броим до десет...“ Сабуро искаше да има много деца, и то само синове. Но съдбата не му отреди такова щастие. Отначало им се роди момиченце, което потъна като малко в дворната яма. После няколко години не се роди дете и Сабуро даже се замисли за развод — бездетството е един от седемте повода за развод, каквито са още бърливостта на жената или крастата...

Но скоро Инеко му роди изведнъж двама сина. Каква радост беше!

Оттогава изминаха около двадесет години. Сабуро Терашима не че беше остарял — той не беше даже навършил петдесет, но престана да мисли за други деца. След синовете Ичиро и Дзиро жена му бе родила дъщеря, която нарекоха Юри — лилия. Сега тя караше петнадесетата си година.

Многогодишният труд не може да замogne семейство Терашима. Сабуро горчиво се шегуваше с жена си: „Ти, Инеко^[1], си единственият ориз в къщата ни... Но потърпи още малко, нека пораснат синовете ни, да видиш как ще заживеем...“

И ето че синовете пораснаха. От пролет до есен те работеха в бащиното си стопанство, а щом настъпваше зимата, заминаваха на юг към Осака, за градчето Хираката, където ставаха крабито — оризовари в малка примитивна фабрика за саке.

През последния сезон не работеха заедно. Във фабриката за саке за единия от тях нямаше място. Затова Дзиро постъпи на работа в някаква стара фабрика за макарони. Месеше тесто, прекарваше го през машината за изтегляне, сушеше на слънце и вятър жилавите, приличащи на завеса от тестени върви макарони, нарязваше ги, опаковаше ги и си мечтаеше за Фуджико, за която бе решил да се ожени веднага щом се върне напролет в село.

Тъкмо по това време се случиха събитията, които нарушиха спокойствието на остаряващия Сабуро. Една вечер през селото мина глашатай, който съобщи, че за славата на императора в армията се призовават мъжете, навършили деветнадесет години. Сабуро не спя цялата нощ. Щом работата опря до собствените му синове, той забрави разсъжденията си за камикадзе! А на сутринта в дома на Сабуро Терашима почука един жандармерийски капрал. Той носеше повиквателни за явяване в армията.

— Къде са синовете ти? — запита той. — Трябва да се извикат.

— Как да стане тая работа?

— Прати телеграма.

— А пари откъде?

— Такава чест за синовете ти — призовават ги в армията, а ти се свиди да поразвържеш кесията си... И това го прави потомък на сотсу...

Разбира се, Сабуро изпрати телеграма на синовете си. През нощта пак не затвори очи и още в зори изтича в студа до храма, за да моли боговете да не вземат синовете му...

Синовете му все пак бяха взети в армията, той беше уверен, че това се дължи на лошата поличба — беше си скъсал ремъка на старите гети.

По приетия обичай Сабуро заведе синовете си в храма, за да съобщи на предците за голямата промяна в живота на синовете му и те заминаха в армията.

И все пак боговете не оставиха без внимание синовете на селянина Терашима. Те бяха изпратени в Токио, където нямаше никаква война; тук и други като тях селски синове, облечени в неугледна защитна униформа, живееха в дълги като дълъг път казарми. Мнозина от тях бяха доволни. Всеки ден получаваха дажбата си ориз, а

що се отнася до службата, до суровата военна мущровка, тя не им се струваше по-тежка от полската работа.

Всички по-старши от обикновените войници — от капрала до командира на ротата (другите, по-горни началници бяха недосегаеми като императора) — внушаваха, че послушанието и изпълнението на заповедите е висша войнишка добродетел. Войниците трябваше да повтарят като училищен урок: войната е благо. Народът Ямато е висша раса, която е предопределена от небето да господствува отначало над Азия, а после над целия свят. В изпълнение на тази велика мисия всеки японски войник има предимство пред другите — да умре в служба на императора...

Изтичаше последният зимен месец — февруари 1936 г. Доскорошните новобранци, послушни като млади теленца, изпълняваха безпрекословно всяка заповед на офицерите. Маршируваха с часове по казармения плац, стреляха по мишени, мушкаха с щиковите сламени чучела, крещяха „Бандзай“ и старателно повтаряха поученията за висшата японска раса, предназначена да господствува над света. Понякога войниците биваха вдигани по учебна тревога и в прогизналата тъмнина на нощта пълзяха като змии по влажната студена земя, бързо се изправяха на крака и се втурваха в атака срещу невидимия противник.

Веднъж войниците от първа дивизия бяха вдигнати по тревога, както обикновено през нощта, раздадоха им бойни патрони и ги натовариха на открити камиони. Но този път неизвестно защо камионите не потеглиха, както винаги, по посока на Йокохама, а завиха към центъра на столицата. Токийските улици бяха необичайно безлюдни и само военната автоколона осветяваше с фаровете на камионите фасадите на къщите, рекламните табели и витрините на магазините. Колкото повече се приближаваха камионите към центъра, толкова къщите ставаха все по-високи, жълтата светлина на фаровете, отразявайки се в стъклата на витрините, вече осветяваше само първите етажи.

Колоната мина край императорския дворец, ограден със стена от дялан камък и тесен ров, напълнен с вода. Войниците се покланяха благоговейно на жилището на императора, отдаваха му чест.

С неподвижни лица те седяха невъзмутимо върху дървените пейки като ученици в клас, само че още по-сбито — от един камион

войници би могъл да се напълни цял клас, ако можеха отново да станат ученици... Братята Терашима седяха един до друг. Дзиро си мислеше, за чернооката Фуджико и беше натъжен. Ичиро си припомняше забавните разкази на своя баща и това го развеселяваше. Мислеха за различни неща с еднакво безстрастни лица.

След като отминаха парка Шибуя, камионите завиха към огромната сграда на парламента. Контурите на зданието с квадратна кула едва се очертаваха, върху фона на изтичащата нощ. Част от колоната продължи към полицейското управление, а на ротата, в която служеха братята Терашима, бе заповядано да се построи, без да чука с прикладите по асфалта.

Приближи се някакъв офицер с каска, меч и бели ръкавици. Командирът на ротата застана „мирно“ пред него и почтително изслуша заповедта му.

— Зад парламента се намира резиденцията на министър-председателя. Незабавно да се обкръжи зданието и да се заемат всички изходи. Движението по улицата да се прекрати. И при най-малка съпротива да се употребява оръжие, да се стреля без предупреждение...

Командирът на ротата изкомандува „Бегом марш!“ и сам изтича напред; войниците с пушки на рамо се втурнаха след него, като затропаха по асфалта с токовете на обувките си. Най-отзад, както на учения, двама войници също бегом теглеха ротната тежка картечница, после залегнаха с нея на пресечката.

Настъпи мрачно токийско утро. Падаше сняг и вятърът го духаше като бял пух по тясната улица край кафявата стена на резиденцията на министър-председателя. Към желязната врата се приближи група офицери. Те звъняха, чукаха, но никой не излизаше, сякаш цялата резиденция беше мъртва. Заповядаха на войниците да разбият вратата, но металът не се поддаваше на ударите с прикладите. Тогава войниците се вкопчиха като мравки в крилото на вратата, вдигнаха го от пантите и го изместиха настрана. Групата офицери нахлу в двора и се втурна към зданието, тъмнокафяво като стената. Заудряха с приклади по вратата, разнесе се звън на счупени стъкла, за няколко мига всичко затихна, после от резиденцията се чуха откъслечни пистолетни изстрели.

Това беше всичко, което видяха войниците новобранци, изведени от казармата на „нощно учение“. Няколко батальона от първа дивизия, поддържани от трети гвардейски полк и други войскове части, заеха централния район на Токио — района Коджимачи, в който се намираха правителствените учреждения, парламента и резиденцията на министър-председателя. Войските бяха обкръжили даже и императорския дворец, но не посмяха да проникнат отвъд дворцовите стени, където живееше благословеният Хирохито — синът на небето.

Така започна фашисткият метеж в Япония сутринта на 26 февруари 1936 г. Начело на метежа стояха капитан Андо и поручик Курихара от първа дивизия, разквартирувана в Токио. Заедно с тях в метежа взеха участие още двадесет офицери и хиляда и четиристотин войници и подофицери, но подофицерите, както и войниците, нямаха никаква представа за какви „учения“ бяха вдигнати посред нощ.

Разбира се, в подготовката на заговора участвуваше и неизменният Окава, човекът с хищен профил и очи трепанги, скрити зад дебелия стъкла на роговите му очила. Той беше скоро освободен от затвора, където се намираше във връзка с убийството на премиера Инукаи. И веднага се включи в новия заговор.

Представителите на гумбацу — военната клика, които се стремяха към безконтролна власт в страната на Ямато, посрещнаха със задоволство метежа. Още щом започна метежът военният министър генерал Кавасами издаде заповед да се разпространят позиви на метежниците из цялата страна. Той веднага обяви военно положение в страната и обсадно положение в Токио до ликвидирането на метежа. В заповедта му се изброяваха войсковите части, на които се възлагаше да поддържат спокойствието и реда. В този списък фигурираше и 1-ва токийска дивизия, извършила военнофашисткия метеж. На нея се предписваше да осигури контрола по въвеждане на обсадното положение в района, където е дислоцирана, тоест в централния район на столицата — Коджимачи...

В първите часове на метежа заговорниците нахлуха в резиденцията на министър-председателя Окада и го застреляха в упор с пистолет. Такава поне беше новината сутринта на двадесет и шести февруари. Министърът на финансите Такахаши беше съсечен със саби, лорд-пазителят на императорския печат адмирал Сайто и главният

инспектор по военното обучение генерал Ватанабе бяха убити, а главният камерхер на двореца Судзуки беше тежко ранен...

Метежниците продължаваха да безчинствуват, центърът на града се намираше в тяхна власт, но във вестниците не се появяваше нито един ред за това, докато висшите военни власти не определиха отношението си към метежа.

В деня, в който избухна военният метеж в японската столица, германският посланик фон Дирксен, без да подозира нещо за токийските събития, рано сутринта замина за Йокохама, където беше пристигнал на официално посещение германският крайцер „Карлсруе“. Фон Дирксен се придружаваше от военните аташета, членовете на германското посолство и кореспонденти. Липсваше само Рихард Зорге. Фон Дирксен запита къде е той и всички разбраха, че посланикът е недоволен от отсъствието на видния германски кореспондент.

Зорге се присъедини към сътрудниците на посолството едва на палубата на военния кораб, където фон Дирксен минаваше покрай редицата на почетния караул от моряци, строени в негова чест. Паул Венекер — военноморски аташе, изгладен и колосан по случай тържеството, пошепна на Рихард:

— Господин посланикът пита за тебе. Къде се загуби?

— Идиот! — отговори сърдито Зорге. Той не подбираше изразите, когато му досаждаха. — Ти не знаеш ли, че в Токио има въстание, че министър-председателят е убит?

— Не говори глупости!... Нищо не съм чувал...

— Ти затова си морски аташе, за да не знаеш нищо — сръза го Зорге.

Той изчака да свърши церемонията, приближи се до посланика и тихо го посвети в тазсутрешните събития.

— Но защо никой не ми е докладвал за това! — възкликна фон Дирксен. Излизаше, че кореспондентът е по-добре осведомен за онова, което става в столицата, отколкото цялото негово посолство!

Фон Дирксен беше крайно раздразнен, но се сдържаше, външно не показваше външното см. Това се дължеше на дипломатическия му опит и на страха да не предизвика пристъп на астмата, която се изостряше винаги щом започнеше да се нервирва.

Фон Дирксен съкрати максимално церемонията, свързана с посещението на кораба, и се върна в града.

Германското посолство се оказа в района на въоръжените действия против метежниците. Министърът на вътрешните работи Гото позвъни по телефона и предупреди германския посланик, че сградата на посолството трябва да бъде освободена, а сътрудниците му да бъдат евакуирани от застрашения район. Фон Дирксен не се съгласи — твърде много тайни пазеха стените на посолството. Посланикът нареди всички да останат по местата си, каквото и да се случи, само да не се приближават към прозорците, за да не бъде ранен някой от случаен куршум.

Като окачи слушалката, фон Дирксен измърмори:

— Може би следва веднага да се дадат на господин Гото ключовете от шифровата стая или от секретния ми сейф...

Херберт фон Дирксен беше напълно уверен, че нито една от доверените му тайни на германския райх не може да се промъкне извън посолството. За тази цел той беше готов да не пожали нито себе си, нито сътрудниците на посолството...

Токийският метеж предизвика сензационни съобщения в световния печат. На събитията се отзова и кореспондентът на „Франкфуртер цайтунг“ доктор Рихард Зорге. В предадената за вестника статия, той писа:

„Въстанието в Токио не е само дръзко дело на буйни глави...“

Той не се съмняваше, че зад гърба на офицерите метежници, най-старшият от които беше с чин капитан, стояха други сили — промишлените и милитаристичните групи в Япония. Защото неслучайно най-влиятелните лица изчезнаха от Токио в навечерието на събитията — значи те са знаели за готвещия се метеж.

Метежът продължи два дни и половина. Из страната се разпространяваха най-невероятни слухове. Правителствените учреждения, овладени от метежниците, бездействуваха. Затворена беше токийската борса. Радиото пазеше мълчание. Мълчаха и вестниците, но жителите на столицата разбираха, че става нещо сериозно, и се изказваха неодобрително за действията на заговорниците. Това принуди военната клика да промени отношението си към метежа, още повече че военноморският флот на котва в Токийския залив беше решително против метежниците.

Военното министерство, което от първия момент наричаше участниците в метежа „отряд, вдигнал се на борба в защита на националния държавен строй“, на четвъртия ден от събитията ги обяви за метежници и военните кръгове предприеха мерки за потушаване на метежа.

Но още по-голяма сензация от самия метеж беше съобщението, че министър-председателят Окада е жив. Защото император Хирохито, след като му бе докладвано за събитията и за смъртта на премиера, беше издал специален рескрипт, в който изразяваше височайшето си монаршеско съболезнование. Правителственият кабинет в пълен състав бе подал оставка и съставянето на нов кабинет императорът беше възложил на министъра на вътрешните работи господин Гото.

Столицата се готвеше за тържествено погребение на покойния премиер Окада. Зверски обезобразеният труп на шефа на кабинета предстоеше да бъде изгорен. Преди да започне траурната церемония, всички се кланяха на портрета му, полагаха венци, но в последния момент Окада се яви сам на погребението си...

Както се изясни, офицерите метежници сбъркали министър-председателя с неговия секретар, полковник Мацуи. А самият Окада успял да се скрие в резиденцията си в едно тясно като сандък скривалище против земетресение. Това направи много по-силно впечатление, отколкото самият метеж. Започнаха сложни уточнявания на отношенията.

Със своя рескрипт императорът вече беше обявил Окада за мъртъв, а в действителност той беше жив. Но от друга страна, императорът на Япония, синът на небето, царуващ в епохата Шоуа, на чийто портрет се кланят като на икона, не може да греши... Такова нещо не беше се случвало още през две хиляди и шестстотингодишното съществуване на империята! Това наистина усложняваше нещата. Тогава беше прието предложението на благоразумния Кидо за виновен да бъде обявен самият министър-председател Окада, който се бе осмелил да излъже императора, да го заблуди. Ето защо той трябваше да подаде оставка заедно с кабинета си. Именно към това се стремяха военните кръгове.

Господин Окада се извини на императора, че с поведението си е причинил неприятности на сина на небето и се отказа от своите пълномощия на министър-председател.

Като кандидат за поста министър-председател беше посочен членът на Тайния съвет и председател на фашисткото „Дружество на държавните устои“ Кинчиро Хиранумо, но тази личност беше прекалено компрометирана. Хиранумо беше известен с десните си, открито фашистки убеждения. Предложен беше още княз Фузимаро Коное, член на императорското семейство и председател на Палатата на перовете. Но князът, пресметлив и внимателен, отказа да възглави правителството и тогава се спряха на кандидатурата на Хирота, когото поддържаха и армията, и военноморският флот. Коки Хирота беше един от най-старите дипломати, започнали дипломатическата си служба с разузнавателна работа, който не бе преустановил връзките си с военните от генералния щаб. Половината си живот, а Хирота беше вече към шестдесетте, той бе прекарал на дипломатически постове, включително и като участник в икономическата мисия в Далечния Изток през годините на японската интервенция. По време на мукденския инцидент Хирота беше в Москва и възглавяваше японското посолство. На пръв поглед той нямаше никакво отношение към мукденските събития, но въпреки това по настояване на генералния щаб получи правителствена награда „за заслуги в инцидента през шестата и седмата година от епохата Шоуа“. Така беше отбелязано в грамотата, която му бе връчена заедно с ордена „Изгряващото слънце“. Полезната му информация от Москва по време на инцидента и твърдата му политика по отношение на Съветския съюз бяха му създали популярност сред военните кръгове.

Отсега нататък армията започна открито да определя политиката на правителството. Като военен министър в състава на кабинета бе включен генерал Тераучи, който бе на действителна военна служба. Това също не беше случайност — военната клика беше успяла да издействува императорско решение, според което военен министър можеше да бъде само генерал на действителна служба в армията. Не можеше да се смята за случайност и обстоятелството, че новият военен министър беше син на фелдмаршал граф Тераучи, който заемаше същия пост по време на руско-японската война. Това назначение говореше за несъмненото усиление на антисъветските настроения в новия кабинет на премиера Хирота.

Офицерите, организирали февруарския метеж, не бяха нужни повече на военната клика. Те бяха съдени от специален трибунал и

деветнадесет от тях осъдени на смърт по ускорена процедура. А военното положение, въведено през дните на метежа, продължаваше да съществува; то бе отменено чак през лятото, когато правителството на Хирота укрепи позициите си.

Метежът несъмнено ускори фашизирането на Япония, която неотклонно вървеше към война. Такъв извод правеше Зорге в обширното си донесение до Центъра, което изпрати през Шанхай със специален куриер.

Февруарските събития се отразиха и върху дипломатическата атмосфера. Германо-японските отношения придобиваха все по-тесен и поверителен характер. Що се отнася до отношенията между Япония и Съветския съюз, те все повече и повече се влошаваха. Не бе изминал и месец от метежа, когато щабът на Квантунската армия провокира въоръжени сблъсквания на манджуро-съветската граница. Паднаха първите ранени и убити от двете страни. Растеше напрежението и на границата с Монголската народна република.

Рихард трябваше на всяка цена да отиде лично в Манджурия.

---

[1] Инеко — оризово зрънце. ↑

НА ГРАНИЦАТА С МОНГОЛИЯ

Японските военни власти не допускаха в Манджурия чужди кореспонденти. За журналистите тя продължаваше да бъде забранена страна. Но за доктор Зорге, познат в генералния щаб като човек с прояпонски възгледи, беше направено изключение. Може би за това изигра роля и препоръката, която му даде полковник От. В разгара на лятото Рихард замина за Манджурия.

Разбира се, Рихард не можеше да знае тогава съдържанието на разговора между току-що назначения нов началник-щаб на Квантунската армия и министъра на външните работи господин Арита, както не знаеше и за личното послание на Ширатори до същия генерал Арита. Но Рихард следеше с безпокойство как диверсантите разузнавачи с едри крачки се приближават към властта и придобиват все по-голяма тежест в политиката на японското правителство.

Преди да замине за Мукден на новото си местослужене, доскорошният полковник, сега вече генерал Итагаки, излагаше на Арита твърдото си становище така:

„Външна Монголия за нас е забранена страна засега. След революцията съветското правителство успя да я привлече на своя страна. Ако погледнете картата на Източна Азия, веднага става ясно какво стратегическо значение има за нас Външна Монголия, която прикрива Сибирската железопътна линия.“

Генералът гледаше на географската карта само от военностратегическа гледна точка, както впрочем гледаше и на икономиката, историята и политиката. Той си позволяваше да се намесва безцеремонно в дейността на министерството на външните работи и да дава категорични съвети на министър Арита.

„Ако Външна Монголия — казваше той — бъде присъединена към Япония, ще бъде нанесен силен удар върху безопасността на Съветския съюз. При нужда влиянието на Съветския съюз в Далечния Изток може да бъде отстранено почти без борба. Затова Квантунската армия смята влиянието на Япония върху Външна Монголия да се

упражнява с всички средства, с които разполагаме. В това отношение, военните, разчитаме на пълна подкрепа от страна на министерството на външните работи.“

Зорге не знаеше подробностите от задкулиската дейност на квантунската военна групировка, поддържана от японския генерален щаб, но той беше на верен път в търсенията си, разбираше какво може да се очаква от диверсанта разузнавач, заемащ такъв пост в министерството на външните работи.

До Тянцизин Рихард пътува с параход, а оттам продължи за Мукден с влак. Отседна в хотел „Ямато“ в центъра на града, в същия хотел, в който бе живял при първото си идване по време на манджурския инцидент.

На сутринта Зорге тръгна към щаба на Квантунската армия на официално посещение. Началник-щабът генерал Итагаки отпътувал за някъде, но германският кореспондент беше приет с готовност от самия командващ Квантунската армия генерал Уеда, сменил на този пост Шигеру Хонджо. Хонджо също беше се издигнал — бе станал адютант на императора и негов доверен съветник по военните работи. Рихард си представяше добре какви съвети ще дава на императора генерал Хонджо.

Пред Зорге зад бюрото седеше възрастен генерал в зелен кител с напречни нашивки на раменете вместо пагони, почти оплешивял, с дълги побелели мустаци и уморени, замислени очи. Зад тази безобидна външност се криеха хитрост, пресметливост и умение да се насочи събеседникът по лъжлива следа. Също както и Хонджо, Уеда беше взел участие в интервенцията срещу съветския Далечен Изток и неслучайно на него беше поверено командването на Квантунската армия.

Генералът повтаряше общи фрази, говореше за императорския път относно Манджурия, която трябвало да стане страна на мира и щастиято, оплакваше се от китайците, но не продума нито дума за Монголия, нито пък за Съветска Русия. Това беше също показателно за разузнавача.

Зорге получи необходимата му информация от други източници. Преди всичко той научи, че Доихара заминал за Чахар, край границата на Монголската република, а преди това бил в Пекин за някакви преговори с китайския генерал У Пейфу относно създаването на

автономно правителство за Северен Китай. Пак заговор! Доихара обикаляше като някой търговски пътник континента и кроеше все нови и нови комбинации. Именно тук, в Манджурия, в кръга на военни, Рихард бе чул фразата: „Доихара е човек с много мек характер, затова са го изпратили в Китай. Той умее нежно да поставя ултиматуми. Но самото споменаване на имената на Доихара и Итагаки е достатъчно, за да всее ужас сред жителите на Северен Китай...”

По-късно, в разговор с Траутман — германски посланик в Пекин, Рихард му повтори тази характеристика на генералите Доихара и Итагаки. Траутман се усмихна и отговори:

— Да, те могат да се сравнят само с Тоджо — началника на Квантунската полева жандармерия... Това са хора със силна ръка и несъмнено споделят нашата ориентация...

И отново пътищата на Рихард Зорге се кръстосаха на континента с пътищата, където плетеше паяжината си Доихара, тоя дякон на японските интриги, диверсии и заговори. Рихард се убеди още веднъж, че Доихара като перископ на подводница сочеше направлението на японската агресия.

Пътуването му край границите на народна Монголия беше уговорено още в Токио. Трябваше да се предполага, че Уеда бе получил необходимите инструкции от генералния щаб. Той каза:

— В Калган ще ви придружава майор Ишимото от нашия щаб. За съжаление, там още не е съвсем спокойно...

Естествено, Рихард разбираше, че командувачият се ръководи не толкова от грижата за безопасността на германския кореспондент, колкото от нежеланието да го пусне сам в крайграничния район, който придобиваше важно значение в предстоящите събития.

Подвижният и суетлив майор Ишимото стана неотлъчен спътник на Зорге по време на пътуването му до Калган. Като придружител той беше типичен токийски ину, полицейски осведомител, който не изпускаше от очи своя обект. Говореше много лошо английски и всеки път, когато не намираше необходимата му дума, се хилеше смутено. Въпреки това, той упорито се опитваше да говори с европейца на чуждия му език, стараейки се да блесне с познанията си. Рихард нямаше нищо против, макар че по това време той говореше почти свободно японски. Имаше предвид един психологически момент — човек, който слабо познава един чужд език, съсредоточава цялото си

внимание, за да се изразява правилно, и не може да мисли дали няма да каже нещо излишно...

Като пристигнаха с гириния експрес в Пекин, те се прехвърлиха на друга гара — на Сюйюанската железопътна линия — и скоро потеглиха за Калган, столицата на провинцията Чахар. Заети с прехвърлянето, пътешествениците не успяха да обядват и затова, веднага след като влакът тръгна от Сичжиминската гара, те преминаха във вагон-ресторанта, който беше вече изпълнен с пътници. Един прислужник — китаец в син халат, с емблемата на Сюйюанската железопътна линия върху ръкава, им предложи лист с менюто, но се оказа, че в кухнята няма нищо, освен стандартното меню — оризова супа, кокошка с лютив зелен сос и пак варен ориз. Прислужникът обясняваше само на китайски и Рихард пое ролята на преводач — японецът не знаеше никак китайски.

След невкусния обяд си поръчаха жасминов чай, който благоухаше на цветя, на някакви подправки и парфюми. Прислужникът непрестанно доливаше от ароматната напитка с високия си чайник, през цялото време порцелановите чашки бяха пълни. Разговаряха за качествата на жасминовия чай. После Зорге неочаквано запита:

— Кажете ми, Ишимото сан, вие не сте ли същият капитан Ишимото, когото бяха отвлели чжансюеляновски бандити?

Въпросът изненада японца.

— Да, да... Сега съм майор Ишимото — смутено и бързо промърмори той, като пое шумно въздух през зъбите си.

Рихард имаше предвид авантюрата на Доихара. В началото на манджурските събития капитан Ишимото беше изпратен в един отдалечен глух район на Северозападна Манджурия, където беше безследно изчезнал. Изпращаха се ноти, ултиматуми и заплашителни предупреждения до китайската страна, но от Ишимото нямаше никаква следа. Тогава бяха изпратени войски да търсят изчезналия капитан. Те окупираха целия район, а Ишимото жив и здрав отдавна се беше върнал в Мукден. Той сам, по внушение на Доихара, беше инсценирал своето отвлечение, за да се даде повод на японските експедиционни войски по-бързо да окупират нужната им територия...

Сега Доихара отново беше на монголската граница. Рихард съпостави това му пътуване с една малка вестникарска информация,

появила се неотдавна на страниците на „Ню Йорк трибюн“, в която се казваше:

„Принц Теюан, управител на Вътрешна Монголия, заявил в Пекин, че Япония е възобновила опитите си да разшири границите на Манчукуо за сметка на Вътрешна Монголия. В Панчен се строи летище за разузнавателната служба на Квантунската армия.“

И ето че сега Доихара се намира именно в Панчен, близо до границите на народна Монголия. Значи японците са успели да привлекат на своя страна Принц Теюан, който доскоро, макар и плахо, протестираше против намесата в неговите работи. Сега Теюан ставаше една от главните фигури в японската игра на монголската граница...

Ишимото почна да разказва за нанкоуския планински проход, единственото място, през което можело да се проникне в монголските пустини и степи. На стотици километри наоколо се простирали непроходими планини. Мислите на Ишимото се въртяха все около едно — откъде най-удобно да се промъкне в чуждата градина... Рихард си помисли: „Векове и хилядолетия съплеменниците на Чингис хан са се домогвали през дефилето на юг, а днес японците пак се стремят да минат през него на север...“

В Калган Зорге и неговият спътник пристигнаха рано сутринта, но горещината вече се чувствуваше, пясъчна вихрушка замигаше перона, във въздуха се носеха облаци от червеникав прах.

След като се изкъпа в „Калган хотел“, където ги отведе щабният офицер, който ги бе посрещнал на гарата, доктор Зорге закуси и веднага тръгна да посети началника на японския гарнизон. Отбиха се за няколко минути в първото магазинче по пътя, в което един търговец китаец продаваше най-разнообразни стоки: кожи, платове, кафези с пойни птички... Имаше и очила с тъмни стъкла, толкова нужни за пристигналите в този ослепяващо пращен град.

Щабът се намираше извън града върху един хълм, близо до някакъв мост, прехвърлящ каменисто речно корито, по дъното на което

течеше мътен поток. Доскоро в тези къщи, оградени с традиционните стени, беше разположена резиденцията на китайския генерал, а от няколко дни в тях се бяха настанили японците. Зорге пристигна в Калган в разгара на събитията, разтревожили този тих и сънен, забравен от бога град. Трудно може да се каже на кого принадлежи той сега — на японците или на китайците. Доскоро в града квартируваше щаба на 29-а китайска дивизия, но всички работи в Чахар се ръководеха от японския консул, комуто Рихард също направи посещение на вежливост в деня на пристигането си.

Преди няколко дни китайски войници задържали на пътя двама японски офицери, пътуващи с малка военна кола. Японците отказали да покажат документите си, били задържани и изпратени под конвой в щаба на съседната дивизия. Китайският генерал се извинил пред японците и веднага ги освободил. С това би могло да се ликвидира случаят, но японският консул преценил това произшествие като оскърбление на японската армия. Той изразил строг протест пред китайските власти, обвинил командира на дивизията в превишаване на правата си и поискал да бъдат поднесени официални извинения.

Конфликтът нараствал като снежна топка. На другия ден консулт вече поискал да бъде свален командирът на дивизията, частите на 29-а китайска дивизия да напуснат района, в който станал инцидентът, а в провинцията Чахар да се прекрати всякакво придвижване на китайски войски. Доихара връчил ултиматум от името на щаба на Квантунската армия и заплашил, че ще премести резиденцията на Пуи от Синцзин в Пекин, което би означавало разпростиране властта на манджурския император и върху провинциите на Северен Китай.

В същото време Доихара водеше тайни преговори с принц Теюан за автономно чахарско правителство. Отново се постави въпросът за създаване на „Даюанкуо“ — велика монголска държава, по подобие на скалъпената вече Манчукуо. В града се говореше само за това, но с намеци, неясно и се чакаше по-нататъшното развитие на събитията. Подхвърляше се също, че от името на панчен-лама пристигнал от Барга доверен човек, че принц Теюан сключил таен договор с император Пуи и скоро монголският принц щял да възглави автономно правителство, което да разпростре властта си над цяла Монголия — Външна и Вътрешна — от Кяхта до Калган. Това бяха слухове, но

упорити слухове и трябваше да се изясни доколко са основателни. Във всеки случай онова, което Зорге видя тук, ясно говореше за японските стремежи да нахлуят от юг към границите на Монголската народна република.

Командуваният Квантунската армия генерал Уеда, същевременно и пълномощен посланик на Япония в Манчукуо, точно през тия дни, когато Рихард Зорге пребиваваше в Чахарската провинция, беше телеграфирал следното на министър Арита:

„Както се съобщава в строго секретните и неофициални донесения, нашата политика във Вътрешна Монголия напоследък е постигнала значителен прогрес. Принц Теюан заедно с началника на японската разузнавателна служба Танака Хисахи са се срещали с представител на панчен-лама и са провели конференция по създаването на великомонголска държава. Взето е решение за сливане на Вътрешна и Външна Монголия и установяване на монархия.“

Рихард прекара три дни в Калган, направи много снимки (той никога не се разделяше с „лайката“ си) и с японски военен самолет излетя обратно за Мукден от летището в Панчен, същото, за което се съобщаваше във вестник „Ню Йорк трибюн“.

Зорге се отби за известно време в Харбин, Пекин и Тянцизин и след едномесечно отсъствие се завърна в Токио.

Наблюденията и събраната информация потвърждаваха предположението, че следващият акт на японската агресия ще бъде насочен вероятно против Монголската народна република. Квантунската армия се свиваше като мощна пружина, за да се изпъне с цялата си сила в удобния момент. За това говореха политическите интриги в крайграничните провинции и усиленият строеж на автомобилни пътища и железопътни линии по направления към Амур, Сунгари, съветското Приморие и монголската граница. През тези години сапъорите на Квантунската армия, подпомагани от мобилизирани манджурски селяни, занаятчии и работници, бяха

построили повече от осем хиляди километра шосета, каквито преди мукденския инцидент почти нямаше.

Нарасна и численият състав на Квантунската армия — повече от пет пъти в сравнение с 1932 година. На стратегическите направления се строяха казарми, а изпращаните в Манджурия японски дивизии бяха комплектувани по военновременните щатове. Всяка дивизия наброяваше около тридесет хиляди души, тоест двойно повече от обикновено.

Всички тези приготовления се извършваха въз основа на свръхсекретния план ОЦУ — подготовка за война против Съветския съюз. Стана известно даже направлението на главния удар — по посока на Хабаровск, за да се отреже преди всичко Приморието от Съветския съюз. Според този план се предвиждаше след удара върху Хабаровск и овладяването на Владивосток да се настъпи към Чита, за да се овладее, в случай на успех, цялата съветска територия от Байкал до бреговете на океана.

Изпълнението на тези планове трябваше да се предшества от военни действия против Монголската народна република. За да осигури изпълнението на плана ОЦУ, японският генерален щаб възнамеряваше да прехвърли в Манджурия около двадесет пехотни дивизии, също комплектувани по военновременните щатове.

Впрочем последните сведения за плана ОЦУ Зорге получи вече в Токио — групата „Рамзай“ беше поработила доста през време на отсъствието му от столицата.

Зорге предаде незабавно в Центъра събраната информация с анализ на събитията и фактите.

В японския генерален щаб всичко беше подготвено за започване на провокацията в Монголия; както обикновено, чакаше се само сигнал, някакъв повод, но изведнъж едно съобщение от Москва обърка картите на японската военщина — Съветският съюз бе подписал в Улан Батор договор за взаимна помощ с Монголската народна република. Отсега нататък неприкосновеността на монголската държава се гарантираше от мощта на съветската държава. Стъпката беше навременна! Рихард тържествуваше.

Той установи със задоволство, че от пролетта на 1936 г. Квантунската армия е спряла своето придвижване към границите на Външна Монголия. Япония се страхуваше, че ще получи решителен

отпор от страна на Съветския съюз, свързан сега с Монголия чрез договора за взаимопомощ. Тлеещото огнище на война беше загасено... Но задълго ли?

Още на другия ден след завръщането на Зорге в Токио по телефона го потърси От. В слушалката се чу тихият му и бавен говор:

— Слушай, това не ти прилича! Пристигна, мярна се и изчезна... Идвай веднага при мен, имам новини, хубаво вино и компания.

— Новини имам и аз доста... А вино и компания — това е друга работа... Добре, ще дойда...

Стана нужда да отложи работите си, които беше набелязал за вечерта, и да отиде при От.

Освен Рихард в дома на От беше фрегатният капитан Паул Венекер и Анита Моор, експанзивна, красива блондинка с резки черти на лицето. Анита все още носеше траур за убития по време на метежа министър на финансите, стария Такахаши, понеже първият ѝ мъж му се падаше племенник. Тя отдавна беше разведена, но към стареца продължаваше да изпитва хубави чувства. Обаче траурът съвсем не ѝ пречеше да се смее заразително и да бръщолеви непрекъснато всякакви глупости. До нея стоеше новият ѝ мъж Херберт Моор, индустриалец, представител на гигантския германски концерн Сименс. Той имаше широки връзки в икономическите кръгове на японската столица. Тук беше и Кауман — собственик на германски авиационни заводи.

В началото на срещата, преди да пристигнат съпрузите Моор, мъжете пушеха в кабинета на От.

— Какво ново си донесъл? — запита От.

— За теб — Квантунската армия, нови данни. Записвай! — Зорге извади бележника си, прелисти го и прочете: обща численост на войските, номера на новите дивизии, въоръжение...

Военният аташе записваше цифрите на един лист.

— Откъде вземаш всичко това? — учудено извика той.

— На теб, Паулхен, също мога да направя подарък. — Той се обърна към морския аташе Венекер. — Сякаш съм знаел, че ще те видя тук. Моля!... А това дай на Пренгер, то е по неговата част...

Скоро пристигнаха съпрузите Моор. Гостите се разположиха в кабинета на посланика, разговаряха, пиха рейнско вино, шегуваха се. Ойген От и Зорге се заловиха да играят шах, но играеха невнимателно,

често допускаха грешки. Рихард се замисли над шахматната дъска. Анита Моор се загледа продължително в него и изведнъж извика:

— Слушайте, господин Зорге, да не би да сте руски разузнавач? Вие всичко знаете...

Всички вдигнаха с недоумение очи към нея: отде пък ѝ хрумна такова нещо!

— Ами-и!... — проточи той. — Аз съм от Саксония! — Рихард направи смешна гримаса и заговори на саксонски диалект толкова смешно, че всички се разсмяха високо. Засмя се и Зорге — заразително, весело. Чак след това той посегна за цигарите си. Издържа играта докрай, но това му струваше огромно напрежение. Зорге смукна дълбоко тютюневия дим.

Понякога на Рихард му се струваше, че той и другарите му се намират в някаква гигантска машина с мощни зъбчати колела, които се въртят тежко и вкопчват зъбите си едно в друго. Достатъчно е едно непредпазливо движение, една погрешна стъпка и колелата ще те смачкат, ще те премажат, ще те разкъсат на парчета. Но засега всичко вървеше благополучно, макар Зорге да знаеше със сигурност, че ги търсят или във всеки случай подозират за тяхното съществуване поне поради тайните радиопредавания, които се излъчват в етера.

В едно от донесенията си до Центъра от онова време той пише:

„Трудността на обстановката тук се състои в това, че изобщо не съществува безопасност. В никое време на деня или нощта не сте гарантирани срещу полицейска намеса. В това се състои изключителната трудност на работата в тази страна, тази е причината, която прави работата толкова напрегната и изтощителна.“

А събитията се свързваха едно с друго и групата на Рамзай трябваше на всяка цена да знае движещите сили на тези събития. Фразата, изтървана от щабния офицер пред художника Мияги относно пристигането на делегация от Берлин, не даваше покой на Рихард Зорге, но засега нямаше никакви потвърждения на това, макар че бяха минали вече няколко месеца. Никой в посолството не знаеше нещо определено, а фон Дирксен пазеше невъзмутимо мълчание.

Мияги още веднъж се беше срещнал с щабния офицер и го беше запитал между другото кога ще пристигнат берлинските гости. Офицерът махнал с ръка:

— Сега това не е наша грижа.

Фразата не обясняваше нищо, а само объркваше. Защо „сега“, какво е било преди, чия грижа е това сега? Много неща станаха ясни едва при един разговор с От по съвсем друг повод.

Абверът в Берлин успял да разкрие шифъра, с който си служел японският военен аташе полковник Ошима в преписката си със своя генерален щаб в Токио. Ойген От не се стърпя и сподели радостта си с Рихард — сега той почти нямаше тайни от своя приятел. Разговорът се водеше тъкмо преди отпътуването на полковника за Германия във връзка с големите военни маневри в Бад Кисинген. От искаше съвет от приятеля си — как да информира военните кръгове в Германия, ако там стане дума за японския военен потенциал.

— Ако питаш мен — каза Зорге, аз не бих дал много за нашия бъдещ военен съюз с Япония. За нас той ще се превърне в бreme. — Зорге се стараеше да внуши тази мисъл на събеседника си.

— Но в Чосен са на друго мнение. — От говореше за германския щаб на въоръжените сили. — Ние сами търсим съюзник на Изток.

— Слушай, Ойген, когато няма шнапс, върви и бирата...

— Я виж! — полковник От извади от желязната каса няколко страници, отпечатани на пишеща машина, и ги подаде на Зорге. Бяха извадки от разшифрованите донесения на японския военен аташе в Берлин, полковник Ошима. Рихард не можеше да чете внимателно, а само хвърли бегъл поглед върху тях и му ги върна, но за него и това беше достатъчно.

Полковник Ошима докладваше до генералния щаб, че при него се явил един офицер за свръзка от германските въоръжени сили и му предал личната идея на Рибентроп — да бъде сключен отбранителен съюз между Германия и Япония против Съветския съюз. Може би японският генерален щаб ще се заинтересува от това предложение — сега Квантунската армия се намира на съветската граница. Ошима питаше какво мисли по този повод генералният щаб.

Началникът на генералния щаб отговаряше до Берлин, че военното ръководство на Япония не възразява против идеята на Рибентроп, но желае да проучи и уточни някои въпроси и за тази цел изпраща в Берлин подполковник Вакамацу от генералния щаб.

Имаше и едно съобщение за пристигането на Вакамацу в Берлин и за срещата му с Бломберг — военен министър на Германия.

Накрая полковник Ошима докладваше, че във връзка със сключения съветско-монголски пакт за взаимопомощ германската страна счита за целесъобразно да води по-нататъшните преговори по дипломатическа линия, като придаде на договора формата на антикомунистически пакт.

— Какво ще кажеш за това? — запита От.

— Същото, каквото и досега: в Берлин подценяват силите на русите и надценяват военния потенциал на Япония. Това мирише на авантюризм.

— Но все пак аз не мога да кажа подобно нещо на фон Бломберг!

— Не знам — сви рамене Зорге. — Аз го казвам на теб, а не на Бломберг...

— Може би си прав — замислено произнесе От.

Сега доктор Зорге можеше да свърже краищата на онези откъслечни сведения, които беше получавал преди. Обяснима стана и последната фраза на щабния офицер: „Сега това не е наша грижа“. Генералният щаб предаваше своите функции в преговорите на министерството на външните работи.

Одзак и Зорге дълго обсъждаха защо всичко стана така. Те дойдоха до извода, че преките военни преговори между генералните щабове на Германия и Япония са били прекъснати от подписването на съветско-монголския договор. И наистина, сега Квантунската армия не би могла вече да провокира военен конфликт в Монголия, подобен на „мукденския инцидент“. Конфликтът край нейните граници веднага би предизвикал съответна реакция в Съветския съюз. Сега на Япония и Германия беше нужен по-гъвкав, дипломатически договор. Такъв договор можеше да бъде антикоминтерновският пакт — привидно насочен против „световния комунизъм“, а фактически против съветската страна. По-нататъшните събития потвърдиха този извод. По-късно Зорге писа:

„Още щом научих, че се разглежда някакъв вариант за пакт, разбрах, че германските управляващи кръгове и влиятелните японски военни ръководители се стремят не просто към политическо сближаване на двете страни, а към най-тесен политически и военен съюз.

Задачата, която ми беше поставена в Москва — изучаване на германо-японските отношения, сега ми се представи в нова светлина,

понеже нямаше съмнение, че главното, което свързваше двете страни по онова време, беше Съветският съюз, или по-точно, тяхната враждебност към СССР. Тъй като аз още в самото начало научих за секретните преговори между Ошима, Рибентроп и Канарис, наблюденията над отношенията между двете страни станаха една от най-важните задачи на моята дейност. Силата на антисъветските чувства, проявена от Германия и Япония през време на преговорите във връзка с пакта, беше предмет на безпокойство за Москва.“

По-нататъшните наблюдения върху подготовката на антикоминтерновския пакт легнаха на гърба на Одзаки. Той печелеше все по-голямо доверие в правителствените кръгове, дружеше с влиятелни хора, между които бяха принц Коное, станал по-късно японски министър-председател, принц Сайонджи — внук на най-стария член на императорския съвет Генро, секретарят на правителствения кабинет Акира Кадзами, с когото Ходзуми беше учил заедно в Токийския университет.

Беше есен — времето на хризантемите, когато Одзаки пристигна при секретаря на кабинета, за да се посъветва относно една своя статия за „Асахи“.

— Според сведенията, с които разполагам — каза Одзаки, — преговорите в Берлин не доведоха до нищо. Нали така?

— Одзаки сан — усмихна се вежливо и снизходително Кадзами, — излиза, че и вие невинаги сте проникателен! Точно обратното — скоро ние ще бъдем свидетели на международна сензация номер едно. Преговорите не само че не са прекъснати, но вече е готов пълният текст на договора и още утре ще бъде обсъден от Тайния съвет... Сега това вече не представлява особена тайна. Ние не го съобщаваме в печата само от тактически съображения. Публикуването на пакта може да попречи на подписването на риболовната конвенция с русите. По-добре да не знаят нищо, преди да са подписали конвенцията... Само по тази причина на вестниците е забранено да отпечатват информация за антикоминтерновския пакт.

След февруарския метеж на поста председател на Тайния съвет с указ на императора беше назначен фашистът барон Хиранума, същият, когото военната клика не успя да направи министър-председател. Обсъждането на договора премина в негови ръце. Не можеше да има никакви съмнения, че Тайният съвет ще утвърди договора.

Секретарят беше толкова любезен, че запозна Одзаки с препоръката на кабинета, изпратена до председателя на Тайния съвет.

„В резултат на японо-германските преговори — се казваше в посланието — двете правителства дойдоха до разбирането, че при подписването на пакта трябва да бъде включена специална точка относно координирането на горепосочените действия.“

Фразата в посланието до председателя на Тайния съвет беше формулирана мъгляво и се чувствуваше, че зад нея се крие нещо.

— Познавам предпазливия ти стил! — разсмя се Одзаки. — Не е ли по-добре да се каже направо какво значи това.

— О, не! — възрази секретарят. — Езикът е даден на дипломатите, за да скриват мислите си. Посланията преследват същата цел. За този специален пункт не бива да се говори никъде и никога... Никога! — повтори секретарят на кабинета и назидателно вдигна показалец.

Секретарят на кабинета имаше предвид секретното допълнение към пакта, насочено непосредствено против Съветския съюз.

Няколко дни след приятелския разговор на секретаря на правителствения кабинет Кадзами с журналиста Одзаки в японското министерство на външните работи дойде съветският посланик Сметанин. Той се обърна към Арита с въпроса: верни ли са слуховете за предстоящ японо-германски политически договор? Арита беше дипломатично вежлив, сдържан, но все пак беше принуден да признае, че наистина подобен договор се обсъжда, обаче щял да бъде насочен против Коминтерна и никак нямало да повлияе върху отношенията на Япония със Съветския съюз.

— Не трябва да се безпокоите, господин посланик — добави Арита. — Ние само искаме да защитим нашите страни от комунистическата пропаганда. Ще бъда докрай откровен с вас — между нас, между капитализма и комунизма, съществуват идейни разногласия, както сам сте ми казвали. Това е теоретичен спор и няма никакво значение за отношенията между нашите страни. Надявам се, че ние скоро ще подпишем конвенцията за риболова... Уверявам ви, нямаше да крия от вас, ако договорът с Германия имаше някакви други цели...

Арита вежливо пое въздух през зъбите си и мило се усмихна с такъв подкупващ израз на лицето, че едва ли някой би могъл да се

усъмни в искреността на изказаното от министъра мнение. А в същото време в неговия сейф край бюрото му, до което се водеше разговорът, беше писмото на Ширатори, с което Арита беше напълно съгласен — оправданието с Коминтерна беше само хитра политическа игра.

Арита много обичаше да си припомня пословицата: „Не бързай да вярваш на онова, което се говори“. Но сега много му се искаше съветският посланик да му повярва; не можеше да разбере само откъде той е научил за предстоящия договор.

Не бяха минали и два дни след този разговор, когато на заседанието на Тайния съвет Арита каза, покланяйки се ниско пред императора Хирохито: „Предстои ни да подпишем риболовна конвенция с Русия и затова забранихме на вестниците да съобщават за антикоминтерновския пакт. Много жалко, че тази тайна стана известна преждевременно.“

Съветското правителство отказа да подпише конвенцията за риболов в крайбрежните съветски води на Далечния Изток.

На 25 ноември 1936 г. в Берлин беше подписан антикоминтерновският пакт. В печата нищо не се съобщаваше за него предварително, но Бранко Вукелич се погрижи слуховете за пакта да се разпространят отначало в Америка, после в Европа...

Московският център беше информиран за това още преди председателят Хиранума да постави на гласуване пред заседанието на императорския Таен съвет този пакт. Тайният съвет прие пакта — всички членове на съвета станаха от местата си в знак на съгласие. В деня на подписването му японското министерство на външните работи заяви под клетва, че пактът е насочен само против Коминтерна, но не и против Съветския съюз. Но за Москва секретното приложение към пакта вече не беше тайна.

Само три дни след подписването на пакта съветският министър на външните работи Литвинов в речта си пред конгреса на Съветите можа да каже с увереност:

„Няма да се намери компетентен човек, който да повярва, че за съставянето на публикуваните две окастрени алинеи на германо-японското съглашение трябваше да се водят преговори в продължение на петнадесет месеца и че воденето на тези преговори трябваше да бъде възложено от японска страна непременно на един генерал, а от германска — на един свръхдипломат, че тези преговори трябваше да се

водят в обстановка на изключителна секретност, даже тайно от германската и японската официална дипломация.“

През същите дни стана още едно събитие: близо до Владивосток, край езерото Хасан, неколкостотин японски войници нарушиха съветската граница.

Германо-японският „антикоминтерновски пакт“ влизаше в сила.

КОЙТО ИСКА ДА УЛОВИ ТИГЪРЧЕ...

Политическата обстановка в света все повече се нажежаваше и наподобяваше кратер на грамаден, съживяващ се вулкан — течната лава на застрашителните събития ту набъбваше, готова да прелее, ту спадаше, продължавайки да клокочи в глъбините на кратера, и отново пак се издигаше, заплашваща да изскочи всеки момент от скалистата огнеупорна гърловина и да се устреми надолу по стръмните склонове на вулкана...

Хиляда деветстотин тридесет и шеста година беше година на непрестанни подземни взривове, които не се долавяха много на земната повърхност; нужна беше зорка сеизмична служба, която да предугади събитията и да предпази благодрушните, на които се струваше, че светът е стабилен и непоклатим. Серните газове, които съпътствуваха подземните взривове, вече избиваха на повърхността на планетата и тровеха атмосферата на земята.

Германският фашизъм набираше сили, на обикновените хора в Германия се внушаваше да се ограничават в консумирането на масло, защото за народа било много по-важно да разполага с оръдия. В потвърждение на това Хитлер окупира Рейнската област — без оръдия той не би могъл да възвърне западногерманските земи. Оръдията даже не стреляха, а само се превозваха на платформи. Но всеки се сещаше какво би станало, ако те заговорят! Германските еснафи се почесваха по врата — наистина можем да минем и без масло, фюрерът си знае работата...

Мусолини продължаваше войната в Абисиния и завладя етиопската столица Адис Абеба. Обществото на народите призна правото на силния и се отказа от всякакви санкции по отношение на фашистка Италия.

Комисията на Литън, която бе разследвала мукденския инцидент почина скоростижно и нейният доклад се затри някъде в архивата на същото това Общество на народите. Дипломатически протест против японската агресия бе изразен само с това, че когато късокракият

Мацоука с високия цилиндър напусна заседанието на Обществото на народите и си тръгна за Япония, никой не отиде на гарата да го изпрати.

Някои считаха, че ликвидирането на февруарския метеж в Токио е победа на антимилитаристичните сили, но един месец след него премиерът Хирота забрани първомайската манифестация в Япония, а новият министър на финансите, президентът на националната индустриална банка Баба сенсей, подготви и утвърди небивало напрегнат държавен бюджет, който предвиждаше един път и половина увеличаване на кредитите за военни цели. Икономиката на страната преминаваше на военни релси. Министърът на финансите беше наречен почтително сенсей — учител. Той беше заявил: „Нашата икономика може да казва тежката си дума само когато индустриалците се опират на военните сили.“ Учителят Баба провъзгласи съюза между монополите и генералите.

В разгара на лятото мадридското радио в бюлетина си за състоянието на времето предаде: „Над цяла Испания небето е синьо“. Но политическият хоризонт далеч не беше безоблачен. Гласът на кукувицата — сигнал на мадридската радиостанция — и съобщението за синьото небе бяха сигналят за въстанието на генерал Франко против Испанската демократична република, въстание, което се поддържаше от германския фашизъм.

На пръв поглед международната обстановка се формираше благоприятно за японската военщина. Продължителните спорове за насоката на държавната политика и нерешителността на „меките“, както бяха наричани привържениците на умерените действия, постепенно заглъхваха. Ръководителите на армията и военноморския флот намериха общ език — континенталната политика трябва да се разпространява и на юг, и на север. На юг — чак до Сингапур, Филипините и Суматра, а може би и до Австралия, на север пък — към съветското Приморие, Байкал, Сибир и, разбира се, към степите на Външна Монголия. Тези обширни земи все по-често се причисляваха към сферата на великото процъфтяване на Азия под егидата на Япония. Хако ичио! Целият свят под японски покрив!

На съвещанието на министрите през август, на което не бяха поканени даже всички членове на кабинета, бяха утвърдени „Основни

принципи на националната политика“. Те съдържаха такива формулировки:

„Като се опира върху великия принцип на взаимоотношенията между императора и неговите поданици, нашето държавно управление си поставя основната цел да осъществи великата мисия на страната на Ямато в областта на външната политика, да превърне империята в стабилизираща сила в Източна Азия, което ни е завещано от деня на създаването на японската държава...“

„Ликвидиране на заплахата от север, от страна на Съветския съюз, като се стимулира развитието на Манчукуо... Това трябва да се постигне, като се следи да бъдат запазени приятелските отношения с великите държави.

Разширяване на нашето придвижване на юг, особено към страните от южните морета.

Увеличаване на войсковите контингенти в Манчукуо и Корея до такава степен, че да са способни в случай на военни действия успешно да нанесат първия удар по въоръжените сили на Съветския съюз, разположени в Далечния изток.

За да се осигури успех на дипломатическата дейност, военните кръгове трябва да избягват откритите действия и тайно да я подпомагат.“

В основните принципи на националната японска политика континентален Китай беше включен в южния вариант на императорския път.

В тайните, сега вече държавни планове на японския кабинет ясно можеше да се разпознае почеркът на Самбо Хомбу — началника на генералния щаб. Стратегическите, мобилизационните и другите военни планове постепенно преминаваха върху страниците на правителствените документи.

През 1937 г. станаха значителни размествания на дейци, заемащи военни и дипломатически постове. Започна се с Квантунската армия. Генерал Итагаки беше върнат в Токио, а на негово място за началник-щаб в Манджурия беше назначен началникът на военната полиция полковник Тоджо. Генерал Доихара замина за Китай на командна работа, а начело на японското правителство застана принц Коное, известен с прогерманските си възгледи.

За пет години от мукденския инцидент след оставката на генерал Танака се смениха повече от десет министър-председатели. Едни бяха убити, други бяха отстранени посредством тайни интриги, но всеки път на министърпредседателския пост идваха нови политици, които все повече допадаха на гумбацу. Грохналият, но мъдър принц Сайонджи, жизнеспособен като костенурка, невинаги вече можеше да влияе върху избора на поредния министър-председател. В продължение на десетилетия, като се почне от епохата Мейджи — дядото на царувания Хирохито, членовете на Генро имаха задължението да препоръчват на императора новия ръководител на държавата. Сега тези смени ставаха твърде често и принц Сайонджи беше принуден само да се съгласява с утвърждаването на предложените кандидати.

Но всички бивши премиери, независимо от това, кога са възглавявали кабинети в Япония, след оставката си ставаха дзюсини — членове на съвета на най-старите държавни дейци. Всеки от тях до края на живота си запазваше ранга на шинин, с който бе удостояван от императора едновременно с назначаването му за министър-председател. Във всички сложни случаи съветът на дзюсините, в който влизаха също и бившите председатели на Тайния съвет, обсъждаше проблемите и даваше препоръки на императора. И напълно задължително вече дзюсините обсъждаха кандидатурата на новия министър-председател, като съгласуваха, макар и формално, мнението си с последния мохикан от епохата Мейджи — принц Сайонджи.

На пръв поглед предпоследният министър-председател Хирота задоволяваше умбацу, но и той прояви мекушавост. Веднъж в японския парламент се подхвана дискусия — депутатът Хамада се изкачи на трибуната и каза нещо, което отдавна не беше чувано в тази зала: „През последните години военните кръгове започнаха да претендират да играят ролята на движеща сила в нашата политика.

Съществуващите в армията възгледи предполагат укрепване на диктатурата, което нанася голяма вреда на народа.“

Хирота премълча, но военният министър Тераучи, син на прославилия се в Сибир маршал, прие предизвикателството и яростно се нахвърли върху депутата, окачествявайки изказването му като оскърбление на армията, което уврежда единството на нацията. Депутатът Хамада отново взе думата: „Да проверим стенограмата — каза той. — Ако там се намерят думи, оскърбяващи армията, ще си направя харакири... Но ако там няма такива думи — нека си направи харакири военният министър Тераучи...“ Военният министър не посмя да продължи спора, поиска да се свика заседание на кабинета и предложи да бъде разпуснат парламентът, за да се предотврати произнасянето и на други такива речи. Но гласовете се разделиха и Хирота не се осмели да разпусне парламента. Това възмути военните. Скоро той бе принуден да си подаде оставката.

Смени го друг премиер — Хаяши; като наказание за допуснатия скандал парламентът беше разпуснат и бяха насрочени нови избори. Но решимостта на Хаяши се изчерпа само с това, да разпусне парламента по указание на военните. Повече той не посмя да направи.

Три месеца след това Хаяши също подаде оставка. А претенциите на военните растяха...

И ето че министър-председател стана принц Коное, макар че военните настояваха правителственият кабинет да се възглавява от генерал на действителна служба в армията. Съветът на дзюсините все пак бе намерил за нужно да препоръча принц Коное. Сметнаха, че принцът, макар да няма военно звание, до голяма степен споделя възгледите на генералите. Идването му на власт нямаше да създава впечатление за военна диктатура.

Генералният щаб също не възразяваше.

Когато председателят на Тайния съвет поздрави по телефона Сайонджи с формирането на кабинета, престарелият принц отговори: „Какво има за радване тук, Харада сан? Трябва да плачем, а не да се радваме...“

Сайонджи хлопна телефонната слушалка, макар че това съвсем не беше вежливо.

Щом принц Коное пое кормилото на държавния кораб, дейността на Самбо Хомбу чувствително се оживи. Начело на генералния щаб

сега застана принц Канин, също представител на императорската фамилия. Апологетите на войната стигнаха до извода, че е настъпил най-удобният момент да се премине към конкретни действия. Новият началник-щаб на Квантунската армия Тоджо направи доклад до ръководителя на Самбо Хомбу:

„Ако се разглежда сегашната обстановка в Китай от гледна точка на една война против Съветския съюз, най-целесъобразна политика за нас трябва да бъде нанасянето на удар върху нанкинското правителство, което би отстранило заплахата за нашия тил.“

Военните ръководители се сменяха, но насоката на политиката си оставаше една и съща. Дипломатите, както и генералите, проявяваха все по-голямо нетърпение, страхувайки се да не изпуснат момента. Главният съветник на министерството на външните работи Мацуока насърчаваше и подтикваше съмишлениците си.

„Великият дух на Хако ичио — казваше той на заседание на Тайния съвет — винаги е бил традиция за страната Ямато. Ние трябва да осъществим моралните принципи на прадедите си и да заемем подобаващо място в света.

Япония е страна с божествен произход. Това значи, че нашата страна ще получи благословия от небето, когато пристъпи към изпълнение на божествената воля. Ако се противопоставим на тази воля, небесата ще ни накажат. Нашата задача е да създадем силна въоръжена държава.“

Дипломатът говореше като военен. Като се позоваваше на антикоминтерновския пакт, той добави:

„Причината за японо-китайския конфликт е идеологическа. Нашата империя трябва да осигури реда в Азия. Япония трябва да освободи източните страни от гнета на империализма.“

Мацуока развиваше същата теза, която някога бяха изказали десните японски социалдемократи: съществуват бедни и богати държави — страни пролетарии и страни капиталисти. Китай трябва да подели богатствата си с нуждаеща се Япония...

Всички тези разсъждения, донесения и оперативни планове тогава не бяха известни на хората от групата „Рамзай“, но те като сеизмолози се вслушваха внимателно в глухите и далечни трусове в глъбините на политическия живот.

Разместванията сред японските ръководни дейци неочаквано се отразиха върху дейността на групата „Рамзай“. Ходзуми Одзаки, който продължаваше да работи като външнополитически наблюдател на влиятелния вестник „Асахи“, се беше сприятелил с един от секретарите на Коное — негов съкурсник от университета, Кадзами Акира — и чрез него се беше запознал с принц Коное, когато бъдещият премиер беше обикновен член на палатата на перовете. В състава на палатата влизаха членовете на императорската фамилия, барони, маркизи — цялата японска висша аристокрация — и освен това най-големият богаташ от всеки град, оня, който плаща най-голям данък в града от дохода си. Свързан с феодалната висша аристокрация, с промишлените кръгове и генералитета, Коное доста бързо направи кариера в палатата на перовете и стана неин председател.

Този човек с високо, полегнало назад чело, със съсредоточен вид и тясно енергично лице се отличаваеше с тщеславие, остър ум и способност да използва нужните му хора. Лицето му имаше нещо от чистокръвните коне в императорските конюшни. Може би тази прилика се дължеше на големия му, леко прегърбен нос и острите му удължени уши с прилепнала към врата долна месеста част.

Принц Коное проявяваше интерес към колониалните проблеми — възглавяваше научноизследователското дружество „Епохата Шоуа“, което се занимаваше с изучаването на проблемите на Източна Азия. Разбира се, добрият познавач на Китай Ходзуми Одзаки се оказа

твърде полезен човек в научното дружество, още повече че произхождаше от древния род на шогуната Текугава, а това при избора на приятели имаше съществено значение за принца с императорска кръв Фууджимаро Коное.

Ходзуми Одзаки заемаше още един пост, който му служеше като прекрасен източник на информация. От известно време той беше станал консултант на изследователския отдел на Южноманджурската железопътна линия. Под названието „изследователски отдел“ се маскираше групата за икономическо разузнаване на един широко разклонен индустриален концерн, който командуваше работите в Манджурия. Компанията на Южноманджурската железопътна линия държеше контролния пакет от акции на много японски индустриални и търговски обединения, действащи в Северен Китай. Тази компания си разменяше информация с най-големите индустриални концерни, между които Мицуи и Мицубиши. „Изследователският отдел“ получаваше изчерпателни сведения за военната индустрия на Япония и често пъти от своя страна изготвяше секретни справки за японския генерален щаб.

Що се отнася до художника Мияги, той продължаваше да се занимава с армията в малко по-друг план — движеше се между най-обикновените офицери, но това съвсем не означаваше, че Мияги получава второстепенна информация.

Между приятелите на Мияги, работещи във военното министерство, имаше един млад офицер, любител на живописата, с когото те честичко се срещаха в града, а понякога излизаха заедно да рисуват от натура в някое село, на брега на реката, промъквайки се в най-затънтените, но чаровни кътчета. Веднъж рано през пролетта те бяха поставили триножниците си, за да рисуват един стар храм над изоставено езеро с лебеди, които непрекъснато се изплъзваха от зрителното им поле.

— Жалко — каза приятелят на Мияги, като отпусна палитрата си, — днес не ще успеем да завършим, а сега аз дълго няма да имам възможност да се върна към тази картина... Ще трябва да се занимавам с един макет, огромен като това езеро...

Офицерът между другото каза, че на макета е изобразен целият Китай с планините и речните долини. За макета — той представлявал точно копие на една едромащабна карта — била отделена специална

голяма зала. За останалото Мияги се досети сам и побърза да се срещне със Зорге. Любителят художник, който работеше в управлението за стратегическо планиране, беше дал на разузнавачите крайчеца на нишката, която им позволи да направят много важни изводи. Щом в управлението за стратегическо планиране се прави макет на Китай — значи готвят се някакви важни събития...

Почти едновременно с това Одзаки научи и една новина, която го заинтересува. Секретарят на министър-председателя му каза поверително, че най-после е получен външнополитическият план на правителството, съгласуван с генералния щаб. На редовната явка в хотел „Империял“, където ежедневно се срещаха десетки журналисти, Одзаки предаде на Зорге всичко, което беше чул от секретаря на министър-председателя. Срещнаха се още веднъж, за да обсъдят по-нататъшните си стъпки. Прехвърлиха много варианти и се спряха на най-простия: Одзаки трябва направо да се обърне към министър-председателя с молба да го запознае с външнополитическия план. Основанието му щеше да бъде съвсем логично — съветникът на правителството по китайските въпроси трябваше да бъде в течение на предстоящите събития.

Следващата сряда, когато „любителите на закуски“ си приготвяха любимото скияки, Одзаки каза на премиера:

— Коное сан, как мислите — не следва ли да ме запознаете по-отблизо с външнополитическия план на правителството?

Коное се замисли: планът е строго секретен, но все пак Одзаки е съветник, той трябва всичко да знае...

— Аз мисля — каза най-после Коное, като слагаше на тигана тънките филийки месо, — че това трябва да стане. Елате в канцеларията, ще наредя да ви запознаят с материалите.

Повече не се върнаха към този разговор. Одзаки наля в тигана бира и добави соя — по този начин месото получаваше по-пикантен вкус.

— Господа, скиякито е готово! — тържествено провъзгласи той и като подхвана ловко с клечките нежното, получило кафяв цвят от соята, парченце месо, го пусна в чашата си с разбито сурово яйце.

В тиганите поставиха нови порции месо и зеленчук и наизвадиха цигарите си.

После отново заговориха за перспективите на политиката на кабинета и премиерът подхвърли една фраза, която накара Одзаки да наостри уши.

— Който иска да улови тигърче, трябва да влезе в пещерата при тигрите... Иначе нищо няма да излезе...

Какво означаваше тази фраза в устата на Коное? Зад нея също се криеше нещо.

Преди да отиде в канцеларията на министър-председателя, Одзаки взе от Рихард Зорге един мъничък плосък апарат, получен наскоро от Москва. Рихард отдавна го чакаше и няколко пъти пита за него в Центъра. Там се колебаеха — апаратът е една прекалено голяма улика, дали си струва риска, — но Зорге настоя: разбира се, риск е, но няма друг начин да се получат копия от документите.

Отначало Одзаки пхна фотоапарата в чантата си, но по пътя го премести в джоба на самото си. Това го спаси. Чиновникът, който завеждаше секретните документи, се поклони ниско и каза, че вече е получил от принц Коное необходимите указания, но моли господин съветника да почака няколко минути. Чиновникът изчезна и се върна с една кафява папка.

— Заповядайте в кабинета, там ще ви бъде по-удобно — каза чиновникът. — А чантата оставете при мен, такъв е редът... — Този чиновник, пазител на секретните документи, положително беше свързан с кемпейтай. Един апарат за микроснимки в чантата... Ако го откриеха, по-нататъшният път на Одзаки можеше да бъде само пътят към затвора Сугамо — към бесилката.

Заведоха го в отделна стая, ключалката щракна — бяха го заключили и той остана насаме с най-секретния документ, в който се излагаха перспективите на японската политика за близките две години.

„Прието от съвета на петте министри...”

„Военните приготовления в армията включват увеличаване на контингента от войски в Манчукуо и Корея...” — прочете Одзаки на първа страница. Меко, почти безшумно щракна затвора на фотоапарата му, после още веднъж, още... Документът беше голям, съдържаеше много страници. Обърнат към прозореца и заслонил масата, на която лежах строго секретните скици, Одзаки прелистваше и щракаше с фотоапарата. Пренавиваше филма и отново щракаше, както тревожните удари на сърцето му.

Последна страница, последно щракане... Одзаки прибра апарата и се залови да чете документа.

Зорге очакваше с нетърпение изхода на операцията. Вукелич донесе промитата лента чак вечерта и двамата се заловиха за работа. Напрягайки зрение, с помощта на увеличителя те прочетоха меморандума на правителството на император Хирохито. Главното в японската политика беше решаването на китайския проблем. Министерският съвет виждаше целта си в това, с благословията на небето да осъществи „императорския път“ в Китай. Тук се повтаряше същата фраза, която Коное бе подхвърлил по време на закуската: „Който иска да улови тигърче, трябва да влезе в пещерата при тигрите...“

Подготвянето на японската агресия против гоминдановски Китай съвсем не значеше, че опасността от нападение на Япония срещу Съветския съюз е намаляла.

За Рихард беше ясно, че нападението срещу Китай се разглеждаше от японските милитаристи в светлината на подготовката за една голяма война против Съветска Русия. Това се потвърждаваше от данните за числеността на Квантунската армия, с които разполагаше Зорге.

През време на „мукденския инцидент“ Квантунската армия наброяваше петдесет хиляди войници — двацет процента от японската армия. Пет години по-късно покрай далекоизточните граници на Съветския съюз се намираха вече двеста и седемдесетте хиляди войници на Квантунската армия. Числеността на всички японски войски беше нараснала. Но Квантунската армия растеше неимоверно бързо — към 1937 г. една трета от японската армия вече се намирал в Манджурия.

Зорге пресметна: броят на танковете в Квантунската армия през тези години се беше увеличил единадесет пъти, самолетите бяха станали близо три пъти повече, оръдията — четири пъти. Към границата на Съветския съюз се строяха стратегически пътища, в Северна Манджурия — военни складове, казарми, летища...

Не, по всичко изглеждаше, че японските милитаристи нямат никакво намерение да изменят враждебната си политика спрямо съветската страна.

И все пак след дълги размишления, като съпоставяше фактите и анализираше събитията, Рихард Зорге стигна до малко по-друг извод. Той зашифрира и поръча на Клаузен да предаде следната радиограма в Центъра:

„Японците се стремят да създадат впечатление в другите държави, че се готвят незабавно да влязат във война със Съветския съюз. Аз съм склонен да мисля иначе: Япония не възнамерява да почне война в най-близко време. Цялото ѝ внимание е съсредоточено върху континентален Китай. Изпращам потвърждение с обикновена връзка.“

Информацията, получена от Зорге за предстоящите събития в Китай, беше толкова значителна, че налагаше да бъде документално потвърдена. Фотоснимките на документа, прочетен от Одзак, трябваше незабавно да се изпратят в Москва. Същия ден, когато Рихард отиде при своя радист със зашифрованите листове, изпъстрени с цифрови групи, когато Макс слагаше слушалките и се готвеше да предава, Зорге премина в малката кухничка, където Ана шеташе около горящата кухненска печка, и ѝ каза:

— Анушка, не ти ли омръзна да се занимаваш с домакинството?

Ана погледна Зорге въпросително:

— Какво искаш да кажеш?

— Това, че трябва да отскочиш за една минутка до Шанхай.

— Хубава минутка!... Много ли е нужно?

Цял живот Ана се смяташе за страхливка, но въпреки това нямаше случай да е отказала да изпълни поръчение на Зорге. Беше се примирила още в Китай, когато се запозна с Макс и заживя с него в бившата си квартира, научи, че механикът Клаузен не е само механик, но и таен радист. Ана запомни завинаги една нощ, която я бе поразила. Една вечер неизвестно защо Макс си легна ядосан. Заспа късно е изведнъж Ана чу отначало неясно бълнуване, а после по-ясни думи. Насън той сякаш крещеше в слушалката „Мюнхен, Мюнхен... Аз те чувам, Мюнхен!“ Ана внимателно побутна мъжа си по рамото. Той веднага се събуди.

Макс се смути, даже побледня, когато Ана го попита, какъв е този Мюнхен. Клаузен ѝ обясни, както се бяха уговорили със Зорге, че е антифашист и изпълнява специални задачи, свързани с борбата на китайската Червена армия. Ана винаги беше стояла далеч от

политиката, но тя обичаше своя Макс, независимо от това с какво се занимава, и постепенно започна да му помага.

А в Токио тя стана истинска конспираторка: помагаше на Макс да пренесе разглобената на части радиостанция, дежуреше, когато той чукаше с ключа непонятните тирета и точки, изпълняваше функцията на връзка, получаваше и предаваше някакви неща и винаги сърцето и се свиваше от страх. В интерес на конспирацията, а може би за да си спомня за Красний Кут, Ана си бе завъдила кокошки — купуваше им храна и под зърното пренасяше радиочасти. Ходенето ѝ из града не предизвикваше подозрения у никого, но все пак тя се боеше, боеше се тъй, както се боеше, когато Рихард за пръв път я изпрати за връзка в Шанхай, за да предаде някому нещо...

— Кога трябва да замина? — запита Ана.

— Веднага, още с първия самолет. Облечи се по-елегантно.

Рихард ѝ разказа какво трябва да прави, как да се държи и с кого да се среща.

И ето тя отново пътува за Шанхай, този път със самолет.

Самолетът летеше на голяма височина. През илюминатора се виждаше тежката, метална синева на морето и бреговата ивица, подчертана от белоснежната лента на прибоя. Ана разсеяно гледаше надолу, понякога отмяташе глава върху мекото облегалo на креслото си и даваше вид, че дреме. Външно тя беше съвсем спокойна: разговаряше мило с едрочелия генерал, който седеше до нея, благосклонно приемаше проявите на кавалерство, но тревогата и усещането за опасността не я напуснаха, вледеняваха сърцето ѝ.

Ана се опитва да не мисли за фотографската лента, скрита в колана под роклята ѝ, но не може. Кой знае защо, тя започва да пресмята: колко метра са дълги тридесет и осемте ролки фотолента и колко снимки съдържат. Ана прави сложни аритметични сметки, обърква се и пак започва отначало. Получават се повече от хиляда кадри, значи хиляда секретни документа, хиляда страници, чертежи, фотографии.

Генералът услужливо я пита, не желае ли мандаринов сок. Ана се усмихва, благодари. Те пият разхладително питие и говорят за времето.

В самолета има много военни и може би затова маршрутът е малко изменен — отначало летят за Пхенянь, Порт Артур, а после за

Шанхай. Когато настъпва пауза в разговора, Ана отмята глава и затваря очи.

Но спомените не могат да отвлекат мислите ѝ за фотолентата. За свой ужас тя започва да усеща, че краищата на твърдия филм, бодливи като трън, се врязват в тялото ѝ и всяко движение ѝ причинява остра болка. Струва ѝ се, че по бедрата ѝ се стича кръв. Ами ако кръвта пробие през роклята ѝ? Замръзва неподвижно в креслото си, но самолетът се поклаща и това ѝ причинява нови болки.

А японският генерал, седнал до нея, продължава да ѝ оказва внимание, настойчиво я ухажва и тя се усмихва в отговор на закачките му. Боже мой, кога ли ще свърши това мъчение!...

Да можеше само Зорге да знае, че неговият куриер, Ана Клаузен, омотана с фотолентата като буба в пашкул, лети в самолета до първия контраразузнавач и диверсант на Япония Кендези Доихара! Генерал Доихара летеше за Манджурия. Той беше назначен за командир на четиринадесета дивизия, която се прехвърляше от Япония на континента, в Китай. Това беше преди да започне голямата война. Доихара отново беше предвестник на страшни, кървави събития.

Едва пред Порт Артур генералът, сбогувайки се, каза името си. Било му приятно да се запознае с такава интересна жена...

В Порт Артур всички военни слязоха и местата им се заеха от нови пътници, но те бяха малко; до Шанхай самолетът летя почти празен.

На летището, изморена, разбита, тя нае един рикша и се отправи за хотела. До определената среща оставаха повече от два часа. Ана се оправи, преоблече се, извади от колана си филмите, сложи ги в една кутия от бонбони, която старателно зави и превърза с лента. Когато се стъмни, Ана Клаузен излезе от хотела и тръгна за Баблинг уел роуд, улица Гърмящ извор. Сега тя беше в светъл летен костюм и на ревера на жакета ѝ се чернееше брошка с изкуствен диамант. Чехите и судетските немци са чудесни майстори на такива украшения.

Уличните лампи бяха вече светнали, когато Ана спря пред витрината на универсалния магазин. В ръцете си носеше една дамска чантичка и кутия с бонбони. Беше погълната от разглеждането на изложените накити, когато изведнъж пред нея се появи жена със същата диамантена брошка.

— Я — извика жената, — вие имате също като моята брошка!

— Донесоха ми я от Карлсбад — отговори Ана с условната фраза.

Те стояха като две приятелки, срещнали се случайно на улицата. Жената помоли Ана да подържи пакета ѝ — нещо попаднало в обувката ѝ.

— Благодаря ви, сега е добре.

Ана ѝ подаде своя пакет и те се разделиха. Задачата беше изпълнена. Ана Клаузен въздъхна с облекчение.

Тя се върна в хотела, разви пакета и извади от него една зелена пачка долари. В Английската банка Ана внесе парите по сметката на мистър Клаузен...

МОСТЪТ ЛУГОУЦЯО

И все пак братята близнаци Терашима трябваше да се разделят...

От онази студена и влажна нощ, когато войниците бяха вдигнати по учебна тревога и заведени в града на „учение“, беше изминало около един месец. Войниците бяха почнали по малко да забравят онези събития, когато три дни и три нощи гладни като бездомни котки мръзнеха на улицата и снегът покриваше с плътен пласт раменете и шапките им...

Бяха им казали тогава, че някой искал да убие императора и те трябвало да изпълнят своя дълг — да защитят сина на небето.

После сякаш ги бяха забравили. И изведнъж им съобщиха точно противоположното, че са се били опълчили против императора, покрили се с позор и сега техният полк трябвало да бъде разформирован, а войниците пръснати. Полкът действително бе разоръжен, а войниците, подобно на новобранци, бяха изпратени в Китай за попълване на войсковите части. Ичиро попадна в Северен Китай, а Дзиро в Манджурия. Но преди да бъдат натоварени на парахода, всички войници бяха заведени в храма на прадедите да се помолят за императора. Те изслушаха писмената клетва за вярност на императора, крещяха „Бандзай!“, пиха свещено саке от мънички като напръстници порцеланови чашки, после бяха натоварени на парахода във войнствено настрояние...

Ичиро беше запомнил завинаги как на село, след като получи повиквателната, вървеше пред новобранците и носеше на рамо голяма гребачка, подобна на дървената лопата, с която баща му вееше ориз. И всеки изпращач отбелязваше върху гребачката своя йероглиф — с пожелание като ориз от казан да загребва новобранецът успехи във време на война. В Китай нямаше война, във всеки случай Ичиро още не бе взел участие в бойни операции, но съдбата бе започнала сякаш да му се усмихва — войникът Ичиро успя все пак да постигне нещо. За това той беше задължен на своя земляк Ишияма, който служеше трета година в армията. Излезе, че той бил роден в съседната префектура и

даже бил идвал в селото на Терашима. Приятно е да срещнеш земляк в чужбина. Те се запознаха и сприятелиха.

Ишияма един от първите в ротата намери някаква дървена каца за къпане, която при поход безропотно носеха вместо него китайци. Обикновено той обещавахе, че ще им плати, но никога не го правеше. Просто ги прогонваше с ритници, ако му досаждаха, а понякога ги заплашваше, че ще ги застреля. В горещи дни се потапяше до шия в напълнената с вода каца и седеше клекнал, наслаждавайки се на прохладата, а после разрешаване снизходително и на приятелите си да се изкъпят. Подражавайки му, много войници също си намериха такива каци и безплатни носачи. Това облекчаваше войнишкия живот и даже създаваше някакъв походен комфорт.

Напоследък полкът, в който служеха Ишияма и Терашима, беше разположен на лагер край някаква рекичка с ниски блатисти брегове в околностите на Пекин. Едни от войниците живееха в стари китайски казарми, други по селата, а някои на палатки, разпънати в една ливада. От другата страна на реката бяха се разположили китайски войски — в градчето Ванпин, оградено с крепостна стена, която някога е била бяло варосана, но сега отново бе придобила землистоглинения си цвят. През реката към градската врата Куананмин водеше стар-прастар мост с каменни сиво-зелени лъкове. Грубо издялан от камък, на брега стърчеше един слон. Казваха, че бил на повече от хиляда години. Във фанзите около каменния слон живееха войници — цял взвод, а в задните дворове край полевата кухня имаше каци и даже дървени корита, в които се къпеха.

Именно тук, при моста Лугоуцяо станаха събитията, които послужиха за начало на голямата война, която бушува дълги години в континентален Китай.

Командирът на японската дивизия, разположена в района на Лугоуцяо, почти всяка нощ провеждаше тактически учения. Обикновено те започваха след залез-слънце и завършваха към разсъмване. Денем войниците си отспиваха или се скитаха без работа по брега на реката.

Рано сутринта преди този злополучен ден войниците се връщаха в лагера. Когато минаваха през селото, Ишияма побутна с лакът Ичиро:

— Я гледай, патици...

Зад един плет, в тесен курник от бамбукови пръчки, седеше голяма бяла патица с патета.

Войниците изостанаха и се приближиха до плета.

— Хайде влизай, дай си пушката.

Ичиро се прехвърли през плета, но в това време от фанзата излезе една стара китайка. Ичиро се спря уплашен.

— Карай, карай — насърчи го Ишияма. Той заплаши китайката с юмрук и вдигна предупредително пушката си. Китайката се скри изплашена във фанзата.

Ичиро измъкна патицата от курника, откъсна ѝ главата и я прехвърли през плета. Белите пера на птицата се обагриха с кръв. Войниците я хванаха за крилата и се затичаха да догонят взвода.

Сутринта не можаха да почистят патицата — изпратиха ги в наряд. След закуската легнаха уморени да спят и се събудиха, когато дневната горещина бе започнала да спада.

— Май че се е вмирисала — каза Ичиро, като измъкна трофея си от скривалището и го подуши.

— Няма ѝ нищо, ти още не си ял такъв дивеч — отговори безгрижно приятелят му.

Ишияма изпрати Ичиро за мокра глина, а той се залови да изкорми патицата. Направо с перата той я намаза с глина и я сложи на огъня.

Патицата действително беше чудесна. Приятелите се нахраниха до пресищане, но жалко беше да се остави такава вкусна храна и Ишияма изгложга всичко до последната костичка. А през нощта пак отидоха на учение. Прибягваха, атакуваха и Терашима не забеляза как Ишияма изчезна някъде.

Нощното учение завърши малко по-рано от обикновено, войниците се построиха, извършена бе проверка и се оказа, че войникът Ишияма не е в строя. С това именно започна всичко. Търсиха, викаха, но Ишияма не се обаждаше. Командирът на взвода доложи на ротния, ротният в полка, от полка в дивизията, а там решиха да вземат съответни мерки.

Пръсна се слух, че някой чул изстрел откъм китайската страна, че изсвирил куршум и се чул някакъв вик. Началникът на специалната служба на дивизията позвъни по телефона в китайския щаб и поиска

да извикат генерала. Разбуден, генералът запита със сънен глас какво обича господин японският офицер.

— Вашите войници са отвлекли наш редник — каза началникът на специалната служба. — Командирът ми заповяда да изразя най-строг протест и поиска незабавно да се предприемат мерки.

— Добре — отговори китайският генерал, — ще заповядам да се разследва случаят и утре ще ви съобщя, но аз мисля...

— Не, не, японската армия не може да понесе такива оскърбителни действия. Ние си запазваме правото да искаме удовлетворение. Командирът на дивизията заповяда да предам, че ние сами ще претърсим града, затова дайте си нареждането да бъде пропуснат наш отряд през вратата Куан анмин. Ние сами ще се погрижим да издирим изчезналия редник.

Началникът на специалната служба говореше предизвикателно, крещеше, настояваше.

— Но ние не можем да пуснем вашите войници, трябва да получа разрешение от командването...

— В такъв случай ние ще заемем града без вашето разрешение.

Той тръсна слушалката и се обади по друг телефон:

— Започвайте атаката... Да, да, говоря по заповед на генерал Доихара.

... Един японски батальон, поддържан от артилерия, започна да щурмува градската врата при моста Лугоуцяо. Китайските части оказаха съпротива. Завърза се нощен бой, който не даде резултати.

А Ичиро Терашима упорито продължаваше да търси приятеля си и в края на краищата го намери. Ишияма клечеше в храстите със смъкнати гащи...

— Къде изчезна, бе човече? Търси те цялата дивизия, мислеха, че са те откраднали китайците...

— Не мога да мръдна от мястото си — жално изстена Ишияма. — Сега съм като каца с пробито дъно...

Стана ясно, че през нощта по време на учението стомахът му се разстроил неудържимо и войникът Ишияма малко преди проверката се отбил зад храстите да свърши работа, в която никой не би могъл да го замести.

Терашима поведе разслабения си приятел към разположението на взвода. Колкото повече се приближаваха към стария мост, толкова

по-ясно се чуваше пушечната стрелба и толкова по-силно гърмяха оръдията, поставени на позиция в ливадата сред ниския храсталак. Дим не се виждаше, само алените пламвания раздираха предутринната мъгла едновременно с грохота на изстрелите. Светеше луната и нейната бледобисерна светлина сякаш се смесваше с розово-лилавите сенки на отминаващата нощ.

— Май че стрелят с бойни — каза Ишияма, като се заслушваше.

Той не подозираше, че тази внезапна тревога се бе вдигнала заради него. Но на войника не му беше до стрелбата. Той непрекъснато се спираше, бързо прилякваше и Терашима съчувствено го изчакваше, докато Ишияма тръгне отново.

Минаха край фанзата с изкривения плет, от която вчера бяха откраднали бялата патица.

— Много беше тлъста, та сигурно затова — предположи Ишияма.

— А може да се е поразвалила — възрази Ичиро. — И моят стомах също се бърка...

Най-после войниците се прибраха във фанзата близо до каменния слон. Терашима остави приятеля си и изтича да докладва на командира, че е намерил изчезналия Ишияма. Младият войник не беше лишен от тщеславие — искаше пръв да съобщи новината на ротния.

Боят при градската врата продължаваше, китайците упорито се съпротивляваха; съседният батальон също ги атакува, но и той не можа да проникне в града. Като научи, че войникът му е жив и здрав, командирът на ротата заповяда на Терашима да отидат заедно в щаба на полка. Той също смяташе, че новината, която му съобщи редник Терашима, има значение.

Вървяха по брега на реката, но куршумите на отбраняващите се китайци, стигаха и дотук. Няколко пъти залягаха на земята, когато огънят ставаше особено плътен и куршумите започваха остро, като комари, да пицят над главите им. Това бяха първите куршуми, чийто писък Ичиро Терашима, потомъкът на сотсу, чуваше в живота си.

В щаба Ичиро отново повтори онова, което бе докладвал на ротния командир. Но почти не го слушаха. Явно не им беше до него. Офицерите стояха в блиндажа и наблюдаваха боя. Някой каза:

— Сега това няма значение...

— Изпратете войника по-далеч в някоя тилова болница — каза генерал Доихара. Той беше огорчен от ненавременното завръщане на намерения редник. По-добре да беше безследно изчезнал!...

— Слушам, господин генерал! — отговори командирът на полка. Войникът Терашима не знаеше кой е Доихара, той даже не различи генералските му пагони.

Войните започват по различен начин и генералите Итагаки и Доихара знаеха как да правят това. Този път продължителната, кръвопролитна война между Япония и Китай започна за това, че войникът Ишияма беше ял много тлъста патица.

Японският генерален щаб разглеждаше нападението върху Китай като подготовка за голяма война против Съветския съюз.

В същото време японски войски продължаваха да се съсредоточават и в района на китайската стена; те бяха готови да преминат в настъпление, но за тази цел пак беше нужен „инцидент“. Повод за такъв се появи на 7 юли 1937 г. при старинния мост Лугоуцяо, или Марко Поло, както го наричаха чужденците. Мостът се намираше на двадесет ли от Пекин. Както стана известно, генерал Доихара Кендези беше пристигнал предварително на мястото на предстоящите събития...

Когато избухна войната, Зорге препоръча на Вукелич бързо да замине за Китай на мястото на военните действия. Френският кореспондент беше писал много за новия въоръжен конфликт и неговите кореспонденции се появиха в парижките вестници. Тези кореспонденции и секретната информация, която той изпращаше в агенция „Хавас“, изиграха несъмнено своята роля в оценяването на далекоизточните събития. Въз основа на обширната информация, която идеше от Китай, в това число и съобщенията на Бранко Вукелич, френският министър на външните работи мосю Делбос каза на заседание на парламента:

„Японската атака в крайна сметка е насочена не против Китай, а против СССР. Японците се стремят да овладеят железопътната линия от Тяньцзин до Бейпин и Калган, с цел да подготвят атаката си срещу Транссибирската железопътна линия в района на езерото Байкал и срещу Вътрешна и Външна Монголия.“

Тайните планове на японските военни кръгове станаха достояние на печата, за тях се заговори открито...

Центърът в Москва чакаше от Зорге постоянната и допълнителна информация. Всеки път, когато се свързваше с „Висбаден“, Макс Клаузен получаваше за Зорге лаконични и настойчиви радиограми: „Съобщете какво става в Китай.“

Тогава Рихард сам реши да замине за Китай, за да си изясни обстановката и да провери изводите, които разузнавачите правеха във връзка с разгърналите се там военни събития. Той беше съгласен с Ходзуми Одзаки, който твърдеше, че Япония задълго ще затъне в Китай, че започналата война няма да ѝ донесе решаващи успехи. Ходзуми не криеше мнението си и при всяка среща с Коное било на сбирките на „любителите на закуски“, било при аудиенциите си в кабинета на министър-председателя, той непрестанно твърдеше, че войната в Китай само ще изсмуче националните ресурси, ще отслаби икономическия потенциал на Япония. Що се отнася до Китай, съпротивата му все повече щяла да нараства и да пробужда нови сили за борба с експедиционните японски войски. Но княз Коное упорито защитаваеше своето мнение.

Разбира се, доктор Зорге беше в течение на разговорите, които Одзаки водеше с премиера Коное. Именно във връзка с тях решиха да се направи всичко необходимо, за да се затрудни победата на Япония над Китай. Трябваше да се помогне на китайските национални сили да усилят съпротивата срещу японската агресия. Още повече че Чан Кайши беше принуден да възглави антияпонската борба и да сключи примирие с китайската народна армия, възглавявана от комунистите. Такова бе гледището на Рихард Зорге.

Оформянето на документите не предизвикваше особени затруднения. Визите, паспортът, препоръчителното писмо от японския генерален щаб — всичко това беше вече в джоба му. Рихард трябваше да направи само прощална визита на германския посланик Херберт фон Дирксен.

Зорге се заседя при посланика до късно през нощта. Разговорът често преминаваше на отвлечени теми. И двамата бяха страстни колекционери — събираха древни източни статуетки, и беседата на тази тема беше истинско удоволствие за тях.

Зорге разказваше как в Киото успял да купи на безценица една чудесна статуетка на Буда от Майтрея. Нямахше съмнение, че това е работа на северни майстори — съчетание на наивен примитивизъм с

изключително изкусна резба, която предаваше най-тънките нюанси в характера на божеството, или по-скоро в характера на самия резбар.

— Как успявате да намерите такива униками! — извика фон Дирксен, без да скрива завистта си.

— Просто ми върви — усмихна се Зорге. — Вероятно това е компенсация за скитническия ми нрав. Обичам да скитам по света.

Под тавана светеше ярко блестящ полилей, на бюрото, върху тежка поставка, също гореше лампа. Беше включен и лампионът между кожения диван и креслата. В едното кресло седеше възрастният, вече побелял посланик фон Дирксен. Той обичаше ярката светлина и нито едно ъгълче от кабинета не беше в сянка. В тази ярка, дразнеща светлина бръчките, с които бе набраздено лицето на Зорге, изглеждаха още по-дълбоки, а той самият — значително по-възрастен от своите четиридесет и две години. Затова пък очите му бяха по-сини и под широките вежди погледът му беше по-младежки. Изразът на лицето му непрекъснато се менеше — то беше ту сурово лице на скит, ту ставаше изведнъж детски добродушно и тогава от очите му, които допреди малко хвърляха искри, се излъчваше мека, добродушна топлина.

Неговият събеседник Херберт фон Дирксен, педантичен, стегнат дипломат от старата германска школа, отривисто посмукваше пурата си и изпускаше кълбета дим, които изглеждаха прозрачни сред ярката светлина.

— За съжаление, аз съм прикован към креслото, към бюрото, към кабинета — каза Дирксен. — Кореспондентът има повече възможности от дипломата.

— Мога да ви помогна — засмя се Зорге. — Да знаете — ако ме убият в Китай, завещавам ви колекцията си. Съгласен ли сте?

Фон Дирксен вдигна предупредително ръка:

— Слушайте, господин Зорге, не съм суеверен, но все пак на ваше място не бих се шегувал така преди заминаването си... Защо да предизвикваме съдбата?

— Отказвате ли? — продължаваше да се шегува Зорге. — В такъв случай вие няма да загубите нищо, даже и ако остана жив! Аз ще ви подаря статуетката от Майтрея! Още утре ще ви я донеса.

— Безсилен съм срещу такава съблазън — разсмя се фон Дирксен.

Посланикът харесваше този весел и подвижен кореспондент, който умееше да се ориентира прекрасно и в най-сложната политическа обстановка. Фон Дирксен беше вече от няколко години в Япония, считаше се за осведомен човек, но винаги слушаше с готовност мнението на франкфуртския кореспондент — енциклопедически образован човек.

— Е, какво ще кажете за своето пътуване? — запита фон Дирксен. Беседата, заради която Зорге беше дошъл при посланика, се приближаваше към кулминацията си. — Как преценявате обстановката в Китай?

— Тя не ме учудва — отговори Зорге. — Във всеки случай поведението на Япония е логично. То произтича от цялата ѝ дългогодишна политика.

— Тоест?

— Вижте какво, четиридесет и пет години преди Руско-японската война в японския флот имаше само един парен кораб — увеселителната яхта, която английската кралица беше подарила на микадо. Пък и тази яхта си стоеше привързана на кея, защото не знаеха как да се оправят с парния двигател. А в началото на века Япония разполагаше с мощен и модерен военноморски флот от около сто и петдесет вимпела и с водоизместимост близо триста хиляди тона! Сега, както чувам, японците щели да спускат на вода един от най-големите в света линейни кораби — „Ямато“, с водоизместимост повече от шейсет хиляди тона. Това означава нещо... Аз съм свикнал да оперирам с факти.

— Да, но сега вече наближаваме втората половина на нашия век. — Фон Дирксен каза това, за да предизвика събеседника си. Зорге го разбра и продължи още по-разпалено:

— Искам да кажа, че военният флот не се строи за увеселения, макар че началото на военния флот на Япония беше положено от една увеселителна яхта. Това се потвърждава например от Руско-японската война. Тя започна с едно нападение на японски кораби върху руска ескадра. Това е вече двадесети век. Не е ли така? Японският флот, както и армията им, е основа на агресивната политика, насочена към създаването на „сфера на съвместно процъфтяване на велика Азия“. Спомнете си: отначало завладяване на Корея, после интервенция в Русия, окупация на Манджурия, а сега война в Китай. Дълбоко съм

убеден, че японската експанзия няма да се ограничи с нахлуването в Китай. Впрочем нашето положение там е твърде сложно. От една страна, ние се сближаваме с японците, а от друга — помагаме на Китай, доставяме оръжие за Чан Кайши и държим в китайската армия военни съветници.

Фон Дирксен следеше с все по-голям интерес хода на разсъжденията на своя експанзивен събеседник. Не можеше да се отрече на кореспондента логика и политически усет. Германският посланик в Токио отдавна се тревожеше от ситуацията, създадена в Далечния Изток. Фон Дирксен имаше голям дипломатически опит, но в дадения случай още не беше решил как да излезе от сложното, даже деликатно положение. Сега много неща зависеха от това, как той ще информира министерството на външните работи в Германия. Фон Дирксен каза замислено:

— В Далечния Изток ние продължаваме да следваме политиката на неутралитет.

— И държим в Китай свои съветници начело с генерал Фалкенхаузен и неговия щаб! — иронично извика Зорге. Той се спря пред фон Дирксен, пхнал едната си ръка в джоба и жестикулирайки рязко с другата, в която държеше недопушената си цигара. — Германските съветници бяха нужни, когато Чан Кайши воюваше срещу китайската Червена армия. А сега съветниците действуват срещу Япония. Време е Фалкенхаузен да се връща в Берлин. Да, да!... Това е един лакиран ботуш, а не човек. Нека марширува по „Унтер ден Линден“, тук той няма работа. Иначе ще забъркат някоя каша тия идиоти!...

В кабинета на германския дипломат рядко някой можеше да си позволи такива изрази. Фон Дирксен беше малко шокиран от несдържаността на Зорге.

— Ако се изключи излишната ви разпаленост, във вашите разсъждения има здрав разум — каза невъзмутимо фон Дирксен, — но ако отзовем военните си съветници, това би засилило позициите на русите. В политиката няма вакуум. Русите веднага ще заемат освободените от нашите военни съветници места в китайската армия и ние ще загубим играта.

— Преди всичко русите знаят какво искат, а ние не знаем — възрази Зорге. — Кремъл не желае Япония да се засилва и се обявява

против нейната агресивна политика. Затова освен съветници той изпраща в Китай и свои доброволци летци. Та това не е тайна!... Позицията на русите е ясна. Спомнете си за съветския генерал Блюхер, главния съветник на китайската армия, който отлично знаеше какво иска в Китай — победа на националните сили. А ние какво искаме? Може би да помагаме на русите? Не го разбирам! Излиза, че ние сътрудничим на Съветите в японо-китайския конфликт...

Зорге запали угасналата си цигара и закрачи пред фон Дирксен, който не сваляше очи от него.

— Чан Кайши води двойна политика, двойна игра. Той мрази комунистите повече, отколкото японските империалисти. Японската армия е по-силна от китайската. Япония и с оръжие, и с подкупи ще победи продажните китайски генерали. Няма да се учудя, ако тя купи и самия Чан Кайши заедно с предприемчивата му съпруга. Тогава? Представете ли си в какво положение ще изпаднат Фалкенхаузен и сътрудниците му? Ние не можем да рискуваме и да делим с китайците отговорността за поражението на Чан Кайши. Разгромът му ще бъде приписан на германските съветници... Фалкенхаузен трябва да се връща, докато не се е насадил на пачи яйца и не е насадил и нашия генерален щаб. Не мисля, че фюрерът ще бъде доволен от загубване на военния престиж на Германия. Тогава ще има да се търкалят глави. Да, да! И това ще бъде правилно! Това също трябва да се има предвид. Впрочем аз съм цивилен човек, може да не разбирам докрай тези работи, но и полковник От мисли същото. По военните въпроси той е много по-голям авторитет от който и да било друг. При това той умее да мисли не само с тясно военни категории...

Рихард заговори вече по-спокойно, като се разхождаше из кабинета.

— А що се отнася до нашата политика в Китай, ние трябва да укрепваме там своите икономически позиции... Япония, господин посланик, не ще посмее да ни изтласка от индустриалната, търговската, банковата и каквато и да било друга икономическа сфера. Грубо казано, ние трябва да си поделим с японците китайския пазар. Докато те воюват, ние трябва да заемем ключовите позиции в Шанхай, в Нанкин и във всички райони на страната. И трябва да го направим сега, иначе рискуваме да закъснеем за автобуса... Не сте ли съгласен с мен, господин фон Дирксен? Мисля, че в икономиката съм по-

компетентен, отколкото по военните въпроси. Ненапразно съм изучавал толкова години банковото дело в Китай, макар че не можах да стана банкер, а само кореспондент...

В разсъжденията на Зорге имаше желязна логика. Същевременно в думите му се криеше дълбок таен умисъл. Отзоваването на германските военни съветници от Китай означаваше да се усили фронтът на борбата с милитаристична Япония и да нарасне влиянието на съветниците в Червената армия.

Съвсем не беше случайно, че в разговора си с фон Дирксен той спомена името на военния аташе полковник От. Зорге беше започнал сложна игра, която в случай на успех, обещаваще големи перспективи. По всички начини и навсякъде, където беше възможно, той се стремеше да раздува авторитета на военния аташе. Напоследък сред германската колония упорито се носеха слухове, че фон Дирксен напуска своя пост в Токио. Като роднина на един от рурските магнати Херберт фон Дирксен се ползваше с голямо влияние в германското министерство на външните работи. Говореха, че щял да стане германски посланик в Лондон. Рихард си помисли: защо пък полковник От да не заеме мястото на фон Дирксен?

Зорге смяташе, че издигането на полковник От по йерархическата стълба би могло да му даде достъп до обширната секретна и засега недостъпна информация, която постъпваше в германското посолство. Имаше и още едно, немаловажно съображение — чрез новия посланик той би могъл в някаква степен да влияе върху политическите събития. Как беше успял например да убеди От в необходимостта да се изтеглят от Китай германските военни съветници.

Колкото повече мислеше Зорге над възникналата идея, толкова повече се убеждаваше, че тя не е чак толкова неизпълнима. Преместването на един военен деец на дипломатически пост би изглеждало като засилване на влиянието на генералските кръгове в Берлин. Като райхсверов офицер, свързан от много години с германското разузнаване, От разполагаше с отлични връзки сред висшите военни кръгове на райха. Там ще подкрепят кандидатурата му. Даже съветникът на Хитлер, генерал Кайтел по всякакъв начин протежира изпълнителния офицер, между другото далечен роднина на съпругата му... Трябва само тази идея да се подхвърли много

внимателно, като се създаде впечатлението, че тя се е породила сама, да речем, у Дирксен или пък у Кайтел... Трябва с всички средства се рекламира От.

При разговора с фон Дирксен Зорге имаше голямо желание да го запита за предстоящите промени в посолството, но се въздържа.

Фон Дирксен спадаше към породата на онези хора, с които Зорге правеше психологическите си експерименти. Тази вечер посланикът сам заговори за евентуалното си отпътуване от Токио. Наистина той говореше отвлечено, с намеци и предположения. После попита Зорге, какво мисли той за полковник От. Зорге отбеляза за себе си: значи системата, разработена от него, вече действа...

— В какъв смисъл — престори се, че не разбира Зорге. — Той е член на националсоциалистическата партия, примерен баща и съпруг...

— Аз питам за деловите му качества — прекъсна го фон Дирксен.

Зорге отбягна от пряк отговор:

— През време на последните маневри в Бад Кисинген полковник От беше в Германия, където е бил представен на фюрера. Фюрерът е разговарял повече от час с него във вагона си. Чух, че бил много внимателен към От и посрещнал добре разсъжденията му за нашата по-нататъшна политика.

Зорге свиреше на вярна струна — за фон Дирксен мнението на фюрера беше решаващо при оценката на, хората дори и в случаите, когато неговото лично мнение беше друго.

Деловата част на беседата беше изчерпана и посланикът заговори отново за народното изкуство, за ваятели и резбари.

Беше вече съвсем късно, когато Зорге се сбогува с фон Дирксен и излезе от посолството.

След няколко седмици германският посланик изпрати в Берлин едно обширно донесение, в което предлагаше настоятелно германските военни съветници да бъдат отзовани от Китай. Той писа:

„Нашите военни съветници начело с Фалкенхаузен ще трябва да споделят отговорността, в случай че китайската армия претърпи поражение. Може да се предполага, че ако германските военни съветници бъдат отзовани от Китай, мястото им незабавно ще бъде заето от руси. Обаче за представителите на германската армия тясното

сътрудничество с представителите на Червената армия и болшевишка Русия не изглежда възможно...

По горепосочените причини, в съгласие с военния аташе господин От, предлагам незабавно да бъдат отзовани всички германски съветници, които още се намират в Китай.

Що се отнася до Северен Китай, той дълго ще бъде под контрола на японците и ние трябва да активизираме тук икономическата дейност на германските фирми.“

В невидимата борба за отзоваването на германските съветници от Китай победител излезе Зорге. На посланика фон Дирксен не минаваше дори през ум, че донесението му е било продиктувано от съветския разузнавач. Но в момента, когато шифровачът подготвяше телеграмата на посланика за изпращане, Зорге вече не беше в Токио. Той се намираше в центъра на военните събития, които се бяха разгорели в Северен Китай.

ЖЪЛТУГИТЕ ЦЪФТЯТ НАПРОЛЕТ

Нататък нямаше нищо... Само небе, море и бряг, осеян с плочести като скрижали варовикови камъни. Толкова ослепително бели, че ако не примижиш, е трудно да ги гледаш...

И всичко това тънеше от сутрин до вечер в звънка, знойна тишина...

Всичко наоколо беше безлюдно и диво. Ирина се наслаждаваше на самотата си.

Това място се наричаше Равен нос. Носът се вдаваше в морето и също приличаше на голям скрижал, потопил края си в сините води.

Но след една седмица момичето усети изведнъж нещо подобно на скука. Липсваха ѝ хората, заетостта, с която беше свикнала. Ирина си помисли: „Значи, освобождавам се от умората“. А и леля Шура ѝ каза:

— Ти, дъще, какво като монахиня си седиш сам-самичка в килията?... Да беше отишла да потанцуваш в санаториума или да видиш някой филм.

Ирина се пошегува — няма с кого!

— Голяма работа — нямало с кого! Вземи нашия Степан, лош кавалер ли е?

Степан беше син на съседите, кандидат-студент. Той предложи на Ирина да тръгнат към пристанището по брега. Момчето се стесняваше да се покаже на улицата с елегантната гостенка. И много се страхуваше да не би Ирина да забележи смущението му. Даже само това развесели Ирина. Тя закачливо го хвана под ръка и по целия път се шегуваше, смееше се, заглеждаше го в очите, забавляваше се с момчешкото му смущение и го разпитваше за планове и мечтите му, за звездите, които той възнамеряваше да изучава.

Степан танцуваше добре. На танцовата площадка той се почувствува по-уверен и се поотпусна. После Ирина бе поканена от някакъв почиващ — загорял висок младеж със звезда на Герой върху бялата риза с разкопчана яка. По кантовете на панталоните му се

виждаше, че е военен, може би летец — Ирина не разбираше много от кантове, петлици и нашивки. Той танцуваше леко и красиво и на Ирина ѝ беше приятно да се подчинява на своя партньор в ритъма на веселата музика. Той действително се оказа летец. Казваше се Вадим, а по повод на Златната звезда отговори уклончиво — дадена му била за някакви си работи...

Следващият танц Ирина танцува със Степан, после отново с Вадим. Не без скрито задоволство Ирина забеляза, че Вадим не се отдели от тях цялата вечер. След танците той ги изпрати до пристанището. Едва-що запознали се, Ирина и Вадим до целия път разговаряха, а Степан вървеше навъсен, без да отрони дума.

На кея се застояха дълго в очакване на последния катер. Долу монотонно се плискаше черната, сякаш сгъстена в тъмнината вода. Вадим настойчиво питаше къде живее Ирина, а тя неопределено махна с ръка — оттатък залива. А кога ще се видят? Ирина отговори, че може би със Степан ще могат да се измъкнат още веднъж на танци или на кино...

Катерът пристигна; като се сбогуваха, Вадим задържа ръката на Ирина:

— Кога?

— Не зная... — Опирайки се върху рамото на Степан, Ирина слезе през тесния проход под навеса върху палубата на катера. Катерът се отдели от кея.

— До нова среща! — извика изведнъж Ирина и веднага се ядоса на себе си. Може да си въобрази, че я е покорил със своята Златна звезда!... Но сърцето ѝ се радваше. Добре че отиде на забавата.

Степан смешно се мръщеше и мълчеше. Ирина все го разпитваше кое толкова му е развалило настроението. Чак когато се разделиха пред къщи, той измърмори:

— Какво има за обясняване, и аз да бях Герой на Съветския съюз...

Милото, милото момче! Той вече я ревнуваше от Вадим. Тя се разсмя.

— Ще отидем ли пак в санаториума, Стъопа?

— Не... Трябва да чета за изпити...

Кой би могъл да си помисли в оная ясна, кадифено тъмна южна нощ, че нейният спътник, почти момче, мечтаещо да открива нови,

тайнствени светове, ще бъде сполетяно от друга съдба — жестока и неотвратима... Но сега над тях светеха ярки звезди, разхвърляни до самия хоризонт!

И пак Ирина седеше усамотена край Равен нос, обрасъл с ярки жълтуги, но сега тя мислеше за Вадим. Опитваше се да си представи лицето му. Сиви очи... Гъсти ресници... Раздвоена брадичка... Трапчинки на бузите, като на момиче, когато се смее. „... Герой с трапчинки!... Интересно, на колко ли е години... И кога ли е успял да получи звезда? Може би за спасяване на челюскинци? Защо през цялото време мисля за него?... Да не съм се влюбила от пръв поглед!...“

Изминаха още няколко дни. Една сутрин Ирина отиде на морето малко по-късно от обикновено. Тя излезе от храсталака и се спря смутена — на нейното място до скалата седеше Вадим. Ирина бързо загърна полите на жълтия си бански халат и почна да закопчава копчетата му.

— Все пак, намерих ви! — възкликна тържествуващо Вадим. — Три дни съм плувал наоколо.

— И как научихте?

— Информацията е майка на интуицията — засмя се Вадим. — Бяхте ми казали, че живеете като Робинзон край някаква скала, която прилича на платноходка. И ето че ви намерих. Реших да стана ваш Петкан.

Ядосвайки се на обхваналото я смущение, Ирина запита язвително.

— И колко пъти седмично ставате такъв Петкан?

— Защо говорите така!... Искрах много да ви видя.

— А къде ви е звездата? — не прекрати язвителността си Ирина. — Да бяхте си я взели да се изперчите на морето.

— Няма как да я окача — отговори мрачно Вадим. — Но вие сте била хаплива...

„Защо, защо говоря тия неща“ — мислеше си Ирина, гледайки огорченото лице на Вадим.

— А това какво е? — посочи тя рамото му, прорязано от дълбок белег.

— За красота...

— И все пак?

— Спомен от Испания, край Мадрид.

Седнаха на припек и Вадим почна да разказва за себе си. Бил доброволец, но воювал само няколко месеца. В един въздушен бой самолетът му бил улучен и той скочил с парашут. Лежал в болницата в Аликанте. Чудесно градче с крайморски парк от финикови палми... Раната се оказала сериозна и го изпратили в Съюза. Сега всичко било наред и скоро щял отново да се върне в частта си...

Изведнъж Вадим присви очи и изгледа Ирина:

— Как успяхте да си изберете рокля с цвета на тези жълтуги?

Ирина погледна жълтугите, после роклята си.

— Да, наистина! Аз обаче не съм забелязала!...

— Вие и много други неща не забелязвате... обаче. — Той не се стърпя да имитира сибирския ѝ говор.

Отвъд залива се чу гонг. Кога стана обед? Вадим влезе в морето и заплува към другия бряг на залива.

Вечерта той срещна Ирина на пристанището при балюстрадата. Дълго се разхождаха по крайбрежната улица, а на сутринта Вадим отново доплува до скалистата платноходка...

Времето изведнъж затече със стремителна бързина. Преди обед те се печеха сред жълтугите и ненадписаните скрижали, а вечерно време се разхождаха в парка на другата страна на залива. Така изминаха две седмици. Ирина живееше като в синкава мъгла, обхваната от празнично, непознато чувство. Но защо тогава, когато Вадим за пръв път, уж на шега, я прегърна през рамото, тя го отстрани рязко.

— Всичко е наред! — усмихна се смутено Вадим. И в стремежа си да преодолее създалото се неловко положение добави нетактично: — Неслучайно казват, че в Сибир цветята нямат мирис, а жените пламък... Ти си сибирчанка.

Ирина го изгледа продължително.

— Недей така, моля те! Не мога да понасям баналности.

Тя стана от рогозката и влезе във водата. Денят беше свършил лошо.

На сутринта бяха забравили за спречкването. Вадим разказваше за Испания, за другарите си, а Ирина за Сибир, за пътуването си в Монголия, говореха си за морето и просто така, за всякакви неща.

Ирина си спомни за Оксана и Кондратов, за художника Рьорих и неговата секта, за злополучната любов на Оксана.

— Къде е тя сега? — запита Вадим.

— Не зная. Изчезна внезапно. Остави ми неразбираема бележка: „Най-страшно е, когато убиват чувството ти. Сега зная какво да правя, ще ми помогне художникът Рьорих...“ Може би се е решила да отиде в Хималаите.

— А оня... Кондратов?

— Не съм го виждала оттогава.

От другия бряг отново се чу звънът на гонка. На сбогуване Вадим каза закачливо:

— Изобщо ти си жълта опасност, жълтугата също...

— Ти пак! — Ирина смръщи вежди, после се разсмя: — Но нали казваше, че не те е страх от опасности...

Наближи времето за заминаване и те все по-често се замисляха натъжени. Вадим трябваше да остане още няколко дни в санаториума. Ирина заминаваше първа. Той искаше да отпътуват заедно. Ирина настоя да се завърши лечението. Тя ще го изчака в Москва, ще му пише до поискване.

Вечерта се разхождаха из парка. През гъстия листак на дърветата едва пробиваше бледозелената светлина на фенера.

— Знаеш ли какво искам да ти подаря? Виж — Вадим подаде на Ирина една испанска значка. Бронзов вдигнат юмрук с надпис: „Но пасаран!“ — Няма да минат! — само че сам ще ти я закача.

Той ѝ закачи значката, после изведнъж я привлече към себе си и я целуна непохватно. Ирина се отскубна и без да се оглежда, бързо тръгна към пристанището. Вадим вървеше след нея и смутено повтаряше:

— Ирина... Ирина... недей така... Ирина, почакай! Ще ти обясня всичко...

Ирина се спря и се обърна към Вадим. Очите ѝ бяха пълни със сълзи.

— Не ме изпращай. Не искам... И утре също не ме изпращай. Чуваш ли?! — Тя почти бегом изтича до пристана и скочи в отделящия се от него катер.

Влакът заминаваше от града на сутринта и Ирина настоя никой да не я изпраща. С нея тръгна само Степан — донесе ѝ куфара до

пристана. От купето тя гледаше към перона и в душата си се разкайваше, че постъпи така рязко с Вадим. Влакът вече потегляше, когато от алеите на градинката край гарата изскочи Вадим; угрижено протегнал шия, той я търсеше с очи. Ирина вдигна ръка, Вадим се усмихна също, вдигна двете си ръце и ги стисна високо над главата си. Това продължи само миг, влакът набра скорост и вестникарската будка затули Вадим от погледа на Ирина.

В Москва влакът пристигна в ранно слънчево утро. След задушния юг Ирина вдишваше с наслада прохладната и ободряваща свежест. С повишено настроение тя излезе на площада, още безлюден в този ранен час, качи се в трамвая, стигна до Червената врата, а оттук тръгна пеша за улица Оръжейна, където живееха роднини на втория ѝ баща. Тя възнамеряваше да остане там няколко дни до пристигането на Вадим.

Ирина се изкачи на третия етаж и натисна звънеца.

В антрето, задръстено от стари столове, вързопи и изтъркани куфари, мъждееше малка електрическа лампа. Посрещна я една старица — сестра на втория ѝ баща, която огледа първо вратата и бързо зашепна:

— Ах, Иринушка, какво нещастие ни сполетя... Умря нашият Павел Максимович.

Старицата се разплака и взе да бърше очите си с престилката.

В душата на Ирина нещо се скъса. Сякаш всичко притъмня и стана мрачно като в това полутъмно антре. И първото, което си помисли, беше — как ли се чувства майка ѝ сега!...

Ирина влезе в стаята, остави куфара си, погледна с разсеян поглед през прозореца и седна до масата, върху която имаше прибори и чаши за чай. Старицата говореше нещо, но Ирина не я слушаше.

— Не се отчайвай... Не ти писахме веднага... Ще останеш ли задълго тук? — Тези думи стигаха до нея сякаш от много далеч.

— Не, не, тръгвам си днес. Дано успея да взема самолет. Мама е сама...

— Права си, и на нея ѝ е тежко...

Вкъщи я посрещна угнетяваща тишина. Майка ѝ се държеше добре, само че говореше полугласно.

— Виждаш ли, моето момиче, какво стана... Как ли ще живеем сега...

— Нищо, мамо, ще преживеем. — Сега всички грижи се струпяха върху Ирина.

На Вадим тя не писа веднага, изпрати му писмо до поискване, но след няколко седмици то се върна обратно. Върху плика беше отбелязано: „Обратно, не поискано в срока.“ Писа още веднъж и отново писмото се върна със същия надпис. Следата на Вадим се загуби.

Както се бяха уговорили, Вадим пристигна в Москва след няколко дни. Най-напред той отиде в пощата, предвкушвайки очакващата го радост. Приближи се до гишето и извади удостоверението си:

— До поискване, за Губанов!...

Бързо, както касиерките броят пари, момичето на гишето прегледа една пачка пликове.

— Няма нищо...

Вадим не повярва и запита повторно. Момичето с лека досада отговори отново:

— Казах ви вече — няма нищо... Следващият!

Вкъщи попита:

— Мамо, търсил ли ме е някой по телефона?

— Не.

— Ами писма да са донасяли?

Нито повиквания по телефона, нито писма. Минаваха дни, седмици. Той си мислеше мъчително — какво ли се е случило? В главата му се въртяха най-фантастични мисли. Отхвърляше ги и отново се връщаше към тях. Вбесяваше го собствената му безпомощност. Как не съобрази да вземе адреса ѝ! Вадим знаеше само града, в който живееше Ирина. Изпрати там писмо до поискване, но след един месец то бе върнато с надпис: „Обратно, непотърсено от адресата“. Помисли дали да не замине лично и сигурно би го направил, ако неочаквано не бе извикан по спешност в щаба.

Полковникът, който бе оформил заминаването на Вадим за Испания, го посрещна като стар познат.

— Е, как е, другарю Губанов, оздравяхте ли?

— Струва ми се, че да...

— А починахте ли си?

— Да, благодаря...

Разбира се, полковникът знаеше, че капитан Губанов е вече оздравял, защото върху бюрото му, отрупано с лични дела и хубави зелени папки, лежеше медицинското му удостоверение. Полковникът още веднъж го прочете на глас:

„След излекуването на получената рана годен за летателна служба.“

Полковникът вдигна очи към Вадим.

— Значи, всичко е наред, другарю капитан...

— Мисля, че да...

Полковникът се засуети, кой знае защо премести мастилницата и почна да подрежда купчината с лични дела.

— А какво ще кажете, другарю Губанов, ако трябва пак да заминете на бойна задача? Разбира се, това е въпрос на желание! Помислете!

— Щом трябва, готов съм... Пак ли в Испания?

— Не зная — отклони се от пряк отговор полковникът. — Задачата е секретна. Може би, няма да се съгласите... Защо да говорим предварително. Полковникът се усмихна хитровато. — Значи така. Не ви караме да бързате, помислете си...

— Казах вече — съгласен съм.

— Друг отговор не съм очаквал... Отлично!... Ще ви извикаме след една седмица. Разбира се, за разговора никому нито дума.

В коридора Вадим срещна свой приятел, с когото заедно бяха учили в Качинската летателна школа. Той също чакаше да се освободи полковникът.

— И тебе ли те извикаха? — попита той. — Защо?

— Ами така, за уточняване на някои анкетни данни и за вписване нова графа в служебния ми списък. Нали съм бил в чужбина — пошегува се Вадим.

Една седмица... Но една седмица е недостатъчна, разбира се, за такова далечно пътуване. Значи не ще може да научи какво е станало с Ирина...

В определения ден летците се събраха в щаба на военновъздушните сили и с автобуси ги откараха в околностите на Москва. Настаниха ги в едно бивше графско имение, от което беше останала само една стара къща с колони, сводести прозорци и много широка външна стълба под навес. А наоколо се издигаха нови сгради с

аудитории, жилищни помещения и офицерски клуб. На летците четяха лекции за далекоизточния театър на предстоящите бойни действия, за икономиката на азиатските страни, за политическото разположение на силите. Едва тук, в тая стара къща, им съобщиха, че ги изпращат в Китай, където предстои да се сражават на страната на гоминданската армия. Всички останаха изненадани. Някой подхвърли тихо: „Значи, на гости у Чан Кайши...“

Съобщението за Китай беше направено преди офицерът от чуждестранния отдел на генералния щаб да почне да чете лекцията си. Той владееше отлично темата си, говореше свободно и почти не поглеждаше към своите бележки. Той бе чул подхвърлената реплика в залата.

— Е, другари — продължи той, — както виждам, не всички разбирате защо трябва да се ходи на гости у Чан Кайши? Ще говорим откровено. На ваше място и аз бих си задал въпроса, какво ще правя при Чан Кайши. Как така предателят на китайския народ, изменил на идеите на Сун Ятсен, ще получава нашата помощ? Въпросът е напълно законен и трябва да му се даде ясен отговор.

Да, ние знаем кой е генералисимус Чан Кайши. Познаваме даже съпругата му Сун Мейлин — екстравагантната особа, която се меси във всички работи, включително и в държавните, и в чисто военните. Но такива са китайските традиции. Там всяка генералша, независимо от това, дали в миналото си е била актриса или проститутка, се мисли за императрица.

Продажността и вероломството са обичайни за генералите в тази многострадална страна, но за вас по-интересно е да знаете политическата обстановка, характерна за Китай през последните години.

Вие познавате Чан Кайши като организатор на много антикомунистически походи против китайската Червена армия, против обширни съветски райони. Но това е само едната страна на въпроса. Под натиска на масите и пред заплахата Китай да бъде поробен от токийските милитаристи Чан Кайши беше принуден да прекрати гражданската война, да се съюзи с комунистите и да почне борба срещу японската агресия. Това се дължи на обстоятелството, че след като Манджурия беше окупирана, във всички слоеве на населението, включително и сред най-близкото обкръжение на Чан Кайши, се

зароди широко антияпонско движение. От Чан Кайши се искаше да възглави борбата против окупаторите, поискаха го най-напред комунистите, които имат подкрепата на народа. Стигна се дотам, че преди по-малко от година в Сиан, където генералисимусът бе отишъл да инспектира войските, той бе отвлечен от членове на антияпонската организация „Спасение на нацията“. Организаторите на отвлечането му поставиха условието, че ще го освободят, ако обещае да прекрати борбата с народната армия и почне освободителна война против японците. Чан Кайши се съгласи и бе освободен от краткотрайния плен.

От само себе си се разбира, че никой не знае колко време Чан Кайши ще остане верен на думата си, каква ще бъде политиката му в бъдеще, но вие отивате в Китай не да се занимавате с политика, а да воювате, да изпълните интернационалния си дълг по отношение на китайския народ, дълг, който се съчетава с интересите на съветската държава. Ние разполагаме с достоверни данни, че следващият етап на японската агресия, в случай на победа над Китай, ще бъде нападение върху нашата страна. Не мога да ви кажа източниците, от които черпим тази информация, но, повярвайте, източникът ни е напълно сигурен и добре осведомен по отношение на най-секретните планове на японското правителство.

Пътищата на по-нататъшната японска агресия са ни известни; задачата на съветските доброволци в Китай е да помогнат на китайския народ в справедливата му борба и по този начин да предотвратят заплахата от нападение върху нашите далекоизточни граници.

Офицерът от чуждестранния отдел на генералния щаб предложи да направят почивка и част от лекцията му да бъде посветена на преглед на войната в Китай. Той възхити летците доброволци с отличното познаване на обстановката; говореше така, сякаш сам лично бе използвал материали на японския генерален щаб.

Впрочем, до известна степен, това беше наистина така — информацията, с която той разполагаше, постъпваше редовно в Москва от групата „Рамзай“, работеща в Токио.

А в Китай вече действаха съветски летци доброволци и военни съветници, включени в състава на гоминданската армия. Голямата

група летци, в която влизаше и Вадим Губанов, пристигна в Ханкоу, когато битката с японските завоеватели беше в пълния си разгар.

ОТНОВО В КИТАЙ

Мостът Лугоуцяо е едно от най-поетичните места в Китай. Някога, ако се вярва на легендите, през него е минавал единственият път за столицата на Небесната империя. Далечните пътешественици, колкото и уморени да били, колкото и дълъг да е бивал пътят им, в последния ден на пътуването си ставали рано, преди разсъмване, за да се полюбуват на бисерно лунното сияние над моста Лугоуцяо.

Доктор Зорге заедно с един полковник от японското разузнаване също пристигна във Ванпин да види „Предутринното лунно сияние над моста Лугоуцяо“ — именно тези думи, произнесени от Цинския император, бяха изсечени върху белия камък. Сега, след сто години, мостът Лугоуцяо стана знаменит и с нещо друго, тук беше започнала войната. После военните действия се прехвърлиха далеч на юг, японските войски превзеха Нанкин и мостът остана дълбоко в тила им, но войната беше почнала именно оттук...

Полковник Хироши, възторжен почитател на природните красоти и войнствено настроен човек, се хвалеше по пътя, че японските войски настъпвали в Китай три пъти по-бързо, отколкото срещу русите в началото на нашия век. Той бил уверен, че кампанията скоро ще свърши победоносно и ще започне ерата на „съвместното процъфтяване на Азия“ под егидата на Япония.

Хироши беше пристигнал за малко със самолет от Нанкин в Пекин, станал вече тилов град, бе се запознал със Зорге в една офицерска компания и бе почувствувал уважение към него. Запознаването им стана в един ресторант, където Хироши бе повикан от японски офицери, събрали се да ознаменуват пристигането в Пекин на познатия им още от Токио германски журналист доктор Зорге. Ресторантът се намираше долу, в сутерена на хотела. За вечеря в него се сервираха само китайски национални ястия, като пачи яйца, рохки и черни, престояли няколко седмици в пръст и вар, специална „декемврийска“ патица, сушена на слънце, тлъсто младо прасенце „тигрова кожа“, обилно посипано с тръстикова захар, малки

остролютивни зелени чушлета, които изгаряха езика, неизменните, варени бамбукови филизи, „супа от хризантеми“, която, разгледана поотблизо, се оказа някаква каша със змийско месо, и различни други специалитети, от които Рихард отдавна беше отвикнал, но ги ядеше с видимо удоволствие, без да изоставя от компанията, като си служеше ловко с пръчиците за ядене. Пиеха маотай, който дъхаше на обикновена ракия и женшенова водка...

Японското оръжие в Китай не само постигаше победи, то търпеше и неуспехи. Китайските войски почнаха изведнъж да оказват упорита съпротива. Старшият от компанията сподели, че се съпротивляват главно войските на Народнореволюционната армия, формирана от китайската Червена армия, против която доскоро бяха воювали гоминданските войски. Полковник Хироши, седнал до Зорге, добави, че тя е най-силният противник, противостоящ на японските войски.

Зорге вече знаеше, че преди един месец китайците бяха разгромили една бригада от състава на дивизията, командувана от генерал Итагаки. Японците бяха загубили повече от три хиляди души. Казваха, че в сраженията за пръв път участвували съветски летци доброволци.

Генерал Доихара бе успял да създаде в Северен Китай временно правителство на Китайската република, съставено от прояпонски настроени китайци. Кабинетът на Коное щеше да взаимодействува с новото, временното правителство. Някакъв офицер от генералния щаб каза по този повод: „Сега ние, военните, взимаме в свои ръце дипломатическите преговори...“

Настроението на всички от компанията беше оптимистично. Разговорът ту пламваше, ту затихваше, но ставаше все по-несвързан. Полковник Хироши почна да дреме и Рихард го заведе да спи горе в хотела. После пак се върна в ресторанта, но офицерският гуляй вече привършваше.

На сутринта Хироши, умърлушен и бледен след нощното пиене, позвъни на Рихард в стаята му и го покани да закусят заедно. Обсипа го с комплименти, благодари му за нещо и му предложи място в своя самолет до Нанкин — удобно и бързо. Щели да пристигнат още същия ден.

Зорге се съгласи и каза само, че би желал за малко да се отбие до моста Лугоуцяо — много бил слушал за това световно чудо. Хироши предложи услугите си да го придружи, понеже познавал добре тези места. Лунното сияние било наистина чудо!...

Потеглиха към моста през нощта, преди разсъмване, за да може направо оттук да отидат на летището.

Те оставиха колата пред градските врати на Ванпин и тръгнаха към моста пеша, по една съвсем пуста улица, край фанзи, облети от лунната светлина. Минаха коленичилите каменни слонове, колоната с императорския надпис и се спряха като заковани пред откритата се удивителна панорама. Между ниски чакълести брегове лъкатушеше със сребърен блясък черната река, на изток се възвемаше пламтящата зора, а на небето сияеше огромният бисер на луната и щедро лееше върху земята потоци ярка светлина. Като че ли белият мост с редиците сиво-зелени лъвови се е вдигнал във въздуха и плува сред тези потоци. Лунното сияние и искрящата розова светлина на близката зора се сливаха като водите на две могъщи прозрачни реки.

Гърбовете на лъвовете лъщяха на лунната светлина и всяка лъвска муцуна имаше свой особен израз — свиреп, сит, ленив, сънен... Сто и четиридесет лъва и нито един не приличаше на другия.

Тихо, безшумно, страхувайки се сякаш да не нарушат красотата на нощта, те пристъпиха няколко крачки напред. По средата на моста стоеше една група китайци и също се любуваха на лунното сияние. Те стояха неподвижно, като на молитва в храм, но щом забелязаха японския офицер, побързаха да се скрият на брега, в дълбоките сенки на ниските фанзи.

Рихард беше заплепен от впечатленията през тази поетична нощ. Обаянието на лунното чудо бе нарушено, когато Хироши каза:

— Чудя се, защо толкова се страхуват от японците — и кимна към избягалите китайци.

— Смятат ви за окупатори, вероятно за това.

— Но ние им носим светлина като тази луна, носим им култура. Ние искаме Азия да бъде само на азиатците.

В самолета Хироши продължи разсъжденията си за възвишената японска мисия на континента.

— Япония и Германия са двете страни, които ще изменят света — говореше надутото той. — Нас ни обединява антикоминтерновският

пакт. Аз бях във възторг, когато го подписах. И ще ви кажа, че тук, в Китай, ние също изпълняваме своите задължения. Защото се налага да се бием главно срещу комунистическите войски. Чан Кайши пази частите си и хвърля срещу нас фанатиците комунисти. В крайна сметка това не е толкова лошо. Освобождавайки Китай, ние изпълняваме санитарни функции, очистваме света от комунизма. Вие сам ще видите това в Нанкин... С Чан Кайши ние още можем да се разберем, но с комунистите — никога.

Сред словесната плява, която Хироши сипеше, Зорге откри за себе си няколко ценни зърна.

След японското нападение срещу Китай Чан Кайши беше принуден да сключи споразумение с командването на китайската Червена армия за съвместна борба срещу агресорите. На пръв поглед като че ли най-последмеждуособната война беше свършила и силите на гоминдановски и комунистически Китай се бяха обединили за отбиване на японската агресия. Но от разсъжденията на Хироши можеше лесно да се направи изводът, че Чан Кайши продължава своята вероломна политика. Той искаше да изстреби комунистическите войски с ръцете на японците. Значи сключеният съюз е твърде несигурен.

Колкото повече самолетът се приближаваше към Нанкин, толкова по-загрижен ставаше пилотът и по-често напомняше на радиста стрелец внимателно да следи обстановката във въздуха. Нервността на пилота се предаде и на полковника.

— На фронта — каза той — е забелязана появата на съветски летци. Казват, че били доброволци и дошли със свои самолети и собствени боеприпаси. Но откъде доброволците могат да имат всичко това? За мен е съвсем ясно, че Съветският съюз помага на Китай...

„Значи нашите помагат на Китай и няма да бъде толкова лесно на японските милитаристи да спечелят победа!“ Зорге се почувствува сякаш в строя на неизвестните му съветски доброволци, които някъде тук, съвсем наблизо, изпълняват като него своя интернационален дълг.

В Нанкин, където Хироши и Зорге пристигнаха към обяд, продължаваше кървавата вакханалия, започнала с превземането на града. По улиците се търкаляха трупове на разстреляни; тук-там в различни квартали димяха пожари; гореше сградата на съветското посолство. Японски офицери и войници безчинствуваха навсякъде. Те палеха, изнасилваха, грабеха, преследваха китайци, търсеха

преоблечени военни. Обявиха за войници всички, които бяха с остригана коса или имаха мазоли на ръцете, получени уж от пушките. Но мазоли имаха и работниците...

Заловените биваха натиквани в каросериите на автомобилите, откарвани до Яндзъ и разстрелвани на брега. Трупове им, хвърлени в реката, бавно се носеха надолу по течението...

Зорге се настани в германското посолство — в хотела беше опасно. В съседната стая живееше възрастният лекар Алтщад, председател на дружеството „Червена свастика“. Нервно поправяйки пенснето си, Алтщад непрекъснато говореше с развълнуван шепот.

Той живеел тук вече двадесет години, имал практика, на времето ръководел германския Червен кръст, а сега — Червената свастика. Почти всички жители — повече от половин милион, избягали, останали около двацет процента. Но за убийства и грабежи на японците били достатъчни и тези двацет процента... Избити били десетки хиляди хора.

Той каза още:

— Нашето дружество „Червена свастика“ нае двеста работници, за да погребат убитите. За две седмици те заровиха четиридесет и три хиляди трупа. А колко хиляди японците изхвърлиха в реката и течението ги отнесе към морето... Няма да сгреша, ако кажа двеста, двеста и петдесет хиляди убити в града и околностите му.

Дори предния ден докторът бил свидетел на една страшна трагедия. Извикали го вечерта в семейството на някакъв богат китаец, известен инженер, с когото Алтщад отдавна бил в приятелски отношения. Няколко дни преди това хванали дъщерята на инженера на улицата и я откарвали в комендантството. Казали, че я оставили като заложница. После обещали да я пуснат срещу голям откуп. Баща ѝ внесъл парите, довели дъщеря му вкъщи, но след един час тя се почувствувала зле. Когато пристигнал доктор Алтщад, тя била мъртва. Докторът констатирал отравяне. Преди да пуснат момичето, направили му някаква инжекция. Взели парите и го отровили, за да мълчи...

Докторът считаше за виновни в нанкинското клане командувация войските принц Асака.

Зорге прекара в Нанкин няколко дни. Една вечер комендантът на града, генерал-лейтенант Амая, даде прием за чуждестранните кореспонденти. Зорге пристигна с малко закъснение. Затърси с очи

свободно място и изведнъж, без да е очаквал ни най-малко, съгледа Агнес Смедли! Рихард седна незабелязано до нея и постави широката си длан върху ръката ѝ. Агнес трепна като реакция на тая безцеремонност и се обърна настръхнала, за да смърми нахалника, но веднага позна Зорге. От изненада едва не извика.

— Ики!... Колко е хубаво, че сте тук, Ики!

Не бяха се срещали пет години, само понякога си бяха разменяли писма. И ето, Рихард е тук. Толкова неща свързваха Агнес с него...

— Толкова се радвам, Ики, толкова се радвам! — шепнешком повтаряше тя.

На приема, приличащ по-скоро на пресконференция, бе сервиран традиционният чай в чашки, покрити с цветни копринени калъфчета, за да не изстива. Имаше сандвичи, сладки и солени тестени специалитети и даже саке. Питието се поднасяше от адютанта на генерал Амая. Водеше се спокоен разговор. Амая говореше цветисто и с нещо напомняше на Рихард полковник Хироши:

— Ние вървим по императорския път... Япония като прекрасната планина Фуджи се издига в предутринната мъгла високо към небето и показва своето великолепие на света... Ние сме Страната на изгряващото слънце...

Зогре си помисли: най-страшното нещо на света са убийците лирици, сантименталните садисти романтици, които се опитват да скрият своите престъпления с красиви фрази, с поетически асоциации.

Амая, комендантството на когото беше най-страшният зандан, сега убеждаваше журналистите да не пишат за зверствата в Нанкин. Той защитаваше командувания войските принц Асака, каза, че принцът бил огорчен от „недружелюбните слухове“, които проникват в печата. А командуваният бил прекрасен човек, и при това бил женен за дъщерята на императора...

Агнес слушаше скептично генерал Амая и едва сдържайки се, запита:

— Но с какво ще обясните, господин генерал, масовите убийства, които се извършват в града?

Амая се усмихна, откривайки още по-широко неравните си зъби, шумно пое въздух и отговори:

— Господжата трябва да разбере, че войната протича невинаги така, както бихме желали... Разбира се, има случаи на нарушение на

дисциплината от страна на отделни войници, но ние решително разследваме всеки подобен случай... Не бива също да се забравят умишлените и престъпни действия на преоблечени комунистически бандити, които извършват в града престъпления. Ние невинаги можем да различим терористите, сеещи анархия, от мирните жители. Разбира се, грешки могат да станат, но представителите на печата, както мисля, трябва да виждат главното...

Генерал Амая отново заговори за възвишената мисия на народа Ямато, за планината Фуджи и за божествените предначертания, които ще донесат благоденствие на азиатските народи...

— Елате с мен. Днес никъде няма да ви пусна — решително и безапелационно каза Смедли, когато излизаха от комендантството.

Тя седна зад волана, включи двигателя и колата потегли плавно.

— Шофирате добре, Агнес — засмя се Рихард. — А помните ли в Шанхай...

— Е, Ики, не си кривете душата! И тогава шофирах прилично... Но има нещо, на което аз наистина се научих през тия години, — да разбирам събитията... Това е много по-важно.

Агнес също живееше в посолството — в американското; беше се пренесла от хотела, когато японците навлязоха в града. На всички американци беше предложено да се пренесат в посолството.

— Ако не бяха военните събития, едва ли бих живяла под американски флаг — усмихна се иронично Агнес. — И досега си имам търкания с официалните власти.

Смедли му разказа, че попаднала в Нанкин случайно; заминала за няколко дни в Ухан, а през това време в Шанхай започнали боеве. Цял месец вече живеела в Нанкин.

— Но видях толкова много, че ми стига за цял живот... Някои неща ще ви покажа. Кога заминавате?

— Вероятно вдругиден.

— Толкова скоро... Впрочем, да не гневим съдбата, добре, че се срещнахме. Нали, Ики? — Тя постави ръката си на рамото му.

Агнес Смедли живееше в триетажно крило, в малка стаичка, единственото прозорче на която гледаше към градината на посолството.

— Нямам какво да ви почерпя — извини се Агнес, когато влязоха. — Ще поседим тук, а после ще отидем в бара. Той е в

главната сграда. Американците не могат да живеят без бар, даже през време на война. Откриха го същия ден, когато в посолството се прехвърли цялата колония. Но вече мнозина напускат посолството.

— Почакайте, Агнес, разкажете ми отначало как живеете вие самата, именно вие, Агнес Смедли.

— Аз ли?... Все така. — Тя сви рамене и тъжно, както се стори на Рихард, се усмихна. — Скитам и търся пристанище на тази планета.

— И не намирате ли?

— Не, вече е късно, Ики... Тихите пристанчета не са за мен... Влюбена съм, както преди, в Русия. И ходих в Ухан, за да посрещна руските летци, но до тях не ме допуснаха. Военна тайна! Която впрочем е известна на всички...

— Даже на японците — потвърди Рихард. — Дотук летях с един японски полковник; струва ми се, че протри седалката до самите пружини, докато се озърташе от страх да не го връхлетят и обстрелват съветски летци...

— Без русите китайците биха били твърде зле. Те като титани подпират с рамене китайското небе, прикриват земята от японските бомби.

Рихард неволно се разсмя:

— Все сте си същата, Агнес, вие както и преди не можете да говорите без образи.

— Какво да се прави... Уверена съм, че мисленето с образи е по-ясно и по-конкретно, по-разбираемо за другите. Но чуйте какво искам да ви кажа: ако не бяха русите, отдавна всичко щеше да бъде свършено. В гоминданската армия почти няма нито самолети, нито летци. Китайците трябва да бъдат вечно благодарни на Съветска Русия, която изпрати свои момчета да защитават китайското небе. Аз успях да ги видя. Погребваха свой другар, носеха на рамо червен ковчег и го спускаха в гроба. Да можехте да видите само лицата им, Ики! Сурови и неподвижни като изсечени от гранит... Виждала съм скити и древни ацтеки, презиращи смъртта. А в очите им такава упорита решимост. Летецът бе загинал на третия ден, след като бе долетял от Русия, загинал бе в първия си бой и сега лежи в китайска земя. А другите, които го погребваха, продължават да се сражават. Помните ли, Ики, чудесната легенда за валкириите, за жените духове, витаещи над бойното поле, за да запазят спомена за загиналите герои и ги

увековечат във Валхалата^[1] на славата? Спомняте ли си? Когато умра, където и да било, завещавам да ме погребат на китайска земя, а на надгробната ми плоча да бъде написана само една дума: „Помнете!“.

— Но защо такива тъжни мисли, Агнес! Рано е още да мислим за смъртта, толкова малко още сме направили...

Агнес и Зорге прекараха заедно следващия ден. Агнес го развеждаше из града с колата си и му разказваше за събитията в града, на които е била свидетелка...

Щабният самолет, който трябваше да лети на следващата утрин, излетя за Тяньцзин още същата вечер. Японците предпочитаха да изпращат свързочните си самолети нощем, защото авиацията на китайската гоминданска армия действуваше все по-активно.

Едва успял да се сбогува с Агнес Смедли, Зорге напусна Нанкин. В Тяньцзин той се прехвърли на параход и се завърна в Япония.

В Нанкин Рихард за пръв път видя лицето на войната и откъм една непозната нему страна. Подобно нещо той не беше виждал даже при Вердюн! Тук войната беше отминала, но изстребването на беззащитни и безпомощни хора продължаваше в невиджани досега мащаби. Колко страшен и гаден е войнстващият национализъм! Но идейните корени на фашизма и милитаризма са едни и същи във всички страни — в Япония, в Германия, в Италия. А ако тази орда нахлуе в Съветския съюз, в Европа?... Къде могат да се намерят сили, които да предпазят света от онова, което той, Рихард, видя в Нанкин?!...

В Китай Зорге направи много важни наблюдения и се убеди, че положението на японците не е чак толкова блестящо, колкото те искат да го представят. Може би затова командването на експедиционните сили толкова неохотно пуска по някоя информация за текущите военни събития. Но тази информация трябва непременно да се изтръгне. Зорге имаше съответен план и се зае да го осъществява веднага щом се върна в Токио.

Още в началото на есента, скоро след като беше започнал въоръженият конфликт, Рихард беше взел някои подготвителни мерки. Сега те му послужиха. Чрез подставени лица Рамзай беше създад частна телеграфна агенция, която имаше сътрудници в Китай. Агенцията даваше на вестниците известна информация. Сега трябваше да се направи така, че тази агенция да стане източник на военна

информация. Рихард реши да се посъветва с Одзаки, Вукелич и Мияги. Той се срещна с всеки поотделно. Преди всичко трябваше да се заинтересуват военните, да им се подхвърли мисълта, че щабът на експедиционните войски има нужда от свой информационен център и че отдавна е време военните да вземат под свой контрол военната информация. Тази част от плана трябваше да осъществи Мияги, тъй като той има достатъчно познати между сътрудниците на генералния щаб. Що се отнася до Ходзуми Одзаки, той ще влезе в играта малко по-късно и на друго място.

Скоро в генералния щаб се заговори за необходимостта да се създаде информационен център за осветляване на бойните действия в Китай. Този център трябва да бъде контролиран от щаба на експедиционните войски, за да не може в печата да се промъква вредна информация.

Правителството подкрепи идеята на генералния щаб. Принц Коное каза, че предложението на военните заслужава внимание. Започнаха вече да подбират и апарата за военно информационната агенция.

Съветникът на правителството по китайските проблеми Ходзуми Одзаки, естествено, не можеше да остане настрана от една такава работа. Той също одобри идеята за информационния център, но изказа едно съмнение: нужно ли е сега да се губи ценно време за организиране на агенция, да се правят големи разходи, когато може да се използва съществуващата вече частна агенция? Не е ли по-просто да се предаде тя в разпореждане на правителството и да се подчини на щаба на експедиционните войски? Предложението на съветника беше логично и не предизвика възражение у никого. Ръководството на новата агенция беше възложено на сигурни хора, които познаваха военното дело. Хората на Зорге също станаха военни, облякоха ги във военна униформа и им дадоха звания. Сега доктор Зорге можеше да не се безпокои, че няма да разполага с информация от японо-китайския фронт — сътрудниците на групата „Рамзай“ се намираха в информационния център при щаба на командувачия войските генерал Мацуи.

Събитията в Китай изместиха непосредствената заплаха от нападение на Япония върху Съветския съюз. Но обстоятелството, че войната в Китай се затягаше, нарушаваше плановете на японските

военни кръгове и можеше да ги тласне към нови военни авантюри. Рихард Зорге си даваше ясна сметка за това. Събитията можеха да вземат най-неочакван и остър обрат. Тревожни бяха и такива слухове, като назначаването на генерал Итагаки за военен министър. За този пост го препоръчваше генерал Доихара. Чувствуваше се, че правителството трескаво търси изход от задънената улица в Китай.

Пръв заговори за това Одзаки. Разговорът се състоя скоро след завръщането на Зорге от Китай. Рихард определяше всяка нова явка със своите хора на различни места, но най-често в „Империял“, в просторното фоайе на хотела в стила на стара английска аристократична къща, с тесни прозорци-бойници, с тухлени, неизмазани стени, ниски тавани, антресоли, каменни стълбища и тесни проходи. „Империял“ беше едно от малкото здания, оцелели през време на страшното земетресение през 1923 г. Тук вечер се тълпяха журналисти, които си разменяха новини, вечеряха в ресторанта, влизаха и излизаха — истинска вестникарска борса...

Рихард се качи в ъгловия хол, където имаше по-малко хора. Одзаки седеше там с една група журналисти. Зорге поздрави и си излезе. След няколко минути Ходзуми сам слезе долу. Поръчаха си коктейли. Опрян на тухлената стена, Рихард ловеше откъслечни фрази, вплетени в обикновения разговор на журналистите.

— Имаше съвещание, на което присъства императорът... Казват, че сте направили интересно пътуване... Генералният щаб се изказва за прекратяване на военните действия в Китай, за да се засили подготовката за война срещу Съветския съюз... Много бих искал да отида до Шанхай... Как е там? Коное е против, той смята, че не бива да спират посред път. Едно прибързано предложение за примирие с Китай ще бъде окачествено като слабост на Япония... Не съм уверен, но ми се струва, че е възможно кабинетът да си подаде оставката... Императорът запитал — може ли, без да се прекратява войната в Китай, да се води същевременно подготовка против Русия. Военните поискали време за консултация...

— Слушай, Албрехт, съжалявах, че те нямаше с мене; щеше да научиш много интересни работи!...

Урах и Зорге вървяха през фоайето и Рихард започна да разказва весело на княза за своето пътуване...

Съвещанието на Тайния съвет, за което Одзаки съобщи на Зорге във файла на „Империял“, се беше състояло в, средата на януари 1938 г. в присъствието на императора. Там се бяха оформили две крайни позиции и възникналите разногласия насмалко не доведоха до оставка на кабинета. Липсваше единомислие и в самото военно ръководство. Генералният щаб предпочиташе действия на Север — против Съветския съюз, а командването на флота беше за експанзия на юг, по посока на Индокитай, Филипините и Сингапур...

Принц Кононе изпадна в затруднение — между двете военни групировки. Заседанието на Тайния съвет продължи цял ден — от девет сутринта до късно вечерта. Представителят на морския щаб каза:

„Ние искаме да разположим военновъздушните си бази в Китай колкото е възможно по на юг, но генералният щаб не възнамерява да слиза толкова далече и мотивира това с обстоятелството, че армията трябвало да се готви за война с Русия... Бихме желали да чуем мнението на императора...“

Стигнаха до компромисно предложение — войната да продължи, да се започне подготовка за бойни действия в Манджурия, да се отклонява сключването на примирие с правителството на Чан Кайши. Секретното решение във връзка с това гласеше: „Нанкинското правителство да не се признава, да бъде заменено с временно пекинско правителство; военните операции да продължат, действията на армията да се поддържат от допълнителни кораби на военноморския флот.“

Рихард Зорге научи за заседанието на Тайния съвет от Одзаки два дни след като бе прието секретното решение, но всичко това трябваше да бъде документално потвърдено.

Всичко, което ставаше зад закритите врати в резиденцията на министър-председателя, имаше изключително важно значение за съдбата на мира в Далечния Изток. Доктор Зорге разполагаше и с друга достоверна информация — фашистка Германия оказваше все по-голямо влияние върху политиката на Япония и особено върху поведението на японския генерален щаб. Рамзай успя не само да прочете, но да фотографира и да изпрати в Москва копие на една инструкция от Берлин до германския посланик в Япония. В нея се казваше:

„Опитите на Япония да действа в Китай против комунизма въз основа на антикоминтерновския пакт са насочени в погрешна посока. Япония се опитва да представи войната против Китай като «борба с болшевизма» и да ни убеди в необходимостта да застанем, макар и морално, на японска страна. Тази пропаганда за нас е неприемлива. На Токио трябва да се даде съвет да бъде по-сдържан и да преценява силите си.

Трябва да се обърне внимание на японската страна и особено на генералния щаб върху обстоятелството, че японските позиции спрямо Русия могат да отслабнат във връзка с това, че всичките ѝ сили са ангажирани в Китай.“

Берлин поддържаше и споделяше гледището на генералния щаб, че трябва да се форсират военните събития непосредствено на японо-съветската граница в Манджурия.

Последва един акт, който може би нямаше пряко отношение към назряващите събития — Хитлер неочаквано призна Манчукуо. Защо ли? Пет години марионетното правителство на Пуи беше игнорирано в Берлин, а сега бяха готови да си разменят посланици... Не е ли това предвестник на други, по-съществени събития? Зорге продължаваше да следи как се развиват те по-нататък.

След известно време началникът на имперския генерален щаб възложи на военния аташе в Германия генерал Ошима да се срещне с министъра на външните работи Рибентроп и да му предаде някои конфиденциални предложения. Зорге научи това чрез полковник От. Отначало дойде дешифрираната от германското разузнаване инструкция до японския военен аташе в Берлин, а скоро след това и потвърждението, че разговорът се е състоял. Берлин информира посланика в Токио за съдържанието на разговора:

„Японският военен аташе Хироши Ошима посети господин Рибентроп във вилата му в Ерненбург, предаде му новогодишните си поздравления и съобщи, че японският генерален щаб търси път за уреждане на китайския

инцидент с оглед да укрепи сътрудничеството между Япония и Германия и да обедини техните действия против Съветска Русия. Господин Ошима съобщи също пожеланието на генералния щаб бъдещият пакт да бъде насочен предимно срещу Съветска Русия.“

Предположенията на Зорге се потвърждаваха: японските милитаристи, подбуждани от Берлин, готвеха нови заговори. Ставаше дума за някакъв нов договор между Германия и Япония. Това беше първата секретна информация, с която новият посланик Ойген От запозна своя приятел Рихард Зорге.

Да, полковник Ойген От беше станал посланик на германския райх в Япония...

Това стана рано през пролетта на 1938 г. Една вечер От неочаквано се обади на Рихард по телефона. Те се бяха разделили само един час преди това, но полковникът отново викаше Рихард. От беше много развълнуван от нещо.

— Имам важна новина — чуваше се отдалеч гласът му. — Ти трябва непременно да дойдеш при мен. Много си ми нужен...

Рихард каза, че ще пристигне след двадесетина минути, остави слушалката и започна да се облича — беше си легнал вече. След няколко минути Зорге летеше със своя мотоциклет по опустелите улици. Рихард обичаше да кара бързо. Освен другите предимства, които имаше, бързото каране го спасяваше от преследване.

Рихард долетя до вратата на посолството, даде сигнал на портиера татко Ридел и се вмъкна в двора. Кабинетът на От светеше.

— Какво е станало? — запита Зорге.

Вместо отговор От подаде на Рихард дешифрирана радиограма от Берлин:

„Токио. До военния аташе полковник Ойген От. С шифъра на посланика.

Фюрерът заповяда да бъдете отчислен от активна служба в армията във връзка с евентуалното Ви използване на дипломатическа работа. Фюрерът има намерение да Ви назначи за посланик на германския райх в Токио.

Съобщете незабавно готов ли сте да приемете този пост. Ако имате някакви възражения, трябва веднага да дойдете в Берлин, за да ги изложите пред фюрера лично.

Генерал-полковник Лудвиг Бек, началник на генералния щаб“.

— Е, какво ще кажеш за това? — запита От, след като изчака Зорге да прочете телеграмата.

— Трябва да ви поднеса своите поздравления, господин бъдещ посланик на германския райх! — церемониално произнесе Зорге и се поклони по японски, докосвайки с длани коленете си.

— Остави, Ики, искам да говорим сериозно! — намръщи се От. — Нужен ми е твоят съвет. Как мислиш, че трябва да постъпя?

— Виж, това е друга работа!... — Рихард стана сериозен и извади от джоба си цигарите. — Може да ти се стори странно, но аз не бих те съветвал да приемеш този пост.

— Защо?

— Просто защото един посланик може да загуби много от човешките си качества, а аз не искам да губя добрия си приятел...

— Благодаря ти — трогнат каза От, — но уверявам те, че ние ще си останем добри приятели...

Всичко стана някак съвсем неочаквано. Макар че Рихард беше спомогнал полковник От да стане посланик в Япония, той никак не предполагаше, че нещата ще се развият толкова бързо. Рихард Зорге „водеше“ От още от момента, когато се срещна с него в Нагоя — обикновения подполковник, германски наблюдател в японски артилерийски полк. Не мина и една година и От стана военен аташе, а сега — пълномощен представител... Но да проявява възторг, разбира се, също нямаше смисъл. Беше по-уместно да изрази съжаление относно приятелството, което може да се развали.

— Е, щом ще си останем приятели, тогава съгласявай се! — шеговито отговори Зорге.

Същата нощ от германското посолство за Берлин замина шифрована телеграма — Ойген От даваше съгласието си да заеме поста висш дипломатически представител на Германия в Токио.

Съставиха телеграмата заедно. Чак след това Ойген От си тръгна за вкъщи. Фрау Хелма не знаеше още нищо за предстоящото назначение.

Що се отнася до Рихард, той просто летеше по сънните улици и ликуваше! Ойген От стана посланик! Стана посланик...

---

[1] В скандинавската митология обиталище на бога Один и на душите на падналите в бой герои. — Бел.пр. ↑

СЪВЕТСКИТЕ ДОБРОВОЛЦИ

Шезлонгите стояха в сянката на цъфтящите мимози, а върху тревата лежаха бойни парашути. Вечно зелените храсти, приличащи на олеандри, излъчваха наоколо силен аромат. Беше утро и дърветата хвърляха дълги сенки, макар че слънцето беше почнало вече да припича доста силно.

Вдигнал глава, Вадим гледаше жълтите кичури на цветовете, показващи се между къдравите листа. Жълтият цвят му напомняше жълтугите по крайбрежната скала и момичето в жълто, със сияещи очи, прибягващо по камъните-скрижали с ненаписаните знаци от книгата на съдбините... Къде ли е тя? Къде?

Ето вече цял месец откакто летците са в Китай. Ден след ден те водят тежки боеве, нанасят удари, понасят загуби... „Война без война“. „Инцидент“. Но „инцидентът“ обхвана цял Китай като тайфун, въвлякъл във вихъра си милиони хора. Линията на фронта се простира на хиляди километри.

Вчера японците бомбардираха летището, а днес е тихо, безоблачно, сякаш нищо не е било... Цъфтят мимозите... Японското нападение не причини особени загуби. Летците успяха да се вдигнат във въздуха, приеха боя и прогониха противника. Няколко бомби попаднаха върху летателното поле и поразкъртиха бетона. Летищни работници засипват сега дупките, заглаждат ги и ги трамбоват. Летателното поле и без това е цялото в крпки — отгоре добре се виждат по зеленото му платно кръгли кафяви петна там, където са падали бомбите...

— Сега ще ни дадат да се разберем! Самураите се разсърдиха, дръжте се ван юшинци!...

Вадим чува гласа на седналия до него Антон Якубенко. Те бяха воювали заедно в Испания, сега воюват в Китай. Антон е летец от класа, и верен другар. Как само проряза японца! Направи таран над самото летище.

Това беше тъкмо на другия ден след погребението на Семьон. Момчето нямаше късмет, на третия ден от пристигането си в Китай загина в първия бой. Беше също добър летец, но така стана... Всички се чудеха как е могъл в предсмъртната си минута да кацне на летището. Когато притичаха до самолета, Семьон беше вече мъртъв, целият облян в кръв, а клюмналата му глава лежеше върху лоста за управление. Може би миг преди да умре, той беше успял да изключи запалването и самолетът, вече неуправляван, се изтърколи на летището на зигзаги... Но авиомеханикът Ин Сунлин уверяваше, че Семьон управлявал самолета мъртъв... Може и да е истина!

Погребаха Семьон в червен ковчег с черна траурна лента. Антон също носеше ковчега; той вървеше отпред, като подпираше с рамо и притискаше бузата си към стената на ковчега. Вадим не можеше да забрави лицето на Антон — застинало, като каменно. Същият израз на лицето имаха всички останали летци...

На другия ден отново имаше бой... След третото излитане Антон се върна на летището и доложи, че самолетът му е неизправен и едва успял да кацне. Инженерът прегледа машината и констатира, че картечен откос бе повредил мотора.

— Трябва да се смени. — Инженерът избърса дланите си и се приближи до друг изстребител.

Механиците изтеглиха на ръце машината, поставиха пред колелата ѝ трупчета и в този момент отново обявиха тревога. Застанал на старта, командирът махаше настойчиво с ръка:

— Давай!... Давай!... — Сред рева на моторите думите му едва се разбираха.

Един след друг като от катапулт самолетите се издигаха нагоре във въздуха.

Летището опустя, излетяха и последните самолети. Якубенко притича до командира и козирува:

— Разрешете да взема свободната машина?!

— Давай! — Командирът продължаваше да отпраща самолетите във въздуха. В такива секунди по-добре е към него да не се приближава човек. Малкото му енергично лице ставаше сърдито, напрегнато. Той отдаваше командата отсечено, като се накланяше целият напред и всеки път разсичаше въздуха с ръка. Антон не разбра

за кого се отнася това рязко, нетърпящо възражения „Давай!“ — за него или за ония, които рулираха към старта. И продължаваше да стои.

Командирът на групата извика:

— Какво стоиш?!... Давай! Догонвай! — И сам се затича към своята машина.

Механиците изтеглиха самолета от буксата. Авиотехникът го предупреди:

— Дясната картечница засича...

— Достатъчна ми е лявата! Антон изрулира на старта и затвори стъкления капак на кабината. Вдигна ръка — готов за излитане.

Летяха в двойка Антон и Вадим, като догонваха другарите си.

И ето отпред блеснаха японските моноплани. Водачът даде сигнал за атака. Този път силите бяха почти равни — тридесетина японски изстребители „И-96“ срещу толкова съветски самолети.

Времето спря. Вадим винаги изпитваше това усещане при въздушни боеве. Само бясна скорост и мигновена реакция. Чак след боя той възстановяваше в паметта си как бе протекла схватката. Вадим атакува отгоре един тъпонос японски изстребител. Струята трасиращи куршуми премина встрани — японецът успя да се изплъзне. Вадим се вдигна над него и отново започна да набира височина. В този миг отдясно го връхлетя друг японец, но някой от другарите му го прикри с огъня си и японската машина, обхваната от пламъци, полетя към земята. Летецът успя да изскочи от нея и като тъмна топка се понесе надолу. Горещата машина го изпревари и той разтвори парашута...

Последното, което Вадим запомни в този бой, бе машината на Антон, атакуваща японски „И-96“, който от своя страна беше застанал зад изстребителя на Тай Юан — китайски летец от тяхната летателна група. Кой знае защо Антон стреляше само с една картечница.

Боят беше скоротечен и летците, отблъснали нападението на японците, се завръщаха един по един на летището. Вадим се приземи един от първите. Обиколи самолета и опипа с пръсти пробойните — все пак японецът бе успял да пронизе тялото на самолета му с една картечна серия. Преброи седемнадесет пробойни. Кабелът на кормилото за завои едва се държеше на няколко стоманени жилчици.

Както се изясни после, Антон през това време още продължавал боя. Той отново атакувал японската машина, натиснал копчето и пуснал една серия. Работела само едната картечница. Японецът приел

боя. Антон отново набрал височина и се насочил в челна атака. Нервите на японеца летец не издържали, той се гмурнал надолу, за да се отскубне. По начина, по който водел боя противникът му, Антон разбрал, че летецът е неопитен. Започнал да го преследва, преминал в пикиране и отново му пуснал една серия. Японецът хитрувал, правел лъжливи фигури, отказал се от всяко намерение да продължи боя. Антон го настигал, заставал в опашката му, но все не успявал да го постави в кръстачката на прицела си. И изведнъж, когато от близко разстояние вече се канел с една завършваща серия да приключи боя, Антон усетил, че и втората, лявата му картечница не работи — свършили патроните.

Японският летец, изглежда, бил деморализиран и се отказал от съпротива. Той се мятал ту на една, ту на друга страна, опитвайки се да се спаси с бягство. Не можел да разбере защо този опитен ас през цялото време го държи в прицела си и не стреля. Височината не била голяма; опасявайки се да не се вреже в земята, японецът почнал да лети хоризонтално. Ярост обхванала Антон — уплашеният враг си отивал, а той, обезоръжен, не може да порази, да забие в земята противника... Приблизил се съвсем плътно до японския моноплан, изравнил се с него, видял номера върху самолетното тяло — 423, и неразбираеми червени йероглифи до него, погледнал уплашеното, пепелявобледо лице на японеца и му се заканил с юмрук, изругал го, без да чува думите си сред рева на мотора. А японецът погледнал изплашен към Антон и вдигнал ръце, сякаш го попитал: „Какво да правя? Казвай!“

Якубенко посочил с ръка назад към своето летище. Японецът разбрал и направил завой, а Якубенко го следвал отзад и малко отдясно, за да вижда летеца. Подкарвал го към летището и ликувал, ще заведе там жив самурай... От време на време японецът поглеждал назад, но Антон му сочел с ръка посоката на полета.

Оставали само няколко минути до летището. Антон вече виждал летищните постройки и самолетните букси, построени като землянки край летателното поле. Заповядал на японеца да направи завой и се насочи за кацане. Но летецът, разбрал изглежда, че го очаква плен, а може би и това, че съветският пилот е останал без патрони, свил рязко встрани и със завой на сто и осемдесет градуса над самолета на Якубенко полетял назад.

Това било най-голямата наглост на самурая! Антон веднага направил завои и се озовал под него. Над главата си видял корема на японския изстребител с прибран колесник. Пилотът не можел да види машината на Антон и решил, че съветският летец го е загубил, полетял спокойно на североизток към линията на фронта. Антон отново изпаднал в необузdana ярост. Счел постъпката на японеца почти за вероломство, което не бивало да остане ненаказано. Изпробвал картечниците, но те, разбира се, не работели. Тогава се решил на последното, което можело да унищожи врага.

Като отслабил закрепващите го за седалката ремъци, за да може по-лесно и бързо да се изхвърли от самолета, и като отворил капака на пилотската кабина, Антон потеглил към себе си ръчният лост за височина. Напрежението достигнало краен предел, летецът се слял с машината, тя станала част от мускулите му, от нервите му. Прозрачният диск на самолетното витло се приближавал към самолета на врага. Антон увеличил скоростта и врязал острието на диска в лявата му плоскост...

Моторът извил като от остра болка, машината се затресла, но Якубенко съумял да я задържи. Мернало се изкривеното от страх лице на японския летец и в последвалите секунди машината му с работещ мотор се врязала в земята. Кълбета огън и дим изригнали към небето.

Антон се приготвил да скача, но почувствувал, че машината му още се държи във въздуха и се подчинява на управление. Отнел газта и на малки обороти се дотърлил до летището. Витлото било изкривено, рамката пропукана, но, общо взето, самолетът бил запазен.

На летището недоумявали — защо двата самолета, насочили се вече за кацане, изведнъж направили завои и полетели назад. После на хоризонта се издигнал нагоре стълб от дим, а скоро след това долетял с осакатен самолет Антон Якубенко.

Сутринта някой подхвърли:

— Антоне, слепоочията ти нещо са се посребрили...

Други се обадиха:

— В такова положение да изпаднеш, не само слепоочията, но и цялата ти глава ще побелее, и то ако остане на раменете.

По-късно Антон разказваше:

— Летя под самурая, а зъбите ми сами скърцат, страшен яд ме беше хванал. Мисля си, какво да правя! И си спомних за Семьон —

когато летяхме за Китай, спорехме с него: може ли наш самолет да издържи таран, или не може. Той твърдеше, че ще издържи, пък аз се съмнявах. А сега си казах, я да опитам! Семьон излезе прав...

Мъртвият летец беше помогнал на живия...

Таранът на Антон Якубенко беше първият таран, извършен от съветски летец. Летците от другите страни не се осмеляваха да го правят, освен само японските камикадзе-смъртници, но това беше по-късно и камикадзе отиваха съзнателно на смърт в името на божествения император. А летците доброволци, израснали в Смоленско, Украйна и Рязанския край, получили китайски имена и дълго време останали неизвестни и безименни, отиваха на смъртен риск в името на живота, в името на дълга.

Всеки руски младеж си измисляше китайско име.

Някой на шега се бе нарекъл по китайски Ван Юшин, преиначавайки древното руско фамилно име Ванюшин. И така продължи оттогава — руските летци на шега се наричаха в Китай ван юшинци. Наричаха се, освен това, и летящи холандци, защото често се налагаше да сменят летищата; разполагаха се ту на едно, ту на друго място, стремейки се да заблудят японците и да създават впечатление, че авиационните части в гоминданската армия са значително повече, отколкото бяха всъщност.

— Ще ни дадат да се разберем след това меле — повтори Антон.

Вадим седеше в шезлонга, заслушан в разговора, но не взимаше участие в него.

И сякаш за да потвърди думите на Якубенко, в летището изведнъж настъпи суматоха. Работниците по летателното поле разхвърлиха кобилиците и кошниците и се затичаха към скривалището зад самолетните букси.

— Тим-бо!... Тим-бо!^[1] — викаха те, напускаяки летателното поле.

Летците скочиха от шезлонгите, грабнаха парашутите и пристягайки ги в движение, се затичаха към машините.

Но този път тревогата се оказа лъжлива. Работниците бяха взели своите самолети за японски. Приземи се звеното, което бе отишло на разузнаване.

Летците се върнаха обратно под сянката на цъфналите дървета. Отново заговориха за неотдавнашния бой. Спориха, уточняваха, като

си помагаха с жестове — кой летец ще ти говори за въздушен бой с ръце в джобовете!

Заговориха за боя, който се бе запечатал в паметта на всички.

Тогава работниците също бяха викали „тим-бо!“. На мачтата се издигна червеното флагче — сигналът за бойна тревога. В такъв бой още не бяха влизали даже онези, които бяха воювали в Испания. От двете страни участваха най-малко по стотина машини. На помощ на сиоганската група дойдоха летци доброволци от съседния отряд.

Японците се готвеха да нанесат масиран удар по Ханкоу. За бомбардирането му се бяха насочили тридесет и осем тежки бомбардировача, съпроводжани от изстребители. Но още с първата атака техният боен ред беше разстроен. Изстребителите се въртяха около тях от всички страни като оси. Всичко се разбърка. Във въздуха стана тясно от бръмчащи самолети. Съседният отряд пресрещна и атакува японските изстребители, които изобщо не успяха да стигнат до своите бомбардировачи. Нарушили строя, бомбоносците почнаха да хвърлят бомбите си където им падне, за да може по-лесно да излязат от боя. Но това не им помогна — един след друг политаха към земята простреляни бомбардировачи. Руските изстребители преследваха бомбардировачите до свършване на горивото; оцелелите японци се отдалечиха по посока на морето.

За пръв път противникът понесе в един бой толкова тежки загуби — от тридесет и осемте японски бомбардировача бяха свалени дванадесет. И още девет изстребителя „И-96“ не се завърнаха в базите си. Под остатъците на свалените самолети бяха намерени повече от петдесет трупа. Доброволците загубиха пет самолета. Тримата летци благополучно се спуснаха с парашути, а двама загинаха — от съседния отряд.

След този бой японците промениха тактиката си, отказаха се от масирани нападения срещу китайски градове. Сега техните самолети кръстосваха във въздуха и, без да завързват бой, се стремяха да се доберат до действащите летища. И, изглежда, бяха успели, ако се съди по вчерашното нападение. Това именно имаше предвид Антон Якубенко, когато спомена, че самураите се разсърдили.

Дойдоха и летците, които се бяха върнали от разузнаване.

— Е, какво?

— Нищо не намерихме... Сякаш са потънали в земята.

— Значи, ясно е, излитат от самолетоносач.

— Та и самолетоносачът не е игла — никъде нищо не се вижда.

Доброволците бяха заинтригувани от едно тайнствено обстоятелство — всеки път във въздуха се появяваха групи японски самолети и изведнъж изчезваха нанякъде. Летците знаеха на пръсти всички японски летища, но на тях обикновено стояха само по няколко машини, а най-често — шперплатови самолетни макети за заблуждение. Японците използваха летищата си за прелитане, нанасяха удар и изчезваха. Къде? Ето над какво доброволците си блъскаха главите.

Някои даже допускаха, че разполагат с подземни летища? Но войната в Китай не бе почнала кой знае откога и японците не биха могли за това време да построят толкова подземни летища за авиацията си. Не, тук имаше нещо друго!

От „ханчето“, както летците наричаха малката постройка, в която бе се разположил щабът на авиационната група, излезе оперативният дежурен с карта и молив в ръце.

— Хайде, ван юшинци, били ли сте на юг? Стягайте си куфарите! — Той повдигна маншета на комбинезона си и погледна ръчния си часовник. — След десет минути командирите на звената при майора! — Майорът бе командирът на групата. — А сега гледайте тук...

Той приклепна и разгъна картата. Използваше молива си вместо показалка.

— Ние сме тук... Ето Ханкоу... — Моливът се плъзна рязко надолу: — Тук е Кантон... А ние трябва да прелетим ето тук... Струва ми се, че тук ще стигнем самураите... Майорът заповяда да се подготвите за излитане.

В „ханчето“ насядаха кой където намери, а някои приклепнаха на пода. Майорът разясняваше задачата.

По сведения, получени от щаба на Чан Кайши, японците се готвят да нанесат удар на юг със силите на няколко дивизии и за поддръжка на сухопътните войски са съсредоточили значителни авиационни сили. Според разузнавателни данни техните самолети се базират на малък остров близо до Хонконг. Островното летище току-що било открито; според данни на фоторазузнаването то е претъпкано от бомбардировачи. Трябва да се нанесе изпреварващ удар не по-късно

от следната утрин и с оглед на това трябва да се прелети незабавно на кантонското летище. Изтребителите ще съпровождат група от бомбардировъчна авиация, която днес също ще се пребазира в Кантон.

— Това е, другари! — Майорът удари с длан по масата. — Излитане след четиридесет минути. Не е изключено среща във въздуха с противник.

За противника майорът го каза просто така, за спазване на реда, за да мобилизира още повече летците. Ясно е, че те трябва да си отварят очите във въздуха...

И отново доброволците се вдигнаха във въздуха веднага щом на мачтата се развя червеното флагче. Летящи холандци!

Летяха по звена на различни височини. От ханчжоуското летище излетяха след обяд. Ханчжоу... За този град китайците казват: „Раят е на небето, Ханчжоу е на земята...“ Нито Вадим, нито някой друг от доброволците беше видял този земен рай — само летището му и въздуха... Наистина, два пъти бяха преминали с автобус по улиците му. За едни рай, за други обект, който трябва да се защитава. Същото беше и в Испания — биха се край Гуадалахара, но нито веднъж не стъпиха на нейна земя... А земята им стана родна. Как ли е там! Казват, че Франко надделява: Какъв ти Франко — германците!...

С японски самолети не се срещнаха във въздуха! Кацнаха в Нанчан — да дозаредят с гориво; освен това трябваше да изчакат, за да пристигнат в Кантон на свечеряване.

Докато бензозаредителите пълнеха изтребителите, отидоха да обядват. Преди да излетят, кацнаха бомбардировачите — също тъмнозелени с бели звезди върху син фон като изтребителите — такава бе авиацията на гоминданската армия. Бомбардировачите ван юшинци нахълтаха на тълпа в столовата. Вадим познаваше мнозина от Москва и от Испания, но тук, в Китай, още не беше се срещал с тях, макар че неведнъж ги беше съпровождал във въздуха.

Сред прелетелите се оказа и Тимофей Крюкин — грамаден, весел, с ръчища като на ковач.

— Здравей, казак! Как върви войната? — Тимофей прегърна мечешки приятеля си. Бяха се сприятелили в Испания. Тимофей наричаше всекиго казак, вероятно защото сам беше от казашка станица.

— Пусни ме, казак, ще ми строшиш костите — на шега се замоли Вадим. Той страшно се зарадва на приятеля си. — Е, как е в станицата?

За Тимофей нямаше нищо по-мило от това, да поговори с някого за станицата, и Вадим го знаеше.

— Скоро ще почнат да сеят... Момчетата ще излязат в степта... После вишните ще цъфнат... Да поседне, човек сега пред къщи, да си каже някоя дума със старците!... Лошо ли е?

Тимофей преминаваше от украински на руски и отново на украински.

Отдалечиха се и седнаха по-настрани.

— Седя си и си мисля, Вадим... Къде ли се завират японците, тия дяволски изчадия...

— Утре може би ще ги спипаме — каза Вадим.

— Дано! Но аз си мисля, че някъде шари техен самолетносащ. Аз ще го докопам, помни ми думата...

Майорът заповяда всички да отидат по машините си. Разговорът им беше прекъснат, но се уговориха, ако успеят, да се срещнат в Кантон.

— О, там ще си побъбрим вече на воля!... Всичко хубаво, казак!

В Кантон прилетяха привечер. Излязоха от самолетите сякаш от парилня и усетиха оранжерийно влажния дъх на тропиците, напоен с уханията на треви, цветя и гниещи растения. Настаниха се в един хотел на отвъдната страна на Бисерната река. Хотелът се издигаше на тясната крайбрежна улица, обрасла с гигантски бананови дървета.

В банкетната зала за летците бяха приготвили вече маси, безшумни слуги се трупаха при входа.

— Администрацията не се скъпи — подхвърли Антон иронично, разглеждайки богато сервираната маса с цветя, колосани салфетки и чинии с позлата.

Един офицер от гоминдана приветствува руските доброволци и им пожела бойни успехи. Отговори майорът, като благодари за гостоприемството. Всичко беше церемониално, благопристойно, като на дипломатически прием.

След вечерята веднага се разотидоха по стаите, предстоеше да се става на разсъмване.

За бомбардиране на японското летище на острова близо до Хонконг излетяха на сутринта, когато слънцето, едва надигнало се зад Бисерната река, бе започнало вече безмилостно да напича. В определената въздушна зона бързо се построиха в бойни редове и вълна след вълна полетяха по посока на морето. То беше съвсем близко — половин час полет, но когато, приближавайки целта, легнаха на боен курс, откриха, че летището на острова е празно... През изтеклото денонощие японците успели да пребазират авиацията си, да я предпазят от удара. Вероятно някой ги беше предупредил. Нямаше нищо за учудване — градът гъмжеше от японски шпиони. Предатели, продажни хора в Китай, колкото искаш. Казваха още, че през същата нощ изчезнал безследно офицерът гоминдановец, който беше приветствувал съветските доброволци на богато сервираната маса в кантонския хотел... Може би това беше именно негова работа.

— На ти тебе колосани салфетки! — каза злобно Антон, когато слушаше за изчезването на гоминдановеца. — Тук човек трябва да бъде винаги нащрек!

Този неуспех принуди доброволците да проявяват по-голяма предпазливост. Натрупваше се опит не само в бойните работи. Следващата операция беше подготвена в най-строга тайна, даже не всички летци знаеха за нея.

На изток от китайското крайбрежие, между Шантоу и Фучжоу, далече в морето лежи големият планински остров Формоза^[2] Според сведения на агентурното разузнаване, в северната част на острова, близо до пристанищното градче Тайхоку, японците формирали голямо авиационно съединение. С параходи или по въздуха в Тайхоку се изпращали десетки и десетки самолети. Бойните действия на фронта се разширяваха и несъмнено императорската главна квартира подготвяше нови, в това число и авиационни удари срещу гоминдановската армия. Защо да не разгромят японските резерви още преди да бъдат вкарани в действие.

По цели нощи в щаба престояваха над картите, изучаваха трасето, правеха изчисления и стигнаха до извода, че си струва да се опита. Целта беше много примамлива.

Такъв дълбок рейд в тила на противника летците още не бяха извършвали. Всичко се усложняваше от обстоятелството, че значителна част от пътя — повече от двеста километра — предстоеше

да бъде прелетян над море със сухопътни машини. Всяка неизправност, всяка повреда заплашваше с гибел.

За да не подплашат противника, летците провеждаха обикновена бойна дейност — баражираха над градовете, отблъскваха въздушните атаки, сами нанасяха удари — изобщо никакво затишие. Боевете бяха напрегнати и всекидневни. Наближаваше Денят на Червената армия — 23 февруари 1938 година. Именно на този ден бе решено да се извърши нападението срещу Формоза, която японците смятаха за дълбок и недостигаем тил.

С настъпването на нощта всичко беше готово. Излитането беше определено за седем часа сутринта.

Времето се изнизваше бавно, летците току поглеждаха часовниците си — стрелките едва-едва пълзяха по циферблата. Небето почна да се забулва с облаци и това тревожеше летците — ами ако полетът бъде отменен? В щаба дотича синоптикът.

— Е, как е?

Синоптикът разпери ръце:

— Както каже началството... — и изчезна зад вратата.

Някой изруга по негов адрес — какво има да крие, все не можеш да го разбереш...

Малко след това от щаба излезе командирът на групата, а зад него усмихнат и доволен синоптикът, сякаш той лично бе направил времето подходящо за летене.

— По машините, другари! — каза майорът, без да повиши глас.

Главна роля в рейда се отреждаше на бомбардировачите. Първите двадесет машини се вдигнаха във въздуха точно в седем. След десет минути излетя и следващата десетка, а след нея изстребителите.

Като набраха височина в определената зона, самолетите полетяха по лъжлив курс и променяйки го на два пъти, се отправиха накрая право към острова. Когато преминаха над фронтвата линия, времето се развали. Облаци покриха земята, видимостта над морето стана нулева. Летяха над облаците, под ослепителното сияние на слънцето. Висотомерите показваха пет хиляди метра. Дишането се затрудни, не достигаше въздух.

Показаха се върховете на кафеникавите скалисти планини на Формоза — като подводни скали в белезникаво море. Летците не откъсваха очи от водача. „Върви им на самураите!“ — помисли с

досада Вадим, като се опитваше да различи нещо на земята. Само безстрастни тъмни върхове, стърчащи в пяната на гъстите облаци, преминаваха под самолета му. Облаците безнадеждно покриваха острова. Какво ли ще реши сега командирът? Да се бомбардира на сляпо през облаците? Да се пробият облаците и да се излезе под тях? Да се завърнат обратно... И изведнъж, когато според изчисленията на щурманите бомбардировачите трябваше да са наближили целта, облачната пелена се разпокъса и се показа земята, а напред някъде се очерта град с правоъгълни квартали, с тъмnochервени покриви и по-нататък — ясно открояващо се поле на летище...

Предният самолет поклати крилата си и почна да се спуска. Маньовърът на командира беше последван и от останалите. Излязоха над центъра на града; вдясно се виждаше железопътен мост с ажурна конструкция, по чиито релси пълзеше като стоножка товарна композиция.

Разбира се, от земята също бяха видели изскочилите от облаците самолети. Но кой знае защо, срещу тях не бе даден нито един изстрел. И нито един японски изстребител не се вдигна във въздуха! Нападението беше толкова неочаквано, а самонадеяността на японците толкова голяма, че те даже не помислиха да използват противовъздушната защита на летището...

Бомбардировачите хвърлиха и последните си бомби и легнаха на обратен курс. Кацнаха на най-близкото летище, заредиха се с гориво и се насочиха към базата си.

В тоя ден Вадим, както и другите изстребители, не даде нито един изстрел във въздуха, но успехът беше грамаден. Японците не съобщиха за загубите си, обаче няколко дни по-късно в английските вестници можеше да се прочете: китайската авиация е извършила нападение върху летището близо до Тайхоку на остров Формоза. Предполага се, че в армията на Чан Кайши се е появила морска авиация. При нападението са били унищожени повече от четиридесет самолета, два склада с авиационни части и цистерни с голям запас гориво. Загинали са около двадесет летци и толкова са били ранени.

Съобщаваше се също, че на международната борса рязко е спаднал курсът на японските ценни книжа. Това също се свързваше с нападението на китайската авиация срещу Формоза.

А същата вечер ван юшинците празнуваха Деня на Червената армия. Те се бяха върнали от полета до Формоза без никакви загуби.

В щаба на китайските войски също ликуваха по повод на успеха и ненапразно — за пръв път на японците беше нанесен такъв удар. Няколко дни по-късно съпругата на генералисимуса, мадам Чан Каиши, която наричаха „далай-дама“, устрои пищен прием в чест на доброволците. Тя на драго сърце заместваше генералисимуса, беше оживена и пъргавата и фигурка се мяркаше навсякъде сред гостите. Мадам властно отдаваше разпореждания и сипеше похвали. Военният министър Хо Инцин като сянка ходеше след съпругата на генералисимуса, усмихваше се и одобрително кимаше с глава при всяка нейна дума. Мадам се наслаждаваше на ролята, която си беше избрала, и се къпеше в чужда слава.

По случай тържеството доброволците бяха сменили комбинезоните си с черни костюми, бели ризи и вратовръзки.

Отначало мадам награди всички с възпоменателни значки: разперени емайлови крила със златни звездички — според броя на свалените самолети. После започна коктейла: слуги разнасяха върху гланцовочерни подноси чашки с маотай, сандвичи с някакви редки специалитети, накисната в оцет риба, а летците, прави, с чинийки в ръце, хапваха от непознатите ястия.

Всичко беше церемониално, благопристойно, както в Кантон, на тържествената вечеря, само че на по-високо равнище. Мадам се ръкуваше, вглеждаше се с лепкави очички в лицата на съветските доброволци и говореше, говореше, без да млъкне.

След приема отново се заредиха бойни дни.

Летяха, биеха се, побеждаваха, погребваха другари.

Започна периодът на тропическите дъждове.

Метеорологичната служба, намираща се в разпореждане на гоминданската армия, работеше лошо. Често летците нямаха никаква представа какво е времето на триста-четиристотин километра от летището. Може би само тук, край Ханкоу, небето е помрачено, а по-нататък нищо не пречи да се лети, да се изпълняват бойни задачи?... Може би, може би...

Дежурният по щаб постоянно викаше синоптиците, синоптиците питаха метеорологичния център, а оттам неизменно отговаряха: картата на времето се уточнява, окончателни данни засега няма.

Тимофей Крюкин като че ли най-тежко от всички понасяше настъпилото бездействие. В тясна мушама, плътно прилепнала към мощната му фигура, той крачеше неспокойно от ъгъл до ъгъл... Ръцете му почти до лактите стърчаха от ръкавите — в целия Ханкоу не можа да се намери за него дъждобран, предлагаха му все някакви маломерни. Приятелите му го закачаха, а Тимофей се ядосваше, дразнеше го всичко — и безкрайните проливни дъждове, и тясната му мушама. Макар и ядосан, той не се стърпя и отиде при дежурния, седна на една табуретка и извади цигара.

Започна отдалеч:

— Слушай, казак, казват, че когато има суша, китайците биели боговете, задето не им изпращат дъжд. Вярно ли е?

— Вярно е, аз също съм чувал... Вадят ги от храмовете и ги пердашат с каквото им падне.

— Какво ще кажеш, да вземем и ние да отупаме някого. Да си го изкараме поне на някого... Например на главния им метеоролог. Как мислиш?...

Дежурният се засмя:

— Е, нямаме право... Виж, като получим нова материална част, лети когато си щеш — и в дъжд, и в мъгла...

— Знаеш ли, аз пък какво ще ти кажа, Игнат? Една мома все отлагала сватбата, отлагала и си останала стара мома...

— Тогава какво да правим?

— Ами, какво... Щом няма кого да набием, ще трябва сами да си разузнаваме времето. Щукнала ми е една идея, казак...

Два дни по-късно, когато малко се поразведри, Тимофей се вдигна във въздуха и се насочи на изток. Притиснат от тежки облаци, той летя до самия Цзюнцзян. През пелената на ръмящия дъжд земята едва се виждаше. И изведнъж — случва се такъв късмет — облаците неочаквано се разсеяха и над главата му блесна слънцето. По-нататък небето беше съвсем чисто — над Яндзъ, разляла се като море, имаше отлична видимост. Летецът направи завой и в най-приятно настроение се върна на летището. След доклада му командирът на групата реши да действуват незабавно.

Още преди да започнат дъждовете бомбардировъчната група възнамеряваше да нанесе удар върху японските кораби на Яндзъ между градовете Уху и Анцин. Можеше да се предполага, че японците

тук имат товаро-разтоварни пунктове. Морски транспортни кораби навлизаха с военни материали и войски нагоре по реката и се разтоварваха из пристанищата. Река Яндзъ беше главната снабдителна артерия на японската експедиционна армия. За първия удар по комуникациите се готвеха грижливо, внезапността на нападението трябваше да осигури успеха. Сезонът на дъждовете беше принудил летците да отложат операцията и ето, сега разузнаването на Тимофей Крюкин даде възможност отново да се върнат към изпълнението на замисления план.

Ако се погледне Централен Китай на картата, ще се види кафявото множество от планински вериги, които се спускат от юг към долината на Яндзъ. При ясно време най-удобно беше да се приближат откъм планините, простиращи се до Ханчжоу и крайбрежието. Но как да постъпят сега, когато гъсти облаци са покрили този планински район? И въпреки всичко решението бе да летят, като минат откъм юг.

Деветте бомбардировача тежко се отлепиха от земята и, строени в клин, поеха определения курс. А дъждът не преставаше... Скоро се появиха планинските скали; острите им зъбери се издигаха почти до самите облаци. Скалите все по-често преграждаха пътя, самолетите трябваше с мъка да се промъкват между върховете. Да се лети в клин от девет самолета беше вече тясно и Тимофей даде сигнал да се престроят по звена. Но скоро и за звената стана тясно във въздуха. Скалистите масиви се сгъстяваха толкова близко един към друг, че и за единичен самолет беше трудно да премине през тези теснини. Тимофей подаде нова команда — престояване поединично. Самолетите се подредиха в дълга верига, а облаците все по-ниско ги притискаха към земята.

Планинските върхове приличаха на стълбове, които подпират мътния масив на небето. На Тимофей му хрумна мисълта да пробие нагоре облаците, но веднага се отказа от нея. Планинските върхове се губеха в гъстите облаци и кой знае на каква височина трябва да лети, за да не се набучи на острите скали.

Долу, през синкавата мъгла, се мерна планинска рекичка. Продължиха по коритото ѝ, височината на полета падна до сто и петдесет метра. Отгоре лежеше плътният покрив на облаците, отдолу, съвсем близо, земята, а от двете страни — тъмни, мокри скали...

Машините — тежки бомбардировачи — летяха почти на бръснец полет.

През целия си живот като летец Тимофей не бе изпитвал такова напрежение. Планините притискаха, облаците задушаваша и само напред, в тесния коридор между скалите, се пенеше придошлата от дъждовете рекичка — там беше спасението, а може би, гибелта... Но ето че купищата от облаци и хребети на хуанлинските планини останаха назад. Слънцето сияеше безметежно, небето се синееше. Смъртната опасност беше отминала.

Както беше набелязано, поеха курс към пристанището на Уху. Отдолу се простираше пустинен, безлюден район, зает на много километри от водите на река Яндзъ. Отново се построиха по звена и на широки спирали почнаха да набират височина. Като стигнаха пет хиляди метра, поеха нагоре, по реката, оглеждайки японските кораби.

Недалеч от Анцин, там, където реката прави остър завой, забелязаха флотилия от японски кораби в състав около тридесет съда, която плаваше срещу течението. Отпред, като грамадна ютия, плаваше флагманът с водоизместимост около десет хиляди тона. Японците не обърнаха внимание на самолетите, летящи на голяма височина дълбоко откъм японския тил. Никому не можеше да мине през ума, че това са противникови самолети. Но на летците отново не им потръгна — от запад се задаваше фронт от гъсти облаци. Пристанището на Анцин вече се скри в мрежата на дъжда, облаците заплашваха всеки миг да покрият току-що намерената цел... А от корабите вече бяха забелязали опасността; флотилията, която плаваше в килватерна колона, вече се разсредоточаваше, а над нея започнаха да избухват снаряди — зенитните оръдия бяха открили заградителен огън.

Облачният фронт вече закриваше земята. Големият куп облаци се движеше косо на голяма височина и оставаше единствената възможност — да се слезе ниско, в зоната на огъня, за да може по-сигурно да бъде поразена целта. Щурманът се наведе над мерника; Тимофей се подчиняваше на всяка негова дума. Ревът на моторите заглъхна, машината се спускаше все по-ниско. С цялото си тяло летецът усети, че щурманът хвърли бомбите. Облекчената машина потръпна и се устреми напред. Тимофей придърпа към себе си ръчния лост. Посипаха се бомбите и от другите самолети. Японският флагман, в който попаднаха три бомби, се наклони, от търбуха му блъвна

пламък и той се разцепи като орех на две. Два други кораба все още се държаха на вода, но и те започнаха бързо да потъват. Това беше всичко, което видяха летците. Миг по-късно те навлязоха в облаците и като набраха височина, легнаха на обратен курс.

Този ден в бележника на Тимофей Крюкин се появи още един ред, който само той би могъл да разшифрова:

„7 ч. 25 м. 9 СБ; План. теж. обл. Над Янд 5000 мт. Ат.
от 2 х Рез: три кор. Ние бзг.“

Това означаваше:

„В 7 часа и 25 минути излетяхме с девет скоростни бомбардировача. Летяхме сред планини и тежки облаци. Над Яндзъ се издигнахме на 5000 метра, атакувахме от две хиляди. Резултат: потопени три кораба, ние се завърнахме на летището без загуби.“

Всички събития от този труден боен ден се побраха само в един ред от бележника на летеца.

Още един бой в китайско небе бе запомнен от летците доброволци. И още един ред се появи в бележника на Тимофей Крюкин. Скоро след „планинския полет“, както летците нарекоха първия си удар върху японските кораби от Яндзъ, сиоганската група доброволци започна да получава нова материална част. Преди да кацнат на запасните летища, скоростните машини бяха прелетели хиляди и хиляди километри — от съветската страна. Ван юшинците горяха от нетърпение да ги изпробват във въздуха, в бой. Но засега те само придирчиво ги разглеждаха на земята, потупваха ги и ги милваха като породисти атове...

После започнаха облитания, тренировки, но бойните задачи все още се изпълняваха със старите самолети. Освен голяма скорост новите машини имаха още едно качество — таванът им превишаваше почти два пъти пределната височина на машините, които дотогава се

намираха на въоръжение. Обикновено въздушният бой се водеше на четири до пет хиляди метра височина и много рядко машините се изкачваха до шест хиляди. Това се отнасяше еднакво и за съветските, и за японските бомбардировачи. Но пристигналите самолети леко се изкачваха до деветкилометрова височина и запазваха на нея своята маневреност, скорост и безотказност в управлението. Нерешен оставаше още само проблемът с тренировката на летците — там, на границата на стратосферата, в разреденото въздушно пространство, пилотите трябваше да притежават много по-голяма издръжливост, отколкото при обикновени полети. Освен това и бомбардирането от такава височина изискваше по-голямо майсторство от страна на щурманите.

Опитните летци отново трябваше да преминат като новобранци през медицинска комисия. Военните лекари преглеждаха най-щателно здравеняците, подлагаха ги на най-сложни изпитания, изследваха, проверяваха, анализираха. Ван юшинците мърмореха недоволно, но се подчиняваха. Всеки искаше да участва в първия височинен бомбов рейд. Височинниците бяха отделени в специална група, на шега ги наричаха „пансионерки“, „въздържателно дружество“ — толкова скромнен начин на живот бяха им отредили лекарите. Наистина понякога този режим се нарушаваше, но за това летците нямаха вина. Войната продължаваше — подготовката за височинни полети се провеждаше, без да се прекратява бойната дейност. Така продължи няколко седмици.

Тимофей беше един от първите, който достигна определената височина на новите машини. За нападението се подготвяха тринадесет екипажа. Офицерите от щаба дълго обсъждаха кое летище да се бомбардира. Спряха се на летището край Уху. Доброволците имаха да разчистват стари сметки с японските летци от това летище. То беше най-голямото японско летище, където винаги се струпваха десетки изстребители, понякога петдесет, дори шестдесет „И-96“. Изстребителите често щурмуваха сухопътните войски и летищата и атакуваха във въздуха бомбардировачите. Въпреки голямото напрежение във въздушните боеве, въпреки загубите, които понасяха японските летци, численото превъзходство все пак оставаше на тяхна страна. Доброволците успяваха да издържат техния натиск и да отблъснат ударите им само благодарение на отличния си боен опит,

храброст и мъжество. Сега тези качества щяха да бъдат допълнени от новата материална част.

И ето че тринадесетте екипажа по даден сигнал се вдигнаха във въздуха. С всяка измината минута все по-трудно ставаше да се диша; летците усещаха някакво противно отмаляване. След известно време тези явления изчезнаха, но резките движения предизвикваха сърцебиене. Поставиха си кислородните маски. Видимостта беше задоволителна, долу се простираха безброй езера. Местата бяха вече познати — неведнъж бяха летели над тях, само че на друга височина. Приблжиха се до Уху незабелязано — на такава височина самолети почти не могат да се видят и чуят от земята.

На зеленото летателно поле се виждаха редици от мънички самолетчета. Трудно беше да се определи колко са на брой. Тимофей посочи на щурмана си с ръка надолу, кимна му с глава и усмихнат го заплаши с пръст: приготвяй се, значи, прави му сметката, ако не улучиш! Щурманът също му кимна и направи успокоителен жест — не се безпокой, всичко ще бъде наред... Но Тимофей знаеше, че не е толкова просто да се улучи целта от такава височина. Даже при силно оптическо увеличение самолетите изглеждаха като полски щурчета в ливада.

Тимофей направи завой и легна на боен курс. Посипа се първата серия бомби, после втората... Бомбите попадаха точно и малките пухкави кълбенца на разрывите, разширявайки се, закриха с дима си японските самолети.

Именно в този момент стана нещо, което дълго време след това предизвикваше весел смях у ван юшинците.

Десетина японски изстребители все пак успяха да се вдигнат във въздуха от летището Уху. Те набраха сравнително бързо височина, но когато превишиха шест хиляди метра, тяхната подвижност веднага падна. Японските машини не можаха да се приближат до бомбардировачите даже на разстояние на прицелен изстрел. Виждаше се как изстребителите вирят носове и се мъчат да изскочат нагоре като риби в аквариум, които се задъхват на повърхността на водата, когато не им достига въздух. Всичките им опити да се изкатерят по-нагоре бяха неуспешни — преминавайки ограничения им височинен таван, те се хлъзваха обратно, сякаш се свличаха надолу по заледена

стръмнина. Експлозиите на зенитните снаряди също не достигаха целите си, белите им облачета оставаха далече под бомбардировачите.

Без да бързат, тринадесетте бомбардировача направиха още един обход, пуснаха последните си бомби, още веднъж направиха победоносно един голям кръг над летището Уху и чак след това легнаха на обратен курс. А изстребителите „И-96“ все още беснееха, кръжаха под тях като глутница селски кучета, които лаят срещу минаващ по пътя автомобил.

В щаба очакваха с нетърпение завръщането на летците. Тринадесетте екипажа се приземиха благополучно в Ханкоу. Посрещнаха ги на летателното поле всички, които се намираха този ден на летището. А началник-щаба вместо приветствие и поздравления подаде на Тимофей разшифрована радиограма. Военният министър на гоминданското правителство Хо Инцин поздравяваше доброволците с успеха, той бе научил вече за резултатите от въздушния рейд. На другия ден във вестниците бе отпечатано интервю с военния министър, в което той разказваше най-подробно как китайските летци извършили нападението над Уху. Министърът съобщаваше, че при бомбардировката са били унищожени дванадесет японски изстребителя, а двадесет и три са били силно повредени. При нападението на японското летище са загинали сто двадесет и пет летци и авиотехници.

Хо Инцин даваше възторжени отзиви за китайските летци, за нарасналото им бойно майсторство. Доброволците само снисходително се усмихваха — в цялата гоминдановска авиация имаше всичко на всичко седем, само седем летци китайци, воюващи с японците...

Тимофей Крюкин не се отказваше от идеята да открие японския самолетоносач. Сега това беше известно с достоверност — самолетите се базираха на самолетоносача „Ямато-мару“, но авиомайката се появяваше ту тук, ту там, маневрираше изкусно, използваше бреговата ивица за маскировка, криеше се из заливите и сам дяволът не би могъл да я открие сред дълбоките скалисти шхери. Понякога разузнавачи успяваха да засекат самолетоносача, но излетялата по следата на въздушното разузнаване бомбардировъчна група нищо не намираше, освен скали и море, покрито с мъгла, лабиринт от крайбрежни островчета и заливи по протежение на стотици километри...

Изминаха още два месеца. „Ямато-мару“, самолетоносач с няколко десетки хиляди тона водоизместимост, си оставаше омагьосаният невидим кораб. И най-сетне — успех!

Тимофей беше излетял, в свободен полет на голяма височина над пълноводната Яндзъ. По небето плуваха леки облачета, самолетът ту изчезваше в тях, ту се появяваше отново. Напоследък бомбардировачите правеха такива „обезпокоителни“ полети над река Яндзъ и крайбрежието, като атакуваха военни кораби, морски транспорти и параходи, пренасящи в Китай бойна техника, войски и всевъзможни други товари. Те причиняваха големи щети на противника — през последните десетина дни в района Дунлю бомбардировъчната авиация на доброволците беше потопила дванадесет големи кораба, около четиридесет катера и беше повредила около двадесетина други съда. Японският флот търпеше сериозни загуби. Корабите не можеха да плават вече така свободно, както през първите месеци на войната.

По Яндзъ не се виждаше нито един кораб, а малките съдчета, като забелязваха летящия бомбардировач, побързваха да се прилепят край брега. Но те не представляваха особен интерес — не заслужаваха за тях да се изразходват тежките бомби.

Тимофей, изведе машината по крайбрежието — скали, и пак скали и още — металната синева на морето. Отново безрезултатен полет — беше време да поеме обратно към летището! И изведнъж пилотът и щурманът съгледаха едновременно в един глух залив самолетоносача „Ямато-мару“, закрит с маскировъчни мрежи. Вятърът духаше откъм брега и пелената от мъгла, която покриваше кораба, бавно се изтегляше към морето. Не биваше да се губи и секунда.

— Преминавам в атака! — извика пилотът на щурмана и поведе машината към целта.

Самолетоносачът посрещна летящия към него самолет с ураганен зенитен огън. Корабните зенитчици съсредоточиха огъня на всички калибри срещу устремилата се към тях смърт. Щурманът даде поправка, Тимофей коригира посоката си към кораба и усети как бомбите полетяха надолу. Когато правеше второто захождане, той видя, че близо до самия комин на самолетоносача се е вдигнал стълб черен дим, прорязан от ярки огнени езици. Втората бомба падна до борда, избухна във водата под ватерлинията и в същия момент, като по

команда, заградителният огън секна. Единична последна струя от трасиращи куршуми се понесе бавно нагоре, и всичко стихна. Самолетоносачът почна да се накланя на левия си борд, на палубата се събраха множество хора — като мравки в разровен мравуняк — и започнаха да скачат във водата.

Самолетът пусна последните си бомби и легна на обратен курс. Загиващият самолетоносач лежеше килнат настрани и приличаше на грамадна мокра костенурка, излизаща от водата. Летците не видяха последните му мигове.

От летището бяха изпратени два изстребителя на разузнаване. Летците се върнаха и доложиха, че авиомайката се е обърнала с дъното нагоре и е потънала.

Това беше първият и единствен случай в историята на войните, в историята на международната авиация — съвременен мощен самолетоносач да загине от въздушната атака на един-единствен самолет.

Бойните действия на съветските доброволци причиняваха тежки загуби на японската авиация, на морския транспорт и сухопътните войски на полесраженията. И все пак численото превъзходство оставаше на страната на императорската армия. Летците доброволци често трябваше да влизат в бой със сили, превъзхождащи ги два, понякога и три пъти. Въпреки това японските пилоти не устояваха на стремителните им атаки, понасяха тежки загуби и господари на въздушното бойно поле оставаха доброволците.

Рано сутринта на 20 май 1938 година шест бомбардировача с опознавателни знаци на китайската авиация — бяла звезда в син кръг, излетяха на задача, за която, доброволците летци се бяха готвили отдавна. Предстоеше им дълъг път — отиване и връщане няколко хиляди километра — и затова бомбардировачите тръгнаха, без да бъдат съпроводжани от изстребители. Само над континента те бяха ескортирани от двадесетина стремителни „И-15“, нови машини, намиращи се на въоръжение в съветската Червена армия. Тези изстребители заедно с летците бяха в разпореждане на китайското командване.

Няколко пъти летците променяха курса и накрая, когато се откъснаха от китайския бряг, поеха по посока на японските острови. След като разклатиха криле — пожелание за щастлив полет,

изстребителите направиха заvoy и се върнаха обратно. Шестте екипажа тежки бомбардировачи летяха сами над безкрайните морски простори. Както и при полета до Формоза, те летяха със сухопътни машини.

Остров Кюшу, най-южният остров на японския архипелаг, се намира на хиляда километра от китайския бряг. Но от летището до брега им още няколкостотин километра, а като се прибавят и лъжливите курсове, полетът от един обект до друг над Кюшу и завръщането в базата, излизаше, че общо летците трябваше да изминат маршрут не по-малко от четири хиляди километра.

Пред щурманите стояха разтворени карти, на които бяха обозначени три японски града на остров Кюшу: Сасебо, Нагасаки и Фукуока — целите, към които се бяха насочили бомбардировачите. В Сасебо се намираше база на императорския военен флот, във Фукуока — голяма авиационна база, а от Нагасаки тръгваха за Китай транспорти с войски и оръжие. Пристанището на Нагасаки снабдяваше цялата японска армия, воюваща в Китай.

Бомбардировачите прелетяха безпрепятствено до остров Кюшу. Както и на Формоза, те не бяха посрещнати от нито един изстрел на зенитната артилерия — твърде невероятно изглеждаше появянето на противникова авиация на който и да е от „непотопимите самолетоносачи“, както наричаха островите от Японския архипелаг. Всичко протече така, както става обикновено при бомбометане: самолетите легнаха на боен курс, щурманите се приведоха над мерните прибори; ето центъра на града, разтвориха се бомбените люкове, но... вместо бомби към пристанището Сасебо полетяха касети с позиви, отправени към японския народ.

На всеки позив с изображение на летящ жерав — древен символ на щастие за японския народ — йероглифни редове призоваваха към мир и заклеяваха милитаристите, разпалили войната с Китай.

„Войната, която Япония води против Китай — се казваше в позивите, — е нещастие за нашите народи. За това нещастие е виновна военната клика, която иска да унищожи Китай...”

Убитите и ранените японски войници са трагедия за техните семейства. Ние ви съчувствуваме. Народът на

Китай обича мира. Ако и вие желаете мир, ние ви приветствуваме като най-добри приятели. Войната за нас е само средство за защита. Не вярвайте на недостойните, които ви говорят друго! Не изпращайте в Китай своите синове на сигурна смърт. Нека да живеем в мир и да подобряваме своето благосъстояние...”

За много хора, населяващи японския остров Кюшу, 20 май 1938 г. би могъл да бъде последният ден от живота им, но летците доброволци вместо бомби хвърляха позиви, крито призоваваха към мир и предупреждаваха, че ще получат възмездие, наказание онези, които разпалват войната, предупреждаваха и за неминуемите бедствия, които ще сполетят народа, ако той не съумее да вразуми войнстващите генерали...

След шест часа непрекъснат полет над море и суша бомбардировачите на съветските доброволци се завърнаха в базата си близо до Ханкоу. Полетът протече невероятно успешно — само на връщане, вече близо до китайските брегове, японските военни кораби се опитаха да ги обстрелят...

Още на другия ден китайските вестници бяха изпълнени с възторжени съобщения за полета до остров Кюшу. Китайската авиация предупреди агресорите! Япония престана да бъде неуязвима! Хилядолетният мит за недосегаемостта на Страната на изгряващото слънце е разрушен! Китайските летци направиха страшно предупреждение на японската клика!

И никой от читателите на тези вестници не знаеше, че безпримерният полет до остров Кюшу беше извършен от обикновени съветски момчета, които на шега се наричаха ван юшинци.

А Вадим Губанов, летец доброволец от сиоганската авиационна група, нищо не знаеше за тези събития. Няколко дни преди полета на Тимофей Крюкин и неговите другари до остров Кюшу Вадим беше свален във въздушен бой. Последен го беше видял Антон Якубенко. Водили бой с японски изстребители — осем на осем. Нормално. Но в разгара на боя върху тях се нахвърлили откъм облаците още осемнадесет японски изстребителя. Двадесет и шест против осем! Вадим подпалил един японски самолет, но в това време върху него се

нахвърлили три изстребителя. Антон се спуснал да помогне на другаря си и свалил един от тях. В този момент машината на Вадим пламнала — изглежда, че бензиновият му резервоар е бил улучен от куршум. Вадим успял да изскочи от подпалената машина, прелетял няколкостотин метра и ниско долу разтворил парашута си. В това положение го атакувал един японски летец. Антон се опитал да прогони вражеския самолет, но в същото време други два изстребителя го ангажирали в бой и той загубил Вадим от погледа си. Боят се водел над района на езера, овладени от японците. Ако Вадим не е бил разстрелян от японеца, когато безпомощно се е люлеел на парашутните въжета, може и да се е спасил, но е паднал във вражеска територия.

Минаваха седмица след седмица, месец, втори. Губанов не се завръщаше. Записаха го като безследно изчезнал. В такива случаи само се казва така — безследно. Никой не вярваше, че Вадим е жив, макар никой да не бе видял как е загинал — значи, безследно изчезнал.

---

[1] Тревога! ↑

[2] Тайван. ↑

ЧАН КУФИН — ПРИЕЗЕРНАТА ВИСОЧИНА

Между политическите дейци, които Рихард Зорге не изпускаше от погледа си, беше и полковник Хироши Ошима — военен аташе в Германия, известен с профашистките си възгледи. Зорге познаваше добре този полковник, който често идваше от Европа в Азия. Рихард се срещаше с него в компания от посетители на нощните клубове, шегуваше се и разговаряше интимно с него. Потомък на древен самурайски род, човек волеви, напomniaщ на Бенито Мусолини с квадратното си лице, Ошима се ползваше с голямо влияние в генералния щаб, в двора на императора и сред най-екстремистките правителствени кръгове.

Военният аташе бе участвувал в подготовката на антикоминтерновския пакт, беше решителен привърженик на японо-германския военен съюз и усърдно поддържаше прогерманските настроения сред военните. Сега, когато ключът за шифрованата преписка между Токио и Берлин се оказа в ръцете на германското разузнаване, Зорге имаше възможност постоянно да следи работата на военния аташе Хироши Ошима. Същевременно чрез новия германски посланик Ойген От доктор Зорге получаваше неограничен достъп до германските държавни тайни. Съветският разузнавач се оказа в най-изгодно положение — той научаваше едновременно секретите на двете страни, които бяха най-враждебно настроени към Съветския съюз. Освен това секретар на японския министър-председател принц Коное сега беше Ходзуми Одзаки, а и самият Зорге ставаше с годините все по-доверен човек и съветник на Ойген От. Скоро след като От стана посланик, той предложи на Рихард да заеме длъжността аташе по печата на германското посолство в Токио. Рихард каза, че ще си помисли и... не се съгласи. Предпазливостта надделя, колкото и примамливо да беше предложението. Не трябваше да се рискува — новото назначение щеше да бъде свързано с нова гестаповска проверка. Усърдната, многогодишна подготвителна работа започваше да дава богати плодове.

Когато в Берлин бе подписан антикоминтерновският пакт, в Самбо Хомбу — японския генерален щаб — възникна идеята за размяна на разузнавателни данни с германците против Съветския съюз. Това предложение беше добре дошло за Берлин и скоро съвместната разузнавателна работа прерасна в диверсанта.

В качеството си на частно лице военният аташе Ошима закупи във Фалкензсе — берлинско предградие — голямо имение, ограда го с висока стена, засели в него емигранти белогвардейци и заедно с ведомството на Хитлер по безопасността започна да подготвя терористични, диверсионни групи за прехвърляне в Съветския съюз. Тук се печатаха позиви, които посредством въздушни балони се хвърляха на територията на Съветска Русия. Диверсионното предприятие на Ошима от ден на ден се разширяваше все повече: закупиха от Румъния един моторен катер за прехвърляне на диверсанти и нелегална литература до Крим и други участъци от черноморското крайбрежие.

В Афганистан японските агенти почнаха да подстрекават ръководители от военните щабове към враждебни действия против Съветския съюз, но диверсанти биваха сполетявани сякаш от фатални неуспехи. По някакви неизвестни на Ошима причини неговите хора бяха обстрелвани на съветската граница, а японският резидент в Кабул, който бе успял да спечели доверието на началника на един крайграничен гарнизон, бе неочаквано изгонен от Афганистан...

Запазен е дневникът на Химлер, в който райхсфюрерът пише и за своите срещи с японския военен аташе Хироши Ошима. По онова време Ошима бе станал вече генерал.

„Днес посетих генерал Ошима — пише Химлер. — Той ми съобщи, че съвместно с германския абвер те предприемат голяма разложителна работа в Русия през границите на Кавказ и Украйна. Тази организация може да се окаже полезна в случай на война със СССР. Ошима успял да прехвърли през съветската граница на Кавказ десет човека, въоръжени с бомби. Обаче много други

агенти били застреляни от съветските граничари при преминаването на руската граница...”

През новогодишните празници Ошима пак се появи в Токио. С доктор Зорге те се срещнаха на дипломатически прием, устроен от министъра на външните работи господин Арита. Приемът беше в хотел „Империял“.

Този прием събра цвета на висшето токийско общество: дипломати, министри, представители на деловите кръгове, генерали и, разбира се, цяла тълпа журналисти. За известно време се появи даже министър-председателят принц Коное. Той остана сред гостите толкова, колкото изискваше протоколът, и скоро напусна приема, обкръжен от свита правителствени чиновници. Атмосферата стана по-малко официална, по-гръмко зазвучаха гласовете, по-оживени станаха споровете. Сред гостите се разхождаха красиви гейши, изящни, сдържани, с обаятелни усмивки, напудрени до порцеланова белота.

Сред гостите, естествено, бяха и съпрузите От. Рихард стоеше до фрау Хелма. Край тях на тълпи минаваха гости, кланяйки се и поздравявайки познатите си. Всеки се ласкаеше да покаже, че присъствува на такъв банкет. Важно премина край гостите министър Арита със съпругата си — възрастна японка, облечена в тъмно кимоно, извезано със златни фигури. Когато се отдалечиха, Рихард каза шеговито:

— Защо, фрау Хелма, не си направите рокля с такива златни изображения?

— Защо пък?

— За да знаят всички, че вие сте жена на пълномощен посланик...

— Нима тези фигури на роклята имат някакво значение?

— Че разбира се... Ето сребърна бродерия — Зорге кимна към една преминаваща японка. — Тази жена по ранг е по-нискостояща, вероятно жена на съветник... А онази — жена на „просител“, тя няма право да носи злато и сребро дотогава, докато съпругът ѝ не се придвижи по йерархическата стълба...

— Боже мой! Откъде знаете всичко това, Ики?

— Че как! Субординацията сред японските жени има не по-малко значение, отколкото у военните. Имайте го предвид. Впрочем в Берлин също има нещо подобно. Наричаха ви фрау майор, после фрау оберст, а сега, когато Ойген получи ново звание, вие станяхте фрау генерал... Към една ваша черна рокля много би подходжала златна бродерия.

Хелма не успя да отговори. Към тях се приближи Ойген От, придружен от генерал Ошима.

— Погледни, Ики, кого срещнах! Генерал Ошима.

Зорге се поздравя с него като със стар приятел — той идваше честичко в германското посолство, когато пребиваваше в Токио. Ошима беше във военна униформа, ордени, акселбанти и златни галони върху ръкавите. Не гърди, а витрина на ювелирен магазин! Ошима стоеше изпъчен с вдигната глава, за да изглежда по-висок, но въпреки това едва достигаше рамото на стоящия до него Ойген От. Ошима говореше свободно немски. Той взе от подноса омоти и подаде на Зорге:

— Ние, японците, заедно с новогодишните пожелания поднасяме на най-добрите си приятели и омоти... Господин посланикът ми разказа за вас много приятни неща... Знаете ли как правят у нас омоти? — и той започна да разказва.

Преди празника във всеки японски дом се мачка в хаван варен ориз; мачка се, докато се превърне в нежно лепкаво тесто без нито едно неразтрито зрънце. Затова казват — желая ви щастие, безупречно като омоти.

Военният аташе каза, че е пристигнал съвсем за малко от Европа, но не би възразил да се срещнат в друга обстановка, за да си поговорят. Уговориха си среща в най-близките дни. Рихард очакваше извънредно много от предстоящия разговор с този самонадеян и несъмнено информиран човек. Кой друг може да знае по-добре от него какво става в Берлин?! Трябва да убеди Ошима, че той, доктор Зорге, е съмишленик на японския екстремист. Как да го направи? Повод за това се създаде още същата вечер.

Сред журналистите, застанали до камината, Рихард Зорге съгледа съветския кореспондент, с когото се познаваше, но се държеше отчуждено, както подобава на истински нацист. Рихард се вслуша в разговора им — говореха за испанските събития, които от толкова

месеци вече се коментираха от всички. Като се извини пред събеседника си, Зорге се приближи до своите колеги и се включи в разговора.

— Господа — гръмко възкликна той, за да чуе Ошима, и предизвикателно погледна съветския кореспондент — предлагам да пием за съветските успехи в Испания! — Рихард държеше в ръка недопитата чаша и се правеше на много пиан. — Не желаете ли? Напразно! Германия е заинтересована от танковете и самолетите, които русите изпращат в Испания. Ние ще ги превърнем в старо желязо. Фюрерът и неговите съюзници имат нужда от метал... Нали, господа? Хайде да пием!...

Това беше жестоко и дръзко, но Рихард беше длъжен да играе своята роля. Зорге гаврътна чашката и се разсмя пиански.

Разсърденият съветски кореспондент отговори рязко:

— Има време, ще погледаме! — Кореспондентът беше приел за чиста монета думите на германския журналист.

Назряваше свада и фон Урах се намеси:

— Господа! Господа! — викаше той, опитвайки се да надвика глъчката. — Господа!... Омръзнаха ми тези политически спорове!... Да говорим по-добре за жени! За испанките... Чуваш ли, Рихард — за дами! За красиви испанки!

Князът вдигна чашата си. Весел смях угаси страстите, но германският и съветският кореспондент след това спречкване престанаха да се поздравяват, а репутацията на Зорге като непреклонен нацист в немската колония се укрепи. Генерал Ошима също стана свидетел на едва предотвратеното спречкване.

В Токио размяната на разузнавателната информация ставаше чрез полковник Усуи от втория отдел на японския генерален щаб. Веднъж или два пъти седмично при него се явяваше помощникът на германския военен аташе, подполковник Петерсдорф. Петерсдорф идваше в генералния щаб винаги в едно и също време, получаваше информацията и се връщаше в посолството. В същото време и Зорге „случайно“ се оказваше в посолството. Често пъти, преди да се затвори в своя кабинет, за да се запознае с получените материали, Петерсдорф се отбиваше при Зорге да си поговорят и да му разкаже последните новини. С Петерсдорф Зорге беше в прекрасни отношения.

След едно посещение в генералния щаб Петерсдорф се сблъска на вратата на посолството със Зорге. Рихард бързаше за някъде. Петерсдорф го спря.

— Слушай — каза той, — трябва да ти кажа нещо. Отбий се за една минутка.

— Пак нещо за дислокацията на руските войски, друго не можеш да ми кажеш — измърмори Зорге. — Виж, това, което аз ще ти кажа, наистина си струва! Само че по-късно, сега бързам...

— Все пак отбий се за минутка, няма да съжаляваш...

Рихард „неохотно“ се съгласи.

Новината беше изключително важна. Японското разузнаване твърдеше, че ако при езерото Хасан започне граничен конфликт, русите няма да го разширят и може би сами ще отстъпят Приезерната височина. Те не били готови за бойни действия в този район.

— Да... — каза провлечено Зорге. — Това има голямо значение. — Той резюмира думите на Петерсдорф. — Височината, за която говориш, доминира над Владивостокското крайбрежие. Тя може да изиграе своята роля в случай на война... Японците отдавна са ѝ хвърлили око.

Сведенията, получени от Петерсдорф, допълваха информацията, която Рихард беше получил от Мияги: за съветската граница заминали геодези, за да уточнят топографските карти на този район. На геодезите бил даден твърде малък срок за работа. Една голяма геодезическа група заминала и към границата на Монголия.

Заслужаваше внимание също и посещението на щабния офицер майор Ямасаки в Дайрен при атаман Семьонов, пристигането на атамана в Токио и срещата му с Араки и офицерите от генералния щаб.

От Харбин също идваха донесения: генерал Хата, ръководител на японската военна мисия, активизираше работата си сред белогвардейците. Японците отново въвличаха в своите авантюристични замисли руската бяла емиграция.

След войната заловеният атаман Семьонов потвърди това в своите показания:

„В 1938 г. японският генерален щаб реши да извърши разузнаване с бой и да започне военни действия при

езерото Хасан. Офицерът от генералния щаб майор Ямасаки ми предложи да действам начело на белогвардейските части с оглед, ако операциите в района на Хасан се развият успешно, в съветското Приморие да бъдат съсредоточени големи сили на японската армия.

Началникът на военната мисия в Харбин, генерал Хата, започна да формира тайни поделения, които по-нататък трябваше да станат гръбнак на белоемигрантската армия.“

Групата на Зорге старателно фиксираше всички преки и косвени факти, които потвърждаваха назряващите събития. От Китай се завърнаха генералите Итагаки и Доихара. Итагаки беше станал военен министър, а генерал Тоджо — негов заместник.

Постепенно се натрупваха данни, че над съветските далекоизточни граници надвисва реална заплаха от военни провокации. Зорге редовно информираше за това Центъра, но едно неочаквано събитие едва не прекъсна дейността на групата „Рамзай“.

Това се случи на 14 март 1938 г. Вечерта Рихард се беше договорил с Клаузен да достави на уреченото място текста на донесението, което трябваше бързо да се шифрира и предаде в Центъра. Но Зорге неочаквано се забави в „Райнголд“. Компанията нямаше намерение да се разотива и не го пускаше. В джоба на Рихард имаше няколко ситно изписани листчета с донесението, което трябваше да се шифрира, а времето течеше бързо. Отдавна беше превалило полунощ, приближаваше часът за връзка с Москва и Зорге седеше като на тръни.

Най-после компанията си тръгна, но приятелите още дълго стояха на улицата до изкуствената винена бъчва пред входа на „Райнголд“. Най-сетне всички се разотидоха, остана само княз Урах, който, както винаги, не бързаше за никъде. А времето изтичаше.

— Слушай, Албрехт — предложи Рихард. — Искаш ли да те откарам с мотоциклета. Сядай отзад. След пет минути ще си бъдеш у дома. Ти знаеш как карам...

— Именно затова не тръгвам с теб. Ти си бесен. По-добре да си взема такси...

Рихард се намираше в ужасен цайтнот^[1] когато, избавил се най-после от княз Урах, се метна на мотоциклета. Той се понесе като вихър над Гинза, остро, като състезател на писта, направи завой и, набирайки скорост, полетя по безлюдните улици на Токио. Оставаха броени минути, но може би щеше да успее да зашифрира поне първата страница. После Клаузен ще се залови за ключа на преподавателя, а той ще шифрира останалото.

Прилегнал върху кормилото, Рихард се носеше покрай телеграфните стълбове, които приличаха на гигантски камшици, разсичащи пъргавия въздух. Сега вече е близо... Ето, ще профучи край къщата, където живее Клаузен, ще се убеди, че всичко е наред, и ще се върне. За това е нужна още една минута, но иначе не може... Мощният фар изтръгваше и поглъщаше тъмнината. Улицата беше съвсем пуста. Това беше добре. Иначе не би успял. Ето и американското посолство — лъчът се плъзна по стените на сградата и се устреми напред. И изведнъж от пресечката изскочи лека кола. За спирачката беше вече късно. Рихард обърна към тротоара, колелото се сурна по бордюра, и той почувствува, че мотоциклетът неудържимо се носи към стената на сградата...

Ударът беше толкова силен, че Рихард загуби съзнание. Той лежеше проснат до разбития мотоциклет. Кръв заливаше лицето му. Скоро съзнанието му се върна, но той нямаше сили да стане.

Откараха го в болницата със същата кола, която тъй ненавреме беше изскочила от пресечката. Легнал върху брезентовата носилка в приемното отделение, целият окървавен, той напругаше всичката си воля, за да не загуби съзнание. А съзнанието му чезнеше също както там — при Вердюн. Тежко раненият човек лежеше пред дежурния лекар и санитарите и отлепвайки с мъка изранените си устни, казваше, че преди да го откарат на операционната маса, той непременно трябва да се види със своя познат Макс Клаузен, трябва да се види незабавно, нека го извикат по телефона.

— Но сега е вече нощ, господине. По-добре да отложим до утре. Нужна ви е незабавна помощ.

Лекарят японец убеждаваше пострадалия, но упоритият европейец не разрешаваше да се докоснат до него. Нека най-напред позвънят на познатия му...

Рихард мислеше сега само как да не загуби съзнание. Той отлично знаеше японското правило — при пострадалия, където и да е той, незабавно се явява полицейски сътрудник, съставя протокол, оглежда вещите му, прави обиск и иска документи. И ако Зорге загуби съзнание, незашифрованите бележки на донесението ще попаднат в полицията. Това значи провал. Безсмислен и глупав... На Рихард се струваше, че умира, и той напрягаше последни сили, за да не потъне преди време в безсъзнание.

Макс Клаузен седеше пред преподавателя и ловеше сигналите на „Висбаден“, който трябваше да го повика. Сега за Макс не съществуваше нищо друго, освен тези шумове, които идваха сякаш от далечни галактики. Ана го побутна по рамото — телефонът звъни. Макс сне слушалката и вдигна телефона. Изведнъж той се развълнува и забърза.

— Какво се е случило? — запита с тревога Ана.

— Нещастие... Какво нещастие! — мърмореше Клаузен. — Рихард е катастрофирал и вероятно в него са документите. Прибери апарата, аз отивам за колата...

Ана скри радиопредавателя зад дървения цокъл на стената и излезе след Макс. Той беше изкарал колата и я чакаше на улицата. След няколко минути съпрузите Клаузен бяха в болницата. Те пристигнаха почти едновременно с полицейската кола. Макс се наведе над Рамзай.

— Какво ти е?

— После, после — превъзможвайки болката, шепнеше Зорге. — Вземи от джоба ми... Всичко, всичко...

Клаузен бръкна в страничния джоб на Рихард, напипа пачката шумолящи листове и ги прибра. В приемното отделение, влязоха полицаите. Рихард вече не ги виждаше. Лекарят констатира, че раненият има тежки контузии на главата, изкълчване на рамото, спукване на челюстта. Бяха му избити няколко зъба.

Отнесоха го в операционната. Клаузен погледна часовника си — беше малко след четири. Навън се развиделяваше. Когато седнаха в колата, Макс каза:

— Ще отидем на улица Нагасаки.

Скоро пристигнаха. Клаузен извади връзката с ключове, които бе взел от Зорге, отключи входната врата и влязоха в жилището му. Върху

масата в кабинета му лежеше фотоапарат. Макс бързо извади касетата и я пхна в джоба си. Изтегли чекмеджетата, сграбчи, без да ги разглежда, някакви книжа и ги предаде на Ана. Върху масата лежеше и един германски статистически справочник. Клаузен го премести в най-далечния ъгъл на библиотечната полица и го покри с някакви книги... Иззвъня телефонът — настойчиво и гръмко. Макс не вдигна слушалката... След няколко минута те бяха отново в колата.

Когато в германското посолство научиха за произшествието, в квартирата на Зорге заедно с княз Урах дойде и полицейският аташе щурмбанфюрерът Хаас. Те огледаха всички стаи и запечатаха входната врата на жилището на германския кореспондент.

А шифрованото донесение с известно закъснение все пак същия ден беше изпратено във „Висбаден“, а оттам в Центъра. За тази цел Клаузен замина за крайбрежието. Сътрудникът на кемпейтай, който следеше радиовръзката, отново записа в служебния дневник следната бележка:

„15 март 1938 г., 19,20 часа. Пак е отбелязана работа на неизвестна станция, предаваща на къси вълни. Засичането на станцията се оказа невъзможно. Предполага се, че предаването е ставало от подводница, близо до полуостров Ицу. Дешифрирането на текста се оказа също невъзможно.“

В специалната папка, която се пазеше в кемпейтай, това беше може би стотната недешифрирана радиограма, излетяла от Япония. Всеки път тайнственият предавател работеше на друга вълна и шифърът не приличаше на предишния.

Рихард прекара на легло в болницата свети Лука близо десет седмици. Той се терзаеше от принудителното бездействие и накрая не издържа: въпреки забраната на лекарите напусна болницата. Това беше към края на май, когато едно радостно събитие вля в него нови сили.

В Токио настъпи знойно лято с неговата задуха и горещи изпарения. Денем Рихард четеше в малката градинка на сянка под старите сакури. Вишните отдавна бяха прецъфтели и на мястото на нежните цветчета се появиха зелените, започнали да пожълтяват

зрънца на плодовете. Но горчивите и тръпчиви плодове на сакурата не се ядат. Сакурата цъфти и с това доставя радост на хората. През пролетта Рихард беше в болницата и не можа да се полюбува на красотата на цъфтящите сакури. Сега той мечтаеше да замине за Атами, на брега на океана, да поскита из планината Хакон. В планината расте друг вид сакура — яе-сакура с осемлистни цветове, кичести като карамфил, тя цъфти значително по-късно.

— Мичико — каза той на Ишии, седнала до него на пейката, моля те, Мичико, изпей ми песента за сакурата.

— Добре, Ики сан, аз също обичам тази песен...

Ханако Ниши имаше приятен, нежен глас. Тя запя любимата старинна песен на Зорге...

На пътеката, засадена от двете страни с вишни, се появи фигурата на Петерсдорф. Ишии допя песента, поклони се и си отиде.

Новината, с която дойде при Зорге помощникът на военния аташе, просто не му даваше мира.

Това личеше по лицето му.

— Чуй, Рихард, какво става по света, докато ти слушаш тук стари песни!... Съветски летци доброволци летят над японските острови!... Да, да — доброволци в Китай.

— Ами, това вече не може да бъде! — възкликна Рихард учуден, но вътрешно се задъхваше от радост. — Те нямат такива самолети.

— Представи си, имат! Дошли със скоростни бомбардировачи, хвърлили над градовете позиви и отлетели... В Токио е паника, акциите на борсата спаднаха мигновено. Ето ти Япония! Непотопимият самолетоносач!...

— Но къде е било това? Кога?

— Преди три дни. Летели над остров Кюшу, над градовете Сасебо, Фукуока и Нагасаки. И представи си, по самолетите не бил даден нито един изстрел... А ако вместо позиви бяха намислили да хвърлят бомби?! Какво би им попретило!... Генералният щаб иска да запази в тайна този полет. Всички мълчат, сякаш в устата си имат сливи. Даже и моят приятел, полковник Усуи. Каза ми го съвсем поверително — само на мене.

— Да, май че с русите шега не бива... А някой вестник да се е обадил по този въпрос?

— Японските вестници мълчат... Днес се получиха китайските. Пишат, че полетът е извършен от китайски летци. Но кой ли ще им повярва?!... Москва, както винаги, мълчи, сякаш това не я засяга. Има над какво да се поразмисли човек.

Рихард вече не можеше да се сдържи на едно място и напусна болницата свети Лука.

Той не се чувствуваше добре, мотоциклетната катастрофа силно бе подкопала здравето му. Другите членове на групата „Рамзай“ също не можеха да се похвалят с добро здраве. Човешкият организъм не можеше, изглежда, толкова дълго да издържи подобно нервно и физическо напрежение. Това се отнасяше до всички — и до художника Мияги, болен от туберкулоза, и до Вукелич, и до Клаузен, който страдеше от тежки сърдечни пристъпи.

В радиограмите, които Рихард Зорге изпращаше от Токио в Центъра, напоследък все по-често се промъкваха намеци за изнурителния характер на работата и безпокойство за здравното състояние на другарите му. Отдавна вече бяха изтекли всички срокове за работа на групата в Япония. Скоро след като бе излязъл от болницата, Рихард изпрати в Москва шифрограма:

„Причините за настойчивото ми желание да се завърна са ви известни. Вие знаете, че работя тук вече пета година. Знаете, че това е тежко. Време е да се върна в родината и да остана там на постоянна работа.“

Рихард преценяваше: шифрограмата ще се получи от Урицки, а може да попадне и в ръцете на Берзин — той би трябвало вече да се е завърнал от Далечния Изток. Но отговор не идваше. Той дойде чак в края на лятото, когато започна въоръженият конфликт при езерото Хасан. Разбира се, при тези условия не можеше и дума да става за сменяване на групата. От Центъра съобщаваха, че при създалата се в Европа и на Далечния Изток обстановка не е възможно да се удовлетвори молбата на Рамзай. Зорге и сам разбираше това. Той отговори с шифрограма, в която уверяваше, че той и групата му продължават непоколебимо да стоят на бойния си пост.

„Засега не се безпокойте за нас тук — пишеше той, — макар че тукашната обстановка ни е крайно омръзнала, макар че сме уморени и измъчени, все пак оставаме същите упорити и решителни момчета, каквито сме били и преди, твърдо решени да изпълним задачите, които великото дело ни възлага.“

Хасанският конфликт, избухнал на съветската граница близо до Владивосток, потвърди предупрежденията, които Зорге правеше в донесенията си. В последните дни на юли японските войски завладяха господстващите височини край езерото Хасан. За тази цел командувачият 19-а дивизия Суэтако Камейдзо бе съсредоточил повече от десет хиляди войници в района на Чан Куфън — Приезерната височина.

Упоритата съпротива на малката гранична руска застава беше изненада за японското командване. Предварителните и уж съвсем точни данни сочеха, че русите няма да защищават височината даже нито един ден. Групата граничари се бе сражавала яростно, но численото превъзходство си каза думата — японското знаме се развяваше над височината Чан Куфън. В генералния щаб тържествуваха — пътят за съветското Приморие е вече открит. Токийските вестници бяха изпълнени с победни военни съобщения. За известно време събитията край езерото Хасан изтласкаха даже войната в Китай на заден план.

Болнав и отслабнал от тежката катастрофа, Зорге никак не можеше да замине за Манджурия, там, където назряваха събитията. Беше решено, че за континента ще замине Бранко Вукелич — кореспондент на френската телеграфна агенция. Рихард трябваше да употреби големи усилия, за да организира това пътуване, да направи така, че сам той да остане в сянка, да не издаде с някаква непредпазлива дума своята заинтересованост.

Бранко Вукелич се оказа в Манджурия в разгара на събитията. Разрешиха му даже да посети района, където се събират трите граници — на Манджурия, Корея и Съветска Русия, където на височината Чан Куфън от няколко дни вече се издигаше японското знаме: червено слънце на бяло платно. Упоени от успеха, японските власти сега вече

не правеха тайна от военните събития, провокирани от тях на съветската граница — нека всички видят храбростта на потомците на войнствените самураи!...

Вукелич не беше допуснат непосредствено в района на бойните действия — на височината Чан Куфън, там, оттатък реката, се водеше огневи бой. С командира на 19-а дивизия генерал Камейдзо Бранко води разговор на командния пункт в блиндаж, изкопан под някаква самотна фанза, на брега на реката, криволичеща между скалисти полегати възвишения. Генералът беше в отлично настроение. Той разтвори върху масата чиста, без какъвто и да е знак карта и с видимо удоволствие запозна кореспондента с обстановката в района на бойните действия.

— Ето, това е Чан Куфън... Тук е езерото... Железопътната линия, която прокарахме, загрижени за благоденствието на Манчукуо... Русите се намираха тук до последните дни, но моите доблестни войски се прехвърлиха през Тумен Ула и със смела атака овладяха позициите на русите...

Генерал Суетако Камейдзо беше самонадеян и разговорлив.

— Император Мейджи някога е казал — спомни си той: — „Аз сам ще управлявам страната на Ямато, ще пресека морета и ще разпространя нашата национална слава по всички краища на света...“ Разбира се, в наши дни не бива да се допуска императорът сам да управлява войските. Той всемилостиво възложи на нас да разпространяваме славата на нацията...

— Позволете, генерале — запита Вукелич, — но защо все пак възникна този конфликт, който се превърна във въоръжено сблъскване с русите?

— Е, това е стара история! Русите се базират на някакви си стари карти и твърдят, че този район винаги е бил техен. Глупости! Ние имаме други данни. Нашето правителство даде указания за господин Шигемицу, нашия посланик в Москва, да не влиза в никакви спорове относно картите. Впрочем сега не дипломатите, а военните трябва да регулират отношенията с другите страни...

Посланикът Шигемицу действително бе получил от Токио съвсем точна инструкция как да разговаря с народния комисар на външните работи Литвинов. В нея се казваше:

„Япония има право и се чувства задължена към Манчукуо да употреби сила и да застави съветските войски да напуснат територията, завладяна незаконно от тях.

Разглеждането и обсъждането на граничните карти, предлагани от русите, категорично да се отбягва...“

Главната причина за възникналия конфликт, според думите на генерала, била тази, че русите завладели свещения хълм, на който местните жители изпълнявали религиозни обреди. Генералът посочи с пръст някаква височинка, разположена на няколко километра зад японските позиции.

— Вероятно това не е височината, господин генерал, за която се води бой — поправи го кореспондентът. — Ако се съди по картата, тя се намира във вашия тил...

Камейдзо се запъна за миг:

— Това... това няма значение. Жителите се молят на всички хълмове... Ние сме длъжни да защитаваме свещените места на техните прадеди...

Генерал Камейдзо извика адютанта си и му заповяда да придружи кореспондента до артилерийските позиции при полковник Танака.

Тук разговорът беше по-конкретен. Полковник Танака, който приличаше на борец, облечен във военна униформа, командуваше артилерията, придадена към пехотните части.

Пиеха зелен чай, Танака издихваше плаващите чайни листенца и също се хвалеше с постигнатите успехи.

Върху височината, на която са били съветските граничари, артилерийският полк изстрелял дванадесет хиляди снаряда. Полковникът изказа съжаление, че сега не може да заведе госта на височината Чан Куфън, от която при ясно време добре се вижда Владивосток и съветското крайбрежие. От военностратегическа гледна точка завладяната височина имала съществено значение за по-нататъшните събития. Полковник Танака не скриваше апетитите си... Когато следващия път Вукелич сан дойде отново, те непременно ще отидат на височината Чан Куфън... Но засега...

Полковник Танака се надигна тежко от рогозката и покани Вукелич при стереотръбата. През нея се виждаше зад реката едно твърде полегатото възвишение с плосък, осеян с много камъни връх. И

никакъв храст, никакво дърво. Над възвишението се развяваше японското знаме, закрепено на висок прът. Оттам не се чуваше нито един изстрел.

— Само заради тази височина, която ни е нужна, ние бяхме принудени да прокараме тук железопътна линия — каза Танака и завъртя тръбата наляво. Отсам реката, до самия бряг, стигаше железопътна линия. А от другата страна, на руска територия, нищо — добави самодоволно Танака.

Кореспондентът на агенция Хавас Бранко Вукелич се канеше вече да напусне Мукден, когато при Хасан с нова сила се разгоряха боеве. Съветското командване бе укрепило силите си и нанесе тежък удар по войските от дивизията на генерал Камейдзо. Ожесточените боеве продължиха няколко дни. По японски разузнавателни данни русите създали трикратно превъзходство в жива сила, а освен това съсредоточили върху тесен участък от фронта сто и двадесет оръдия и вкарали в действие танкове и бомбардировачи...

Боевете на Чан Куфън продължаваха, но японските вестници престанаха изведнъж да отпечатват информация за военните действия на съветската граница. Вестниците млъкнаха, сякаш изобщо не е имало никакъв конфликт, сякаш не съществуваше никаква височина Чан Куфън...

---

[1] Липса на време. — Б.ред. ↑

ИЗПИТАНИЕ НА ВЕРНОСТТА

Ирина се върна късно от дежурство и когато звънецът я вдигна, стори ѝ се, че я събуди твърде рано. Тя наметна халатчето си и отиде да отвори. Майка ѝ вече шеташе в кухнята. На вратата стоеше Юрка Ерохин. Той живееше на същия етаж, в отсрещния апартамент и честичко се отбиваше у Микулини. Ирина се сещаше кое влече Юрка у тях, но беше безразлична към него. Тя продължаваше да пази в паметта си срещите с Вадим.

— Ти какво толкова рано? — намръщи се Ирина.

— Ама че рано! Наближава обяд... Леля Аглая вкъщи ли си е?

Аглая Алексеевна надзърна от кухнята:

— Какво си шепнете тук в антрето?... Юрашка, ела да изпиеш чашка чай.

— Благодаря, аз само за минутка...

Ирина отиде да се измие, а Юрка влезе в кухнята и бързо извади от джоба си банкнота от тридесет рубли.

— Лельо Аглая, нося дълга. Не казвайте само на Ирина — няма да ги вземе.

— Виж ти, забогатял ли си?

— Не, постъпвам в армията. Там не ми трябват пари — пошегува се Ерохин. — Е, хайде, аз си отивам...

В края на лятото Ерохин бе срещнал Володка Жигалин, с когото не беше се виждал няколко години — почти откакто бяха завършили училище. Срещнаха се в парка. Каква приятна изненада! Жигалин беше вече старши политрук. Напитка на петлиците, целият в скрипящи ремъци, стегнат, с лъснати ботуши. А лицето му си оставаше все същото, момчешко. И все така си цупеше устните, когато говореше. Скоро получи назначение насам, по тоя край; преместили го от Воронеж. Служил в дивизията, разположена край града и изнесена сега на лагер.

— А ти си все същият — каза Юрка, като оглеждаше другаря си. — Помниш ли как влезе в кладенеца?... Помниш ли?

— Как да не помня!... А къде е Маруся? Хубава беше плитката ѝ.

— Не зная. Всички се пръснаха. Срецам само Ирина. Живеем на един етаж.

— Така ли!... Аз пък, като пристигнах, отидох да търся най-напред тебе. Гледам, нови наематели, никой не знае къде си. Потърсих Ирина, също се преместила. Искях чрез адресната служба да науча, но все не остава време. Толкова сме заети сега...

Ерохин покани приятеля си да се отбие у тях поне за минутка. Можело и Ирина да сварят.

Но Ирина беше дежурна.

— Е, а ти как си? — разпитваше Жигалин. — Какво правиш?

— На комсомолска работа съм. Бях инструктор, изкарах военната служба, после се върнах в обкома, а сега напуснах — не се разбираме с началството. Защо не ме вземеш в армията, умрях тук от скука.

— Защо не, може и да стане — отговори уклончиво Жигалин. Той погледна часовника си и стана да си върви. Заръча да поздрави Ирина и обеща при случай пак да се отбие. Но кога, не каза. Бил затънал до гуша в работа.

След няколко дни Жигалин дойде неочаквано при Ерохин.

— Е как, не си ли се отказал да постъпваш в армията? — запита го той още от вратата.

— Не, ама кой ще ме вземе?

— Стягай се! Отивай веднага във военкомата. Там знаят за тебе. Четеш ли вестници?

— Какво, за Хасан ли? Наистина ли е толкова сериозно?

— А бе сериозно, несериозно, трябва хора. Разрешиха да те взема от запаса на политическа работа. Ти какво звание имаш?

— Младши командир.

— И така, другарю младши командир, стягай си багажа, както се казва... Съгласен ли си за комсорг на батальон?

Жигалин му каза, че е дошла заповед дивизията да се прехвърли в района на бойните действия и за три дни да се съсредоточи в района на Приезерната височина. Един от полковете вече потеглил, а тази нощ трябвало да тръгнат и останалите от товарната гара. Отначало щели да пътуват с ешелони, а по-нататък пеша.

— Малка война? — запита Юрка.

— Кой знае, казват, че войните започват с малко — с първите изстрели. Това още не сме го учили... — усмихна се Жигалин, — както казвахме в училище, помниш ли? Аз винаги съм смятал, че войната започва с мобилизация, записване за доброволци по улиците, червени знамена, митинги. А виж сега — в града е тихо, всичко е спокойно, никой даже не подозира, че може би войната е под носа ни...

— Значи: „и потеглят комсомолци, ех, на гражданска война!...“ При кого трябва да се явя? — запита Ерохин.

— Отиваш направо при военкома. Ще кажеш, че те изпращат от политотдела. Не забравяй военната си книжка... Аз ще те откарам, имам кола...

— Виж го ти какъв е важен!... А помниш ли, когато спорехме дали е етично комсомолец да се вози на лека кола, щом другите ходят пеша...

Излязоха заедно, качиха се на газката и потеглиха през града. Близо до военкомата Ерохин скочи от колата.

— Не забравяй, довечера в единадесет на товарната гара — напомни му Жигалин. — Там ще се срещнем.

След един час Юрий излезе от военкомата с предписание: младшият командир от запаса еди-кой си да се яви еди-къде си за по-нататъшно носене на военната служба...

После отиде в склада за облекло и снаряжение, отби се при леля си на работата ѝ да я предупреди, че заминава, а вечерта, преди да тръгне за гарата, отскочи до Микулини да се сбогува.

Като го видя във военна униформа, Аглая Алексеевна плесна по навик с ръце и почна да ахка и да се мае:

— Аз пък, като ми казваше, си мислех, че ме поднасяш.

Юрка каза, че го викат на военен сбор и че заминава веднага.

— А бе чухме днес нещо по радиото, не зная дали не беше за вашия сбор — хитричко подметна Аглая Алексеевна. — Японците пак май че мътят нещо, както едно време... — Всичко разбираше, всичко чувствуваше тази умна и добра руска жена!

Ирина каза:

— Завиждам ти, Юрка! Да имах крила, че да хвъркна с тебе!...

— Ти, Ирина, няма нужда да ходиш никъде — възрази Аглая Алексеевна. — Не се пали! Какво ще правя тук сама? Не е опряло още до тебе.

Тя ги накара да поседнат по руски обичай преди тръгване и сама седна на крайчеца на сандъчето, покрито с домашно чердже.

— А сега на добър час, Юрашка! Пази се. Помня как изпращах моя Александър Никитич. Също така бързешката. Току-що се бяхме венчали... Замина уж за една седмица, а не се върна години... Стана така, че аз отидох при него. Седемстотин версти съм минала през тайгата: Къде пешком, къде с каруца... Но време е да тръгваш, Юрашка. Хайде!

Тя го погали по рамото и нежно го целуна. И Ерохин тръгна с малкото си жълто куфарче и с праметнат през рамо като картечна лента шинел, навит на руло.

На 29 юли 1938 г. японските войски атакуваха височината Безименна край граничното езеро Хасан. Боят беше приет от единадесет граничари под командването на лейтенант Михалин. Успяха да удържат височината. Петима граничари бяха убити, а шестима тежко ранени. Лейтенант Михалин загина в началото на боя, живите продължаваха да се бият. Никой от тях не напусна полесражението.

На другия ден японците предприеха нова атака и овладяха Приезерната височина.

На първи август от щаба на Далекоизточния фронт се получи донесение до наркома Ворошилов:

„Противникът в състав от около един пехотен полк, поддържан от дивизионна артилерия, в 20,00 на 31 юли тази година премина в настъпление и зае височините 64,4, а също 86,8 и 68,8...”

Контраатаката на съветските части, извършена на втори август, не донесе успех. Трябваше да се предприемат решителни мерки, да се вкарат в действие полеви войски.

Най-близката дивизия в района на конфликта беше 40-та пехотна дивизия, в която служеше старши политрук Владимир Жигалин. Именно нея изпратиха в подкрепа на 59-и граничен отряд, който охраняваше 236 километра сухопътна и около 400 километра морска държавна граница. На всеки граничар се падаха по няколко километра.

Дивизията беше вдигната по тревога и с форсиран марш през област без пътища се насочи към Приезерната височина в района на

езерото Хасан.

Преходът беше тежък — блатата и хълмовете, кал и никакви пътища. Особено когато навлязоха в Посетски район, в теснината между границата и брега на Японско море, в така наречения Крайречен чувал. Лятото тази година беше дъждовно и низините като гъби бяха пропити от влагата. Черните пътища бяха разкашкани от крака и колела. Полските оръдия, автомобилите и конските каруци затъваха в непроходимата кал и хората ги теглеха на ръце по хълмовете, които се издигаха като островчета сред лепкавата каша на тъмнозелените низини.

Дивизията се разтегли на много километри. Войските се движеха в непрекъснати колони, нарушавайки установените интервали, и сякаш нямаха край тези войски, крачещи към държавната съветска граница.

Ерохин не се смяташе за познавач на военното дело, но веднага се нагърби с грижите около похода. Ясно е, че никой не е имал намерение да води тук бойни действия. Към граничния участък, който беше най-неспокойният през последните две години, няма почти никакви пътища. Във века на техниката бяха решили, че най-мобилен начин за придвижване е пешият поход. А тиловите части изоставаха и бяха нужни свръхчовешки усилия, за да се изпълни в срок получената заповед.

Почти три денонощия войниците не бяха спали; изпити и отслабнали, те мереха времето по изминатите от батальона километри. А танковата бригада, придадена към дивизията, се придвижваше със скорост около един и половина, два километра в час — два пъти по-бавно от пешите колони.

И все пак невероятното стана: в определения срок — след три денонощия — дивизията се съсредоточи на изходни позиции в посоченото ѝ място. Последните версти бяха изминати нощем, но хората вече не газеха лепкава кал, бяха излезли вече на сухо. Капнали от тридневния поход, бойците се строполиха на земята и заспаха дълбок сън.

Ерохин тръгна да търси КП на дивизията, за да доложи, че батальонът е пристигнал. Комбатът му показва само една точка върху картата, защото и той сам не знаеше къде точно е разположен щабът, даде му само направлението.

— Вземи със себе си свръзка — заповяда му комбатът, — доложи, че батальонът е пристигнал, и сутринта се върни обратно.

Ерохин едва ли би намерил командния пункт, ако не беше срещнал хора от политотдела на дивизията. В тъмнината той чу гласа на Жигалин. Не бяха се срещали, откакто Юрий бе скочил от газката пред входа на военкомата — през нощта на товарната гара не им остана време за това. Оказа се, че са пътували в различни ешелони.

Жигалин не можа веднага да познае Юрка, когато той подчертано официално каза с басов глас:

— Разрешете да доложа, другарю старши политрук! — на Юрка му беше трудно да се обърне със служебен тон към най-интимния си приятел; в думите му имаше оттенък на ирония.

— Е, как върви бойната дейност, другарю младши командир? — със същия тон го запита Жигалин.

Жигалин обясни на Ерохин как да стигне до щаба на дивизията. Уговориха се на връщане Юрий да остане да хапнат заедно. Но и този път не успяха да се срещнат.

След като изпрати другаря си, Жигалин седна да пише донесение, което трябваше да приготви до сутринта. Прочете копието от дневника на бойните действия, изпратено в политотдела от граничния отряд, и доста време отдели за разглеждане на политдонесенията, постъпили от частите на дивизията. Дневникът на бойните действия беше напечатан на машина, но в политотдела беше дошъл нечетлив екземпляр на пелюрена хартия. Освен това машината вероятно е била стара, с нацърбени букви, и много от тях беше пропускала. Жигалин прегледа бегло първите страници и почна внимателно да чете онова, което се отнасяше до последните събития:

„3 юли 1938 г. От граничния пост на Приезерната височина съобщиха по телефона: към държавната граница, охранявана от заставата, се приближава рота японци. Тя се приближи на двеста метра от държавната граница, но скоро се оттегли. В района на селищата Хомукоу — Дингашели е забелязано съсредоточаване на японски войски — пехота, артилерия, тежки и леки картечници. Численият им състав не е установен...

6 юли 1938 г. Съсредоточаването на японски войски продължава. В района на Хомукоу — около един полк пехота с миномети и шест артилерийски батареи.

8 юли 1938 г. На височините от японска страна в района на езерото Хасан са поставени тежки картечници. От наблюдение е установено, че японските свързочници прокарват към границата телефонна линия.

13. 7. 1938 г. На разсъмване е установено от наблюдението пристигането на значителен контингент японски войски. Разтоварването се извършва на железопътната линия, построена близо до границата при гара Кочи.

15 юли 1938 г. Група японски военнослужещи нарушиха държавната граница в района на Приезерната височина. Снайперът Виневитин откри огън. Един нарушител падна убит. Останалите се оттеглиха. У убития бяха намерени документи на името на капрал Мацушима Шикуни.

Същия ден друга група японски войници наруши държавната граница. След предупреждението «Стой!» японците се оттеглиха на своя територия.

17. 7. 1938 г. Манджурското население в граничните села откъм японската страна се евакуира в тила. В 11.00 двама парламентъори китайци се приближиха до държавната граница с бяло знаме и предадоха писмо ултиматум от началника на японския граничен отряд в Ханчун до нашето командуване с искане да изоставим височината Чан Куфън (Приезерна) и да се оттеглим зад езерото Хасан. На писмото не беше отговорено.

21. 7. 38 г. В наша територия на сто метра от държавната граница беше открито бяло знаме със закрепено на него писмо със същото съдържание, както предишното. В него се казва, че ние държим височината незаконно.

Жителите на граничното селце Хомукоу в подножието на Приезерната височина са изселени напълно от домовете им, които са заети от японски военнослужещи.

26 юли 1938 г. Японски войски се прехвърлят в понтонни лодки през река Тумен Ула. Последните три дни по светло са се прехвърлили около четири хиляди души. Японските войски се групират в непосредствена близост до държавната граница.

Личният състав на граничния отряд се готви за отблъскване на евентуално нападение. Изкопаването на окопи не е възможно — от 15–20 сантиметра надолу е плътна скала. Изкуствени фортификационни съоръжения липсват.

29. 7. 38 г. Около четири часа сутринта откъм височината Безименна се чу картечна и пушечна стрелба и избухване на гранати. По телефона лейтенант Михалин доложи, че около една рота японци на две групи атакуват височината Безименна. Действията на наряда се усложняват от гъста мъгла и ситен дъжд. Противникът се приближи скрито по падините до държавната граница. Води се огневи и ръкопашен бой.

Атаката е отбита с помощта на изпратеното подкрепление, вдигнато по тревога — осем пеши граничари и тридесет конника.

В наряд на височината се намираха единадесет граничари начело с лейтенант Михалин. Пет души от наряда, в това число и лейтенант Михалин, са убити, а останалите шест са тежко ранени. Ранените се биха до идването на подкреплението.

30 юли 1938 г. Японците продължават да се прехвърлят на източния бряг на река Тумен Ула. Противникът разполага с големокалибрена артилерия, забелязано е, че се е появил брониран влак. През целия ден японците водят артилерийски обстрел по Приезерната височина. Съгласно заповедта на огъня на противника не отговаряме.

31 юли 1938 г. През нощта на 31. VII., поддържани от артилерия, японците предприеха настъпление със силите на пристигналата от Корея 19-а дивизия. Нашите сили са: на Приезерната височина — 60 граничари, на височина

Безименна — 32-ма граничари. Всичко 92-ма души. Освен това в боя участва една редовна рота полеви войски и един танков взвод, пристигнали на мястото на събитията в полунощ на 30 юли. Основните сили на пехотната дивизия пристигат.

В 6,25 сутринта японските войски овладяха височината. Почти всички граничари загинаха.

2 август 1938 г. Нашите контраатаки срещу височините Безименна и Приезерна завършиха с неуспех. Противникът се укрепва на заетите от него височини.“

Последните бележки в дневника на бойните действия на граничния отряд бяха направени на втори август, тоест вчера.

„Ако нашата дивизия бе дошла няколко дни по-рано — помисли Жигалин, обстановката тук щеше да бъде съвсем друга...“

В лаконичните, набързо направени бележки в дневника на бойните действия Владимир прочете и много неща между редовете... Пред него се разкриваше духовното величие на хората, които са защитавали границата. В продължение на четири седмици всеки ден, укривайки се зад камъните на пустинната Безименна височина, граничарите без страх са следили приближаването на страшните събития. „Личният състав се готви за евентуално нападение...“ А този състав едва наброява сто и петдесет бойци граничари и срещу тях, пред очите им се разгръща цяла японска дивизия... И какво значи „готви се за отблъскване“, когато е било невъзможно даже да се изкопаят окопи за укриване от куршумите и снарядите, защото под краката им не е имало земя, а скали, от които кирката и лопатата могат да изтръгнат само искри... И нито един не напуснал, не трепнал. Да се готвят, това означавало да се готвят за смъртен бой!

Пристигналите части на дивизията трябваше сега да възстановят положението на границата. Но как? Да отвърнат на удара с удар. И то колкото е възможно по-бързо, за да не позволят на противника да се укрепят. Но дивизията току-що е пристигнала, хората са пребити от тридневния поход през непроходима местност, а бойната техника все още е на път... Жигалин констатира една грешка в дневника на бойните действия: написано е, че в последния бой взел участие и един

танков взвод. Това не е вярно — само един-единствен танк от танковия взвод бе успял да се промъкне в района на бойните действия. Другите два бяха затънали в калта на няколко километра от Приезерната височина. Взводът беше само символичен!

Жигалин прегледа купчето донесения, пристигнали в политотдела от полковете и придадените части, и започна да съставя обобщено донесение.

„На 3 август 1938 г. към края на деня — писа той — 40-а пехотна дивизия, след като извърши тежък тридневен марш при лоши пътни и атмосферни условия, достигна в срок посочените ѝ рубежи, съгласно заповедта на щаба на Далекоизточния фронт“ и добави след това уверено:

„Високото морално-политическо съзнание у личния състав на дивизията позволи да се изпълни в срок заповедта на командването...“

На другия ден дивизията получи бойна заповед: да отхвърли противника, нахълтал в съветската територия, и да възстанови държавната граница в района на Приезерната височина и съседните на нея възвишения.

Същия ден, когато старши политрук Жигалин готвеше политдонесението за морално-политическото състояние на 40-а дивизия, в Токио, в дясното крило на императорския дворец, Тайният съвет имаше заседание, на което се разглеждаха събитията на височината Чан Куфън. Съвещанието се ръководеше от наскоро назначения председател на съвета — барон Хиранума, „баща на японския фашизъм“, както го наричаха в придворните кръгове. Освен членовете на Тайния съвет на заседанието присъствуваше и принц Канин — началникът на генералния щаб; командувачият армията Койшо — благоразумният Койшо, известен с необузданото си честолюбие, и още няколко военни. Военните седяха с неподвижни лица и пред всеки беше поставена парадната му фуражка, обърната с козирката към притежателя ѝ. На трона, освещавайки с присъствието си решенията на Тайния съвет, мълчаливо седеше император Хирохито в древно традиционно одеяние, без нито една гънка, сякаш скроено от ламарина. А зад трона, закрит от параван, седеше неизменният

секретар на лорд-пазителя на печата Кидо, негласният съветник на негово императорско величество.

Докладваше военният министър, генерал Итагаки. Преди да започне своята реч, той се поклони на сина на небето и крадешком го погледна в лицето. Лицето на императора беше безстрастно. Итагаки не можеше да разбере дали Хирохито му е простил неотдавнашното провинение. А толкова му се искаше да разбере! Неотдавнашното неприятно положение, в което изпадна през време на последната му аудиенция в императорския дворец, беше оставило тягостно чувство в душата на министъра. За да си осигури императорската поддръжка, Итагаки бе прибегнал до преднамерена лъжа — съобщи му, че министерството на външните работи и военноморският флот поддържат решението на армията да започне въоръжен конфликт на съветската граница. Но императорът беше информиран по-добре, отколкото предполагаше Итагаки; Хирохито знаеше, че привържениците на предпазливите действия все още не се решаваха да се замесят в такъв конфликт. Той уличи министъра си в лъжа и разсърден прекрати аудиенцията. Като провинил се ученик Итагаки излезе от двореца унижен и посрамен... Сега трябваше да направи всичко, за да възстанови отношенията. В края на краищата Итагаки се бе оказал прав — решителните действия донесоха успех.

Като се поклони на императора, военният министър започна речта си с думите, че се сбъдва най-после волята на божествените прадеди — потомците на самураите започнаха на континента своето придвижване на север. Височината Чай Куфън е в японски ръце. Потвърдени са съобщенията на разузнаването на Квантунската армия — русите не възнамеряват да разширяват конфликта и досега на този участък от границата държат само малък граничен отряд. От страна на русите не се наблюдават никакви приготовления за отбрана на границата. Отделни техни групи са се сражавали твърдо, но били сломени от самурайската доблест на японските войски.

Министърът изложи накратко събитията, които бяха предшествовали конфликта. Армията се надявала да приключи граничния спор с русите, без да прибегва до въоръжена сила. В началото на юли посланикът Шигемицу започнал преговори в Москва относно териториалните претенции на японското правителство в района на височината Чан Куфън, но въпреки очакванията русите

проявили неразумно упорство. Тогава, това било на 20 юли, Шигемицу поискал от съветското правителство да изтегли своите войски от височината Чан Куфън. На това народният комисар на външните работи Литвинов отговорил, че езикът на ултиматумите е неприемлив за мирни преговори между двете страни. Чак тогава Квантунската армия била принудена да употреби сила...

Итагаки отбеляза, че 19-а дивизия на генерал Суетако Камейдзо била прехвърлена още предварително и бързо — за 24 часа — на мястото на военните действия. Голяма роля в това отношение изиграла железопътната линия, построена предварително по протежение на границата. Командуваният армията генерал Койшо издал заповедта на единадесети юли. Дивизията пристигнала на мястото още на другия ден и започнала да се прехвърля през граничната река Тумен Ула. Като спомена името на генерал Койшо, военният министър се поклонил към него, отдавайки му по този начин дължимото за неговите заслуги...

— Подготовката и осъществяването на инцидента са проведени блестящо — продължи той. — Онези, които изразиха нерешителност и съмнение в осъществяването на императорския път Кондо, днес са заслужено посрамени...

Военният министър помоли да бъде одобрен предложеният план за действията и препоръча на генералния щаб да изпрати в района на конфликта допълнителни войски. Ситуацията се очертава така, че те може да потърбват за по-нататъшно придвижване във вътрешността на съветското Приморие.

По доклада на военния министър почти нямаше разисквания. Генерал Араки каза:

— Решимостта на Япония да воюва до ликвидиране на Китай и Русия ще ѝ стигне, ако ще тази война да продължи и десет години. Височината Чан Куфън ни открива врата за неотклонно движение по императорския път...

Останали насаме, членовете на Тайния съвет гласуваха единодушно за предложението на военния министър.

Когато императорът напусна заседанието, министър-председателят извика настрана секретаря на лорд-пазителя на печата и му каза:

— Кидо сан, приятните новини обичат да идват заедно... Днес от Берлин пристигна със самолет генерал Кошихара с тайно послание от

господин Рибентроп. Преди да го връчи, министърът на външните работи се е съвещавал няколко часа с Хитлер. Германците ни предлагат да сключим военен съюз. Едно от условията на договора е да се оказва взаимна помощ в случай на война от страна на Япония или Германия с която и да е трета държава. Това създава отлични перспективи... Съобщете на императора за пристигането на генерал Кошихара. Утре ще предам полученото писмо.

Готвеше се ново съглашение между двете агресивни държави — Германия и Япония. Но последвалите събития през близките дни изместиха временно обсъждането на секретното германско предложение в японското правителство.

Началото на тези събития бе отбелязано от Сосеки Огаи — учен сеизмолог, който никога не бе имал нещо общо с политиката.

Старият японски учен беше прекарал половината от живота си в затътената сеизмологична станция на корейския бряг близо до Чхончжинското пристанище — в Страната на утринната свежест, както се наричаше Корея. Станцията, състояща се от няколко малки здания, беше изложена на всички ветрове върху високия морски бряг и беше отдалечена от преминаващия тук път — движението на автомобилите би могло да повлияе върху показанията на фините прибори, насочени към дълбоките недра на земята. Наоколо цареше предвечна тишина. Малко встрани се издигаше плосък хълм, върху който стърчеше мачтата на радиостанцията, използвана от Сокеки Огаи за предаване на съобщения в Токио.

Всеки ден ученият се спускаше бавно в дълбокото подземие и плътните рогозки правеха стъпките му безшумни. В полуосветеното помещение като в древен храм мътно проблясваха никеловите и медните части на наредените край стените уреди. Само махалата на хронометрите отмерваха времето и нарушаваха студената тишина... По установения веднъж завинаги ред Сосеки Огаи обхождаше уредите, записваше в дневника техните показания и пак така бавно се изкачваше нагоре по стъпалата.

„Моите уреди са чувствителни като душата на дете — обичаше да казва той. — Аз им вярвам повече, отколкото на самия себе си...“

Но веднъж уредите измамиха учения. Това беше на 6 август 1938 година. През втората половина на деня всички уреди на сеизмологичната станция отбелязаха земетресение, станало на север,

край бреговете на Тихия океан. По изчисленията на учения, епицентърът на земетресението се намираше някъде южно от Владивосток. Тук, в станцията, разместването на почвата достигна няколко микрона. Ученият сеизмолог вписа показанията на уредите в дневника, състави радиограма и я изпрати в Токио, в съответната служба на Геофизичния институт. Огаи очакваше търпеливо обичайното потвърждение на своите наблюдения, но институтът мълчеше. Накрая сеизмологът получи радиограма в отговор на своята. В нея се съобщаваше, че на шести август не е имало никакви земетресения на земното кълбо...

И все пак ученият Огаи беше прав. Земетресението, разразило се на юг от Владивосток, беше отбелязал в дневника си и японският подофицер Накамура от ротата на капитан Сато, загинал в ония дни на височината Чан Куфън в граничните боеве при езерото Хасан.

„Днес е шести август — пишеше Накамура. — Тежки снаряди на противника непрекъснато се сипят върху нашите позиции. В 14 часа над нас се появиха самолети на червените и хвърлиха бомби. Нападнаха ни тежки бомбардировачи и хвърлиха бомби с огромен размер...

По цял ден копаехме окопи, укрепвахме хълма Чан Куфън. Атакуваха ни танкове. Беше ужасно. Непрекъснато ни обсипваха с бомби и снаряди. За ядене не можеше и да се мисли. Почти два дни никой от нас не е ял. Не можехме да вдигнем глави от земята. Загубите ни са огромни...

Днес е слънчево, но по средата на деня след въздушното нападение не можеше да се види слънцето. Настроението ни е потиснато. Чувствувам се отвратително. Така не може да се воюва. Това не е война, а земетресение... Дойде заповед да преминем в контраатака и да си възвърнем височината Чан Куфън.“

Именно това „земетресение“ бяха отбелязали уредите на сеизмологичната станция, в която работеше старият японски учен Сосеки Огаи...

В тежките боеве 40-а дивизия овладя с щурм височината при езерото Хасан. От сутринта на седми август японските войски започнаха да правят опити да си върнат загубените позиции. Те предприеха около двадесет кръвопролитни, но безуспешни атаки. Разбитите японски части отстъпиха оттатък река Тумен Ула, като оставиха на бойното поле повече от три хиляди убити и ранени войници и офицери.

На 6 август в Токио от щаба на Квантунската армия се получи тревожно съобщение: с превъзхождащи сили русите преминали в контранастъпление към височината Чан Куфън; японските войски били принудени да изоставят заеманите позиции. Бойните действия продължавали.

Междувременно генералният щаб беше вече разпоредил да се прехвърлят в района на конфликта допълнителни дивизии. И вече бяха на път 15-а императорска гвардейска дивизия, 120-а пехотна дивизия, един самостоятелен кавалерийски полк, един полк тежка артилерия, един инженерен полк, една специална кавалерийска бригада, шест зенитни батареи, танкови части, една експедиционна бригада и други по-малки части. Те бяха получили задача да разширят успеха, постигнат, от 19-а дивизия при височината Чан Куфън. Сега тези войски трябваше да преминат в отбрана. За Мукден бе изпратена много бърза шифрограма с гриф „Кио ку мицу!“. Генералният щаб настояваше да се ускори придвижването на войските и незабавно да бъдат въведени в действие. Но нищо не можеше вече да помогне. На дванадесети август с нарастващи удари войските на 40-а пехотна дивизия отхвърлиха противника на западния бряг на река Тумен Ула. На посланика Шигемицу в Москва бяха дадени указания да започне мирни преговори във връзка с ликвидирането на конфликта при езерото Хасан.

Само преди няколко дни на посланика Шигемицу бяха предписали от Токио да не влиза в никакви преговори с русите и да саботира мирните им предложения, но сега обстановката се беше променила коренно. Военният министър Итагаки, министърът на външните работи Арита и министърът на военноморския флот Ионаи цяла нощ прекараха в генералния щаб, очаквайки нетърпеливо съобщението от Москва за изхода на мирните преговори.

Разговорът в кабинета на началника на генералния щаб принц Канин не вървеше. Всички имаха мрачно настроение. Арита държеше в ръцете си папката със справочни документи за Чан Куфън: мотивировката на японското гледище в граничния спор; доводите и възраженията на русите; стари актове, уточняващи границите, стари карти... Арита разбираше, че всичко това сега е излишно. Той беше уверен, че в дипломатията основният довод е силата. А силата не беше на негова страна. И все пак той държеше в ръцете си тази папка, заведена от предшествениците му. Материалите можеха да потрѣбват — нищо чудно да се наложи на посланика Шигемицу да се дадат някакви нови указания...

В Москва сега минава обяд. Шигемицу е вероятно вече при Литвинов и е започнал преговорите. А в Токио е нощ. Колко мудно тече времето... Арита отвори папката и разсеяно запрелиства документите. Итагаки мълчаливо го следеше със сънливите си, лениво притворени очи.

— Сега този протокол е против нас — каза Арита и подаде на Итагаки фотокопието на документа, предаден на русите, една карта, заверена с подписи и печати, и един протокол, също с подписи и печати. Итагаки прочете на глас:

„Протокол за уточняване на границата между Руската империя и Китай, 26 юни 1886 г....

От знака «Т» върху стика на руската, китайската и корейската територия границата върви на северозапад по планините, минава от западната страна на езерото Хасан и стига до северния край на пясъчната верига, където е поставен второстепенен знак №1.

Разстоянието е осем версти и точно сто сажена...”

— Русите се базират на този протокол — каза Арита.

— Това още нищо не значи — забеляза Итагаки. — Знаци може да се поставят на всяко място. Аз признавам границите само по бреговата линия, и то тогава, когато това ни задоволява... Има ли значение какво е било преди половин век. Протоколът е бил подписан още преди ние да се родим.

— Трябва да се поиска оригиналът на протокола — сети се Арита.

В кабинета влезе Тоджо, заместникът на военния министър. След него вървеше Доихара. Тримата квантунци — Итагаки, Тоджо и Доихара — бяха винаги заедно и винаги се поддържаха един друг. Напоследък и тримата бяха на власт. Доихара беше препоръчал Итагаки за военен министър. Итагаки бе канил за свой заместник генерал Тоджо, бившия началник на полицията на Квантунската армия.

Тоджо донесе новина — от Москва е пристигнало съобщение с явен текст: Шигемицу се е върнал от посещение при Литвинов, подробностите щели да бъдат предадени шифровано.

В продължение на два часа тревожното нетърпение нарастваше... Най-после дешифровачът донесе текста. Русите се съгласили да започнат мирни преговори на базата на възстановяване на старата граница, съществувала преди да започне конфликтът при езерото Хасан.

Всички въздъхнаха облекчено.

Итагаки каза:

— Ще смятаме това за временна пауза... Хако ичио!

— Хако ичио! — в хор отговориха останалите...

Постигналия ги неуспех военните считаха за временен, те се надяваха на реванш.

Хако ичио!... Целият свят под един японски покрив! Така бе завещал божественият император Дзиму, живял преди повече от хиляда години...

АКО ВЪЗСЕДНЕШ ТИГЪР...

Минаваха седмици, месеци и в сиоганската авиационна група на летците доброволци, когато си спомняха за Вадим Губанов, почнаха да казват „беше“ — като за човек, който вече не е между живите...

Изтече една година след събитията при моста Лугоуцяо, с които започна голямата война в Китай, а краят ѝ още не се виждаше. Затегналата се битка на континента обърка картите на бесните гумбацу — генералската клика в Токио, която твърдеше, че за по-малко от месец Китай като презрял пъпеш щял да легне върху порцелановото блюдо на императора. Режи големи резени и яж колкото искаш! Така казваше, генерал Сугояма, военен министър в кабинета на принц Коное. Трябвало само да се започне! Да се даде първият изстрел — и цялата нация, целият народ Ямато щял да се обедини около идеята за напредване по императорския път...

Но се получи непредвидена засечка. След една година война експедиционната армия почна да прилича на ездач, възседнал тигър, нито да скочиш, нито да препускаш... Япония беше здраво затънала във войната с Китай.

Напредването на японските войски по територията на Китай в значителна степен се спъваше от действията на руските летци доброволци, дошли да помогнат на сражаващия се народ. Във връзка с изтичането на една година от японската провокация при моста Лугоуцяо военният министър на гоминданското правителство Хо Инцин — дясна ръка на Чан Кайши — даде интервю на китайските журналисти. Генералът съобщаваше за нарастващата съпротива на Китай спрямо японската агресия, привеждаше факти, разказваше за героизма на бойците от гоминданската армия и за партизаните, сражаващи се в тила на японските окупационни войски. Той припомни и успешните действия на китайските летци, дръзкото нападение върху остров Формоза, удара по летището в Уху, потопяването на самолетоносача „Ямато-мару“, на военните и търговските кораби на

противника край китайския бряг и по река Яндзъ, за появата на китайските бомбардировачи над остров Кюшу...

Хо Инцин съобщи резултатите от борбата във въздуха: за една година война японската авиация в Китай, наброяваща две хиляди машини, беше загубила повече от шестстотин от тях. Военният министър съобщи още, че в състава на военновъздушните сили на континента действуват и двеста и петдесет германски и италиански бойни машини, които се обслужват от четиристотин чуждестранни летци и авиотехници, дошли от Европа и сражаващи се на страната на японците. Ето с кого трябва да воюват доблестните китайски летци!

Всички постигнати успехи в освободителната война Хон Инцин отбелязваше като заслуга на китайските въоръжени сили. Той не каза нито една дума за действията на съветските летци доброволци. Това беше тайна...

А сиоганската група и другите авиационни части от съветски летци продължаваха да се бият в китайско небе. От далечна Москва пристигаха нови доброволци да сменят ветераните, които се завръщаха в родината. Но не на всички доброволци беше съдено да видят отново старите си приятели, горите на Подмосковието, украинските степи... Те оставиха кости завинаги в китайската земя, в гробовете край Нанкин, Ханкоу, Кантон или в неznайни гробове по други места. Безследно някъде бе изчезнал и Вадим Губанов.

— Загина казакът в далечна чужбина... — тъжно повтаряше Тимофей Крюкин, който преживяваше тежко гибелта на другаря си.

В началото на есента, смятано по календара, тъй като наоколо все още тегнеше суха тропическа жегга, на полското летище стана едно събитие, което внесе радостно вълнение сред летците доброволци. В един от тези дни летците чакаха заповед за излитане и както обикновено седяха на пожълтялата изгоряла трева в сянката на бомбардировача, разперил над земята грамадните си крила. Бяха редки часове на затишие — във въздуха беше спокойно, всички самолети стояха на летателното поле, готови да излетят по сигнал... Тимофей стана да се поразтъпче и се отдалечи малко, за да изпуши една цигара. Извади си табакерата, драсна клечка кибрит и преди още да я поднесе към цигарата си, се ослуша. Във въздуха бръмчеше самолет. По слух Тимофей определи, че към летището се приближава чужд самолет, и в същия момент съгледа във въздуха очертанията на един японски

изстребител „И-96“. Той летеше ниско, едва ли не на бръснещ полет и сякаш се канеше да каца. А може би хитруваше... Летците се спуснаха към машините, а дежурните изстребители вече се засилваха да излетят, за да пресрещнат противника във въздуха. Но японският моноплан явно не проявяваше враждебни намерения — насочваше се вече за кацане... Той докосна земята и се плъзна по бетонната писта. Може би някой японец е сбъркал летището?!

Летците измъкнаха пистолети и се спуснаха към заблудилия се японски самолет. А пилотът излезе от кабината, сякаш се връщаше у дома си. Той имаше защитен комбинезон с пагони на японски офицер. Тимофей се спусна също с насочен към него пистолет и изведнъж се спря, не можеше да повярва на очите си — свалил шлема си, срещу него вървеше... Вадим Губанов.

— Ти какво, бе казак, на японците ли служиш?! — възкликна Тимофей, като се съвзе и напъха пистолета в кобура. — Я го гледай ти! Откъде изникна, бе казак? Жив!...

Весела тълпа приятели наобиколи изчезналия летец и Вадим радостно отвърщаше на другарските прегръдки.

— А сега разказвай хубаво, кой вятър те донесе?!

Но да се говори ясно и спокойно беше невъзможно. Чак след като утихна радостното вълнение, Вадим в продължение на много дни разказваше на другарите си за своите приключения, припомняйки си все нови подробности.

... Впрочем всички помнеха въздушния бой над Ханчжоу, в който изчезна Губанов. После...

... Вадим не видя атакуващия го японец, но усети, че серия куршуми прониза тялото на самолета му. Машината стана тромава, неповратлива. Разполагайки с достатъчно запас от височина, той отново се втурна във вихъра на боя, но в този миг откъм облаците се появиха още двадесетина японски моноплана. Противниковите изстребители станаха около три пъти повече. Вадим натисна докрай ръчката за газ и започна да се приближава до един от тях; простреля го отдолу с двете картечници и атакуваният самолет пламна, плъзна се на крило и започна да пада. Японският пилот успя да изскочи от подпалената машина, но много рано разтвори парашута и огънят мълниеносно погълна копирения му купол. Японецът падаше заедно

с простреляната машина, повлякъл димящите въжета на парашута си...

В следния миг върху Вадим се струпяха изведнъж два противникови изстребителя, а машината му едва се подчиняваше на управление... Появи се наблизо Антон, той атакува японеца, който бе застанал в опашката на Губанов, но вторият изстребител го простреля отдясно. Новата картечна серия проби резервоарите му, лицето на Вадим бе обляно с масло и бензин... Самолетът повече не се подчиняваше на летеца.

„Ще изгоря!“ — мина му през главата, освободи се от ремъците и изскочи от кабината.

Отначало той падаше, без да разтваря парашута. Земята се приближаваше стремително. Вадим издърпа гривната, отваряща парашута. Въжетата го разтърсиха и той увисна в неподвижния въздух. „Май, че съм жив!...“ Но смъртната опасност още не беше минала. Японският изстребител изстреля една картечна серия по него и прелетя с рев толкова близко, че Вадим усети топлината на двигателя му. Японецът обаче не можа да го улучи, направи завой и се насочи повторно, за да довърши жертвата си. Вадим притегли въжетата на парашута, коприненото платно застана почти вертикално и летецът започна стремително да пада. Изстребителят го догони, стреля, но пак не го улучи... Земята беше наблизо и японският пилот не посмя повече да го атакува.

Парашутът бавно се спускаше над средата на някакво езеро, гъсто обрасло с висока тръстика. Близко до брега на това пустинно езеро се поклащаше лодка с прибрани платна. Вадим отново почна да се плъзга, като притегляше въжетата... непосредствено над водата той се освободи от парашута и цопна дълбоко в нея. Когато се показа от водата, той замаха с ръце и крака, за да се освободи от падналия върху него парашут. И изведнъж силен удар по главата ѝ рамото зашемети Вадим и той отново потъна под водата.

Летецът изплува встрани и се огледа. До разперения върху водата парашут стоеше в лодката си един рибар китаец с малка побеляла брадичка и тънки, възлести като бамбук голи крака. Той държеше греблото, приготвено за удар, и внимателно следеше мястото на потъващия парашут. Като видя Вадим, той вдигна греблото, готов да го стовари повторно върху него.

— Шанго! Шанго! — извика Вадим първите дошли му наум китайски думи. — Руси феди... феди чан...^[1]

Старецът отпусна греблото. С уплашено лице той притискаше ръце към гърдите си и ниско се кланяше. Рибарят изглежда беше взел Вадим за японец и сега съкрушен бърбеше извинения. Ударът беше засегнал ранената му ръка, рамото и главата го боляха ужасно.

Старецът помогна на Вадим да се качи в лодката, постави го върху влажните, миришещи на риба мрежи, застана при кърмата и бързо загреба към брега, като постоянно се обръщаше към Вадим, кланяше му се и като се удряше по челото, клатеше отчаяно глава. При брега той хвърли от лодката привързания с въже камък, който му служеше за котва, нагази във водата, привърза лодката към малкото мостче от хлъзгави греди и помогна на Вадим да слезе на брега. С жестове старецът го викаше да го следва и постоянно се кланяше... Със здравата си ръка Вадим напипа пистолета отвори кобура и тръгна след стареца.

Като се измъкнаха от гъстите бамбукови храсти, тръгнаха покрай някаква оризова нива, която се спускаше надолу на зелени терасовидни водни лехи. После отново навлязоха в храсталака и излязоха на някаква поляна. В далечината през клоните на дърветата Вадим съгледа сламени покриви на фанзи. Старецът се спря, обърна се към Вадим, посочи с ръка към тревата, сякаш притискаше нещо към земята с разтворена длан. Той закима с глава и се усмихна, когато Вадим разбра, че трябва да поседне тук и да го изчака. Сухата фигурка на рибаря със сламена шапка изчезна зад завоя на пътеката.

Измина около един час, когато Вадим дочу тихи гласове по пътеката. Придружен от двама селяни, рибарят дойде на мястото, където бе оставил летеца, и неспокойно се заозърта наоколо.

Един от пристигналите, добродушен и усмихнат дебеланко, неочаквано заговори на руски.

— Мене дълго, дълго живяла в Москва — каза той, припомняйки си с усилие думите. — Мене търгувал дребно-дребно, правила така: топка има, топка няма — защрака той с пръстите си, — фокус-мокус... Мене казваха в Москва Ван Ванич...

Рибарят заговори нещо на Ван Ванич, който започна да превежда: старецът молеше да бъде извинен, бил го взел за японски летец... Той съжалявал много и питал силно ли го е ударил с греблото.

Вадим усещаше все по-силно болката, но каза, че нищо му няма, и благодари на стареца за помощта.

Дошлите се посъветваха и решиха, че през деня Ва Дин, както веднага нарекоха Вадим, не бива да ходи в селото. Макар и рядко, в селото се отбивали японци. Когато се стъмнело, щели да го настанят при свой сигурен човек... Старецът разгърна някаква кърпа и остави на земята парче риба и шуплеста бяла питка мантоу — хляб, сварен на пара. Подаде на Вадим кратунка с вода.

Скоро двамата си отидоха и Вадим прекара целия ден с китаеца Ван Ванич.

През нощта, когато наоколо зацвъртяха щурците и като метеори проблясваха летящи светулки в гората, рибарят Сюй дойде отново. Селяните заведоха летеца в една фанза на другия край на селото, до някаква ковачница. Беше късно, но широката врата стоеше разтворена и голият до кръста ковач работеше край пламтящото огнище.

Стопанинът на фанзата Ху Мин посрещна радушно Губанов. Ван Ванич разказа с уважение, че Ху Мин е най-грамотният човек в селото и даже можел да чете вестник. Ху Мин работел в Шанхай като резбар и имал там собствена работилница. Сега живеел тук, защото японците го изгонили от Шанхай.

По-късно във фанзата дойде и ковачът Гун Лин и от него лъхаше на нажежен метал. Жената на Ху Мин предложи да лекува русина. Мръщейки се от болка, Вадим съблече комбинезона си. Китайката дълго разтрива рамото му с тигрова мас, излъчваща остър, тръпчив мирис, а после му даде да пие отвара от женшен. Докато стопанката се занимаваше с лекуването, мъжете седяха благопристойно наоколо и разговаряха.

Вадим запита далече ли е фронтът. Китайците започнаха да спорят и накрая Ван Ванич преведе: ако не беше война — седмица път, но сега човек не може да стигне и за две луни. Без придружвачи Ва Дин не би стигнал, японците ще го хванат веднага. Почнаха отново да спорят, заговориха всички изведнъж.

Ван Ванич каза:

— Да запитаме горските хора. Те малко-малко знаят всичко.

Кои са тези горски хора, той не обясни. На Вадим се стори, че приютилите го селяни нещичко скриват.

Настаниха летеца в тясно килерче с пръстен под и малко прозорче, което гледаше към двора. Килерът беше пълен с бамбукови отпадъци, цепеници и парчета от някакво плътно, тежко дърво, подобно на чемшир. В един от ъглите имаше тесен и висок котел с неизвестно предназначение, взидан в някакво огнище, което се палеше откъм двора.

Всичко това Вадим разгледа на сутринта. Той беше преспал на някакъв тезгях, понеже друго свободно място нямаше. Съдейки по инструментите на полиците, по започнатите и недовършени резбарски фигури и готовите кафяво-червени статуетки на Буда, тук трябва да беше работилницата на Ху Мин.

На сутринта му донесоха храна — една купичка ориз, залят с кафяв сос, и чай в опушен глинен чайник. Дошлият Ван Ванич му каза, че денем не трябва да излиза от килера.

Вадим прекара в килера една седмица, като излизаше само нощем да подиша чист въздух. Денем в работилницата идваше Ху Мин, присядаше под прозорчето и почваше да дяла бамбук с многобройните си извънредно тънки длета. Под ръката му се раждаха морски пейзажи, скалисти брегове, борове, джонки с вдигнати платна...

Вадим се измъчваше от бездействието в задушния килер, а Ван Ванич все обещавахе, че скоро щял да дойде горският човек... Но човекът не идваше. Нощем, когато Вадим излизаше от стаичката си, чуваше в ковачницата на Гун Лин сдържани гласове, тежкото пухкане на меховете, ударите на чук по наковалнята. Веднъж Ван Ванич дойде и му каза да тръгне с него. Освен Гун Лин, резбаря и стария рибар в ковачницата седяха трима непознати мъже. Разпалените въглища в огнището ту погасваха, ту се разгаряха и хвърляха червеникава светлина върху лицата им.

— Чан Фенлин — представи се единият и стана да посрещне Вадим. Той носеше военна фуражка, ватенка, препасана с колан, а краката му бяха обути в меки обувки от полуобработена кожа. Полувойник, полуселянин. На рамото му винтовка японски образец, подобна на карабина. Ван Ванич обясни, че това е човекът, когото чакали...

Тримата въоръжени мъже бяха партизани, а Чан Фенлин — командир на техния отряд. Той запитал какво възнамерява да прави

руският летец.

— Да се върне по някакъв начин при своите — отговори Вадим.

От онова, което му преведе Ван Ванич, Вадим разбра, че партизанският отряд, който се ръководи от Чан Фенлин, се намира в планините, на двадесет ли от това село. Самият той е бивш войник, служил още при Чжан Цзолин. Японците го принудили да работи на някакъв строеж. После всички работници били натоварени на някакъв стар шлеп и ги потопили, но Чан Фенлин успял да се спаси и избягал. В неговия отряд имало около петдесет души, но оръжието им било много малко, главно пики. Наскоро се сдобили с картечница, но била неизправна и я донесли да я покажат на ковача; той обаче също не могъл да разбере защо картечницата е неизправна. Може би русинът ще помогне.

Командирът на отряда смята, че най-добре е другарят Ва Дин да премине в техния отряд, оставането тук е опасно, в района действувал японски наказателен отряд, изпратен за борба с партизаните. Сега Чан Фенлин щял да отиде в съседния район, но след три дни ще се върне и ще вземе със себе си руския летец.

Съветският летец Вадим Губанов стана китайски партизанин и „съветник на отряда“, а негов преводач — Ван Ванич, уличен фокусник, продавал някога в Москва китайски фенерчета, дрънкулки и цветя.

Отрядът на Чан Фенлин, който действуваше в затънтения район на границата на Хенан и наброяваше отначало няколко десетки души, щом се снабди с оръжие, започна бързо да нараства. От гористите планини и пещерите, издълбани в скалите неизвестно от кого и кога, партизаните ту се спускаха към езерата, ту излизаха на Ханкоуската магистрала и нападаха малки японски гарнизони или обстрелваха преминаващи колони и отново се връщаха в планината. Повече от месец те живяха в един будистки манастир, докато наказателният отряд попадна на следите им и ги прогони оттам. По средата на лятото, когато горещината стана нетърпима и на Вадим му се струваше, че сякаш отново се задушава край нагорещения котел в стаичката на Ху Мин, отрядът превзе околийското градче Лухоу...

Вече четвърти месец Вадим беше китайски партизанин. Мисълта да се прибере при своите не го напускаше, но това изглеждаше

невъзможно. Няколко пъти летецът спомена за това на командира на отряда.

— Почакай, Ва Дин, може да дойде и при нас самолет, искам да се свържа с войските...

Какъв ти самолет в планините? Къде ще кацне? Най-много да хвърли оръжие. Но къде? Отрядът постоянно променяше местопребиваването си...

— Как мислиш да се свържеш с войските? — попита го Вадим.

— Засега не зная — признаваше откровено Чан Фенлин.

И с това разговорът приключваше...

Когато след нападението на околийското градче наказателният отряд бе намалил своята активност, партизаните отново се прехвърлиха в района на Лухоу. Разузнавачите съобщиха, че на двадесет ли от града японците са устроили полско летище и са прехвърлили на него няколко самолета. Всеки ден летците идвали от града на летището, а вечер се връщали обратно.

— Виж, това заслужава внимание! — възкликна Вадим, когато Ван Ванич му преведе съобщението на разузнавачите. — Кажи на командира, че трябва да организираме нападение, както върху Лухоу.

— Твоя иска малко лети — пошегува се Ван Ванич, — иска вземе самолет... Многа хубаво, а?

И на Вадим изведнъж му хрумна: наистина, защо пък не! Отмъква един самолет и... славна работа!

— А какви са самолетите? Изтребители ли? — запита Вадим, но разузнавачите не можаха да отговорят: самолети като самолети — обикновени.

Изпратиха отново разузнавачите на летището. Преди това Вадим надълго им обяснява разликата между изтребител и бомбардировач или транспортен самолет, рисува им ги на хартия. Разузнавачите се върнаха и докладваха с увереност: изтребители! — къси, като попови лъжички...

Цяла седмица партизаните наблюдаваха по кое време японците пристигат на летището, кой ги посреща и кога се връщат обратно. Вадим сам обмисляше операцията. Решиха така: по средата на пътя между града и летището да устроят засада: засадата да бъде на такова разстояние от летището, че изстрелите да не се чуват до него. Бомби да не се използват, за да не повредят автомобила. Ще изловят летците,

партизаните ще се облекат в техните комбинезони и с техния камион ще пристигнат в летището. Ако часовите отворят входната врата на летището, най-добре е да се промъкнат направо на летателното поле. Ако се наложи, ще таранят вратата с камиона. Както разбра Вадим, тя е дървена, обвита с бодлива тел, и може лесно да се избие от движещия се автомобил.

Ако при влизането стане някаква задръжка, веднага ще почнат бой и ще се промъкнат към самолетите, ще подпалват и взривяват... Тук вече може да се употребят и гранати. И ако обстановката позволи, един от самолетите ще бъде оставен за него, за Вадим.

Близо до града трябва да се устрои на пътя втора засада, за да не се допусне подкрепление.

Командирът на отряда се съгласи с предложения план. Но кой ще кара колата след овладяването ѝ? Това не трябва да е Вадим, защото часовите ще познаят, че е европейец. Само ковачът Гун Лин знаеше малко да шофира. И се спряха на него.

Дойдоха на определеното за засада място още предната вечер и пренощуваха там. Преградиха пътя с камъни, повалиха напреко едно дърво и зачакаха.

Всичко стана така, както предвиждаха. Автомобилът приближи до завоя в определеното време. Под брезентовия навес на откритата каросерия бяха насядали петнадесетина японски летци, а един, вероятно старши офицер, също с шлем и комбинезон, бе седнал до шофьора. Като изскочи откъм завоя, колата рязко спря пред натрупаната преграда. Кинжален огън от две картечници зашиба по кабината и по гърбовете на летците.

Схватката беше кратка и жестока. Въпрос на секунди беше да се изхвърлят убитите от каросерията, да се смъкнат комбинезоните им, партизаните да се преоблекат и да седнат върху каросерията така, както бяха разположени японските летци. Пътят беше разчистен от камъните и поваленото дърво, ковачът включи запалването, превключи на скорост, но... колата не тръгнаше. С разтреперани ръце той дърпаше лоста, натискаше стартера, но — никакви резултати. Вадим скочи от каросерията и седна зад волана. Гун Лян беше сбъркал крачната спирачка с педала за газта.

Вадим сам подкара колата, неопитността на Гун Лин едва не провали операцията. Той си сложи японски летателни очила, закопча

догоре яката на комбинезона, за да скрие долната част на лицето си...

Когато се приближи до входа на летището, Вадим даде отдалеч продължителен сигнал, без да намалява скоростта. Часовият бързо отвори вратата. Партизаните се вмъкнаха в полското летище...

Започна ръкопашен бой: биха се с приклади и ножове, стреляха, хвърляха бомби. Два изстребителя, подготвени за полет, стояха на пистата за излитане, останалите, не по-малко от десетина, бяха сместени на края на летателното поле, покрити с маскировъчни мрежи. Под куршумите, които летяха откъм караулното помещение, където боят все още продължаваше, Вадим с няколко партизани профуча през летателното поле и спря колата до един от изстребителите. Той изрита настрани трупчетата под колелата на самолета, скочи върху крилото му и влезе в кабината.

Вадим никога не бе летял на японски самолет. Той интуитивно напипа, и включи стартера. Моторът заработи. Даде газ, изстребителят се засили и почна да набира скорост... Само да излети, само да се издигне във въздуха... В края на полосата той меко изтегли ръчния лост към себе си и японската машина се отлепи от земята... През летателното поле към самолетите под маскировъчни мрежи откъм бараката казарма тичаха партизаните. Вероятно боят бе приключил.

Като набра височина, Вадим направи един кръг над летището. Там, по краищата му, където преди малко се намираха самолетите, пламтяха клади.

Вадим знаеше, че отрядът на Чан Фенлин действуваше в района на североизток от Ханкоу. Значи трябваше да лети на запад. Той разтвори планшета, взет от японския офицер. Точно така: ето я Яндзъ — синя жилка върху картата и кафяво мътна долу, под крилото на самолета. Сега всичко е ясно. Местата са му познати! Колко пъти той бе браздил тук китайското небе!

Изглежда беше пресякъл фронтовата линия. Встрани преминаха няколко японски изстребителя. Сметнаха го за свой... Ами по-нататък?... Най-опасно бе да срещне във въздуха свои! Ще го свалят като нищо. Възможно е да го обстрелят и зенитки..., а няма парашут, за да се приземи... Все повече се свиваше сърцето му. Реши да лети, като се притиска колкото е възможно по-близо до земята. А къде да кацне? През тези месеци групата е сменила вероятно десетки пъти

летището си. С една дума? — летящи холандци. Впрочем, само да кацне.

И изведнъж Вадим съгледа пред себе си някакво летище, което му се стори познато. Тук се бяха базирали рано през пролетта, но сега е есен и може на него да са се установили японци... Наши са! Вадим разпозна върху летателното поле съветски самолети. Не може да има грешка!... Ето, рулират за излитане „И-15“... Канят се да го пресрещнат във въздуха...

Вадим премина на бръснещ полет и скоро се плъзна по бетонната писта.

---

[1] Добре! Добре! Руски самолет... Летище... ↑

НОВИЯТ ЗАГОВОР

Неуспехите, сполетели японската армия при езерото Хасан, накараха военните да се замислят. Но само да се замислят — неуспехите не бяха в състояние да ги накарат да се откажат от намеренията си да продължат по северното направление на „императорския път“. В групата „Рамзай“ се стичаше от разни източници информация за нови заговори и планове за военни авантюри против далекоизточните области на Съветска Русия и Монголската народна република. След като разкри своевременно замислите на гумбацу за района на Владивосток при езерото Хасан, групата „Рамзай“ продължаваше да следи по-нататъшния развой на събитията.

Сега назреваха събития в района на Халхин Гол, или Номонган, както се наричаше по манджурски тази безлюдна степна област на Монголия, граничеща със съветското Забайкалие. Изминали бяха няколко месеца след хасанския конфликт и на друг участък, сега вече в монголските степи, избухваха гранични инциденти. Войниците от Квантунската армия бяха задържани на свръхсрочна служба в Манджурия... И отново се заговори, че този път не русите, а монголците били заграбили древни земи на Манчукуо.

В токийските вестници се появиха карти на граничния район, на които тази територия се изобразяваше като принадлежаща на Манчукуо. Историята се повтаряше. Рихард Зорге си спомни разказите на Мияги за миналогодишните тайни експедиции на японски топографи край съветската граница. Така бе започнал хасанският конфликт. Сега ставаше нещо подобно. Мияги отново предаде, че към монголската граница са се отправили топографски групи, а освен това метеорологичният отдел на генералния щаб е предприел продължително наблюдение на времето в Камчатка. Не е ли свързано това с политика на далечен, даже свръхдалечен прицел — подготовка на десант, в случай че военните събития се разширят?!

Подполковник фон Петерсдорф предаде на Рихард съдържанието на разговора си с Тоджо. Заместникът на военния министър подхвърлил многозначителната фраза: „Ние ще избършем дъската“, тоест ще започнем отначало. Японската поговорка в устата на генерала позволяваше да се съди за настроенията, сред военните. Фриц фон Петерсдорф се беше запознал с Тоджо миналата година по време на разходка с коне, устроена по случай подписването на антикоминтерновския пакт. Оттогава Петерсдорф поддържаше с Тоджо най-тесни приятелски отношения.

Събитията в Европа — успехите на Хитлер и Мусолини — получиха отклик на другата страна на планетата, те подсилваха войнствения дух на японските генерали. Военният министър Итагаки изпрати на Хитлер поздравителна телеграма по повод завладяването на Судетската област в Чехословакия. В нея се казваше:

„Императорската армия изразява искреното си възхищение и поздравява Германия с успешното провеждане на судетската операция и моли бога да се множат успехите й...“

Телеграмата беше отпечатана във вестниците.

Но твърде много неща оставаха неизвестни на доктор Зорге и неговите помощници.

В генералния щаб отново се върнаха към плана ОЦУ — план за нападение срещу Съветския съюз. Планът, утвърден от императора преди три години, се пазеше в сейфовете на военното министерство. Сега той се нуждаеше от преразглеждане и допълнения. С това се зае началникът на оперативния отдел на генералния щаб. Консултант беше Хонджо. Бившият командоващ Квантунската армия познаваше отлично предстоящия театър на военните действия.

В случай на война с Русия основният удар трябваше да бъде нанесен върху Хабаровск, за да се отреже Приморието. За тази цел се предвиждаше да бъдат използвани дванадесет пехотни дивизии, поддържани от два артилерийски и един танков полк, две кавалерийски бригади и пет полка бомбардировъчна авиация...

След удара върху Хабаровск и овладяването на Владивосток новият вариант на плана ОЦУ предвиждаше настъпление на северния фронт със седем дивизии и придадени към тях технически войски, авиация и диверсионни групи.

В случай на успех на северния фронт трябваше да бъде въведен в действие западният фронт със задача да се излезе до Чита, за да бъде завладяна цялата територия до Байкал.

Началникът на генералния щаб принц Канин одобри плана и го предаде за утвърждаване от императора. Но времето не чакаше и генералният щаб пристъпи към предварителна подготовка на войските по плана ОЦУ.

Командуваният Квантунската армия получи тайна директива с гриф „Кио ку мицу“! — строго секретно, да се съхранява само в сейф и при опасност да се изгори.

„Изхождайки от създадите се за империята условия — се казваше в директивата, — ние трябва да водим предстоящата война против Съветска Русия със стремителен темп и да постигнем бърза развръзка... Съветският Далечен Изток отстои далеч от политически и промишлени центрове и ние няма да можем да решим съдбата на противника само с окупиране на тези райони. Не е достатъчно да го разбием само в бой; ще се наложи да водим война за съкращаването му, да нанесем морален удар вътре в СССР, да приложим принципа на стратегическото съкрушение!

Ще трябва да се придвижим най-малко до Байкал. Япония ще смята окупирания Далечен Изток като част от владенията на Японската империя.“

Квантунската армия се канеше да вземе реванш за неуспеха си при височината Чан Куфън край Владивосток. В района на бъдещия конфликт, в обход на хребетите на Голям Хинган, беше прокарана спешно железопътна линия, по която да се снабдяват войските, действащи на Читинското направление. Строяха се рокадни

автомобилни пътища, складове, полски летища, казарми и други съоръжения, необходими за голяма война.

За усиление на Квантунската групировка беше формирана нова — Шеста армия, чието командване възложи на генерал-лейтенант Огисо Рипо; в тази армия се включваха комплектувани по военновременните щатове две пехотни дивизии и още единадесет отделни, също усиления полкове артилерия, мотопехота, кавалерия. Към войските на генерал Рипо беше придаден, освен това, един авиационен корпус в състав от двеста бойни машини.

Това бяха войските от първа линия. Освен това към съветските граници на Благовещченското направление беше насочена Пета резервна армия, която трябваше да настъпи, в случай че конфликтът при Халхин Гол се развива успешно. Командването на резервната армия беше възложено на Доихара Кендези; за тази цел той бе отзован от Китай, командирован към генералния щаб, а след това изпратен да командува армията... Отново Доихара Кендези, този жрец на войната!

Над съветския Далечен Изток отново надвисна военна заплаха. Впрочем, през изминалите десетилетия тя никога не бе отслабвала.

След четвърт век във военната терминология на империалистите ще се появи терминът „ескалация“ — нарастване на ударите. Но през ония години в японския генерален щаб такова нарастване на ударите наричаха „инциденти“ — военни действия без обявяване на война. Даже многогодишната голяма война в Китай, отнела милиони човешки живота, предшествениците на бъдещите ескалации нарекоха само инцидент.

За извършване на военните авантюри се търсеха съюзници... Затова пристигането на генерал Кошихара в Токио беше съвсем добре дошло. За да не мине през Съветския съюз, той бе летял по околен път от Берлин до Сингапур и оттам в Йокохама.

Генерал Кошихара беше военен съветник при японското посолство в Германия. Преди това бе възглавявал военното разузнаване в генералния щаб. Сега той се превърна в дипломатически куриер. Това обстоятелство само по себе си говореше за важността на писмото, съдържащо тайната на две държави. Кошихара лично се зае да достави това писмо в Токио. За тази цел си струваше да извърши трудното пътешествие от десет хиляди километра... Когато предаваше пакета на генерал Кошихара, фон Рибентроп го предупреди при сбогуването:

— Ние бихме желали съдържанието на писмото да стане известно само на най-тесен кръг наши приятели в Япония... За него не трябва да знае дори господин Того. Ние предпочитаме да работим с военните.

Господин Того — посланик на императорска Япония в Берлин, граждан човек, не споделяше напълно крайните възгледи на военните кръгове. За тези му настроения Рибентроп беше предупреден от военния аташе генерал Ошима.

Генерал Кошихара веднага докладва в генералния щаб разговора си с фон Рибентроп. И с това всъщност започна подготовката на многообещаващия военен съюз с Германия. Араки беше прав — дипломатията днес трябваше да се води от военните. Трябва да се действа с убеденост, с разбиране на ситуацията, нещо, което липсва на мекотелия Того. Генерал Ошима е по-подходящ, той именно трябва да стане посланик в Германия.

Но бившият военен аташе, генерал Ошима, неочаквано почна да възразява и да доказва, че е по-добре той да остане в Токио. Нужен беше целият авторитет на генералния щаб и специално напомняне за изискванията на военната дисциплина, за да бъде убеден, и по-точно, заставен Ошима да се съгласи с предложението на военния клан.

През октомври, скоро след огорчителните неуспехи при Чан Куфън, генерал Ошима замина за новото си местослужене. Сега военният министър Итагаки можеше да дава указания на японския посланик през главата на министерството на външните работи. Що се отнася до посланика Того, той беше преместен от Берлин в Москва. Там либерализмът на Того можеше да послужи като параван за добросъседски отношения със Съветска Русия...

Почти в същото време беше заменен и посланикът в Италия: за Рим замина Ширатори — близък човек на генералния щаб. Ширатори отплава за Европа с параход през Суецкия канал, а посланикът Ошима замина със самолет поради голямата спешност на започващите преговори.

Дълго време даже Ойген От, пълномощен посланик на Третия райх в Япония, не знаеше за предложението на Берлин да сключи военен съюз с Япония. Едва след няколко месеца Рибентроп го осведоми за това и поиска да бъде информиран за настроенията в

правителствените кръгове в Токио. Министърът държеше всичко това да се пази в тайна даже от италианския посланик...

На 23 март 1939 г. Ойген От изпрати в Берлин шифрограма със следното съдържание:

„От добре осведомени източници научих, че японската конференция на петимата министри, под председателството на министър-председателя днес в два часа през нощта, след продължително съвещание, е решила да се започнат дипломатически преговори с Германия по повод сключването на военен съюз против Русия. От.“

Рихард Зорге веднага бе посветен в тайната. Разбира се, това беше победа, успех на Рихард, но колко му струваше тя! Стремещът постоянно да бъде в курса на събитията и да разкрива намеренията на противника изискваше от Зорге неимоверно напрежение на волята, на мисълта и огромни физически усилия. Тежката умора и слабост след прекараната болест се проявяваха в изнурителна безсъница, постоянно главоболие и обща отпадналост. И все пак, той и неговите другари продължаваха да стоят на бойния си пост.

Течеше 1939 година. В японските вестници все по-често се споменаваха географският пункт Номонган, дотогава никому неизвестен район в глухите, пустинни монголски степи, отдалечени почти на хиляди километри от границите на Съветския съюз, от Забайкалието. През последните два месеца тук бяха станали десетки стълкновения между конни баргути и монголски граничари. Под командуването на японски офицери баргутите обстрелваха застави, преминаваха границата, устройваха нападения и по всеки такъв повод страните си разменяха протести, ноти. Обстановката непрестанно се нажежаваше и токийските вестници прехвърляха вината върху монголските гранични части, които уж заграбили древни манджурски земи.

В Москва непрекъснато чакаха нова информация от Рамзай. За Центъра беше много важно да знае най-близките намерения на вероятните противници, но донесенията на Зорге понякога предизвикваха неоснователни съмнения... Обаче прогнозите и

предупрежденията на доктор Зорге всякога се потвърждаваха и от него чакаха нови сведения, анализи на събитията и потвърждения на факти. Зорге и неговите хора продължаваха да работят самостоятелно. Именно през 1939 г., когато германският фашизъм въвличе човечеството във Втората световна война, тайният предавател на Рамзай работеше най-интензивно. Клаузен изпрати в етера над двадесет хиляди цифрови групи, шифрирани секретни донесения на Зорге — два пъти повече в сравнение с предната година...

Почти в същото време в Токио, Вашингтон и Лондон започнаха тайни преговори между японски, английски и американски дипломати, които на пръв поглед нямаха никакво отношение към назряващия конфликт край Номонган. При министъра на външните работи генерал Арита идваше посланикът на Съединените щати мистър Грю, дипломат от старата американска школа, отбиваше се също английският посланик Крейги и Арита всячески ги убеждаваше, че японската политика е насочена само срещу Съветския съюз. Убеждаваше ги и се мъчеше да долови как реагират на думите му представителите на Запада. Но дипломатите от Лондон и Вашингтон не се нуждаеха да бъдат убеждавани в онова, в което те самите бяха уверени. Кардел Хъл, държавен секретар на Съединените щати, недвусмислено беше намекнал на японския посланик във Вашингтон, че Америка не би се намесила в един конфликт между Япония и Съветска Русия. Водеше се голяма дипломатическа игра.

Рихард научи това от Ойген От, който му показва донесението, приготвено за изпращане в Берлин.

Империалистическият Запад подстрекаваше японските и германските агресори, разпалваше враждебността на капиталистическите страни, заобикалящи социалистическата държава.

На една от следващите срещи Ходзуми Одзаки показва на Зорге малката книжка на професор Танака. Те се срещнаха в парка Шибуйа, близо до императорския дворец, където обикновено се тълпи много народ и подхвърля храна на питомните гълъби. Както винаги се срещнаха „случайно“, хвърляха на гълъбите оризови зърна и тихо разговаряха. После разузнавачите се оттеглиха настрана, седнаха край изкуственото езеро в ъгъла на парка и Одзаки подаде на Рихард брошурата.

„Създаването на великото нравствено обединение на Азия ще стане на три етапа — пишеше авторът. — Отначало ще се обединят Япония, Китай и Манджурия, после към тях ще се присъединят Филипините, Бирма и Индокитай, а на края — Австралия, Индия и Сибир...“

Върху цветната обложка на книгата беше изобразена географска карта на Азия, разчертана с концентрични кръгове. На нея имаше и текст, написан с големи йероглифи:

„До най-южната част на нашата държава има една група малки острови. Ако се вземат те за център, от който ще се опише голям кръг с радиус до Байкал, той ще обхване Приморието, Камчатка, Австралия и Индия... Именно това ще представлява географското, икономическото и расовото обединение начело с велика Япония.“

— Срамувам се за този автор — каза Одзаки, когато Рихард му върна книжката. — Каквото и да се случи, аз никога няма да съжалявам за пътя, който съм избрал. Ненавиждам хората, които мислят като професор Танака. И аз ви благодаря, доктор Зорге, че ме намерихте в Токио...

— За съжаление — отговори Зорге — работата не е само в Танака, този интелгент кръвопиец, който обявява престъпленията за доблест, за нравствено „обединение на нациите“. Впрочем не ви ли прави впечатление колко много са тези мрачни съименници: министър Танака, артилерист Танака и професор Танака. Първите двама подготвят престъпленията, а третият ги оправдава. Професорът Танака може да оправдае всяко зло, което се върши на нашата планета. Но работата не е до него. Щом изчезнат престъпниците, ще изчезнат и теоретиците на престъпленията... Но ние се отвлякохме... Какво ще кажете, Одзаки сан, ако вземем да променим тактиката си?

— В какъв смисъл?

Зорге се загледа съсредоточено в отсрещния бряг на езерото, където играеха деца. На лицето му, обгоряло от пролетното слънце — от брадата до горната част на скулата, — личеше синкав белег, следа от катастрофата.

— Аз мисля, че трябва да преминем към по-активни форми на работа... — каза Зорге.

— Но няма...

— Не, не — Рихард с жест прекъсна Одзаки. — Разбира се, никой не може да ни упрекне в пасивност. Аз говоря за друго. През всичките тези години ние се готвехме за големите, главните събития. Сега тези събития наближават и ние трябва вече не само да ги фиксираме или да ги предугаждаме, но и да се опитаме да им въздействуваме. В този смисъл аз разбирам повишаването на нашата активност. Ние трябва да запазим на всяка цена мирните отношения между Япония и Съветския съюз. Вижте какво става сега...

Рихард разказа всичко, което бе научил тези дни от Ойген От — за съвещанието на петте министри и за съгласието на японския кабинет да се започнат преговори с Берлин за сключването на военен съюз против Съветска Русия. Посланикът От беше получил инструкцията от Рибентроп, с която му се предписваше да започне подготовка на военния договор.

Нямаше съмнение, че Хитлер възнамерява да въвлече Япония във война с Русия, веднага щом Германия започне военни действия против русите.

— Трябва на всяка цена да се провали или поне да се отдалечи сключването на такъв договор — каза Зорге.

Ходзуми Одзаки също знаеше някои работи около последните събития. Принц Коное беше напуснал неотдавна поста министър-председател и във връзка с това Одзаки, неговият съветник, беше лишен от възможността да се запознава с документи на правителствения кабинет. Но продължаваха срещите на „любителите на закуски“. А освен това Ходзуми беше получил ново назначение — съветник на управлението на Южноманджурската железопътна линия. Това му даваше възможност да се ползва от обширна информация.

— Между членовете на кабинета — каза Одзаки — няма единно мнение по отношение на новия военен договор. По някои въпроси не могат да се споразумеят.

— По какви именно? — запита Зорге.

— Както се и очакваше, генералният щаб подкрепи предложението на Берлин, но командването на военноморския флот проявява съмнение — няма ли да сметнат англичаните, че военният договор е насочен и против тях. На страната на Лондон ще застанат несъмнено и Съединените щати. Японските адмирали не се решават още да влязат в конфликт с англо-американците, ако не за друго, то поне затова че запасите от нефт във военноморските бази засега са недостатъчни за морска война. Необходимо е време, за да се натрупат стратегически запаси. Същевременно Германия смята, че военният договор ще укрепи антианглийските позиции на вермахта.

— Струва ми се, че именно това е най-уязвимото място на преговорите — каза Зорге, като разсъди. — Само да можем да ги провалим! Трябва да поговорим с Вукелич.

Уговориха се за следващия път да се срещнат тримата — Зорге, Одзаки и Бранко Вукелич. За тази цел ще е най-удобно може би да отидат в Атами, там започва курортният сезон и една среща между познати няма да предизвика подозрения. Още повече че Рихард наистина имаше нужда от малко почивка.

Одзаки започна да действа предпазливо... В кръга от хората, близки до правителствения кабинет, той изказваше мнението, че един твърде категоричен, много обвързващ Япония договор може да раздразни Англия и Съединените щати. Най-добре би било да се направи малко пазарлък, да се полавира... По отношение на Русия Одзаки се изказваше сдържано, но напълно логично: за съжаление, казваше той, събитията при Чан Куфън показаха, че Русия не е толкова слаба, както се предполагаше. Няма нужда да се бърза! Трябва да се натрупат сили.

Това бяха главните доводи на Ходзуми Одзаки и хората се вслушваха в тях.

За тайния пакт се споменаваха и на сбирките на кръжеца на „любителите на закуски“, които ставаха всяка сряда. Тук Одзаки се изказваше още по-сдържано. Той само цитира веднъж старата японска пословица: „Никога не бързай да кажеш «да» и не бързай да вярваш на онова, което ти обещават...“

Принц Коное обичаше поговорките, казани намясто. Предупреждението на Одзаки му хареса. В Тайния съвет, чийто

председател сега беше той, мненията също се сходяха.

Разногласията, възникнали в японския кабинет, предизвикаха недоволство, напрежение и раздразнение в Берлин. Рибентроп искаше ясен отговор. В последните дни на май той писа на От:

„Вчера по време на неофициалната и строго конфиденциална беседа Ошима ми съобщи, че е получил телеграма от министъра на външните работи Арита, от която се вижда, че японското правителство е решило да се въздържа от намеса във войната в случай на европейски конфликт. С много решителни изрази Ошима отговорил, че той се отказва да предаде това становище на правителството на Германия. След това военният министър Итагаки го помолил да не изостря отношенията с Арита, за да не се попречи на по-нататъшното обсъждане на договора. Той потвърдил, че армията е готова да реши този въпрос колкото може по-скоро, даже с риск да падне кабинетът. Ние тук не можем да разберем какво става в Токио и защо японското правителство се държи така неопределено и нерешително.“

Между Токио и Берлин мина черна котка, а именно това целеше групата на Рамзай...

Напролет Рихард замина да си почине за една седмица в Атами — курортно градче на брега на океана, на няколко часа път от столицата. Ишии беше във възторг от предстоящото пътешествие. Облечена в бледорозово кимоно с цвят на цъфнала вишна, тя седеше до Рихард, който шофираше уверено, облегал се на седалката. Широкият пояс, с извезани от коприна вишневи клонки, плътно, обхващаше талията ѝ. Облеклото съответствуваше на модата за сезона — цъфтежа на вишните; само прическата ѝ — разпуснати по европейски маниер коси — нарушаваше японския национален стил. Рихард се усмихна:

— Ти си като сакура, трябва да цъфтиш в градина...

Ишии погледна Ики — най-сетне се беше малко развеселил...

Пристигнаха в Атами по светло. Най-напред видяха града отвисоко — прозрачен и лек, той се спускаше амфитеатрално, обкръжен от всички страни с планински склонове. Слязоха надолу по тесен и стръмен път.

Свечери се. Преоблякоха се в зеленикавосиви кимона, които им бяха приготвени в наетата хотелска стая, и излязоха да подишат свеж въздух. Осветлената с многоцветни светлини улица Атами Гинза, нагиздена като гейша, се спускаше към брега на океана. В магазинчетата се продаваха сувенири, мънички кактусчета и рибни деликатеси. Вървяха бавно и разглеждаха витрините. Над главите им висяха гирлянди от цветни фенерчета и гъвкави клонки на изкуствена сакура. Зорге погледна часовника си: минаваше осем, всеки момент трябваше да се появи Ходзуми Одзаки. Но той вече им махаше с ръка от отсрещната страна на улицата. До него вървеше жена му — Ейко, есе така миловидна и красива, сякаш времето нямаше власт над нея, а пред тях — дъщеря им Йоко, която Рихард бе виждал още в Китай. Йоко беше много пораснала и пак носеше същия бретон, който закриваше челото ѝ чак до веждите. И тримата бяха облечени в кимона с яркооранжев цвят.

— Комбамва!^[1]... Дошли сте в Атами да почивате ли? — гръмко възкликна Одзаки, пресичайки улицата. — И сте се настанили във „Фуджи“! Вижда се по сиво-зелените ви кимона...

— А вие предпочитате оранжевия цвят — разсмя се Зорге. — В кой хотел дават това прекрасно облекло?

Жените се запознаха, като направиха дълбоки поклони с длани на колене. Ходзуми каза тихо:

— Вукелич ни чака в ресторанта...

След вечеря отново излязоха на разходка. Бранко Вукелич беше дошъл сам. Рихард знаеше, че отношенията с жена му са пред разрыв. Той си спомни първата си среща с Вукелич в неговата квартира. На приятелската вечер жена му не присъствуваше — беше заминала някъде със сина им... Тогава помисли, че е случайност. Но, изглежда, още тогава бяха започнали търканията в семейството на Вукелич. Жена му Еда влизахе в групата „Рамзай“ и разрывът им не можеше да не тревожи Рихард.

Ейко се извини и отиде да приспива дъщеря си. Зорге каза на Ишии:

— Мичико, ти вероятно си изморена, иди си почивай, а ние ще походим още малко...

Изпратиха Ханако до хотела и останаха тримата.

— Знаете ли къде бяхме днес? — каза Одзаки. — В храма на богинята Канона, построен от генерал Мацуи. Той сам скулптира статуята на богинята на милосърдието от глина, донесена от Китай.

Командуваният експедиционните войски генерал-лейтенант Мацуи Иване беше вече излязъл в оставка. Същият Мацуи, за когото Рихард разказваше на Агнес Смедли. В Нанкин, на другия ден след като японските войски бяха заели града и по улиците не затихваше кървавата вакханалия, Мацуи заповяда на военните свещеници да четат на площада свещени будистки книги цял ден и цяла нощ, да се молят за душите на падналите японски и китайски войници, за да живеят тези души в мир и покой. Самият генерал като будистки свещеник бе възглавил тържественото богослужение в Нанкин. Мацуи бе изпратил на император Хирохито верноподаническо донесение: „Знамето на изгряващото слънце се развява над Нанкин. На брега на Яндзъ възсия императорският път... Хако ичио!“

Сега на стари години — той отдавна бе прехвърлил шестдесетте, се засели в Атами, стана настоятел на собствения си храм, който бе построил със свои средства. Лицемерно набожният генерал се бе увлякъл във ваятелство. С просмукана от кръв глина, донесена от бреговете на Яндзъ, той беше решил със собствените си ръце да издигне статуя на богинята на милосърдието, пазителка на покоя на човечеството...

Именно това разказа Ходзуми Одзаки на Рихард... После разговорът премина върху събитията в Китай.

Войната в Китай се проточваше и не носеше на японците желаня успех. На континента беше прехвърлена вече половинмилионна армия и сега се изпращаха още четиристотин хиляди. Принц Каное, преди още да напусне министърпредседателския си пост, беше говорил самоуверено по радиото за Китай като за решен проблем...

Засягайки назряващите събития при Халхин Гол на монголската граница, Зорге каза:

— Един от нас тримата трябва да бъде там. Мисля, че най-добре е ти да заминеш, Бранко. Тебе вече те познават в Квантунската армия.

Налагаше се непрестанно да се следи развитието на преговорите за военен съюз между Токио и Берлин. Зорге предупреди, ако има нещо важно, да се съобщава незабавно, без да се изчакват уговорените срещи. Те се срещнаха още два пъти в Атами — тримата разузнавачи трябваше да си кажат много неща.

Веднъж, когато останаха сами, Рихард запитва Вукелич:

— Как се развиват отношенията ти с Еда?...

— Всичко е свършено, Рихард... Ние сме различни хора. Тук няма нито прави, нито виновни. Просто — различни. — Той помълча и тъжно добави: — Жалко само за сина...

Еда заемаше определено място в групата на Рамзай, изпълняваше задълженията си като куриер и връзка. Какво да се прави сега?... И после Бранко... Тон толкова тежко преживява скъсването...

Бранко пръв напусна Атами. Рихард също не дочака да изтече обещаната на Ханакото седмица.

— Прости ми, Мичико — каза ѝ той, — но ще трябва да се върнем в Токио по-рано.

— Кога? — попита Ишии.

— Днес... Ще закусим и тръгваме.

— Значи веднага?

— Да... Извинявай...

Ханакото безропотно започна да приготвя багажа. След един час те бяха вече на път. Натъжена, Ханакото седеше мълчаливо.

— За какво мислиш? — попита Рихард.

— Не зная, Ики... Ти си толкова странен. Кой знае защо, но струва ми се, че може да те загубя.

— Не е изключено — усмихна се Зорге.

— Бих искала... — Ишии се запъна. — Бих искала да си имаме дете...

Рихард рязко се обърна към нея, сви вежди.

— Не говори за това! Аз нямам право на това, Мичико. Аз не принадлежа на себе си... Виж, когато си отидем в моята родина... Ти ще дойдеш ли с мене, Мичико?

— Да... Но аз не вярвам в такова щастие...

Борбата за подписване на военен пакт се разгаряше все повече. Военният министър Итаки се натъкна на упорита съпротива от страна на някои членове на кабинета. Той дори заплаши, че ще подаде оставка, ако кабинетът не приеме германските предложения. За разногласията в правителството Зорге научи от телеграмата, която Ойген От изпрати в Берлин.

„Представител на военния министър помоли да бъде приет срочно по поръчение на Итаки. Той съобщи, че армията е възобновила борбата за съюз с Германия... Тъй като досега генерал Итаки не може да пробие единния фронт на другите министри, той е решил като последна мярка да рискува и си подаде оставката от поста военен министър, което ще повлече оставката на целия кабинет. Младите офицери поддържат Итаки, те настояват да се сключи на всяка цена военен съюз с Германия.

Във връзка с упоритата съпротива срещу военния съюз се разпространяват слухове, че военните замислят терористични действия спрямо противниците на договора.

Същността на разногласията при подготовката на военния пакт се свежда до следното: някои цивилни членове на кабинета считат, че Япония няма да може да окаже практическа помощ на съюзника си, в случай че Англия или Франция нападнат Германия. Те настояват в договора да бъде отбелязано, че военният пакт е насочен не против Запада, а против Съветска Русия. В противовес на това военните кръгове се придържат към германското гледище и смятат, че освен антируска насоченост договорът трябва да има за цел да сплаши Съединените щати, да парализира активизирането на политиката им в Европа и в Далечния Изток.“

Разговорът се водеше в кабинета на посланика, шифровачът току-що бе донесъл телеграмата на Ойген От за подпис, преди да я пусне в шифровата машина.

— Какво ще кажеш, Ики? — попита От, когато Зорге прочете телеграмата.

— Струва ми се, че японците усложняват и протакат подписването на договора. Очите им шарят на юг и на север... В Берлин трябва да знаят това. От друга страна, аз няма да се учудя, ако един прекрасен ден науча, че военни екстремисти са убили някой от негодните им ръководители в правителството... За Япония да се отстраняват неудобните е най-обикновено нещо...

— Ти си прав — каза От, — но покушенията не всякога са сполучливи. Повече ме интересува сега това, което каза преди малко — че японците явно протакат преговорите.

Той взе текста на донесението и прибави на ръка: „Създава се впечатлението, че Япония протака подписването на договора.“

Рихард си помисли: „Браво на Одзаки — работата му вече дава резултати. Изглежда, че напипахме уязвимото място в преговорите...“

Но Итагаки не слагаше оръжие. През май той изпрати на посланика Ошима инструкция, подписана от началника на генералния щаб. Военният министър водеше преписка с посланика през главата на министерството на външните работи. За тази преписка с Ошима той разполагаше със собствен шифър, до който никой друг нямаше достъп.

„Армията е решила твърдо — се казваше в инструкцията — да спечели този спор дори с цената на падането на кабинета. Ние сме за проекта на договора, разработен от генерал Кошихара. Трябва да се очертае ясно кръгът от въпроси, отнасящи се до оказването на взаимна военна помощ в съответствие със секретното съглашение, което ще бъде приложено към основния договор. Ние желаем този план да бъде осъществен от Германия колкото е възможно по-бързо.“

Но тази бързина не се постигаше. Времето течеше. Преговорите се протакат. Именно това и целеше доктор Зорге.

През май 1939 г. събитията при Халхин Гол достигнаха своята кулминация. По средата на месеца група конници от баргутския кавалерийски полк атакува една монголска гранична застава и като

навлезе на двадесет километра, стигна до източния бряг на река Халхин Гол. Преди кавалерийската атака японски самолети обстрелваха заставата и хвърлиха бомби. Между монголските войници имаше двадесет убити и ранени. Същия ден японски бомбардировачи извършиха нападение върху град Баин Тумен и бомбардираха Тацман Булак на територията на Монголската народна република.

Край съветското Забайкалие бяха започнали военни действия.

---

[1] Добър вечер. ↑

СРЕД ПЯСЪЦИТЕ НА НОМОНГАН

Отвъд реката, зад Аргун, беше родината ѝ. Страната, която тя напусна почти преди десет години заради любовта си към един човек, когото сега беше намразила до дъното на душата си. Оксана стоеше над реката. Долу се завихряха и се образуваха плавни, прозрачни водовъртежи, изчезваха и отново се появяваха.

Ако вярваше в бога, тя неуморно би молила всевишния да ѝ дари една, още само една среща с човека, чието име Оксана не споменаваше даже в мислите си. Той беше „той“ — безлично местоимение, — човек, опустошил душата на оскърбената жена. Оксана си беше дала клетва да го намери и унищожи...

Оксана Орлик все още беше красива и беше се обрекла на изгарящата я жажда за отмъщение. Но лицето ѝ, наподобяващо антична резба върху камък, бе посърнало, в очите ѝ гореше зъл пламък. Върху красиво удължената ѝ шия, когато извиваше главата си, изпъкваха обтегнати като тетива сухожилия.

Никой не знаеше къде бе скитала през тези години Оксана. Пък и самата тя не можеше да си спомни за това. След като в Улан Батор избяга посред нощ от Ирина Микулина, тя излезе от града в степта и дълго се скита из „Долината на смъртта“, където монголците изхвърлят своите покойници. Рунтавите кучета, които обитаваха пристанището на мъртвите, не я закачаха. Оксана излезе на Калганския път и се присъедини към някакъв камилски керван. Много път измина, за да стигне до Хималаите и да открие сектата на художника Рьорих. Но не я намери.

Високи хребети и дълбоки долове преградиха пътя ѝ. Вероятно беше се сбъднало онова, което се предсказваше в писанието на сектата, водачите не искаха да я въведат в планините, тя беше дошла сама, пътят бе преграден от свличащи се сипеи...

„И ако пътникът премине всички препятствия, то дъжд от камъни ще го отнесе, за да не стигне до братството...“

После загуби памет за четири години. Окопихи се в Манджурия, в лудницата на емигрантския руски общовоенен съюз, който се издържаше с волни пожертвувания. Съзнанието ѝ, замътено от толкова дълго време, се прочисти отново, но решимостта ѝ да намери Злото остана.

Оксана бе назначена като болногледачка в една болница в Хайлар, а след една година я преместиха в Харбин в епидемиологичното отделение. Тя стана мълчалива и затворена, предпазлива и хитра като диво животно. Мисълта ѝ работеше остро и тя прецени: ако е служил при японците, ако по-рано е живял в Харбин и е общувал с руските белогвардейци, не може да не дойде отново в този град.

Оксана го срещна на улицата. В манджурска военна униформа Кондратов вървеше с бърза крачка по тротоара. Оксана тръгна след него и го проследи до Борсовата улица в центъра на града. Там той изчезна във входа на някакво голямо здание, пред което стояха японски часови. На фасадата му имаше табела: „Управление по водоснабдяване и профилактика на частите от Квантунската армия“. Оксана чака дълго и когато той излезе от управлението, тръгна подире му като вълчица, която следи жертвата си.

Тя научи, че Кондратов идва в управлението често, почти по едно и също време и прекарва тук около час, час и половина; живее в малка едноетажна къща през няколко квартала от Борсовата улица. Оставаше неясно едно — защо носи военна униформа, щом се занимава с водоснабдяване...

Оксана още не беше мислила какво точно, но тя знаеше, че нещо ще направи...

Той трябваше само да я срещне „случайно“ и да падне в капана ѝ.

В часа, когато Кондратов обикновено излизаше от управлението, Оксана вървеше спокойно по Борсовата улица. Тя мина край него, полуобърната в профил и почти веднага чу забързаните му крачки.

— Ксана! Ти ли си?!... — Той я настигна, противен, с едро чело и увиснала челюст.

— Най-малко съм очаквала да те видя тук...

Оксана не проявяваше нито вражда, нито отвращение, а само най-обикновено безразличие.

— Веднага познах профила ти, красива си като преди...

— Какво значение има това сега?

— Радвам се, че те намерих...

Оксана сви рамене.

— Мислех, че си се върнала там, при болшевиките...

— Не!...

Той я изпрати до болницата, където Оксана държеше малка стаичка.

— Може ли да се отбия при тебе?

— Недей...

— А кога ще се срещнем?

— Защо?...

Сега вече той търсеше среща с Оксана, причакваше я пред болницата, канеше я да отидат някъде, молеше я да го приеме на гости. Най-последно тя му разреши. Той стоеше сред стаята, грамаден и леко подпухнал.

— Помниш ли юртата ни?

— Помня я...

Той се опита да я прегърне, но Оксана се отдръпна.

— Имаш ли си някого?...

— Не!... — каза Оксана.

Студеното равнодушие на Оксана го вбесяваше. Веднъж тя се съгласи да прекара една вечер в негова компания. В мръсната кръчма „Питер“ се сервираше студена смирновска водка и кисели краставички. Обслужваха ги келнери, облечени в ленени рубашки до коленете, препасани с копринени шнулове. По стените висяха безвкусни картинки, изобразяващи стария Петербург.

На масата бяха насядали десетина души и между тях някакъв дребничък японец, колега на Кондратов, някакъв мургав субект с тясно лице — Константин Владимирович, на когото Кондратов угодничеше отвратително, макар че фамилиарно го наричаше Костка. В компанията имаше три превзети, прекалено деколтирани жени, които пиеха водка наравно с мъжете.

Като си пийнаха, заговориха за атаман Семьонов и почнаха да спорят около някакво ново негово назначение, но субектът с тясното лице вдигна ръка, за да възпре спорещите:

— Тук не му е мястото!...

Кондратов заведе Оксана до дома ѝ с файтон, беше пиян и през целия път се опитваше да я прегърне. Оксана отхвърляше ръката му.

— Знаеш ли кой е Константин Владимирович? Знаеш ли? — питаше той. — Самият Радзаевски!... Председателят на руския фашистки съюз... А японецът е полковник Асано. Аз служа при него...

Той се хвалеше пиянски и с още някои други свои познанства.

— Тогава защо не ме наредиш чрез тях на някаква хубава работа?

— Защо не! Само една дума да им кажа... Ще те наредя!...

След една седмица Оксана постъпи на работа в учреждението с дългото наименование: „Управление по водоснабдяване и профилактика на частите от Квантунската армия“. Тя правеше проби и лабораторни анализи на водата, която се донасяше в бутилки с етикети, обозначаващи наименованията на водоемите. С какво се занимават останалите сътрудници на управлението ѝ беше неясно...

След неуспехите, постигнали го преди седем години, Кондратов се бе завърнал в Харбин. Той беше вече на четиридесет години, но продължаваше да си остава Сашка — подпухналото момче за всичко, готов като келнер в белоемигрантска кръчма да служи на всеки, който му плати. Той се занимаваше със снабдяването на отряда на полковник Асано. Превозваше бутилки с проби от водите на Аргун, Сунгари, езерото Ханко и други манджурски водоеми; разпределяше вмирисани на пот червеноармейски униформи, неизвестно откъде и защо донесени в отряда и даже... доставяше плъхове, изтърсвайки ги с погнуса от капаните, поставени по разни хамбари и складове. Кой знае защо японското командване се нуждаеше от неизброимо количество плъхове.

В Манджурия имаше три специални отряда: на гара Сунгари — кавалеристи, на гара Хан дае цзи — пехотинци, а в Хайлар — един казашки отряд. Отрядите се командоваха от бившия хорунжий^[1] в царската армия Матвей Маслаков, помощник на Радзаевски, но главна роля тук играеше полковник Асано, на чието име се и наричаше обединеният отряд. В известна степен отрядите наподобяваха есесовските части в Германия и се формираха от младите членове на руския фашистки съюз, създаден по указание на щаба на Квантунската армия. В секретната директива на командувачия армията се казваше именно така: „Без оглед на пола и желанието им белогвардейците

трябва широко да се привличат за войната срещу Съветска Русия и особено за тайната война...”

Председател на фашисткия съюз беше избягалият от Русия Константин Радзаевски. Към съюза на руските фашисти се водеше сборният отряд „Асано“, наброяващ около седемстотин души.

Всички членове на отряда носеха временно манджурска военна униформа, но полковник Асано често им казваше чрез преводачите: „Вие сте гръбнакът на бъдещата руска освободителна армия. Когато освободим Русия от болшевиките, всеки от вас ще стане управител администратор, нещо като малък военен губернатор в родината ви. Разбира се, ако служите сега добре.“ И всички тия „сашковци кондратови“ се стремяха да заслужат това, хранеха надеждата, че ще дойде време и те да станат хора...

Около три години преди това една група от отряда „Асано“ беше прехвърлена на съветска територия. Японският полковник беше им казал, че трябва да преминат известна „практика“. Тогава за пръв път стъпи в родината си и Сашка Кондратов. Хвърлиха отрова в няколко кладенеца, нападناха от засада граничния отряд, убиха някакви хора в едно гранично село, но обкръжени от колхозници и бойци от граничния отряд, побягнаха обратно през Аргун, като успяха да отмъкнат със себе си червеноармейските дрехи на убитите граничари.

По препоръка на Кондратов в отряда „Асано“ постъпи и Оксана Орлик. Тя също се облече в манджурска военна униформа. Натрапничавата мисъл да унищожи Злото не я напускаше, но преди всичко в нея зрееше решението Кондратов да загине така, че от него да се отвърнат всички, даже ония, на които служеше сега...

Оксана стоеше на брега на Аргун и равнодушно гледеше как Сашка Кондратов хвърляше далече във водата някакви дънери и дълго следеше накъде плават. Тук Аргун се блъскаше в един скалист рид, завиваше наляво и течението отнасяше дънерите към съветския бряг.

Когато постъпи в отряда, на Оксана беше възложено да се грижи за санитарното състояние на групите, които се изпращаха в глухите, гранични райони. Защото управлението на Борсовата улица се занимаваше не само с водоснабдяване, но и с профилактика. През пролетта тя бе ходила с една експедиция в Барга, край границата с Монголия. Една седмица прекараха сред пясъчните дюни, обрасли със саксаул и хилави треви близо до Номонган Бурд обо — района на

високите пясъчни могили. Хълмовете напомняха на Оксана един худон, също така унил и безлюден, като тези места, където бе преживяла със Сашка повече от две години. По склоновете на хълмовете пасяха говеда; чии бяха те, не можеше да се разбере, тъй като наоколо нямаше нито един аул; виждаше се само една самотна юрта, в която живееха баргутите пастири, пазещи стадото. Край юртата експедицията опъна палатките си и паркира двата камиона, боядисани с цвета на пясъците и тревата.

Японецът ветеринар преглеждаше добитъка и Оксана ходеше след него с брезентова чанта, в която държеше шишета с дезинфекциращи разтвори на лизол и сублимат. Кондратов и неколцина косачи отиваха при близкото езеро, край бреговете на което растеше сочна и гъста трева. Те превозваха тревата в стана и я сушаха. Когато наближи денят, в който експедицията трябваше да напусне Номонган Бурд обо, пастирите подкараха рунтавите кози, овце и камили към приготвеното им сено, напръскано предварително от ветеринаря с някаква течност от термоси, крито се пазеха под ключ в зелени железни сандъци. След напръскването той свали престилката си и дълго ми ръцете си със сублимат. А на Оксана японецът бе наредил да дезинфектира с карбол палатките и камионите.

Останалото, недоядено сено беше събрано на куп и изгорено, а всичко наоколо бе залято с креозол. На сутринта пастирите подкараха стадото към монголската граница, съпровождано отдалеч от Кондратов и двама японски войници на коне. Върнаха се малко преди тръгването, когато палатките и цялото имущество беше вече натоварено на камионите. С това задачата на профилактичната експедиция беше изпълнена.

И ето отново тайнствена експедиция, но този път край бреговете на Аргун. Отначало пак със същия ветеринар японец Сашка дълго време пълзя по брега да избира някакво място, а тази сутрин заедно с Оксана тръгнаха към реката. Ветеринарят още спеше; предната вечер той дълго беше пил с Кондратов и сега не можеше да се събуди. А Кондратов (през всичките тези месеци Оксана нито веднъж не го назова по име), преди да тръгне, бе изпил още една чашка.

На брега той и каза:

— Стой тук, няма да те изям...

Тя се изкачи по-нагоре върху един камък, загладен от водата и обрасъл с мъх откъм сенчестата страна. Сашка стоеше край водата и хвърляше в реката изсъхналите дънери, сякаш се забавляваше. Пистолетът, който висеше на кръста, му пречеше, и той го хвърли заедно с колана близо до себе си. Най-после той престана да играе и извика:

— Оксано, дай ми престилката!... Кажи да носят...

— Какво?

— Те знаят...

Оксана отиде до един от камионите и подаде на Сашка престилката. Той се обърна с гръб към нея „Завържи ми я.“ С погнуса, като се стремеше да не се докосне до горещия му гръб, тя завърза отзад връзките. Двамина донесоха един железен сандък, снеха катинара му и си отидоха. Кондратов извади един термос, същия, с какъвто си служеше ветеринарят при Номонганските пясъци — с изображение на момиче с розови бузи, наливащо чай от термоса в синя чашка.

— Какво е това? — запита Оксана.

— Подарък от онзи бряг... — усмихна се Сашка с изкривени устни. Той нагази до колене във водата, полите на престилката му се наиснаха и потъмняха. Кондратов стоеше изправен целият в бяло, като санитар, запретнал ръкавите си над лактите. После отвори капака, наклони термоса и в реката потече гъста белезникавосива течност: в този момент обаче той се подхлъзна, загуби равновесие, размаха термоса и изведнъж лицето му се промени — съдържанието на термоса бе потекло по ръката му.

— Сублимат!... Дай сублимата! — извика изплашено той.

— А какво е това?

— Сибирка!... Дай сублимата...

— Значи така... Ти...

Оксана престана да се владее... Трябваше само да докопа пистолета. Тя хвърли санитарната чанта на земята и като се преструваше, че я откопчава, протегна ръка към кобура и измъкна от него пистолета му. В този момент Кондратов плакнеше ръката си във водата и не видя нищо. Той се изправи и закрачи към брега. Оксана се обърна към него и стреля отгоре, надолу... После още и още веднъж...

От близкото хълмче към брега на Аргун тичаше ветеринарят японец.

— Хома угей! — процеди през зъби Оксана и тръгна срещу него...

... Закараха я в Хайлар с вързани ръце в каросерията, като ветеринарят през целия път стоеше с насочен пистолет срещу нея. Убитият Кондратов лежеше до краката ѝ, покрит с брезент. В Хайлар Оксана беше предадена в жандармерийското управление, а оттук бе препратена в Харбин. Случаят беше изключителен и полковник Асано заповяда да бъде изпратена в Пинфан, в отряд № 731. Полковникът, както и всяко жандармерийско управление, имаше право самостоятелно да изпраща „специални пратки“ в Пинфан, откъдето никой не се връщаше...

Един камион, боядисан като затворническа линейка, отнесе арестуваната в научноизследователския отряд № 731. Изведоха я от камиона и я предадоха на дежурния в униформа на капрал, застанал пред бариерата на входа; капралът се разписа, че е получил затворник 937 — в затвора не съществуваха имена; той погледна в план-схемата на затворническите етажи, намери една свободна клетка и постави върху нея кръстче.

Сред звънка тишина Оксана беше отведена на третия етаж. Тикнаха я в една клетка от дебели железни прътове с нисичка вратичка, през която човек може да се промъкне само пълзешком...

На 14 май 1939 г. кавалерийски отряд японо-баргути от около триста саби атакува една монголска застава, завладя аула Дунгур и преследвайки монголските граничари, излезе на източния бряг на река Халхин Гол, като навлезе в монголска територия на около двадесет километра. След челния отряд минаха в конен строй още четиристотин кавалеристи.

От първите дни на януари досега японските войски бяха нарушили повече от тридесет пъти монголската граница в района на пясъчните възвишения Номонган Бурд обо. Но този последен удар на японо-баргутската конница, поддържан от действията на авиацията, беше особено силен.

В този ден, без да знае за последните събития, старши лейтенант Афиноген Биков, назначен за командир на сборен мотострелкови батальон, излезе на разузнаване към Тамцан Булак, където по заповед на щаба на корпуса батальонът трябваше да се съсредоточи в случай на непредвидени действия от страна на противника.

Освен командира на батальона, седнал отпред до шофьора, в газката пътуваха неговият заместник по политическата част — старши политрук Владимир Жигалин, свръзката на командира на батальона Степан Демченко, червеноармеец на служба първа година, и преводачът Гоможап, командирован от монголската дивизия.

След боевете при Хасан Жигалин прекара два месеца в болница, остана известно време в резерв, а след това получи назначение в сборния мотомеханизиран батальон. Биков и Жигалин получиха назначението си едновременно, още през март, но докато се извършваше формирането на батальона, докато се получи полагащата му се техника и докато се придвижат на седемстотин километра от железопътната линия, изминаха още около два месеца...

Пътуваха мълчаливо. Афиноген поднесе през рамото си назад отворен пакет „Беломор“, но Жигалин отказа — от цигари още повече му съхнеше устата. Отношенията му с командира на батальона бяха добри. Те, както се казва, бяха свикнали един с друг, но между тях още нямаше приятелска близост. И затова в разговорите се ограничаваха само със споделяне на разни спомени от живота си, или говореха по служба, но парливи, злободневни теми, вълнуващи и двамата, не засягаха. Старши лейтенант Биков беше дошъл в армията с комсомолски набор, беше завършил средно училище, преди да дойде в батальона беше командувал рота и нямаше достатъчно опит. Той не скриваше това, в поведението му нямаше и сянка на самонадеяност, искаше простичко съвети и може би затова се харесваше на Владимир. Но Жигалин чувствуваше липсата на Юрка Ерохин, с когото можеше да говори за всичко, както със самия себе си. В болницата той бе получил от него две писма, а когато беше в резерв — още едно. Юрка му писа, че е останал в дивизията, намекна му, че очаква ново назначение и с това кореспонденцията им приключи. Владимир му писа на домашния адрес, но отговор не получи.

До Халхин Гол пътуваха по камениста степ и през целия път не срещнаха нито един аул, нито една юрта. Само далеч по посока на

солените езера забелязаха говеда, които пасяха. Може би пастирите щяха да им дадат вода, но решиха да не се отбиват никъде — скоро трябваше да излязат на реката. Халхин Гол изникна пред тях внезапно, огледалото на спокойната река блесна съвсем наблизно... Ако се съди по картата, някъде вляво трябваше да се намира понтонен мост, но за да се отиде до него, трябваше много да се заобикаля и да се връщат обратно; затова решиха да се прехвърлят със сал. Няколко коли чакаха сала от другата страна.

Пиха вода, напълниха си манерките и седнаха встрани на стръмното да си поговорят.

— Да — каза проточено комбатът, — ясно е, че тук няма да се пие газирана вода!...

— А за гориво какво ще правим? — запита Жигалин, като огледа пустинната степ наоколо, по която не се виждаше нито едно дръвче. — С какво ще браним хората? С какво ще готвим?...

— Трябва да се искат допълнителни коли и на всяка цена цистерни.

Започнаха да пресмятат: за батареята самоходни оръдия — боеприпаси, за гаубичната батарея — боеприпаси, за ротата бронирани коли — боеприпаси и гориво, за целия личен състав — продоволствие, вода и пак гориво. Както и да го въртиш, без допълнителни коли няма да може.

— А и какво участие са си избрали японците! — обади се Биков. — Казват, че покрай границата прекарали железопътна линия. А ние...

— Също като при Хасан — потвърди Жигалин. — Там също най-напред си бяха построили път. С това започват... Бих искал да знам къде ли сега строят железници край нашите граници — можеш да си сигурен, че там ще се воюва...

— Добре — прецени Биков, — вода, да речем, ще извоюваме оттук, от реката, ами останалото — от седемстотин и петдесет версти ли ще го мъкнем?

— И това само за нас — каза Жигалин, — ами ако конфликтът се изостри, ако се прибави и една дивизия, както при Хасан, с тиловете ѝ, с всичките ѝ опашки...

Прехвърлиха се през Халхин Гол и продължиха по-нататък. Скоро срещнаха двама монголски войници. Възпирайки разпенените

си коне, те разказаха, че служат на граничната застава и носят донесение до щаба на монголската дивизия. Днес японците бомбардирани заставата и конни баргути преминали границата. Настъпвали около триста души, а в заставата имало само двадесет граничари. Водел се бой.

— Какво да правим? — запита Биков и без да дочака отговор, заповяда на шофьора да обърне колата. Той реши да постави заслон, ако баргутите успеят да се промъкнат дотук, да събере всички, които са на преправата...

— Другарю комбат — намеси се изведнъж в разговора свързката Демченко, разрешете ми да остана тук, засега ще ги задържа...

Той гледаше с молещи очи Биков и на мургавото му юношеско лице се появи руменина от обхваналото го вълнение.

— Я го виж! Сам с ръчна картечница против конна лавина... Нов Чапаев!... Да тръгваме!

Като изпревари монголските граничари, препускащи към дивизията, газката се понесе обратно към преправата. Всички бяха вдигнати, събраха цялото налично оръжие. Но хората бяха малко — около двадесет и пет души, а оръжието — три картечници и десетина винтовки. Биков изведе хората в степта и им заповяда да се окопаят. На Жигалин каза:

— Вземи колата и отивай за подкрепление. Нека ротата бронемашини да побърза.

Жигалин скочи в газката и двамата с шофьора потеглиха да посрещнат сборния батальон, който маршируваше насам.

В района на преправата баргутските конници бяха задържани, но по на север противникът излезе на брега на Халхин Гол. През следващите дни боевете продължиха с променлив успех. Двете страни набираха сили за нанасяне на удар.

В боевете на четиринадесети май монголските граничари загубиха няколко души убити, а повече от двадесет бяха ранени. На преправата също имаше загуби: трима бойци изчезнаха безследно, сред тях беше и свързката на комбата, красноармеецът Демченко. Стъпа Демченко, който мечтаеше за звезди, за откриване на нови светове. Миналата есен той не бе постъпил в астрономическия факултет, а бе дошъл в армията, за да отслужи редовната си военна служба.

Сборният мотомеханизиран батальон на старши лейтенант Биков разби предните японски части, премина на източния бряг на Халхин Гол и се укрепил на около десет километра от реката. Батальонът, наброяващ хиляда и двеста души, с две батареи самоходна и гаубична артилерия и една рота бронирани коли, отблъскваше непрестанните и все по-нарастващи удари на японските войски. Войските на противника превъзхождаха няколко пъти по численост силите на батальона. Той водеше отбранителни боеве в северния участък на фронта, разтегнал се сега през степта на седемдесет километра. Южният участък на фронта се отбраняваше от монголската дивизия, също прехвърлила се през Халхин Гол, но основните удари командувачият Шеста японска армия генерал Огисо Рипо нанасяше по отбранителния район на сборния руски батальон, за да го отхвърли от ключовите му позиции. На двадесет и осми май, малко след полунощ, между реката и пясъчните хълмове на Номонган Бурд обо един японски пехотен полк отново премина в атака, а откъм фланга му настъпиха кавалерийски части, за да отрежат и обкръжат батальона на Биков. Атаката беше отбита, но само убитите бяха повече от седемдесет човека.

Следващият удар, също през нощта, японците нанесоха с помощта на танкове. Осемдесет машини със запалени фарове в развърнат строй се понесоха през степта срещу позициите на сборния батальон. Танковата атака също беше отбита. Рано сутринта на другия ден батальонът на старши лейтенант Биков нанесе на японците контраудар, като хвърли в боя ротата бронирани автомобили. Срещният бой продължи до пладне и беше крайно ожесточен. Японските конници се хвърлиха със саби върху бронираните коли, конниците бяха покосявани от картечните, но те с фанатично упорство продължаваха да се сражават. Японците понесоха тежки загуби, но сборният батальон, изтощен от многодневните боеве, не беше в състояние да постигне успех. През юли съветското командване заповяда да се премине към отбрана по целия фронт. Това веднага беше отбелязано от японска страна, в щаба на армията на генерал Огисо Рипо — денем и нощем в разположението на съветско-монголските войски се извършваха фортификационни работи. Войсковото разузнаване донасяше, че русите са се отказали от активни бойни действия, че са явно изтощени и не са в състояние да водят

настъпателни операции. Наближаваше решителният ден за пълно разгромяване на съветските войски. Огисо Рипо тържествено събщи за това в Токио и в щаба на Квантунската армия.

Според японски разузнавателни данни съветското командване успяло да съсредоточи в района на конфликта край Номонган максимум единадесет хиляди щика и до хиляда саби. А в разпореждане на Огисо Рипо имало двадесет и две хиляди пехотинци и пет хиляди кавалеристи. Освен това по железопътната линия продължавали да пристигат нови войски. С пристигането на 7-а пехотна дивизия и други части императорската армия в района на Номонган щяла да получи шест пъти по-голямо числено превъзходство над противника...

Снабдяването на армията, съобщаваше Огисо Рипо, се извършва по план — създадените запаси са напълно достатъчни за водене на големи настъпателни операции. Що се отнася до противника, той е принуден да подвозва продоволствие и боеприпаси от седемстотин и петдесет километра, и то без всякакви пътища. Даже дървата за походните кухни се превозват с коли от разстояние пет-шестстотин километра... Освен това значителна част от техния транспорт трябва да се отделя за извозване на строителни материали за отбранителни съоръжения на позициите им.

Командувачият Шеста японска армия съобщаваше още, че в тила на противника избухнала епизоотия от скорбут и сибирска язва и съветските войскове части, вследствие на това не могат да използват монголския добитък за месо. Месо също трябва да се превозва от стотици километри...

Всичко това даваше на генерал Рипо солидно основание да гледа съвсем оптимистично на бъдещото развитие на военните действия. На командувачия 23-та пехотна дивизия генерал-майор Камацубара той заповяда да се подготви за настъпление, да разгроми отбраната на русите и с главните сили на дивизията да прекъсне комуникациите на противника. По такъв начин цялата групировка на русите ще се окаже в чувал и пътят за Забайкалието ще бъде открит.

На седми август Огисо Рипо получи от генералния щаб заповед. Поради много секретния ѝ характер тя бе изпратена на командувачия чрез офицер за свръзка. В заповедта се казваше, че авиационният бомбардировъчен полк, придаден към действащите войски, трябва

да се подготви за нападение върху град Томск, разположен дълбоко в съветския тил. Нападението ще се извърши един ден преди общото настъпление в района на бойните действия, за да се деморализира противникът...

Командващият разбра, че предстоящото нападение върху съветски тилов град ще бъде реванш за появяването на руските летци над остров Кюшу...

Огисо Рипо тържествуваше предварително, така както тържествуваше и командувачият Квантунската армия генерал Уеда. Всеки от тях смяташе, че скорошното разгромяване на русите при Номонган ще бъде негова лична заслуга...

В Токио тържествуваха, биеха литвари: успех, пълен успех! От Манджурия откъм монголската граница летяха победоносни вести. Генерал Уеда ставаше герой на деня. Военният министър Итагаки на драго сърце даваше интервюта: русите са безсилни пред японската доблест! Императорските войски имат числено превъзходство. Единственото разумно нещо, което направили русите, било това, че заели отбранителна позиция на новата линия, до която били принудени да отстъпят — в пясъците и доловете. Фактически русите вече признаха своето поражение, войските им са разгромени! Японската армия върви по императорския път!...

Всяко интервю с военния министър изобилствуваше с удивителни знаци.

На хоризонта отново се появи атаман Семьонов. Той се срещаше с Уеда и разговаряше за Забайкалието. Негови отряди, наброяващи седемстотин саби, стояха при Аргун и за всички беше приготвена червеноармейска униформа. Отрядите бяха готови да преминат съветската граница, за диверсионен рейд по Забайкалието. Те ще останат там, за да осъществят новата власт и да посрещнат с хляб и сол японската армия. А освен това атаманът имал резервна армия от още петнадесет хиляди саби. Само да се подаде команда и всички ще бъдат по седлата си... Разбира се, атаман Семьонов лъжеше безбожно, повишаваше цената си, но важно беше настроението му, неговата готовност да служи на императорска Япония.

Тези сведения Рихард Зорге получи от Бранко Вукелич. Той пак беше ходил в Манджурия, на мястото на военните събития, и беше гостувал на командувачия Квантунската армия. Посрещнали го като

стар познат и разговаряли с него интимно и откровено. Вукелич беше научил, че нещата далеч не стоят така, както пишеха вестниците: в майските боеве например японските войски бяха понесли тежки загуби. И все пак те напират да се бият, размахват мечове — в буквалния смисъл на думата! Един кавалерийски отряд се беше нахвърлил със саби върху съветски бронирани коли. Безсмислен фанатизъм! Смелчаците бяха наречени камикадзе — смъртници на коне. Преди боя те бяха дали писмени обещания, подписани с кръв.

Но обстановката беше напрегната. Колкото и странно да е, съветските войски действително бяха преминали към отбрана. По всичко изглеждаше, че конфликтът ще се проточи до следната година. Този път Вукелич успя да посети и предните позиции. Нощем откъм траншеите той чуваше как на съветските позиции тракат лопати и громолят земекопни машини... Японското разузнаване беше прихванало и радиограми, от които се виждаше, че русите искат от своето командване да се ускори изпращането на строителни материали и дават заявки за зимно облекло... Челни дозори бяха намерили един наръчник, предназначен за червеноармейци — как да се действа при отбрана. Показаха тази книжка на Вукелич и му преведоха някои пасажи от нея.

Несъмнено японците подготвяха ново настъпление, техни войски продължаваха да се трупат в района на конфликта.

Мияги уточни срока — настъплението ще бъде предприето на двадесет и четвърти август. От Порт Артур са докарали тежки крепостни оръдия, пред които не можела да устои никаква отбрана.

През тези дни Макс Клаузен работеше с пределно напрежение. Почти всеки ден той предаваше по етера, но за тази цел трябваше да пътува дълго и уморително на стотици километри от града, по крайбрежието и всеки път на ново място, за да обърка агентите на кемпейтай и радиотехниците от пеленгационните отряди. А здравето му беше започнало да се влошава, сърцето му изневеряваше — под очите му се появиха болезнени отоци.

Макс молеше Зорге да му разреши да предава по-често от къщи — наблизо бяха казармите на един гвардейски полк, който имаше свои радиостанции и под тяхно прикритие можеше по-лесно да се работи, но Рихард беше неумолим и разрешаваше предавания от квартирата само в изключителни случаи. Рихард знаеше колко методично и

настойчиво японските контраразузнавачи следят неговата радиостанция. Трябваше да бъдат крайно внимателни. Единствената причина, за да отстъпи от това правило, можеше да бъде само болестта на радиста. Здравето на Макс все повече тревожеше Зорге. В едно от донесенията си той писа:

„Клаузен има сърдечен пристъп и обслужва радиостанцията в леглото... За съжаление, Макс е толкова болен, че не може да се разчита да възстанови предишната си работоспособност. Той работи тук пет години, а тукашните условия могат да подкопаят и най-здравия организъм. Сега усвоявам неговата специалност и сам ще се заема с работата му.“

Но болният Клаузен все още оставаше на поста си. Десет години вече в Япония и Китай той беше гласът на неуловимия и тайнствен Рамзай, от негово име се появяваше в етера и приемаше задачите, които се възлагаха на Зорге. Сега всичките му предавания се отнасяха предимно до събитията при Халхин Гол.

А там, в Манджурия, стана нещо неочаквано.

Японските войски се готвеха за последния съкрушителен удар: трупаха сили, привличаха резерви и артилерия. Шеста армия се свиваше като пружина, като кобра сред пясъците, за да се втурне напред. По указание на генералния щаб генерал Уеда подписа заповед и я изпрати с офицера за свръзка, за да не научи никой за деня и часа на настъплението. В пакета, зашит със специални конци и с личния восъчен печат на командувачия Квантунската групировка, с предупредителен надпис „Кио ку мицу!“ — се съобщаваше само на онези, които трябваше да знаят, че в името на божествения император и с благословията на прадедите настъплението срещу съветските позиции ще започне сутринта на двадесет и четвърти август, четиринадесета година от епохата Шоуа.

Военната тайна беше спазена. Но неочаквано — четири дни преди установения срок за настъпление — съветските войски изпревариха Квантунската групировка и ѝ нанесоха удар с нечувана сила. Оказа се, че подготовката на съветските войски за продължителна отбрана е била военна хитрост: русите незабелязано бяха съсредоточили силите си за настъпление. След три дни Шеста японска армия, която наброяваше повече от седемдесет хиляди активни щика, беше обкръжена и започна унищожаването ѝ.

Същия ден, 23 август на 1939 г., японското правителство получи още един удар: Германия подписа договор за ненападение със Съветския съюз. Двете страни се задължаваха да решават всичките си спорове по мирен начин.

При Халхин Гол Шеста японска армия загуби около шейсет хиляди убити, ранени и пленени. Съветско-монголските войски взеха много бойна техника и свалиха около двеста самолета. Такава беше цената на авантюрата, подготвена от гумбацу — кликата на японските милитаристи.

---

[1] Подпоручик в казашките войски. — Б.ред. ↑

ДОГОВОР МЕЖДУ ТРИ ДЪРЖАВИ

Тридесет и деветата година на двадесетия век, поставила началото на Втората световна война, изобилствуваше със сложни дипломатически преговори. „Кузнецки мост“, както наричаха на Запад съветския Народен комисариат на външните работи, полагаше напрегнати усилия за предотвратяване или поне за отдалечаване на надвисналата война.

Фашистка Германия, хвърлила за въоръжение астрономична сума — деветдесет милиона марки, продължаваше открито да усъвършенствува военната си машина и да шантажира съседните страни. Хитлер беше успял да постигне много. След успехите в испанската война той стана по-смел и започна да действа решително и дръзко. Не може да се каже, че нацистка Германия на Хитлер изведнъж бе набрала сили да покори света, но Хитлер успя да напипа слабото звено в дипломатическата линия на западните държави. Англия, Америка и Франция твърде недвусмислено му подсказваха, че Германия трябва да насочи вниманието си на изток, към Съветска Русия. Като се устреми на изток, предполагаша те, той ще остави на спокойствие Запада. Не беше нужно да се убеждават в това Хитлер, неговите дипломати и нацистките генерали. Те са готови да възглавят кръстоносния поход срещу болшевишка Русия, но плащайте за това! Правете отстъпки!... И на нацистите правеха отстъпки: западните държави гледаха през пръсти на завладяването на Австрия, подписаха мюнхенското споразумение, оставиха да бъде разкъсана Чехословашката република. Плащаха, само и само Хитлер да остави Запада на мира...

А Кремъл и „Кузнецки мост“ правеха всичко, за да бъде разстроен зараждащият се заговор против съветската страна, да бъде изолирана фашистка Германия, да се парират войнствените ѝ намерения, да се отстрани нарастващата заплаха. За тази цел трябваше преди всичко да се намери общ език с политиците и дипломатите на Запада. Те обаче водеха скрита, двойна игра. За Съветите не беше

тайна, че американци, англичани и французи се пазарят едновременно с Москва и с Берлин, с Рим и с Токио. В задкулиския пазарлък се преследваха не дребни изгоди, а крайни резултати: кой да попадне в изолация — Съветска Русия или фашистка Германия? Нима можеше да не заостри вниманието на Москва даже и едно такова обстоятелство: правителствената англо-френска делегация, изпратена в Съветския съюз за преговори и подписване на антигермански пакт, плаваше с товарен кораб, който извършваше обикновен търговски рейс, и пътува до Ленинград три седмици. А когато най-после делегатите пристигнаха, още на първото заседание в Кремъл бе констатирано, че те нямат пълномощия от правителствата си да водят преговори и да подписват съглашения... Всичко бе направено с цел да се печели време.

А нацистка Германия през това време не намаляваше дипломатическите си усилия, търсеше съюзници и това също бе известно на съветското правителство.

Групата на Рамзай непрестанно съобщаваше от Токио в Москва за тайните преговори между Берлин и Токио, за военния пакт между тези две страни, за договора против Съветския съюз. Подписването на договора се бавеше, японците също се пазаряха, страхуваха се да не се продадат евтино. Разбира се, това обстоятелство трябваше да се използва и да се попречи на Германия да сключи военен договор с Япония.

Нацистите, ядосани от упорството на Токио и двойната игра на западните държави, изведнъж и рязко измениха позициите си и, отказали се уж от старата си враждебност към Съветска Русия, предложиха на Кремъл да подпишат пакт за ненападение. Предложението на Берлин отсрочваше назряващия военен конфликт с фашистка Германия, разрушаваше създадения около Съветския съюз изолационен кордон. Москва реши да приеме германското предложение. В края на август 1939 г. пактът за ненападение беше подписан.

Двойният удар на военното и дипломатическото поприще — неуспехите при Номонган и договорът на Германия с Русия, — стоварил се върху кабинета на Хиранума — разтърси цялата страна. Правителството беше принудено да подаде оставка. Излезе в оставка военният министър Итагаки, сменен беше командувачият

Квантунската армия генерал Уеда, направени бяха промени в генералния щаб, слязоха от постовите си фашисткият министър-председател Хиранума и много други военни и политически лидери.

Работите на германския посланик в Токио също не вървяха блестящо. От не успя да убеди японците да приемат германските предложения, въпреки че отначало те уж поддържаха идеята за военния съюз, а после се разколебаха, почнаха да протакат сключването и ето резултата — договор с Русия!

Съобщението за посещението на фон Рибентроп в Москва предизвика в Токио тягостно настроение. Посланикът Ошима пръв даде информация за него. На 20 август фон Рибентроп му позвъни от замъка си във Фушле и му събщи за предстоящия договор с Русия. Ошима бе поразен. Той не знаеше даже какво да отговори и телефонната му слушалка дълго мълча.

— Но... Но може би за този разговор най-добре ще е да се срещнем лично? — неуверено произнесе той.

Министърът му каза, че това е невъзможно, че излита на другия ден за Москва, а преди отпътуването имал много работа. Нека господин посланикът го извини, че се налага да му направи съобщението по телефона.

— В такъв случай — съвзе се Ошима — принуден съм да ви заявя, господин министър, че действията на германското правителство влизат в противоречие с антикоминтерновския пакт. Според мен това е нечестен акт от страна на Германия...

— Но защо... Защо така рязко... Вие изневерявате на обичайната си сдържаност, господин Ошима... Уверявам ви, че ние ще си останем приятели, нищо съществено не е станало — гласът на фон Рибентроп зазвуча съвсем меко, но Ошима разбираше — министърът подслаждаше горчивия хап. Винаги е по-лесно да събщиш неприятната новина по телефона, затова той бе отклонил срещата.

— За себе си лично — продължи Ошима — аз правя извода, че трябва да си подам оставката. И още днес ще направя това!...

— Не ви съветвам! Не ви съветвам да правите това... Желая ви всичко най-добро! — В апарата нещо щракна, гласът на министъра изчезна, но посланикът Ошима още дълго време стоя с телефонната слушалка в ръка. Всичко рухваше! Ошима помисли за харакири, но веднага отхвърли тази мисъл. Трябва да се бори!...

Посланикът на императорска Япония в Рим господин Ширатори си подаде оставката. От Берлин Рибентроп настойчиво го молеше да дойде в Германия, за да поговорят, но Ширатори отказа, под предлог, че вече е поръчал билети за Токио, и действително замина с параход през Генуа за Сингапур. Беше дълбоко засегнат от станалото.

А Хироши Ошима дълбоко в душата си се надяваше, че не всичко е загубено — не трябва преждевременно да изгаря след себе си всички мостове...

В деня, когато той се канеше да напусне Берлин, получи от Токио нареждане да изрази официален протест във връзка с германския договор с Русия. Обаче Ойген От изпревари мудните чиновници от министерството на външните работи и пръв информира Рибентроп за това.

„Твърде важно! Секретно. С шифъра на посланика. Да се връчи незабавно! — написа той, още щом научи важната новина. — Току-що научих за инструкцията, която днес се изпраща в Берлин на посланика Ошима. Възлагат му да заяви, че подписването на съветско-германския пакт анулира текущите германо-японски преговори за военен съюз. Японското правителство преценява сключения от Германия пакт за ненападение с Русия като сериозно нарушение на секретното съглашение, приложено към антикоминтерновския пакт. По този повод на посланика Ошима се нарежда да изрази строг протест. От.“

На своя отговорност и риск Ошима отказа да изпълни инструкцията на министерството на външните работи и не изрази протест пред германското правителство. Небивал прецедент в дипломатията! Но действията на Ошима бяха одобрени от Итаки. Генералният щаб също ги одобри. Военните се надяваха на нещо — не трябваше да се изгарят мостовете!

Рихард Зорге успя да фотографира донесението на От. Групата на Зорге все повече се затрудняваше да изпраща до Центъра информация чрез куриери — микрофотографни ленти, отчети, големи донесения и всичко онова, което не можеше да се предаде по радиото. Войната в Китай, която беше обхванала огромна територия, наруши линията за връзка през Шанхай. Трябваше да се измисли нещо ново, да се търсят други пътища. И Рихард реши да използва... германската дипломатическа поща. Идеята беше фантастична, но защо да не опита.

Веднъж посланикът Ойген От му предложи, докато си пиеха следобедното кафе:

— Ики, имаш ли нещо против да прескочиш със самолет до Хонконг с дипломатическа поща? Не е излишно малко да се поразведриш.

Тогава Зорге отказа. Нямаше нищо под ръка, току-що бе изпратил пощата си чрез Макс Клаузен в Москва. За документите беше пристигнал таен куриер. Срегнаха се в театъра. Макс и Ана отидоха на представлението, за което бяха получили по пощата два билета. Доктор Зорге беше инструктирал Макс какво трябва да прави на явката в театъра. Макс беше седнал до куриера и в тъмнината, по време на представлението, двамата си размениха пакетите. Но тази форма за връзка не можеше да се използва много често. Беше рисковано, защото и най-опитните разузнавачи са се проваляли именно при осъществяването на връзката. Тук е нужна особена изобретателност.

И ето, след няколко месеца От отново предложи на Зорге временно да стане дипломатически куриер.

В деня преди заминаването Рихард пристигна в посолството с куфара си, влезе в стаята на шифровача Ернст, който освен с пряката си работа се занимаваше и с подготовката на дипломатическата поща.

— Хелюу, Ернст, запечата ли куфара с пощата? Още не? Много добре! Моля те, запечатай и моя куфар. Не искам да си имам разпавии с японските митничари...

Всичко беше напълно логично — дипломатическият багаж не се проверява на митницата и затова е много удобно на куфара ти да има дипломатически печат, за да не ти губят времето с митничарски формалности. Дипломатическите куриери често постъпват така... Ернст удари восъчни печати на двата куфара, направи опис, приготви придружително писмо, украси ги с лилавия печат на посолството и материалите на съветския разузнавач получиха дипломатическа неприкосновеност.

На летището в Хонконг „дипломатическият куриер“ беше посрещнат от един сътрудник на германското консулство. Той му помогна да изнесе куфарите и да ги настани в колата. В консулството Рихард уреди всички формалности по предаването на секретната поща, предаде дипломатическия багаж, получи разписка и потегли за хотела.

Той взе със себе си и кариения куфар, върху който все още стоеше охраняващият го печат на германското посолство.

Зорге си бе поръчал стая в хотела още от Токио. Вечерта някой му се обади по телефона. Търсеха мис Агнес и Рихард шеговито отговори:

— За съжаление, аз не мога да я заместя... Вероятно сте сбъркали.

Това беше паролата. Зорге угаси светлината, легна на кушетката и зачака. След няколко минути на вратата се почука и някакъв човек, който говореше свободно английски, запита:

— Мога ли да получа пакета?

— Вземете го от масата до закачалката — каза Зорге и човекът си отиде. Те не се видяха. Рихард беше опитен разузнавач и не искаше нищо да рискува без нужда.

В Токио той отново затъна в своята ежедневна опасна работа. Имаше периоди, когато Зорге изпитваше гнетяща умора, но не се отпускате и поразяваше околните със своя кипящ темперамент.

Повече от шест години вече Рихард Зорге живееше в Токио, почти без да мръдне някъде другаде. Той мечтаеше да се върне в Москва, домъчняло му беше за родните брези и за приятелите. На няколко пъти попита кога ще му разрешат да се върне, но отговорът беше един: трябва да почака. Ето и този път, когато замина за Хонконг, Рихард пак изпрати, писмо, в което пишеше:

„... По отношение на мен аз вече ви съобщих, че дотогава, докато продължава европейската война, ще остана на поста си. Но понеже германците тук казват, че войната няма да продължи много, аз трябва да зная каква ще бъде по-нататъшната ми съдба. Смея ли да разчитам, че след свършване на войната ще мога да се завърна?... Време ми е да се установя на постоянно място, да прекратя този чергарски живот и да оползотворя огромния опит, който съм натрупал. Моля ви да не забравяте, че тук живея неотлъчно и за разлика от другите «порядъчни чужденци» не заминавам всеки три-четири години да почивам. Този факт може да се стори подозрителен.

Оставаме наистина с малко разслабено здраве, но въпреки това ваши верни другари и сътрудници. Рамзай.“

Изминаха няколко седмици и на своето запитване Зорге отново получи отрицателен отговор. Пишеха му, че съществуващата

обстановка не позволява да го отзоват в разпореждане на Центъра. Зорге отговори:

„Скъпи ми другарю. Получихме вашето указание да останем още за една година. Колкото и да ни се ще да се върнем, ние ще го изпълним докрай и ще продължим тук своята тежка работа.

От само себе си се разбира, че във връзка със сегашното военно положение отлагаме срока за завръщането си. Уверяваме ви още веднъж, че сега не е време да се повдига въпрос за това.“

Япония тържествено отбелязваше един юбилей — 2600-годишнината от съществуването на империята. Устройваха се паради, тържествени приеми, народни увеселения, отвсякъде пристигаха делегации... Делегацията на германския райх се възглавяваше от херцог Кобургски. В нея беше включен и малко известният, стоящ в сянка Хайнрих Щамер — възрастен, уравновесен човек, умеещ да държи езика си зад зъбите. Той заемаше в Берлин скромната длъжност свързка между Рибентроп и японския посланик в Германия. Щамер беше стар разузнавач, специалист по въпросите на Далечния Изток, но за това никой не трябваше да знае. Хайнрих Щамер поддържаше дружески отношения с генерал Ошима и затова нямаше нищо чудно, че когато пристигна в Токио, той още първите дни посети бившия посланик. Щамер му предаде поздрави от Рибентроп и напомни на Ошима последния телефонен разговор между него и министъра в Берлин, преди да бъде сключен съветско-германският пакт. Министърът беше казал тогава: „Уверявам ви, че ние ще си останем приятели, нищо съществено не е станало...“ Сега Рибентроп молеше господин Ошима да каже не е ли дошло време отново да се върнат към преговори за военен съюз.

Ошима си помисли — колко беше прав той, когато отказа да изрази протест пред германското правителство! Това би усложнило сега работата.

Той каза на Щамер:

— Нужни са силни и решителни хора, за да бъде сключен военен съюз между нашите страни. Мисля, че ще се наложи да бъдат сменени още два-три кабинета, докато се измени курсът на японската правителствена политика. Ние се стремим към това. В Берлин трябва да ни разберат и да не бързат.

Ойген От предаде почти дословно в Берлин съдържанието на разговора на Щамер с генерал Ошима. „При съществуващия кабинет — писа От — не трябва да се очаква присъединяване на Япония към каквато и да е групировка европейски държави... Ошима и Ширатори се стремят с всички средства да съборят кабинета, но ще трябва да се сменят два-три кабинета, докато се установи нужният ни курс в японската политика.“

След като в Токио бе отпразнуван помпозно юбилеят, херцог Кобургски замина за Съединените щати, а на връщане отново се спря в японската столица. Хайнрих Щамер посети още веднъж Хироши Ошима. Бившият посланик му съобщи, че новото германско предложение се посреща със задоволство от военните кръгове.

Изминаха няколко месеца и ето че Хайнрих Щамер отново се озова в Токио. Той пристигна сам и никой не го посрещна в Йокохама; нямаше нито официални лица, нито фотографи, нито репортери. В деня, в който пристигна, редакциите на токийските вестници и телеграфните агенции получиха секретно полицейско нареждане, за което Бранко Вукелич научи. Една седмица след пристигането на тайнствения пратеник, Бранко преразказа на Зорге по памет съдържанието на полицейското разпореждане:

„В печата не бива да се споменава за пристигането в Япония и за дейността на германския пратеник Хайнрих Щамер, който ще се намира в германското посолство със специално поръчение.“

— Е, какво ще кажеш по този повод? — запита Вукелич.

— Ще ти кажа това, че от няколко дни вече аз, ваш покорен слуга, заедно с генерал От и въпросния берлински пратеник подготвяме тайния военен договор между Япония и Германия... Аз съм консултант на От. — Рихард се разсмя, гледайки изуменото лице на своя приятел.

— Да, да!... — извика той. — Какво да се прави. По-добре да съм аз, отколкото някой друг... Но как да се разбира този ход на Хитлер? Само преди една година той подписа пакт за ненападение с Русия, а сега изменя позициите си. Защо?

Личният представител на Рибентроп, Хайнрих Щамер, пристигна в Токио в началото на септември и веднага пристъпи към изпълнението на своята специална мисия. Във вестниците за това не се споменаваха и дума. Преговорите се водеха в атмосферата на непроницаема тайна. Двете страни проявиха взаимно разбирателство, почвата за това беше подготвена. Бяха нужни само седемнадесет дни, за да се завършат преговорите, които преди това се точеха цели месеци и не даваха резултати.

По средата на лятото От получи от Берлин указание да подсказе на японците внимателно мисълта, че сега за тях е най-удобно време да завладеят Френски Индокитай. Тази акция щяла да предизвика одобрение в Германия. Рибентроп си правеше хитра сметка: придвижването на Япония на юг ще изостри отношенията ѝ с англосаксонците и ще отстрани опасността от някакво споразумение между тях... Берлин възбуждаше и разгаряше страстите. В Токио се уловиха за тази идея, но смятаха, че най-добре е да започнат с овладяването на Хонконг...

Скоро От можа да съобщи в Берлин:

„Всички симптоми сочат, че японското настъпление срещу Индокитай вече е неизбежно. Най-малко три дивизии се отреждат за овладяване на най-важните градове, включително и Сайгон.

Във връзка с промяната в кабинета, която се искаше от армията, може да се очаква, че Япония скоро ще премине към по-активни действия. Разполагам със строго поверителна информация от генералния щаб, че обсадните оръдия, предназначени за Хонконг, вече са приготвени.“

Наближаваше времето, за което говореше Ошима на първата си среща с Щамер — кабинетите се сменяваха и политиката им всеки път ставаше все по-агресивна.

Тъкмо по това време Щамер отново реши да дойде в Токио.

Ойген От постоянно се консултираше със Зорге. Отначало Щамер се държеше отчуждено с Рихард, обаче скоро сам почна да търси помощта на ерудирания журналист.

В навечерието на подписването на пакта в приемната на императорския дворец се събра Тайният съвет. Докладваше новият министър на външните работи Мацуока, късокрак, не стар човек с малки подстригани мустаци и хитровати очи, приличащ на опитен търговски пътник.

— Всички сме родени през епохата Мейджи — каза той и огледа членовете на Тайния съвет, насядали край масите. И действително, той беше сред връстници, хора, родени през последното десетилетие на миналия век. Изключение правеше само принц Сайонджи — древният старец с пергаментно лице, прорязано от дълбоки бръчки, с отпуснати гънки на хлътналата му навътре уста. Това беше последното заседание на Тайния съвет, на което присъствуваше последният член на Генро. Принц Сайонджи скоро след това умря на деветдесет и две годишна възраст. — Родени сме през епохата Мейджи — повтори Мацуока — и носим идеите, внушени ни от божествения император — дядото на сега царстващия син на небето. Нека при обсъждането на този документ, най-важния в историята на Япония, да ни осени мъдростта на вековете. Ние трябва да одобрим или да отклоним военния съюз с дружеските ни страни — Италия на Бенито Мусолини и Германия на Адолф Хитлер... На пръв поглед може да се стори, че съществуващият съветско-германски договор за ненападение се намира в противоречие с проекта за тристранен пакт, който е предложен на високото внимание на Тайния съвет. Но ние сме уверени, че в случай на руско-японска война Германия ще ни окаже помощ и Япония ще отговори по същия начин, ако възникне въоръжен конфликт между Германия и Съветска Русия...

Мацуока прочете проекта на договора, поклони се и излезе. Както винаги, членовете на Тайния съвет останаха сами; пръв взе думата съветникът на императора — свръхпредпазливият Кидо. Той беше постигнал своето — беше станал лорд-пазител на печата, а на бившето му място зад императорския трон сега седеше генерал Хонджо — адютантът на благословения император. Кидо повтори своето правило:

— В голямата политика няма значение справедливи ли са нашите действия или не. Главното е в замислената работа да няма риск... Ние не можем да повярваме, че Германия ще остане дълго време предан приятел на Япония. На Германия и Италия не бива да се доверяваме

изцяло. И все пак днес Хитлер може да бъде наречен наш наистина безценен съюзник. Нашата цел е да изграждаме заедно с него новия ред в Европа и Азия. Германия е съгласна да ни предостави правото на свободни действия в Източна Азия. Ние ще поддържаме нейната политика в Европа и Африка. Господин Рибентроп ни предлага да завземем Френски Индокитай, да стоварим японски десант в Сайгон. Трябва да вземем онова, което съдбата ни изпраща. Като компенсация за развързаните ни ръце в Индокитай ние можем да предложим на Германия каучук, волфрам, олово...

Що се отнася до Русия, за нашите страни, встъпващи във военен съюз, сега е изгодно да поддържат неутрални отношения с русите. Но тези отношения едва ли ще се задържат дълго... За нас трябва да остане в сила секретното допълнение към антикоминтерновския пакт, отнасящо се до Русия.

Генералите, присъстващи на заседанието на Тайния съвет, кимаха дружно с глави, одобрявайки мислите на лорд-пазителя на печата.

След като се бе завърнал от Берлин, генерал Ошима също бе станал член на Тайния съвет. Властен и самонадеян, той говореше със затворени очи, за да не може нищо да го отвлича от мислите, които искаше да изложи.

— Ние наблюдаваме едно смекчаване на руско-японските отношения — каза той, — но нека това обстоятелство не смущава членовете на съвета. Добрите отношения едва ли ще продължат повече от три години. Възможно е дори и по-рано Германия да почне да воюва с Русия. Империята трябва да бъде готова да използва изгодната ситуация, която ще се създаде тогава в Европа...

Когато дискусията завърши, председателят на Тайния съвет предложи според обичая да станат всички, които са съгласни с предлагания пакт. Тайният съвет одобри военния съюз с Германия. По отношение на Русия беше записано:

„Да се вземат мерки за подобряване на отношенията ни със Съветския съюз и да не се забавя подготовката за сериозни събития.“

Под „сериозни събития“ се подразбираше война с Русия тогава, когато за империята е най-изгодно.

На другия ден след заседанието на Тайния съвет в Берлин беше подписан тристранен пакт между Германия, Италия и Япония. За проявеното усърдие по подготовката на пакта посланикът Ойген От и дипломатическият представител Хайнрих Щамер бяха представени за най-високата японска награда — ордена „Изгряващото слънце“.

Ходзуми Одзаки, разбира се, не присъствуваше на заседанието на Тайния съвет, но същата вечер той получи подробна информация за онова, което е ставало в императорския дворец. Няколко часа по-късно то вече се знаеше и в Москва...

Започнала бе осмата година, откакто Рихард Зорге работеше в Япония. В продължение на всичките тези години той се убеждаваше, че милитаристичните кръгове в Страната на изгряващото слънце крояха антисъветски планове и проявяваха постоянна враждебност към своя най-близък съсед в Далечния Изток. Впрочем, това се отнасяше не само до Русия. Веднъж на един дипломатически прием Хироши Ошима се приближи до доктор Зорге и му каза: Повече от сто години вече Япония живее с планове за създаване на велика Източна Азия — „сфера на съвместно процъфтяване“. Тя ще се разпростре далеч на юг и на север. С помощта на съюзна Германия ние ще осъществим многовековната си идея. Той се поклони вежливо, като смукна въздух през зъбите си и се усмихна сдържано.

— Сега ние с вас — вие в Европа, ние в Азия — създаваме нов ред — завърши Хироши.

Никой обаче не можеше да знае какво се крие зад хладната, безстрастна усмивка на японския дипломат. На приема Ошима беше в генералски мундир. Защо? Това също накара доктор Зорге да се замисли.

Рихард си отбеляза тази съществена подробност — ръководството на политиката все повече се поема от военните. Генерал Тоджо от главен квантунски жандарм стана военен министър, Кендези Доихара — главен военен съветник на правителството, Итагаки работеше в генералния щаб... Що се отнася до принц Коное, който отново беше застанал начело на кабинета, и до министъра на външните работи Мацуока те се отличаваха с крайно националистически

възгледи и бяха привърженици на още по-голямо сближаване с фашистка Германия.

На пръв поглед нищо не даваше повод за особена тревога, но доктор Зорге с цялото си същество чувствуваше напрегнатостта на политическата атмосфера като пред наближаваща буря, когато старите рани започват да болят и някаква необяснима тежест затруднява дишането на човека. Сега Рихард се ориентираше добре почти във всичко, което го заобикаляше. Той знаеше за какво е ставало дума на закритите заседания на Тайния съвет. Известни му бяха поверителните разговори в генералния щаб, настроенията в правителството и в германското посолство. На него му се доверяваха до такава степен, че му предложиха да стане ръководител на нацистката партийна организация в един район на Токио — Йокохама, и даже... го молеха да следи посланика на германския райх — сега вече генерал-майор Ойген От.

Той получи това предложение от полицейския аташе при германското посолство, оберщурмбанфюрера от СС Йозеф Майзингер, с когото Зорге се срещаше понякога на карти. Рихард съумя да предразположи есесовеца контраразузнавач, да спечели доверието му, наистина за тази цел се налагаше понякога умишлено да губи срещу Майзингер на покер...

Една вечер играеха карти в посолството. На Майзингер бясно му вървеше. От радост оберщурмбанфюрерът си беше пийнал здравата. След играта, когато станаха от масата, той се наклони да изпрати Рихард до колата му, но пътем предложи да се отбият в неговия кабинет — имал да му каже нещо.

Есесовецът постави пред Зорге бутилка кюмел и каза:

— Слушай, Ики, какво ще ти кажа: ... Чуй го и го забрави, все едно че не си го чувал... Познаваш ли добре нашия посланик генерал От?... Познаваш го!... А знаеш ли, че се е влачил с генерал Шлайхер... Положително! Шлайхер участва в метежа против нашия фюрер и го застреляха като куче... Оказва се, че ти знаеш всичко. Слушай, ела да работиш при нас в гестапо!... Не искаш ли? Жалко!

Йозеф Майзингер, висок около два метра, с юмруци като бойни чукове, внушаваше страх на всички сътрудници в посолството. Женен за секретарката на Химлер, приятел на началника на гестапо Мюлер и на ръководителя на шпионско-диверсионните операции в чужбина

Хайдрих, Майзингер пристигна в Токио по тяхно поръчение, за да оглави полицейското наблюдение в посолството и да установи връзка с японското контраразузнаване.^[1] И с този човек Рихард можа да стане „приятел.“

— Кого не обичам аз? — пиански мърмореше Майзингер. — Интелигентите, евреите и комунистите... Да! — той беше забравил за какво говореше преди малко и бе преминал на друга тема. — Е, а ти съгласи ли се да станеш наш ръководител? Какъв ли? Гаулайтер на националсоциалистическата партия в Япония. Тук всички трябва да бъдат държани здраво. — Той вдигна юмрук. — Отказа, нали?! А защо отказа?

— Просто така, не желая... Аз предложих събранията да се правят в крчмата „Фледермаус“ и на коленете на всеки нацист да седят по две японки, а те не се съгласиха. И аз отказах...

Майзингер се разсмя.

Сътрудникът на всесилното управление на имперската безопасност, оберщурмбанфюрерът от СС Йозеф Майзингер, постепенно се изпълваше с доверие към доктор Зорге; той го наричаше покергеносе, приятел по игра на карти.

---

^[1] Майзингер пристигна в Токио през 1940 г. от Варшава, където беше работил в градското комендантство и беше се „прославил“ с жестоките си разправи над полските патриоти. След войната беше обесен във Варшава като военен престъпник. ↑

ТАЙНА НОМЕР ЕДНО НА ЯПОНСКАТА ИМПЕРИЯ

В германското посолство генерал Умедзу Йошиджиро беше наричан Кайзер VI Манджурски... След Хонджо, сегашен адютант на императора, той, считано от мукденския инцидент, беше шестият командущ Квантунската армия. Шестият управител на Манчукуо.

Новият командущ пристигна в Манджурия в разгара на номонганската битка, когато вече всичко беше загубено и нищо не можеше да се поправи. Той се ужаси от случилото се край Номонган. Как са успели русите да надхитрят такъв опитен и пресметлив генерал като Уеда! Оказа се, че в продължение на два месеца те са набирали сили, давайки си вид, че се готвят за продължителна отбрана. И през това време успяха да създадат трикратно превъзходство над силите на Шеста армия, докато се считаше, че императорските войски превъзхождат числено русите четири до пет пъти... Какви ужасни загуби: 23-а дивизия бе обкръжена в номонганските хълмове и напълно унищожена; 7-а дивизия понесе по-малки загуби, но практически също престана да съществува. Не помогнаха даже съвременните мощни железобетонни укрепления, изградени от инженерните войски на Квантунската армия с оглед на бъдещето — номонганският укрепен район трябваше да стане изходен рубеж за плана „Кан Токуен“, за стратегическия удар срещу Забайкалието. Освен това русите бяха употребили и някакво ново, неизвестно оръжие — реактивна артилерия: ракетите снаряди се изсипаха като порой от клокочещ огън...

Единствено, което новият командущ успя да направи, бе осъществяването на нощен контраудар по тила на противника. Унищожени бяха около двадесет руски камиона с боеприпаси — и това бе всичко! В подкрепа на Квантунската армия бяха изпратени в района на бойните действия допълнително три дивизии — две от тях бяха снети от китайския фронт. Но не достигаше главното — време. Императорската главна квартира издаде заповед: без да се разширява

конфликтът, да се нанесе тежък контраудар с всички сили, с които Квантунската армия разполага, за да се възстанови разклатеният военен престиж на Япония; след това да започнат преговори за уреждане на инцидента (боевете при Номонган все още се наричаха „инцидент“). Но беше ясно. Японските войски продължаваха да търпят загуби. На 16 септември японското командване подписа примирие с русите.

Скоро след това стана едно, на пръв поглед, незначително събитие, което обаче уязви силно самолюбието на командувачия армията генерал Умедзу. На седми ноември, в деня на руския национален празник, на Червения площад в Москва се състоя традиционният военен парад. Народният комисар Ворошилов слезе долу от трибуната при мавзолея, за да се здрависа с чуждестранните военни аташета. Той се спря пред всеки, а когато застана пред генерал Татабана, Ворошилов му протегна ръка, здрависа се и после, усмихвайки се пред всички, го заплаши с пръст... Когато Умедзу прочете за това в донесението от Москва, стори му се сякаш него, командувачия Квантунската армия, потомъка на древен самурайски род, толкова гордеещ се с произхода си, са нашибали с пръчка като момченце пред всички... Такъв позор никога не бе сполетявал рода на самураите Умедзу. Командувачият се разплащаше за несполуките и грешките на други, защото сега той отговаряше за Квантунската армия.

Като получи назначението си, генерал Умедзу замина от Тяньцзин направо за района на бойните действия, без да отива в столицата на Манчукоу, където бе разположен щабът на Квантунската армия. Тук, в блиндажа на командния пункт, той прие армията от своя потиснат от неуспехите предшественик. След като завърши предаването, Уеда подаде на генерал Умедзу един особен никелиран ключ.

— За секретния сейф — каза му той, — аз винаги го държах у себе си.

Изтече доста време преди Умедзу да отвори тежката врата и надзърне в сейфа, до който имаше достъп само командувачият Квантунската армия. В него се съхраняваше свръхсекретната преписка с генералния щаб, указанията на императорската главна квартира, последният вариант на разработения с всички подробности план „Кан Токуен“ — за настъпление срещу съветския Далечен Изток... Като прехвърляше папките, той съгледа една, която привлече вниманието му

с няколко предупредителни надписа: „Само за избрания кръг от висшето командване!“, „Да се съхранява само в сейф!“, „При опасност да се изгори!“. По средата бяха написани йероглифите: „Кио ку мицу!“

Съдържанието на тази папка учуди генерал Умедзу, макар че той, прослужил толкова години в генералния щаб, би трябвало да знае всички военни тайни на Японската империя. Той прочете:

„Дело на отряд № 731. Научноизследователски институт на Квантунската армия. Бактериологична война!“

Научноизследователският институт се намиреше във военното градче при гара Пинфан, на двадесет километра от Харбин, а неговият филиал — отряд номер 100 — близо до Синцзин. Начело на института стоеше професор Ишии Широ, в разпореждане на когото се намираха три хиляди сътрудници.

Научноизследователският бактериологичен институт на Квантунската армия разполагаше с най-нови лаборатории, изпитателен полигон и собствено летище на гара Анда. Целият район на Пинфан на десетки километри в диаметър бе обявен за забранена зона. Над него се забраняваше да прелитат даже самолети на японските авиационни части, разположени в Манджурия...

Всичко това беше ново за генерал Умедзу. Той прелистваше страниците на най-секретната папка и пред него се разкриваше тайна номер едно на Японската империя.

Институтът беше създаден преди пет години с указ на императора и беше се превърнал в солидно военномедицинско учреждение. Начело на всеки от осемте отдела стояха научни работници, занимаващи се с изследвания в своята област или с подготовката на бактериологично оръжие. И само един — третият отдел, наречен „Управление по водоснабдяване и профилактика на частите от Квантунската армия“, открито се разполагаше в центъра на Харбин, маскирайки дейността на целия институт. Останалите отдели се обозначаваха само с поредни номера.

Новият командувач се заинтересува от работата на четвъртия отдел, който се занимаваше с масово производство на бактерии на чума, холера, сибирска язва, тиф... Справките, донесенията и отчетите изобилствуваха с цифри, теоретически справки във връзка с

използването на бактериологичното оръжие, както и с разяснения относно принципите на технологичните процеси.

Четвъртият отдел имаше: осем котела, приготвящи питателна среда за бактериите, като всеки от тях беше с хиляда килограма вместимост; четиринадесет автоклава за стерилизация и отглеждане на чистата култура болестотворни бацили, хладилни инсталации за съхраняване на готовата продукция, специални помещения за гризачи с десетки хиляди плъхове и мишки, на които се отглеждаха чумни бълхи. Впрочем с отглеждането на бълхи се занимаваше вторият отдел — неговият отчет вероятно поради грешка бе попаднал сред документите на четвъртия бактериологичен отдел.

Готовата продукция се изразяваше в астрономически цифри — милиарди бактерии. В течение на едни производствен цикъл, продължаващ няколко дни, лабораторията приготвяше тридесет милиона милиарда чумни бактерии. Преведено на общодостъпен език, това съставляваше тридесет килограма бактериологична маса. За един месец в отряд №731 се приготвиха триста килограма чумни бактерии, около шестстотин килограма сибирска язва и около един тон холерни бактерии.

Чумните бълхи също се измерваха на килограми. За един производствен цикъл, както се отбелязваше в отчета, от всеки инкубатор се вадеха около десет грама бълхи — приблизително 130 хиляди броя. А в института имаше четири хиляди и петстотин инкубатора! Следователно, един производствен цикъл даваше четиридесет и пет килограма — десетки милиони бълхи.

Петият отдел се наричаше затвор за опитни затворници, върху които се провеждаха медицински експерименти, изучаваше се степента на възприемчивост на човешкия организъм към заразни заболявания. Хора за такива опити се доставяха от полевите жандармерийски поделения и военните мисии — това бяха арестувани партизани или лица, враждебно настроени против японската политика в Манчукуо или пък заподозрени в симпатии към Съветска Русия. Те се наричаха „Специални доставки“. В отряд №731 затворниците бяха обречени на унищожение, от него те не излизаха живи.

Новият командувач Квантунската армия прелистваше невъзмутимо страниците на документите, подшити към секретната папка. Умедзу беше свикнал да се подчинява и да навлиза

добросъвестно в подробностите на всяка възложена му работа. Сега той се запознаваше с кръга от въпроси, влизащи в неговата компетенция. С материалите на втория — експерименталния — отдел, който се занимаваше с проверка и изпробване на бактериологичното оръжие, Умедзу се запозна бегло, но не защото не го интересуваше. Той бе решил сам да посети института, за да има по-пълна представа за действеността на новото оръжие, включено във въоръжението на армията му. Още повече че в заповедта на началника на генералния щаб се подчертаваше: отряд №731 е пряко подчинен на командувачия Квантунската армия.

В научния институт знаеха предварително за идването на командувачия и генералът от медицинската служба Ишии Широ, който си бе избрал конспиративното име Тогоми, чакаше пристигащия гост в хола на главното здание на института. Той беше заобиколен от най-близките си сътрудници, офицери от медицинската служба. Всички начело с професор Ишии Широ носеха общовойскова униформа — също с конспиративна цел.

От Синцзин командувачият прилетя със самолет в Харбин, където го чакаше черна лакирана кола, дълга като щука, с бронирани странични стени и противокуршумни стъкла. Тръгнаха за Пинфан по втвърден от студа глинест път. Вееше фъртуна и в розово-лилавата студена мъгла на току-що настъпилия ден се нижеха пустинните ниви със самотно стърчащите стебла на сухия гаолян. Умедзу зиморничаво се загръщаше в шубата си от топла кожа. Във вестибюла той я хвърли в ръцете на своя адютант и застана пред сътрудниците на института в пълна генералска униформа — с акселбанти и ордена „Слънце“, който не можеше да се помести върху гърдите му и затова беше закрепен към корема, малко под нагърдния му джоб. Висшият орден на империята изобразяваше свещеното огледало на богинята Аматерасу, в рамка от листа на цъфтящ лотос. Старинен меч, гордост на самурайския му род, висеше на колана му. С цяла глава по-висок от всички офицери, събрани във вестибюла, стегнат, строг, с гладко избръснато лице и череп, с неусмихващи се, силно стиснати устни и гордо вдигната глава, той приличаше на древен самурай.

Отначало отидоха в кабинета на професора — командувачият напред, зад него останалите. След традиционния чай започна прегледа на учреждението, поверено на грижите на професор Широ. В

оглеждащата група бяха включени само началниците на отделите и генерал Умедзу с началника на разузнаването на Квантунската армия. Даже адютантът на командувания не беше допуснат до прегледа.

Лабораториите, апаратурата, сияеха от стерилна чистота. Наблизо се издигаха цилиндрични котли, излъчващи приятна топлина. Помолиха командувания да се поотдалечи и един лаборант в бяла колосана престилка, с маска и гумени медицински ръкавици мина зад стъклената преграда. Той включи някакви кранове, капакът на котела се повдигна и в поставения квадратен термос потече сива сметанообразна маса...

— Сибирска язва — поясни сервилно професорът, — събираме я от повърхността на питателната среда... Важно е културата от бактерии да е абсолютно чиста. В течение на един месец ние можем да дадем седемстотин килограма активна бактериологична маса...

През лабораторията пастеурела пестис — белодробна чума — минаха, без да се спират. Тук също всичко беше абсолютно стерилно, но професор Широ не се реши да отвори котела в присъствието на командувания. Той се задоволи само мимоходом да даде някои обяснения.

— Чумните бактерии са най-действеното бактериологично оръжие — каза той. — Ако разрешите, ще ви запознаем, господин генерал, с порцеланови бомби за пренасяне на бацили в тила на противника. Те вече преминаха предварителните изпитания.

От производствения отдел преминаха по тесен, дълъг тунел в отдела за експериментална медицина, разположен в помещението на затвора. Пред вратата ги посрещна началникът на затвора. Професорът го представи:

— Моят по-голям брат, майор Широ... В негово разпореждане се намират специалните доставки за опити.

В железните клетки върху рогозки лежаха болните, други бълнуваха, но дори и в това положение те лежаха оковани в крачни пранги. Влажният и спарен въздух беше вмирисан на медикаменти. В една от клетките, прилепила се до решетката, стоеше млада жена с изнемошало лице и хлътнали, трескави очи. Тя срещна погледа на генерал Умедзу и се извърна. Умедзу запита:

— Коя е тази?

— Руския... Ние не се интересуваме, господин генерал, кого ни изпращат за опити. Със специалните доставки се занимава жандармерията. При нея ние имаме работа с рядък случай на многостранен имунитет. Получи смъртоносни дози зараза от тиф, холера, понесе и други инфекциозни заболявания и остана жива. Сега се грижи за болните. Има медицинско образование.

Командуващият не посети подземията с гризачите и инкубаторите за развъждане на бацили — те не представляваха интерес за него. Качиха се в една остъклена кула, откъдето можеше да се обхване с поглед цялото градче. Долу се виждаха някакви лехи, засипани със сняг.

— Ето там — посочи професорът — се намира изпитателният полигон, а по-нататък — служебното летище. Можем да отидем да го видим.

Но Умедзу не разполагаше с време, той беше решил до вечерта да се върне в Синцин.

— Поздравявам ви с успеха — каза Умедзу. — Поразен съм от размах на работата на вашия отряд и от перспективите, които чертаят пред нас възможностите на новото оръжие... А сега да се върнем в кабинета ви...

В кабинета Умедзу попита:

— Не е ли време да се провери вашето оръжие в бойна обстановка?

— О, да! Сигурен съм, че изпитанията ще дадат отлични резултати...

— По този повод ще получите от мен заповед... Сам ще съгласувам всичко с генералния щаб... Мога ли да ви бъда с нещо полезен?...

— Бихме желали да се открият филиали за използване на бактериологичното оръжие на главните направления в случай на война с Русия, а именно на направленията за Хабаровск, Ворошилов, Чита и Благовещенск.

— Съгласен съм! Определете точно пунктовете, където според вас трябва да се открият филиали на отряда.

— Ние вече сме обсъдили това, господин генерал... Преди всичко в Хайлар, Сунсу, Хайлин и Линкоу — по протежение на северната граница на Манчуоу.

— Много добре... Ще се върнем на този разговор след изпитанията при бойни условия.

— И още една молба, господин командувач — каза угоднически Широ — при Номонган действуваше една група от моя отряд. Всички от групата дадоха клетва на камикадзе и я подписаха с кръв. Камикадзе от моя отряд последни напуснаха бреговете на Халхин Гол и заразиха реката с бактерии на сибирска язва. Ходатайствувам участниците в операцията да бъдат представени за награда.

— Изпратете писмени предложения за награди... А сега, време е да тръгвам. Желая ви успех. Гответе се за експедиция на китайския фронт. Мисля, че групата трябва да се възглавява лично от вас.

— Сам исках да ви помоля за това...

Генерал Умедзу напусна бактериологичния институт, носещ наименованието отряд №731 на Квантунската армия.

След продължителни обсъждания беше решено да се вземат пет килограма чумни бълхи и достатъчен запас от порцеланови бомби. За допълнителен експеримент професор Широ нареди да се вземат петдесет килограма бактериологична маса от холера и седемдесет килограма от коремен тиф.

В института започнаха да се готвят за експедицията. Скоро Широ получи потвърдителна заповед от командувачия Квантунската армия: за изпълнение на специалната задача отряд 731 да формира група и да я изпрати в района на военните действия в Китай. Местоназначение — Шанхай.

Професорът уточни в щаба на Квантунската армия бактериологичната група трябваше да действа в Нимбо, южно от Шанхай. Непредвидени събития в института едва не нарушиха срока на заминаването на експедицията на генерал Тогоми, както се наричаше професорът извън границите на института.

Оксана Орлик беше препратена в института от харбинската полева жандармерия и още в първите дни бе заразена с коремен тиф. В храната ѝ сложиха подсладена вода с огромна доза активни бактерии. От дванадесетте затворници, с които бяха направени опитите, оживя само тя. Това заинтригува японските медици. Едва-що бе почнала да оздравява и решиха да я проверят с холера, а след месец — със

сибирска язва, но затворничката № 937 продължаваше да живее. Готвеха се да я поставят в групата на пастеурела пестис и да я изпратят в летището Анда за изпитание на порцеланови бомби, но професорът отмени разпореждането — редкият опитен екземпляр представляваше несъмнено научен интерес. Тя приличаше на митичната, живееща в огън саламандра. Той нареди екземплярът да бъде подложен на допълнителни изследвания и наблюдения. Освен това се разбра, че в миналото тя е била медицински работник. Номер 937 беше назначена да се грижи за „пъновете“, подложени на медицински експерименти.

Оксана отдавна беше загубила представа за времето. Откакто я бяха докарали тук, тя не бе виждала нито небе, нито слънце — само мъждивата светлина през прозореца, отразена от калкана на някакво високо здание. Но съдейки по смяната на годишните времена, тя смяташе, че скоро ще се навърши година, откакто траеха непрестанните ѝ мъчения. Човекът, в който за нея се акумулираше световното Зло, вече не беше жив, но Злото продължаваше да съществува край нея, заобикаляше я като в ада... Оксана се сецаше къде е попаднала; тя забелязваше взаимната връзка между нещата в затвора; в санитарната част въвеждаха група затворници, след няколко дни те заболяваха и скоро умираха в изолатора; някои обаче оживяваха — онези, на които предварително се правеха ваксини. Лекарите на затвора водеха пред нея медицински разговори, употребяваха латински термини, без да се страхуват, че някой ще ги разбере. Говореха за сибирската язва, за холерата и даже за чумата. Пастеурела пестис! „Ех, да можеше на вас да ви се пусне пастеурела пестис!“ — мислеше си с яд Оксана.

В камерата довеждаха затворници с премръзнали ръце, умъртвената им тъкан капеше и се показваха костите, ставите на пръстите... Довеждаха обгорени с киселини и огън, заразени от газова гангрена... Колкото ѝ беше възможно, Оксана облекчаваше страданията им, по цели нощи прекарваше до леглото им. Лекарите одобрително ѝ кимаха с глава, но щом болните се съвземаха малко, отново ги извеждаха и повече не се връщаха. На тяхното място довеждаха други, здрави и всичко се започваше отново... Оксана пресмяташе — за една седмица изчезваха десет, петнадесет, а понякога двадесет и пет затворници; излизаше, че за година загиват около

шестстотин души — всички докарвани в затвора. Останаха живи няколко души и между тях тя самата — Оксана Орлик.

Сред обречените се появяваха и руси от Харбин и Хайлар. Понякога успяваше да размени с тях по някоя дума: в жандармерията ги разпитвали и инквизирали, а след това ги изпращаха тук... През есента бяха докарани в затвора трима монголски войници. С тях Оксана говори цяла нощ. Заловили ги в плен в боя при заставата край река Халхин Гол... Оксана научи, че японците почнали война с Монголия. Русия помагала на монголците...

По същото време — в началото на зимата — в затвора се появи един млад червеноармеец с разкъсана рубашка, пребит от бой, целият в кървави отоци... Той лежеше върху рогозката в ъгъла на камерата и глухо стенеше насън. Оксана прекара цялата нощ край него. На сутринта му полекна. Как се зарадва той, когато чу руска реч!

Раненият Степан Демченко също бил заловен при Халхин Гол.

— Да знаеш как са ме били! — шепнеше той... — Жандармите... на разпита... Слагаха ми моливи между пръстите и ги стискаха... Но нищо не им казах — къде съм служил, в каква част, с колко войски разполагаме. Това е военна тайна...

След около две седмици Степан почна да се изправя на крака.

— Кажи ми, Оксанке, не може ли някак си да се избяга оттук?

— Не, оттук никой не се е измъквал.

— А ако всички се вдигнат? Да разбием вратите и да се изскубнем...

— Невъзможно е, Стъопа... Вратите са железни и стените...

Но Степан продължаваше да мисли и да се вглежда в камерата — какво може да се приспособи за хладно оръжие...

Един ден дежурният лекар извика петнадесет номера, отдели от тях петима и пригответи спринцовката. Оксана побутна Степан и му пошепна:

— Застани при тези...

Лекарят не забеляза, че в групата има един повече.

Оксана прекара още един страшен ден... Тя знаеше къде ще заведат Степан. Знаеше, че тези, които бяха завързани, ще бъдат бомбардирани от самолет със заразни осколочни бомби. А после, както неведнъж досега, ще ги доведат полумъртви, с набързо бинтовани крака...

След два дни у всички се разви гангрена, четиринадесет скоро умряха, шестима останаха живи. Степан бе поставен под специално наблюдение — рядък случай, когато при газова гангрена човекът оздравява без профилактична инжекция.

— Лекарите не знаят, че са те инжектирали, гледай да не се издадеш — предупреди го Оксана. Ранените му изпонасечени от бомбените парчета крака и ръце постепенно зарастаха и той отново по момчешки зафантазира:

— Следващият път, когато ни поведат някъде, ще се нахвърля върху часовая на вратата и... напред! Само и другите да ме подкрепят... Ти им кажи, че тук и без това ще се умира... А може и да се измъкнем... През вратата и в степта!...

— Но стаите са заключени, Стъопа... — наричаше стаи камерите, отделени от коридора с плътна ограда от железни пръти.

— А на тебе нали ти отварят — възрази той, — когато влизаш при болните. Направи някак да не заключват вратите... Предупреди, ако може, и горните стаи...

Но всичко стана другояче.

В затвора на военното градче служеше младият войник Терашима. Той изпълняваше конвойна служба — дежуреше при входната врата на етажите или придружаваше затворници. Оксана често беше виждала този войник в затвора и бе забелязала, че той някак особено се заглежда в нея. И то тук... На конвойните не се разрешаваше да разговарят със затворниците. Но веднъж, когато войникът я водеше из санитарната част, той бързо ѝ пхна в ръката една питка. Оксана го погледна учудена и му каза:

— Аригато...^[1]

— Говориш ли японски?

— Малко.

— Защо си тук? Ще те убият...

— Зная...

Вървяха по дълъг коридор, който свързваше затвора със санитарната част.

— Скрый питката — каза войникът, когато се приближиха до вратата на затвора. — Майка ми ги изпрати... новогодишни питки.

Те се срещнаха още няколко пъти. Веднъж се застояха пред заключения кабинет на лекаря. Наоколо нямаше никой.

— Благодаря ти за питката — съвсем тихо му каза Оксана.
— По нас те се даряват пред Нова година, за щастие.
— Какво ли щастие може да се желае в затвора?
— Защо си тук? — отново я запита Терашима.
— Не зная...
— Как се казваш?
— Казвах се Оксана, сега имам само номер...
— Оксана... Аз имам сестра Юри, тя лови бисери в морето.
— Значи е богата.
— Не! Тя е гмуркачка, помага на татко, защото ние с брат ми сме в армията. Юри е красива като теб. Аз винаги те гледам... Искam да живееш.
— И ме пазиш да не избягам.
— Войник съм, какво мога да направя...
— Тогава не пожелавай щастие на обречените... Или ми помогни...
— Как?
— Пусни хората, отвори камерите.
— Не! Това не може! Аз съм войник... Бих спасил... само тебе.
И все пак Оксана уговори Дзиро Терашима да отключи камерите...

С последната партида „специални доставки“ в затвора бяха докарали един старец руснак, железничар от Харбин. Оксана дълго време проучва и накрая реши да поговори с него. Старецът ѝ съобщи, че в партидата, с която го бяха докарали, имало партизани, заловени от наказателен отряд — ще се опита да ги предупреди. На другия ден той ѝ каза:

— Стане не стане, дъще, ще опитаме. Говорих с партизаните, няма какво да губим!...

Той предложи друг план: да започнат вечерта, когато раздават храната. По това време всички врати са отворени — ще се справят с часовете и ще си пробиват път по-нататък...

Изминаха няколко дни. И ето че Оксана разполагаше вече с ключа, който ѝ даде Терашима. По неведоми пътища за деня на въстанието бе съобщено на другите етажи в затвора. В притихналите камери чакаха уречения час. Но на сутринта лекарите взеха Оксана в санитарната част и я оставиха там за някакви изследвания. Вечерта тя

чу шум, тропот на много крака, изстрели и виене на сирена... Хвърли се към вратата на стаята, но тя беше заключена...

А в затвора още щом конвойните разтвориха вратите, затворниците се нахвърлиха върху тях, отнеха им оръжието и побягнаха по коридора към главното здание. Конвойните успяха да заключат горните етажи и през хола навън се измъкнаха само няколко десетки затворници. Хората тичаха към външните врати, но ги осветяваха с прожектори и войниците, вдигнати по тревога, ги косяха с картечници. Някои се опитаха да се прехвърлят през оградата, да преминат през бодливата тел, но картечният огън ги покосяваше. Преди да се съмне, всичко беше свършено.

Професорът — доктор на медицинските науки Ишии Широ, преживя тревожна нощ. Той си представяше с ужас какво би могло да стане, ако въстаналите се бяха промъкнали в лабораторията и бяха пуснали чумните плъхове или бяха разлели бактериологичната маса... Професорът нареди да се усили охраната на лабораторията и подземията на института.

Войникът Терашима през този ден беше на пост в подземията и не взе участие в потушаването на метежа. Когато дадоха отбой, той излезе навън. При външната врата и при главния корпус лежаха убити. Той вече знаеше, че нито един от затворниците не бе успял да се измъкне от градчето. Терашима влезе в затвора и отиде на етажа, където живееше Оксана; камерите бяха празни, а вратите им разтворени. Значи, и тя е загинала... Войникът не искаше повече да пази хора, които трябва да умират.

Той излезе на улицата, изкачи се в хола на главното здание, влезе в кабинета на професора, разголи корема си и със замах заби в него войнишкия си нож...

След един месец професор Широ се завърна в Пинфан. Докторът на медицинските науки беше доволен от резултатите на експедицията. Летците от неговия отряд бяха хвърлили бомби с чумни бълхи в тила на китайските войски в района на Нимбо, южно от Шанхай... Есента, когато навън бавно падаха на земята първите снежинки, професорът си почиваше, седнал пред мангал с разпалени въглища; в ръцете си държеше разтворено някакво китайско медицинско списание. Отново и

отново той препрочиташе статията, в която неизвестен бактериолог описваше пламналата с голяма сила чумна епидемия в района на град Нимбо и отбелязваше необичайния характер на епидемията — болестта поразяваше хората, но не се придружаваше както обикновено от епизоотия сред гризачите, разпространители на зараза. Китайският бактериолог не можеше да си изясни причините за това. Но те бяха съвсем ясни на професор Широ. Той се изправи енергично и закричи по килима, потривайки със задоволство ръце. Недоумението на китайския лекар потвърждаваше успеха на бактериологичната му атака...

[\[1\]](#) Благодаря... ↑

ХИТЛЕР СЕ НАХВЪРЛЯ ВЪРХУ РУСИЯ

Според личните спомени на неколцина свидетели и официалните писмени източници, на 29 юли 1940 г. в гара Райхенхале, Бавария, където бяха разположени щабните отдели на върховното главнокомандване, пристигна специалният влак на военния съветник на Хитлер генерал-полковник Йодъл. Появяването на Йодъл в Райхенхале само по себе си бе огромно събитие. И най-старите щабни офицери не помнеха местослуженето им да е било посещавано от толкова високопоставена персона. Йодъл извика при себе си четиримата началници на отдели и без всякакво предисловие съобщи лаконично, че фюрерът е решил да започне подготовката на война срещу Русия. Йодъл заяви, че рано или късно войната със Съветския съюз непременно ще избухне и затова Хитлер е решил да я води едновременно със започналата война на Запад, още повече че Франция е победена, а съдбата на Британия предрешена. От името на фюрера Йодъл нареди да започне подготовката за Източната кампания.

Същия ден началник-щаба на сухопътните войски генерал Халдер прави в работния си дневник първата бележка за подготвяната война на Изток:

„На доклад се яви генерал Маркс, началник-щаба на 18-а армия, командирован тук специално за разработване планове за операциите на Изток. След като го инструктирах по поставените му задачи, поканих го на закуска“.

Бъдещата операция още нямаше свое наименование и Халдер трябваше да нарича нещата със собствените им имена. Няколко дни по-късно Халдер пише в дневника си:

„Съвещание в главната квартира на фюрера. Русия трябва да бъде ликвидирана... Срок — пролетта 1941 година. Колкото по-скоро свършим с Русия, толкова по-добре. Операцията ще има смисъл единствено ако разгромим държавата само с един стремителен удар.“

В кабинета на началник-щаба се появяват все нови и нови представители на германското командване, а в дневника му — нови бележки. Обсъждат се подробностите на войната. Халдер е в центъра на събитията, при него се събират всички нишки около подготовката на войната. Но нишките са тайни и никой, освен посветените в тайната на мрачния заговор, не трябва да знае какво става между стените на военните кабинети и какво се съхранява в сейфовете и папките с предупредителен надпис „Гехайме Фершлюсзахе“ — тайно дело под ключ. Това е най-високата степен на секретност, най-строга държавна тайна.

В края на ноември Халдер пише в дневника си:

„Русия остава главната проблема в Европа. Трябва да се направи всичко, за да се приключи с нея.“

И още тогава, един месец преди Хитлер да е утвърдил плана „Барбароса“, когато планът за нападение върху Съветския съюз още се разработваше и носеше условното наименование „Фриц“, в Москва бе изпратено от Япония първото предупреждение, че фашистка Германия е започнала подготовка за война против Съветския съюз. Шифрованото донесение носеше дата 18 ноември 1940 г. Клаузен го предаде болен на легло. Сърдечен пристъп бе извадил радиста от строя, но той не се предаваше.

Този извод за все още далечната заплаха от нападение върху Страната на съветите Рихард си беше съставил от откъслечни, многократно проверени факти. В Токио постоянно пристигаше някой от Европа — дипломатически куриери и сътрудници на посолството, завръщащи се от отпуск делови хора. Отделните им изказвания едва ли

биха могли да имат някакво значение за разузнавача, но когато се съпоставяха, можеха да се правят известни изводи. Дъщерята на портiera на посолството татко Ридел му пишеше, че синът ѝ, слава богу, се завърнал вкъщи, освободили го след похода във Франция. Но какво от това? Обаче Анита Моор, весела и безгрижна бърбрица, също прекарала известно време във фатерланда, разказа друго: племенникът ѝ също се завърнал от Франция, но го освободили временно, като дал писмена декларация, че ще се върне в полка си при първото повикване.

Помощникът на военния аташе съобщи на Рихард под секрет, че в Лайпциг се формирала нова резервна армия в състав от четиридесет дивизии.

В опитите си да научат някои новини от добре информирания журналист, близък човек на германския посланик, японците също изтърсваха по нещо пред Зорге.

Строгото анализиране и съпоставяне на фактите, както и тяхното проверяване, в резултат на което се потвърждаваше, че в Източна Германия, към Полша, се придвижват войскове ешелони, че двадесетте дивизии, участвували в похода във Франция, фактически са запазени в мобилизационна готовност — всичко това даде на Рихард Зорге основание да изпрати в Москва едно от най-важните си предупреждения.

Подготовката за война със Съветска Русия протичаше в най-дълбока тайна; Хитлер бе дал най-строги нареждания да не бъдат посвещавани в нея даже и най-близките му съюзници — Италия и Япония: могат да избърят нещо!

На 3 март 1941 г., в допълнение към плана „Барбароса“, който бе утвърден в края на декември, Хитлер подписа директива № 24, посветена специално на отношенията с японския съюзник.

„Целта на сътрудничеството въз основа на пакта между трите държави — се казваше в директивата — е да се застави Япония колкото е възможно по-бързо да започне активни действия в Далечния Изток, в резултат на които мощните сили на Англия ще бъдат сковани, а вниманието на Съединените щати ще бъде съсредоточено към Тихия океан...

Планът «Барбароса» в това отношение създаваше особено благоприятни политически и военни предпоставки.

Трябва да се подчертае, че общата цел на войната е стремежът да се принуди Англия да капитулира колкото е възможно по-скоро и по този начин да се попречи на Америка да се намеси във войната...

Японците не трябва да знаят нищо за плана «Барбароса.»“

Обаче след две седмици Хитлер промени до известна степен становището си. В Берлин се очакваше пристигането на японския министър на външните работи Мацуока; няма да бъде излишно да го предупредят за германските намерения. Но това трябваше да стане внимателно, без да се разкриват всички карти. Повод да се коригира подписаната директива беше докладът на адмирал Дьониц, командващ военноморските сили на третия райх. Дьониц пишеше на фюрера:

„Япония трябва да действа колкото е възможно по-бързо, за да овладее Сингапур, тъй като обстоятелствата никога няма да бъдат така благоприятни, както сега. Япония се готви за тази операция, но, според твърдения на японски представители, тя ще извърши нападението само в случай че Германия направи десант в Англия. Следователно, ние трябва да съсредоточим всичките си усилия, за да накараме Япония да действа незабавно. Ако Сингапур премине в японски ръце, всички други източноазиатски проблеми, свързани със Съединените щати и Англия, ще бъдат решени.

Според адмирал Номура, министърът на външните работи, Мацуока се намира в затруднено положение във връзка с решаването на руския въпрос и има намерение да го постави по време на предстоящите си преговори в Берлин. При тези условия ще бъде целесъобразно да осведомим Мацуока за планове ни по отношение на Русия.“

Това беше през март, когато Мацуока вече пътуваше през Сибир за Берлин. Японският генерален щаб предвиждаше да нанесе удар върху Сингапур в момента, когато германските въоръжени сили предприемат нахлуване в Англия.

Японците вземаха за чиста монета демонстративната подготовка на германските войски за десант на английското крайбрежие. А това беше само голяма игра. Германското командване знаеше, че няма да се прави никакъв десант.

Но Япония чака, а времето тече. Япония ще трябва дълго да чака. Военният инцидент в Сингапур би ангажирал англо-американските сили в Тихия океан и Германия би могла да съсредоточи цялото си внимание върху предстоящата война с Русия...

В Берлин очакваха пристигането на Мацуока, надяваха се да го убедят, че трябва незабавно да се нападне Сингапур.

В дома на посланика От, който живееше на територията на посолството, беше станала традиция „чичо Рихард“ рано сутрин да закусва заедно с посланика; понякога към тях се присъединяваше и Хелма. Стар разузнавач, работил с полковник Николай още по времето на райхстага, Ойген От не държеше в дома си японска прислуга. Той беше убеден и Рихард напълно споделяше мнението му, че всеки японски готвач, перачка или градинар непременно имат отношение към кемпейтай или към разузнавателния отдел на щаба. Затова в къщата на посланика цялата прислуга беше германска. Понякога, когато закусваха твърде рано, мъжете сами си приготвяха кафето.

След като получи тревожната информация от Запад, Рихард насочи вниманието на цялата група именно в тази насока. „Сега не бива да се отделяме от стереотърбата нито за минута“ — каза той на другарите си, когато успяха веднъж да се срещнат за малко в един ресторант. Но и най-старателните наблюдения не даваха резултати. От, изглежда, също не знаеше нищо и едва в края на зимата каза веднъж през време на закуската:

— Мацуока има намерение да замине за Берлин и моли да му кажем какво е нашето становище. Снощи се получи отговорът на Рибентроп — той охотно поддържа японската инициатива. Японците мечтаят за Сингапур и искат да си осигурят нашата подкрепа. Ние също сме заинтересовани от това. Виж какво ми пише по този повод господин Рибентроп.

Той показва на Рихард последната шифрограма от Берлин.

„Моля ви да вземете всички възможни мерки — пишеше Рибентроп — Япония да завладее Сингапур колкото е възможно по-

скоро. Останалото ще научите от информационната телеграма, която се изпраща едновременно.“

— Мисля — каза Зорге, — че този въпрос наистина ще бъде основен в Берлин. И кога предстои тази среща?

— Вероятно вече скоро, може би след месец.

На Зорге изведнъж му хрумна една мисъл. Двамата съюзници непременно ще говорят на тази среща за взаимните си планове — ето откъде трябва да се черпи информация! Там той трябва да има свой човек.

— Я ми кажи, Ойген, ти нямаш ли намерение да заминеш за Берлин заедно с Мацуока?

— Какво да правя там? Изобщо не съм мислил за това.

— Напразно... Японо-германските преговори могат да изяснят много неща.

И Зорге се зае да обсъжда с От възникналата идея. Посланикът се съгласи с Рихард. Решиха да действуват незабавно. От продиктува на секретарката една телеграма до Рибентроп, в която молеше да му се разреши да пристигне в Берлин заедно с господин министъра на външните работи Мацуока.

В началото на март От замина за Берлин. Предстоеше дълъг път — през Сибир и Москва. Зорге очакваше с нетърпение завръщането на генерал От. Но докато този негов главен информатор отсъствуваше, Рихард не стоеше със скръстени ръце. След един разговор с полковник Крайчмер Зорге изпрати в Центъра една много къса радиограма.

„Военният аташе на Германия в Токио заяви, че веднага след свършването на войната в Европа ще започне война против Съветския съюз.“

Зорге се надяваше да получи по-точна информация след завръщането на От от Германия.

На път за Берлин Мацуока остана няколко дни в Москва. Бе получил задача от японския кабинет да разбере какви са настроенията на русите. Осведомени от донесенията на групата „Рамзай“, в Москва също очакваха срещата с японския министър — трябваше да се

направи всичко, за да се отложи колкото е възможно повече сключването на едни по-тесен военен съюз между Япония и Германия.

На перона на Северната гара в Москва бе построен почетен караул — за посрещане на японската делегация бе дошъл Сталин. Това беше неочаквано. По лицето на Мацуока се разля широка усмивка — русите, изглежда, действително възнамеряват да поддържат добри отношения с далекоизточния си съсед...

Същия ден Мацуока беше поканен в Кремъл. Отначало в продължение на половин час с него води разговор народният комисар на външните работи Молотов. После двамата заедно влязоха при Сталин в кабинета му.

Насядаха, както се полага, край голяма дълга маса — японците от едната страна, русите — от другата, но Сталин често ставаше от масата, разхождаше се из кабинета, пушеше и се стремеше да създаде непринудена обстановка. Говореше малко, повече слушаше пристигналия японски гост.

Мацуока всякак се стремеше да убеди русите, че Япония нямала враждебни намерения спрямо Русия, че главното зло на света били англосаксонците, тяхната колониална политика. Даже в Китай Япония водела борба не с китайците, уверяваше Мацуока, а с Великобритания, която поддържала китайската буржоазия, капиталистическия строй...

Що се отнася до настроенятия на Япония, ние, така да се каже, сме морално комунистическа страна, каза Мацуока, страна на пролетарии, която се бори с капиталистически страни. Това е в значителна степен идеологическа борба.

Мацуока намекна: русите са също против капитализма — значи те имат с японците общи интереси. Той напомни за преговорите някога в Москва, когато при Сталин беше дошъл довереният човек на японското правителство Кухура Фусонасуке. Това беше много отдавна, тогава министър-председател беше генерал Танака. Японската страна предложи да се създаде неукрепена буферна държава в рамките на Източен Сибир, Манджурия и Корея. В новата държава би могла да се осъществява политика на открити врати... Жалко, че тогава не се стигнало до споразумение. А то би могло да отстрани търканията между Япония и Русия...

Наистина, през двадесетте години, скоро след като бе ликвидирана военната интервенция в Далечния Изток, японците се

опитаха да водят такива преговори. В Москва дойде Кухура Фусонасуке, но пристигна придружен от Сайго Хироши, японски посланик в Съединените щати — американците също бяха заинтересовани от създаването на такава буферна държава... После се изясни, че в състава на новата далекоизточна държава според японците трябвало да бъдат включени само Източен Сибир, Приморието и Забайкалието. Затова и преговорите не доведоха до никакъв резултат; русите възразяваха от самото начало. Скоро след това беше убит Чжан Цзолин — японците се отказаха от дипломатическата си инициатива и започнаха да търсят нови пътища за нахлуване на континента.

Сега Мацуока си спомни за несъстоялите се преговори, но Сталин отклони този разговор.

— Да не говорим за стари неща — каза той, като палеше лулата си. — Как бихте погледнали на едно наше предложение за сключване на пакт за ненападение?

Мацуока каза, че трябвало да информира своето правителство за състоялия се разговор, и изрази надеждата, че на връщане от Берлин ще може да даде конкретен отговор.

В Берлин Мацуока разказа за разговора си със Сталин само в общи черти. Той си имаше едно наум...

Докато водеше преговорите в Берлин с Хитлер и Рибентроп, Мацуока получи нови инструкции от Токио — правителството упълномощаваше министъра на външните работи да подпише договор за ненападение със Съветска Русия.

Ойген От беше заминал за няколко седмици и се завърна в Токио едва в средата на април.

В продължение на няколко часа От разказва на Зорге онова, което беше научил в Берлин.

Посланикът От беше присъствувал на всички срещи на Мацуока с Хитлер и Рибентроп и всичко, което беше чул с ушите си, предаде на Рихард. Това беше изключително важно.

Най-напред станала срещата при Хитлер. Разговорът се водел в имперската канцелария, в кабинета на фюрера, който казал, че сега е най-изгодният момент за Япония да окупира Сингапур — Русия, Англия и Америка не могат да ѝ попречат. Такъв случай се падал веднъж на хиляда години.

Мацуока се съгласил и отговорил, че нерешителните винаги се колебаят, такава била съдбата им. Но този, който иска да си улови тигърче, трябва да влезе в пещерата при тигрите. Япония не може да реши проблемата за южните морета, без да овладее Сингапур. Защото Сингапур в превод означавало „лъвски град“, Мацуока се разсмял, доволен от собствения си каламбур...

Посланикът От беше записвал след разговорите всичко най-важно. Сега той прелистваше бележника си и възстановяваше в паметта си чутото в имперската канцелария, на Вилхелмщрасе — в германското министерство на външните работи, и Рихард Зорге, ръководителя на разузнавателната група „Рамзай“, беше най-подробно информиран за тайните съвещания между представителите на двата най-вероятни противника на съветската страна.

От пътуването си Ойген От правеше извода, че фюрерът е заинтересуван Япония да се включи във войната. Но против кого? Говорейки за Сингапур, за южните морета, фюрерът непрекъснато се връщал към Русия. Хитлер всякак уверявал Мацуока, че те няма какво да се страхуват за своя тил — Русия няма да посмее да се намеси. Ако е нужно, той, Хитлер, бил готов да даде всякакви гаранции. Ако станело нужда, Германия незабавно щяла да нападне Русия — в случай че тя предприеме някакви действия против Япония. Затова фюрерът смятал, че тилът на японците е осигурен. И Хитлер отново подхващал, че трябва незабавно да се нападне Сингапур. Англия не била в състояние да води борба и в Азия, и в Европа. Фюрерът бил готов да окаже на японската армия също и техническа помощ: може да й даде торпеда и „щуки“ — пикиращи бомбардировачи — заедно с германски пилоти.

Фон Рибентроп говорил още по-откровено: „Япония може спокойно да настъпва на юг, да овладява Сингапур, без да се страхува от Русия. Германия е в състояние да приведе в действие 240 дивизии, между които и 20 танкови. Основните ѝ въоръжени сили са разположени на източните граници. Те са готови за настъпление всеки момент. Ако Русия заеме позиции, враждебни на Германия, фюрерът ще я разбие за няколко месеца.“

Тези думи От цитира дословно от бележника си. Рихард запомняше. Той имаше феноменална памет и макар че този път натоварването беше огромно, Зорге се справи с него.

В многодневните разговори, водени в Берлин, бяха важни също и незначителните на пръв поглед подробности, за които От споменава. Рихард обърна внимание, че Гьоринг и Рибентроп, всеки поотделно, съветвали Мацуока да не се разчита на Сибирската железопътна линия. Гьоринг казал: „Транспортните връзки между Германия и Япония не бива да се поставят в зависимост от Сибирската железопътна линия.“ Рибентроп повторил това почти със същите изрази.

— Как мислиш, Ики, дали няма да се наложи да воюваме с Русия? — запита От, оставяйки бележника си настрана.

— Не зная, но ако стане такова нещо, то ще бъде акт на най-голяма лудост. Убеден съм в това.

— Но какво можем да направим ние с теб?

— Какво ли? Да ги убедим да не правят глупости! — Зорге скочи и закричи из кабинета.

Същата вечер Ойген От съобщи и за заключителния разговор между Мацуока и Хитлер. На сбогуване японският министър казал на фюрера: „Занапред аз не бих желал да се свързваме с вас по телеграфа във връзка със засегнатите тук проблеми. Това е рисковано. Опасявам се, че тайните ни може да бъдат разкрити. Най-добре е да изпращате при нас специални куриери.“ Хитлер отговорил: „Можете да се осланяте на умението на германците да пазят тайна.“ Тогава Мацуока отвърнал: „Вярвам ви, господин Хитлер, но за съжаление не мога да кажа същото за Япония.“

Зорге се усмихна.

— Мацуока просто ни прави комплимент... Японците умеят да пазят тайните си, но ние умеем да ги разкриваме. Не е ли така?

— Невинаги — отговори уклончиво От. — Същият Мацуока, който ни се струваше крайно откровен в Берлин, на връщане се отбил в Москва и подписал там договор за неутралитет. Виж какво ми пише Рибентроп; той е възмутен от поведението на Мацуока.

От показа една телеграма, отпечатана на служебна бланка с щемпел: „С шифъра на посланика“. Рибентроп възлагаше на От да изкаже на японския министър на външните работи недоумението му, предизвикано от съветско-японския пакт за неутралитет. Рибентроп не разбираше как може Мацуока да сключва такъв договор със страната, срещу която Германия в близко бъдеще можеше да започне война...

Беше вече съвсем късно, когато Рихард събуди заспалия портиер и си отиде.

За Рихард Зорге не бяха нужни повече никакви потвърждения, че нацистите готвят нападение срещу Съветския съюз. Той изпрати в Центъра донесения за тайните преговори в Берлин и за подготвяната от Германия война против СССР. Шифрограмата се предаваше на части, от различни места, за да се объркат агентите на кемпейтай.

На Първи май, деня на интернационалната солидарност на революционните борци от всички континенти, Зорге започна своето донесение до Центъра със следните думи: „В мислите си ние минаваме с вас през Червения площад“.

По-нататък Рамзай предаде, че Хитлер е настроен решително да започне поход срещу Съветския съюз. Той смята да направи това, след като русите завършат сеитбата. Германците възнамеряват да приберат реколтата. Като източник на тази информация Зорге назова От — германския посланик в Япония.

„Хитлер е решително настроен да започне война и да разгроми СССР — съобщаваше Зорге, — за да използва европейската част на Съюза като суровинна и зърнена база. Критичните срокове за евентуално начало на войната са:

- а) окончателният разгром на Югославия;
- б) завършването на сеитбата;
- в) завършването на преговорите между Германия и Турция.

Решение за началото на войната Хитлер ще вземе през май.

Рамзай“

Рихард Зорге изпращаше в Москва един след друг тревожни сигнали.

В началото на май 1941 г. той предаде:

„Редица германски представители се завръщат в Берлин. Те предполагат, че войната със СССР ще започне в края на май.“

На 19 май, един месец преди започването на войната, Зорге изпраща радиограма до Москва:

„Срещу Съветския съюз ще бъдат съсредоточени девет армии, сто и петдесет дивизии.“

На 1 юни 1941 г.:

„От страна на германците трябва да се очакват флангови и обходни маневри и стремеж да бъдат обкръжени и изолирани отделни групи.“

Зорге разкрива на Центъра най-секретния стратегически замисъл на германското върховно командване, изложен в плана „Барбароса“. Но Сталин не придава на тази информация нужното значение. Той вярва на договора с Хитлер.

А комунистът разузнавач продължава да бие тревога, убеден, че неговите сигнали стигат до целта. Той тържествува: СССР няма да бъде изненадан.

Рихард разполага с най-точна информация. Още през май Зорге е прочел указанието на Рибентроп до неговия посланик в Токио:

„Нужно е при удобен случай да се напомнят на Мацуока неговите уверения, че ако между Германия и Съветския съюз възникне конфликт, «никакъв японски министър-председател или министър на външните работи няма да успее да накара Япония да остане неутрална.» В този случай Япония, естествено, трябва да вземе участие

във войната на страната на Германия. Тук няма да помогне никакъв пакт за неутралитет.“

Японците наистина не придаваха значение на подписания със Съветския съюз договор за неутралитет. Мияги предаде на Зорге съдържанието на речта на командувачия Квантунската армия генерал Умедзу:

„Договорът за неутралитет с Русия е само една дипломатическа стъпка. Армията в никой случай не трябва да допуска и най-малко отслабване на подготовката за военни действия. В подготовката за война с Русия договорът не внася никакви изменения. Трябва само да се засили разузнавателната и подривната работа. Трябва да се разширява подготовката на войната срещу Съветския съюз, която в решителния момент ще донесе победа на Япония.“

Генерал Умедзу беше казал това на едно съвещание с офицерите от Квантунската армия две седмици след завръщането на Мацуока от Москва.

Сега доктор Зорге не можеше да се отлъчи от Токио нито за един ден. На него му беше нужна достоверна информация от Манджурия, той трябваше да знае какво става на далекоизточните граници на Съветския съюз. И Рихард успя да убеди княз Урах, кореспондент на централния нацистки вестник „Фьолкишер беобахтер“, да замине за Манджурия. Урах замина и потвърди много прогнози на Зорге.

Рихард разказа на От за журналистическото пътуване на княз Урах и за беседата, която той имал с генерал Умедзу. Във връзка с това посланикът От изпрати телеграма до Берлин:

„Княз Урах ни съобщи за разговора си с командувачия Квантунската армия генерал Умедзу в Синцзин. Умедзу подчертал, че той приветствува пакта за неутралитет между Япония и Русия, обаче тройният пакт

служи като неизменна основа на японската политика, а отношението към неутралитета с Русия трябва да се измени веднага щом се изменят отношенията между Германия и Съветска Русия.“

За групата на Рамзай сега беше съвсем очевидно, че Германия скоро ще нападне Съветския съюз. На 6 юни Хитлер беседвал в своята резиденция в Берхтесгаден с посланика Ошима и му съобщил, че Германия е решила окончателно да нападне Русия. Хитлер намекнал, че Германия би желала Япония също да се включи в тази война.

Новината беше сензационна. Съобщиха я незабавно на министър-председателя принц Коное. Ходзуми Одзаки беше, както и преди, вътрешен човек на министър-председателя и същия ден научи съдържанието на телеграмата, изпратена от посланика Ошима. Вечерта той намери Зорге и развълнувано му разказа за случилото се. През нощта в етера излетя още една шифрограма.

А на 14 юни Рихард Зорге прочете опровержението на ТАСС, в което се казваше: „Телеграфната агенция на Съветския съюз е упълномощена да заяви, че слуховете относно намерението на Германия да нападне СССР са лишени от всякаква почва...“ Зорге не повярва — как така?! Та той месеци наред информира Центъра тъкмо за противното. Може би това е ход за дезинформиране на противника!... Рихард прочете докрай опровержението, разпространено по целия свят:

„Според данните, с които разполага СССР, Германия спазва условията на съветско-германския пакт също тъй неотклонно, както и Съветския съюз, предвид на което според мнението на съветските кръгове слуховете за намерението на Германия да наруши пакта и да предприеме нападение срещу Съветския съюз са лишени от всякакво основание...“

— Как така, как така? — заключен в своята канцелария, си повтаряше Зорге и стискаше до болка слепоочията си. Той беше уязвен

от последната фраза: „Слуховете за намеренията на Германия да нападне СССР са лишени от всякакво основание.“ Може би не му вярват?! — като мълния мина през главата му тази мисъл. Но Рихард я отхвърли. Това не може да бъде! Центърът не може да се съмнява в него. Иначе не биха го оставили в Токио. Но защо се дава това успокоително, демобилизиращо народа, опровержение на ТАСС?...

Рихард Зорге не можа да намери отговор на своите тревожни въпроси. Но същия ден, когато прочете опровержението на ТАСС, Рихард изпрати още едно последно свое донесение преди войната:

„Нападението ще започне на широк фронт на 22 юни
1941 г. сутринта.
Рамзай.“

В това категорично твърдение Рихард вложи цялото си упорство на комунист разузнавач, който отстоява своята правота. Но и тази радиограма не оказа нужното въздействие.

И ето че дойде 22 юни. По токийско време войната започна в десет часа сутринта, но тук едва по обяд стана известно за нападението на Германия срещу Съветския съюз.

Нервите на Рихард бяха напрегнати до крайния предел. Той беше потиснат, мрачен, чакаше съобщения от Европа. Известия нямаше и в него се зароди надеждата, че може би Хитлер все пак не е посмял да нападне Русия. Но на обяд призрачната надежда рухна. Беше неделя и в дома на семейство Моор се беше събрала голяма компания. Когато съобщиха новината, компанията още не беше станала от масата. След напрегнатото мълчание последваха горещи спорове. Гостите говореха един през друг. Анита Моор, която седеше срещу Зорге, също говореше нещо, но Рихард не разбираше какво именно. Най-послед до съзнанието му стигнаха думите на домакинята.

— Много добре, че фюрерът реши да вразуми русите — кудкудякаше тя. Лицето ѝ беше порозовяло от възбудата и от изпитото вино. — Колко пъти е говорил той за черноморското крайбрежие и за петрола, които са ни толкова нужни. Руснаците не ни разбраха, нека се сърдят сега на себе си, ние ще си вземем всичко със сила. Казват, че на Черно море било толкова красиво!...

Рихард не издържа, нервите му изневериха. С цялата си длан той удари по масата и в настъпилата тишина гневно подхвърли:

— Чувате ли се вие какво говорите!... Знаете ли какво значи Русия! Тя ще ни стрие на сол и добре ще направи!

Зорге стана от масата и се запъти към изхода, като се олюляваше.

Този ден той като че ли наистина беше пиан.

Привечер го видяха в „Империал“, седял на една маса и говорел с някакъв невидим събеседник?

— Тази война ще ме съсипе... Ще ме съсипе!... А всички тези свини ще плачат...

Зорге отиде да вечеря в семейство От. Там отново се поведе разговор за войната с Русия. Зорге пак не се сдържа.

— А аз ви казвам, че Хитлер ще си строши зъбите в Русия! — извика той от масата към някой от онези, които предричаха скорошен разгром на русите. — Русия е единствената страна, която има бъдеще. Само тя. И ако искате да знаете, аз бих желал да живея в Русия, защото тук всичко ми е омръзнало...

От беше принуден да се намеси в разговора. Той добре познаваше невъздържания характер на приятеля си, но това вече минаваше границите. Посланикът би могъл да има неприятности заради такива разговори в дома му. Усмихвайки се снизходително, От каза:

— Ики, престани да се правиш на русин, никак не ти подхожда.

Зорге се разсмя високо:

— А аз говоря самата истина, че желая да живея в Русия. Не вярвате ли? Както искате!...

Разговорът стана по-сдържан. Думите на Зорге бяха възприети като неуместна шега.

А през нощта, в първия ден на войната, от името на цялата конспиративна група Зорге изпрати в Центъра шифрована радиograma:

„Изразявам нашите най-добри пожелания в трудното време. Всички тук ще изпълняваме упорито нашата работа.“

КАРТИНАТА НА РЕМБРАНД

Съдържателят беше оригинал и не признаваше съвременната цивилизация, спазваше старинните японски обичаи и в ресторанта му нямаше електрическо осветление, а само свещи. Може би именно за това тук се събираха уравновесени хора, които предпочитаха живия огън пред неоновите светлини и феодалната тишина на стария ресторант пред заведения с креслива джазова музика, която пречи на човека да се съсредоточи. Дори песните на гейшите под акомпанимента на семисени в сепаретата от противоположната страна на сградата долитаха тук приглушени и създаваха своеобразен фон за тишината, която цареше наоколо.

Въпреки приумиците на съдържателя заведението не беше губещо — то имаше обширен кръг посетители.

Настана вечер. През разтворените прозорци нахлуваше лекият полъх на вятъра, който полюшваше пламъка на свещите, горящи на масата в тежки лети свещници. Пламъкът осветяваше средата на салона, матово блестящите рогозки, лицата на хората около масата и позлатената статуя на Буда в далечния ъгъл. Буда, обкръжен от мрак и слабо осветен от сиянието на свещите, придобиваше особена красота, както и висящата до него картина, изобразяваща скалист морски бряг, нарисувана с две бои — черна и златна.

— Рембранд — каза Зорге.

— Не, това е японският култ към сянката — възрази Мияги — Направило ли ви е впечатление? Денем златната боя е като варак, но в тъмнината, осветена от жива светлина, придобива красота и очарование.

— Обичам Рембранд, неговия маниер да осветява главното, върху което иска да съсредоточи вниманието; другото остава в сянка...

— Одзаките се усмихна от породилата се асоциация:

— Нима ние с вас не осветяваме главното...

Полъхът на вятъра наведе езичетата на пламъка и Буда за миг погасна. Одзаките плесна с ръце. Влезе една млада жена с висока

прическа и застана до вратата. Одзаки я помоли да затвори прозореца. Когато японката излезе, той каза:

— Сега да поговорим.

Те бяха трима — Одзаки, Мияги и Зорге. Бяха пристигнали в Киото с различни влакове и се срещнаха в двореца, в знаменития каменен парк.

В каменния парк само се уговориха за срещата вечерта. Още от началото на европейската война германският кореспондент доктор Зорге се държеше с русите подчертано предизвикателно, с англичаните престана да се поздравява, с Вукелич — френския кореспондент, говореше надменно, като с представител на победена нация. Постарому той можеше да общува само с японците — непосредствено и дружелюбно. Сега вече беше просто невъзможно да седи като някога открито с Вукелич в ресторанта на Ламайер. Рихард започна да използва за тайните си срещи и своята квартира на улица Нагасаки, но това невинаги беше възможно. И този път Зорге предпочете да се срещне с другарите си в Киото.

Още в първите дни на войната Рихард Зорге получи категорично указание от Центъра да установи възнамерява ли Япония да използва откритата ѝ се благоприятна възможност да нанесе на Съветския съюз тилов удар в Далечния Изток. Това беше много важно да се знае. Правителството на Хитлер се стремеше с всички сили да въвлече Япония във войната със Съветска Русия. Центърът заповядваше на групата на Рамзай да остави цялата друга разузнавателна работа и да съсредоточи усилията си върху този въпрос. Във връзка с това Зорге реши да се посъветва с ръководните членове на своята група. Поспециално трябваше да се обмислят и обсъдят аргументите, които можеха да се използват в защита на японския неутралитет при създалата се обстановка. По-късно Рихард писа по този въпрос:

„Съветският съюз не възнамерява да напада Япония и даже ако тя нахлуе в Сибир, той само ще се отбранява. Войната с русите ще бъде една погрешна крачка, плод на късогледство, понеже империята няма да получи от нея никакви съществени политически или икономически облаги, ако не се считат дивите простори на Източен

Сибир. От друга страна, Великобритания и Съединените щати само ще се радват, ако Япония се ангажира във война и няма да пропуснат възможността да ѝ нанесат своя мощен удар, след като нейните запаси от петрол и стомана се изтощят в борбата ѝ с русите. Ако пък Хитлер спечели победа, Сибир и Далечният Изток и без друго ще бъдат дадени на Япония, за което няма да се наложи тя да си помръдне даже и пръста.“

Одзакі одобри доводите на Рихард и само добави:

— Аз мисля, че с различните хора трябва да се говори в различни аспекти... Ще поясня мисълта си: ако аз например внушавам на принц Коное, че ние подценяваме силите на Русия, то в щаба на военноморските сили трябва да предупреждаваме адмиралите за опасността, която ги заплашва в Тихия океан от страна на Англия или Съединените щати, да ги убеждаваме, че тези страни несъмнено ще вземат участие във войната с Япония веднага щом императорската армия закъса в Русия...

Същата вечер набелязаха имената на хората, с които най-напред трябваше да водят разговори. Преди всичко това бяха министър-председателят принц Коное и участниците в „средите“ — представителите на „мозъчния тръст“ на Япония. Споменаха и принц Кинкадзу, внук на покойния член на Генро Сайонджи. Принц Кинкадзу беше консултант в японското министерство на външните работи и се ползваше с голям авторитет сред дипломатите.

Споменаха също и Кадзами Акика, правителствен секретар в кабинета на Коное, някои сътрудници от управлението на Южноманджурската железопътна линия, свързани с индустриални магнати на страната и с адмиралите от главния щаб на военноморските сили. Мияги назова още няколко сътрудници от генералния щаб, които заемаха особено агресивна позиция и бяха привърженици на идеята за нападение срещу съветския Далечен Изток.

— А знаете ли кого срещнах наскоро? — каза Мияги, когато всички въпроси бяха вече решени. — Леля Катабаяши от Сан Франциско, тя беше съдържателка на пансиона, в който живеех. Сега е също в Токио. Да я привлечем ли в нашата работа?

— Каква е тя? — запита Зорге с напрегнато внимание. Той привличаше твърде неохотно нови хора в организацията, още повече сега, когато групата беше вече формирана.

— В Сан Франциско тя ни помагаше.

— По-добре да се откажем — възрази Зорге, — имаме достатъчно решителни хора.

С това разговорът за Катабаяши беше приключен.

Веднага след като Германия нападна Съветския съюз, Берлин започна да упражнява натиск върху Япония. Хитлер трябваше бързо да се преустройва — през последните месеци той всякак се опитваше да насочи японската агресия към Сингапур, тъй като желаше да си осигури един действащ военен съюзник против англичаните. Сега ситуацията се измени и огромната военна машина на Япония трябваше да се обръща в друга посока — против Русия. С това се занимаваше главно фон Рибентроп, който използваше всякакви хитрости, за да постигне целта си по-бързо. Той ту влизаше в ролята на змията изкусителка — лъжеше, шантажираше, обещаваеше бърза победа, ту уговаряше, ту започваше да подканя, сякаш всичко беше вече решено.

Рибентроп действуваше чрез Ойген От и затова Зорге — най-близък приятел на посланика — се оказа в центъра на редица секретни задкулисни действия. За да постигне целта си и да не допусне сговор между двете най-агресивни държави, в доверителните си разговори Рихард умело опровергаваше доводите на фашистките дипломати, стремеше се да посее недоверие и несъгласие между Япония и Германия. Водеше се напрегната борба на умовете, за която Рихард Зорге по-късно казва:

„Разбира се, аз съвсем не мисля, че мирните отношения между Япония и СССР бяха запазени за дълги години само благодарение на дейността на нашата група, но факт е, че тя допринесе за това. Именно тази идеологическа основа ни отличава от онези, които обикновено биват наричани шпиони...“

В първия ден на войната против СССР фон Рибентроп покани японския посланик в Берлин генерал Ошима. Министърът беше сладникаво вежлив; той заяви на генерала:

— Настъплението на Япония към южните морета има, разбира се, грамадно значение, но като се има предвид непълната готовност за една подобна операция, вие бихте могли засега да решите руския въпрос и да се присъедините към Германия във войната ѝ против Съветския съюз. След бързия крах на Русия Япония ще осигури своя тил и тогава съвсем свободно може да се насочи на юг.

Ошима съобщи за тази беседа в Токио и съдържанието ѝ стана известно на Одзаки. Веднъж, уж между другото, той каза на принц Коное:

— Господин Хитлер говори сега на нашия министър на външните работи съвсем други неща. Германците през цялото време ни уверяваха, че нашият тил на север е отдавна осигурен. Дали не искат сега ние да ловим вместо тях тигърчетата от пещерата?...

Скоро Ойген От получи от Берлин шифрована телеграма, както винаги строго секретна, неподлежаща на разгласяване, освен сред най-тесен кръг доверени лица.

„Аз постигнах споразумение с посланика Ошима — пишеше Рибентроп — той да повлияе на своето правителство така, че последното да предприеме бързи действия срещу Съветския съюз, и ви моля вие от своя страна да използвате всички възможности да повлияете в същата насока на японското правителство и на авторитетните кръгове в страната.

Като се има предвид бързото развитие на събитията, Япония трябва без колебание да дойде до решението за военни действия против Съветска Русия. В разговорите си наблегнете, че действия срещу Русия, след като тя бъде разбита, само биха разклатили моралното и политическото положение на Япония. Рибентроп.“

— Какво правят те! — извика Зорге, като прочете телеграмата. — Ту така, ту иначе. Ту Сингапур, ту Благовещченск... има ли нашето министерство някаква линия?...

Възмущавайки се от непоследователността на германското външно министерство, Зорге се стремеше преди всичко да предизвика у От съмнение в правилността на поведението на Берлин. Но засега събитията не се развиваха в полза на Зорге. — Япония съвсем

определено се готвеше за война против Съветския съюз. Сигнал за започване на войната трябваше да бъде падането на Москва. Зорге изпрати радиограма до Центъра: „Япония ще се намеси във войната, ако бъде превзета Москва...“

Веднъж От отиде да води разговор с Мацуока. Върна се с повишено настроение и покани Рихард в кабинета си.

— Знаеш ли какво ми каза Мацуока? — със задоволство потъркваше длани Ойген От. — „Япония не може дълго да стои на неутрална позиция в този конфликт.“ Така каза... А докато разговаряхме, донесоха на министъра телеграма от Ошима: фон Рибентроп го предупредил, че русите изтеглят войските си от Далечния Изток. Мацуока ми прочете на глас телеграмата.

— И ти вярваш на подобна глупост?

— Не съвсем. Но какво значение има всичко това?! Главното е да накараме Япония да воюва... Между другото руският посланик Сметанин идвал при Мацуока, за да сондира почвата. Знаеш ли какво му отговорил той? Казал, че японско-съветският пакт за неутралитет бил сключен в период, когато отношенията между Москва и Берлин са били съвсем други... Основа на японската политика е тройният договор и затова съветско-японският пакт можел да загуби сила. Представяш ли си, Ики, какво означава това? Аз незабавно ще съобщя на Рибентроп...

Посланикът От телеграфира в Берлин:

„Имам удоволствието да ви съобщя, че Япония се готви за всяка евентуалност по отношение на СССР с оглед да обедини силите си с Германия за борба с комунистическото зло. Япония следи внимателно развитието на обстановката в Източен Сибир и е решила да унищожи съществуващия там комунистически режим.“

После дойде друго съобщение — този път от Берлин за Токио. Рибентроп информираше своя посланик в Токио:

„Японският военен аташе полковник Ямада посети началника на имперското контраразузнаване генерал Лахузен и му съобщи, че японският генерален щаб е готов да организира подривна работа срещу Съветския съюз в Далечния Изток и преди всичко в районите около езерото Байкал.“

Настроението на разузнавачите беше тревожно. Военният сговор беше започнал да придобива конкретни форми. Мияги потвърди това. По страничен път, чрез шифровача на някакъв си щаб, той установил, че командувачият войските в Чахар генерал Амаками е получил указание да се готви за война с Русия. Неговата задача била да нанесе удар през Външна Монголия върху Улан Батор и Байкал... А военният министър Тоджо подхвърлил многозначителната фраза: „Сливата вече е узряла и сама ще падне в краката ни...“

Сега всяка нощ, а понякога и през деня Макс Клаузен предаваше по етера шифровани телеграми. Донесенията не бяха утешителни, но ето че като призрачен лъч в мрака трепна надежда: Одзаки каза, че японските правителствени кръгове започнали да се колебаят — струвало ли си да се бърза особено!...

Всяка сутрин Зорге се събуждаше с мисълта: ами ако изведнъж днес японските войски нападнат Русия? И изведнъж му се обади Одзаки — трябвало бързо да се срещнат. Одзаки пристигна при Рихард, на улица Нагасаки. Отначало остана малко в таксито, сякаш да си спомни адреса, и видя на верандата букет цветя — добър знак, че всичко е спокойно. Рихард предварително беше освободил прислужничката си Омаха, на която нямаше доверие. Двамата останаха сами в къщата.

Одзаки съобщи, че цяла седмица непрекъснато заседавал военнокординационният кабинет. Съвещанията му свършили на 2 юли със заседание на Тайния императорски съвет. На заседанието присъствувал принц Коное, военният министър Тоджо и началникът на генералния щаб Сугияма, а от морския флот — адмирал Нагано и много други. Дори императорът, въпреки жестокия зной, пристигнал специално от извънградската си резиденция. Всъщност това била една

тайна конференция, която започнала в десет часа сутринта в двореца на императора.

Одзаки излагаше накратко главното от онова, което беше успял да научи. Той изброяваше по памет решенията, взети в двореца на императора.

„Япония остава вярна на принципа за установяване сфера на съвместно процъфтяване на велика Азия...“

„Макар че нашите отношения в германо-съветската война се определят от духа на оста Рим — Берлин — Токио, ние за известно време няма да се намесваме по своя инициатива в тази война, но ще вземем мерки тайно да се въоръжаваме за действия против Съветския съюз. Същевременно ще водим дипломатически преговори с голяма предпазливост и ако ходът на германо-съветската война вземе благоприятен за нас обрат, Япония ще използва оръжие за решаването на северните проблеми...“

„Тайният съвет изказва мнението, че засега не е целесъобразно да се бърза с решителни действия срещу Русия от изток, както предлага Германия...“

Накрая Одзаки подчерта, че на Тайния съвет се споменало за Номонган — поражението при Халхин Гол кара военните да бъдат по-внимателни с русите. Същевременно било решено да се мобилизират тайно един милион запасни за попълване на армията.

Зорге се разбърза. Трябваше веднага да се предаде в Центъра получената информация. Той направи извода, че Япония изчаква и не възнамерява да напада веднага. Много неща ще зависят от изхода на боевете по съветско-германския фронт.

Рихард беше научил за заседанието на Тайния съвет с участие на императора много преди то да стане известно в германското посолство. Посланикът От, който разполагаше само със стара информация, писа до Берлин: „Полагам всички усилия влизането на Япония във войната да стане колкото е възможно по-бързо. Както показват военните приготовления, това ще стане много скоро.“

Скоро обаче в посолството също настъпи известно отрезвяване.

„През последните дни — съобщаваше От в Берлин — японският кабинет свиква често съвместни съвещания с началник-щаба, но определено решение във връзка с участието в руско-германската война не е взето. Съобщенията от армията потвърждават, че е започнала енергична подготовка за нападение против Русия. Тя обаче ще изисква най-малко шест седмици, ако Русия не отслабне решително в Далечния Изток. Според достоверни секретни съобщения, министър-председателят Кононе и повечето от членовете на кабинета му настояват да не се предприема нищо, което би могло да влоши военното положение в Китай. Всичко това може да попречи на японските действия на Север.“

Рихард с готовност изпълни молбата на От да редактира тази телеграма за Берлин. Информацията на От потвърждаваше данните, с които разполагаше Зорге.

— Нали ти казах — обърна се той към посланика, подавайки му текста на телеграмата, — че нашият оптимизъм е малко прибързан: едно нещо е да хвърлиш прах в очите, като обещаеш днес-утре война, а друго е да предприемеш практически действия. Тук решаваща дума имат винаги военните. Те изглежда по-добре знаят. Ние трябва да се примирим с мисълта, че по-рано от шест седмици войната в Далечния Изток няма да започне...

След два дни тази информация се намираше вече в Москва.

И все пак напрежението по съветските далекоизточни граници не отслабваше. По различни канали Рамзай получаваше сведения, че японският милитаризъм продължава да се готви за война срещу Съветска Русия.

Полковник Крайчмер подготви един доклад за Берлин и преди да го предаде на посланика От, го показа на Рихард Зорге. Военният аташе докладваше на началника на генералния щаб на сухопътните войски генерал-полковник Халдер:

„Свикването на запасни в японската армия, което започна бавно и тайно, сега е взело широк размах и вече не може да се прикрива. До средата на август трябва да бъдат свикани около деветстотин хиляди души на възраст от двадесет и пет до четиридесет и пет години. Отделя се особено внимание за набирането на лица, които знаят руски език. Мобилизират се коне, каруци и автомобили. След като завърши първият етап на мобилизацията, вероятно ще бъдат свикани в армията още половин милион запасни.

От 10 юли започна изпращането на свиканите запасни в Тяньцзин и Шанхай. По сведения, които заслужават доверие, за участие във военните действия против Съветския съюз очевидно са предназначени японските части, дислоцирани в Северен Китай.

Относно японския оперативен план, който се базира на «Кан Токуен» — бърза подготовка на войските против Съветския съюз, — засега няма яснота. Японците вероятно ще се ограничат с настъпление в района на Владивосток и северно от него. Същевременно ще бъде предприето настъпление в посока на Байкал, покрай железопътната линия Манджурия-Чита, а от района на Калган, през Външна Монголия, право на север.

Датата за започването на действията още не е известна. Може да се предполага, че разгръщането на войските ще продължава до средата на август. Генерал Окомота неведнъж е заявявал, че Япония ще започне действия едва след като германските войски превземат Москва.“

Зорге каза на Крайчмер:

— На ваше място аз бих изложил по-подробно съдържанието на „Кан Токуен“. В Берлин едва ли знаят как се осъществява този план. Например това, че в квантунската групировка се създават отделни армии и ще действуват три самостоятелни фронта. За генерал Халдер това е особено важно.

— Прав сте, доктор Зорге, и, разбира се, трябва да се покажат задачите на всеки фронт. Измислили са го любопитно. Ето вижте...

Полковник Крайчмер извади една щабна карта на далекоизточните райони на Съветския съюз. Рихард успя да получи доста подробна информация за плана „Кан Токуен“, а също и за „ОЦУ“ — постоянно действащия план за война със Съветския съюз. Автор на „Кан Токуен“ беше генерал-лейтенант Томинага от японския генерален щаб. На него бяха възложили да разработи бързо всестранен план за нападение срещу Съветския съюз, съобразен със започналата вече война между СССР и Германия. И мобилизацията на запасните, и преминаването на Квантунската армия на военновременни щатове — всичко това беше част от плана „Кан Токуен“. Рихард не знаеше само направленията на ударите на отделните армии, а сега Крайчмер го посвети в стратегическите тайни на японския генерален щаб.

Планът „Кан Токуен“, утвърден от императора, се пазеше в оперативния отдел на генералния щаб. В изпълнение на този план по манджурската граница се трупаха войски. И всичко това беше насочено против Съветския съюз.

Обаче планът, известен на Рихард Зорге в общи черти, в действителност криеше много по-голяма заплаха, отколкото можеше да си представи човек по откъслечните сведения за него, с които групата на Рамзай се беше сдобила. И началникът на генералния щаб на японската армия беше готов всеки момент да извади този план от бронирания сейф и да го превърне във военностратегически пътеводител на Кондо — за придвижване на милионните армии по императорския път...

Планът „Кан Токуен“ предвиждаше:

„За внезапно настъпление срещу противника да се съсредоточат в Източна Манджурия главните въоръжени сили на империята в състав от тридесет пехотни дивизии...

Първи фронт, в състав от 3-та, 5-а и 20-а армия, да нанесе главния удар по направлението към Ворошилов.

Втори фронт, в състав 4-та и 8-а армия, да нанесе удар към Свободний и Куйбишевка.

На западното направление 6-а армия да води действия за отвличане на вниманието.

Етапи на бойните действия:

Първи етап: 4-та армия от Втори фронт с придадените ѝ части да обстрелва демонстративно съветската територия, като създава впечатление, че се подготвя настъпление на участъка Суню — Хейхе.

6-а армия да задържа позициите при Хайлар.

През това време армиите на Първи фронт да преминат в решително настъпление към Приморието.

Първият етап на бойните действия завършва с овладяването на Ворошилов, Владивосток и цялото Приморие. Осигурява се безопасността на Япония и Манчукуо от въздуха, морето и сушата.

Втори етап. При успешно осъществяване на първия етап Първи фронт завива на север по железопътната линия към Хабаровск. Втори фронт форсира Амур, овладява Благовещенск, Куйбишевка, Свободний и прекъсва Сибирската железопътна линия. Една армия остава за прикритие, а главните сили настъпват към Хабаровск. Тук войските на Първи и Втори фронт притискат частите на Червената армия, обкръжават ги и ги унищожават, като завземат Хабаровск.

Трети етап. Армиите на Втори фронт завиват на запад. Във взаимодействие с войските на Втори фронт 6-а армия започва настъпление от Хайлар на запад по протежение на Сибирската железопътна линия. Границата се преминава в района на Манджурия-Триречие. Овладява се Чита.

През същия етап се предприема настъпление през Баин Тумен към Чита. Мотомеханизираните части от Калган се насочват към Улан Батор.

Четвърти етап — овладяване на Забайкалието.

Действия на военноморския флот:

Военноморският флот на империята има три задачи: да стовари десант в Петропавловск на Камчатка и Северен Сахалин; да нанесе удар върху тихоокеанския флот на

противника; да блокира откъм морето Владивосток и да охранява Цушимския пролив.“

Действията на отряд № 731, включени в стратегическия план „Кан Токуен“ — използване на бактериологично оръжие, — се планираха отделно. Тайна номер едно на японската империя не се разкриваше даже в толкова секретния план „Кан Токуен“. Генералният щаб дал указания да се засили подготовката за бактериологична война. С оглед да се развие стратегическият план генерал Умедзу бе заповядал да се разшири приготвянето на бактериологични препарати. Професор Широ обеща на командувачия, че вместо шестдесет килограма чумни бълхи — максимума, който успяваха да получават в продължение на три-четири месеца, сега ще може да се произвеждат до двеста килограма. Приготвянето на бактериологична маса също може да бъде увеличено. Трябва само да се разшири производствената мощност на отряда.

— Имайте предвид, професоре — каза командувачият Квантунската армия, — това е особено нужно да се направи сега, когато Германия вече е започнала войната със Съветска Русия...

— Уверявам ви, господин командувач — възкликна Широ. — Започнем ли войната, ще изсипем върху главите на противника огромни маси смъртоносни бактерии! Ние ще ги произведем.

Умедзу подписа заповед за създаване на четири нови филиала на бактериологичния център и увеличи щата на отряд 731 още с хиляда души.

Над съветския Далечен Изток надвисваше заплаха от чумна епидемия. Тя трябваше да унищожи жителите, без да засегне материалните ценности. Това бе част от стратегическия план „Кан Токуен“.

Но плановете, колкото и хитро да бяха замислени, си оставаха само плановете. Рамзай, който още не знаеше всичко, поставяше пред своите хора задачата да направят всичко, за да не допуснат японските милитаристи да осъществят тези плановете. С развитието на събитията доктор Зорге все повече се убеждаваше, че самоотвержената борба на съветския народ на германо-съветския фронт осуетява замислите на японската военна клика, обърква сметките им.

През август военният министър Тоджо посети посланика От, за да разбере как вървят работите на съветско-германския фронт. Генералът, с плешива глава, с гъсти, късо подстригани мустаци и много раздалечени хитри очи, пристигна при посланика цивилен и сега приличаше на предпазлив предприемач, който, преди да вложи капитала си в предприятието, се опитва внимателно да изясни дали съдружниците му няма да фалират.

Рихард им беше преводач. Той подробно превеждаше думите на От, който полагаше всички сили да убеди генерал Тоджо, че работите на фронта вървят отлично и съдбата на Москва е вече предрешена... Дали неувереността в интонацията на Зорге, която генералът долови, или прекаленото самохвалство, за което също доста спомогна със своя превод Рихард, но нещо накара генерал Тоджо да бъде нащрек. Хитлеровият блицкриг май че не беше успял. Тоджо изглежда не повярва на думите на генерал От и си замина неудовлетворен. Скоро военният министър възложи на Ошима да разузнае по-обстойно в Берлин всичко, както се казва, от първа ръка.

Ошима доста бързо изпрати отговор. Японският посланик предаваше от Берлин:

„В началото на август ми стана известно, че темповете на настъплението на германските войски в Русия се забавят. Набелязаните срокове за настъпление не се спазват. Москва и Ленинград не са превзети в определените срокове. По ваше поръчение аз се обърнах към господин фон Рибентроп, който покани на разговора господин фелдмаршал Кайтел, началник-щаба на върховното командване. Господин фелдмаршалът обясни, че забавянето на темповете за настъпление се дължи на разтеглените комуникации и изоставането на тиловите поделения от предните части. Разликата между плана и фактическото развитие на операциите е около три седмици, което в една такава голяма кампания няма съществено значение.“

Рихард разбираше, че съдбата на Далечния Изток, както и съдбата на цялата страна, се решаваше сега на съветско-германския фронт, на бойното поле пред Москва. Всичко зависеше от издръжливостта на руските войски, от тяхната способност да направят почти невъзможното — да спрат нацистките пълчища и да не ги допуснат във вътрешността на Съветска Русия. Той разбираше също, че съдбата на Москва зависи и от това, дали съветското военно командване ще може да изтегли някаква част от далекоизточните си войски, за да я прехвърли на запад. Но за да стане това, Съветският съюз трябва да знае възнамерява ли Япония да започне войната с Русия тази година.

Намеренията на японските милитаристи станаха ясни в началото на септември. Най-напред Рихард получи известие от Одзаки — трябвало да се срещнат. Срещнаха се през деня в кафене „Империял“. Одзаки вече беше заел маса, когато Рихард се показва на вратата. Навън беше задушно, но зад дебелите стени на кафенето се беше запазила прохладата. Тесните прозорци-бойници с оранжеви щори пропускаха бледа светлина, така че помещението беше в приятен полумрак.

Пиеха разхладителен сок, смесен с джин, бърбеха за разни дребни неща, после заговориха за творчеството на някакви древни японски поети. Одзаки започна да декламира стихове от една елегия на Хитомаро:

*Окапали са алените листи
И сякаш тъжен пратеник е клена.
Погледнах го
И спомних си отново
Онези дни, когато беше с мене...*

Рихард помоли за огън, наведе се над запалката и Одзаки, сякаш продължавайки да декламира, му каза полугласно:

— Тайният съвет с участието на императора определили направлението на експанзията. Слушайте...

Одзаки започна да цитира откъси от решението на Тайния съвет. Той не си служеше с бележник — неоценимо качество на разузнавача!

„Япония се придържа към политиката си за придвижване на Юг.“ Това, първо. — Ходзуми Одзаки издекламира няколко стиха, после заговори отново, сякаш тактуваше с ръка в ритъма на стихотворението. — Второ: „Ако през втората половина на октомври загубим надеждата, че Съединените щати ще удовлетворят нашите искания, ние трябва да бъдем готови за война против Америка, Англия и Нидерландия.“ Трето: „Плановете «Оцу» и «Кан Токуен» съответно се отлагат“. Друго нямам. Мияги потвърждава сведенията за предстоящите действия на фронта в направление на южните морета. Видях го вчера.

Зорге изпуши цигарата си и се сбогува. Информацията беше в противоречие с предишните данни, които се получаваха от военните и правителствените кръгове. Тя трябваше да бъде повторно и старателно проверена. Без да бърза, Рихард мина през хола, после отиде до автомобилния паркинг пред входа, взе от пазача ключа на колата си, вмъкна се в старичкия си „Опел“ и се понесе към посолството.

— Чу ли новината? — запита той От, влизайки без предупреждение в кабинета на посланика. — Японският флот изменя направиението си, няма да прави десант на Камчатка...

Посланикът От вече знаеше всичко това.

— Този път не можа да ме изпревариш — усмихна се той. — Ето, виж какво съм написал за Берлин.

Ойген От докладваше на фон Рибентроп:

„Кабинетът на принц Коное реши да извърши широка мобилизация като мярка против Съветския съюз. Наред с това министър-председателят Коное значително усили така наречените трезви елементи в своя кабинет, склонни да подкрепят мнението на ръководителите на военноморския флот — да се реши преди всичко проблемата за южните морета. Това силно затруднява едно придвижване на север. Командуването на армията също не проявява стремеж към незабавно скъсване със СССР. Привеждат се доводите, че японската армия, ангажирана и отслабнала във войната с Китай, не ще може да издържи една зимна кампания срещу Съветска Русия. Като има предвид упоритата съпротива на русите срещу такава силна армия като германската, японският генерален щаб се съмнява, че ще може да постигне решаващи успехи в Русия преди настъпването на зимата.

Върху мнението на генералния щаб оказват влияние също и тежките спомени от номонганските събития през 1939 г., които са още

живи в паметта на Квантунската армия.

Надценяването на мощта на руската армия се подхранва и от обстоятелството, че въпреки разгрома на украинския фронт Съветският съюз можа да хвърли свои войски на кавказкия фронт за настъпление срещу Иран.^[1]

От достоверни източници научих, че императорската главна квартира напоследък е стигнала до решението да отложи за известно време действията против Съветския съюз, ако военната ситуация не се измени и Русия не претърпи поражение на запад.“

Посланикът придаваше на тази телеграма толкова голямо значение, че помоли и военния аташе Крайчмер да я подпише. Рихард също не биваше да бави тази информация.

Стъмваше се вече, когато Зорге се прибра вкъщи, на улица Нагасаки, и се залови за работа. Най-напред той запали настолната си лампа с абажур, украсен с оранжеви дракони, и я премести до прозореца, давайки по този начин знак, че му е необходима бърза връзка. Може би Клаузен щеше да се мерне наблизко с колата си. Преди да се прибере, Макс обикновено минаваше покрай къщичката на Рихард.

Зорге взе от полицата един доста оръфан статистически справочник на Германия „Ярбух 1935“, погледна календара — днес е четиринадесети септември 1941 г., прелисти справочника и намери нужната страница. Старият справочник продължаваше да служи на Рихард вярно и предано. Той беше ключът за шифрованите предавания, напълно оригинален и затова неразкриваем, винаги нов и безупречен. Със същите справочници разполагаха радистът Клаузен, Бранко Вукелич и, разбира се, дешифровчиците в Хабаровск и Владивосток. Трябваше само да се отвори страницата, която съответствува на датата. По-нататъшното шифроване не беше особено трудно, още повече че през последните месеци Рихард не изпращаше дълги телеграми. Ето и сега от общата сума на тъй важните информационни материали той трябваше да подбере само няколко реда. Върху хартията се заредиха петзначни цифрови групи. Зорге цифрираше най-важната си информация:

„Японското правителство е решило да не предприема действия против СССР. Въоръжените сили обаче ще бъдат оставени в

Манджурия. Действията могат да започнат идната пролет, ако Русия претърпи поражение. Рамзай.“

Зорге не дочака Макс Клаузен да му се обади по телефона, а сам се отправи към него. Той му телефонира предварително от един градски автомат. Макс си беше вкъщи и всичко беше наред. Радиограмата на Рамзай излетя в етера, преди в посолството да успеят да шифрират дългата телеграма на генерал От и да я предадат в Берлин на министъра на външните работи фон Рибентроп.

След сеанса Рихард се върна на улица Нагасаки. Настроението му беше приповдигнато. Той си спомни думите на Одзаки за холандския художник. Рембранд... японските сенки... Днес другарите поработиха добре; те също осветяват главното от тайните събития...

---

[1] През август 1941 г., за да се пресече опасната дейност на Хитлеровата агентура, застрашаваща интересите на СССР и нейните съюзници в Иран, в иранска територия влязоха съветски и английски войски. ↑

ПОСЛЕДНОТО ДОНЕСЕНИЕ НА РИХАРД ЗОРГЕ

Напоследък Рамзай, макар и да беше външно спокоен, с подсъзнателния си усет на опитен разузнавач все по-ясно чувствуваше нарастващата опасност.

След безплодните си усилия да открие неуловимата радиостанция полковник Осака беше вече готов да се признае за победен, но един неочакван случай му помогна да възстанови душевното си равновесие.

В резултат на старателното неколкomesечно пресяване на списъците с потенциално подозрителни лица, в тези списъци останаха десетина-двадесет души, между които Рихард Зорге, помощник на германския посланик в Токио, и Ходзуми Одзаки, съветник на министър-председателя и същевременно заемащ висок пост в управлението на Южноманджурската железопътна линия. В списъка влизаше също Бранко Вукелич, ръководител на френската телеграфна агенция Хавас в Токио, художникът Мияги и още няколко известни и уважавани лица.

Полковникът доложи на шефа на общояпонското военно контраразузнаване генерал Накамура своите мисли; генералът се съгласи с Осака и нареди да се прекрати безплодното прецеждане на списъците. Но се случи така, че тези дни „тококо“ — тайната полиция — доложи на полковника, че е поставила под наблюдение Томо Катабаяши, заподозряна във връзки с леви елементи. Поддържала някакъв шивашки курс за млади домакини. На предварителния разпит посочила сред своите познати и художника Мияги, когото познавала още от Сан Франциско. Там държала пансион, в който живеели японци с леви убеждения, между тях бил и Мияги.

Чиновникът от тайната полиция не придаваше никакво значение на онова, което бе докладвал — просто бе изпълнил служебното си задължение. Попаднал бе на някаква си шивачка... Но полковник

Осака изведнъж се сепна, като чу името Мияги... „Мияги — познато име, — мъчеше се той да си спомни — май че фигурира в списъка?“

Осака отвори папката. Точно така: „Йотоку Мияги, художник, среща се с офицери от генералния щаб...“

За всеки случай арестуваха шивачката Томо Катабаяшн. Тя не отрече, че действително е живяла някога в Сан Франциско, че имала пансион и после се върнала в Япония заедно с мъжа си. Сега не поддържала с никой от старите си квартиранти каквито и да е връзки. Единственият от тях, когото случайно срещнала, бил художникът Мияги.

Полковникът заповяда да му доведат арестуваната Катабаяши, разпита я лично и нареди да се установи тайно наблюдение над художника Мияги и всички други лица, с които той общува. Наблюдението над художника още повече изостри вниманието на ръководителя на кемпейтай — бе констатирано, че Мияги се среща с Ходзуми Одзаки, познава се с германския журналист доктор Зорге и с други лица, фигуриращи в секретния списък...

Това беше тъкмо в периода, когато японското контраразузнаване беше активизирало работата си по наблюдаването на чужденците, живеещи в Япония. Назряваха големи събития, империята се готвеше за война и милитаристите се стремяха да си осигурят тила срещу евентуален удар. Започнаха се профилактични арести на чужденци. Между чужденците, подложени на усилено наблюдение, се оказаха Вукелич и Зорге, а също и английският кореспондент Джеймс Кокс, който се срещаше с френския журналист Бранко Вукелич. Наблюдението върху доктор Зорге бе възложено на полицейския агент Хирано. През изтеклите години Хирано бе „направил кариера“, бе станал опитен осведомител и съдбата отново го събра с Рихард Зорге.

Най-напред осведомителят от тококо установи къде ходи Зорге. Сутрин, много рано, отива в посолството и прекарва там целия ден. Вечер отива в „Империял“, оттам в ресторантчето „Райнголд“ на улица Гинза, а понякога се отбива за малко във „Фледермаус“. Най-дълго се бави в „Империял“. Сяда винаги на едно и също място — в едно дълбоко кресло до стената, разговаря с някого или просто дреме.

Донесението на агента не заинтригува особено полицията, но все пак бе предадено на полковника в кемпейтай и Осака нареди в стената

на ресторанта, край която седи Зорге, да се вгради магнетофон за записване на разговорите му.

Обикновеното следене по улиците и подслушването на телефонните разговори не даваха резултати и Хирано реши да проникне в къщата на улица Нагасаки. Това не беше много трудно за него, тъй като денем, в къщата нямаше никой. Отначало Хирано се настани под верандата, за да разбере кой посещава Зорге, с какво се занимава, за какво говорят. Три дни и три нощи Хирано не мръдна от поста си под верандата, но не можа да постигне нищо. При Зорге не идваха гости; само на два пъти дойде някаква млада жена, която почистваше и си отиваше.

На третия ден Хирано влезе вътре в къщата, огледа всичко, но пак не откри нищо подозрително. Магнетофонният запис от „Империал“ също не даде нищо — Зорге бе разговарял с приятели за различни дреболии, но нямаше даже и намек за някаква секретна информация.

Беше октомври и продължително валеше ситен дъжд.

Напоследък Рихард често се чувствуваше неразположен и правеше големи усилия да стане от леглото. Нощем го измъчваха кошмарни сънища и най-често един и същ — отново изгубил последни сили, той висеше върху телените заграждения край Вердюн. После е в болницата и някой се навежда над него. Ниско, ниско...

— Сестра! — вика той и отваря очи.

Със събуждането кошмарите на миналото изчезват. Няма нито Вердюн, нито болницата, Рихард лежи на кушетката в стаята си на улица Нагасаки. По полиците на стените са наредени книги, древни ръкописи, източни статуетки, които той събира от години. Стаята му е стая на учен ориенталист.

Над него се е навела преданата му Мичико. Тя е облечена в хубаво кимоно, на което са извезани нежни оранжево-жълти хризантеми, и е препасана с широк ярък пояс. Рихард знае, че Мичико се е облякла така за него. Той ѝ се усмихва. Но защо тя е тук? И лицето ѝ е толкова разтревожено?

— Ики сан, вие говорехте нещо насън и стенехте — каза полугласно Мичико. — Не сте ли добре, Ики сан? Направила съм чай. Пийнете!...

Страшно го болеше главата. Изглежда пак започваше грипът. Той посегна за цигара. Мичико взе настолната запалка, запали и му подаде огън.

— Аригато, Мичико!... Благодаря! — Рихард дълбоко вдъхна сладникавия дим, отметна одеялото и спусна крака от кушетката. Мичико запали печката — ярко запламтяха въглените, пръскайки топлина наоколо. И все пак върху пижамата си Зорге наметна халата — тресеше го.

Приятно е, че Мичико е тук... Но защо е нарушила уговорката?

Ишии Ханакото сега живееше при майка си и рядко се вестяваше при Рихард. По-голямата част от времето си тя прекарваше в центъра по печата — на Гинза. Така реши Зорге, след като бяха викали Ишии в полицията. Полицейският инспектор, господин Мацунаги, я предупреди много строго: да не поддържа връзка с „косматите“. Мацунаги наричаше така всички европейци, наричаше ги още стебла, израснали на тъмно, заради бялата им кожа. Инспекторът разпитваше Ханакото с какво се занимава Зорге, къде ходи, с кого се среща, молеше я да му донесе ръкописите му. Мичикото каза, че нищо не знае. Мацунаги я предупреди да не споменава нито дума пред германеца за този разговор.

Ишии плахо попита какво да прави — та тя работи при господин Зорге. Полицейският инспектор нищо не отговори, само измърмори под нос: „Знаем я ние вашата работа...“

Разбира се, още същата вечер Мичикото разказа всичко на Ики сан. Той изслуша мрачно разказа на Мичикото и изведнъж избухна. В тази минута той приличаше на древния японски бог от храма в Камакура, който олицетворява яростта. Вдигнати вежди, искрящи очи и сурови гънки около устата.

— Добре!... Щом ти забраняват да идваш при мене, аз ще им отговоря със същото! Ще направя така, че нито един японец в Германия да не може да се среща с германки. Ако ще да е и самият посланик Хироши Ошима... Така им кажи. Разбра ли ме?

— Да, Ики сан, разбрах, но какво значение може да има това, щом ми забранят да работя тук... Понакуцвайки, Зорге ходеше напред-назад из стаята, като се сблъскваше постоянно с книжните лавици и непрекъснато пушеше, палейки цигара от цигара.

— Изглежда, все пак ти трябва да заминеш оттук, Мичико... — каза Рихард, като се поуспокои... — Кажи, какво щеше да правиш, ако аз, да предположим, бях умрял при катастрофата с мотоциклета? Това можеше да се случи, нали?

Напоследък Рихард често заговаряше за това. Може би той просто искаше да подготви Ишии за онова, което би могло да се случи. Той много мислеше как да предпази от опасност жената, чиято съдба не му беше безразлична.

— Слушай, Мичико — каза той замислен. — Може би трябва да се омъжиш...

— Не, не!... Не бива да говорите така, Ики сан. — Мичико вдигна ръце, сякаш се защищаваше. Очите ѝ се напълниха със сълзи. — По-добре — в Михара...

Михара е един вулкан, в кратера на който се хвърлят жените, отблъснати от любимия си. Тези думи се изтръгнаха от Ишии неочаквано. Тя се смути и наведе очи.

— Остави на мира Михара, Мичико... Не е ли по-добре да отидеш на остров Маядшима. Чувала си за него, нали? Казват, че там няма нито раждане, нито смърт. Само щастие. Там не се раждат нито птици, нито елени, нито едно живо същество... За това се грижат монасите, които живеят при храма под сянката на криптомериите... Живот — приказка, да отидем там! — Рихард заговори за свещения остров Миядшима от желание да предизвика поне една усмивка върху лицето на Ханакo. Но не успя. Отново ѝ заговори: — Мисля за щастieto ти, Мичико... Щом не искаш на Маядшима, иди в Шанхай, поживей там, още повече че се налага да изпратя някого там по работа. Аз също ще дойда, ще ти покажа града, заедно ще поплаваме по реката.

— Но аз нямам паспорт — възрази Ишии. — Кой ще ме пусне в Шанхай? После... после, не искам да заминавам оттук. Вие няма да дойдете в Шанхай, Ики сан.

— Но разбираш ли, ти не бива да оставаш тук...

Този разговор те водиха през август — преди два месеца. Сега Ишии рядко идваше тук. Но защо е дошла днес?

— Случило ли се е нещо, Мичико? — запита той.

— Не зная, Ики сан, може и да е дребна работа, но сърцето ми е разтревожено... Вчера пак ме викаха в полицията. Дойдох да ви

разкажа... Тук някой е идвал, вижте... Мичико посочи дървената стълбичка, която Зорге използваше, за да взема книгите от горните полици. Върху нея се виждаше неясна следа от гумена подметка. Обувките на Зорге нямаха такива подметки...

Мичико каза, че видяла същата следа навън, под верандата. Какво иска този човек от Ики сан?!

Рихард се опита да успокои разтревожената Ишии: глупости, вероятно е идвал електротехникът — това беше миналата седмица. Ясно е, че е вземал стълбичката, за да стигне бушоните. Но Ишии знаеше, че в петък, когато разтребваше стаята, тези следи ги нямаше... Все пак тя не възрази на Зорге, а се престори на успокоена от думите му. Защо да огорчава Ики сан? Той и без друго си има много грижи. Ики сан сам знае какво трябва да прави. Тя искаше само да го предупреди.

Обстановката действително беше тревожна. Зорге чувствуваше, че обръчът около него се затяга. Но сега той мислеше за едно — само да не се случи нещо днес. Днес е решаващият ден, равностойност на дългогодишния труд на разузнавача. Няколкото реда информация, която ще предаде през нощта в Москва, окончателно ще потвърдят неговия категоричен извод — Квантунската армия тази година няма да нападне съветския Далечен Изток; японската агресия се устремява към южните морета. Япония, разбира се, няма да може да воюва на два фронта. Твърдата съпротива на Съветския съюз беше охладила разпалените глави на японските милитаристи. Той трябва да съобщи това днес в Центъра. Именно днес! Сега е скъп всеки ден, всеки час. Радио Берлин задъхано крещи за победите на германофашистката армия. Но може би войските от Сибир ще успеят да се притекат в помощ на Москва. Как би искал сега Рихард да бъде там, край Москва, за да се бие срещу врага открито, без да се крие! Отдавна му бяха обещали да го отзоват от Япония. Сега вече е време; Зорге счита своята работа за завършена. Днес той ще предаде съобщението, заради което всъщност беше прекарал тук толкова трудни и опасни години. Трябва още веднъж да се напомни в шифрограмата, време е да бъде отзована групата му; тя вече е свършила главното.

Зорге помоли Ишии да прибере и цветята от верандата; те бяха вече увехнали. Не, не, от свежи цветя също няма нужда. Нека вазата да остане празна, онази, която виси към улицата.

Рихард Зорге правеше това, за да предупреди другарите си — обявява в къщата си „карантина“...

Ишии си отиде. Той чу как тя се обу в антрето, как се тропна вратата и вече под прозореца затракаха дървените подметки на обувките ѝ. Рихард седна да работи — трябваше да зашифрира последното съобщение на Одзаки.

Тия дни Одзаки му беше съобщил за заседанието в резиденцията на министър-председателя. Събрали се в неделя съвсем тайно — принц Коное предварително наредил да се освободят всички слуги. Ходзуми Одзаки бил принуден сам да приготвя чая. Затова на няколко пъти излизал от кабинета.

На съвещанието министърът на морската казана казал: „Ние се намираме на кръстопът и трябва да решим въпроса в полза на мира или на войната.“

Всички се изказали в полза на войната. Само Коное малко се поколебал.

— Аз нося много голяма отговорност за войната в Китай — бавно казал той, — тази война и днес, след четири години, не е дала резултати. Трудно ми е да се реша на нова голяма война...

Военният министър генерал Тоджо рязко възразявал на министър-председателя. Той казал, че войната е нужна даже за да се поддържа бойният дух на армията. Военният министър напомнил нечии думи, казани в началото на века, преди нападението срещу Русия; „Започнете да стреляте и изстрелите ще обединят нацията...“

Разговорът бил разгорещен, но не се повдигнал въпросът за оставката на кабинета Коное.

На съвещанието на петимата министри бяло решено: Япония настъпва на юг. По отношение на Русия се запазва враждебен неутралитет.

Одзаки беше обещал на Рихард да му съобщи на другия ден последните новини, но неизвестно защо вчера не дойде на уречената среща.

Зорге зашифрира телеграмата, в която беше изложил създалата се политическа обстановка. Под припрения му молив се нижеха ред след ред цифри. Групите от цифри говореха:

„... През първите седмици на подготовката за действия против СССР командването на Квантунската армия нареди да се мобилизират

три хиляди опитни железничари, за да осигурят военните съобщения по сибирската магистрала. Мобилизирани бяха всички преводачи, знаещи руски език. Но сега това вече е отменено.“

Зорге завърши донесението си с фразата: „Всичко това означава, че тази година война няма да има.“ Шифрограмата и без друго излизаше малко по-дълга от обикновено, но Зорге помисли малко и добави: „Нашата мисия в Япония е изпълнена. Успяхме да избегнем войната между Япония и СССР. Върнете ни в Москва или ни изпратете в Германия. Аз бих желал да стана редник, за да се сражавам за своето отечество — Съветския съюз — или да продължа разузнавателната си дейност във фашистка Германия. Чакам указания. Рамзай.“

А в навечерието на деня, когато Зорге шифрираше своята последна телеграма, в личната резиденция на принц Коное в Огикуба край Токио ставаха бурни събития. Военният министър Тоджо бе поискал да се свика извънредно съвещание. То бе насрочено за рано сутринта. В правителството още никой не знаеше за разкриването на групата на Рамзай и принц Коное още не беше осведомен за арестуването на доверения му съветник Ходзуми Одзаки. Засега знаеха за това само лорд-пазителят на печата Кидо и неговият съмишленик Тоджо. Военният министър бе решил да действа без всякакво отлагане — да нанесе внезапен удар, да свали кабинета и сам да поеме властта.

Той започна отдалеч.

— Бих искал отново да се върна на въпроса, който не беше решен на последното заседание — каза Тоджо. Не трябва да се отстъпва онова, което вече сме завоювали. В никакъв случай не бива да предаваме позициите си нито на Русия, нито на Съединените щати; ние трябва да продължим войната в Китай, каквото и да ни струва тя. Принц Коное е настроен твърде пасивно, за да може при тези условия да остане начело на кабинета... Възниква опасността армията да престане да се подчинява и в империята да избухнат безредици. Ние нямаме право да рискуваме...

Изненадващо рязкото изказване на Тоджо предизвика всеобщо недоумение. Военният министър заплашваше с безредици и постави въпроса за оставката на кабинета... Но принц Коное съвсем не възнамеряваше да отстъпва някому властта. Избухнаха яростни спорове. И в техния разгар генерал Тоджо хвърли на масата главния си

коз — органите на контраразузнаването са разкрили голяма руска разузнавателна организация: нейни членове са проникнали в най-висшите сфери на японската държава. Сред арестуваните е личният съветник на министър-председателя Ходзуми Одзаки...

Лорд-пазителят на печата потвърди съобщението на военния министър.

— В такъв случай... — заяви смутен принц Коное, — в такъв случай съм длъжен да си подам оставката... По-добре е да слеза от политическата арена, аз отдавна вече мисля да се посветя на монашество...

Заседанието беше прекъснато и лорд-пазителят на печата се отправи към двореца, за да съобщи на императора за случилото се. Сега трябваше да се действа стремително. Вечерта Кидо позвъни на принц Коное и му съобщи, че по волята на императора новият кабинет ще бъде съставен от генерал Тоджо...

След смъртта на последния член на Генро Кидо бе издействувал императорски указ, според който препоръките за състава на правителствените кабинети се даваха от съвета на дзюсините — бивши министър-председатели на Япония, но главна роля в него играеше лорд-пазителят на печата.

Генерал Тоджо получи императорски указ да формира новия кабинет. Той очакваше с нетърпение получаването на пакета с печата на императора. Донесе му го министърът на двора Мацудайра. Станал на крака, Тоджо прочете указа.

— Предайте на Негово Величество верноподаните ми чувства — каза той на министъра на двора. — Не ми остава нищо друго, освен да се обърна към божествената воля с молба да ръководи действията ми.

Тоджо се запъти за храма на Мейджи, а оттам в храма на Якусуни, за да съобщи на предците си за своето назначение.

Края на деня и цялата нощ Тоджо прекара в преговори с бъдещите членове на кабинета. Работата беше толкова неотложна, че някои от тях трябваше да бъдат извикани от театър Кабуки по време на представлението, а други да бъдат върнати от гарата непосредствено преди тръгването на влака.

Посред нощ бе вдигнат от леглото му и господин Того. Тоджо предложи на Того портфейла на министър на външните работи, като му

обеща, че ще води съдържана политика, и го увери, че не възнамерява да прекъсва преговорите със Съединените щати.

— Главното е да се осигури мир — повтаряше му Тоджо. Господин Того се съгласи да стане министър на външните работи.

На сутринта кабинетът беше формиран. Съветът на дзюсините одобри предложените кандидатури — за това се бе погрижил маркиз Кидо. Оставаше да се получи одобрението на императора.

Беше около седем часа сутринта, когато Зорге стана от масата. Главата продължаваше да го боли, цялото му тяло беше като смазано. Разбира се, започваше грипът. Как може тъкмо сега! Рихард погледна разсеяно часовника и забърза — посланикът От вече го чака за закуска.

Той изкара от гаража очукания си „Опел“ и потегли за посолството. Но по пътя се отби в парка Шибуйа, където срещу „Империал“ имаше един цветарски магазин, избра букет хризантеми за фрау Хелма и към осем часа беше в посолството.

Той мина на верандата, която беше до апартамента на семейство От. Масата беше наредена, но посланикът още го нямаше. Зорге остави цветята до приборите на Хелма и се запъти към шифъра.

В това помещение, което беше светая светих на германското посолство, можеха да влизат свободно само четирима души: посланикът От, военният аташе Крайчмер, специалният пълномощник на имперското управление за безопасност Майзингер и... Рихард Зорге. Рихард даже не позвъни. Той извади от джоба си една връзка ключове, намери между тях специалния секретен ключ и го пъкна в бравата. Влезе и затвори плътно след себе си тежката врата, облицована със стар дъб. Зорге винаги проверяваше дали вратата е добре затворена... Така го съветваше От.

Встрани от прозореца със стоманена решетка се намираше машината за шифроване. Беше още рано, но шифровачът Ернст беше вече пред машината. Зорге поздрави.

— Добро утро, господин Зорге!... — радушно отговори Ернст.

Рихард надникна небрежно през рамото на шифровача: тъкмо онова, което му трябваше — телеграма за последните събития.

„Бързо. Секретно. С шифъра на посланика. Да се пази само в сейф. 15 октомври 1941 г.

Военни действия на японците против все още силната в боево отношение далекоизточна съветска армия не може да се очакват по-рано от идната пролет, ако комунистическият режим не падне. Упоритостта, която Съветският съюз показва в борбата с Германия, поражда предположението, че японското нападение, ако бъде започнато през август или септември, не би могло тази година да отвори пътищата през Сибир.“

— Това вече зная! — каза Зорге. — Нещо ново няма ли?

— Не, господин Зорге, засега нищо. Може би ще донесат по-късно...

От и жена му бяха вече седнали на масата, когато Зорге отново се изкачи на верандата.

— По какъв случай днес цветя? — подавайки ръката си за целувка, запита Хелма. — В чест на какво?

Зорге се наведе пред фрау От и малко по-дълго от обикновено задържа ръката ѝ в голямата си длан.

— По какъв случай ли? — повтори въпроса ѝ той. — По случай благоволения да закусите с нас...

— Но това става почти всеки ден...

— И всеки път за нас това е събитие... Нали, Ойген?

— Разбира се, разбира се! — шеговито потвърди посланикът.

Закусваха тримата. Но на масата имаше и четвърти прибор — чакаха полковник Крайчмер.

Заговориха за Тео Корд — съветник на посланика, когото им бяха изпратили още през пролетта от Берлин. Това беше един неприятен субект, който си навираше носа навсякъде. Посланикът не го обичаше.

Крайчмер закъсня за закуската и се появи на верандата, когато вече пиеха кафето.

— Извинете ме за закъснението — каза той басово, — но в града става нещо непонятно. Казват, че принц Коное си подал оставката.

От учудено вдигна вежди?

— По какъв повод?

Крайчмер почна да мънка и хвърли поглед към фрау Хелма. Хелма разбра.

— Господа — каза тя, — аз ви напускам. Вие вече започнахте работния си ден... Благодаря за цветята, Ики.

Тя излезе, като хвърли сърдит поглед към Крайчмер.

В кабинета на посланика, където бяха преминали мъжете след закуската, военният аташе каза:

— Тоджо и неговата партия настояват за незабавни военни действия на юг.

— Но Коное е също за „дранг нах Зюд“ — възрази Зорге, — той бълнува за Сингапур. Това не може да бъде повод за оставка. Може би заради Русия?

Рихард Зорге не подозираше, че именно той беше виновник за падането на кабинета Коное. Преди няколко дни кемпейтай, без да има никакви улики, все пак арестува художника Мияги. Откараха го в полицейския участък в района Цукиджи. Още при първия разпит той се хвърли през прозореца, но опитът за самоубийство не успя — художникът падна върху клоните на едно гъсто дърво, опита се да избяга, но полицията го залови. При обиска в къщата на Мияги намериха някакво странно писмо за Манджурската железопътна линия, за запасите от въглища, бензин и стомана. Част от материалите бяха написани на английски.

Арестуваха, освен това, и Джеймс Кокс, английски кореспондент на агенция Ройтер. Той също скочи от прозореца и загина.

„От нищо и никакво хората не се хвърлят през прозореца“ — реши полковник Осака.

Японското контраразузнаване застана нащрек.

Три дни по-късно арестуваха съветника и секретаря на японския министър-председател Ходзуми Одзаки.

В правителствените кръгове арестуването на Одзаки подеждуваше като бомба: съветникът и личен секретар на принц Коное — съветски агент!... Назряваше грандиозен политически скандал. Генерал Тоджо не пропусна да използва изгодната ситуация и да събори нерешителния министър-председател. Принц Коное подаде оставка заедно с целия си кабинет.

Що се отнася до принц Коное, предложиха му да се разболее екстрено и да постъпи в болница. Това беше негласен арест и следователят по особено важни дела се яви при него в болничната стая, за да го разпита по делото Одзаки-Зорге.

Но всичко това стана няколко дни по-късно...

Беседата при посланика От продължаваше.

Военният аташе Крайчмер съобщи още една новина. Полковник Мацамура от разузнавателния отдел на генералния щаб казал, че на съветско-германския фронт била отбелязана появата на сибирски части. За това телеграфирал посланикът Ошима. Според други сведения съветски дивизии напускали Далечния Изток и военни ешелони се движели по Транссибирската магистрала към Москва. Подобни сведения се получили и от германския генерален щаб.

Мацамура казал на Крайчмер: по данни на японското разузнаване, преди да започне Руско-германската война, в Далечния Изток е имало тридесет съветски дивизии, две хиляди и петстотин самолета и толкова танкове. Сега там са останали двадесет и три пехотни дивизии, хиляда танка и хиляда самолета. Русите продължавали да прехвърлят войски на съветско-германския фронт.

— Нищо вече не може да помогне на русите — каза уверено Крайчмер. — Вижте какво казват американските генерали във връзка с това. — Той посочи една статия от последния брой на „Ню Йорк таймс“, обградена с червен молив. Някакъв военнослужещ от военното министерство пишеше:

„Трябва да стане чудо — такова, каквото не е ставало от времето на библията, за да спаси червените от пълен разгром в най-близко бъдеще...“

Зорге пресметна: беше минал един месец от предаването на първото съобщение до Москва за измененото направление на японската агресия.

Той каза:

— Това не може да бъде, Крайчмер! Руснаците не са в състояние да прехвърлят толкова бързо войски от Сибир. Това веднага би изключило единственият им път към Сибир. Транссибирската магистрала не е пригодена за подобни екстрени превози. Нужна е най-малко една седмица, за да се прехвърли на фронта даже една дивизия.

— Съгласен съм, но фактът си остава факт — настояваше Крайчмер. — Всичко става така, като че ли русите са седнали в японския генерален щаб и прекрасно знаят, че на изток сега не ги заплашва никаква опасност.

— Виж, това е възможно — съгласи се Зорге с военния аташе. — Русите имат добро разузнаване... Впрочем това е по неговата част — Зорге кимна към Майзингер, който току-що бе влязъл и изпълнил с

фигурата си кабинета на посланика. — Чуваш ли, Йозеф — шеговито продължи Зорге, — казват, че руските агенти проникнали в японския генерален щаб... Ти къде гледаш?...

— Ако аз работех в кемпейтай, това не би могло да се случи — отби удара есесовецът. — Изглежда, ти още не можеш да ми простиш загубата си на покер. Я кажи, по-добре, кога възнамеряваш да се реваншираш?...

Но доктор Зорге беше вече преминал на сериозен тон:

— Ойген, не съобщавах ли рано в Берлин, че сега японците няма да ударят съветския Далечен Изток? Днес четох шифрограмата.

— За съжаление, не — отговори От. — Нашите надежди да привлечем Япония на своя страна не се оправдаха.

— Японците просто се оказаха по-далновидни, отколкото са мислили в Берлин — каза Зорге.

— Тоест? — запита Крайчмер.

— Номонганските събития, или Халхин Гол, както казват русите, показаха издръжливостта на съветските войски. И сегашната война също. В оценката на събитията е нужна трезвост и, според мен, японците я проявиха. Те не желаят да се втурнат на север със затворени очи, разполагайки със седемнадесетте дивизии на Квантунската армия срещу тридесет съветски.

— Сега те са двадесет и три — уточни Крайчмер. — Освен това японските дивизии имат удвоен състав — значи, тридесет и четири.

— Съгласен съм — продължаваше да спори Зорге. — Тези цифри бяха в началото на войната. Сега край съветската граница стои милионната Квантунска армия и все пак Япония няма да се реши да воюва на два фронта — в южните морета и на север. Тя ще воюва там, където е тънко и лесно се къса. Ето, вижте последните данни...

Зорге извади един лист от бележника си и прочете няколко цифри.

— Откъде имате такива сведения? — запита Крайчмер.

— От най-достоверни източници — от полковник Сугияма от оперативния отдел на генералния щаб.

— Дайте ми ги...

— Моля!... Нямам намерение да ги публикувам в кореспонденциите си. Веднага ще ме изгонят за разгласяване на военна тайна. Вземете ги. — Рихард небрежно подаде листчето на Крайчмер.

— Извинявайте, господа, аз трябва да ви напусна... Ойген, ще мина по-късно, ако не се разболея.

Рихард трябваше сега на всяка цена да се срещне с Вукелич. Къде би могъл да бъде той сега? В агенцията, вкъщи? Той набра номера и чу гласа му, запита какво ново има и вметна условната фраза — трябва веднага да се срещнат. Уговориха се да се видят в пресцентъра.

Вукелич чакаше. Срещнаха се на стълбището, здрависаха се и се разделиха. Листчето с шифрованата записка остана в ръката на Бранко.

— Много бързо. Непременно днес — тихо каза Рихард. — Нека Макс да внимава много. При мен не идвайте. Подозирам, че ме следят...

След обед Макс Клаузен се върна от крайбрежието. Той остави колата си пред кантората с мотора към вратата — това означаваше, че задачата е изпълнена — и тръгна да се занимава със своите търговски работи.

Вечерта Рихард прекара с Ханакo в „Райнголд“, при татко Кетел. Той беше печален и мълчалив. Замислено се вглеждаше в младата жена.

— Защо ме гледате така, Ики сан? Лошо ли ви изглеждам?

— Не, Мичико... Днес ще те наричам Агнес. Сякаш вчера се запознахме с теб. Помниш ли, ей на онази масичка... Но сега не трябва да се срещаме. Най-добре е да напуснеш Токио.

— Аз ви казах, Ики сан, че никъде няма да замина... Искam да дишам същия въздух, който диша Ики сан, да ходя по същата земя, да гледам същото небе... Защо пък... — Ханакo се обърна, скривайки сълзите си.

— Слушай, Мичико, нека да не говорим днес тъжни неща...

Зорге направи усилие над себе си и сякаш се поразвесели. Но от главата му не излизаше мисълта — защо Одзаки днес не се яви на срещата?

След един час те излязоха от ресторантчето и Зорге извика такси. Разделиха се на улицата. Рихард помогна на Ханакo да се качи в колата, нежно целуна ръката ѝ и още дълго остана на улицата под лампата, загледан след отдалечаващата се кола — висок, широкоплещест, с кичур немирна коса. Такъв го запомни Ишии.

Ръмеше дъжд. Това бе последната им среща. Ханакото Ишии никога вече не видя Рихард.

Преди да се върне вкъщи, Зорге мина край кантората на Клаузен. Колата стоеше с мотора към вратата — значи всичко е наред, шифрограмата е отлетяла в етера.

Той все не можеше да се справи с грипа и сега лежеше в леглото. На другия ден Клаузен дойде, въпреки „карантината“. Решиха, че посещението при болния не може да предизвика подозрения. Те се мъчеха да си обяснят, защо Одзаки и Мияги не бяха се явили на срещата? Рихард изказа предположението, че оставката на кабинета може да е създала много работа на Одзаки.

— Добре, а Мияги? — запита Клаузен.

Отговор нямаше. Тревогата не напускаше разузнавачите. Клаузен започна да разказва моряшките си спомени. През двадесет и пета година карал една гемия от Бремен за Мурманск. Тогава за пръв път посетил Съветския съюз...

Рихард запита:

— Значи ти предаде донесението? — Изглежда не слушаше какво му говори Клаузен.

— Предадох, но не всичко. Завърших с израза, че война няма да има. Не ми стигна времето. За отзоваването на нашата група ще предам утре. Сега може да си стягаме куфарите.

А на другия ден Клаузен беше арестуван. И жена му Ана. Арестуваха Бранко Вукелич и още много други — повече от тридесет души. Между арестуваните бяха Джозеф Нюмън, кореспондент на американския вестник „Ню Йорк трибюн“, британският икономист Джордж Сънс — и двамата заподозрени като помощници на Вукелич.

Министърът на правосъдието Ивамура подписа заповед за арестуването на принц Кинкадзу от министерството на външните работи. По нареждане на министъра на правосъдието арестуваха сина на бившия министър-председател на Япония Инукаи. Но министър Ивамура все пак не посмя да арестува сътрудника на германското посолство Рихард Зорге. За това беше нужен подписът на по-важно лице. Заповедта за арестуване на Зорге беше подписана лично от Тоджо — новия министър-председател на Япония.

Предизвикваше подозрение и поведението на бившия министър-председател принц Коное, а също и на германския посланик Ойген От.

Но решението на този въпрос беше извън компетенцията на министъра на правосъдието Ивамура...

После бе арестуван и доктор Ясуда. Между арестуваните имаше хора от девет националности. Излизаше, че е разкрита широка международна организация.

Когато рано сутринта агентите на кемпейтай се явиха, за да арестуват Зорге, заедно с тях беше държавният прокурор Мицусада Йошикава, който ръководеше заключителната операция. Той пръв нахълта в стаята на съветския разузнавач и се учуди — това беше стая на учен. В никой частен дом прокурорът не беше виждал толкова много книги. Върху бюрото лежеше разтворен том със стихове на Ранран — древен японски поет. Йошикава прочете старинната „хока“:

*Дъжд есенен, мъгла!
Към мене ли?... Не — към съседа
чадърът прошумя...*

До тома на Ранран лежеше един дебел германски годишник „Ярбух. 1935“.

Обискът беше много щателен, но не даде никакви улики срещу Зорге.

Следователят Йошикава беше ръководил обиска и при другите арестувани. У германския търговец Макс Клаузен бе намерен зад дървения цокъл предавател на къси вълни, у френския журналист Вукелич бяха открили микрофотолента с негативите на секретни документи, но у доктор Зорге не намериха нищо. Едва по-късно на Йошикава направи впечатление, че Клаузен и Вукелич имаха също такъв германски справочник годишник, както и Рихард Зорге. Какво ли може да означава това? Може би шифър?

Ключът за тайнствените радиопредавания, които толкова години се излъчваха от Япония, беше намерен.

Известието за арестуването на Рихард Зорге направи потресаващо впечатление в германското посолство. Генерал От, който обикновено говореше с тих и равен глас, тъй неподходящ за огромния му ръст, сега просто гърмеше в кабинета си. Лицето му беше станало цялото червено.

— Те искат да ни скарат с Япония! — крещеше той. — Нека избират за това други методи... Това няма да им се размине така! Аз ще накарам Берлин да скъса дипломатическите си отношения с Токио... Ще видят те! Та това е чудовищно, нечувано — да обвинят Зорге, че е съветски агент! Днес те арестуваха Зорге, утре ще арестуват мен. Това е оскърбление за нацията... Слушайте, Майзингер, бягайте веднага в кемпейтай при генерал Накамура и поискайте да освободи Зорге. Нека да не се правят на ударени. Това е тяхна работа — безогледна шпиономания!...

Полковник Майзингер беше застанал наежен, подпрял хълбоци с тежките си юмручища:

— Аз също съм готов, господин посланик, да разгромя цялото японско контраразузнаване. Това е въпрос на чест за всеки есесовец! Аз докрай ще бъда партньор на Зорге.

— Да, да! Действайте от свое и от мое име! Аз тръгвам за министерството на външните работи. Знам какво да им кажа! Пригответе телеграма за Берлин, в най-решителен тон. Дявол знае на какво прилича това! Трябва да се информира фюрерът...

В министерството на външните работи германският посланик беше приет от новия министър, господин Того. Той беше вежлив, внимателен, но непреклонен и решително отказа да изпълни искането на генерал От.

— Господин посланик — каза Того, — аз съм огорчен, също както и вие, но това е много сериозно... Заповедта за арестуването на Зорге е подписана от новия министър-председател генерал Тоджо. Вероятно това е първият документ, който министър-председателят подписва на високия си пост. Доказателствата са неоспорими — Рихард Зорге е обвинен в шпионаж в полза на Съветска Русия... Приемете моите уверения, господин посланик...

— Но вие сте полудели! — нарушавайки дипломатическия такт, извика От.

— Предполагам, че господин посланикът е прекалено развълнуван, за да си позволява такива изрази... С готовност го извинявам. — Того шумно вдъхна въздух през зъби и стана от креслото. Министърът даваше да се разбере, че аудиенцията е свършила.

Единственото, което можа да постигне От, беше разрешението да се срещне със Зорге в затвора Сугамо. Того обеща да уреди това с полицейските власти. Генерал-майор Ойген От не можеше да повярва нито за секунда, че неговият най-добър приятел, доктор Зорге, който го беше измъкнал от японската казарма в Нагоя, работи за съветското разузнаване. Това е просто невъзможно! Самият От също не е новак в разузнаването и умее да разпознава хората. От познава Рихард близо вече десет години и в известна степен именно на него дължи назначаването си на длъжността германски посланик в Япония.

Дори по-късно, дълги години след като генерал От беше снет от заемания пост поради тази необяснима за него история, той не можа да повярва случилото се.

— Зорге — съветски разузнавач?! Та вие сте луди! — викаше той. — Това не може да бъде. Аз прекрасно го познавах.

ПЪРЛ ХАРБЪР — В ТОКИО И ВАШИНГТОН

Най-сетне военният клан дойде на власт...

Новият министър-председател генерал Тоджо се поклони почтително пред трона и сложи в нозете на императора списъка на членовете на образувания от него кабинет. Лорд-пазителят на печата Кидо вдигна тържествено свитъка и го поднесе на сина на небето; В тронната зала се възцари благоговейна тишина. Императорът разгъна еластичната хартия, бавно прочете имената на министрите и кимна одобрително. Церемонията по съставянето на кабинета завърши. Отсега властта в държавата преминаваше в ръцете на военните. Ръководители на политиката на японската империя ставаха разузнавачи и диверсанти, които дълго време се бяха стремили към това.

Бившият главен жандарм на Квантунската армия Хидеки Тоджо беше въздигнат в най-високия държавен ранг на шанин; същия ден той бе произведен в чин пълен генерал. За да съсредоточи в ръцете си военната и гражданската власт, премиерът Тоджо запазва за себе си портфейлите на военен министър и министър на вътрешните работи.

Министър на военноморския флот стана проявилият се в Китай адмирал Шимада. Само един месец преди това той се бе завърнал в Токио; пристигането му се превърна в демонстрация на могъществото на военноморския флот на империята. Оказани му бяха всякакви почести, подвизите на адмирала се изтъкваха нашироко...

Освен министерските постове военните завладяха всички ключови позиции в държавата: адютант на императора беше квантунецът Хонджо; главен военен съветник на императорската главна квартира стана генерал Доихара; бившият разузнавач адмирал Ямамото командуваше обединения военен флот на империята; председател на плановото управление, занимаващ се с планирането на военната икономика, стана генерал Судзуки. В миналото той възглавяваше разузнавателния отдел в генералния щаб. Маркиз Кидо си издействува влиятелния пост главен императорски съветник. Той не

робуваше на никакви морални норми в управлението на държавата и заслужено си бе спечелил прозвището „токийски Макиавели“.

Освен всичко друго, в навечерието на назряващите събития в Токио бе учредена „Асоциация в помощ на трона“ — масова национална партия, изградена по германофашистки образец. Един от създателите на партията беше същият маркиз Кидо. Сега можеше да се пристъпи вече към действия. Главното бе да не се изпусне удобният момент за започване на война.

Бяха изминали едва пет дни, откакто Тоджо бе станал министър-председател. В храма Ясукуни се готвеше молебен в памет на загиналите за империята през войната. През последните дни Тоджо все не можеше да отдели време да се срещне с Кидо, позвъни му по телефона:

— Кидо сан, моля ви да дойдете в храма Ясукуни четвърт час порано...

Беше времето на хризантемите. Слънцето вече не грееше силно. Пред храма се тълпяха жени, облечени в разноцветни кимона, но в далечния притвор на храма беше мрачно и безлюдно.

— Време е да почнем, Кидо сан, не бива повече да подлагаме на изпитания съдбата, която е толкова благосклонна към нас — каза премиерът. — Преговорите с Америка нищо няма да ни донесат.

— Вече разговарях с императора — отговори Кидо. — Негово величество се съгласи — време е вече тигърчето да бъде измъкнато от пещерата... Предложих да се подготви предварително указ за войната. Но засега преговорите нека продължават. Не би ли било по-добре да изпратите в Щатите посланика Курусу — в помощ на Номура.

— Съгласен съм... Но нека флотът започне да подготвя операцията „Ямато“. Сега нищо не е в състояние да промени решенията на Тайния съвет...

Храмът постепенно се изпълваше с хора. Свещеникът удари гонга, призовавайки боговете да чуят молитвата на събралите се. Премиерът и лорд-пазителят на печата заеха местата си и почнаха да се молят за душите на падналите в последната война...

Заседанието на Тайния съвет, за което спомена Тоджо, се състоя през септември; на него бе взето решение да не се почва война с Русия, а вниманието да се насочи към южните морета.

„Членовете на Тайния съвет — се казваше в секретния протокол — считат, че трябва да се използват всички дипломатически възможности, за да се принудят Англия и Съединените щати да приемат исканията на Япония. Ако се установи, че до края на октомври дипломатическите преговори няма да донесат успех, да започнат военни действия против Америка, Великобритания и Холандия.“

Преговорите се проточиха и краят им не се виждаше. Американците държаха на своето — да се изтеглят японските войски от Френски Индокитай и Континентален Китай. Принц Коное се канеше сам да замине за Съединените щати, за да се срещне лично с Рузвелт. Коное считаше, че трябва да се съгласи привидно с изтеглянето на войските. Вземането на решение още не означава, че то трябва да бъде изпълнено. Как да се постъпи по-нататък, ще се види — изтеглянето на войските може да се протака с години... Но военният министър Тоджо мислеше иначе: американците правят всичко, за да протакат преговорите, а през това време предприемат някои неща. Тоджо считаше, че по-добре е да излъже той, отколкото да бъде излъган — трябва да се започне войната, да се започне с внезапно нападение.

Отношенията между Тоджо и принц Коное толкова се изостриха, че двамата престанаха даже да се поздравяват. Но сега обстоятелствата бяха вече съвсем други. Сега Тоджо сам можеше да решава — мир или война. Той предпочиташе войната. Нямахме ни най-малко желание да ходи отвъд океана при Рузвелт. За заблуда нека отиде във Вашингтон бившият посланик в Берлин Курусу. Трябва да се поддържа впечатлението, че Япония е заинтересована от преговорите, а през това време...

Премиерът Тоджо покани в резиденцията си адмирал Шимада, за да поговорят за плана „Ямато“. Планът „Ямато“ — план за нападение върху американската военноморска база в Пърл Харбър на Хавайските острови — се съхраняваше в личния сейф на началника на генералния щаб и беше толкова секретен, че за него не знаеха даже и членовете на правителството. Автор на плана беше адмирал Ямамото, сегашният

главнокомандуващ на обединения имперски флот. Кой, ако не самият той, следваше да осъществи сега удара по тихоокеанската база на американския военноморски флот...

Американското разузнаване, което отдавна следеше Ямамото, си беше направило определен извод за него. В заведеното му досие беше вписано: „Човек волеви, решителен, увличащ се и дързък, с наклонности на авантюрист...“

Адмиралът бе посветил целия си живот на военния флот. Нямаше още двадесет години, когато взе участие в Цушимското сражение през време на Руско-японската война. Служеше като лейтенант на флагманския кораб „Микаса-мару“, на който бе загубил пръстите си през време на едно морско сражение. Сега той беше възрастен човек, набит, с гъсти, склучени вежди и снизходителна усмивка. Ямамото имаше собствено гледище върху предстоящите военни събития. Преди една година американците бяха прехвърлили на Хавайските острови голяма част от своя флот, който представляваше постоянна заплаха за Япония. Затова, според него, преди да се предприеме проникването към южните морета, тази опасност трябваше да бъде ликвидирана. Като прие командването на обединения флот, най-напред адмиралът се замисли за Пърл Харбър. Разбира се, предстоеше рискована операция, но при съответна подготовка тя можеше да донесе успех. Струваше си да се поеме този риск — с разгромяването на американския тихоокеански флот пътят за южните морета ще бъде открит.

Посветил в плановите си само тесен кръг лица, адмиралът започна специална подготовка на морски летци. За тази цел той избра уединеното островче Сикоку, което с очертанията си много приличаше на остров Оаху, където се базираха американските военноморски сили. Адмиралът заповяда да се построят на острова същите пристанищни съоръжения, каквито имаше в американската база, и превърна Сикоку в учебен полигон. Начинанието на Ямамото струваше твърде скъпо на японската морска авиация. За две години обучение на летците загубите достигнаха около триста самолета. Но това не смущаваше упорития адмирал — след време всичко ще бъде изплатено! Ямамото държеше тренировките да се правят в най-неблагоприятни атмосферни условия — в бури и мъгли, през всяко време на годината.

Но имаше нещо, което огорчаваше адмирала — липсата на торпеда, които могат да се използват със сигурност в плитки води. Торпедата, които бяха на въоръжение, потъваха до дълбочина двадесет и пет метра, а в пристанището на Пърл Харбър най-големите дълбочини не бяха повече от петнадесет метра. При изпитанията в плитки води торпедата всеки път изхвърляха фонтани от тиня и кал и засядаха на дъното. Нужна беше нова система взриватели и стабилизатори. Положени бяха много усилия, направени бяха големи разходи, но обнадеждаващи резултати не се получиха. И едва няколко седмици преди деня „Хикс“ — деня, определен за нападението срещу Пърл Харбър — изведнъж бе намерен съвсем прост изход — някой предложи да се използват дървени спирачни стабилизатори, които показаха неочакван ефект.

През август Ямамото запозна с плана си началника на главния морски щаб адмирал Нагано. Нагано зачете съсредоточено докладната записка на командувания обединения флот, надвесил над нея гъстите си и къси вежди, а с краищата на пръстите непрестанно триеше челото си, сякаш го масажираше. За миг прекъсваше да чете и поглеждаше изпод подутите си клепачи командувания, сякаш го запитваше как е могъл да измисли такова нещо, и отново се задълбочаваше в четене.

— Какво да ви кажа, Ямамото сан? — каза Нагано, като завърши четенето. — Вие сте достоен потомък на своя древен род! Няма да преувелича, ако кажа, че това е гениално! Поздравявам ви! Но преди да занесете плана на негово величество, трябва все пак още веднъж да бъде проверен на щабни учения...

Този човек с едра челюст и гъсти вежди беше предпазлив и спокоен.

Щабните учения се състояха през септември. Атаката върху Пърл Харбър беше разиграна на голям макет в морската академия и участниците в щабните учения стигнаха до извода, че атакуването на американската база може да струва една трета от корабите, участващи в нападението. Този извод разколеба увереността даже на адмирал Нагано. В главния морски щаб се породиха съмнения — не е ли по-добре да се изостави тази операция, да не се рискува. Заседанието на военноморския съвет придоби бурен характер, сипеха се взаимни упреци и оскърбления. Разяреният Ямамото заплаши, че ще

си подаде оставката, ако не бъде приет планът му. Заедно с адмирала ще излязат в оставка и щабните офицери на действащия флот...

Тогава се реши планът „Ямато“ да се докладва на генерал Тоджо, за да се поясни становището на армията. Тоджо го прие с възторг. Тъкмо това му беше нужно! Едновременно с удара върху Пърл Харбър да започне придвижването на юг. А след това може да се върнат към северния вариант на императорския път — към Русия...

На трети ноември 1941 г. главният морски щаб утвърди плана „Ямато“. Без да дочака височайшето благоволение на императора, адмирал Ямамото издаде заповед до корабите на обединения флот.

„Флагмански кораб «Ногато-мару», залив Хирошита. 7 ноември 1941 г. Заповед на Исороку Ямамото — главнокомандуващ обединения флот. До 20 ноември тази година на всички кораби да завърши бойната подготовка. Към посочената дата корабите на Първи и Втори флот да се съсредоточат в залива Хитокапу в Курилския архипелаг.

Да се проявява максимална бдителност, за да се запази операцията в тайна.

Ямамото.“

За маскировка на предстоящите действия същия ден към бреговете на Съединените щати потегли от Йокохама ескадреният миноносец „Тацуту-мару“; на борда си той имаше един-единствен пасажер — опитния в дипломатическите работи пратеник за особени поръчения господин Курусу. Една година преди това от името на японското правителство Курусу бе подписал в Берлин пакта за военен съюз с Германия. Той владееше до съвършенство английски език, беше женен за американка и минаваше на Запад за дипломат с проамериканска ориентация. Курусу плаваше за Америка, без да подозира, че императорският флот вече е получил заповед да се съсредоточи на Курилските острови за изпълнение на бойни задачи.

Вече от половин година във Вашингтон се намираше Номура, бивш министър на външните работи. Той водеше преговорите с американците. И колкото повече се протакаха преговорите, толкова по-ясно ставаше на Номура, че го използват като подставено лице. Накрая не издържа двойственото си положение и изпрати в Токио шифрограма с молба за оставка.

„Не желая да водя тази лицемерна политика и да мамя друг народ — писа той на министър Того. — Моля ви да не смятате, че

искам да бягам от бойното поле, но като честен човек считам, че това е единственият път за мен. Моля да ми се разреши да се завърна в Япония. Най-покорно моля да ми простите, ако съм засегнал вашето достойнство. Падам ничком пред вас и моля снизхождението ви.“

Того показа тази телеграма на Тоджо.

— В такъв случай нека си направи харакири, това е най-доброто, което може да предприеме — каза премиерът и твърдо присви устни. — Предупредете го, че му изпращаме Курусу на помощ. По-нататъшни инструкции ще давам лично аз.

Той взе един лист и написа върху него:

„Пурпур! Посланика Номура. От Токио за Вашингтон във ваша помощ с бързоходен есминец тръгна Курусу. Вие оставате на мястото си. Осигурете му среща с Рузвелт веднага след пристигането му във Вашингтон. Дейността на Курусу да се пази в тайна.“

Премиерът прочете телеграмата и постави подпис: Того.

Сега цялата най-срочна и отговорна преписка се водеше под грифа „Пурпур“, което означаваше „Твърде важно“.

Докато Курусу пресичаше океана, на негово име във Вашингтон се получиха допълнителни инструкции с посланическия шифър и неизменния гриф „Пурпур!“.

На 16 ноември Курусу пристигна във Вашингтон, а на другия ден се срещна в Белия дом с Рузвелт и държавния секретар Хъл.

Разговорът беше крайно учтив. Курусу направи нови предложения: В Югоизточна Азия да се запази съществуващото положение, двете страни да се задължат да не предприемат тук никакви действия и да не разширяват зоните на своето влияние в южните морета и Тихия океан. След като Япония сключи мир с китайското правителство, тя ще изтегли войските си от Индокитай... Рузвелт обеща да проучи внимателно новите предложения.

Когато японците напуснаха Белия дом, Рузвелт запитва държавния секретар:

— Какво ще правим?

Кардел Хъл тежко се надигна от креслото и се заразхожда из кабинета, за да разтъпче изтръпналите си болни крака.

— Япония несъмнено е решила да играе вабанк... Не е ясно само едно: къде се кани да нанесе удар — на Филипините, в Холандска Индия или в Сингапур... Японците само протакат, за да печелят време,

докато издебнат момента за нов скок. Съвсем очевидно е, че Япония върви към война...

— Надявам се, че няма да успеят да ни надхитрят — каза Рузвелт. — Те сами се пъкват в капана.

Хъл отговори с японската пословица:

— Когато се раздразни тигърът, той губи от бяс разсъдъка си.

— Де да беше така... Но ние не можем да започнем първи. Моралното превъзходство трябва да бъде на наша страна — възрази Рузвелт.

Когато във Вашингтон научиха, че на власт в Япония е дошъл Тоджо, Рузвелт отмени насроченото заседание на правителството и в продължение на два часа подложи на обсъждане в тесен кръг проблемите, възникнали във връзка с оставката на принц Коное. На съвещанието президентът покани само няколко души. Присъствуваше на първо място Хари Хопкинс — негласният съветник на Рузвелт. Той не заемаше никакви постове, но без негово участие не преминаваше нито едно що-годе важно съвещание. Бяха началник-щабовете генерал Маршал и адмирал Старк, военният министър Нокс и министърът на военноморския флот Стимсън. А също, разбира се, дясната ръка на президента — държавният секретар Хъл.

Стигнаха единодушно до извода, че най-вероятно е новото японско правителство да води крайно националистическа, антиамериканска политика. Много е вероятно Япония да нападне най-напред Русия, но не е изключено ударите ѝ да се стоварят върху Великобритания и Съединените щати. Рузвелт изказа следната мисъл:

— Изправени сме, господа, пред деликатна проблема — да водим дипломатията си така, че Япония да се покаже в неблагоприятна светлина, първа да извърши злото, първа да направи откритата крачка.

Съгласиха се с президента — нека японците започнат и тогава Съединените щати ще стоварят цялата мощ на оръжието си върху островната империя. В такъв случай моралното превъзходство ще бъде на страната на Щатите: Конгресът несъмнено ще подкрепи обявяването на война. В противен случай трудно ще се постигне в Конгреса съгласие за война.

Общественото мнение ще бъде на страната на правителството. Само да не се разкрият преждевременно замислите, родили се на съвещанието в Белия дом. Това също беше „оранжева тайна“, толкова

дълбока, колкото и тайната на атомната бомба. Секретната преписка за новото оръжие се водеше само на хартия с оранжев цвят, за да може тези документи веднага да се разпознаят в купищата книжа, които се поднасяха за разглеждане от президента.

Сега в разговора с държавния секретар Рузвелт отново се върна към вълнуващата го тема:

— Историците са изчислили — каза президентът, — че през изтеклите два века на земята е имало около сто и двадесет войни и само при десет случая те са били предшествувани от официално обявяване на война. Японците няма да нарушат вероломните си традиции. Те могат да нападнат всеки ден, да атакуват без всякакво предупреждение. Какво да се прави? Проблемата се свежда до това — как да изманеврираме, за да накараме Япония да даде първия изстрел и същевременно да не допуснем да ни сполети голяма опасност... Това е трудна задача.

— Ще дразним тигъра — каза Кардел Хъл. — Днес получих нова радиозасечка.

Държавният секретар показва на президента японска шифрограма, донесена му от криптографското управление на генералния щаб. Токио предупреждаваше своите посланици в чужбина:

„В случай на извънредни обстоятелства — се казваше в секретната телеграфна инструкция, — а именно в случай на скъсване на дипломатическите ни отношения или на нарушаване на международната система за връзка, ще бъдат дадени следните кодирани предупреждения, които ще се включат в ежедневните радиобюлетени за състоянието на времето, предавани от Токио.

1. При опасност за японо-американските отношения: «източен вятър, дъжд».

2. При нарушаване на японо-съветските отношения: «северен вятър, облачно».

3. При скъсване на японо-английските отношения: «западен вятър, ясно».

— Това не е нищо друго, освен сигнал за начало на военни действия — заключи Хъл.

Половин година преди това, след дълга и усърдна работа, американските криптографи най-сетне бяха успели да разчетат

шифъра на японските радиोगрами. Бяха успели да разшифроват повече от седемстотни японски секретни радиोगрами. Държавният департамент и военните власти на Съединените щати сега бяха постоянно в течение на секретните радиоразговори на японските дипломати с Токио.

— Е, добре, събитията назряват, нека не им пречим да се напъхат в капана... — каза Рузвелт. — Какви новини има още на Бейнбридж Айлънд?

На Бейнбридж Айлънд във Вашингтон се намираше централната радиозасечна станция.

— Отново се повтаря все същата дата — двадесет и пети ноември... Отначало в инструкцията до посланика Номура се казваше към тази дата да се постигне успех в преговорите. Сега от Ханой предават по-определено.

Кардел Хъл порови в една папка и извади от нея копие от радиодонесението на японския посланик в Ханой.

„Военните кръгове — съобщаваше той в Токио — известиха, че трябва да получим отговора на Съединените щати не по-късно от двадесет и пети ноември. Ако това е вярно, няма съмнение, че кабинетът ще вземе решение за мир или война в течение на един-два дни. Ако преговорите със САЩ завършат неуспешно, нашите войски ще започнат още същия ден.“

Рузвелт запрелиства настолния си календар.

— Войната може да започне в понеделник — каза той. — Подгответе отговор на японските предложения, за да няма никакво съмнение в Токио, че нашите позиции са неизменни...

На 26 ноември държавният секретар на Съединените щати Кардел Хъл покани японските посланици и им предаде нотата отговор. Тя приличаше на ултиматум. Американското правителство настояваше да се изтеглят японските войски от Китай; да се признае гоминданското правителство на Чан Каиши и Япония да се откаже от окупацията на Индокитай. Само на тази основа би могло да се сключи пакт за ненападение.

Отговорът на Хъл беше възприет в Токио именно като ултиматум! Американците искаха на континента да бъде възстановено положението, съществуващо преди мукденския инцидент.

Двете страни не бяха заинтересовани от продължаване на преговорите и предпочитаха да решат спорните въпроси със сила. Още четири дни преди да се получи в Токио американският отговор, адмирал Нагано бе издал заповед до обединения флот — да напусне Курилския архипелаг и да се съсредоточи в океана на половината път между Аляска и Хавайските острови. Нагано бе посочил координатите: да се излезе в района 40° северна ширина и 170° западна дължина. На посоченото място да се пристигне на трети декември и да се извърши зареждане с гориво.

До Хавайските острови корабите трябваше да направят преход от пет хиляди морски мили. Американското разузнаване бе изпуснало от погледа си японската военна армада. По същото време, почти открито от японските пристанища тръгнаха на юг транспортни кораби с десантни войски.

За военното командване на Съединените щати беше ясно, че Япония възнамерява да води основните бойни действия в района на южните морета. По тихоокеанския подводен кабел ръководителят на американския отдел при японското министерство на външните работи позвъни във Вашингтон. Съдържанието на кодирания разговор също стана известно на американските криптографи.

На телефона се яви Курусу.

— Извинете, че ви безпокоя така често — чу се гласът от Токио. (Това означаваше: „Какво е положението с преговорите?“)

— Нима не получихте телеграма? — запита Курусу. — Няма нищо ново, освен онова, което мис Умеку каза вчера. (Мис Умеку — държавният секретар Хъл.) — А как е при вас? Роди ли се детето? (Наближава ли кризата?)

— Да, раждането е неизбежно — отговори от Токио.

— В какво направление... — запита развълнуван Курусу и веднага се поправи:

— Какво очаквате, момче или момиче? (На юг или на север ще се разрази кризата?) Ние много се вълнуваме от предстоящото раждане, но най-много се вълнува Токугава. Нали? (Токугава — японската

армия). Мис Кимоко днес заминава за три дни на село. Ще се върне в сряда. (Президентът заминава за три дни от Вашингтон.)

Президентът искаше да покаже, че преговорите не го тревожат. Той замина да си почине в своето имение в Хайд-парк.

На Курусу във Вашингтон продължаваха да изпращат всекидневно указания от Токио и криптографите старателно ги дешифрираха...

„Пурпур. Държавна тайна. Съдържанието на новото предложение на САЩ е абсолютно неприемливо за нас. Главната ни грижа сега трябва да бъде истинските намерения на империята да останат неразкрити. Вие трябва да заявите в държавния департамент, че сте запитали централните японски власти и чакате отговор. Продължете да водите преговорите с пълна искреност...“

И още една телеграма, изпратена непосредствено след предишната:

„Два-три дни след като бъде прието решение от императорското правителство по повод на американската нота, ще се създаде положение, при което ще се наложи да се откажем от по-нататъшни преговори. Желаем засега да не даваме да се разбере от правителството на Съединените щати, че преговорите ще бъдат прекратени.“

Ставаше дума за предстоящото заседание на кабинета в присъствие на императора, което бе насрочено за първи декември. Императорът седеше на трона, облечен този път във военна генералска униформа. Председателствуваше министър-председателят генерал Тоджо. Той каза, че американската нота била предизвикателство спрямо страната на Ямато. Така се разговаряло само с победени. Щатите искат Япония да напусне континента. Преговорите се протакат

половин година и не са донесли никакъв резултат. Съдбата на империята трябвало да се реши с въоръжена сила.

Адмирал Нагано доложи на императора, че флотът е подготвен за бойни операции и чака сигнал. Някой запита какви са планове на командването — кога, къде и с какви сили то възнамерява да проведе операциите. Намеси се и Тоджо: това е военна тайна. От членовете на кабинета за Пърл Харбър знаеха само двама души — министър-председателят Тоджо и министърът на военноморските сили Шимада.

Министърът на финансите съобщи, че държавната банка е отпечатала окупационни пари за страните от южните морета: за Филипините — песо, за Холандска Индия — гулдени, за Британска Малая — долари. Всяка парична единица била приравнена към една йена.

Империята беше готова за война. Кабинетът взе решение:

„Преговорите с Америка относно националната ни политика се провалиха. Япония ще обяви война на Съединените щати, Англия и Холандия.“

Кога да стане обявяването на войната, ще реши генералният щаб. Може би едновременно със започване на военните действия, а може би и по-късно, но в никакъв случай по-рано. Денят „Хикс“ — началото на войната — бе определен за 7 декември по местното време на онези ширини, където ще се разразят събитията. В Япония това ще бъде сутринта на 8 декември 1941 г.

Императорът благоволи да утвърди решението на кабинета.

Той изрече:

— Ние пристъпваме прага на войната...

Японската армада се приближаваше към Хавайските острови.

На другия ден във Вашингтон бе изпратена секретна радиограма. Тя също бе съставена от премиера Тоджо и подписана с името на Того.

„Бъдете крайно внимателни съдържанието на тази телеграма да не стане известно в Съединените щати. Незабавно вземете следните мерки: унищожете всички

шифровъчни машини, изгорете телеграфните шифри, с изключение на едно копие от шифъра «О-а» и «Л-б». Изгорете всички секретни документи и черновките от разшифровката на настоящата телеграма. След като изпълните нашите указания, телеграфирайте една дума: «Харуна!»

Всичко това е свързано с подготовката за критични обстоятелства и се предава само за ваше сведение. Запазете спокойствие.

Того.“

Веднага щом президентът на Съединените щати се върна във Вашингтон, Кардел Хъл му съобщи за тази телеграма, а също и това, че южно от японските острови по китайското крайбрежие е забелязано голямо движение на транспортни кораби с войски.

Рузвелт поиска да разбере дали се потвърждава телеграфното разпореждане за унищожаване на шифрите. Скоро му съобщиха, че в двора на японското посолство горят документи...

На въпроса на държавния департамент защо се извършва непрестанно придвижване на японски войски в Далечния Изток Курусу отговори, че според изпратената му от Токио информация това е предпазна мярка против китайските войски...

На пети декември японските радиостанции в информацията за времето предадоха кодираните фрази:

„Западен вятър, ясно... Източен вятър, дъжд.“

Това беше сигналът за предстоящото скъсване на дипломатическите отношения с Англия и Съединените щати.

Създалата се ситуация бе обсъдена на заседание на висшия военен съвет на Съединените щати. Началникът на морския генерален щаб Старк разясни стратегическата задача на американския флот: със започване на военните действия корабите на Тихоокеанския флот, базиращи се в Пърл Харбър, ще се придвижат Към Маршаловите острови и в скоротечни морски боеве ще унищожат японските

десантни войски в района на южните морета. За тази цел във водите на Тихия океан е съсредоточена по-голямата част от целия американски флот. Това бе всъщност въпросният капан, който американските морски сили бяха приготвили за далекоизточния си противник.

Във Вашингтон очакваха с нетърпение японците да започнат да воюват в южните морета.

Началникът на генералния щаб Маршал предаде следната директива до войските:

„Нашите преговори с Япония фактически са прекратени. Няма надежда Япония да ги продължи... Ако избухването на войната не може да бъде избегнато... Повтарям — ако войната не може да бъде избегната, Съединените щати желаят Япония да направи първата крачка...”

Директивата на Маршал бе подкрепена от адмирал Старк.

„Разглеждайте това послание като предупреждение за война — се казваше в радиограмата му до командувачия Тихоокеанския флот. — Очакват се в най-близки дни агресивни действия от страна на Япония... Със започване на войната вашият флот да се придвижи към Маршаловите острови. Не предприемайте никакви настъпателни действия, докато Япония не нападне.”

В събота, на 6 декември, Курусу получи последната шифрограма от Токио:

„Макар че не е нужно специално да ви предупреждаваме, все пак ви напомняме, че меморандумът, който ще ви предадем, трябва да бъде запазен в най-строга тайна. При разшифровката се откажете от услугите на

машинописки. Нашият отговор връчете на американското правителство, желателно е лично на държавния секретар, утре в един часа след обед вашингтонско време. След като дешифрирате последния, четиринадесетия, раздел от нотата, незабавно унищожете останалите ви шифровъчни машини.“

След това започнаха да предават нотата част по част — общо тринадесет телеграми. Разшифроването им завърши чак в полунощ. Секретарят на посолството сам ги пишеше на машина, но той беше неопитен, правеше много грешки и се налагаше да ги преписва повторно.

А последният раздал все не пристигаше. В очакване да получат края на меморандума се заловиха да доунищожат шифровъчните машини. Четиринадесетата част на текста бе получена чак сутринта, а часът за връчване на нотата наближаваше. Курусу позвъни в държавния департамент и помоли да се отложи срещата му за два часа след обед. Двамата посланици крачеха нетърпеливо из хола. Най-сетне секретарят на посолството изтича от шифровъчната стая и предаде на Курусу готовия текст на нотата. Беше един часа и двадесет минути вашингтонско време.

Американските криптографи бяха успели по-бързо от японците да разшифроват телеграмата от Токио. Още предната вечер тринадесетте раздела от японския меморандум лежаха върху бюрото на Кардел Хъл.

След като ги прочете, той тръгна към кабинета на Рузвелт.

— Ще предприемем още една крачка — каза президентът; — подгответе послание от мое име до императора. Нека посланикът Грю незабавно го занесе в двореца... За посланието ми съобщете на журналистите, нека още утре да се знае това в страната.

Заключителният раздел на нотата постъпи от Токио в осем часа сутринта, а в девет, тоест след един час, разшифрованият текст беше вече в държавния департамент. Занесе го началникът на американското разузнавателно управление генерал Майлз. Рузвелт още не беше станал от леглото си, когато държавният секретар почука на спалнята му.

Японският меморандум завършваше с думите:

„С настоящото правителството на Япония трябва да уведоми със съжаление Съединените щати, че поради позицията на американското правителство ние сме принудени да считаме за невъзможно да стигнем до споразумение чрез по-нататъшни преговори.“

Президентът постави машинално върху тоалетната масичка края на разшифрованата нота.

— Това е война! — каза той.

Но дипломатическата игра продължаваше. Президентът нареди да не го безпокоят по телефона.

Началникът на разузнаването Майлз тръгна да търси началника на генералния щаб Маршал. У дома му го нямаше, генералът правел утринната си разходка на кон. Когато Маршал дойде в щаба, Майлз му доложи за разшифрованата нота, като изказа предположението, че противникът ще започне военни действия в момента на връчване на нотата. Трябва да се предупредят войските. Маршал вдигна неопределено рамене, но все пак позвъни на Старк. Началникът на морския щаб отговори:

— Засега няма за какво да се предупреждава действащият флот — и прекрати разговора.

Майлз продължаваше да настоява. Маршал се съгласи с нежелание.

— Е, добре... Подгответе радиограми... Най-напред за Манила на Филипините, после за Сан Франциско... Накрая за Пърл Харбър, там не могат да станат никакви събития... Не губете време.

Целият този ден президентът прекара с Хари Хопкинс. Рузвелт беше наредил да не го безпокоят по телефона. Не искаше да се нарушава неделната му почивка. Нека събитията се развиват сами по себе си. Президентът се залови за любимото си занимание — почна да подрежда колекцията си от пощенски марки. Рузвелт бе страстен филателист. Хопкинс се излежаваше на една кушетка и си играеше с кучето на президента — веселия Фал.

Около един часа седнаха да обядват. Когато им поднасяха десерта, разнесе се продължителен телефонен звън. Мръщейки се недоволно, президентът вдигна слушалката. Звънеше военноморският министър.

— Господин президент — развълнувано каза той, — изглежда, че японците са атакували Пърл Харбър...

— Какво?... Не може да бъде! — възкликна Рузвелт.

Няколко минути по-късно всички членове на висшия военен съвет вече знаеха за това. Маршал заповяда да го свържат с Пърл Харбър по радиотелефона. Говореше с началника на гарнизона. В телефонната слушалка глухо отекваха далечни експлозии на бомби.

Но японските посланици още не знаеха, че войната е започнала. Кардел Хъл ги накара да чакат половин час преди да ги приеме. При влизането им в кабинета той се престори, че чете внимателно връчената от посланиците предварително известна му нота. После остави листовите и гневно погледна посланиците:

— През петдесетгодишната ми държавна служба аз не съм виждал документ, изпълнен с толкова гнусна лъжа!... Нито едно правителство на земното кълбо не е способно на подобна крачка!...

С предварително репетиран жест той посочи вратата на посланиците. Номура и Курусу смутени излязоха от кабинета...

Обръщението на американския президент не можа да стигне същия ден до императора, въпреки че във Вашингтон направиха всичко, за да бъде то връчено навреме. Кардел Хъл бе предупредил посланика Грю, че ще му бъде предаден по телеграфа извънредно важен документ. Посланието бе зашифрирано с най-простия, така наречен сив шифър, за да не се губи много време за разшифроването му. Но обръщението на президента престоля цял ден в експедицията на токийската централна телеграфна станция... Такова бе указанието на главния цензор на генералния щаб. Той бе наредил да се задържа доставянето на всички чуждестранни телеграми, освен италианските и германските. Посланикът Джозеф Грю получи шифрограмата през нощта и веднага телефонира на господин Того, като помоли да го приеме незабавно — получено е лично послание от президента на Съединените щати до японския император, което според дадените му указания трябва да връчи лично.

Министърът на външните работи не можа да реши самостоятелно какво да прави. Затова съобщи новината на лорд-пазителя на печата и го попита как да постъпи. Кидо бе вече заспал и отговори със сънен глас:

— Приемете посланика, вземете копие от посланието и елате в двореца, аз също ще бъда там.

В Токио вече се разсъмваше. Лорд-пазителят на печата се носеше с колата си из пустите, притихнали улици на града. От Коми Акасака колата почна да се изкачва нагоре и Кидо видя пред себе си изгряващото слънце... Притвори очи и почна да се моли за успеха на морските летци, които вероятно в тоя момент летяха вече към Пърл Харбър... Какво значение можеше да има сега посланието на Рузвелт до императора?

Кидо прочете текста и реши да не безпокои негово величество.

На сутринта, когато войната беше вече започнала, от министерството на външните работи телефонираха на Джозеф Грю. Прие го Того.

— Меморандумът на президента предадохме сами на негово величество... Президентът вече получи отговор.

— Кога? — запита недоумяващ Грю.

— Още снощи.

— Но аз предадох меморандума през нощта...

— Друг отговор няма да има.

Того изпрати американския посланик до вратата на кабинета си и се сбогува вежливо с него. Той вече знаеше, че японските летци са атакували Пърл Харбър, но не каза нищо на посланика Грю.

Либералният Того докрай запази тайната, както му бе заповядано. Дипломатите трябваше последни да научат за войната. За тази цел през деня преди атаката срещу Пърл Харбър министерството на външните работи устрои за дипломатите, акредитирани в Токио, великолепна извънградска разходка. Върнаха ги обратно в града късно през нощта. Онези, които не бяха пожелали да участвуват в разходките, бяха поканени в театър Кабуки. А след представлението — на банкет... Того бе обмислил всичко, за да отвлече вниманието на дипломатите.

Джозеф Грю се върна в посолството и включи радиото. Предаваха императорски указ. Той започваше с думите:

„Ние, с божия милост, император на Япония, седящ върху престола на предците, чиято династическа линия не е прекъсвана в продължение на векове, предписваме на вас, нашите храбри поданици, да вземете оръжие... С настоящото ние обявяваме война на Съединените американски щати и Британската империя...

... Свещеният дух на нашите порфириносни предци охранява нашата Ямато и ние разчитаме на предаността и храбростта на нашите поданици. Твърдо сме уверени, че целите, които са ни завещали предците, ще бъдат постигнати.

8 декември, шестнадесета година от епохата Шоуа.

Хирохито.“

Разляха се звуците на националния химн, съществуващ повече от хиляда години.

После радиото съобщи:

„Ще бъде предадена особена новина! Ще бъде предадена особена новина! — Гласът на говорителя звучеше развълнувано. — Предаваме важно съобщение! Слушайте! Слушайте!

Императорското върховно главнокомандване, генералният щаб и щабът на военноморския флот предават съвместно съобщение! Тази сутрин императорската армия и военноморският флот започнаха военни действия против американските и английските въоръжени сили в западната част на Тихия океан. Преди изгрев-слънце нашите войски атакуваха Хонконг. Наши войски направиха десант на Малайския полуостров и бързо разширяват заетите позиции. Извършват се масови атаки срещу противниковите стратегически пунктове на Филипините...”

И отново химнът с хилядолетно минало... Звънтяха литвари. През победните звуци на тържествени маршове в етера излитаха възгласите на говорителя:

— Хако ичио!... Хако ичио!...

Изглежда, че всичко потвърждаваше прогнозите на премиера Тоджо — достатъчно беше да се даде само първият изстрел, за да се обедини цялата нация. Войната беше започнала.

„ЗАПОЧНЕТЕ ИЗКАЧВАНЕТО НА ПЛАНИНАТА НИИТАКА!“

Няколко дни флотът под командването на адмирал Нагано се движеше на изток, след това зави на юг. С всеки изминал ден ставаше все по-топло. До Хавайските острови оставаха около хиляда мили, когато адмирал Ямамото предаде основния сигнал: „Започнете изкачването на планината Ниитака!“ Това означаваше: да се атакува Пърл Харбър!...

Едва сега на личния състав беше обявено накъде и защо се движат корабите. На палубата беше изнесен голям макет на Пърл Харбър. Нагано прочете бойната заповед, която се пазеше в секретния пакет:

„Часът удари. Поставени са на карта животът или смъртта на нашата империя...“

В шест часа сутринта във въздуха се вдигна първата вълна самолети; един час по-късно излетя и втората. В трюмовете останаха в резерв само четиридесет изстребителя.

В пристанището на Пърл Харбър бяха събрани деветдесет и шест военни кораба и между тях осем линейни — гордостта и мощта на американския флот. На палубите им току-що бе завършило четенето на неделните молитви, духовите оркестри изпълняваха държавния химн. Грохотът на експлодиращите торпеда прекъсна звуците на музиката...

Линейният кораб „Оклахома“ се преобърна с кила нагоре и потъна. Заедно с него загинаха и хиляда и петстотин моряци. Експлодираха барутните погребни на „Аризона“. Стълб от дим, пронизан от езиците на пламъците, се вдигна на триста метра към небето. За един миг загинаха хиляда сто и двама души. Пламна

„Вирджиния“, до кея потъна „Калифорния“. „Невада“ заседна в близката плитчина...

Зададе се втората вълна самолети торпедоносци.

Бяха потопени пет линейни кораба, три получиха тежки повреди. Горяха крайцери, ескадрени миноносци, спомагателни кораби... Тихоокеанският военен флот на Съединените щати загуби своята бойна мощ.

Когато летците атакуваха Пърл Харбър, адмирал Нагано продължаваше да води корабите към Хавайските острови. Към десет часа преди обед наблюдателите съобщиха, че самолетите от първата вълна се връщат. Един час по-късно се върнаха и останалите. Началник-щабът доложи, че от първата вълна не са се завърнали девет машини, а от втората — двадесет. Повечето от тях са били свалени от зенитен огън.

Съпротивата на американците нарастваше. Нагано реши да не предизвиква съдбата. Той бе пресметлив и предпазлив. Убеждаваха го, че ударът трябва да завърши със стоварване на десант. Нагано отговори твърдо:

— Изкачването на планината Ниитака е завършено... Сега можем да констатираме, че очакваните резултати са постигнати.

Адмиралът заповяда корабите да поемат обратно към бреговете на Япония.

Нерешителността на предпазливия Нагано спаси американците от още по-големи загуби. И това никога не му бе простено.

Но „изкачването на планината Ниитака“ — настъпателните действия на японските въоръжени сили — продължаваше. Ударът върху Пърл Харбър само бе защитил експедиционните войски, настъпващи към южните морета. Именно тук се развиваха главните събития. Едновременно с нападението срещу Хавайските острови японският флот нанесе удари по Сингапур, Хонконг, американския остров Гуам и по Филипините, поддържайки десанта на пехотни части...

Две седмици преди нахлуването в южните пристанища на империята и в заливите на окупираното китайско крайбрежие се бяха съсредоточили десетки транспортни кораби, които очакваха сигнала да започнат „изкачването на планината Ниитака“. От петдесетте усиления

дивизии, с които разполагаше японската сухопътна армия, двадесет и три дивизии бяха хвърлени за настъплението към южните морета.

От войниците с отлични прояви във войната с Китай бяха сформирани „вишневи войски“ — императорска гвардейска дивизия. От лявата си страна, близо до сърцето, войниците от дивизията носеха знак, изобразяващ цъфнало вишнево клонче върху бял фон.

Войникът Терашима, започнал войната при моста Лугоуцяо, сега служеше в тази дивизия. Ичиро Терашима се научи да воюва, стана капрал и войната бе вече негова професия.

Беше 17 ноември 1941 г. Този ден капрал Терашима започна да си води дневник, тъй като това занимание подходеше на всеки уважаващ се човек. Едно време Ичиро не се вслушваше в разказите на баща си, че родът им произхождал от сотсу — наемни войници, които служели някога на дайомиосите — тогавашни дворяни. Сега това започна да придобива за него значение, той се гордееше с прадедите си. В неговия род е имало даже камикадзе, хора на свещения вятър... Такава кръв не тече в жилите на всекиго! Как да не пише дневник за прослава на рода Терашима...

„17 ноември, шестнадесета година от епохата Шоуа. Днес се състоя церемония в чест на нашето заминаване. Командирът даде последни указания и прочете писмената клетва до императора. Пихме свещено саке и викахме «Бандзай!»“

„20 ноември. Натоварихме се на «Хирошима-мару». Отначало тръгна командирът, авангардът и знамената. Излязохме в морето след залез-слънце.“

„21 ноември. Пристигнахме рано сутринта в Осака. Целия ден стояхме на котва. На брега не пуснаха никого. Дадоха ни листовки. Започвах така: «Само я прочети и войната ще бъде спечелена.» Всички се радват като деца. Пушките ни ще бъдат за нас самоджи, с които ще черпим ориз от казана на победата.“

„27 ноември. От Осака потеглихме същия ден вечерта. Пет дни плавахме в южна посока. Нашите транспорти се охраняваха от военни кораби. Близо до нас

плаваше «Судзуки-мару», но когато дойдохме до остров Хахаджима, името му беше замазано с червена боя. Заличиха имената и на другите кораби...”

„6 декември. Казаха ни, че утре ще атакуваме противниковото крайбрежие. Раздадоха по 150 патрона на всекиго. Сега ние ще можем да убиваме. Патроните са тежки, но струва ми се, че бих взел още. Прощаваме се с кораба. Вечерта подготвихме всичко за десанта. Опаковах дажбата за три дни заедно с патроните. Раницата ми е дяволски тежка. Нищо, ще намеря някой да ми я мъкне, както в Китай.“

„7 декември. Десантирахме почти в пълна тъмнина. Противникът не ни обстрелва, както се очакваше. Десантът мина успешно.

Капитан Тахамари ни съобщи за обявяването на войната и каза, че нашата авиация бомбардирала Хавайските острови, Филипините и Хонконг. Ние салютирахме императора със залпове.“

„Новата, седемнадесета година от епохата Шоуа посрещаме на Филипинските острови. На 2 януари нашата дивизия завзе Манила: на войските бе дадена почивка; живеем в казарми. Свършихме добра работа през тези три седмици, откакто стъпихме тук. Притиснахме американците в Баатан. Оттам сега няма къде да бягат.

Живеем весело, взимаме каквото си искаме. Капитан Тахамари си взе две бели момичета — сестри. По-малката е на не повече от четиринадесет години, втората е по-голяма. Голямата изпохапа и изподраска капитан Тахамари. Не можа нищо да направи с нея, разсърди се и предаде сестрите на нашия взвод. Пак искаха да хапят, но целия взвод не могат да изпохапят. Затваряха ги денем в мазето, а нощем ги водеха в казармата. Малката откачи, та стана нужда да я застрелят. Втората вече цяла седмица живее, привикна, идва в казармата, не се дърпа. Белите са наши врагове, все едно че са животни, можеш да правиш с тях каквото си искаш.“

„8 януари. Вече месец, откакто е почнала войната... Под прикритието на тъмнината отидохме да убиваме туземци. Казват били против императорския път и помагали на белите. Не ми се искаше да ги убивам, сториха ми се добри хора, но трябваше да изпълня заповедта на капитан Тахамари. Разсъдих така: думите на Тахамари са заповед на императора. Ако не се подчиня, ще ме разстрелят. Жените и децата викаха много. Мнозина избягаха в джунглите, но не всички. Аз съсякох няколко души. Изгорихме селото, а главатарите отведохме с нас.

Началникът на полицията заповяда ние да се разправим със заловените партизани. Изкопахме през нощта една яма в кокосовата горичка и заклахме пленените. Някои от тях бяха малки, същински деца. Стояха пред ямата така, сякаш не знаеха, че искат да ги убият. Заровихме ги и отгоре нахвърляхме кокосови клонки. На нас ни дадоха двама. Судзуки закла единия, а другия — аз. Върнах се в полка с военни песни.“

„4 февруари. Преместиха ме в щаба на полка. Командирът каза, че цени работата и послушанието ми, и съобщи, че ме е представил за унтерофицер. Отговорих му, че съм готов да умра за императора.

Нашата вишнева дивизия прави чудеса, продължаваме да водим бойни действия, прочистваме острова от американски войници. Чух, че техният командущ генерал Макартър пръв избягал от островите, зарязал войските и отлетял за Америка. Никой не може да устои срещу нас.

Действуваме в пустинни места, снабдяването се влоши. В щаба на полка дойде генерал Тачибана. Той каза: трябва да се яде месото на враговете. «Враговете са животни, а животните се ядат»...

Вчера заловихме голям самолет; той катастрофира, когато се опитваше да кацне в долината край брега на една река, за да изведе обкръжени американци. Не зная колко души е имал екипажът, пленихме трима. Двамата се опитваха да измъкнат няколко изпод развалините на

самолета. Не забелязаха как се приближихме до тях. Ние се заловихме да измъкваме третия, бе го притиснало приборното табло, не ни се искаше да си правим труд. Оставихме го под самолета. По пътя за щаба единият избяга, скочи от стръмнината и се скри в джунглите. Стреляхме, но не го улучихме. Заведохме третия при началник-щаба. Началникът му каза:

«Ти си извършил престъпление и ако те оставим жив, няма да е от полза за благо на мира. Ще умреш преди разсъмване, както повелява законът Бушидо. Ще намериш щастие на оня свят. Когато душата ти се превъплъти в друго тяло и отново се родиш, ще станеш миролюбив човек.»

Преведоха на пленника думите на началник-щаба и той заплака като жена.

Началник-щабът каза, че му съчувствува и даже е готов, според предписанията на закона Бушидо, сам да го посече с меч си, но за съжаление бил зает и предоставя това на други.

Доведоха летеца до една яма от бомба, залята с вода, и го поставиха на колене. Той помоли да го убият с един удар. С тъпата страна на меч адютантът на командира леко го удари по врата, за да се премери как да нанесе удара, вдигна меч с двете си ръце и с размах го стовари върху врата на пленника. Главата се търколи във водата. Адютантът каза: «Сега душата му лети към нирвана» — и се разсмя.

Той обърна убития на гръб и с един замах му разсече корема. «Какви дебелокожи са тези кето — каза той, — даже кожата на корема им е дебела.»

Адютантът изрязва черния дроб на убития, зави го в един бананов лист и го сложи в каросерията.

«Командирът заповяда да му занесем черния дроб» — обясни той.

Качихме се на камиона и потеглихме обратно. Ако се върнем живи, ще има какво да разказваме. Затова си записвам всичко така подробно.

Сега съм опитен убиец. Мечът ми е винаги в кръв. Макар че това се прави в името на моята страна, все пак много сме жестоки. Да ме прости бог, да ме прости майка ми!...“

В ЗАТВОРА СУГАМО

Германският посланик продължаваше да беснее и крещи. Недоволен от разговора с министъра на външните работи Того, той се яви при новия министър-председател Тоджо, посети брата на императора, но и тук, и там получи отказ.

До Берлин беше изпратена подробна шифрограма с настоятелна препоръка — да се окаже дипломатически натиск върху Япония и да се поиска категорично освобождаването на Зорге. Рибентроп отговори, че за всичко е доложено на Хитлер и решението ще последва по-късно.

Оберщурмбанфюрер Майзингер не излизаше от кабинета си и заплашваше, че ще изпрати в концлагер всеки, който каже дори една лоша дума за Рихард... Майзингер работеше над един документ от двадесет и два пункта, от който следваше, че Рихард Зорге не може да бъде виновен за нищо. Той ще предаде този документ в кемпейтай, на генерал Накамура. Само на него, на своя японски колега, който е длъжен да разбере. Полицейският аташе изпрати доклади до имперското управление на безопасността в Берлин на Химлер, до абвера — на всесилния адмирал Канарис. Той молеше шефа на гестапо Мюлер да подготви архивна справка за живота на Зорге в Германия. Своего писмо той започна с думите: „Майн либер партайгеносе Мюлер!“ — скъпи мои партийен другарю...

Германският посланик и полицейският аташе бяха готови да вдигнат на крак цяла Германия, но нищо не излизаше — японците държаха на своето.

Пет дни след арестуването на Зорге посланикът получи разрешение да се срещне с него в помещението за свиждане в затвора Сугамо. Следователят го предупреди, че може да зададе на арестувания само три въпроса: как се чувства, счита ли се за виновен и от какво се нуждае. И само толкова. Такова е изричното условие за срещата.

Ойген От стоеше до вратата на стаята за свиждане, придружен от трима японски чиновници, когато през противоположната врата

въведоха Зорге. Винаги елегантен, стегнат, добре избърснат, сега той беше в арестантски дрехи, с груби големи обувки и брадясал. Рихард се държеше уверено, с високо вдигната глава. До Зорге също имаше трима полицаи.

От направи крачка към Зорге, но следователят с жест спря посланика. Разговаряха от разстояние. Посланикът зададе първия въпрос.

— Как се чувствувате, Ики?

— Благодаря, не се оплаквам от нищо — спокойно отговори Рихард.

— Считате ли се за виновен?

Японците се разшаваха неспокойно.

— Току-що ми забраниха да отговарям на този въпрос — Зорге кимна към охраната. — Да не говорим за това...

От се смути. За него беше важно да получи отговор именно на този въпрос. Той запита:

— Какво мога да направя за вас, Ики?

— Благодаря, нищо не ми е нужно... Ние с вас едва ли ще се видим вече, господин посланик. Предайте поздрави на семейството си.

Свиждането свърши. От припряно добави:

— Хелма ме помоли да ви предам това.

Един от полицаите се приближи до Зорге и му подаде пакета. Изведоха го.

В килията той разгърна пакета. В него имаше плодове и топло одеяло с инициалите на Хелма — „Х. О.“, а освен това копчета за ръкавели — подарък от От. „Копчетата май че са излишни“ — усмихна се Зорге и погледна арестантската си куртка.

В продължение на много дни Зорге се държеше предизвикателно, настояваше за среща с германския посланик, протестираше против незаконното му арестуване. След свиждането му с От Рихард Зорге беше отново извикан на разпит. Разпитът се водеше от държавния прокурор Йошикава. Той отново питаше признава ли се Зорге за виновен като участник в нелегалната организация. Рихард даваше лаконични отговори, но от подсказващите въпроси на прокурора той все повече се убеждаваше, че седналият пред него дребничък японец знае вече много неща. Сега главното беше да защити останалите, да поеме върху себе си цялата отговорност. Това решение се оформи

окончателно, когато няколко седмици след арестуването му следователят при един от разпитите извади от бюрото си трите германски справочника, с помощта на които групата шифрираше своите радиограми.

— И сега ли ще отричате връзката си с Москва? — извика прокурорът, като размахваше томовете. — Ваш ли е този справочник?

— Да, мой е, но какво отношение може да има към делото един стар германски справочник? — запита равнодушно Рихард.

— Ето какво! — Йошикава отвори папката и прочете последната телеграма на Зорге до Москва: „Всичко това означава, че тази година война няма да има...“ — Вие ли сте писали това? — с тържествуващ тон запита прокурорът. — Излишно е вече да отричате. Ключът на шифъра е в ръцете ни. Сега поне признавате ли, че сте били шпионин на Москва?!...

Беше безсмислено да отрича, но Зорге каза:

— Никога не съм бил шпионин! Аз само се борех против войната... Аз съм комунист и гражданин на Съветския съюз... Но бих желал да отложим разпита, днес съм много уморен. По-късно сам ще напиша всичко, което сметна за възможно.

— Тук аз решавам кога да се води разпитът! — каза Йошикава. — Впрочем един момент...

Изведоха Зорге в коридора. Държавният прокурор позвъни на министър-председателя Тоджо и му доложи, че Зорге се признава за руски комунист и моли да се отложи разпитът.

— В никакъв случай! — викна в слушалката министър-председателят. — Продължавайте разпита до пълно изтощаване на арестувания! Иначе нищо няма да постигнете...

Генерал Тоджо, бившият началник на военната жандармерия в Квантунската армия, знаеше как се водят разпити...

Зорге не беше бит, нито измъчван по време на разпитите: беше заповядано чужденците да не бъдат изтезавани, защото това може да доведе до дипломатически усложнения. Изключение правеше само Бранко Вукелич. Считаха го за французин, понеже представляваше френска телеграфна агенция. А Франция е победена страна, кой ще се съобразява с нея! Вукелич понасяше твърдо и най-жестоките изтезания. Пребит и окървавен го довеждаха в стаята на следователя, но той пак мълчеше. Веднъж прокурорът, разярен от мълчанието му,

запита: „Какъв е този човек: французин или американски индианец, който си е отхапал езика?! Накарайте го най-после да говори!“ Но така и не можаха да накарат Вукелич да говори.

Художникът Йотоку Мияги също беше изтезаван, бит с бамбукови пръчки и той мечтаеше по-скоро да умре, защото болното му тяло, разяждано от туберкулозата, не можеше да издържи дългите мъчения.

Рихард помоли да му дадат една пишеща машина и хартия. Той каза, че е отвикнал да пише на ръка и няма желание да свиква отново с перото... Разправията на арестувания с администрацията на затвора трая дълго, но накрая победи Зорге. Прокурорът нареди да се даде машина на арестувания.

И ето, той седи в единичната килия, насаме с отворената машина върху дъсчената маса. С какво да започне? Нужно ли е всичко това? Нужно е!

Рихард разбираше: той сигурно няма да може да се измъкне от японския зандан. Но нека хората да научат как е живял и нека да го запомнят с добро. Той, Рихард Зорге, ще разкаже за миналото си, за онова, което отдавна е забравено и не може вече да повлияе върху работите, свързани с групата на Рамзай. Ще започне отдалеч и ще пише, без да бърза. Това ще му позволи да се отърве от текущите разпити. В затвора също е важно да спечелиш време. И нека това да бъде неговото завещание, в което той ще изложи убежденията си, възгледите си.

Рихард започна с официалната справка:

„Аз, Рихард Зорге, съм роден на 4 октомври 1895 г. в Аджикент, Южен Кавказ. Баща ми е бил инженер от една германска петролна компания в Баку. Майка ми е руския и произхожда от бедно железничарско семейство. Семейството ни има революционни традиции. Дядо ми и неговите братя са били активни участници в революцията от 1848 г.“

Рихард не помни ранните си детски години. За тях му е разказвала майка му, Нина Семьоновна, която все още живее в

Хамбург, без да знае за съдбата на сина си.

На тригодишна възраст Зорге попада в Германия и прекарва там повече от четвърт век, до момента, когато пристига в Съветския съюз. Рихард е последното дете в семейството на инженер Алфред Зорге и има още четирима братя и сестри.

Бащата на Рихард някога е участвувал в експедицията на Свен Хедин в Централна Азия. Работил е в Руската императорска петролна компания, а след завръщането си в Германия става закупчик на машини за петролните фирми в Русия.

„... Преди да започне войната — пише Зорге, — детските ми години протичаха сравнително спокойно, аз живеях в заможно семейство, което принадлежеше към класата на буржоазията. Вкъщи не чувствахме никакви материални затруднения. Но в себе си носех нещо, което ме отличаваше малко от останалите... Текущите политически събития в Германия ми бяха известни много по-добре, отколкото на големите. Дълго време аз педантично изучавах политическата обстановка. Поради това в училище даже ми бяха извадили прякора «министър-председателя».

Известно ми беше, че дядо ми е посветил живота си на работническото движение. Знаех също, че възгледите на моя баща бяха право противоположни на възгледите на дядо ми. Баща ми беше типичен националист. А брат ми беше с ултралеви разбирания.“

Детството и юношеството на Рихард Зорге свършили през лятната училищна ваканция на деветстотин и четиринадесета година. Учениците се връщали от екскурзия до Швеция. Те пътували с последния германски параход — била започнала войната и корабите, застигнати от урагана на събитията, бързали да се приберат в пристанищата си.

Кайзерова Германия живеела сред опиянението на шовинистични настроения, по улиците се чували викове „хох!“ и се

носели портретите на кайзера, тъй както в Русия по това време носели портрета на царя...

Романтиката на новото, досадата от училището, стремежът да започне нов живот и, разбира се, шовинистичното опиянение около него, вземано за патриотизъм, решили съдбата на момчето. Рихард не се върнал вече в училище. Скришом от всички най-младият Зорге се записва доброволец.

Това е началото на съдбата му. И ето финалът — Зорге е в затвора и може би единственият път оттук натаък е пътят към ешафода. Зорге не знаеше какво ще стане с него, но беше готов за най-лошото. Сега, когато животът е изживян, той мислено се питаше: така ли трябваше да живее? Да, така!

„... Първата световна война от 1914–1918 г. оказва изключително силно влияние върху цялата ми понататъшна съдба — пише Зорге. — Даже и да нямах никакви други убеждения, само омразата ми към тази война щеше да бъде достатъчна, за да стана комунист...“

Но това не станало изведнъж. Шовинистичните му настроения се изпарявали постепенно. За това много му помогнал един войник, бивш хамбургски строителен работник. Той скривал от всички левите си убеждения, но пред Рихард Зорге се разкрил. Този войник скоро бил убит на Западния фронт. Рихард запомнил завинаги разговорите, които водил в окопите с войника от Хамбург. Този строителен работник бил първият човек, който накарал Зорге да се замисли за онова, което става около него. Рихард бил раняван на няколко пъти. Той странствува от болница в болница, после на фронта и пак в болницата — ново раняване, много тежко, този път при Вердюн. Изпращат го в Кьонигсберг.

За младия войник се грижи една милосърдна сестра, дъщеря на лекар, която му носи книги от къщи. Надупчените от снарядни парчета кости зарастват бавно, минават месеци... Рихард, който не се разделя с патериците, започва често да посещава дома на болничния лекар. Оттогава са минали двадесет и пет години, но и до днес Рихард често чува насън гласа на сестрата, вижда наведената над него фигура на

момиче с бяла касинка... За войника Зорге било грамадно щастие да седи в уютната квартира на лекаря и да слуша думите му. Лекарят бил ляв социалдемократ и дъщерята споделяла възгледите на баща си. Тук Рихард за пръв път чул имената на Роза Люксембург, Карл Либкнехт, Владимир Ленин... Ще минат много години и Рихард ще прочете думите на Ленин, посветени на брата на дядо му — Фридрих Алберт Зорге. Рихард ще стане дълбоко убеден, твърд, предан на делото комунист. Но тогава, в полевата болница, той едва започвал да се приобщава към революционното движение.

„По това време, а именно през лятото и есента на 1917 г. — пише Зорге, — аз с болка на сърцето почувствувах, че тази война е безсмислена, че тя сее навсякъде безпричинни опустошения. И двете страни вече бяха загубили в тази война по няколко милиона души. И никой не можеше да предвиди колко милиона още ще имат същата съдба...“

За Рихард Зорге войната свършила с това, че той се върнал вкъщи с патерици. Постъпил в Берлинския университет. В това време в Русия бе избухнала Октомврийската революция.

Майката на Рихард, Нина Семьоновна, дъщеря на киевски железничар, посрещнала с радост вестта от Русия за започналата революция. Сега тя била вече възрастна жена, но все още тъгувала за Русия, мечтаела да види отново родния си край. И Рихард й останал завинаги благодарен за чувствата към родината и към революцията, споделени с нейния син.

В единичната килия, изолиран от целия свят, в затвора Сугамо, Рихард излагаше своето кредо, нека знаят тъмничарите, че той не може да бъде сломен!

„... Руската революция — пише той, — ми посочи пътя към международното работническо движение. Аз реших да подкрепям това движение не само теоретически и идейно, но и сам да стана частица от това движение.

Оттогава винаги, когато съм вземал решения дори по моите лични въпроси, съм следвал този път. И днес, посрещайки третата година на Втората световна война, а особено имайки предвид германо-съветската война, аз още потвърдо вярвам, че решението, което съм взел преди двадесет и пет години, е било правилно. Заявявам това най-решително, след като съм обмислил всичко преживяно през тези двадесет и пет години и особено през последната година...”

Комунистът Зорге не съжаляваше за изминатия път. Революционните събития увличат младия студент. В Кил той работи нелегално сред матросите, промъква се тайно във военните казарми, зове на борба, на революция. Скоро в Кил избухва революционно въстание на моряците от германския военноморски флот. Рихард е в редовете на въстаналите моряци.

После Берлин, Хамбург, срещи с Телман, революционен кипеж... А през затишията — изпити, лекции, студентски събрания, митинги. Но ето че Рихард завършва Хамбургския университет. Сега той може да се отдаде изцяло на партийна работа.

За този период Зорге пише:

„... През 1918 г. аз вече бях член на социалдемократическата организация в Кил. Създадох кръжок сред моряците. През време на моряшкото въстание участвувах в демонстрациите...

От Кил се преместих в Хамбург. Там, в университета, работех над една дисертация и получих званието доктор на социологическите науки. От Хамбург се прехвърлих в Аахен. Работех като асистент. Бях член на стачния комитет. Уволниха ме. Работех в мините в Холандия. През 1919 г. станах член на Германската комунистическа партия. От ноември 1920 г. до 1921 г. в Солинген бях редактор на партийния вестник. През 1920 г. участвувах в потушаването на контрареволюционния метеж на Кап...”

Освен това той участва в Хамбургското въстание, в революционните боеве в червена Саксония. После работи нелегално във Франкфурт, ръководи охраната на нелегалния конгрес на Германската компартия... Разбира се, в германските полицейски архиви трябва да се пазят подробни донесения за активната работа на комунистическия функционер Рихард Зорге. Някога той се страхуваше, също както се страхуваше и Ян Карлович Берзин, че гестаповците могат да се натъкнат на тези архиви. Сега тук, в затвора Сугамо, това вече нямаше никакво значение, защото се отнасяше само до биографията на Зорге, и той продължаваше подробно да разказва за себе си. Нека враговете му знаят с кого имат работа! Зорге беше тръгнал в последния бой като военен кораб с вдигнат на мачтата боен флаг.

Бяха минали много седмици след арестуването на Зорге, а Майзингер все още не преставаше да трие прага на кемпейтай, доказвайки невинността на своя партньор в играта на карти. Веднъж, когато Майзингер отново дойде в японското контраразузнаване, полковник Осака му предложи да провери някои данни, отнасящи се до доктор Зорге. Есесовецът се съгласи на драго сърце, но като прочете справката, избухна от негодувание: излизаше, че Зорге е бил комунистически функционер, близък с Ернст Телман — вожда на германските комунисти.

— Това пък откъде сте го взели?

— Арестуваният Рихард Зорге сам даде тези показания...

Полицейският аташе просто разпери ръце:

— Е, оттук няма накъде повече!... Рихард Зорге — приятел на Телман! — Майзингер шумно се разсмя. — Представяте ли си вие що за глупост е това, що за фантастика!... Впрочем, добре, аз се заемам да проверя, но не завиждам на състоянието, в което ще изпадне вашият следовател, господин полковник, когато получи сведението от германската тайна полиция...

Майзингер с възмущение разказа на От за новата измислица на японските контраразузнавачи, но все пак изпрати запитване до гестапо.

След известно време полковник Майзингер прочете телеграмата от Берлин и не можа да повярва на очите си: началникът на гестапо

Мюлер съобщаваше, че всички сведения за Зорге, изпратени от Токио за проверка, се потвърждават напълно от материалите на полицейските архиви...

Майзингер започна да разбира колко майсторски беше успял да го заблуди Зорге. Сега той започна да крещи навсякъде, че никой, освен него, не успял да забележи съветския разузнавач комунист. Той взе да настоява пред кемпейтай Зорге да бъде предаден в ръцете на гестапо.

Историята с арестуването на доктор Зорге и неговата група несъмнено подкопа репутацията на Ойген От, но в продължение на още две години той остана германски посланик в Япония.

Берлин не губеше надежда да въвлече източния си съюзник във война със Съветска Русия и това намираще благоприятен отзвук във военните кръгове на империята. През март четиридесет и втора година Рибентроп изпрати в Токио указания, които сега, след арестуването на Зорге, оставаха неразкрита тайна.

„През тази година — пишеше Рибентроп на посланика От — Германия ще постави на всяка цена Русия в такова положение, че тя ще престане да бъде решаващ фактор във водената война. Веднага след това ние възнамеряваме да навлезем в Близкия Изток, за да се срещнем с Япония на бреговете на Индийския океан...“

Рибентроп намекваше за предстоящото голямо настъпление на германските войски в Южна Русия към брега на Волга при Сталинград и за намерението им да окупираят Кавказ, което ще им позволи да започнат похода към Индия.

„Държавите от оста — продължаваше Рибентроп — през тази година трябва да предприемат по-нататъшни смели настъпателни операции, за да завършат колкото е възможно по-бързо и с най-малки загуби войната... Японският флот трябва да излезе в Индийския океан и да установи свои бази в Мадагаскар: Аз считам, че един поход

на японската армия против Владивосток, а след това към Байкал ще има първостепенно значение.

Посланикът Ошима е солидарен с мнението ми и обещава да направи всичко възможно, за да убеди правителството на Япония да нападне Владивосток и Източен Сибир през тази година. Той ми каза: «Сега е най-удобният момент да се нанесе ударът върху Русия. Японската армия винаги е считала, че такива действия са необходими. Въпреки че ние водим широки настъпателни операции на юг, аз, Ошима, съм за настъпление в Русия. Това ще реши съдбата на Япония.»

Съобщавам ви всичко това, за да имате предвид нашето становище в разговорите си с влиятелни ръководни дейци на Япония.“

Посланикът От скоро получи възможност да информира Берлин за настроенията в Токио:

„Изхождайки от конфиденциални данни, в Манджурия продължава подготовката за нападение срещу Русия. Тукашните влиятелни кръгове са на мнение, че след успешното завършване на кампанията на юг Япония ще се насочи против Русия и ще завладее Владивосток, Приморието и Северен Сахалин.

Нахлуването в Съветския съюз тук се смята за решен въпрос. Институтът за тотална война, учреден от императора още през четиридесета година, е разработил план за окупирането на съветските територии в Далечния Изток. В сферата на процъфтяването на Източна Азия според този план влизат Приморието, Забайкалието и Външна Монголия. Сибирската железопътна линия ще бъде поставена под съвместния контрол на Германия и Япония. Набелязано е разграничителната линия между тях да минава през Омск. Предвидени са също и мерки да не се допусне в Сибир да се концентрират славяните, които ще бъдат изгонени от европейската част на Русия.

Намесата на Япония във войната се поставя до голяма степен в зависимост от успеха на германските войски в Кавказ и при Сталинград.“

През миналата година за японските милитаристи сигнал за настъпление в Русия трябваше да бъде падането на Москва. Но Москва бе защитена. Сега такъв сигнал трябваше да бъде Сталинград. Последователите на Кондо — движението по императорския път — нито за момент не се разделяха с мисълта за присъединяването на съветския Далечен Изток към империята.

Прокурорът и следователите чакаха с нетърпение Зорге да завърши своите писмени показания. А Зорге не бързаше и пишеше само онова, което не можеше да има никакво оперативно значение за работата на Центъра.

Своята изповед той завърши със следните редове:

„... Главната ми цел беше да защитавам социалистическата държава, да пазя СССР, отклонявайки от него различните антисъветски политически машинации, както и заплахата от военно нападение.

Съветският съюз не желае политически конфликти или военни стълкновения с другите страни. Той няма намерение да извършва агресия срещу Япония. Затова аз и моята група дойдохме в Япония съвсем не като нейни врагове. За нас никак не подхожда оня смисъл, който обикновено се влага в понятието «шпионин». Лицата, които са станали шпиони на страни като Англия или Съединените щати, търсят слабите места на Япония от гледна точка на политиката, икономиката или военното дело и насочват ударите си против тях. Ние, събирайки информация в Япония, далеч не сме изхождали от подобни замисли... Центърът ни е инструктирал да се стремим с цялата си дейност да отклоним евентуална война между Япония и Съветския съюз. И аз, намирайки се в Япония, се посветих на разузнавателна дейност, като се придържах твърдо, отначало докрай, към тези указания...

Основен източник на информация за мен беше германското посолство в Токио. Тази информация ми се даваше доброволно. За да я получа, не съм прилагал никакви действия, които биха могли да бъдат наказуеми. Никога не съм прибегвал до заплахи или насилия...”

Това беше линията, която поддържаше Рихард Зорге, за да се защити. Като артилерийски разузнавач в решаващата минута той се опитваше да привлече огъня върху себе си и да отклони удара от другарите си. Иначе Зорге не можеше и да постъпи. Като боец интернационалист и човек на високия граждански и партийен дълг, Рихард Зорге се ръководеше от чувството на другарство и братство между хората, обединени от една благородна, хуманна идея! Тази идейност му даваше увереност и твърдост в неговата последна борба, когато всичко вече беше свършено и оставаше само да запази своята чест и достойнство докрай. Не е достатъчно да бъдеш герой през живота си, нужно е да съумееш да не се опетниш с мимолетна слабост пред смъртта, да напуснеш живота с вдигната глава... Така искаше да постъпи Рихард Зорге, подготвен за честна смърт от целия си героичен живот.

Следователите и държавният прокурор получиха най-сетне писмените „показания“ на Рихард Зорге. Но това беше нещо съвсем различно от онова, което те очакваха. Вместо показания по делото в ръцете им бяха спомените, размишленията и завещанието на един човек, който разказва историята на своя живот.

И отново започнаха дълги, изтощителни разпити. Сега следователите разполагат с главната улика срещу организацията на Рамзай — папката с дешифрираните донесения, които организацията е изпращала до Центъра в продължение на много години. Излизаше, че само през последните три години по етера са били изпратени 65 420 петзначни групи. Това са 327 хиляди цифри! Следователите по делото срещу групата на Рамзай са изчислили педантично всичко по години. Излизаше, че през 1939 г. тайният предавател на Рамзай е изпратил в етера 23 139 цифрови групи, шифриращи секретни донесения на Зорге. През 1940 г. радистът Клаузен е работил още по-интензивно и е изпратил до Центъра 29 179 цифрови групи. През следващата година

те са били по-малко, само 13000, но следователите установили, че обемът на информацията и нейната значимост не са се намалили, а по-скоро обратно.

— Признавате ли тези цифри? — запита следователят при разпита.

— Нямам съм време да се занимавам с подобни сметки — отговори Зорге. — Мисля, че ако някой друг не е предавал съобщения от Япония на нашата вълна, вероятно тези цифри са верни. Но предполагам, че това далеч не е всичко.

— Какво значи „не е всичко“? — запита следователят.

— Нима сте убедени, че вашите радиопеленгатори са работили толкова идеално? Много предавания са могли да минат и незабелязани от вашите радисти.

— За да ви изправим пред съда, за нас е напълно достатъчно и това, с което разполагаме.

— О, в такъв случай не ви е нужно да знаете толкова много! Достатъчни са няколко факта. Когато ние изпращахме радиограмите си в Центъра, започваха да маршируват милиони...

Следователят хвърли злобен поглед към арестувания. Поведението на Зорге го въбесяваше. Привличайки огъня върху себе си, Зорге отвличаше вниманието на следователя от другарите си.

Когато представиха на Рихард списъка на информацията, изпратени от него до Центъра, той иронично възкликна:

— Даже не съм допускал, че сме свършили толкова много работа!

През май 1942 г. в японския печат се появи първото съобщение за арестуването на групата на Зорге.

„През втората половина на октомври 1941 г. — се казваше в съобщението на министерството на правосъдието — токийското полицейско управление арестува редица лица, принадлежащи към една международна шпионска организация, възглавявана от доктор Рихард Зорге. Неотдавна прокуратурата на токийския окръжен углавен съд завърши разследването по делото на главните участници в тази организация. Петима

души, съставляващи ядрото на организацията, се привличат към углавна отговорност по обвинение в престъпления, предвидени в закона за запазване на военната тайна. Днес в токийския углавен съд започва процедурата на предварителното следствие.“

По-нататък се изброяваха имената на подсъдимите, тяхната възраст, професии и домашни адреси: доктор Рихард Зорге, 47-годишен, кореспондент на вестник „Франкфуртер цайтунг“ в Япония; Бранко Вукелич, 38-годишен, сътрудник на агенция Хавас; Йотоку Мияги, 40-годишен, художник; Ходзуми Одзаки, 40-годишен, бивш сътрудник на управлението на Южноманджурската железопътна линия; Макс Клаузен, 44-годишен, собственик на хелиографско ателие...

„Рихард Зорге пристигнал през есента на 1933 г. в нашата страна със задача от Коминтерна да създаде в Япония червена разузнавателна организация. Тук се свързал и обединил усилията си с Бранко Вукелич. По-късно към тях се присъединили Одзаки, Мияги и Клаузен. Изброените пет души образували ядрото на тайна разузнавателна организация. В продължение на много години, включително до арестуването им, обвиняемите са се занимавали със събиране на различна секретна информация за нашата страна и посредством технически и други средства за връзка са предавали събраната информация в своя «Център»“.

Предварителното съдебно следствие продължи половин година, но нито тайната полиция — тококо, нито контраразузнаването успяха да открият нещо ново. По делото Зорге бяха привлечени към отговорност хора от девет националности. Допълнителни улики против тях нямаше — Зорге бе поел цялата отговорност върху себе си.

Няколко месеца преди да бъде арестуван, Рихард бе изпратил Едит Вукелич заедно със сина ѝ в Австралия и сега тя бе недосегаема

за кемпейтай. През тези месеци обаче контраразузнаването бе успяло да попадне на следите на доктор Ясуда. Той бе арестуван през юни.

— Това е оня тип, който е спасил Зорге от смърт — каза полицейският агент, довел в затвора възрастния лекар, — той му е дал лекарство, без което руснакът едва ли би оживял.

Изминаха почти две години от арестуването на групата „Рамзай“. На 29 септември 1943 г. съдът произнесе присъдата: Рихард Зорге и Ходзуми Одзаки бяха осъдени на смърт, Вукелич, Клаузен и Мияги — на доживотен затвор. Но Мияги, тежко болен от туберкулоза, доживяваше последните си дни; в тежко състояние се намираше и Вукелич. Затворническият режим ги убиваше и без смъртна присъда.

А в затвора Сугамо след потвърждаване на присъдата отново се занизаха мъчителни дни. Всеки ден можеше да бъде последен за осъдените на смърт. И така продължи месеци...

Рано сутринта на 7 ноември 1944 г. в единичната килия на Ходзуми Одзаки влезе началникът на затвора. Одзаки пишеше нещо, привел се над дъсчената маса: Той вдигна глава. Зад началника на затвора той съгледа стражата и разбра всичко.

— Себун?^[1] — запита той.

— Да — отговори началникът на затвора.

— Мога ли да допиша писмото си?

— Ще почакам...

Ходзуми се надвеси над последната страница на недовършеното писмо.

„Зная добре — написа Одзаки, — че близките ме осъждат. Те считат, че съм извършил нещо чудовищно и невероятно, че от моя страна е жесток егоизъм не само да престана да мисля за себе си, но и да пренебрегна щастието на жена си и детето си. Може би те са посвоему прави. Но аз много ясно виждах близкото бъдеще и бях така завладян от него, че не ми оставаше време да се грижа за себе си и своето семейство. Даже, по-точно, аз не считах това за нужно. Бях дълбоко убеден, че посвещавайки се в служба на идеята, поставена от живота на нашето

поколение, аз служа на висши интереси — свои и на семейството си.

Искам да повторя отново: «Отворете очите си широко, вгледайте се в нашата епоха!»

Който може да разбере повелята на времето, няма нито да завижда на другите, нито да въздиша за нещастното си семейство. Моята работа ми позволява да видя бъдещето, да го постигна, на това бях отдал цялото си сърце. Нека ме споменават именно с това. Това именно моля да предадете на всички.“

Ходзуми Одзаки стана от масата. Облече се в черното церемониално кимоно с бели йероглифи.

— Готов съм — каза Одзаки.

Началникът на затвора се поклони и пусна осъдения да мине пред него. Изведоха го. След това началникът на затвора се запъти към единадесета килия на втория етаж. Като се поклони на затворника, той деловито запита: същото ли е името на затворника — Рихард Зорге?

— Да, аз съм Рихард Зорге. — И той стана от табуретката, на която седеше с книга в ръцете.

— На колко сте години?

— На четиридесет и девет.

Началникът на затвора уточни адреса, на който Зорге бе живял в Токио преди арестуването, и като се убеди официално, че пред него е именно той, осъденият на смърт, церемониално се поклони още веднъж.

— Възложено ми е да ви предам — каза той, — че по нареждане на министъра на правосъдието Ивамура днес смъртната ви присъда ще бъде изпълнена... От вас очакват, че ще умрете спокойно.

Отново традиционен поклон, на който Зорге отговори с кимане.

— Ще дадете ли някакви разпореждания? — пита началникът на затвора.

— Не, последното си желание съм изложил писмено.

— Искате ли да направите някакво последно изявление?

— Не, всичко, вече казах.

— В такъв случай моля да ме последвате.

— Готов съм — спокойно отговори Зорге.

Това беше подло, дребнаво отмъщение — присъдата над комуниста да се изпълни в деня на неговия голям празник...

Рихард излезе от килията. В коридорите отекна тропотът на тежките му обувки. Скоро в затвора Сугамо отново настъпи тишина...

Отведоха Зорге през двора в едно тясно тухлено помещение. Там го чакаха прокурорът, палачът и един будистки свещеник. Рихард Зорге застана сам под бесилката, върху люка, направен в пода. Той вдигна ротфронтски юмрук над главата си и високо каза на руски:

— Да живее Съветският съюз!... Да живее Червената армия!...

Палачът праметна примката.

Беше десет часът и тридесет и шест минути сутринта токийско време. В Москва — шест часа по-рано. По предутринните улици на съветската столица минаваха войските на Червената армия. Оръдия и танкове се отправяха към Червения площад, за да участвуват в Октомврийския парад.

Наближаваше победата на Въоръжените сили на Съветския съюз над германския фашизъм, победата на Съветската армия, в чиито редове беше и комунистът разузнавач Рихард Зорге...

Беше 7 ноември 1944 г.

Тялото на екзекутирания Зорге бе заровено в гробището Дзашигатани — гробището на непотърсените трупове, както се наричаше това мрачно, запуснато място в крайнините на Токио.

А прахът на Ходзуми Одзаки бе предаден на жена му.

Два дни след изпълнението на присъдата пристигна пощенска картичка за Ейко от Ходзуми. Той ѝ пишеше:

„Става все по-студено... Но аз се надявам да се съвзема и да победа студа. Сгриват ме чувствата. Нашата любов прилича на падаща звезда, която лети във вечността...“

Любовта прилича на звезда, летяща във вечността!

---

[1] Себун — екзекуция. ↑

ОРАНЖЕВАТА ТАЙНА

На шести декември 1941 г., един ден преди японското нападение върху Пърл Харбър, президентът на Съединените щати Франклин Рузвелт подписа заповед — да се пристъпи към изготвянето на атомна бомба, която според изчисленията на учените трябваше да има фантастична мощност. Президентът постави подписа си върху листа хартия с оранжев цвят и нареди всички материали, свързани с разработката на новото свръхсекретно оръжие, занапред да се изпращат до него само на такава хартия. Така те можеха лесно да бъдат различавани между купищата документи, които се поднасят на президента за разглеждане. Рузвелт заповяда оранжевите писма, адресирани до него, да му се предават незабавно.

За да се запази тайната, работата по изготвянето на атомната бомба бе наречена Манхатънски проект — по името на мястото, където се намираше резиденцията на началника на генералния щаб на въоръжените сили Маршал.

Но дълго преди Рузвелт да подпише разпореждането, тайната вече съществуваше, още неоцветена в оранжев цвят, тоест не придобила още държавно значение.

В началото на тридесетте години учените, които се занимаваха с ядрена физика, откриха съществуването на неутрона, който бе в състояние да разцепи атома. Френският физик Жолио-Кюри получи Нобелова награда за откритото от него явление на изкуствената радиация. При получаването ѝ в Стокхолм Кюри бе казал: „Учените, които ще могат да създават и да разрушават елементи, ще могат да осъществяват също и ядрени реакции с взривен характер... Ако се осъществят такива реакции в материята, по всяка вероятност ще бъдат освободени огромни количества полезна енергия.“

Учени от разни страни — в Москва и Берлин, в Стокхолм и Токио, в Рим и Лондон, в някои градове на Съединените щати — насочиха вниманието си към една цел: да разкрият чудната тайна на делението на атома. Но енергията, затворена в атома, можеше да служи

и на войната, и на мира, и на съзиданието, и на разрушението. Всичко щеше да зависи от това, в чии ръце ще попадне разкритата тайна на ядрените мощности, кому ще започне тя да служи — на доброто или на злото. И това започна да тревожи умовете на учените. Животът в Европа ставаше непоносим.

В света думата „неутрон“ се произнасяше значително по-рядко, отколкото „Хитлер“.

Един след друг учени физици напускаха нацистка Германия, Италия на Мусолини, Унгария на диктатора Хорти и се преселваха в Англия, Скандинавия и Съединените щати.

Напусна Европа и корифеят на науката Алберт Айнщайн, освиркан от студенти нацисти в един германски университет; от Унгария емигрира Сцилард, станал не много преди това лауреат на Нобелова награда. Неговият пример бе последван от блестящия италиански учен в областта на ядрената физика Енрико Ферми... Различни причини накараха тези учени да отидат в Америка и тук те продължиха да се занимават с изследователска работа. Никой от тях не можеше да каже в каква насока и с какъв успех се водят изследванията на ядрените проблеми в напуснатите от тях страни. От Германия идваха тревожни новини — в лабораториите, изследователските институти и университетите се появили доцент-фюрери, политически надзиратели, контролиращи научната и педагогическата работа на учените изследователи. Ами ако Хитлер е насочил усилията си към получаването на атомно оръжие? Тази възможност не е изключена — в Германия останаха доста учени, преминали на страната на фашизма. Атомна бомба в ръцете на фашистите! Може ли да има нещо трагично от тази перспектива?! Светът ще се окаже беззащитен против атомната заплаха. Трябва да се предприемат контрамерки, да се предприемат незабавно. В арсенала на народите, борещи се с фашизма, трябва да има собствено атомно оръжие, самото съществуване на което да може да обуздае Хитлер. Но какво могат да направят учените сами, без подкрепа, въоръжени само с теоретични идеи за разрушаването на атома? Нужни са експерименти, нужни са грамадни средства, за да се превърнат научните идеи в реалност и това да се направи преди още фашизмът да е получил атомно оръжие.

Само атомното оръжие в ръцете на демократичните страни, което да противостои на подобно оръжие, създадено от фашистка

Германия, може да спаси света. Така мислеше Лео Сцилард, унгарски учен атомист, попаднал по волята на горчива съдба в Съединените щати. Трябваше да се убеди американското правителство в реалността на заплахата от атомно нападение от страна на фашистка Германия — така мислеше и Енрико Ферми, италианският физик, също запокитен в Съединените щати.

През пролетта на 1939 г., когато на всички беше ясно, че всеки ден може да почне втора световна война, Енрико Ферми отиде в щаба на военноморския флот на Съединените щати. Прие го началникът на техническото управление адмирал Хупър. Италианецът се опита да внуши на адмирала какво значение имат атомните изследвания, как те ще изменят техниката на бъдещите войни и ще предотвратят заплахата от страна на Германия. Но Хупър го слушаше разсеяно, подозирайки в учения някакъв ловък шарлатанин, който е дошъл да измъкне пари за глупавите си експерименти. Адмиралът беше далеч от идеите, които му разясняваше италианският учен. Той попита:

— А защо смятате, че Щатите ще воюват против Германия, а не на нейна страна?... По този въпрос още нищо не се знае.

Ученият повече не се срещна с адмирала.

Неуспехът на Енрико Ферми не обезкуражи физиците. Те потърсиха нови пътища. Решиха, че най-добре е да поговорят с президента, но затова бе нужна авторитетна поддръжка. Сцилард и Ферми се осмелиха да се обърнат към Алберт Айнщайн.

След като се обадиха по телефона, те се отправиха за Лонг Айленд край Ню Йорк, където ученият прекарваше лятната си почивка. Дълго обикаляха по крайбрежието с едно старо фордче, докато открият най-сетне малката виличка, самотно сгушена до брега.

Посрещна ги възрастен, мустакат човек с лъвска грива от побелели коси, спускащи се до раменете. Беше се накарнал да плава с яхта и беше облечен в дочени рибарски панталони, навити до колене, смачкани обувки и риза с отворена яка.

Сцилард му разказа за целта на посещението си и за последните тревожни новини, достигнали до него от Европа. Немците забранили да се извозва уранова руда от окупираната от тях Чехословакия. От Судетите, от Йохимстал, където бе започнал своите опити Жолио-Кюри... Имало сведения, че германският вермахт се е заинтересувал от атомната проблема.

— Трябва да се предотврати страшното бедствие — каза развълнувано Сцилард.

— Трудно ще бъде да се докаже това на военните — възрази Айнщайн.

— Тогава да се обърнем направо до президента!

Алберт Айнщайн далеч не беше уверен, че при тогавашното равнище на изследванията може практически да се реши задачата за верижната реакция. Считаше го за въпрос на бъдещето. Но активността на фашистите го тревожеше. Ученият се съгласи да подпише едно писмо до президента Рузвелт. Нахвърляха заедно проекта на писмото. Айнщайн диктуваше:

— „Вашингтон, Белия дом, до президента на Съединените щати Ф. Д. Рузвелт.

Сър! Някои от последните трудове на Е. Ферми и Л. Сцилард, които прегледах, ми дават основание да смятам, че елементът уран в най-близко бъдеще може да бъде превърнат в нов и важен източник на енергия...

През последните четири месеца благодарение на трудовете на Жолио във Франция, а също на Ферми и Сцилард в Америка, стана възможно да се осъществи ядрена верижна реакция с голяма маса уран, която ще предизвика отделяне на колосална енергия... Напълно е вероятно, макар че това може да се каже с по-малка увереност, на тази база да бъдат създадени изключително мощни бомби от нов тип... Създаденото положение очевидно изисква бдителност и ако се наложи, бързи действия от страна на правителството..."

Скоро Сцилард дойде още веднъж при Айнщайн на брега с окончателно готовия текст и световноизвестният учен подписа писмото до президента. Беше втори август 1939 година.

Но как да бъде предадено то на президента? Трябваше да изтече още доста време, докато се намери човек, който може да направи това.

Банкерът Александър Сакс, американец от руски произход, се ползваше със свободен достъп в Белия дом. Той дружеше с Рузвелт, минаваше за неофициален негов съветник по финансовите въпроси. Сакс подкрепи Сцилард и обеща да предаде писмото на президента. Но случай за това му се удаде едва през октомври, когато в Европа бушуваше вече Втората световна война.

Сакс влезе в кабинета на Рузвелт, когато президентът разглеждаше текущата кореспонденция, подготвена му от секретаря.

— Това, което ви нося — каза Сакс, — не трябва да се залежава на бюрото ви...

Той започна да разказва подробно за писмото на Айнщайн и обяснителната записка, съставена от Сцилард. Но президентът не го слушаше внимателно. Изморяваха го безкрайните непонятни научни термини.

— Вижте какво — призна Рузвелт, — познанията ми в тази област не превишават познанията на полицаия, който стои на пост пред вратата на Белия дом...

Сакс прекъсна разказа си и прочете няколко абзаца от писмото на Алберт Айнщайн. Но и това не убеди президента.

— Вероятно всичко това е много важно и интересно — каза той, — но за правителството не е време да се намесва в такива сложни научни проблеми. — Рузвелт явно искаше да отклони по-нататъшния разговор. Той погледна огорчения Сакс и добави: вижте какво, Алекс, елате при мен утре на обяд и ще поговорим...

Александър Сакс цяла нощ не спа от мисли как да убеди президента.

Президентът беше вече седнал да закусва, когато Сакс отново се появи в Белия дом.

— Пак ли ще ме измъчвате с научни проблеми — усмихна се Рузвелт. — Колко време ще ви трябва, за да ми изложите същността на въпроса?

— Не, ще ви разкажа само една стара история — възрази Сакс. — Веднъж при Наполеон се явил един американски изобретател и му предложил да му построи флот с парна тяга. Корабите щели да могат да плават по всяко време и лесно да се осъществи едно нахлуване в Англия. Великият император на Франция проявил недалновидност. Сторило му се невероятно кораби да могат да плават без платна и изгонил учения — знаменития Фултън, изобретателя на парахода... Ако Наполеон бе проявил по-голямо внимание към съвета на Фултън, мисля, че историята на деветнадесети век би се развила иначе... Англия е била спасена от недалновидността на Наполеон.

— С Наполеон ли ме сравнявате — разсмя се Рузвелт — и искате да ме предпазите от неговите грешки. Е, добре!

Президентът взе лист хартия, написа нещо и я предаде на камердинера, който прислужваше на масата. След малко камердинерът се върна с бутилка стар френски коняк и напълни чашите.

— Хайде да пием за това, да не повтаряме големите грешки — каза Рузвелт. — Сериозно ли смятате, че Хитлер може да ни вдигне във въздуха с атомната си бомба?

— Съвсем сериозно! Около нас съществува субатомна енергия. Ние трябва да я поставим под свой контрол.

Рузвелт се замисли. После натисна някакво копче и извика секретаря си генерал Уотсън.

— Вижте какво, Уотсън, върху това си струва да помислим. — Той му подаде писмото на Айнщайн. — То изисква действие...

След десет дни генерал Уотсън по поръчение на президента свика съвещание от военни консултанти. Поканен бе и Сцилард. Сцилард каза:

— Ако се разложи напълно един килограм уран, ще се получи взрив, равен по сила на взрива на двадесет хиляди тона динамит...

— О, това е тъкмо за нас! — възкликна един от военните.

Консултантите подкрепиха молбата на Сцилард — да се отпуснат шест хиляди долара за изучаване на атомния проблем.

С това именно започнаха лабораторните изследвания за създаването на атомната бомба. Две години по-късно Рузвелт подписа разпоредба, напечатана върху хартия с оранжев цвят.

Полковник Гроуз, ръководител на Манхатънския проект, нямаше никакво отношение към ядрената физика. Неговата осведоменост в тази област също беше на нивото на познанията на обикновения полицаи, както бе казал Рузвелт. Но въпреки това полковник Гроуз бе назначен за военен ръководител на проекта. Главно негово качество се смяташе голямата му пробивност — да постига всичко, което му е нужно, а имаше много неща за постигане.

По специалност Гроуз беше строител или по-скоро предприемач, защото сам нищо не бе построил, а само се бе разпореждал. Напоследък Гроуз възглавяваше построяването на Пентагона, сградата на военното министерство. Новото си назначение той прие с въодушевление — привличаха го мащабите на предстоящата работа: изпълнението на Манхатънския проект се оценяваше на сто милиона долара. Такава поръчка Гроуз никога не бе получавал!

Полковникът строител се отличаваше с чудовищно тщеславие, завиждаше на успехите на другите. Гроуз реши да използва ситуацията, за да направи изведнъж кариера. Пред военното министерство той постави условието да му се даде веднага звание бригаден генерал.

— Това ми е нужно за работата — заяви той. — Генералското звание въздейства на учените много по-силно, отколкото на военните... А на мен ще ми се налага да се разправям с тези строшени грънци.

„Строшени грънци“ Гроуз пренебрежително наричаше физиците, които минаваха в негово подчинение. Мнозина от тях имаха Нобелови награди и се смятаха за учени от световна величина, но за Гроуз те си оставаха само „колекция от строшени грънци“.

Ограничен и нетактичен човек, Гроуз беше убеден, че в света всичко се решава само с груба сила. Генералът-солдафон, заел поста ръководител на Манхатънския проект, набираше постепенно власт и ставаше неограничен монарх на самостоятелната атомна държава в границите на Съединените щати.

Стойността на Манхатънския проект първоначално бе определена на сто милиона долара, но накрая нарасна на повече от два милиарда. В строителството на атомните заводи бяха ангажирани сто и петдесет хиляди работници. В подчинение на Гроуз се оказаха три засекретени „атомни“ града; заедно с принадлежащите към тях заводи, лаборатории и изследователски центрове те заемаха площ от десетки хиляди квадратни километри. Първият град по степен на секретност беше естествено Лос Аламос, в който се конструираше атомната бомба. Наименованията на тези градове престанаха да се споменават във вестниците, сякаш никога не бяха съществували върху географските карти.

В бащинията си Гроуз създаде собствено контраразузнаване, въведе строга цензура върху частната преписка на учените, организира подслушване на телефонните разговори и записването им на магнетофонна лента, учреди „детектори на лъжата“ за определяне политическата благонадеждност на своите поданици.

През пролетта бригадният генерал Гроуз се задържа по-дълго от обикновено в Лос Аламос. Атомните заводи навлизаха в решителен стадий на строителството и главната лаборатория започна да получава

първите нищожни дози атомно гориво, измервано в милиграми. В Пентагона постоянно подканяха Гроуз — атомната бомба е нужна сега, а не след войната. Сталинград направи прелом във войната, русите все по-силно започват да притискат Хитлер. Трябва да се бърза... И Гроуз влагаше всичката си енергия, за да получи по-бързо бомбата.

Всъщност генерал Гроуз имаше основание да проявява тревожно безпокойство за опазване на оранжевата тайна. Друг е въпросът, че тревогите на Лесли Гроуз се бяха превърнали в шпиономания. Той беше готов да подозира в измяна всеки сътрудник на Манхатънския проект — от видния физик, зает с теоретически изследвания на атомните проблеми, до негъра шофьор, превозващ материали на строителната площадка в Лос Аламос.

Беше естествено да се предполага, че германското военно командване, заето с разработването на собствено секретно оръжие — също атомна бомба или самолетни снаряди, би трябвало да се интересува какво става отвъд океана, какви сюрпризи може да им поднесат американците в хода на световната война. Разбира се, „малкият грък“ — адмирал Канарис, възглавяващ толкова години абвера, не би изпуснал случай да пхне носа си в Манхатънския проект. Разузнаването си е разузнаване.

Инцидентът, който хвърли в паника Лесли Гроуз и ръководителя на манхатънското контраразузнаване майор Ленсдейл, стана в разгара на изследователските и строителните работи в щата Ню Мексико. По пущинаците на Клентън вече се издигаха бетонните тристаметрови „охлюви“ — реакторите за атомно гориво, израстваха корпусите на плутониевия комбинат, а в Лос Аламос се конструираше дяволската бомба с фантастична взривна сила. Вече след войната, като си спомняше и отново преживяваше тогавашната тревога, Ленсдейл каза веднъж на Гроуз:

— Ама, разбира се, това стана, когато се занимавахме със „сребърната операция“...

— Не, не — възрази Гроуз, — по онова време ние вече бяхме получили първите милиграми плутоний. Комбинатът изработваше всекидневно по няколко напръстника гориво.

Атомистите отчитаха времето по изпълнението на графика на Манхатънския проект. Всичките им действия бяха подчинени само на това.

Що се отнася до „сребърната операция“, тя беше свързана с получаването на няколко хиляди тона сребро от запасите на държавната хазна. То беше нужно за намотки на мощни електромагнити, които разлагаха ураниеви съединения. Благородният метал, който векове наред бе измерван само в унции, сега се измерваше в тонове, в стотици и хиляди тонове. Това изглеждаше толкова невероятно, колкото и ако скъпоценните камъни, измервани в карати, започнеха да се мерят на килограми. Отделът за безопасност, разузнавачите от Манхатънския проект се чудеха какво да предприемат, та получаването на такова грамадно количество сребро да не породи опасни слухове. Не дай боже „сребърната операция“ да привлече вниманието на противника — на немци или на руси, а и на англичани — все едно. Под ръководството на Ленсдейл се намираха около петстотин платени агенти, осведомители, опитни детективи, военни контраразузнавачи и въпреки това на Гроуз му се струваше, че далеч не всичко е направено за запазване на тайната, частица от голямата, непроницаема оранжева тайна.

И предчувствията не излъгаха Гроуз. През един летен ден в кабинета му на Двадесет и първо авеню във Вашингтон нахълта като ураган възбуденият майор Ленсдейл; той затвори плътно вратата и каза заеквайки:

— Генерале, немците се домогват до нашия проект!...

Всичко започна от една незначителна на пръв поглед дреболия. Близо до Ню Йорк, по крайбрежието на Лонг Айленд, в полицейския участък притичал запъхтян някакъв малчуган. Той разказал заплетено, че видял с очите си как двама души доплавали до брега със спортна надувна лодка. Това било на разсъмване, когато малчуганът, станал от сън посред нощ, вървял по безлюдната пясъчна ивица и си търсел удобно място за риболов. Двамата слезли на брега, скрили лодката и с куфари в ръце излезли на шосето. Единият от тях бил негър, а другият бял. В това време изведнъж пристигнал от Монток електрическият влак. Когато малчуганът дошъл на аутострадата, там вече нямало никого — нито на шосето, нито на перона на гарата, на който току-що бил спрял влакът.

Дежурният в полицейския участък изслушал малчугана с подчертано внимание и като се усмихнал, му казал, че от него ще излезе отличен бойскаут. Дружески го потупал по рамото, обещал му

непременно да провери всичко и го изпратил, без да се интересува даже за името му.

А няколко дни след това на една гара по Пенсилванската железопътна линия станало още едно събитие, което се оказало, че е свързано с появяването на двамата неизвестни мъже на брега на Лонг Айленд. В гардероба за съхраняване на ръчен багаж дошъл някакъв пътник извинил се, че загубил квитанцията си за куфара, който оставил днес на съхранение. Служителят му предложил да мине край стелажите и сам да си намери багажа. Човекът посочил уверено един куфар и изброил какво има в него. Служителят отворил куфара, видял изброените вещи и го предал на собственика му.

Но около един час по-късно за същия куфар се явил друг човек — негър, който представил квитанция. Като разбрал, че куфарът му е изчезнал, негърът изпаднал в яростно отчаяние. Хванал се за главата, плакал, викал, че са го ограбили, споменавал за големи ценности и заплашвал, че щял да си разчисти сметките с този проклет немец. Поведението му било странно и служителят заподозрял, че негърът или е откраднал, или е намерил изгубена квитанция и иска да присвои чужд багаж. И извикал полиция.

Тук именно станало и най-важното. След известни увъртания негърът признал, че действително взел куфара на някой си Макс Клайнер и го занесъл в багажното. Клайнер бил немски шпионин, с когото преди една седмица слезли от германска подводница на брега на Лонг Айленд. Негърът бил предаден във Федералното бюро за разследване и там всекидневно се разкривали все нови и нови, много тревожни обстоятелства. Засега било установено следното.

Негърът Чарлз Робинзон (щат Западна Вирджиния) воювал в Северна Африка, попаднал в плен и бил завербуван от германското разузнаване. Заедно с американеца от германски произход Макс Клайнер били изпратени с подводница към източните брегове на Съединените щати.

След като слезли на брега, Клайнер и Робинзон стигнали благополучно до Ню Йорк, предали куфарите си в багажното и излезли на площада. Край една вестникарска будка, както твърдял Робинзон, Клайнер срещнал случайно някакъв свой стар приятел. Не било изключено тази „случайна“ среща да е била предварително подготвена. Приятелят на Клайнер в момента заминавал от Ню Йорк и щял да

отсъствува цял месец. Преди това Макс Клайнер нервничел нещо пред неизвестността как да си намерят жилище, макар и на първо време. Поприказвали малко и той им оставил ключа от квартирата си.

За работата му в германското разузнаване на Робинзон била обещана голяма сума, но в Ню Йорк той започнал да разсъждава иначе. Знаел, че в куфара на Клайнер, в скривалището на двойното му дъно са скрити големи ценности — злато, брилянти и платинени изделия. Робинзон пресметнал, че ценностите струват няколкостотин хиляди долара и решил, че няма защо да се занимава с работа, която може да завърши с електрически стол; по-добре е да открадне куфара и по този начин да си уреди сметките с германците. Чарлз Робинзон така и направил: когато спътникът му излязъл за малко от квартирата, той взел куфара, оставил го на багаж и отишъл да си извади билет, за да замине с първия влак за Западна Вирджиния. Но за свой ужас той разбрал, че Клайнер го е надхитрил — веднага съобразил къде да търси откраднатия му куфар. И разярен от несполуката си, Робинзон разказал всичко, което знаел за германския шпионин... Не знаел нищо за задачите, с които се изпращали германските шпиони в САЩ, а може би и не искал да говори. При разпита все пак успели да изтръгнат от него, че ставало дума за някакво тайно оръжие, което американците готвели против Германия, но не бил посветен в подробностите на задачата; той трябвало само да помага на Клайнер.

Ленсдейл разказа всичко това на генерал Гроуз. Работата се усложняваше и от обстоятелството, че сътрудниците на ФБР не знаеха нищо за Манхатънския проект и затова не придаваха особено значение на арестуването на негъра и на разказите му. Смятаха, че това са дребни работи. А германският агент бе изчезнал безследно заедно с куфара си, натъпкан със злато и скъпоценни камъни.

След като размисли и се консултира, Гроуз реши все пак да посвети в оранжевата тайна поне ръководителя на Федералното бюро за разследване. Чак тогава машината за разследване бе задействувана с пълна сила. Бяха вдигнати на крак всички детективи на Ню Йорк, но отначало това не даде никакви резултати. Макс Клайнер като песъчинка се бе загубил в многомилionen град.

Ленсдейл лично разпита няколко пъти Робинзон, за да разбере какви са отличителните черти на шпионина, навиците му и да открие поне нещичко, което би могло да го насочи по следите на германския

агент. Детективите се интересуваха буквално от всичко: как изглежда външно германецът, каква походка има, как пие кафе — отпива ли глътки от чашата или пие с лъжичка... Но арестуваният Чарлз Робинзон даваше само елементарни отговори. Накрая той си спомни, че Клайнер обикновено сутрин ходи за вестници, и когато будкаджията му върне рестото, той го пуска в нагръдния си джоб, не в страничния, а именно в нагръдния. Но това беше дреболия — малко ли са ония, които сутрин си вземат вестници и пускат парите в джобовете си. И все пак решиха да се уловят именно за тази единствена и невдъхваща никаква надежда нишка. В Ню Йорк бяха мобилизирани всички детективи. Сутрин при излизането на вестниците те дежуреха край стотиците градски будки и наблюдаваха уличните продавачи на вестници. Това продължи дни наред, като задържаха всеки, породил и най-малко подозрение, купувач на вестници, но веднага го освобождаваха — нито в един от задържаните Робинзон не позна своя спътник.

И все, пак, благодарение на тази улика, Клайнер беше намерен! Една сутрин той действително си взе вестници от някаква будка и пусна рестото в нагръдния си джоб. Отначало Клайнер протестираше и се възмущаваше, но веднага побеля като платно, когато във Федералното бюро срещна Чарлз Робинзон.

През това време обаче Клайнер бе успял да установи нужните му контакти и бе получил и изпратил в Германия информацията, заради която бе предприел сложното пътешествие през океана с подводница. Но за щастие на ръководителите на Манхатънския проект информацията му беше неточна. Някакъв учен физик, зает с изучаване на теоретични проблеми, но несвързан с Манхатънския проект, бе направил, без сам да подозира грамадна услуга на генерал Гроуз — той бе съобщил, че даже и да съществува идея за създаване на атомно оръжие, практически то можело да бъде реализирано едва в далечно бъдеще. Значи германците не бяха успели да се доберат до оранжевата тайна. Но все пак цялата тази история създаде големи главоболия на Лесли Гроуз.

Наближаваше времето да бъде изпробвана атомната бомба. Беше решено това да стане в Аламогордо, близо до Лос Аламос и избраха за тази цел участък от хиляда квадратни километра. Войната в Европа се приближаваше към своя край и ядрените физици, които създаваха

атомната бомба, все по-често почваха да се замислят дали изобщо вече е нужна такава свръхмощна бомба. Съмненията им се усилиха, когато стана известно, че Германия е изостанала с няколко години от Съединените щати в създаването на атомно оръжие. За да се увери в това напълно, генерал Гроуз, станал пръв атомник в Америка, изпрати в Европа разузнавателен отряд, така наречената тайна мисия „Алсос“, която имаше за задача да излови всички германски учени, заети в областта на ядрената физика, а също да тури ръка на оборудването на атомните лаборатории и теоретическите изчисления. Мисията „Алсос“ вървеше понякога и пред настъпващите американски части. Но секретното оръжие, с което Хитлер шантажираше противниците си, излезе блъф. Работата на германските физици в тази област се намираше в зачатъчно състояние.

По този повод Робърт Опенхаймер заговори веднъж с Гроуз. Ръководителят на главната лаборатория на Манхатънския проект Опенхаймер беше наричан „баща на атомната бомба“. Родителят не искаше вече рождбата му да се появи на бял свят.

— Войната свърши — каза той, — фашизмът ще бъде победен и без атомна бомба. Защо ни е тогава тя. Ние създаваме бомбата на същото място, което е било прокълнато от индианските племена. Няма ли потомците да проклинат и нас с вас, генерал Гроуз, ако пуснем в света тази страшна сила?

— Искате ли да знаете моето откровено мнение? — запита го Гроуз. — Бомбата трябва да влезе в действие на всяка цена преди края на войната! Срещу Германия или срещу Япония, все едно, стига да има върху кого да бъде хвърлена!... Дошло е време да се мисли не за войната, а за това, какво ще стане след нея. Трябва да сплашим, чувате ли, да сплашим планетата — целият свят трябва да научи с какво оръжие разполага Америка. Само Америка и никой друг — нито русите, нито англичаните! Разбрахте ли ме, Опенхаймер? Така мисля не само аз — на същата позиция са всички истински патриоти на Америка!

— Но това е фашизъм! — възкликна с негодувание ученият. — Аз също съм патриот, но мисля иначе...

Генерал Гроуз не прости на Робърт Опенхаймер това възклицание. След войната той го изправи на подсъдимата скамейка,

обвинявайки го в антиамериканска дейност, в стари връзки с леви елементи.

Ако само учените физици — тези строшени грънци — се бунтуваха против неговите идеи, това би било още нищо. С тях Гроуз лесно би се справил.

Гроуз и съмишлениците му се безпокояха повече от друго — подобни бяха и настроенията на президента!

Със смъртта на президента тревогата на привържениците на атомния шантаж отпадна. Рузвелт умря на 12 април 1945 г. Умря неочаквано и странно. Изведнъж извикал: „Ужасно ме боли глава!“ — и загубил съзнание...

Страната потъна в траур. Разпространи се слух, че президентът не е умрял от естествена смърт... Но слухът беше бързо потушен. След погребението на президента показали на Гроуз подготвената реч на Рузвелт, която той не бе успял да произнесе.

„Днес ние сме изправени пред един изключително важен факт: за да се спаси цивилизацията, ние трябва да развиваме науката за човешките взаимоотношения — да развиваме способността на всички хора да живеят заедно и да се трудят на една и съща планета при мирни условия“ — се канеше да заяви Рузвелт.

Това беше нещо съвсем противоположно на възгледите на генерала предприемач Гроуз, който мечтаеше, да сплаши планетата...

Със смъртта на Рузвелт изчезна главната пречка по пътя на привържениците на атомния шантаж.

Приемник на Рузвелт стана бившият вицепрезидент на Съединените щати, безцветен човек с малко птиче лице и също такъв малък интелект — Хари Труман. Няколко часа след смъртта на Рузвелт той положи клетва. Поставил ръка върху Библията. Труман произнесе някак си неуверено, че ще следва курса на покойния Рузвелт. Но на това си обещание новият президент остана верен само няколко минути.

Потресени от нещастieto, съратниците на Рузвелт напуснаха смълчани залата. Беловласият военен министър Хенри Стимсън се спря при вратата, после се върна и отведе Труман настрани, до прозореца на опустялата зала.

— Господин президент — тържествено и тихо произнесе той, — трябва да ви съобща, че съществува таен проект за създаване на ново

взривно вещество с почти невероятна разрушителна мощ. Става дума за атомната бомба, която ще бъде готова в близките няколко месеца...

— За пръв път чувам такова нещо! — възкликна Труман.

Рузвелт никога не бе имал високо мнение за качествата на своя заместник и не го посвещаваше в най-важните държавни работи. Сега вече Хари Труман се приобщаваше към така грижливо пазената оранжева тайна.

— Ако тя избухне — продължи Труман, — ние ще имаме отлична тояга, която ще свърши добра работа и в преговорите, и в по-нататъшните ни отношения със съветското правителство...

Подготовката за изпробването на атомната бомба значително се активизираше. След разгрома на фашистка Германия Япония вече не се надяваше на победа. Тя търсеше пътища за мирни преговори, за да приключи войната; висшият военен съвет на империята реши да се обърне към съветското правителство с молба да му посредничи за преговори със Съединените щати. На принц Коное беше възложено да предаде в Москва лично послание на императора по този повод. Японският посланик в Москва получи с шифрована радиограма указание да изясни дали Кремъл ще се съгласи да приеме императорския пратеник принц Коное. Но отговор не се получи — и Сталин, и Молотов отсъстваха от Москва; те бяха заминали на съвещанието на тримата големи в Потсдам.

Американските криптографи уловиха и тази радиограма, изпратена от Токио на японския посланик в Москва. И Пентагонът почна още по-енергично да настоява да се ускори изпробването на атомната бомба.

Тя избухна на 16 юли 1945 г. На другия ден бе открита Потсдамската конференция... Труман се беше въоръжил с атомната тояга.

Изпробването на бомбата бе светотатствено наречено „Троица“ — триединен господ бог. В Лос Аламос се подготвиха три бомби: едната за изпробване, а другите две за Япония. Но по това време за трите не достигаше ядрено гориво.

Вечерта времето се развали, заваля дъжд и физиците се колебаеха дали да не отложат изпробването. Гроуз протестира: бомбата трябва да се изпробва на всяка цена! Такава заповед е получил от Пентагона. Италианецът Ферми предложи да се хванат на бас —

пробният взрив само Ню Мексико ли ще унищожи или целия свят! Учените до последния момент не знаеха какви ще бъдат последиците от взрива. Опенхаймер нервно се разхождаше из блиндажа, излизаше навън и Гроуз нито за минута не го изпускаше от очи — кой знае какъв номер може да ти сервира!

Продължаваше да вали. Над планините бяха надвиснали буреносни облаци, разсипани от време на време от блясъка на далечни мълнии. От микрофоните се разнасяха над полигона дразнещи звуци на джазова музика, прекъсвана от кратки съобщения за предстоящото изпробване. Все пак заради времето наложи се изпробването да бъде отложено за час и половина.

На пробния взрив беше допуснат само един страничен човек — журналистът Лоурънс. Гроуз го държеше в Лос Аламос като летописец и искаше от него да описва всичко за Манхатънския проект от създаването до изпълнението му. За потомството. В записките на Лоурънс генерал Гроуз беше главният герой.

До взрива оставаха три секунди. Във въздуха излетя зелена ракета. Говорителят отброяваше: „Три!... Две... Едно... Нула!“ Взрив още не се чуваше, но ослепителнобяла светлина, многократно по-ярка от слънчевата, разцепи нощната тъмнина. Беше 5 часът и 30 минути сутринта вашингтонско време.

Някой възкликна в паника: „Боже мой, те са изпуснали контрола над верижната реакция!“

На дванадесет километра височина в небето се разля гъбата на атомния взрив...

Няколко танка, бронирани отвътре с дебели оловни плочи за предпазване на екипажите от радиация, се втурнаха към мястото на взрива. Те трябваше да изминат шестнадесет километра по каменистата пустиня, която бе отново потънала в нощния мрак.

В радиус на един километър и половина от кулата, на която беше закрепена бомбата, се разстилаше мъртва, изгорена земя.

Пясъкът се беше спекъл в стъкловидна зелена кора. Тридесетметровата желязна кула се беше изпарила...

Италианецът Ферми се приближи до Гроуз.

— Сега вече войната ще свърши! — възкликна той.

— Да, но след като хвърлим още две бомби над Япония — твърдо отговори Гроуз.

Скръстил ръце на гърдите си, Робърт Опенхаймер гледаше мълчаливо резултатите от своя труд. Журналистът Лоурънс го запитва:

— Робърт, какво чувствахте през време на взрива?

Опенхаймер го погледна печално и отговори с една фраза от свещената книга на индусите, наричана Бхагавад Гит:

— Аз ставам Смърт, рушител на светове...

Но не Опенхаймер, а генерал Гроуз ставаше смърт. Определянето на обектите за бомбардиране в Япония беше възложено на него, тъй като даже обединената група на началник-щабовете не знаеше за смъртоносното оръжие. Предприемачът-строител беше станал ръководител на атомната стратегия. Той се спря на четири цели — японските градове Кокура, Хирошима, Киото и Ниигата.

Военният министър Стимсън възрази за Киото — център на древна японска култура, средище на исторически ценности... Като генерал-губернатор на Филипините Стимсън бе посетил някога този град и Киото бе го поразил с храмовете и паметниците си на древната култура.

— Ще го построят отново — възрази предприемачът Гроуз. — Киото е разположен на открито място, върху голяма площ и това ще ни улесни в определянето на разрушителната сила на бомбата!...

Авиационният полк от тежки бомбардировачи отдавна беше се пребазирал вече на запокитения сред просторите на Тихия океан остров Тиниан, от който „летящите крепости“ трябваше да поемат за Япония.

Бомбите бяха изпратени с бързоходния крайцер „Индианаполис“, а недостигащият уранов заряд — със самолет след тях.

След като остави секретния си товар на остров Тиниан, крайцерът „Индианаполис“ тръгна обратно и беше торпилиран от японска подводница. Загина целият екипаж повече от хиляда души. Двете атомни бомби „Бебе“ и „Шишко“, направени в прокълнатия от индианските племена Лос Аламос, бяха вече тръгнали към своята зловеща цел.

Атомната смърт надвисна над японските острови...

ФИНАЛЪТ

Ешелоните вървяха на изток... Войната бе свършила и войниците се завръщаха по домовете си. Не в краткосрочен отпуск, а завинаги. Но мнозина продължаваха да служат в армията, те също се придвижваха на изток.

Полевата болница, в която работеше Ирина Микулина, също се прехвърляше в Далечния Изток. Но къде точно, не беше известно. Ирина завеждаше епидемиологичното отделение, но това беше само формално — през цялата война в тяхната армия почти не бе имало заболяване от нейната специалност. Затова при започването на всяко настъпление „епидемичното“ се превръщаше в обикновено хирургическо отделение. Ирина прекара войната на Северозападния фронт отначало край Парфин, в завода за шперплат, после на Валдайските възвишения, при Рига, а накрая в Рибинск. Тук именно ги свари заповедта да подготвят болницата за евакуиране. Къде и защо — не знаеха. Посочваше се само, че в еди-какъв срок със собствен транспорт болницата трябва да пристигне на еди-коя си гара. Дадоха им срок една седмица и Ирина помоли началника на болницата да я пусне за малко в Москва.

Не беше се прибираща вкъщи от четири години. Майка ѝ, единственият човек, с когото си кореспондираше, пишеше рядко. С другите си близки и познати бе загубила връзка. По средата на войната някъде ѝ се мярна Юрий Ерохин и отново изчезна. Майка ѝ беше писала, че идвал Юрашка, питал за нея и взел адреса ѝ. Но от Ерохин не бе получавала нищо. Може и да се е загубило писмото му. А може и да го няма вече — война е! Може би и Вадим вече не е жив... Ирина и пред себе си не искаше да признае, че именно заради него бе тръгнала за Москва.

Отседна при сестрата на покойния си втори баща на улица Оръжейна. Говориха до полунощ, а сутринта отиде в града, като каза, че имала да урежда някои работи.

До центъра отиде пеша. Мина край няколко телефонни будки и все не се решаваше да се обади. Тя бе запомнила наизуст домашния телефон на Вадим, който беше отдавна записан в бележника ѝ.

До „Метропол“ телефонната будка беше свободна. Ирина влезе в нея и за да не се разколебае, бързо набра номера.

— Слушам! — чу се мъжки глас.

— Може ли да се обади някой от Губанови?

— Ирина! Ти ли си?!... Това беше почти вик, радостен и изпълнен с учудване.

Тя също позна гласа на Вадим и няколко секунди не можеше да каже нищо от възнание.

— Ирина!... Откъде се обаждаш? Ей сега ще дойда при теб! Толкова много искам да те видя.

— Аз също, Вадим... Много.

— Хайде да се срещнем веднага в пощата.

— Добре... Но къде точно?

— При гишето за писма до поискване.

— Аз съм наблизо, идвай.

— Тръгвам, ще дойда след петнадесет минути!...

Той почти тичаше към нея и с две ръце хвана подадената му ръка.

— Ирина!... Колко е хубаво! Намери се най-после!...

Вадим беше в униформа на полковник. Той почти не беше се изменил, беше същият, както там, на гарата, когато беше изскочил от градинката да я изпрати. Само върху лицето му — от бузата до брадичката — бе се появил дълбок белег от рана.

— Къде ще отидем? — запита Ирина.

— Където искаш!... Ще поседнем в „Артистичното кафене“, а после...

— После трябва да замина, Вадим. В Москва съм само пътьом.

— Аз също съм така... Какво щастливо съвпадение!

Беше рано преди обяд и почти всички масички в кафенето бяха празни. Настаниха се в дъното на залата.

— Хайде, Ирина, разказвай... Ти си все същата... Кажи къде изчезна?

— Ти къде изчезна? Аз ти писах няколко писма до поискване, но всички се връщаха обратно... Ожени ли се?

— Нямаше време, воювах — шеговито отговори Вадим. — Реших да отложат сватбата, докато се пенсионирам. Вече приближава... Военните години се броят една за две... Аз вече не помня кога сме живели без война — ту една, ту друга...

— Година за две ли? Аз пък мисля, че всяка година трябва да се счита най-малко за четвърт век. За онези, които останаха живи. Какво ли не видях през тия години, Вадим.

— И все пак, това вече е минало. Помниш ли: „Но има време пак да почнем отначало, войната ни научи на това...“ Нали, Ирина, не е късно?

— Не зная — отговори тя замислена.

Вадим ѝ съобщи, че също е получил назначение за Далечния Изток. Записа си номера на военната ѝ поща и адреса на майка ѝ.

— Сега вече няма да те изгубя!... Знаеш ли — призна той, — когато тичах към пощата, много се страхувах, че няма да те намеря там... Боях се да не те загубя пак.

Две седмици по-късно Ирина беше в Забайкалието. Сега вече наистина ѝ се отвори работа в епидемиологичното отделение на болницата! Получи се заповед личният състав от армията да бъде имунизиран против редица инфекциозни болести и на първо място против пастеурела пестис — белодробна чума, огнища на която могат да възникнат на територията на Северен Китай. Тази заповед беше изпратена до всички далекоизточни армии, на които предстоеше да водят бойни действия в Манджурия.

Веднага след изпробването на атомната бомба Гроуз изготви заповед от името на генералния щаб на Съединените щати. Строителят предприемач вече съставяше заповеди на върховното главнокомандване!

„509-и комплексен авиополк да пусне първата специална бомба след 3 август, веднага щом метеорологичните условия позволят това, по една от следните цели: Хирошима, Кокура, Немигата и Нагасаки. За военния и цивилния научен персонал, който ще наблюдава и зафиксират резултатите от атомния взрив, да се отдели специален самолет, придружаващ самолета — носител на бомбата.

Право да разпространява каквато и да е информация, отнасяща се до използването на този вид оръжие срещу Япония, имат само военният министър и президентът на САЩ...”

Пристанището Нагасаки беше включено от генерал Гроуз в последния момент на мястото на древната японска столица Киото. Гроуз беше уведомен специално, че в Нагасаки е разположен лагер с английски и американски военнопленници — ако се хвърли бомба в този град, те ще загинат.

— Ще бомбардираме — заяви безапелационно Гроуз.

Обхванатият от смъртоносните си идеи атомен маниак обричаше на атомна смърт стотици американски войници и офицери.

За изходна база на авиационния полк отначало беше определен остров Гуам, който по това време американски десантни войски бяха отнели от японците. Но Гроуз промени дислокацията на полка тежки бомбардировачи. Той предложи базата да бъде на тропическото островче Тиниан, с буйна растителност, коралови рифове и стръмни конуси на угаснали вулкани. Остров Тиниан е разположен на около сто мили по-близо до целта, отколкото остров Гуам. Това беше много важно.

През нощта срещу шести август 1945 г. един бомбардировач „Б-29“ под командването на майор Изерли излетя от остров Тиниан и пое курс на север към бреговете на Япония. Екипажът трябваше да прелети 2320 километра до Хирошима. Преди да излети, екипажът присъствува на богослужение за успешно изпълнение на бойната задача. Молебенът се извършваше пред друг самолет, също „леляка крепост“, който стоеше наблизко до полосата за излитане. На борда му беше написано: „Енола Гей“ — името и презимето на майката на полковник Тибетс, на когото беше възложено да пусне специалната бомба над определената цел. В търбуха на самолета още предната вечер беше натоварена „тиква“, този път вече с атомен заряд. Пред тази бомба, като пред бога, католическият свещеник вдигаше ръце към небето и молеше за сполука...

След няколко часа майор Клод Изерли стигна благополучно до бреговете на Япония. Небето над Хирошима беше ясно. От десет хиляди метра височина много добре се виждаха улиците, градските квартали, парковете и блесналата на слънцето водна повърхност на каналите... Изерли поддържаше радиовръзка със самолета на

полковник Тибетс. Командирът на авиационния полк летеше на стотина километра зад него. Майор Изерли му предаде само една дума: „Действайте!“ Това беше сигналът, че бомбата може да се хвърли. После добави: „Видимостта е отлична“ — и повтори: „Действайте!“

Изерли поведе самолета си в обратен курс. Той бе изпълнил задачата си.

Полковник Тибетс, който бе нарекъл своята „летяща крепост“ на името на майка си, Енола Гей, водеше в бордния дневник подробни бележки, по часове и минути. Той диктуваше на Парсънс, който отговаряше за безотказното действие на атомната бомба:

„6 август 1945 г. 2 часа и 45 минути.

(«Старт» — беше записал той веднага щом самолетът легна на курс).

3 часа и 00 минути. Започна окончателното сглобяване на устройството.

(Беше решено бомбата да се приведе в готовност за действие чак във въздуха, за да се предотврати рискът от атомен взрив при излитането.)

6 часа и 05 минути. Прелетяхме над остров Иводжима и взехме курс към империята.

7 часа и 30 минути. Включени са червените стебла на взривателя.

7 часа и 41 минута. Започнахме да набираме заповяданата височина. Съгласно съобщенията на майор Изерли времето в района на целта е благоприятно.

8 часа и 38 минути. Набрахме височина единадесет хиляди метра.

8 часа и 47 минути. Проверена е изправността на електронните взриватели.

9 часа и 04 минути. Летим право на запад.

9 часа и 09 минути. Вижда се целта — Хиросима.

9 часа и 15,5 минути. Бомбата е хвърлена.“

Полковник Тибетс направи остър завой и със слизване започна да се отдалечава от целта. Докато бомбата падаше почти десет хиляди

метра, преди да експлодира, самолетът „Енола Гей“ успя да се отдалечи на около двадесет километра. След петдесет секунди взривната вълна настигна бомбардировача и го тласна настрани. Грамадна тъмносива маса надвисна като гъба над града...

През това време генерал Гроуз играеше тенис. Той постави при телефона, монтиран на кортовете, дежурен офицер, на когото бе заповядал да му докладва всеки петнадесет минути дали са получени някакви известия.

Като завърши играта, Гроуз се отправи с жена си и дъщеря си да обядва в армейския клуб. Именно тук му беше предадено съобщението:

„Резултатите отговарят напълно на предвижданията. Пълен успех. Видимите последици са по-големи, отколкото в Ню Мексико.“

Гроуз прекъсна обядата си и тръгна да подготви отчет за президента Труман. Същия ден президентът на Съединените щати направи изявление по радиото, което се препредаваше от всички американски радиостанции:

„Преди шестнадесет часа — каза Труман — американски самолет хвърли атомна бомба над град Хирошима, важна база на сухопътните войски в Япония. Хвърлената бомба има мощност, която се равнява на двадесет хиляди тона тринитротолуол. Нанесеният удар ни дава невиджана в историята мощ...“

Но американският президент не казваше истината — в Хирошима нямаше двадесет и пет хилядна войска, както се съобщаваше по радиото. Гарнизонът в Хирошима наброяваше всичко два батальона японски войници...

В продължение на няколко часа в Токио не знаеха за катастрофата, сполетяла Хирошима. Едва привечер в генералния щаб

се получи странна телеграма:

„Град Хирошима само за един миг бе напълно унищожен от една бомба...“

Това изглеждаше невероятно. Но допълнителните сведения потвърждаваха първото съобщение. Градът Хирошима е разрушен и продължава да гори; пострадали са сто и петдесет хиляди жители, половината от които са убити... Над града е хвърлена атомна бомба.

В генералния щаб си спомниха за учения Йошио Нишима, който от много години се занимаваше с проблемите на ядрената физика. Намериха го и късно през нощта го доведоха в щаб.

— Какво можете да кажете по този повод? — попита началникът на генералния щаб, след като запозна учения с информацията, получена от Хирошима.

Даже сред дребните си съотечественици Нишима се отличаваше с ниския си ръст. Той изглеждаше хилав и боязлив. Ученият винаги се бе държал настрана от войната и политиката. Сега го молеха да спаси Япония. Лицето му стана сивопепеляво, когато слушаше началника на генералния щаб.

— Да, твърде е възможно това да е истина — едва промълви той с побелели устни. — Навярно това е действително атомна бомба...

— Ще можете ли да ни направите също такава бомба, например за половин година? Половин година ще можем някак си да удържим.

— Не — поклати глава отрицателно Нишима, — за това няма да ми стигнат и шест години. Преди всичко ние нямаме уран...

— Но как можем да се защитим от атомните удари? Може ли да ни дадете съвет?

— Съвет? — усмихна се горчиво Нишима. — Унищожавайте всеки вражески самолет, веднага щом се появи в японско небе. Какво друго мога да ви посъветвам...

В кабинета на императора, непосредствено до неговата библиотека, беше свикано заседание на дзюсините, на всички бивши министър-председатели на Япония. От кабинета беше изнесено бюрото и на мястото на императорското кресло се издигаше тронът на Хирохито — сто двадесет и четвъртия император на страната Ямато.

От висотата на трона си императорът съзерцаваше с разстроено лице насядалите пред него съветници и слушаше противоречивите им изказвания. Тук бяха принц Коное, генерал Тоджо, Вакацуки, Окада, Хирота, действащият премиер Судзуки... Всички, които през тия години бяха стояли начело на властта. След мукденския инцидент, когато правителството се възглавяваше от генерал Танака, бяха се изредили седемнадесет кабинета. Всеки от тях носеше своя дял от отговорността за политиката на императорска Япония. Сега в двореца се бяха събрали всички останали живи бивши премиери и императорът искаше да изслуша мнението им.

Две седмици преди това президентът на Съединените щати Труман и министър-председателят на Великобритания Чърчил бяха публикували в Потсдам декларация, с която искаха безусловната капитулация на Япония. Декларацията беше подписана и от Чан Кайши, което бе раздразнило особено много военните кръгове на Япония. Ултиматумът беше отхвърлен, но взривът на атомната бомба в Хирошима ги караше още веднъж да обсъдят исканията на англосаксонците.

Лорд-пазителят на печата маркиз Кидо не беше дзюсин, но взе думата пръв. Кидо изрази най-дълбокото си съболезнование на императора по повод смъртта на принц Линчин, загинал в Хирошима, и каза, че сега „не следва да се принуждават русите да пият вряла вода“, т.е. не трябвало да се дразнят. Това щяло да даде възможност благополучно да се завърши войната в Тихия океан.

Началникът на генералния щаб генерал Умедзу, доскоро командващ Квантунската армия, подкрепи маркиз Кидо. Той считаше, че хвърлената в Хирошима атомна бомба, разбира се, усложнявала войната, но това събитие не било в състояние да реши нейния изход. Труман шантажирал Япония с атомната бомба. Умедзу доложи на императора, че след капитулацията на Германия Квантунската армия, разположена край границите на Съветска Русия, е преминала към отбранителна тактика. Трябвало да измине известно време, преди империята отново да се върне към плана „Кан Токуен“, към стратегическото придвижване на север, в съветските територии на Далечния Изток. Тъй като сега не се налагало Квантунската армия да води бой със съветските войски в Манджурия, тя можело да бъде прехвърлена на островите на империята и тогава не се знаело ще могат

ли американците да спечелят победа, въпреки че разполагали с атомно оръжие. Той добави, че въоръжените сили на Япония разполагали с изключително силно бактериологично оръжие, което по ефект не отстъпвало на атомната бомба. На Квантунската армия са дадени указания да се готви за военни операции от голям мащаб в самата Япония.

— Според достоверни сведения от нашето разузнаване — завърши Умедзу — англосаксонското командване възнамерява да стовари през ноември свои войски на остров Кюшу и да предприеме решителна битка в равнината Канто.^[1] Свещеният вятър камикадзе ще ни помогне така да разгромим врага върху земята на Ямато, както това е станало по време на монголското нашествие. Сега ние имаме бригада камикадзе от четири хиляди души, готови да умрат за императора. Ние ще употребим нашето секретно оръжие и ще унищожим врага... Хако ичио! — възкликна Умедзу, поклони се към императора и седна на мястото си.

Сред дзюсините се изтръгна въздишка на облекчение — още не всичко е загубено! Но в този момент, нарушавайки всички традиции на съвещанията в присъствието на императора, влезе неговият адютант и зашепна нещо развълнувано на ухото на маркиз Кидо.

— Ваше величество — обърна се към императора лорд-пазителят на печата, — от Москва е получено съобщение, че Съветска Русия е обявила война на императорска Япония. Руските войски са преминали в настъпление в Манджурия по цялата граница на фронт от пет хиляди километра...

В кабинета на императора настъпи тягостно мълчание.

Намесата на Съветска Русия във войната променяше военната ситуация, за която току-що бе говорил генерал Умедзу.

Принц Коное каза:

— Сега ние сме изгубили войната... Безсмислено е да я продължаваме. Да помислим за нашето бъдеще. Ние трябва повече да се опасяваме от комунизма, от бунта на японските бедняци, отколкото от капитулацията пред Съединените щати. По-добре капитулация, отколкото революция...

Стана от креслото си премиерът Судзуки. Обикновено той говореше тихо, като затваряше очи, за да не разплиска мъдростта,

съдържаща се в думите му. Но този път речта на премиера беше развълнувана и рязка. Той подкрепи принц Коное.

— Атомната бомба, хвърлена в Хирошима, ни причини тежък удар. Войната със Съветска Русия окончателно ни поставя в безизходно положение...

Генерал Умедзу възрази на дзюсините.

— Ние още можем да се съпротивляваме — заяви той. — Под оръжие в японската армия сега се намират седем милиона души; пет милиона и половина от тях са в сухопътните войски. Ние ще снемем войски от другите фронтове и ще укрепим Квантунската армия. Ще отблъснем настъплението на русите. Свещеният вятър камикадзе, изпълнен с черна смърт, ще донесе гибел на враговете!

Умедзу все още се надяваше на секретното оръжие, на бактериологичната война.

Заседанието на дзюсините, започнало сутринта на девети август, продължи целия ден и завърши късно през нощта. Стигнаха до извода, че войната с Русия създаде безнадеждна ситуация. И все пак на нещо се надяваха. На какво? Синът на небето, императорът на Япония, даде заповед до Квантунската армия „да води упорита борба в районите, фактически заети от японски войски, и се готви за военни операции, които ще бъдат предприети по плана на върховното главно командване“.

Но чудото не стана.

Още два месеца преди капитулацията на фашистка Германия, когато на Запад продължаваха напрегнати боеве, съветското командване започна да прехвърля войски в Далечния Изток. Това се правеше в съответствие със задълженията пред съюзните държави, влизащи в антихитлеристката коалиция.

На 11 февруари 1945 г. на съвещанието на големите трима в Ялта Чърчил, Рузвелт и Сталин бяха подписали споразумение, според което съветските въоръжени сили се задължаваха да започнат война с Япония два-три месеца след завършване на войната в Европа. Това съвпадаше с държавните интереси на Съветския съюз. Седемдесет и пет години империалистическа Япония беше се стремил да завладее руските земи в Далечния Изток. Това беше станало основа на външната ѝ политика. Курилските острови, Сахалин, Приморието, Сибир, целият Далечен Север чак до море Лаптеви бяха обект на

въжделенията на японските милитаристи. Агресивните домогвания прерастваха във въоръжени конфликти, в големи и малки войни.

Нима не трябваше при тези условия да се осигури завинаги мирът на съветските далекоизточни граници?! На пети април 1945 г. съветското правителство денонсира пакта за неутралитет с Япония.

През лятото на 1945 г. съветските въоръжени сили съсредоточиха в Далечния Изток двадесет армии. През тези месеци в Забайкалието, Приморието и Монголската народна република бяха прехвърлени от Западния фронт около четиридесет и пет дивизии. Те се присъединиха към онези четиридесет дивизии, които през цялата война с фашистка Германия стояха на далекоизточните граници в очакване на удар от страна на Квантунската армия. А през ония години на Запад — при Москва и Сталинград, в Украйна и Белорусия, край Севастопол — беше скъп всеки батальон, всеки войник...

Влаковете се движеха на изток в непрекъснат поток...

В началото на август на далекоизточните граници, простиращи се на няколко хиляди километра, беше съсредоточена армия от един и половина милиона бойци. В жива сила съветските войски превъзхождаха един път и половина Квантунската армия, а по отношение на бойната техника превъзходството беше още по-значително: в артилерия и танкове — пет пъти по-голямо. Двата фронта — Забайкалският и Далекотоизточният — разполагаха с двадесет и шест хиляди оръдия — пет хиляди и петстотин танка и самоходни оръдия, повече от три хиляди самолета...

През нощта срещу девети септември, точно три месеца след капитулацията на хитлеристка Германия, едновременно с обявяването на войната съветските войски преминаха в настъпление. Гигантската подкова на фронта се простираше от Посиетските низини до пустинята Гоби в центъра на азиатския материк. Този фронт бе един път и половина по-дълъг от целия съветско-германски фронт, който доскоро разсичаше Русия и с краищата си опираше в две морета: на юг — в Черно море, а на крайния Север — в Баренцово море. Един път и половина!

Боевете се водеха на Сунгари и Амур. Преодолявайки труднопроходим терен, войските напредваха през хребетите на Голям Хинган, настъпваха през безводните горещи пясъци и скалисти плата на Вътрешна Монголия. Краищата на гигантската подкова отстояха на

няколко хиляди километра един от друг и ръката на въоръжения войник свиваше подковата. Замисълът на съветското командване бе за три седмици да обкръжи, разреже и принуди Квантунската армия да капитулира.

Неопределеното, половинчато решение на съвета на дзюсините, които се съвещаваха от сутринта до късно през нощта през първия ден на войната, никак не повлия върху развитието на бойните действия. Американците хвърлиха още една атомна бомба — този път върху пристанището Нагасаки, макар да беше ясно на всички, че и без тази бомба Япония е победена. В Нагасаки загинаха тридесет и пет хиляди жители, шестдесет хиляди бяха ранени, обгорени и ослепени от атомния взрив. Взривът унищожил военнопленническия лагер на американски войници, разположен в района на пристанището. Много момчета от Вирджиния и Тексас, от Филаделфия и Сан Франциско загинаха от бомба, изготвена в тяхната родина, загинаха безсмислено и жестоко. И генерал Гроуз знаеше, че тези хиляди американски момчета ще загинат.

Бяха изминали шест дни от преминаването на съветските войски в настъпление. Все по-тясно и по-неотвратимо се свиваше подковата на фронта, превръщайки се в обръч около Квантунската армия. Шестнадесет от седемнадесетте мощни укрепени района, построени от японските инженерни части, паднаха под ударите на настъпващите войски. Като преодоляха Голям Хинган, армиите на Забайкалския фронт излязоха на оперативен простор в Централната манджурска равнина. Шеста танкова гвардейска армия — хиляда ревнали машини — се насочи към Мукден и Синцзин.

Съпротивата беше сломена. На четиринадесети август император Хирохито свика министерския кабинет и висшия военен съвет и им прочете рескрипт за прекратяване на войната. Очите на негово величество бяха просълзени. Маркиз Кидо записа императорския указ на магнетофонна лента, извади ролката с лентата от апарата и я отнесе в кабинета си. За да не се затруднява негово величество, речта на императора щеше да бъде препредадена по радиото посредством магнетофонен запис.

Всички бяха потиснати от настъпилата тежка атмосфера. Генерал Тоджо мълчеше навъсен, макар че трябваше да каже нещо. Той не можеше да се примири с такъв обрат на събитията — нацията трябва

да се призове на свещена война! Да победят или да загинат всички... Рескриптът на императора само ще размекне нацията.

В главата на представителя на военния клан се раждаха нови вероломни мисли: императорският рескрипт трябва да се унищожи! Но как да стане това? Тоджо посвети в планове си адютанта на негово величество генерал Хонджо...

Напоследък лорд-пазителят на печата живееше в двореца, понеже личната му резиденция, къщата му на Акасака, беше разрушена от американски бомби при последното въздушно нападение над Токио. В дворцовите апартаменти на маркиз Кидо постоянно звучеше радио; той не го изключваше, за да може да чува всички новини. По радиото обявяваха и въздушните тревоги. И изведнъж радиото млъкна посред нощ. Кидо не беше още заспал, току-що си беше легнал. В спалнята му влезе камердинерът и с пресипнал глас съобщи, че в двореца избухнал бунт и охраната престанала да се подчинява. Заговорниците офицери търсели лорд-пазителя на печата, за да вземат от него императорския рескрипт за прекратяване на войната... Заговорниците завзели императорската библиотека.

Кидо се облече бързо, взе със себе си магнетофонния запис и се скри в стаята на придворния лекар. Скоро след това в кабинета му нахлуха офицери, въоръжени с мечове. От скривалището си Кидо видя заговорниците, които сновяха из кабинета му. Един от офицерите държеше в ръка самбо — старинен поднос и гол кинжал за харакири.

— Ще му дам самбо — възбудено викаше офицерът — да си направи харакири или ще го убием като куче!...

Кидо се вцепени от страх. Камердинерът обясни, че маркиз Кидо сан е отишъл по всяка вероятност в резиденцията си.

— Ще го намерим там! — викаха офицерите, като напускаха кабинета. — От дън земя ще го измъкнем...

Когато гласовете на заговорниците се отдалечиха, Кидо допълзя до кабинета си и се спусна към телефона. Но всички апарати бяха изключени, заговорниците бяха изолирали двореца от външния свят. Лорд-пазителят на печата бързо вдигаше телефонните слушалки, но те не даваха никакви признаци на живот; и изведнъж в една от тях се чу мек сигнал. Това беше прекият телефон, съединяващ кабинета му с министерството на военноморския флот. Кидо предупреди дежурния за

събитията в двореца и се залови да унищожава най-секретните документи. Заговорниците можеха всяка минута да нахлуят отново.

Те действително се върнаха, след като не бяха открили Кидо в разрушената му къща. Кидо успя да слезе в подземното противовъздушно скривалище и да заключи след себе си тежката бронирана врата. Сега той се чувствуваше в относителна безопасност.

Цялата нощ бунтовниците се щураха из кабинета му. Кидо чуваше над главата си тропота на краката им. Помощ пристигна чак на сутринта. Командуваният токийския гарнизон сам дойде в двореца и заповяда на войниците от императорската гвардия да се приберат в казармите. Войниците се подчиниха на заповедта и под строй напуснаха двореца. За тях послушанието беше висша проява на воинския им дълг. Законът Бушидо! Що се отнася до бунтовниците офицери, всички те се оттеглиха в планината Атаго и там свършиха със самоубийство, като се взривиха с гранати.

Бунтът в двореца беше потушен и редът възстановен, но не можа да се изясни кой бе вдъхновител на този заговор. Адютантът на императора генерал Хонджо не посвети никого в тази тайна...

Япония се призна за победена. Началникът на генералния щаб Умедзу предаде на шефа на военната полиция заповед, която подлежеше на незабавно изпълнение. Заповедта изискваше да се унищожат всички секретни документи на империята.

„Документите, които могат да нанесат ущърб, ако попаднат в ръцете на противника — нареждаше Самбо Хомбу, — трябва да бъдат унищожени колкото е възможно по-скоро. Книжата трябва да се изгорят в противовъздушните скривалища, като документите се хвърлят в огъня един по един. Секретните материали, нужни за по-нататъшно използване, като списъци на левонастроени елементи, на всички подозрителни лица да се пренесат срочно на сигурни места...“

В Токио и другите градове на Япония, във военните щабове и държавните учреждения пламнаха книжни кладии. Заедно с тръпчивия дим в небето се издигаше пепел; във въздуха се виеха черни вихрушки,

вятърът трупаеше по улиците траурни преспи. Военната полиция унищожаваше всичко, което можеше да разкрие тайни от държавна важност.

Генерал Умедзу написа още една заповед, която бе изпратена в щаба на Квантунската армия под формата на строго секретна шифрограма: незабавно да се унищожи всичко, свързано с работата на седемстотин тридесет и първи институт и неговите филиали. За унищожаването да се използват отряди камикадзе...

Императорският рескрипт за капитулацията на страната Ямато беше прочетен по радиото. Военните действия на Тихоокеанския театър бяха прекратени. Американският флот — стотици кораби — се насочи към бреговете на Япония, за да окупира повалената страна. Но в Манджурия военните действия все още продължаваха.

Въпреки императорския рескрипт Квантунската армия продължаваше да се съпротивлява. Войските не бързаха да сложат оръжие, надяваха се на нещо, протакаха. Гигантската битка, обхванала територията на Манджурия, Сахалин и Курилските острови, се разпадна на отделни, самостоятелни и неуправлявани от единен център бойни огнища. Войната догаряше като голямо пожарище. Отделни дивизии, полкове, малки групи японски войници, загубили връзка с щабовете си, се задържаха на укрепени рубежи, биеха се в планините и в глухата тайга. По железниците и шосетата се точеха войскови ешелони — командването на Квантунската армия се опитваше да изведе от удара остатъците от войските си. Войната свършваше, но не беше завършена. А времето течеше...

Военното разузнаване на Съветската армия съобщаваше с предположение, че американците се канят да окупират част от китайското крайбрежие, преди съветските войски да стигнат до него. При тези условия не биваше да се губи време. Щабът на Забайкалския фронт се реши на рискована стъпка — да стовари въздушни десанти в дълбокия тил на Квантунската армия: в Харбин, Мукден, Дайрен, Порт Артур... Десантниците трябваше да изпреварят поне с няколко дни сухопътните войски, които напредваха към крайбрежието.

Малко по-късно, когато американските генерали почнаха да пишат мемоарите си, те потвърдиха тогавашните донесения на

съветското разузнаване: вашингтонските политици се разпоредили да бъде окупирано източното крайбрежие и да се заемат позиции в континентален Китай.

„На тринадесети август — писа адмирал Шерман, — в един от последните дни на войната излетях със самолет за района на бойните действия, връщайки се там, след като бях посетил Щатите. Нощта прекарах в Гуам, където адмирал Нимиц ми съобщи, че току-що получил директива от президента Труман да окупира пристанището Дайрен около бившата японска база Порт Артур, преди русите да навлязат в него...“

Но не беше съдено планове на Труман да се сбъднат.

Транспортни самолети, придружени от изстребители, летяха към Мукден. Летяха в разгънат строй и под тях далече долу, плаваше назад кафявата земя. Беше утрин.

Майор Жигалин, заместник-командир на десантната група, влезе в кабината на летците, застана зад щурмана и през рамото му се загледа в разтворената пътна карта. Като надвикваше рева на мотора, щурманът се обърна към него и извика на ухото му:

— Китайската стена... Скоро ще стигнем. — Той посочи към хаоса от планински хребети, безжизнени и диви. Вдясно, където свършваха планините, започваше широка равнина, простираща се до самия хоризонт, покрита с мозайка от ниви и мрежа от канали, с мътната зеленина на езера, губещи се в сивата мъгла.

Жигалин погледна нататък, но не видя стената — тя се сливаше с хребетите и планинските разклонения. Жигалин се вгледа по-внимателно и все пак я откри, камуфлирана от сенките на скалистите върхове, пълзяща по ръба на планинските хребети. Като я видя, той закима утвърдително на щурмана.

Овладейки от напрежението, което неизбежно съпътствува очакването на близкия бой, Жигалин си помисли: може би това е последният бой на последната война, която съдбата ми е отредила...

Това, че войната отиваше към своя край, беше ясно. За него това бе четвъртата война: Хасан, Халхин Гол, Германия и отново с японците... А мнозина от тях бяха закачили от първата световна война, от гражданската, от конфликта на Източнокитайската железопътна линия, Испания, Китай, Финландия... Големи и малки войни — всички се бяха струпали на едно поколение.

Някога той беше скъсан на изпит по география — не можа да намери на картата пустинята Гоби, или Шамо, както я наричаха в учебниците за средните училища. Напразно Юрка Ерохин пред целия клас високо му подсказваше — не му помогна... (къде ли е сега Юрка Ерохин, дали е жив?). След десетина години Жигалин сам бе попаднал в пустинята Гоби, прекоси я с танков гвардейски полк... Сега гвардейците летяха със самолети към Мукден, за да завършат по-бързо войната. Беше ударил дванадесетият час на войната. Някак си необичайно е да се измерва войната в часове, когато досега се е мерила в години. Какъв ли ще бъде късметът на десантниците в последния бой?!

Но боят завърши благополучно за гвардейците, без загуби, даже весело...

Скоро се показва градът, голям и равен. Встрани от него се виждаше летището, към което се бяха насочили десантните самолети. Изстребителите изскочиха напред и се спуснаха заплашително на бърснец полет. Очакваха съпротива, но съпротива не последва. На летателното поле имаше японски самолети, някои от които бяха разбити — само самолетни скелети с обгорели, сякаш овъглени мотори. Срещу десантниците не излетя нито един ред трасиращи куршуми, не се чу нито един изстрел от зенитни оръдия. Сякаш издухани от вятър, хората се разбягаха от летището в различни посоки.

Транспортните самолети направиха кръг над града и се насочиха за кацане. Двеста гвардейци десантници излязоха от самолетите и се пръснаха по летището.

Недалеч от мястото, където се приземиха десантниците, стоеше голям транспортен самолет с японски опознавателни знаци. Изглежда току-що бе кацнал или всеки миг бе готов да излети. Витлата му се въртяха, образувайки, прозрачни дискове. От търбуха на самолета излизаха хора с вдигнати ръце, във военна униформа със защитен цвят и оранжеви акселбанти. Военните безропотно откачваха мечовете и

пистолетните си кобури и ги хвърляха на земята в нозете на десантниците.

Сред тях се суетеше един цивилен слаб и висок като върлина китаец с големи рогови очила и тъмен костюм, увиснал на мършавата му фигура. От нагръдния джоб на самото му се подаваше крайчеца на кърпичка, бяла като яката на ризата му, извадена над самото. Той изведнъж привлече вниманието на Жигалин. Обкръжен от военни — японски генерали и гвардейци десантници, — този човек правеше впечатление на странен самотник, изглеждаше някак излишен. Преводачът на десантната група притича до майора и доложи:

— Другарю майор, задържахме японски генерали. С тях е и император Пуи... Канили се да излетят за Токио, но не успели.

Жигалин се приближи до японския самолет. Цивилният с къса, сякаш атрофирана брадичка се представи:

— Бивш император на Манчукуо Хенри Пуи. Моля ви, господин офицер, да ме вземете под свое покровителство.

До Пуи стоеше дребничък японски генерал с измачкана фуражка, прилична на пилотка с къса платнена козирка. Даже с високата си фуражка той беше с цяла глава по-нисък от пленения император.

— Генерал Йошиока, министър на двора на негово величество — представи се дребният генерал с акселбанти.

От самолета излизаха все нови пасажери — свитата на доскорошния император и военни чинове от японската армия. Между тях беше Таракасуки, сменил този път одеждите на епископ от шинтоистката църква с генералския мундир на жандармерийското управление на Квантунската армия. Всички изглеждаха объркани, но японските генерали се перчеха и пъчеха като петли, когато отдаваха чест на съветския майор.

Само преди няколко дни генерал Йошиока, дългогодишен министър на двора на негово величество, беше влязъл в императорските апартаменти и поставил пред Хенри Пуи акт за отричането му от престола.

— Трябва да го подпишете — каза му деловито той. — Утре заминаваме за Токио.

— Но аз не мога толкова бързо да се приготвя! — проплака императорът. — Нужно ми е време...

Йошиока беше неумолим — съветските войски бяха наближили към Синцин.

Но след като позвъни в щаба, той се съгласи:

— Добре, ще заминем след три дни, но акта за абдикацията подпишете незабавно.

Пуи взе четчица, внимателно я потопи в малахитовата мастилница с разреден туш и постави родовия йероглиф на Цинската династия върху разтворения свитък от жълта коприна. Подписът беше скрепен с личния императорски печат. Отричането свърши. Свърши ерата на Кан Де, епохата на царуването на манджурския император. В суматохата на военните дни никой не забеляза това събитие.

След отричането на Пуи от престола министърът на двора му Йошиока се намираше неотлъчно при императорската особа. По негова заповед ексимператорът замина с влак за Корея. Придружаваха го японски войници — нещо като охрана или конвой. Оказа се обаче, че пристанищата на Северна Корея по това време бяха вече блокирани от съветски кораби. Наложиха се да се връщат обратно. С малки рейсови самолети ексимператорът и неговата свита се прехвърлиха в Мукден, откъдето с голям транспортен самолет трябваше да продължат за Токио. И тъкмо в тоя момент, като изневиделица, непосредствено преди излитането, на летището се приземиха руски десантници с автомати.

Бившият глава на марионетната държава Манчукуо, скалъпена в щаба на Квантунската армия, най-много се страхуваше японците да не го ликвидират на път за Токио. Можели да го отровят или разстрелят, или да измислят кой знае какво... Затова първото нещо, което направи Пуи, като видя съветския офицер, бе да му отправи молба за покровителство. Вместо за Токио ексимператорът бе изпратен в Хабаровск с един от транспортните самолети, докарани в Мукден гвардейци десантници. Като пленник той не искаше да си има нищо общо с японците — нито с министъра на двора генерал Йошиока, нито с жандарма епископ Таракасуки; отказа даже да лети в един самолет с тях. Страхуваше се и от двамата. Пуи не бе забравил смъртта на жена си — малката Суан Те.

Пленените японски генерали — съветници на императора — бяха откарани с друг самолет. Машините излетяха една след друга от мукденското летище и взеха курс към Хабаровск.^[2]

... Изминаха още две седмици — нито война, нито мир. Частите на Квантунската армия неохотно и лениво слагаха оръжие, но ту тук, ту там пламваха кратки хватки с отделни японски поделения, начело на които стояха фанатизирани офицери.

В Мукден беше най-спокойно. Двестата десантници заеха големия индустриален град с два милиона жители. Гвардейците овладяха щаба на фронта заедно с командувачия генерал Ушироку Дзюн, железопътната гара, претъпкана с военни ешелони, мукденския арсенал, който беше снабдителната база на Квантунската армия, освободиха лагера с английски и американски военнопленници... Майор Жигалин беше претрупан с работа, посъвзе се малко едва когато в града влязоха предните части на танковата армия.

На другия ден Жигалин посрещна транспортни самолети, които летяха за Порт Артур също с десант. И първият, който скочи на земята от разтворения люк, беше Ерохин.

Юрка сякаш не се изненада, че среща приятеля си, когото не бе виждал през цялата война.

— Сайонара! — весело извика той по японски. — Здравей... Знаех си, че някъде ще те видя!... Спомняш ли си Киплинг — ако един моряк иска да срещне друг, нека го чака в лондонските докове или в пристанището на Порт Саид. Така и ние — ако не Берлин, Мукден...

— А ти все още с Киплинг ли живееш? Я виж ти, станал си капитан, Юрка — каза Жигалин, като оглеждаше приятеля си.

— Освен това съм и военен преводач!... Като ме пратиха при Старая Руса, искаха изобщо да ме отпишат, но аз се измъкнах от болницата и отидох на преводачески курсове. Ето че японският език влезе в работа — помниш ли училището?

— Старая Руса, казваш? А завода за шперплат знаеш ли го?

— Че как да не го зная! Точно в него отнесоха бездиханното ми тяло — в полевата болница.

— Чакай, чакай, кога беше това? Аз също лежах там.

Изясни се, че и двамата по едно и също време бяха лежали в болницата, устроена в завода за шперплат.

Чу се команда: „По самолетите!“ — и приятелите се разделиха; едва успяха да си разменят номерата на военната поща.

В момента, когато в Токийския залив пусна котва американският линееен кораб „Мисури“, бойните действия на съветските войски едва-

що бяха завършили.

Повтори се същото, което стана в Европа. Също като германските войски японците се стремяха да спечелят време, с цел да се предадат на американците.

Рано сутринта на 2 септември 1945 г. в пристанището на Йокохама цареше необикновено оживление. От кея на пътническото пристанище към „Мисури“, украсен с флаговете на обединените нации, сновяха бързоходни миноносци. Те прекарваха на борда на кораба делегатите на съюзните страни, журналисти, свещеници, представители на американската армия и флот, интенданти и обслужващ персонал — всички, които имаха някакво отношение към предстоящата церемония върху палубата на „Мисури“. Утринната мъгла розовееше в лъчите на току-що изплувалото слънце. Над водата се издигаха ажурните скелети на подемните кранове на йокохамското пристанище, плаващи докове, търговски кораби, океански лайнери, прилепени към пирсове. По непонятни причини войната не засегна йокохамското пристанище, неговите корабостроителници, в които от десетилетия се строяха военните кораби на императорска Япония. Върху стапелите и сега се виждаха огромни недостроени корпуси.

Сред грамадното количество струпана техника в центъра на залива стоеше „Мисури“. Преди един час неговите очертания едва се забелязваха в дрезгавината на настъпващия ден. Сега той сякаш бе снел маскировъчните си мрежи, разкрил бе огромния си корпус, оръдейните кули на главните калибри, могъщите надстройки, бронираните бордове, димовите си тръби, приличащи на притихнали, леко димящи вулкани.

На горната палуба беше поставена канцеларска маса, застлана със зелено сукно, два стола, — за съюзниците и за японците. Столовете не бяха поставени един до друг, а от двете страни на масата — един срещу друг, за да не би победеният противник, не дай боже, даже в дреболиите да се чувствава равностоен партньор. Генерал Макартър бе обмислил цялата церемония до най-малки подробности — той не бе забравил своя позор, когато трябваше да бяга от японците на Филипините, оставяйки на произвола на съдбата поверените му войски.

Корабният свещеник прочете пред микрофона благодарствена молитва, произнесе няколко думи за победата и чак след това бе даден сигнал японците да се качат на палубата. Пръв по стълбите се изкачи министърът на външните работи Шигемицу. Той вървеше, подпирайки се на бастун, облечен в черен смокинг и с висок цилиндър, като влачеше тежко изкуствения си крак. Двама чиновници, също в черни смокинги и цилиндри, го водеха под ръка. Шигемицу пристъпваше с безизразно лице, без да се оглежда настрани, и в настъпилата тишина се чуваха само глухите удари на протезата му в бронираната палуба: чук... чук... чук... — монотонно и гръмко.

След Шигемицу с бодра походка крачеше генерал Умедзу, бившият командувач Квантунската армия. Той беше без ордени и самурайски меч — неизменния атрибут на японския офицер: само оранжевите акселбанти, увиснали унило от рамото му, говореха за генералското му звание. Имаше вид на военнослужещ, излязъл от гауптвахта.

След него крачеха останалите членове на военната делегация, също без ордени и мечове. Те стигнаха до определеното им място по средата на палубата и се построиха в две редици от по пет души. Отпред, като на преглед, застанаха Умедзу и Шигемицу.

Така престояха цели пет дълги минути под суровите погледи на хората, събрани върху палубата на линейния кораб. Минути на позор! Имаше нещо уничително в това безсмислено очакване, измислено от Макартър. За всички събрани на кораба... А дежурният щабен офицер не бързаше. Тук всичко беше разчетено до секунда. Но ето, дежурният офицер погледна часовника си, постави върху масата две папки, разтвори ги и се отдръпна настрани.

С жест, пълен с пренебрежение и превъзходство, генерал Макартър направи знак на японците да дойдат при масата и да подпишат акта. И отново заудря глухо по палубата изкуственият крак на Шигемицу, и отново двамата чиновници секретари, хванали го под ръка, му помагаха да направи няколко крачки... Шигемицу седна на стола, протегна неловко непослушния си крак, извади от джоба си автоматична писалка... тя не пишеше. Сухото перо само се плъзга и дращи хартията... По челото на барон Шигемицу избиват бисерни капки пот. Макартър го гледа снизходително. Секретарят в черно бързо

му подава друга писалка и Шигемицу, неуспял да сдържи тежката си въздишка, подписва двата акта за безусловна капитулация.

После мястото му заема Умедзу; той подписва бързо актовете, като оперативна заповед в щаба си, и също се оттегля в страни.

Към масата със зелено сукно се приближи подчертано бавно Макартър, спокойно извади от джоба си шепа автоматични писалки, избра си два „паркера“ и без да бърза, подписа актовете — единия екземпляр с едната писалка, а другия — с втората. После стана от масата и веднага подари писалките на двама генерали — на Персивал и Уенрайт. Десет дни преди това съветските десантници в Мукден бяха освободили от японски плен тези генерали. Сега те присъствуваха на заключителната церемония по случай завършването на войната и Макартър с театрален жест ги даряваше с писалките сувенири, с които току-що бе подписал акта за безусловна капитулация.

Последователно пред масата застават съветският генерал Деревянко, представители на Англия, Канада, Холандия, Китай, Нова Зеландия... — представители на страните, които бяха в състояние на война с Япония. Делегатите на съюзните страни слязоха в каюткомпанията; върху палубата на крайцера останаха японците в усамотена групичка. Известно време те се суетиха край масата — не знаеха какво да правят. Щабният офицер им предаде папката с подписания акт и ги изпрати до борда. Шигемицу и неговите секретари, облечени като факлоносци на погребение, заслизаха надолу по стръмната стълба на американския крайцер.

В безоблачното небе на Токийския залив сияеше слънце... Разрушеният, превърнат в руини град Йокохама се очертаваше от борда на „Мисури“ под ослепителната вече есенно студена светлина. Това съвсем не беше онзи град, който преди дванадесет години Рихард Зорге бе видял, когато, току-що пристигнал в Япония, слизаше по стълбата на океанския лайнер. Много години Рамзай и неговите другари бяха предупреждавали японските управници да не предприемат военни авантюри на Изток. Ако управниците се бяха вслушали в тези предупреждения, не би се стигнало нито до клокочещия адски огън от атомната гъба над Хирошима, нито до руините на Токио, нито до пепелищата на Йокохама...

Измина още един ден и император Хирохито сред гробно мълчание прочете в парламента акта за безусловната капитулация.

Това трая само няколко минути. С традиционната каляска, заобиколена от почетен кавалерийски ескорт, императорът потегли към резиденцията си. Американските запалителни бомби не бяха пощадили императорския дворец; оцеляла бе само жилищната му сграда. Спасиха я изкуствените езера, каналите, обрасли с лилави ириса, и високите каменни стени около нея.

Каляската се носеше безшумно по площада, който стигаше до дворцовия мост. Тук синът на небето бе посрещнат от демонстранти, надошли от целия град. С появяването на императорския кортеж те като по команда застанаха на колене. Скръстиха молитвено ръце и почнаха да молят императора да им прости, че са загубили войната и са му причинили толкова огорчения... Стояха на колене войници и обикновени токийци, офицери и няколко генерали. Някой от тях извика.

— Ние пак ще тръгнем по императорския път!... Нека ни прости императорът!... Хако ичио! Хако ичио!

Генералите продължаваха да изповядват закона Бушидо. Руините около дворцовия площад, сринатият град, разрушената страна не бяха ги научили на нищо... На нищо! Съпровождана от конни гвардейци, каляската на императора премина по дворцовия мост и изчезна в отвора на вратата. Демонстрантите почнаха да се разотиват. Няколко умиращи останаха да лежат в праха на площада. Те си бяха направили харакири в името на императора, на когото бяха причинили огорчения...

И ето бойните действия като че ли бяха завършили... Но скорпионът, попаднал в безизходен огнен обръч, се унищожава чрез собствената си отрова... В Манджурия изведнъж, без видими причини, пламнаха епидемии, открити бяха чумни огнища и случаи на заболяване от тиф и холера... Сред животните започва епизоотия на шап и сибирска язва... С необикновена бързина отряди епидемиолози бяха натоварени на самолети и като десантни войски излетяха за манджурските градове.

Началникът на специалния епидемиологичен отряд капитан Ирина Микулина попадна в Харбин. Тук, близо до града, бяха констатирани случаи на тежки заболявания, наподобяващи пастеурела

пестис. Лекарите терапевти не успяха да установят окончателната диагноза и капитан Микулина с лекарите от отряда замина за железопътната гара Пинфан, където се намираха подозрителните болни.

Отбиха се от шосето и се спряха пред вратите на бившето военно градче. Сега то бе разрушено. На мястото на сградите стърчаха овъглени стени — следи от скорошен пожар. Част от зданията бяха съвсем разрушени като след бомбардировка; виждаха се само купища тухли, а между тях някакви изпочупени машини и котли, започнали да ръждясват. Само в дъното на района беше оцеляла някаква едноетажна постройка, прилична на барака, обградена с бетонна стена и бодлива тел. Тук именно лежах болните с неизяснена диагноза. Ирина си постави марлена маска и влезе в помещението.

Не можеше да има никакво съмнение — болните са заразени от пастеурела пестис. Бяха няколко души и всички се намираха в тежко състояние. Военният лекар, който дежуреше тук, съобщи, че двама от болните умрели днес — един японски войник и русин белоемигрант. И двамата, както и всички останали, работели в японския научен институт, разположен на територията на разрушеното военно градче.

— Вижте, колега, какво намерихме у японския войник — каза лекарят и взе внимателно в ръката си някакъв бастун с отвиваща се дръжка. Вътре в бастуна имаше стъклена колба с гъмжащи в нея бълхи.

— Свържете се със санитарното управление на фронта — нареди Микулина. — Съобщете, че в района на Пинфан са констатирани случаи на пастеурела пестис.

— Нима мислите... — Лекарят терапевт пребледня и не се доизказа. Той знаеше какво означава пастеурела пестис. Още от студентски години помнеше, че Юстиниановата епидемия от чума бе изстребила за половин век сто милиона жители на Европа и Средния Изток. Но това е било преди едно хилядолетие, а сега...

— Почти съм уверена в това — каза Ирина. — Направена ли ви е профилактична ваксина?

— Да, разбира се... Но аз съм бил в контакт с болни...

Нещо жегна и самата Ирина. Тя изтръпна, като видя болните и чу острата им мъчителна кашлица. Но скоро се овладя.

— Надявам се, че всичко ще свърши благополучно — опита се тя да успокои терапевта. — Позвънете в санитарното управление... Необходима е строга карантина.

Ирина даде разпорежданията си на работниците от епидемиологичния отряд и отново влезе в стаята, където лежаха болните. Вероятно тази стая бе някаква канцелария на японците. Пред входа бяха нахвърлени купища книжа и бюра, натрупани едно над друго.

— Всичко това да се изгори — продължаваше да разпорежда Микулина.

В една отделна стаичка лежеше жена, настанена тук със същите симптоми, каквито имаха и останалите. Ирина я заговори и ѝ подаде термометър. Жената я гледаше с големите си, хлътнали очи.

— Ирина?... Не можете ли да ме познаете, докторе? — запита неуверено тя, когато Ирина отново се приближи до нея.

Нещо познато се мерна в чертите на тази изнурена, застаряваща жена. Но Ирина не можа да си спомни откъде я познава.

— Аз съм Орлик... Оксана... Нима толкова съм се променила!

Ирина млъкна, поразена от срещата. В паметта ѝ се бе запазило красивото лице на лилия, изсечено от твърд камък, с фини, благородни черти... Сега пред нея лежеше стара жена с пергаментово лице, прорязано от дълбоки бръчки.

— Как ме позна, Оксана?! — възкликна Ирина. Тя беше с марлена маска и само горната част на лицето ѝ оставаше открито.

— По гласа и очите... Отначало се усъмних, но щом проговори... Кажи ми, Ирина, мислиш ли, че съм хванала пастеурела пестис?

— Не зная — излъга Ирина.

— Разбира се, това не може да бъде. Аз толкова години живях тук сред чума; японците казваха, че имам абсолютен имунитет.

— Къде тук?

— Ти нищо ли не знаеш, Ирина?!... Тук — в разсадника за чумни бацили.

Оксана почна да разказва несвързано, възбудено...

— Ще ти разкажа накратко, за да смогна... Ще почна от края... Но уверявам те, че не съм болна от чума!

Действително, болестта у Оксана протичаше особено, не като другите. Тя не се задъхваше от пристъпи на мъчителна кашлица, нямаше треска и мъчително главоболие. И все пак това беше пастеурела пестис, както бе потвърдено от посаяката на бацили в питателна среда. В зрителното поле на микроскопа се виждаше прозрачната верижка от смъртоносни бацили...

Оксана разказа какво се бе случило в изследователския институт преди седмица и половина. Тя отдавна била преместена от затвора в подземие, където хранела мишките и плъховете. Прилошавало ѝ като гледала тези лакомни и отвратителни гризачи!... Това продължило много време. Оксана не помнеше колко месеца, а може би и години. Наскоро чула далечен гръм. Долепила ухо до бетонния под на подземие. Всеки ден тътенът се приближавал и нараствал. Японците станали неспокойни и нервни. Чула няколко несвързани думи от един капрал: „... война... русите настъпват...“ А после започнало всичко това... Капралът ѝ заповядал да отвори клетките и да пусне плъховете. За пръв път вратите на подземие били оставени отворени. Оксана вече знаела какво вършат в института японските бактериолози и с какво се занимава научният институт — произвежда чума, холера, сибирска язва! Затова държат в клетките хора и плъхове...

— Живеех сред бацили, вдишвах ги в дробовете си заедно с въздуха, бях цялата просмукана от тяхната отрова — разказваше Оксана, приповдигнала се на леглото. — Знаех всичко и молах съдбата само сега да не умра, щом не умрях преди това... Разбрах, че се извършва още едно Зло и се ужасих, макар да мислех, че съм загубила способността да се ужасявам. Японските учени искаха с моите ръце да пуснат чумата от подземие. Но ми провървя — успях да открадна две туби бензин, които стояха при входа, разлях бензина и го подпалих... После се скрих, а японците нямаха време да ме търсят. А може и да са помислили, че съм изгоряла заедно с плъховете... Измъкнах се от ямата, когато японците бяха вече разрушили градчето и се изтегляха с автомобили... Много се уморих, Ирина, нека си почина малко и после ще ти разкажа останалото.

Борбата с чумното огнище, заплашващо да прерасне в епидемия, продължи упорито и доста време, макар бойните действия в Манджурия да бяха отдавна свършили. През цялото време Ирина водеше служебен дневник. Когато всичко свърши, дневникът трябваше

да се изгори, както всичко, което бе имало досег с чумната зараза. Значително по-късно, след като се завърна вкъщи от войната, тя се опита да възстанови в паметта си някои бележки от дневника.

„Как странно се кръстосват съдбите на поколенията! — пишеше тя. — Баща ми загина от чума, спасявайки хората, и аз тръгнах по неговия път... Тогава още не знаех колко е трудно. В Манджурия изпаднахме в почти същата ситуация — в карантина сред болните. Само че тук имаше не колба с активна чума, случайно счупена от неграмотна санитарка, а епидемия, съзнателно разпространявана от учени микробиолози с докторски звания и във военна униформа. За това ми разказа Оксана, с която се срещнах след десетгодишна раздяла... Каква жестока съдба е сполетяла приятелката ми. Оскърбената Отмъстителка, съзряла световното Зло във вероломството на най-близкия ѝ човек, Оксана даже не съзнаваше каква дълбока и жестока тайна бе разкрила, оживяла сред бактериологичния ад на японския научен институт. Тя умря от пастеурела пестис, макар че заболяването ѝ протичаше толкова необичайно. Това бе последната смърт в разрушеното военно градче, което можеше да стане център на световно бедствие, като атомната бомба.

В живота си избрах професията на епидемиолог, човечна и благородна. Мечтаех да спасявам от епидемии, но се сблъсках с войната, толкова ужасна, колкото и най-страшната епидемия от чума, в която бацилите се превръщаха в оръжие.

Векове наред епидемиологията е изучавала способите за предпазване от болести. Тук аз видях следи на научно мракобесие от страна на цял колектив бактериолози, превърнали болестотворните бацили в свое оръжие. В разрушения институт е имало отдел за селско стопанство. Учените се специализирали в откриване на методи за унищожаване на пшеницата, ръжта и домашните животни — всичко, с което хората живеят, възнамерявали

са да унищожат всичко това по метода на трайното заразяване на почвата, искали са даже да отровят земята, за да не могат хората да отглеждат на нея жито и да поддържат живота. Гордея се, че принадлежа към армията на страната, спасила планетата от черната смърт...”

За капитулацията на Япония Ханакото Ишии чу по радиото. С печален глас императорът четеше рескрипта за приключването на войната. Ишии скочи веднага и почна да се приготвя да отиде в затвора Сугамо. Тя още не знаеше, че Ики сан не е вече жив. Тези тежки години, след като през онази дъждовна нощ се бе разделила с любимия човек, Ханакото Ишии прекара в тъмна неизвестност. Не знаеше нищо за него, освен това, което пишеше във вестниците. А съобщенията бяха толкова оскъдни.

Пред вратата на затвора Сугамо се трупаха хора, които също искаха да научат нещо за арестуваните. Те се спускаха към излизащите през вратата затворници, вглеждаха се в лицата им, търсеха близките си, питаха какво е станало с тях... Един от затворниците каза, че Рихард Зорге бил екзекутиран преди около година. Изчезна и последната надежда.

После бе публикуван списък на всички екзекутирани през годините на войната. В него фигурираха и имената на Зорге и Одзаки, но къде е погребан Рихард, никой не знаеше. Ишии отиде при Асанума — служебния адвокат на Зорге, но и той не можа нищо да й каже; чувал само, че екзекутираните били заравяни в Дзасигатани, извън града.

Ишии почна да търси. Ходи в затвора, настоява да й разрешат да прегледа затворническите книги. Намери един документ, на който бе отбелязано: „Зорге, наричан Рамзай, е екзекутиран на 7 ноември 1944 г., в 10 часа, 36 минути и 16 секунди сутринта.“ Но не се посочваше къде е погребан. Някой й каза, че върху гробовете на бездомните в Дзасигатани се поставяли дървени табелки с датата на смъртта. Да потърсела. Но и там не откри нищо — годините биха тежки и дървените табелки бяха заграбени за отопление.

Четири години Ханако Ишии търси праха на Зорге. Търси сама, без ничия помощ, заобиколена от атмосферата на враждебност и подозрителност. Американските военни власти я арестуваха, подозирайки я, че не е японка, а левонастроената американка Смедли, Агнес Смедли. Нали в ресторантчето „Райнголд“ татко Кетел я наричаше Агнес...

Какво ли не преживя и не претърпя Ханако Ишии и все пак тя успя да открие останките на Рихард Зорге в гробищата Дзасигатани. Останките бяха изгорени и сред пепелта беше открито парче злато от коронки, които Рихард си беше поставил след катастрофата му с мотоциклета. В памет на скъпия ѝ човек Ханако Ишии си поръча от това злато венчален пръстен и го постави на ръката си. Така тя се венча с Рихард Зорге, напуснал живота преди много години. Венча се в знак на безгранична женска вярност, в знак на дълбоко, незаличимо чувство...

После трябваше да откупи място в гробището Тама, но нямаше пари. То струваше невероятно скъпо. Цяла година съхранява урната със скъпата пепел в малката си къщичка край Токио. Събра всичко, което можеше, взе заем, продаде някои неща... Сама поръча паметник, сама състави надписа върху сивия гранитен камък.

Този паметник стои сред гробовете на гробището Тама, заобиколен от високи борове и грамадни вечнозелени криптомерии. Върху гранитната плоча с японски йероглифи и латински букви е изсечен надписът:

РИХАРД ЗОРГЕ

1895–1944

ТУК ПОЧИВА ГЕРОЙ,

КОЙТО ОТДАДЕ ЖИВОТА СИ В БОРБАТА

ПРОТИВ ВОЙНАТА, ЗА МИР В ЦЕЛИЯ СВЯТ.

РОДЕН В БАКУ ПРЕЗ 1895 Г.

ДОШЪЛ В ЯПОНИЯ ПРЕЗ 1933 Г.

АРЕСТУВАН ПРЕЗ 1941 Г.

ЕКЗЕКУТИРАН НА 7 НОЕМВРИ 1944 Г.

Когато прахът на Рихард Зорге бе погребан в гробището Тама, Ханакo Ишии застана до гроба. Тя бе донесла цветя — карамфили и хризантеми, които Рихард толкова много обичаше. И една борова клонка с дълги меки игли. Донесе и една правоъгълна кофичка, едно малко бамбуково черпаче и кадила — крехки тънки пръчици, приличащи на борови иглици. Това бе нужно за погребалния ритуал.

Ишии положи цветята върху гроба, гребна от кофичката вода и поля камъка, за да не увехне никога в сърцата на потомците споменът за извършеното от човека, който лежи тук... Такъв е японският обичай.

После запали пръчиците и тънки зелени струйки се издигнаха към клоните на криптомерията... Ишии се наведе над гранитния камък и молитвено скръсти ръце... Тя стоеше до гроба — самата като паметник, като олицетворение на човешката вярност.

Годините произнесоха своята безпристрастна присъда и върху миналите събития, и върху делата на хората.

В света се бяха сблъскали две сили и беше победил разумът, хуманизмът. Благодарение на борбата на народите силите на войната бяха сразени. Жреците на Хачимана — бога на войната, — престъпните генерали Тоджо, Итагаки, Доихара, с които Рихард Зорге беше кръстосвал невидимия си меч, бяха обесени и времето засипа с праха на забравата техните следи...

А рицарите на светлината ще останат завинаги в паметта на човечеството. Всекиму заслуженото! Такава е присъдата на историята.

Москва — Шанхай — Токио
1961–1968

---

[1] Заключителната операция във войната с Япония — десант на остров Кюшу — се планираше от американското командване едва за пролетта на 1946 г. Разгромяването на Квантунската армия от съветските войски промени обстановката в театъра на военните

действия — Япония беше принудена да капитулира още през септември 1945 г. ↑

[2] С този епизод — внезапното пленяване на Пуи — не се свърши кариерата на последния император от Цинската династия в Китай. След войната Хенри Пуи живя няколко години в съветски лагери за военнопленници край Хабаровск, яви се като свидетел в токийския процес на главните военни престъпници, а след победата на китайската Народнореволюционна армия бившият император бе предаден на китайските власти. Изминаха още няколко години. През време на пребиваването си в концлагера Пуи написа мемоарна книга под заглавие „От император до гражданин“. Преди „културната революция“ Мао Цзедун нареди да се публикуват спомените на бившия император. Хенри Пуи беше включен в състава на Общокитайския консултативен съвет. Днес той минава за последовател на идеите на Мао Цзедун... ↑

Издание:

Автор: Юрий Королков

Заглавие: Кио ку мицу

Преводач: Кузман Савов

Година на превод: 1973

Език, от който е преведено: Руски

Издание: второ

Издател: Партиздат

Град на издателя: София

Година на издаване: 1985

Тип: роман — хроника

Националност: руска

Печатница: ДП „Димитър Благоев“ — София, ул. „Н. Ракитин“

№ 2

Излязла от печат: м. януари

Редактор: Надя Узунова

Художествен редактор: Александър Хачатурян

Технически редактор: Тодор Бъчваров

Художник: Тотю Данов

Коректор: Мария Александрова

Адрес в Библиоман: <https://biblioman.chitanka.info/books/2457>

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.